

Qa · XIII · 46.

743

Th. 2p.
0.

128

IO. PETR. REV SCHII

S. TH. DOCT. ET PROF. PVBL. ORDIN.

IN ACADEM. IENENSI

Bibl. INTRODVCTIO *Bibl.*
IN
THEOLOGIAM
REVELATAM

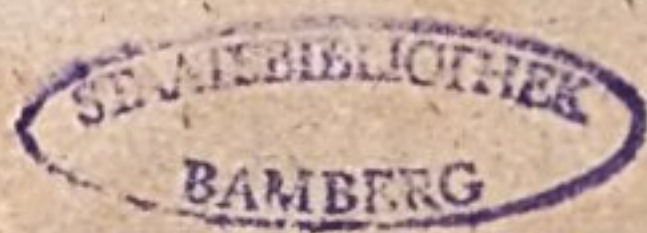
EDITIO NOVA AVCTIOR ET EMENDATIO

Cum Priuil. Reg. Pol. et Elect Saxon.

I E N A E,

SVMTIBVS VIDVAE CROEKERIANAE

MDCCLX.

PRAEFATIO.

L. B.
S.

LONGA praefatione TE, L. B., morari superuacaneum erit : mihi prologi partes expleuisse videor, si ea, quae in huius libri editione possint offendere, dilucidem ante, quam ad lectionem illius accedatur. Quae quidem ex ipsa dogmatum tractatione partim, partim ex publice data atque nimis tarde liberata fide de edenda hac parte generali theologiae reuelatae possunt repeti mihi que verti vitio : quapropter *et* de dogmatum, quae in hoc libro tradidi, ratione, *et* de mora, quam in edendo hoc libro nexui, aliqua praefari necessarium duco.

Eo tempore, quo ordiebar hanc, quam Tibi, L. B., offero introductionem in theologiam reuelatam, propositum mihi habebam solummodo, vt *primo* religiones pro varietate modorum, quibus Deum colere homines in animum induxerunt, quo NVMINIS gratia adiuti ad felicitatem pertingant, in suas classes distinguere: *deinde* singularum dogmata fundamentalia enumerarem atque ex principio cognoscendi, quod adsumunt, illa deducere: *tertio* inquirerem diligenter *et* an religionis cuiusdam dogmata cum veritatibus aliis necessariis in concordiam redire queant, *et* an fini suo, i. e. felicitati hominis sempiternae, sint adaequata. Quo quidem CONSILIO nexum inter felicitatem veram atque inter religionem necessarium, seu quod nulla felicitas solida sine religione vera obtineri possit ab homine, demonstraui Cap. I. QVO FACTO religionem discesci generatim in naturalem atque reuelatam, illam cognitione de Deo, quam naturali facultate cognoscitiua acquirimus, niti, hanc reuelatione diuina fulciri atque dogmata supra naturalem experientiam atque rationem posita seu mysteria comprehendere, ostendi, eoque *et* de mysteriorum ratione

tione *et* de reuelationis verae criteriis, ex ipsa reuelationis idea, adeoque a priori deductis, tractavi Cap. II., dogmata quoque religionis *et* naturalis §. 53. et reuelatae §. 102. strictim recensui. QVVM vero dogmata religionum, quae perhibentur reuelatae, speciatim considerata in magnam abeant diuersitatem, prout reuelatio, ex qua deducuntur illa dogmata, vel fingitur spuria vel ponitur genuina: Cap. III. *primo* de principe religionum, quae perhibentur reuelatae, dogmate, de modo nimirum, quo reatus peccatorum tolli atque homo, qui se per peccata ipse a Deo disiunxit, cum eodem vniri ac in gratiam redire queat, generalia tradidi, ac illum in satisfactionem plenariam pro reatu peccatorum hominis, qua sola Deus cum homine redire queat in harmoniam, resolui tandem atque vim Dei infinitam in illa satisfactione praestanda concurrere debere probaui a §. 104. vsque ad §. 139.: *deinde* eodem capite a §. 140. sqq. libros enumeraui, quos Christiani, Iudaei ac Mohammedani pro diuinitus inspiratis atque pro reuelatione seu principio cognoscendi dogmatum religionis habent ac venerantur; adiunxi quoque sub finem illius ca-

pitis §. 199. rationem, cur ethnicorum libros, quos perhibent inspiratos a Deo et canonem dogmatum religionis, recensere non sit opus. PORRO pro scopo meae tractationis Cap. IV. fundamentalia tantum dogmata religionis Christianae, novae Iudaicae atque Mohammedicae breviter ductu librorum, quos agnoscit quaelibet religio pro diuinitus inspiratis et canonicis, repraesentare debuissim, atque hac mente ingressus sum elaborationem illius capitis eique conuenienter inscriptionem formaui: post aliquot vero plagulas prelo excusas et priuatae rationes et auditorum petita effecerunt, vt Christianae religionis dogmata fundamentalia latius differenda susciperem, qua ratione caput quartum modum excedebat, nullibi enim commode noua inscriptione intersecari posse videbatur. Quum enim animo prospicerem varia, quae remoratura forent, per annorum aliquot spatium, partis theologiae dogmaticae specialis editionem; auditores vero systematicam praecipuorum religionis euangelicae dogmatum tractationem a me postularent: consulere hisce rebus aliter non fuit datum, ac per neglectam capitis quarti mensuram, quae cete-

ceteris capitibus responderet atque rerum ipsarum tractationem per novas capitum inscriptiones dilucidaret. Cui tamen defectui occurrendum aliquo modo putavi in capitis quarti indice paragraphorum, qui exhibet inscriptiones, per quas caput hoc foret distinguendum atque memoriae accommodandum. Qua quoque ratione perspicitur, cur dogmata Christianae religionis magis determinate proposuerim capite quarto, quam prior meus in hocce libro elaborando scopus requirebat: a multis enim controuersiosis abstinere hic potuisssem: sed aliquid dandum hic fuit desiderio commodoque auditorum, licet ratione principis, quem mihi praefixum in hoc libro habebam, scopi, videantur superflua. Interea me nihil eorum, quae scopus princeps postulabat, omisisse ipsa libri inspectio et in capite vltimo obuia applicatio eorum, quae antea fuerunt tradita, ad scopum libri principem manifestabit: dum inprimis sedulo atque pro virili in eo elaboravi, vt indagarem, quoad religionis dogmata sint rationabilia vel irrationabilia, i. e. cum veritatibus naturaliter cognitis possint conciliari aut minus; atque tum, an adaequata sint fini religionis

seu felicitati promouendae. *Prior disquisitio* mihi videbatur eo magis necessaria, quod adparentes contradictiones, quas sibi vane persuadent saepe homines, alioquin perspicaces, inter veritates, quas pro indubitatis habent atque inter dogmata religionis Christianae, inclinant eosdem ad dogmata illa reiicienda atque ad fingendam religionis formam, quae religionis fini non respondet, eoque religionem efficit insufficientem. Quo ipso *posterioris tractationis*, de sufficientia dogmatum ad veram ac sempiternam felicitatem, patet necessitas. Praecipua Christianae religionis dogmata, quae minus in concordiam coire possint cum veritatibus naturaliter cognitis, adferuntur ab iis, qui eminere inter ceteros in mentis perspicacia sibi videntur, *primo* de peccato originali, *deinde* de tribus in Deo personis, Patre, Filio et Spiritu S., *tertio* de oeconomia salutis, per Christum seu filium Dei incarnatum stabilita atque per Spiritum S. adplicata hominibus. Quapropter *primo* defectus facultatis et cognoscitivae et adpetitivae connatos, quibus homo ad *avopias* est pronus, esse veri nominis peccatum, lapsumque primorum parentum, Adami scilicet atque Evae, quem

quem tradit S. Scriptura, iuste posteris seu reliquis hominibus imputari, probandum mihi sumsi §. 350-379. *Deinde* tres in Deo subsistentias triaque adeo supposita intelligentia seu personas repugnantiam cum veritatibus naturaliter cognitis inferre nullam §. 403. sqq. euici. *Tandem* salutis oeconomiam per Filii Dei incarnati obedientiam actiuam atque passiuam stabilitam, itemque adplicationem illius per Spiritus sancti gratiam adplicatricem nihil habere, quod contradicat aliis veritatibus §. 571. sqq. ostendi. Quibus in luce positis, media, in Christiana religione obuia, sufficere ad reatum peccatorum tollendum, eoque ad vniendum cum homine Deum atque, ope vnionis huius, ad adsequendam felicitatem sempiternam, arguere potui rationibus sat validis. Dogmata religionis Christianae practica latius tradere non duxi necessarium: cum, praeter officium euangelicum atque motiua officiorum, ex regno gratiae petita, conueniant cum illis, quae praescribit hominibus philosophia moralis. In dogmatibus religionis Iudaeae recentioris, itemque Mohammedicae eundem seruauimus ordinem, quem in doctrinis religionis Christianae recensendis

P R A E F A T I O.

atque diiudicandis tenui: in declarandis vero illis non parem collocaui industriam, quoniam plurimis religionum istarum capitibus lucem adfundunt ipsa Christianae religionis dogmata, quum opposita quoque dogmata aliarum religionum hinc declarari queant. Quae tamen arbitraria sumuntur in illis religionibus atque ex dogmatibus Christianae religionis intelligi non possunt, ea strictim breuiterque declarauit: quoniam latius ea diducere videbatur superuacaneum, cum ratione eius, quod essentiale constituit religionis verae, nullum habeant momentum atque idea de iisdem generalis hic sufficiat.

Quae quidem sunt potissimum ea, de quibus Lector beneuolus ratione ipsius tractationis, quae in hac parte theologiae reuelatae generali est instituta, monendus videbatur: ne praeter meritum offensiones incurrerem. Quo fine duo adhuc veniunt diluenda, quae aliorum, ac mea mens fuit, trahi possent: *primo* scilicet ea, quae sunt a me allata, ut a mysterio Trinitatis atque ab oeconomia salutis, per Christum stabilita atque per Spiritum S. adplicata, contradictiones, quas fingunt hic Christianae religionis hostes, propulsen-

sentur, possunt ultra modum illustrationum extendi; *deinde* exprobratur mihi fortasse studium sectae, quod religionis Christianae dogmata secundum libros ecclesiae euangelicae symbolicos determinaverim, quum generatim dicta pro meo scopo sufficere potuissent. Quapropter de iis, quae ad illustranda Christianae religionis mysteria sunt adducta, hoc tenendum erit, quod ex mea mente in censu modo hypothesium venire debeant, quarum ope repugnantia, quam dogmatibus Christianae religionis intercedere cum rationis principiis perhibent religionis Christianae hostes, discuti atque mysteriorum possibilitas aliqua ratione probari debet. Dogmata ipsa ex S. scriptura rationem sui repetunt atque stant immota, quocumque pretio veniant hypotheses, quibus illustrantur. Si quid etiam aberratum est in illis hypothesebus: nullum hinc damnum in ipsam redundat thesin, nec ego heterodoxias postulari queo ab aequis peritisque rerum aestimatoribus. Quum logicorum praecepta non permittant, nisi contra logicorum regulas argumentum ab invidia ducere aliquis velit, ut hypothesium aberrationes ipsi thesi immisceantur, aut hypothe-

P R A E F A T I O.

potheseos auctor malignis prematur suspicionibus. Id tantum hoc casu mihi vitio verti posset, quod in hypothesi formanda satis perspicax non fuerim. Nec ego aliis inuideo maioris perspicaciae laudem: sed iucundissimum profecto mihi accidet, si alii melius videant, ne quid detrimenti capiat religio Christiana per ingeniose fictas ex hac parte obiectiones aduersariorum. Ego sincera mente prodesse aliis atque ad communem generis humani utilitatem symbolam conferre meam volui: aliis idem licuit semperque meliora, quibus veritas Christianae religionis extra dubium ponitur, tradere licebit. Deinde a sectae studio, quod obiici posset a rerum imperitis, facile me expediam: si ea, quae in superioribus de priuatis meis rationibus differui, reuocem in memoriam. Vberior scilicet tractationem, eamque scholae terminis accommodatam, de dogmatibus Christianae religionis fundamentalibus suscepimus, quam opus fuisset pro ratione instituti, quo Christianae religionis dogmata esse non tantum libera a contradictione, sed in concordiam quoque coire amicissimam cum veritatibus naturaliter cognitis, eoque rationalem religionis electionem ad Christianam

nam

nam determinari, probare volui. Sed hanc fusioram atque terminis scholae conformatam dogmatum tractationem institui in gratiam auditorum: quapropter et illorum commodis inferuiendum hic erat potissimum. Quae partes mihi impositae eo magis explendae videbantur, quod sine detrimento scopi principis haec superflua poterant adiungi, adeoque non nocebant. Nam determinationes illae et sui rationem habent in claris S. Scripturae effatis et facile omitti possunt ab eo, qui magis indeterminate cupit sibi repraesentare dogmata Christianae religionis, in veritate huius euincenda.

TANDEM excusanda mihi erit mora, quam nexui in edenda hac parte theologiae reuelatae generali. Per triennium, fateor, iacuit hic labor variis impedimentis interruptus. Et rationes extant grauiiores mihiq̃ue domesticae,iquae mouere me potuissent ad telam huius scriptionis plane abrumpendam, nisi fides publice data animum ad eam absoluendam stimulasset. Quam quidem cunctationem, Lector beneuole, habita meorum temporum ratione, pro humanitate Tua in partem meliorem vt interpreteris velim.

Ela-

P R A E F A T I O.

Elaboratio huius scripti a me suscepta per intervalla, satis aliquando a se disiuncta, turbavit passim systematicam accuratorem : sed mederi huic defectui, licet a me observato, post impressas plagulas non potui, atque cum ipsi rerum cognitioni nihil hinc damni inferatur, facile, ut opinor, is veniam impetrabit ab aequis lectoribus.

Quae mihi praeterea in systematica dogmatum Christianae religionis tractatione subsidio esse potuissent ex recentiorum, v. g. REINBECKII, CANZII, CARPOVII et cet., laboribus, in praesentia consulere nolui, ne ab ordine cogitationum, quem institueram semel animo, aliorum deflecterem inscius, eoque meos perturbarem circulos praeter intentionem aut falcem in alienam messem iniecissem viderer.

Vitia, quae et mea et typothetarum inadvertentia in hunc librum irreperunt, partim sub calcem libri sunt annotata, partim beneuolo lectori corrigenda relinquuntur. Quod superest, ut Tuo, B. L., favore me meosque conatus in posterum quoque complectaris, est, quod ea, qua decet, observantia, rogo contendoque.

Vale.

LECTO.

LECTORIBVS SVIS

S. D. P.

VIDVA CROEKERIANA.

Cum prope in eo esset, vt ipse Auctor praestantissimi huius operis, quod meis sumtibus imprimendum curavi, secunda vice illud ederet, augeret atque emendaret; ecce! praematura morte orbi erudito ILLE et mihi eripitur. Quam ob causam omni opera atque cura adlaboravi, vt libri exemplar, quo vir *summe venerabilis* quotidie vsus erat, ac cui multa adscripserat, nanciscerer, et ipsum opus denuo auctum atque emendatius foras darem. Contigit quoque mihi tam esse felici, vt ab heredibus id, quod vi pacti petieram, impetrarem. Quo facto non diutius nouam hanc editionem, quam aliquot abhinc annis permulti anxie desiderauerant, differendam esse putavi. Quid vero in ea praestiterim, breuibus Tibi exponam. Curavi *primum*, vt
a vi-

a vitiis typographicis, quae primam irreperant, haec noua, quantum fieri potuerit, purgaretur, *deinde* vt ea, quae Auctor subinde adnotauerat, typis exscriberentur. Etsi augmentum non sit adeo magnum; contemnendum tamen illud haud esse arbitror. Nam *Vir*, omni mea laude longe maior, *mox* suas cogitationes aliter et adcuratius exprimit, v. g. §§. 3. 42. 99. etc. *mox* eas magis determinat, v. g. §§. 143. 108. 222. 273. §. 278. ibid. Schol. 3. *mox* noua ratione demonstrat v. g. §. 86. Schol. 1. §. 237. *mox* illas plane permutat §. 287. §. 399. *mox* magis declarat *vel* suas notiones §. 292. Schol. 1. §. 353. 432. 598. *vel* suas propositiones §. 336. 425. *vel* suas interpretationes §. 357. lit. γ. §. 527. et id genus alia. Nihil restat, nisi vt Te, L. B., etiam atque etiam rogem, vt, sicuti nomen et opera cel. REVSCHII Tibi semper grata fuere atque accepta, ita hanc superiori locupletiore editionem operis, auctore suo dignissimi, bene accipias. Vale. Dabam Ienae d. v. Aug.

MDCCLVIII.

CON-

CONSPECTVS CAPITVM ET PARAGRA- PHORVM.

C A P V T I.

Quo probatur, quo nulla esse queat vera felicitas et beatitudo sine religione, seu nexus felicitatis ac beatitudinis necessarius cum *religione* ostenditur.

§. 1.

Quando voluptas: taedium oriatur.
Not. quid intuitio.

2. Continuatur.
3. Desiderium voluptatis et fuga taedii a natura homini inest.
4. Item desiderium felicitatis ac fuga infelicitatis: quid vtraque.
5. Felicitas, infelicitas perpetua, item interrupta est possibilis per se.
6. Quid felicitas et infelicitas adparens.
7. *Illa* infelicitati: *haec* felicitati vicinior.
8. Voluptates sensuales saepe ad infelicitatem: taedia sensuality ad felicitatem vergunt.

- §. 9. Ergo, qui illas sequitur, haec fugit, culpa sua ad infelicitatem inclinat.
10. Vt is, qui viuit in seruitute morali.
11. Hominum vires naturales in hac vita non sufficiunt ad perfectam felicitatem.
12. Nec iisdem homines vtuntur satis.
13. Quousque duplex hoc felicitatis impedimentum remoueri queat, inquirendum.
14. Inseruit felicitati, quidquid arcet taedia.
15. Vt claritas in perceptionibus theoreticis et practicis aucta: *illo modo* indifferentiae; *hoc* felicitatis status promouetur.
16. Vterque modus possibilis in se.
17. Triplici ratione sustentatur claritas in perceptionibus bonorum.
18. Cuius possibilitas ostenditur.
19. Quid obduratio animi ad mala perpetienda.
20. Quo obtineatur medio.
21. Quid erectus in aduersis animus.
22. Quaenam virtutes hunc sustentent.
23. Vnde virtutes illae deriuandae.
24. Adeoque etiam inclinationes et actiones, quae felicitatem promouent.
25. Quid cultus Dei: hinc vnica felicitatis ratio.
26. Quod probatur vlterius.
27. Quid religio.
28. Religio vera constans, item vnica est.
29. Quid religio adparens: non est religio: reliqua religionis opposita.
30. Religio vera est vnicum felicitatis fundamentum.
31. Summum hominis bonum obiectiuum est Deus.

- §. 32. Formale seu beatitudo quid et quaenam.
 33. Nexus beatitudinis ac felicitatis indiuulsus.
 34. Beatitudinis in hac vita obtinendae spes exigua.
 35. Beatitudo constituenda veram cognitionem de moralitate actionum et vires hisce sufficientes requirit.
 36. Quinam defectus a.) in cognitione hac praesenti.
 37. - - - - - b.) in viribus status praesentis.
 38. Nec mortis catastrophe naturalis promittit *et* hanc cognitionem *et* has vires.
 39. Continuatur.
 40. Ergo ex consecutionibus rerum naturalibus nulla probabilitas aut conuictio de beatitudine.
 41. Ergo, si qua est, illa ex miraculosa Dei gubernatione arcessenda.
 42. Vnde spes et fiducia de beatitudine oriatur.
 43. Vnde beatitudo interna et externa: quid vtraque.
 44. Sine religione non est spes beatitudinis.

CAPVT II.

De religione naturali et reuelata, itemque de mysteriis, generatim et de verae reuelationis criteriis, ex ratione et a priori potissimum obuiis, seu de religione, mysteriis et reuelatione generatim.

- §. 45. Religio cognitionem Dei requirit.
 46. Quid dogmata religionis: theoretica; practica.
 47. Fiducia erga Deum religionis fundamentum.
 48. Quid inspiratio, reuelatio: per hanc Deus innotescere potest.

- §. 49. Cogitationes inspiratae sunt vel ideae sensuales vel phantasmata.
50. Quid visiones, somnia diuina: alii modi reuelationis.
51. Quid religio naturalis: reuelata.
52. Vbi tradantur dogmata religionis naturalis.
53. Dogmata religionis naturalis praecipua.
54. Dogmata religionis reuelatae, qua talis, sunt mysteria: vnde tractatio de his generalis praemittenda.
55. Quid mysterium distinctius explicatur.
56. Non possumus ideam alicuius concipere, nisi quod ideae sensuali assimilare possumus.
57. Quid intueamur; analogice tantum, per speculum seu in aenigmate cognoscamus.
58. Quid in rebus analogice et per fragmenta cognoscendis ex aliorum testimonio accipiendum: quomodo haec cognitio amplificanda.
59. In rebus analogice cognitis testimonia aliorum sunt principium vnicum; in amplianda hac cognitione verecunde cauteque agendum.
60. Cognitio mysteriorum analogica vnde haurienda: quomodo amplificanda.
61. In hac non sapiendum extra, supra, contra reuelationem: quando similitudines extra reuelationem hic valeant.
62. Quomodo et quando termini extra reuelationem hic adhibeantur.
63. Quinam modus cognoscendi mysteria sublimior.
64. Quanta mysteriorum mensura.
65. Quae ex illorum fine accipienda.

- §. 66. Varia est pro temporum periodis; vnda fata huius cognitionis patent.
67. Amplissima mysteriorum cognitio post hanc vitam est expectanda.
68. Continuatur.
69. Vnica modo reuelatio vera: de huius criteriis agendum.
70. Vnde criteria verae reuelationis deducenda.
71. Reuelatio, *ratione* N.) *obiekti*, cognitionem supra experientiam naturalem et rationem positam contineat.
72. Eamdemque hominibus salutarem.
73. Continuatur.
74. Adeoque vnionem cum Deo arctissimam: nexum cum mundo harmonicum doceat.
75. Quid maledictio; benedictio Dei: sub ira; gratia Dei esse: placare Deum, vt beatus felixque euadat homo.
76. Reuelatio medium placandi Deum supernaturale ostendat.
77. Mysteria comprehendat.
78. Cognitioni tamen mysteriorum hic adiungi potest cognitio naturaliter obtinenda.
79. Et quidem varie: a solo tamen Deo opportune fatis.
80. Reuelatio falsa et contradictiones veras excludat.
81. Reuelatio *ratione* 2.) *modi* spectata. Miracula in actu reuelationis non frustra multiplicentur.
82. Reuelationis veritates in alios propagari debent naturaliter.
83. Reuelatio debet esse interpretationis clarae.

- §. 84. Quidquid facit ad perspicuitatem in verbo Dei, ab inspiratione proficiscatur oportet.
85. Ingenio stiloque hominum Θεοπνεύτων se accommodat actus inspirationis.
86. In reuelatione vera cogitationes et voces sunt ab inspiratione.
87. Vnde certitudo cognitionis, in reuelatione traditae, dependeat.
88. Miracula reuelationem probabiliter comitantur extrinsecus et intrinsecus.
89. Quomodo per miracula confirmetur reuelationis diuinitas
- 1.) extrinsecus:
90. - 2.) intrinsecus, vbi efficacia reuelationis in mentibus hominum explicatur.
91. Prophetiae verae probant reuelationis diuinae originem.
92. Quinam vsus reuelationis in cognitione veritatum, inprimis moralium, augenda.
93. Fingitur reuelatio, si modus constat naturalis, quo obtenta fuit cognitio illa.
94. Quousque duret reuelationis actus in hominibus.
95. Quando per traditionem oralem: scripturam conseruari et propagari debeat reuelatio.
96. Monita de criteriis reuelationis generalia
- 1.) de connexionione cognitionis naturaliter et supernaturaliter obtinendae.
97. 2.) de miraculis: quid miracula maiora; minora; mirabilia: eorum possibilitas.
98. Miracula non repugnant Numinis sapientiae.
99. An et quomodo dignosci queant a mirabilibus aliis.

§. 100. 3.) de phrophetiis.

101. Ex criteriis reuelationis verae quaenam concipiatur ratio religionis reuelatae generatim.

102. Dogmata religionis reuelatae praecipua.

CAPVT III.

De reuelatis, quae perhibentur, religionibus: speciatim de satisfactione pro reatu peccatorum atque de libris, qui pro diuinitus inspiratis habentur ac norma sunt dogmatum in religionibus, quae perhibentur reuelatae.

§. 103. Cur agendum hic de dogmatibus religionum reuelatarum speciatim.

104. Cur praestruenda hic tractatio de medio placandi Deum.

105. Quid entis realitas, defectus, perfectio.

106. Quid dissensus seu disharmonia inter duo entia eiusque oppositum.

107. Quomodo systema: huius director disharmoniam habeat cum entibus in illo particularibus.

108. Quid satisfactio, redemptio, liberatio generatim: tollit disharmoniam entium.

109. Quid reatus culpae priuatiuae; positiuae: poenae.

110. Varie reatus tolli potest.

111. Quid aggratiatio; acceptilatio: vtraque tollere potest reatum.

112. Satisfactio tollit reatum.

113. Quatenus Deus disharmoniam habeat cum creaturis.

- §. 114. In conuenientia cum legibus diuinis ea non obtinet.
115. Sed in ἀνομία actionum.
116. Adeoque in reatu peccatorum.
117. Quem eapropter remedium disharmoniae debet tollere.
118. Quod per peccatoris vires non praestatur in peccatis
- α.) perpetratis
119. - β.) perpetrandis.
- 120 Adeoque per vim aliam externam.
- 121 Ν.) Reatus culpaе laesioque peccatorum ad infinitatem spectat
- 1.) protensue et extensue:
122. - - 2.) intensue. itemque
123. Γ.) Reatus poenae.
124. Ergo vis tantum Dei infinita tollere potest reatum peccatorum.
125. Non tamen per aggratiationem.
126. Neque per acceptilationem.
127. Sed per satisfactionem plenariam.
128. in hac satisfactione vis infinita se exerit.
129. Illa habet miracula.
130. Non tamen multiplicata praeter necessitatem.
131. Est iudicialis et meritoria.
- 132 Hoc respectu est ratio beatitudinis, illuminationis et conuersionis.
133. Mediantibus organis.
134. Haec satisfactio est vicaria.
135. Pro nobis et in nobis effectus salutare producit.
136. Ad illam natura humana potest assumi.

§. 137. Esse potest Θεανδρικὴ.

138. Differentia aggratiationis, acceptilationis atque satisfactionis.

139. Satisfactio infinita medium est placandi Deum.

140. Ratio connexionis et tractationis specialis de religionibus reuelatis redditur.

141. Quinam libri a Iudaeis et Christianis communiter pro reuelatis habeantur.

1.) quinque Mosis libri.

142. Quando distributio haec in quinque libros inualuerit.

143. Habet sui rationem, licet illius tempus sit incertum: pentateuchi argumentum.

144. 2.) Liber Iosuae: huius argumentum.

145. 3.) Liber iudicum: huius argumentum: qui status horum iudicum.

146. 4.) Liber Samuelis: huius argumentum.

147. 5.) Liber regum: huius argumentum.

148. 6.) Esaias. 7.) Ieremias. 8.) Ezechiel.
9.) Hoseas. 10.) Ioel. 11.) Amos.
12.) Obadias. 13.) Ionas. 14.) Micha.
15.) Nahum. 16.) Habakuk. 17.) Zephania. 18.) Haggaeus.
19.) Zacharias. 20.) Malachias.

149. Argumentum harum scriptionum.

150. Ordo horum scriptorum.

151. 21.) liber psalmorum: huius argumentum.

152. 22.) Prouerbia Salomonis: horum argumentum.

- §. 153. 23.) lobus: huius argumentum.
154. 24.) Canticum Canticorum: huius argumentum.
155. 25. Ruth: eius argumentum.
156. 26.) Threni: horum argumentum.
157. 27.) Ecclesiastes: eius argumentum.
158. 28.) liber Esteræ: eius argumentum.
159. 29.) Daniel: eius argumentum.
160. 30.) Esdras. 31.) Nehemias: horum argumentum.
161. 32.) Chronicorum libri: horum argumentum.
162. Variæ librorum, hætenus recensitorum, distributio et distinctio.
163. A Iudæis et Christianis habentur isti libri pro inspiratis diuinitus et pro canone dogmatum religionis: quinam libri apocryphi.
164. Quid Messias: religio Israelitica.
165. Quid pactum, foedus, testamentum Dei cum hominibus.
166. Per Messiam Deus testamentum fecit.
167. Quid testamentum Dei vetus: nouum.
168. Quid ecclesia: V. et N. testamenti.
169. Quinam libri veteris testamenti.
170. Quid hic Euangelium: pactum; religio euangelica.
171. Quid hic lex diuina naturalis: positiua; ceremonialis; forensis.
172. Cum protoplastis in statu integritatis pactum Dei legale.
173. Pactum hoc legale nunc non est causa beatitudinis;

tudinis; attamen obligat: quid lex euangelio opposita.

§. 174. Quinam libri a solis Christianis pro reuelatione vera habeantur.

1.) Quatuor euangelia Matthaei, Marci, Lucae et Ioannis: horum argumentum.

175. Occasio et vsus horum euangeliorum.

176 2.) Actus, vulgo acta, Apostolorum: horum argumentum.

177. 3.) Epistolae Pauli: aliorum Apostolorum.

178. Epistolarum Apostolicarum occasio et argumentum generatim: speciatim epistolae Paullinae ad Romanos: Corinthios prioris, posterioris; Galatas; Ephesios; Philippenses; Colossenses; Thessalonicenses prioris, posterioris; Timotheum prioris, posterioris; Titum; Philemonem; Ebraeos.

179. Epistolarum catholicarum occasio et argumentum: Iacobi; Petri; Ioannis; Iudae.

180. 4.) Ioannis apocalypsis: eius occasio: argumentum; ordo.

181. Quo tempore scriptiones hae fuerint editae.

182. Horum librorum α .) distributio secundum volumina.

183. - - - - - β .) distinctio secundum partes minores.

184. Distinctio haec in partes minores an diuinae sit originis.

185. Quinam libri noui testamenti.

186. Haftenus enumerati sunt norma dogmatum in N. T.: dantur quoque hic apocryphi.

§. 187.

- §. 187. Quinam libri apocryphi N. T.
 188. Quid libri canonici: sacra scriptura, biblia et cet.
 189. De Canonis constitutione in α .) V. T.
 190. - - - - - β .) N. T.
 191. Quaenam ecclesiae auctoritas in constituendo canone.
 192. Cur hic non plura de libris S. scripturae addantur.
 193. Religio noua iudaica nititur quoque lege orali: quid haec.
 194. Rationes pro lege orali examinantur.
 195. Quis liber canonicus religionis Mohammedanae seu Alcoranus.
 196. Origo Alcorani ex Mohammedanorum sententia.
 197. Hanc tamen pro figmento habet Maraccius.
 198. Veneratio a Mohammedanis Alcorano tributa.
 199. Cur de reuelationibus ethnicorum non agatur.
 200. Cur Dogmata religionum reuelatarum hic tractanda.

CAPVT IV.

DE

Dogmatibus Religionum, quae perhibentur reuelatae.

SECTIO I.

Dogmata religionis christianae.

TRACT. I.

De Deo eiusque operibus generatim.

- §. 201. Quid Christiani tribuant codici V. et N. T.
 Not. quid auctoritas libri.

§. 202.

- §. 202. Quaenam his idea Dei sit.
203. Deum statuunt ens a se, necessarium in existendo, immutabile et cet. vnicum, simplex et cet.
204. Deo intellectum infinitum et cet. tribuunt.
205. Voluntatem perfectissimam huiusque attributa.
206. Quid Dei decretum et quale.
207. Quomodo affectus Deo tribuantur.
208. Quid voluntas Dei arcana et reuelata.
209. - - - - - signi et beneplaciti.
210. - - - - - efficax et inefficax.
211. Quid voluntas absoluta huiusque opposita.
212. Quid voluntas antecedens: consequens Dei.
213. Quid Dei iustitia: vita: sanctitas: bonitas: veritas: immensitas.
214. Quid Dei maiestas: beatitudo: felicitas.
215. Quid opera Dei ad intra: ad extra; creatio, conseruatio, gubernatio, prouidentia.
216. Non dari potest infinitum tempus, seu aeternitas improprie dicta.
217. Aeternitas proprie dicta quid: est in solo Deo.
218. Materia mundi Deo coaeterna est impossibilis: quaenam sit et a quibus defensa.
219. Ens finitum non extendere potest vim ultra suos terminos.
220. Entia finita non esse possunt simul in diuersis locis.
221. Ergo nec vis eorum.
222. Quid producere aliquid alicubi: quod ens finitum intra, non extra limites suos potest.
223. Quid creare: nullum ens finitum id potest.
224. Deus solus substantias producere potest.

- §. 225. Quid creatio primi: secundi ordinis.
 226. Creatio est productio rei ex nihilo.
 227. Productio ex nihilo inhabilitatis dici potest creatio.
 228. Cur nullum ens finitum concurrere possit ad creationem efficienter: materialiter.
 229. Creationis finis ratioque mouens, ex parte
 - - - - α) Dei; quid gloria Dei:
 230 - - - β) Creaturarum; quid illustratio gloriae diuinae; est finis et motuum creationis.
 231. Creatio se non extendit ad defectus creaturarum: hi sunt ab earum essentia.
 232. Creatio mundi ab aeterno est impossibilis.
 233. Hic non creari potuit prius, quam creatus est.
 234. Deus non prior mundo ratione temporis: sed ratione dependentiae.
 235. Quid idea intuitiua, immediata; mediata: neutram de creatione habemus, sed Deus solus.
 236. Creationis non habemus definitionem realem.
 237. Vtrum creatio sit ipse Deus.
 238. Quantum temporis creationi sit tributum ex ratione non liquet.
 239. S. scriptura hic prodit hexaemeron: item ordinem creationis et immediatae et mediatae.
 240. Vtrum brutorum cuiuslibet speciei duo tantum indiuidua creata.
 241. Quinam status creaturarum primaeuus.
 242. Deus septimo die cessauit a creatione.
 243. Quid conseruatio mundi: cur opus sit illa.
 244. Conseruationis connexa.
 245. Quid concursus Dei.
 246. Quid creaturis in actionibus tribuatur.

247. Materiale actionum a Deo : formale a creaturis.
248. Culpa peccatorum in creaturas redundat.
249. Quid mala moralia : eorum culpa in creaturis existit.
250. Quid mala metaphysica : physica.
251. Quomodo nexus inter moralia et physica.
252. Deus non est causa physica malorum.
253. Distinctio concursus Dei.
254. Quid Dei praesentia.
255. Quomodo illa distinguatur.
256. Quid gubernatio mundi.
257. Ratio mundi optimi.
258. Gubernatio mundi probatur.
259. Deus creauit et conseruat mundum optimum.
260. Prouidentia per curam de creaturis declarata.
261. Conseruationis et gubernationis causae.
262. Voluntatis diuinae operationes ab intellectu determinantur.
263. Deus possibilia tantum vult.
264. Praescientia Dei non necessario praestruit sibi decretum Numinis.
265. Quousque Dei decreto nitatur praescientia futurorum.
266. Quod adplicatur ad hunc mundum.
267. An decretum Dei causa fiendi sit omnium, quae in mundo fiunt.
268. In mundo a Deo creato, conseruato et gubernato non datur fatalis necessitas.
269. Deus non est causa peccatorum moralis.

TRACT. II. NRO. I.

De homine ad imaginem Dei condito.

- §. 270. Quid status integritatis: confirmationis in bono: lapsus: concupiscentiae pravae: indurationis; damnationis.
271. Homo ad imaginem Dei conditus: quatenus haec.
272. Imago Dei infert integritatis statum.
273. Quid status purorum naturalium: in eo protoplasti non creati sunt.
274. In statu integritatis homini competit immortalitas, impassibilitas et imperium in creaturas.
275. Imago Dei primaria: secundaria.

TRACT. II. NRO. 2.

De Angelis ad imaginem Dei conditis et lapsis.

- §. 276. Existentia angelorum et variae affectiones probantur.
277. In quo statu angeli creati sint.
278. Angelorum aliae affectiones.
279. Angelorum aliqui dicuntur boni.
280. Status confirmationis auget perfectiones status integritatis: sub qua conditione obtigerit ille angelis.
281. Obedientia angelorum nihil est merita apud Deum: quid hoc.
282. Angeli boni sunt beati et felices sub conditione, non ex merito bonorum operum.
283. Angeli boni officia praestant omnia, quae Deo, sibi et aliis creaturis debent.
284. Quis angelis bonis sit tribuendus cultus.

§. 285.

285. Vnde motus animi et horum intensio ac remissio.
 286. Quae peccatorum genesis et confectaria.
 287. Ad angelos malos adplicatur.
 288. Angelorum lapsus quando et quomodo factus.
 289. Metamorphosis angelorum infauita per lapsum.
 290. Mali genii adhuc habent perfectiones spiritui
 essentiales.
 291. Quibus actionibus diaboli noceant hominibus
 generatim.
 292. Quo pertinent obsessio, magia diabolica: ido-
 lolatriae promotio: spectra.
 293. Actiones illae subsunt gubernationi diuinae: de
 mediis illas eludendi; speciatim de exorcismis.
 294. Multitudo angelorum innumerabilis.
 295. Dantur angelorum ordines.
 296. Inter nociuas diabolorum actiones est praecipua
 protoplastorum corruptela.

TRACT. II. NRO. 3.

De lapsu hominum.

- §. 297. Ratio peccati primi in protoplastis.
 298. Confectaria lapsus protoplastorum.
 299. Imago Dei per lapsum periit.
 300. Quid detrimenti ceperit liberum arbitrium.
 301. Hinc exstiterunt peccata actualia.
 302. Et beatitudinis defectus.

Not. cur de beatitudine et damnatione agatur.

TRACT. III.

*De beatitudine et damnatione statibusque interme-
diis, qui perhibentur.*

- §. 303. Quid beatifica Dei visio: cognitio intuitiua,
 comprehensiua: lumen gloriae.

b

§. 304.

§. 304. Corpora beatorum de beatitudinis perfectionibus participant.

305. Corpora beatorum gloria condecorantur.

306. Hinc beatitudo sensitiua et externa.

307. Beatitudo hominis est perpetua.

308. Qualis cognitio beatorum.

309. Visio Dei infert amorem Dei intensissimum.

310. Voluntatis perfectiones in beatis sunt semperpiternae.

311. Voluntas beatorum est sancta et ἀναμάτητος.

312. Quaenam sit beatorum libertas.

313. Quaenam sit felicitas beatorum.

314. Gradus beatitudinis accidentalis, non essentialis, dantur.

315. Illique secundum, non ex merito, bonarum actionum.

316. Causa efficiens et impulsiva beatitudinis.

317. Subiectum quod et quo beatitudinis.

318. Finis beatitudinis constituendae.

319. Beatitudo interna et externa in hac vita non obtinet.

320. Quid et qualis praegustus vitae aeternae.

321. Beatitudinis statum in hac vita plene cognoscere et declarare non possumus.

322. Quid damnatio.

323. Praestruit sibi peccata.

324. Consistit in malis et priuatiuis et positiuis.

325. Quomodo in S. scriptura describatur damnatio.

326. Damnati carent visione et huius confectariis.

327. Quaenam externa et sensitiua damnatio : item interna.

329. Damnatio est perpetua.

§. 330.

§. 330. Quaenam cognitio damnatorum et theoretica et practica.

331. Damnatio infert odium Dei intensissimum.

332. Voluntas damnatorum est imperfectissima: quod dependet ab intellectus corruptela.

333. Imperfectiones hae voluntatis sunt sempiternae.

334. Quaenam libertas damnatorum.

335. Damnati sunt infelicissimi.

336. Gradus damnationis accidentalis, non essentialis, dantur.

337. Damnationis causa efficiens: impulsiva interna subiectum quod; quo.

338. Finis damnationis .) internus

339. - - - 2.) externus: an emendatio damnatorum aut aliorum: aeterna est damnatio.

340. Damnatio diabolorum eadem essentialiter, quae hominum.

341. Num diaboli sint tortores hominum damnatorum futuri.

342. Damnatio in omne aeuum durans non infert contradictionem.

343. Existentia aeternae damnationis probatur.

344. Obiectiones contra damnationis aeternitatem et responsiones ad hasce.

345. Quid ἀποκατάστασις πάντων: non probari potest.

346. Non datur status inter damnationem et beatitudinem intermedius

α.) purgatorium.

347. Rationes pro purgatorio refutatae.

348. - - - β.) Limbus Patrum et infantum temere asseritur.

349. Vbi habitent animae separatae.

TRACT. IV. NRO. I.

*De imputatione lapsus Adamitici, quae posteris
facta, atque de peccato hominis
originali.*

§. 350. Ratio tractationis praecedentis et sequentis redditur.

351. Culpa corruptelae status moralis per rationem aliquatenus: per reuelationem plenius cognoscitur.

352. Ex electione mundi optimi patet, motuum esse Deo praeuissas hominum actiones.

353. Quid imputatio: quomodo in facto alieno.

354. Obiecta scientiae Dei mediae imputari queunt.

355. Quod probatur S. Codicis testimonio.

356. Intentio, respectu praeuissi facti alieni, huius imputabilitatem conciliat.

357. Sub qua conditione posteris iuste imputetur lapsus protoplastorum: quae reperitur in mundo optimo.

358. Mundus optimus, materialiter et formaliter talis, explicatur: in illo non abesse possunt homines, in eo statu, qui inter possibiles omnes est optimus: optime illustrat gloriam Dei.

359. Hunc Deus elegit et praestat.

360. Ex idea mundi optimi patet, lapsum protoplastorum iuste imputari posteris.

Not. Cur de hominum propagatione agatur.

361. Quomodo genus humanum propagetur: quid generatio; huius consuetudina.

Not. I. Hypotheses de animae origine pari passu ambulant in explicatione propagationis malorum.

Not.

Not. 2. Deum non esse causam malorum vlllo respectu in sequentibus ostenditur.

§. 362. Locus in serie generationum, quem occupat vnusquisque, determinatur ex ratione optimi.

363. Quando ens causa moralis permittendo malum fiat: Deus non debet mala impedire omnia.

364. Adeoque non est causa moralis malorum inter homines.

365. Dei nulla culpa omnium malorum: iuste imputat posteris lapsum protoplastorum.

366. Quid peccatum originale et actuale: illius nomina.

367. Defectus, quos affert peccatum originale, speciatim enumerantur.

368. Vtrum peccatum originale consistat in priuatiuo, an positiuo, an vtroque.

369. Quo sensu peccatum originale dicatur praua concupiscentia.

370. Deprauatio originalis est peccatum: quod vltterius probatur.

371. Moderator systematis iustus agere debet ex lege salutis publicae.

372. Adeoque Deus ex idea mundi optimi.

373. Quid imputatio in iudicio superioris.

374. Quatenus moderator systematis actiones praeuifas respicere debeat.

375. Adeoque imputare auctoribus.

376. Quod ad Deum respectu mundi adplicatur.

377. Hinc infertur, malum hominis originarium esse proprio significato peccatum.

Not. 1.) sine absurditate et impossibilitate.

2.) de peccato originali porro differenda speciatim.

§. 378. I. Depraudatio liberi arbitrii per peccatum originale.

379. II. Adiuncta peccati originalis.

TRACT. IV. NRO. 2.

De peccato hominis actuali.

380. Quodnam sit peccatum actuale.

381. Quae illius causa efficiens et impulsiva.

382. Speciatim interna

α.) ignorantia.

383. - - β.) affectuum intemperies.

384. - - γ.) idola temperamentorum.

385. Causae huius impulsivae internae causalitas ostenditur particulatim.

386. Quid caro, spiritui opposita : est causa impulsiva interna peccatorum.

387. Vitia contracta causis impulsivis annumeranda.

388. Adeoque et induratio : quid haec.

389. Quanam causae indurationis.

390. Gradus indurationis.

391. Indurationis subiectum quod et quo : obiecta.

392. Quid tentatio generatim : bona ; mala ; correctrix.

Not. I. Exempla tentationis.

2. quo sensu Deus tentari dicatur.

3. tentare.

4. tentari aliae res.

393. Tentationis malae α.) causa. β.) forma ;
γ.) obiectum ;

394. - - - δ.) finis ; ε.) adiuncta ;

395. Peccatorum actualium subiectum quod et quo.

§. 396.

- §. 396. Peccatum actuale varie distinguitur: in
 α) voluntarium et inuoluntarium.
 397. - - - - β) infirmitatis.
 398. - - - - γ) varios gradus, vnde hī aestimandi.
 399. Quid peccatum in Spiritum S.: huius peccatī exempla, forma, adiuncta, subiectum quod et quo.
 Not. 1. an peccatores in Spiritum S. sint in statu gehennali.
 2. an ad eos pertineat infinita satisfactio.
 3. quid peccatum in filium hominis.
 400. δ .) Alias species, vt commissionis et omissionis: voluptatis, auaritiæ et ambitionis: propria et aliena: manifesta; occulta, muta: externa et interna: in Deum, nosmet ipsos et alios; item primæ, secundæ tabulæ: inquietantia: dormientia; euigilantia: remissa, non-remissa; venialia, mortalia: clamantia; non clamantia, tolerantia.
 401. Peccatorum connexa: poenæ damni et sensus.

TRACT. V.

De tribus in Deo personis seu de Trinitate.

- §. 402. Connexio antecedentium et consequentium.
 403. Cur præstruantur trinitatis illustrationes.
 404. Vnde illæ petendæ.
 405. Ex mundi compage generatim: ex corporibus speciatim:

Not. 1. de dogmatibus philosophorum huc pertinentibus.

2. ratio connexionis.

b 4

§. 406.

§. 406. Quid subsistere ; subsistentia : suppositum ; persona.

407. Illustratio trinitatis ex vi spiritus repraesentatiua, quatenus complementum existentiae habet in triplici actu.

408. Spiritus finitus esse tantum potest vnica persona.

409. Imperfectiones subsistentiae in spiritu finito.

410. Quomodo actus, qui subsistentiam largiuntur, a se dependeant.

411. Ad opera externa tres illi actus simul concurrunt.

412. Suo quisque ordine.

413. Primus actus destinat in reliquis omnia.

414. Iustitia adpetitionum : quando iuste adpetat primus actus, intercedente secundo actu.

415. Quid satisfacere spiritui : quomodo actus secundus satisfaciat primo.

416. Quoad actus tertius mala separet ab opere.

417. Quid sanctum ; sanctificare : tertius actus sanctificat opera.

418. Tres hi actus sunt in vi repraesentatiua infinita.

419. Habent subsistentiam et personalitatem.

420. A se inuicem dependent, vt principium et principiatum.

421. Opera ad extra tribus subsistentiis sunt communia : suo tamen ordine.

422. Quid actuum quisque in externo opere praestet.

423. Hi tres actus in Deo sunt fundamentales : per eos cogitare licet in Deo tres personas, simul existentes et realiter diuersas.

§. 424.

§. 424. Myſterium trinitatis intelligi et concipi poteſt aliquatenus: ſed non comprehendì.

425. Monita de trinitatis illuſtrationibus.

426. Poſſibilitas trinitatis generatim patet ex rationis principiis.

427. Modus vero poſſibilitatis ſpecialis non item.

428. Demonſtratio trium in Deo realiter diuerſorum ex S. ſcriptura.

429. Hi tres ſunt perſonae, ſenſu eminentiſſimo.

430. Quaeſnam relationes harum perſonarum ad ſe eſſentiales ſeu naturales.

431. Alia probatio illarum relationum.

Not. Conſenſus aliorum in probandis hiſce relationibus perſonarum.

432. Quid generatio: ſpiratio, ἐκπόρευσις, miſſio.

Not. 1. Vocantur actus perſonales.

2. Spiratio Filio aeque ac patri competit: cum aliqua tamen differentia.

433. Filius et Spiritus ſunt quidem αὐτόθεος, ſed non αὐθυποſτάσεις.

434. Quid proprietates perſonales: τρόποι ὑπάρξεως: notiones perſonales.

435. Quid oeconomia: operationes: relationes oeconomicae: regnum naturae; gratiae.

436. Trium perſonarum operationes oeconomicae, reſpectu mundi in deſtinatione et executione generatim.

437. ſpeciatim in regno gratiae.

438. Continuatur.

TRACT. VI.

De satisfactione Θεανθρώπου seu de Christo.

N.) de eius persona.

§. 439. Patris missio et Filii aduentus in mundum.

440. Ἐπέλευσις spiritus S. et ἐπισκιασμός quid et quaenam.

441. Λόγος est vnitus naturae humanae.

Not. 1. Quid περιχώρησις.

2. Quid vnitio, vnio λόγος cum natura humana.

3. Quid subiectum vnitionis et vnionis.

4. Vnitio et vnio haec est supernaturalis.

442. Hinc vnum fit compositum

Not. 1. ex entibus completis.

2. Vnitio personalis facta

ἀτρέπτως:

3. - - - - - ἀσυγχύτως

443. Compositum illud est persona vna composita.

Not. 1. Cur vnitio, vnio vocetur personalis.

2. Natura humana semper ἀνυπόστατος fuit.

3. vnio ἀδιασρέτως facta

4. Quid concreta, abstracta personae, naturarum.

444. Quaenam propositiones personales, quae sunt inusitatae, reales, propriae.

Not. 1. quaenam reducantur ad personales:

2. quaenam minus.

2.) De communicatione idiomatum vtriusque naturae huius Θεανθρώπου.

§. 445.

- §. 445. Quid idiomatica naturae humanae : diuinae.
 446. Quid communicatio, communio idiomaticum.
 447. Quatenam ad idiomatica vtriusque naturae referantur in hac communicatione.
 448. Cur genera communicationis idiomaticum constituentur.
 449. PRIMVM genus communicationis idiomaticum.
 450. Cuius duae species.
 451. Particulae hic locum habent distinctivae.
 452. Propositiones illius sunt reales et propriae.
 453. Quatenam propositiones ad primum genus referantur ab aliquibus.
 454. Quomodo proprietates alterutrius naturae alteri conueniant naturae.
 455. SECUNDVM genus communicationis idiomaticum.

- Not. 1. Appellationes aliae huius generis.
 2. Quando coeperit explicari distinctius.
 3. Quid ad maiestatem referatur.
 4. Quomodo Dei maiestas conueniat naturae humanae.
 5. An omnipraesentia sit communicata.
 6. Unio personalis facta ἀχωρίως.

456. Quomodo particulae determinativae hic adhibeantur.
 457. Communicatio maiestatis est realis: modi eius quoniam hic exulent.
 458. TERTIVM genus communicationis idiomaticum.

- Not. 1. Quando distinctius explicari coeperit.

2. Quo-

2. Quomodo differant ἐνέργειαι et ἀποτελέσματα : item δυνάμεις et ἐντελέχειαι.

§. 459. Eius distinctio.

460. Quando ad primum genus accedat.

3.) De statu exinanitionis Christi.

461. Status, quo Christus satisfactionem praestitit.

462. Qui incarnationem secutus concipitur.

463. Et describitur latius.

464. Infert abdicationem liberam vsus plenarii perfectionum diuinarum, cum natura humana communicatarum.

Not. Quid hic ratione reflexi et directi vsus obtineat.

465. Quid inferat porro.

466. In occulto vsu perfectionum diuinarum seu κρύψει non consistit.

467. Quid exinanitionis status sensu biblico:

Not. sensu ecclesiastico.

468. Eius subiectum quo, quod.

469. Status exinanitionis finis.

470. Partes.

471. Quaenam natiuitatis Christi conditio.

472. Quaenam derelictio Christi.

473. Item mors.

474. Corpus Christi in morte non fuit cadauer.

475. Nec vnio personalis per mortem est interrupta.

476. Christum in morte non exstitisse falsum.

7.) De statu exaltationis Christi.

477. Quid exaltationis status in Christo sensu biblico.

Not,

Not. sensu patristico et alio.

§. 478. Quid Phil. 11. 9. innuat particula διὸ.

479. Exaltationis subiectum quod, quo.

480. Eius efficiens causa.

481. Finis.

482. Partes seu gradus.

483. Quid ζωοποίησις.

484. Quid descensus ad inferos.

Not. 1. An descensus Christi ad inferos denotet exinanitionis statum aut huius partes.

2. Continuatur.

3. Hic articulus non est fundamentalis: quid in eo obscurum.

4. Formalis ratio descensus ad inferos in quo non consistat.

5. Descensus ad inferos non explicandus de efficacia meriti Christi

485. Quid resurrectio externa.

486. Quid ascensio Christi in caelos.

487. Praesentia humanae Christi naturae in πᾶσι beatorum non est circumscriptiua: nec adscensio localis.

488. Quodnam corpus in caelum adscenderit.

489. Quid sessio ad dextram Dei.

490. Regimen, quod infert illa, est diuinum.

η.) De Officiis Christi.

491. Quid officium Christi.

492. Triplex est, sacerdotale, propheticum et regium.

α.) de officio Christi sacerdotali.

493. Christus adpellatur SACERDOS κατ' ἐξοχήν.

494. Quatenus partes sacerdotii V. Testamenti.

§. 495. Hae de Christo probantur ex S. scriptura.

a.) *Expiatio* hominum, a Christo facta apud Deum, probatur ex S. scriptura.

496. Ad expiationem requiritur Christi obedientia passiva et activa.

497. Meritum obedientiae utriusque: quod durat in omne aevum.

498. Causa efficiens seu vocans Christum.

499. Redemptionis causa impulsiva: forma: subiectum quod; quo: obiectum personale; reale: finis.

500. b.) *Iniecessio* Christi pro hominibus probatur.

501. Quid et quotuplex sit illa.

502. Intercessionis subiectum quod; quo.

503. Eius obiectum personale α .) apud quod.

504. - - - - - β .) pro quo.

505. Obiectum reale.

506. Duratio.

507. c.) *Benedictio*, quam Christus sacerdos imperat, probatur ex S. scriptura.

β .) De officio Christi prophetico.

508. Christus est PROPHETA.

509. Actus prophetici muneris.

510. Quos administravit Christus.

511. Causa efficiens Christi prophetici.

512. Subiectum quod; quo.

513. Officium propheticum durare debet in statu et exinanitionis et exaltationis.

Not. quatenus organa gratiae divinae: verbum sc. Dei audibile atque visibile seu sacramenta.

514. Officii Christi prophetici in statu exinanitionis

α .) sum-

a.) summa et obiectum reale.

§. 515. - - - *β.)* obiectum personale.

516. Christus suo praeconio efficaciam addidit supernaturalem: auditorum animos ad attentionem praeparauit: N. Testamenti sacramenta instituit.

517. Sua persona digne administravit officium propheticum.

518. Modus, quo officium in statu exinanitionis a Christo fuit administratum.

519. Continuatur.

520. Christi officium propheticum in statu exaltationis.

521. Huius officii obiectum personale; reale; modus, quo administratur: duratio.

522. Finis officii prophetici in statu et exinanitionis et exaltationis.

γ.) De officio Christi regio.

523. Christus est rex.

524. Quid rex: salus: sufficientia; securitas publica: regnum, in significato latiori; strictiori.

525. Quid salus publica mundi.

526. Sapientia hypostatica est κατ' ἐξοχήν rex mundi.

527 Propter λόγον hic mundus existit et creaturae peccantes tolerantur.

528. Peculiari modo λόγος rex et iudex est peccatorum: exercet imperium in Dei ciuitatem.

529. Nexum mundi conformat ad vnionem spirituum cum Deo, quoad fieri potest.

530. Regnum τῷ λόγῳ, vnitaeque naturae humanae communicatum, in lato significato officium sacerdotale et propheticum comprehendit.

531. Hic in strictiori significato venit: quid sit hoc regnum.

§. 532.

- §. 532. Regnum hoc Christi est triplex: potentiae, gratiae et gloriae.
533. Administratio regni α) potentiae.
534. Regno potentiae subiecti: eius obiectum: forma: causa efficiens: initium; finis.
535. - - - - β gratiae.
536. Regno gratiae subiecti: eius organon: causa ministerialis: forma: adiunctum: initium; finis.
537. - - - - γ) gloriae.
538. Regni gloriae ciues: forma: initium; finis.

TRACT. VII.

De gratia spiritus sancti adplicatrice.

- §. 539. Spiritus sancti gratia adplicatrix generatim explicatur.
540. Medium illuminationis mysteria tradit et quomodo: est verbum Dei et audibile et visibile, supernaturaliter efficax.
541. Verbum Dei audibile est S. scriptura: visibile sunt sacramenta.
542. S. scriptura habet efficaciam diuinam.
543. Distinguitur in legem et euangelium: vtriusque effectus.
544. Quid sacramentum.
545. Talia sunt in V. T. circumcisio et agnus paschalis.
546. In N. T. baptismus et s. coena.
547. Verbum Dei est organon gratiae superioris.
548. Quid lumen animae: illuminatio actiua, passiua; generatim, speciatim dicta; naturalis, supernaturalis.

§. 549. Quid illuminatio, vnioni cum Christo proficua, praestare debeat.

550. Quid motiua fidei: sunt ab illuminatione.

551. Quid illuminatio incompleta: ad hanc sufficiunt vires naturales, posita reuelatione.

552. Quid illuminatio completa: haec est supernaturalis.

553. Gradus superioris gratiae.

554. Cognitio hominis quando spiritualis dicatur.

555. Vnde fiducia in Christo collocata oriatur.

556. Vnio moralis entium rationalium explicatur.

Not. 1. Dici quoque potest spirituum, spiritualis vnio.

2. illustratur per vnionem physicam.

557. Adplicatur ad vnionem hominis cum Christo.

Not. Quae dicitur quoque supernaturalis, spiritualis, mystica.

558. Vnioni cum Christo non Christus, sed homo ponit aliquando obicem.

559. Fidei in Christum partes: causae; effectus.

560. Quid regeneratio.

561. Quid conuersio.

562. Quid iustificatio.

563. Non infert in Deo mutationem, sed praestruit eam in homine.

564. Iustificationis causae: ratio operum hic est nulla.

565. Ex fide in Christum oritur fiducia, amor, timor filialis erga Deum.

566. Motus vitae spiritualis quinam.

567. Ad hos et Deus et homo concurrunt.

- §. 568. Quid bona regenitorum opera et vnde.
 569. Quid sanctificatio, speciatim sic dicta.
 570. Eius causae.
 571. Opera irregenitorum omnia sunt mala: quando sint splendida peccata.

TRACT. VIII.

De rationabilitate oeconomiae salutis, quae adhuc, ductu S. scripturae, est tradita.

- §. 572. Salutis oeconomiam, adhuc traditam, esse rationabilem, breuiter ostenditur.

Not. Fusius deducitur in sequentibus.

573. Quo perfectio atque imperfectio mundi obtineatur.
 574. Quando mundus sit perfectissimum speculum perfectionum diuinarum seu inseruiat optime gloriae Numinis illustrandae.
 575. Quod sit, si secundum veritatem agitur: quid hoc sit.
 576. Substantiale in mundo, leges huic praescriptae et mutationes hisce legibus conformes inseruiunt harmoniae rerum conseruandae, eoque gloriae diuinae illustrandae.
 577. Creaturae inferiores ex propria destinatione non mutant statum suum, nec deflectunt a legibus diuinis, nisi aliunde determinatae.
 578. Ergo status in mundo disharmonicus ab harum destinatione non potest tolli.
 579. Spiritus finiti possunt imaginem Dei referre bonumque in mundo principium particulare esse: possunt quoque contrario modo se habere.

§. 580.

- §. 580. Diabolus atque homines, scriptura S. teste, principia sunt mala in mundo: quorum peccata infinitum habent reatum.
581. *Avopiōv* auctores afficere debet disharmonia hinc orta, pro Dei iustitia.
582. Deus, pro iustitia sua, satisfactionem vult pro peccatorum reatu.
583. Quam praestare tantum vult mediante creatura rationali.
584. Finis Dei in taediis, cum intuitione imperfectionum, ex peccatis ortarum, coniunctis.
585. Deus dum punit, benignitatem exercet.
586. Quid ira, odium atque vindicta contra peccata et peccatores in Deo: in suo exercitio non contrariantur benignitati Dei.
587. Ex taedio, cum peccatorum: ex voluptate cum bonarum actionum consuetudinibus coniunctis, oritur bonum propositum.
588. Vt hoc sit salutare *α.*) praelucere debet sapientia:
589. - - - - *β.*) potentia sufficiens illi esse coniuncta.
590. Requisita rationalis creaturae, quae bonum in mundo principium esse et satisfactionem praestare debet, breuiter repetuntur.

Not. 1. Patientia et fortitudo, in taediorum perceptione, ad malorum correctionem est necessaria.

2. Si Deus mediate praestat satisfactionem: illud fieri debet mediante rationali creatura.

3. Atque per huius obedientiam et passiuam, et actiuam.

§. 591. Ope vnionis cum Deo arctioris homo particulare fit bonum principium in mundo.

592. Qua ratione vniuersale bonum principium in mundo existat.

593. Cur illud esse debeat Θεάνθρωπος.

Not. 1. Homo, qui perfectam praestat έννομίαν, est perfectior angelo bono.

2. Homo talis est cum Deo vnitus modo eminentissimo in satisfactore Θεάνθρωπῳ.

594. Vnio diuinitatis cum humanitate secundae Trinitatis personae tribuitur, rationis principiis conuenienter.

595. Itemque status et officia Θεάνθρωπου, quae docet S. scriptura, non repugnant rationis veritatibus.

596. Adplicatio meriti Christi a S. scriptura sic traditur et Spiritui S. tribuitur oeconomice, vt non repugnet rationis principiis.

TRACT. VIII.

De Nouissimis.

597. Quaenam vltima adpellentur, cur agatur de iisdem h. l.

598. Quid mors, vita *generatim*: *speciatim* animae humanae, animalis, spiritualis; corporis; hominis.

599. A quo originem ducat mors hominis temporalis: eius subiectum quod; quo.

§. 600. Quaenam causae temporalis hominum mortis.

601. Mors temporalis est confectarium peccati, ex ratione optimi.

602. Quinam status animae statim a morte usque ad resurrectionem existat.

603. Quaenam differentia inter beatitudinem et damnationem, ante et post iudicium extremum.

604. Status animarum separatarum medius, a morte hominis usque ad iudicium extremum, non probabilis est.

605. Rationes pro statu medio animarum separatarum examinantur.

606. Quid resurrectio mortuorum.

607. Eius existentia probatur.

608. Resurrectionis possibilitas impugnatur.

609. Continuatür.

610. Respondetur ad obiectiones et possibilitas huius dogmatis euincitur.

611. Continuatür.

612. Hypotheses huic tractationi inferuientes.

Not. 1. Ex Palingenesia physica illustratur dogma resurrectionis.

2. Machina vegetabilis aut animalis imperfecta habet facultatem fecundantem seu generantem.

3. Perfecta non item.

4. Immortalitas, mortalitas corporis protoplastorum hinc illustratur.

5. Quomodo hinc gloria Dei illustretur.

§. 613. Efficiens caussa resurrectionis.

614. Fines resurrectionis.

Not. Caussae impulsivae resurrectionis.

615. Resurrectionis forma; subiectum quod; quo.

616. Quale iudicium extremum: discussionis et retributionis.

617. Quaenam caussa efficiens iudicii extremi.

618. Quaenam caussa impulsiva interna; externa: obiectum materiale; formale: finis iudicii huius.

619. Quid consummatio saeculi.

Not. 1. Non consistit in annihilatione creaturarum inferiorum.

2. Vtrum respiciat modo systema nostrum planetarium.

3. Est possibilis.

620. Tempus ultimarum mundi mutationum non innotescit determinate: S. codex tamen et communia et propria earum adfert signa.

Not. Cur finiatur tractatio de dogmatibus religionis christianae theoreticis: quid de dogmatibus religionis christianae practicis; it. de theoreticis et practicis religionis iudaicae; mohammedicae; electione religionis rationali adhuc tradendum sit.

621. Monitum de dogmatibus Christianae religionis practicis.

SECTIO II.

De Religione iudaica recentiori.

622. Quaenam religionis novae iudaicae et mohammedicae dogmata *generatim*.

§. 623.

§. 623. *Speciatim* tria fundamenta religionis iudaicae nouae adferuntur.

624. Quid I) fides. Tredecim sunt articuli fidei, a p. 1010.-1015. recensiti.

Not. 1. Qua ratione eorum sit fundamentum creatio.

2. Tesseræ creationis sabbatum.

625. Quid II) spes. Quomodo spes haec fulciatur et obtineatur.

626. Quid III) amor Dei.

627. Plurimi iudaeorum multos in dogmatibus religionis errores admittunt: medium vnionis cum Deo arctioris sufficiens, eoque satisfactionem pro peccatis plenariam, non docent.

628. An iudaei Messiam admittant, qui satisfactionem pro peccatorum reatu plenariam praestare queat.

SECTIO III.

De religione mohammedica et gentilismo,

629. Quænam religio Mohammedana *speciatim*: dicitur Islamismus.

Duo illius fundamenta constituunt:

a) fidem seu dogmata theoretica;

b) religionem seu dogmata practica.

a) FIDES

I. de Deo p. 1028.

II. - angelis p. 1030.

III. - libris diuinis p. 1032.

IV. - legatis Dei p. 1033.

V. - die nouissimo p. 1037.

VI. - decreto Dei p. 1043.

β) RE-

β) RELIGIO

I. de lustrationibus
speciatim

α) de lotione gasle dicta p. 1046.

β) - - vvodou dicta p. 1047.

γ) - - purgatione arenaria p. 1049.

II. - precibus p. 1050.

III. - eleemosynis p. 1053.

IV. - ieiuniis p. 1057.

V. - peregrinatione Meccana p. 1058.

630. Dogmata religionis mohammedicae non sufficienter tradunt salutis media.

631. Monitum de dogmatibus religionum ethnicarum.

PRO-

CAPVT I.

QVO PROBATVR, QVOD NVLLA
ESSE QVEAT VERA FELICITAS
ET BEATITVDO SINE RELIGIO-
NE, SEV NEXVS FELICITATIS
AC BEATITVDINIS NECES-
SARIVS CVM RELIGIO-
NE OSTENDITVR.

§. I.

Perfectionem, ad nos relatam, si intue-
mur, VOLVPTAS in nobis *oritur*, *iucundique* nasci possunt *affectus*: con-
tra imperfectionem, ad nos relatam,
si intuemur, TAEDIVM in nobis *oritur in-*
iucundique nasci possunt *affectus*. Quod
vtrumque ipsa nos docet experientia (conf.
met. §. 432.)

Quando
voluptas:
taedium
oriatur.

INTVITIO hic nobis significat adperceptionem
repraesentationis ipsius rei, non symboli seu
signi tantum, quo res denotatur: opponitur
intuitio s. intuitiua cognitio *cognitioni sym-*
bolicae, qua signa rerum clare, obscure autem
res ipsae repraesentantur.

Quid
intuitio.

§. II.

continuatur.

BONVM vocatur vel ipsa perfectio, vel quod perfectionem habet, vel quod perfectionem affert. Sic ergo in idea boni continetur semper idea perfectionis: quapropter *intuitio boni*, ad nos relati, pari modo *voluptatem iucundosque affectus habet comites*. Contra MALVM dicitur vel ipsa imperfectio, vel quod imperfectionem habet, vel quod imperfectionem affert. Sic ergo in idea mali continetur semper idea imperfectionis: quapropter *intuitio mali*, ad nos relati, eodem, quo imperfectio, modo *taedium iniucundosque affectus habet coniunctos*.

§. III.

Desiderium
voluptatis:
et
fuga
taedii
naturalis
homini.

Lex facultatis adpetitiuae sic a Deo, naturae auctore, est constituta, vt nihil anima nostra queat adpetere, nisi quod ipsa adpercipit tanquam bonum: E contrario lex eadem adpetitus animam sic dirigit, vt nihil auersari queat, nisi quod ipsa adpercipit tanquam malum (met. §. 492.). Cum ergo boni intuitus voluptatem iucundosque affectus; mali vero intuitio taedium iniucundosque affectus excitet (§. praec.): *lex adpetitus*, a Deo menti praescripta, *determinat mentem ad voluptatem iucundosque affectus* quaerendos, atque ad taedia iniucundosque affectus fugiendos arcendosque; per consequens *mens nostra naturali stimulo fertur ad voluptatis fruitionem* atque

que *ad taedii fugam*. Ex qua naturali inclinatione omnes facultatis adpetitiuae conatus actionesque procedunt, nec vlla determinantur lege alia.

§. IV.

VOLVPTAS IVCVNDIQUE AFFECTVS vocantur DVRABILES, si in illis nulla reperitur ratio taedii ac iniucundorum affectuum subsequendum: status vero animae humanae, quo voluptate iucundisque affectibus durabilibus fruitur, audit ANIMAE FELICITAS, VERA scilicet ac solida. TAEDIVM INIVCVNDIQUE AFFECTVS adpellantur DVRABILES, si in illis nulla est ratio voluptatis iucundorumque affectuum subsequendum: status vero animae humanae, quo taedio iniucundisque affectibus durabilibus fruitur, audit animae INFELICITAS, eaque VERA.

item
desiderium
felicитatis
ac
fuga
infelicitatis:
quid
vtraque.

§. V.

Cogitare licet sine contradictione in anima, per se spectata, felicitatem eius veram sempiternam esse et continuam, si nimirum intuitio perfectionum fuerit perpetua: itemque concipere animo licet felicitatem illam esse interruptam, si nimirum intuitio perfectionum succedat ac immisceatur imperfectionum sensus (conf. 1. 2.). Idem valet de infelicitate, si oppositum obtineat. Hinc *felicitas infelicitasque animae continua et sempiterna*, itemque *interrupta est possibilis*: si anima in se spectetur.

Felicitas,
infelicitas
perpetua,
item
interrupta
est
possibilis.

Felicitas atque infelicitas continua dici quoque potest completa, perfecta, consummata: atque interrupta audire inchoata, incompleta seu imperfecta.

§. VI.

Quid
felicitas
et
infelicitas
adparens.

Ex opposito VOLVPTAS IVCVNDIQUE AFFECTVS VOCANTUR MINVS DURABILES, si sunt ratio maiorum taediorum atque iniucundorum affectuum subsequendum: status vero voluptatis iucundorumque affectuum minus durabilium audit FELICITAS ADPARENS. TAEDIA INIVCVNDIQUE AFFECTVS adpellantur MINVS DURABILES, si ratio sunt maioris voluptatis atque maiorum iucundorum affectuum subsequendum: status vero taediorum atque iniucundorum affectuum minus durabilium dicitur INFELICITAS ADPARENS.

§. VII.

Illa
infelicitati:
haec
felicitati
vicinior.

Si status felicitatis adparentis in toto complexu atque ratione connexorum spectatur: plus in eodem obtinebit taedii, quam voluptatis. Praedominium taediorum tantum trahit ex statu infelicitatis, quantum illud praedominium valet: unde *status felicitatis adparentis infelicitati, quam felicitati, est vicinior.* Ex contraria ratione *status infelicitatis adparentis felicitati, quam infelicitati, magis accedit.*

§. VIII.

§. VIII.

Sensus particulam modo minimam eorum, quae enti conueniunt, manifestant, atque sic per eosdem rerum connexio non satis innotescit (per exper): vnde fieri potest, vt aliquid per sensus repraesentetur tanquam bonum, atque ideo voluptatem producat (§. 2.), ex quo varia consequuntur mala, ac adeo taedia (§. cit.); et contra fieri potest, vt aliquid per sensus repraesentetur tanquam malum, atque adeo taedia excitet, ex quo varia consequuntur bona, et hinc voluptas. Cui veritati ipsa quoque suffragatur experientia. Sic ergo *sensualis voluptas saepe tantum praestat felicitatis adparentis statum: et e contrario taedia sensuality saepe largiuntur modo statum infelicitatis adparentis (§. 6.). Hinc voluptates sensuales detrudere possunt hominem ad infelicitatem atque taedia sensuality flectere queunt vitae cursum ad felicitatem (§. 5. 6.).*

Voluptates
sensuales
saepe
ad
infelicitatem:
taedia
sensuality
ad
felicitatem
vergunt.

§. IX.

Qui sensuum repraesentationes pro ratione unica, qua, quid bonum quidue malum sit, determinatur, assumit, is negligit attentionem, reflexionem, abstractionem, eoque distinctam et abstractam cognitionem per intellectum obtinendam, itemque abstractae cognitionis adplicationem per rationem, quibus tamen operationibus vires animae naturales sufficiunt: per consequens non

Ergo
qui illas
sequitur,
haec fugit,
culpa sua
ad
infelicitatem
inclinat.

utitur viribus naturalibus eo, quo poterat debetque modo, adeoque culpa sua infelicitatis periculum adit.

§. X.

Ut
is, qui
vivit
in
servitute
moralis.

Qui sensuum repraesentationes in diiudicandis bonis malisque, atque sic in determinandis adpetitionibus atque auersationibus (§. 3.) sequi consueverunt, seu adpetunt modo voluptates sensuales atque auersantur modo taedia sensuaria, illi **VIVERE** dicuntur **IN SERVITUTE MORALI**: quicumque igitur in servitute vivunt morali, *ad statum felicitatis modo adparentis inclinant* (§. 6. seqq.), eoque se *infelicitati verae inuoluunt* (§§. citt.), nec utuntur viribus naturalibus ad felicitatem suam promovendam eo, quo decet, modo, adeoque *sua culpa ad infelicitatem sunt proclives* (§. praeced.).

§. XI.

Hominum
vires
naturales
in hac vita
non
sufficiunt
ad
perfectam
felicitatem.

In nexu rerum, cui nos immergimur naturaliter ac proxime, perfectiones atque bona in statu nostro non obtinent perpetuo, sed imperfectiones et mala mixta sunt perfectionibus atque bonis (per exper.): ut adeo taedia in nexu rerum praesenti non semper arceri a nobis queant. Inprimis res externae nexu physico affligunt corpus, animae unitum, atque per hanc corporis turbationem produciunt in anima taedia, quae vocantur dolores (met. §. 438.).

Et

Et quoniam contactus corporum externorum, quibus systema nerveum corporis nostri dissolvitur ac tenditur nimium, evitari saepe non potest; hinc autem dolores oriuntur (met. §. 438.): taedia dolorum pro nexu rerum praesenti saepe sunt ineuitabilia. Sed taedia quaecunque, adeoque et taedia dolorum, impediunt felicitatem perfectam: quapropter in nexu praesente homines ad perpetuam perfectionum intuitionem, adeoque ad felicitatem continuam seu consummatam (§. 5.) adspirare non queunt. *Omni igitur virium contentione in hoc naturali rerum nexu numquam homo ad consummatam felicitatem pervenire potest.*

§. XII.

Ad haec, quotidiana proh dolor! experientia loquitur, hominum quamplurimos in servitute vivere morali atque sibi fingere taedia phantastica, a sensuum impressionibus confusis et ab aestu imaginationis profecta, quibus se homo sua culpa excruciat: adeoque *magna hominum pars, ne illis quidem viribus, quas a natura habet, inseruit felicitati suae, per consequens, culpa sua infelicitati fit obnoxia.*

Nec
iisdem
vitiis
fatis.

§. XIII.

Quanta sit corruptela hominum et quanta felicitati nostrae in statu praesenti obiciantur impedimenta, partim ex statu hominum nexuque rerum praesenti (§. 11.), partim

Quousque
duplex hoc
infelicitatis
impedimen-
tum

remoueri
queat,
inquiren-
dum.

ex culpa illorum (§. praeced.), hinc adpa-
ret manifeste. Sed videamus, *quousque va-
leant vires hominum in felicitate constituenda
et amplificanda.*

§. XIV.

Inseruit
felicitati,
quidquid
arcet
taedia.

Taedia iniucundique affectus pertur-
bant hominum felicitatem (§. 4.): *quidquid*
igitur *taedia iniucundosque affectus modera-
tur* atque *arcet, illud inseruit felicitati.*

§. XV.

Vt
claritas
in
perceptioni-
bus
theoreticis
et
practicis
aucta:
illo modo
indifferen-
tiae;
hoc
felicitatis
status
promouetur.

Taedia iniucundique affectus oriuntur,
si claritas in adperceptionibus seu intui-
tione imperfectionum et malorum praedo-
minatur; contra voluptas iucundique af-
fectus exsurgunt, si claritas in adperce-
ptionibus seu intuitione perfectionum et
bonorum praedominatur (§. 1. seq.): qua-
propter minui obscurarique debet illa in
adperceptionibus malorum claritas, si
taedia hominum subleuari tollique debent.
Sed *claritas, in perceptionibus theoreticis*
aucta, minuere potest, imo plane obscurare,
claritatem in perceptionibus malorum, per
consequens *moderari* aut *profligare potest*
*taedia atque infelicitatis statum; sed perdu-
cit modo animum ad indifferentiae statum:*
in perceptionibus vero practicis perfectio-
num atque bonorum aucta claritas minuit
non modo illam in perceptionibus malo-
rum claritatem (per exper.), adeoque mo-
deratur hominum taedia iniucundosque
affectus et infelicitatem; sed *si* praeualens
seu

seu *praedominans in perceptionibus bonorum claritas fuerit*, non tantum tollit taedia ista ac iniucundos affectus seu *infelicitatis statum*, verum contrariam quoque voluptatem contrariosque iucundos affectus seu *felicitatem promouet*.

§. XVI.

Sic *una patet via, qua ex statu infelicitatis emergimus* ad statum indifferentiae: *altera*, qua prouehitur animus ex statu infelicitatis ad felicitatis statum (§. praeced.). *Prioris possibilitatem* probat non solum ecstasis theoretica (de qua conf. met. §. 1202.); sed minor quoque gradus claritatis in phantasmatibus, qualis exstare solet in iis, qui serio mentem intendunt ad obiecta theoretica in meditationibus: in his enim adparet animi status, quo ideae a sensibus impressae, et hinc oriundae ideae materiales sensuales, itemque aliae ideae materiales phantasticae, etiam fortiores, vix adpercipiantur (per exper.); per consequens perceptiones malorum alias clarae obscurentur et euanescent. *Posteriorem viam*, qua tendimus ad felicitatem, *obtineri posse* in homine, eodem probatur modo: si enim cogitationes theoreticae tanta occupare possunt mentem claritate, vt obscurentur reliquae perceptiones omnes, quidni et practicae bonorum cogitationes idem praestent? Quodsi vero bonorum repraesentationes tam sunt viuidae, vt malorum per-

A §

ceptio-

Vterque
modus
possibilis
in se.

ceptiones obscurentur plane : illud praedominium claritatis in perceptionibus bonorum non potest non praestare praedominium voluptatis iucundorumque affectuum (§. 1. 2. met. §. 437.), adeoque felicitatis, minimum temporariae, statum producere (§. 4.).

§. XVII.

Triplici
ratione
sustentatur
claritas
in
perceptioni-
bus
bonorum.

Porro *duplicem cogitare licet rationem, qua sustentetur atque fulciatur claritas in bonorum perceptionibus : alteram* scilicet, qua nitimur experientia, quae bona in hoc rerum, cui nos inuoluimur, nexu mixta esse malis, confuse docet; *alteram*, quae distincte nos conuincere fatagit, quod nexus in vniuerso conditio tam sit benigne stabilita, vt omnia tendant vltimo ad bona hominibus largienda, si ordini in natura constituto se velint accommodare, nec culpa sua flectant cursum vitae in deuia. *Quae ratio* distincte cognita *iterum arcessi potest, vel a fato*, quo rerum concatenatio ei necessitati subiiciatur immutabili, vt bonum praeualeat, adeoque semper ex malis spes sit ad bona emergendi : *vel a sapienti rerum nexu*, qui a perfectissimo vniuersi moderatore proficiscitur atque eius nutu ac electione sic est ordinatus, vt bonum praedominetur.

Sic *triplex* patet via, qua peruenimus *ad claritatem in bonorum repraesentatione : prima* per experientiam; *secunda* per fatalem rerum

con-

connexionem, in qua praeualeat bonum, assumptam; *tertia* per sapientem rerum nexum a Deo stabilitum.

§. XVIII.

Si primo ratio bonorum obtinendorum confuse cognoscitur, atque adeo claritas in eorundem perceptionibus *experientia nititur*: hinc oritur tantum probabilitas aliqua in cognitione bonorum obtinendorum, quae cognitionem non satis viuידam et certam reddit, sed vacillantem et mortuam relinquit: inprimis illa viuידa ratio et probabilitas in bonorum repraesentationibus imminuitur, si cogitamus, quod per experientiam non perpetuus ille cum malis bonorum nexus stabiliatur, sed saepe homines non eluctentur ex calamitatibus, verum in istis mergantur, ut adeo non tuto quivis sperare queat felicem rerum calamitosarum conuersionem. *Secundo, si ratio bonorum obtinendorum ex nexu rerum fatali repetitur*, in quo bonum praedominetur: nihil est in fato illo coeco et sine sapientia fluente, quo mens mea conuinci queat de boni praedominio. Atque si mihi persuadeam quoque illam bonorum praeuidentiam: nondum tamen animus conuincitur, quod ego in indiuiduo non sim detrusus et abiectus absoluta necessitate in illam vniuersi partem, quae non potest non malis contaminari. Nihil mihi solatii reliquum manet, nisi ut in calamitatum turba cogi-

Cuius
possibilitas
ostendi-
tur.

cogitem: patienter ferendum, quod mutari non potest, quod quidem solatii beneficium satis est flebile. *Tertio*, si ratio bonorum obtinendorum *ex sapienti rerum nexu derivatur*: existentia Dei, tamquam entis omnisapientis, infinite benigni atque omnipotentis, sumitur. Quae quoniam demonstrari potest: *ista quoque ratione fulciri potest claritas in perceptionibus bonorum obtinendorum*. Nam illae perfectiones diuinae mentem nostram conuincere possunt, quod nullius creaturae bonum negligatur, quo non excidit culpa sua. Scilicet per benignitatem illam infinitam serio et intensissimo studio vult Deus, ut bene sit cuius creaturae: per omnisapientiam distinctissime cognoscit, quid cuique creaturae sit bonum, et quibus mediis optime illud obtineatur: per omnipotentiam illud, quod vult, in actum potest traducere. Vbi autem intensissimum adest studium alteri bona conferendi; perspicitur quoque, quaenam illa bona sint et quibus mediis illuc perueniatur optime; tandemque potentia suppetit bona illa per media conuenientissima producendi: ibi est ratio sufficiens existentiae illorum bonorum; adeoque confidere possumus, quod quaelibet creatura tanta bonorum copia per sapientissimam, benignissimam atque potentissimam Numinis gubernationem in mundo adfluat, quanta capax est et quam ipsa sua culpa non negligit. Quapropter cuius homo, cum felicitati

licitati sempiternae sit accommodatus, confidere potest, quod supremus vniuersi moderator ipsum ad felicitatem perpetuam non destinauerit modo, sed media quoque constituerit, quibus in hunc felicitatis portum perueniat tutissime. Quibus cogitationibus si quis inhaereat: non potest non certissime conuictus esse de bonis a Deo obtinendis, iisque sempiternis. Sic ergo certitudo in repraesentationibus bonorum futurorum erigere semper potest animum, si mala premunt praesentia atque taedia creant iniucundosque affectus: imo si per certitudinem ad eminentem claritatis gradum euehantur illae bonorum repraesentationes, inprimis maiorum, quae promittunt diuinae perfectiones; obscurare possunt has malorum perceptiones atque hinc oriunda taedia, dolores iniucundosque affectus, ut felicitatis status exsurgat, non obstante externarum calamitatum incurfu.

§. XIX.

OBFIRMATIO et OBDURATIO ANIMI
AD MALA PERPETIENDA seu INSENSIBILITAS existit, si malorum, siue praesentium siue imminentium, perceptiones et, quae hinc dependent, taedia, dolores iniucundosque affectus in claritate minuimus aut obscuramus plane et profligamus per auersionem attentionis ab hisce perceptionibus ad alias quascunque cogitationes: *mente sic non multum ultra statum indifferentiae perducta.*

Quid
 obduratio
 animi
 ad
 mala
 perpetienda.

§. XX.

§. XX.

Quo
obtaineatur
medio.

Quam animi obfirmationem praestat *ecstasis theoretica*, itemque *claritas in phantasmatibus theoreticis* ad eum gradum aucta, qui reperitur in *meditabundis* (§. 15. seq.). Nec fere quidquam efficitur amplius, si *bonorum obtinendorum claritas in perceptionibus experientia* (§. 17. 18.) vel *fatali necessitate* (§. §. citt.) *fulciatur*.

§. XXI.

Quid
erectus
in
aduersis
animus.

Contra *ERECTVS IN ADVERIS ANIMVS* exurgit, si, per auersionem attentionis a malorum perceptionibus, repraesentationes bonorum praedominium claritatis nanciscuntur, atque animus per spem atque fiduciam ad statum voluptatis iucundosque affectus, adeoque ad felicitatem, perducitur.

§. XXII.

Quaenam
virtutes
hunc
sustinent.

Mala, contra quae munitur atque *erigitur animus spe* atque *fiducia*, sunt vel praesentia vel futura: nam praeterita, quae secum non habent coniuncta mala praesentia, non amplius mentem tenent sollicitam, sed est iucunda praeteritorum malorum recordatio. Malis praesentibus occurrit illa fiducia se exerens per *PATIENTIAM*, quae nimirum est illa virtus moderans atque profligans in malis praesentibus taedia iniucundosque affectus, v. g. moerorem, tristitiam (met. §. 453.), horrorem, terrorem, consternationem (met. §. 454.), poeni-

poenitentiam, pudorem (met. §. 455.),
 tristem recordationem, luctum, fastidium
 (met. §. 457.), inuidiam (met. §. 476.),
 zelotypiam (met. §. 481.), iram, indigna-
 tionem; contrariosque affectus iucundos
 (conf. met. §. §. citt.) promouet: in malis
 futuris et imminentibus hominum animus
 fiduciam concipit atque erigitur per FOR-
 TITVDINEM, quae virtus est moderans
 atque profligans in malis futuris et immi-
 nentibus taedia iniucundosque affectus,
 v. g. auersionem animi, angorem, metum,
 timorem, formidinem, desperationem (met.
 §. 453.), trepidationem animi (met. §. 454.),
 animi fluctuationem atque pusillanimita-
 tem (met. §. 482.); contrarios vero iu-
 cundos affectus praestat. *Mens quoque
 bisce virtutum praesidiis confirmata* esse pot-
 est semper tranquilla atque *a felicitatis
 statu non multum recedit, malis vel premen-
 tibus vel imminentibus.*

§. XXIII.

Quod si vero gradus circumspiciatur,
 ex quo aditus homini pateat opportunus
 ad gaudium, laetitiam, spem, fiduciam alios-
 que affectus iucundos in patientia atque for-
 titudine concipiendos (§. praec.): nullus se
 offert, nisi conuictio de sapientissima, benignis-
 sima atque omnipotenti Numinis gubernatio-
 ne. Nam si experientia tantum nixi bono-
 rum atque malorum conuersionem exspe-
 ctamus, atque adeo speramus fore, vt ex
 malis,

Vnde
 virtutes
 illae
 deriuandae.

malis, quae affligunt aut impendent, emergamus: *nulla* tamen ratio prostat, quae *convincere* queat de praedominio bonorum (§. 17. f.). Si *fatalis necessitas* sustentare debet spem nostram: ea manet infirma satis atque vaga, nec unquam ad fiduciam adspirabit homo per hasce repraesentationes; quoniam fatalis rerum concatenatio *tuto polliceri non potest*, quod bona sint praeualitura (§§. cit.). Neutro igitur modo ad veram voluptatem atque felicitatem perducitur animus (conf. §. 18.). *Restat* igitur *omnisapientiae, infinitae benignitatis ac omnipotentiae diuinae*, itemque *gubernationis mundi optimae*, quae in bonum creaturarum singularum tendit, *repraesentatio* ita clara, ut cum convictione sit coniuncta, adeoque viua (§. cit.), ad gaudium, laetitiam aliosque affectus iucundos ex bonis praesentibus: ex futuris spem, fiduciam aliosque huius generis affectus menti ingenerandos atque in illa conseruandos. Sic enim tam viuida perfectionum diuinarum atque gubernationis ideae percellere queunt animum, ut ad voluptatem solidam iucundorumque affectuum praedominium traducatur veraque fruatur felicitate (§. cit.).

§. XXIV.

Adeoque
etiam
inclinationes
et

Quocumque igitur oculos mentis conuertimus, nihil reperitur, quo viuidas bonorum repraesentationes, quae taediis in-
iucun-

iucundisque affectibus obscuratis atque discussis, voluptatem mentis solidam, adeoque felicitatem veram afferunt, sustentare queamus, praeter certam perfectionum diuinarum atque gubernationis cognitionem (§. praeced.). Sic *perfectiones Numinis*, inprimis quæ in mundi gubernatione eminent, *rationes esse debent mouentes inclinationum animæ atque aliarum actionum, quæ felicitati inseruiunt.*

actiones
quæ
felicitatem
promouent.

§. XXV.

Perfectiones diuinas pro causis actionum impulsivis assumere est **ILLVSTRARE GLORIAM DEI seu COLERE DEVM**: quapropter **CULTVS DIVINVS** iis continetur actionibus, ad quas mouent perfectiones diuinae, ac quæ adeo non obtinerent in rationali creatura, nisi Deus existeret, et viua illius cognitio haberetur. Vnde *Numinis cultus unica est ratio, qua nititur vera solidaque hominum felicitas.*

Quid
cultus Dei:
hinc
unica
felicitatis
ratio.

§. XXVI.

Hominum inclinationes aliaque actiones, quarum rationes mouentes sunt diuinae perfectiones, unice voluptatem illis solidam iucundosque affectus, quibus vera constituitur felicitas, praestare queunt (§. 23. 24.);

Quod
probat
ulterius.

Cultus Dei, quem homines exercent, sunt hominum inclinationes aliaque actiones, quarum rationes mouentes sunt diuinae perfectiones (§. praeced.): ergo

Cultus Dei, quem homines exercent, unice voluptatem illis solidam iucundosque affectus, quibus vera constituitur felicitas, praestare queunt.

§. XXVII.

Quid
religio.

Modus Deum colendi vocatur RELIGIO. Quodsi enim quaero, quam aliquis religionem habeat: nosse cupio, qua ratione seu quo modo colat Deum; quem et qualem sibi Deum, item quae et qualia sibi opera Numinis repraesentet; et quasnam adeo causas impulsivas actionum suarum ex cognitione sua de Deo arcessat.

§. XXVIII.

Religio
vera
constans
est:
item
unica.

Deus habet ab omni aeternitate perfectiones suas vno actu et immutabiliter: unde cognitio de Deo vera et constans vnico tantum modo determinari potest. Sed cognitio de Deo vera est norma veri cultus diuini (§. 25.): quare cultus Dei verus est constans et vnicus, per consequens et *religio vera est constans atque unica* (§. praec.); quia norma illius est constans et vnica.

§. XXIX.

Quid
religio
adparens:
non est
religio:
reliqua
religionis
opposita.

Quicumque igitur perfectiones diuinas non vere concipit atque tales, quales ab aeterno actu vno et immutabili existunt, is sibi non Deum nec perfectiones diuinas, sed idolum phantasiae repraesentat. Quod

Quod idolum ergo si quis pro Deo colit, i. e. hasce de Deo falsas repraesentationes pro rationibus actionum suarum mouentibus sumit: is Deum colere videtur atque religionem habere, sed actu non colit Deum, sed ludibria imaginationis; et ea audit RELIGIO ADPARENS.

1. Sic ergo *distinctio religionis in veram et adparentem seu falsam non est distinctio generis in suas species: sed distinctio aequiuoci in sua aequiuocata.*
2. *Religio adparens* dicitur quoque *superstitio* atque varie se exerit (cf. metaph. §. 1090. fqq.): religioni, quatenus fundamentum esse debet felicitatis, opponitur quoque *atheismus* (conf. metaph. §. 1082. seq.), itemque *religio* ad felicitatem *insufficiens* (conf. metaph. §. 1102. seqq.).
3. A scopo nostro est alienum prolixam de *superstitutione*, *atheismo* atque *religione insufficiente* tractationem hoc loco instituere; quum haec cognitio ex metaphysica (§. §. alleg.) hausta iure queat postulari (conf. metaph. §. §. citt.).

§. XXX.

Cultus Dei, quem homines exercent, vnice voluptatem illis solidam iucundosque affectus, quibus vera constituitur felicitas, praestare potest (§. 26.);

Religio est cultus Dei, quem homines exercent (§. 27.): ergo

Religio
vera est
vnicum
felicitatis
verae
fundamen-
tum.

Religio vnice voluptatem illis solidam iucundosque affectus, quibus vera constituitur felicitas, praestare potest.

Sic nexus inter religionem atque felicitatem veram necessarius adparet manifeste. conf. *programma* meum de *necessario religionis atque verae felicitatis nexu*. Nobis vero hic de religione vera sermonem esse liquet ex (§. praeced.).

§. XXXI.

Summum
hominis
bonum
obiectium
Deus.

SVMMVM HOMINIS BONVM - OBIECTIVVM dicitur illud obiectum, seu illud ens, a quo, tamquam fonte, omnes in hominem dimanant perfectiones omniaque bona. Theologia naturalis Deum ostendit, qui fons est omnium bonorum, quae creaturas generatim atque adeo homines quoque ornant speciatim: quapropter *Deus est summum hominis bonum obiectium*.

§. XXXII.

Formale
seu
beatitudo
quid
et
quaenam.

SVMMVM HOMINIS BONVM FORMALE vocatur status ille, quo adspiravit homo ad eum perfectionum bonorumque gradum, quem contingere datum est homini. *Dicitur quoque BEATITVDO*. Iam homo est ens finitum: adeoque eas perfectiones eaque bona, quae habere potest, non vno actu, sed successiue habet; per consequens summum illud fastigium, quo peruenire licet homini in perfectionibus et bonis seu summum hominis bonum formale est, si ab
vna

vna perfectione ad alteram sine impedimento seu sine mixtura imperfectionum progreditur semper.

Bonum illud *summum formale* aliqui consistere dicunt *in fruitione boni obiectiui* seu *Dei*: et recte quidem, si rem ipsam spectes, quoniam ex infra dicendis patebit, eum animae statum, quo summum hominis bonum continetur, oriri ex operationibus gratiae diuinae; sed characteres summi formalis boni prius animo infigere atque tum demum ad causas illius inuestigandas accedere magis consultum videtur propter claritatem maiorem.

§. XXXIII.

Ex perfectionum intuitione perpetua oritur status voluptatis iucundorumque affectuum perdurans seu perpetuus (§. 1. 5.), i. e. felicitas perpetua (§. 4. seq.), sed beatitudo completa largitur perfectionum intuitionem perpetuam (§. praec.): ergo *beatitudo completa largitur felicitatem perfectam.*

Nexus
beatitudinis
ac
felicitatis
indiuulsus.

Beatitudo perfecta non potest separari a felicitate perfecta et v. v.: sed indiuulsus inter vtramque nexus intercedit. Quidquid ergo beatitudinem promouet, impedit, certam, probabilem, dubiam reddit, illud pari modo afficit felicitatem. Vnde eadem, quae supra fuerunt demonstratae veritates de felicitate constituenda, huc quoque possunt transferri (§. 4. seqq.).

§. XXXIV.

Beatitudinis
in
hac vita
obtinendae
spes
exigua.

Si tempora huius vitae perlustramus: *tam perturbato rerum nexui*, qui perfectionibus nostris, et conseruandis et augendis sine impedimento, non est satis accommodatus, *nos arctissime implicitos deprehendimus, ut spem de summo bono in hoc terrarum orbe obtinendo probabilem non concipere queamus.* Id quod ex sequentibus patebit euidenti-
us.

§. XXXV.

Beatitudo
constituenda
veram
cognitionem
de
moralitate
actionum
et
vires
hisce
sufficientes
requirit.

Id quidem perspicit homo, quod *semper legi naturae accommodare debeat actiones suas rigoremque illius*, qui requirit in studio bonarum actionum perfectionem graduum, seu intensiuam et protensiuam, atque perfectionem partium, seu extensiuam, *exaequare, si beatitudine consummata frui cupiat.* Quo ipso in actionum suarum bonitate ac prauitate cognoscenda aberrare nunquam deberet et praeterea vires habere sufficientes, quibus res externas semper determinare queat, ut mundi ipsiusque hominis perfectiones ubique promoueantur et imperfectiones omnes prohibeantur.

§. XXXVI.

Quinam
defectus
a) in
cognitione
hac
praesenti.

Iam duplex se in hac vita offert via, qua ad actionum suarum bonitatem ac malitatem perspiciendam eluctari queat homo per vires naturales. Altera si actionum suarum mutationumque mundi, confectionaria inuestigat, quae,

quae, si statum ipsius reddunt perfectio-
rem, bonitatem illarum actionum atque
mutationum arguunt; sin afferunt imper-
fectiones, malitatem istarum manifestant:
altera vero via est, si actiones suas refert
ad Numinis perfectiones, atque si easdem
perfectionibus diuinis infinitaeque san-
ctitati conformatas deprehendit, de illa-
rum bonitate certus esse potest; sin mi-
nus, de prauitate constabit apertissime.
Sed *neque* consecutaria plene atque in to-
to nexu patent homini, vel acutissime ra-
tiocinanti, quod ex animae finitudine tu-
to concluditur; imo ne proximas quidem
consecutiones actionum suarum atque
mutationum mundi semper assequitur ho-
mo, quod experientia confirmat: *neque*
hominis cognitio eo assurgit semper, vt
pateat clare, vtrum conatus actionesque
ipsius conueniant, an repugnent perfe-
ctionibus diuinis. Quapropter *neuter*
modus, quo ducitur homo ad actionum
suarum bonitatem atque prauitatem in-
uestigandam, *instruit satis mentem* atque
omnes arcet aberrationes: per consequens
neutra via ducimur ad beatitudinem ope
virium naturalium.

§. XXXVII.

Verum *si gratis* quoque *sumamus*, *alter-*
utrum aut *utrumque modum* *adquirendae*
cognitionis de actionum bonitate ac malitate
sufficere ad intellectum illuminandum in

b) in
viribus
status
praesentis.

ista cognitione atque ad cauendos in illa errores omnes, vt adeo determinationes mutationum possibiles, quae statum mundi ipsiusque hominis perfectiorem semper reddunt, quaeue imperfectiones afferunt, perspiciat probe: *non tamen vires hominum tantae, quantae ad determinationes mutationum bonarum in actum traducendas atque malarum impediendas requiruntur, vel per experientiam vel per rationem euinci poterunt.* Nam primo *experientia* docet, quod mutationum bonarum consecutiones interrumpantur atque malis contaminentur, nec vllae hominum vires sufficiant aliquando ad arcendas imperfectiones omnes. In eo saepe est acquiescendum, vt malum minus admittatur, quo maius euitetur. Deinde *ratio* vires hominum in hoc statu nimium ostendit limitatas, vt ex illis concipere non liceat, quomodo cuilibet bono in actum traducendo sufficere queant: facile ex gradu virium nostrarum in hac vita perspicimus, quod impetus malorum superare queat virium nostrarum resistentiam.

§. XXXVIII.

Nec
mortis
catastrophe
naturalis
promittit
et
hanc

Si catastrophem mortis naturalem animaeque immortalitatem spectemus atque animam post hanc vitam vel plane ac perpetuo a corpore separatam vel corpori iunctam subtiliori sumamus: nondum ex utroque statu concludere tuto licet ad progressum non impeditum
ab

ab vna perfectione ad alteram seu *ad summum hominis bonum formale*. Quamquam enim illa, quae ex crassiori mundo corporeo affligunt corpus nostrum, atque per hoc sensationes producant iniucundas, non sollicitent amplius animam: non tamen haec mentem conuincere possunt, quod alia exulent quoque perfectionum bonorumque impedimenta omnia. Anima post separationem a corpore crassiori manet in mundo atque in nexu cum aliis rebus: quae vero tum circumstant animam, esse possunt et corpora crassiora et subtiliora atque in vtrisque elementa et alia entia simplicia. Quapropter cum quaelibet harum substantiarum agat vi sua: mutationes hinc oriri possunt in anima separata, quae sunt in anima passionēs (met. §. 191.). Sed passionēs in anima, a rebus finitis profectae, non sunt semper iucundae (per exper.); adeoque nec perfectiones animae amplificant perpetuo (conf. §. 1.): vnde nec homo sibi certo polliceri potest animae separatae statum, in quo res circumstantes producant semper iucundas mutationes seu passionēs in animabus, quae perfectiones illarum augeant. Illud tantum est in confesso, si creatura rationalis legi naturae seu diuinae, quod praecipit, vt mundi adeoque et nostri status quaeramus perfectiones, agat conformiter, i. e. actiones liberas ita moderetur, vt res externae et circumstantes nostri status perfection-

cognitionem
et
has vires.

fectionibus accommodentur, tum demum mutationes, ab aliis entibus in creatura rationali productas, seu passiones illius vergere ad eius creaturae perfectiones. Vtrum vero is animae separatae contingat status, in quo suas actiones ex asse queat conformare legi diuinae seu naturae, de eo nihil definire potest ratio, quoniam nec tantum facultatis cognoscitiuae gradum, ut nunquam aberretur in cognitione boni atque mali, nec tantas vires, quibus bona cognita obtineri atque mala cognita arceri queant tuto, promittit mutatio naturalis per mortem obeunda. In contrarium potius inclinant coniecturae: nam illud quidem per experientiam huius vitae tamquam probabile arripitur, vires in mundo, quatenus sub Deo agunt et ex praescriptis seu legibus sapientiae diuinae, ad maiores euehi perfectiones atque per ipsam quoque destructionem, inprimis per maiores et extantiores mutationes, nutum illum Numinis tendere ad creaturarum perfectiones amplificandas: sed in hoc mundo homo non agere semper potest ex praescripto sapientiae diuinae, quatenus per rationem cognoscitur, partim ob cognitionis partim ob virium defectum, quibus ea, quae pro cognitione nostra destinamus, in actum traducuntur. Quum igitur in hac vita statum animae non queas tam accurate ad leges diuinas accommodare, ut easdem ex asse obserues; atque status consequens anteceden-

cedenti respondere debeat pro sapientia Numinis (met. §. 927.): nulla quoque probabilitate per mortis mutationem maiorem polliceri tibi poteris statum ab omni *ἀνομία* immunem atque ope huius progressum ab vna perfectione ad alteram non impeditum, seu summum bonum formale, *si id, quod per consecutiones naturales exsurgit, respicere velis.*

§. XXXIX.

Spes igitur beatitudinis per mortis catastrophæ obtinendæ aut decollat plane (§. præced.) aut in longum tractat mentem in obscuritate atque ratione dubia relinquit. Nam si augmentum modo aliquod perfectionum tibi promittas post hanc vitam, dummodo in virtute et naturali et pia elaboraueris, adeoque legibus diuinis tantum obtemperaueris, quantum per vires huius vitæ potuit fieri: non consummatam mente concipere potes beatitudinem. Atque si vltiores status tui consecutiones mente præcipis atque ad plures annorum myriades easdem protendis, gradatim sperans te ad illud beatitudinis completæ fastigium adscensurum: nihil tamen ex nexu rerum, tibi per rationem cognito, potes repetere, quod te conuincat aut tibi probabilitatem afferat, in nexu rerum, quatenus concursui Numinis naturali subest, illam beatitudinis ἀκμὴν te consecuturum esse. Quantum enim nobis rerum consecutiones
sunt

continua-
tur,

sunt cognitae, bona mixta semper malis perspicimus: adeoque ex hisce nullum ducitur argumentum probabile pro beatitudine perfecta.

§. XL.

Ergo ex
consecutio-
nibus
naturalibus
nulla
probabilitas,
conuictio
de
beatitudine.

Si vires omnes, quas a natura habet, intendit homo et in cognitione consecutionum mundi naturalium et in hisce determinandis ad suas perfectiones obtinendas, vel in hac vita (§. 34. seqq.) vel post mortis mutationem (§. 38. seq.): illae non sufficiunt ad beatitudinem nobis praestandam (§. §. citt.). *Quascumque igitur in consecutionibus rerum naturalibus occasiones emergendi ex hocce statu misero ad beatitudinem circumspiciamus: nihil se offert, quo probabilitatem, nedum conuictionem, de beatitudine perfecta consequenda sustentare possimus.* Nihil superest, nisi vt illud, quod cupimus enixe, sine ratione tamquam verum arripiamus atque coeco impetu nobis persuadeamus.

§. XLI.

Ergo
qua est,
illa
ex
miraculosa
Dei
guberna-
tione
erit
arcessenda.

Si consideras perfectiones diuinas, benignitatem scilicet, sapientiam atque potentiam infinitam: benignitas quidem, qua Deus omnium creaturarum studet perfectionibus, quas capere possunt, rationem praebet aliquam, quod in hominum quoque beatitatem feratur benignissima Numinis voluntas; atque omnipotentia promittit actum
et

et existentiam illius, quod Dei voluntas decernit. Sed quoniam benignitas a sapientia disiungi non potest; haec autem conuenientias rerum atque media, quibus obtineantur fines, respiciat postuletque: *dubia haeret mens nostra, utrum sanctissima Numinis voluntas decernere possit hominum beatitudinem, quamdiu non perspicitur medium conueniens illius obtinendae.* In naturalibus rerum consecutionibus (conf. §. praeced.), adeoque in naturali Dei gubernatione sapientissima eiusmodi medium satis obscure se offert, atque eapropter exiguum habet probabilitatem. Ergo *si homo cum magna probabilitate aut conuictione medium beatitudinis admittere debeat: illud a miraculo atque miraculosa Dei gubernatione gratiaque supernaturali erit arcessendum.*

§. XLII.

Nisi probabilis fiat cognitio nostra de beatitudine obtinenda, non excitari in nobis poterit spes beatitudinis (met. §. 453.) atque nulla erit beatitudinis spes certa cum conuictione de eadem obtinenda (met. §. cit.). Ex naturalibus rerum consecutionibus probabilitas *beatitudinis* existit nimis obscura (§. 40.): ergo *spes illius exulat plane, si cognitio nostra in naturalibus rerum consecutionibus haeret tantum.* Ex repraesentatione perfectionum diuinarum, quatenus hinc gubernatio Numinis naturalis deriuatur, minor probabilitatis gradus oritur

Vnde
spes
et
fiducia
de
beatitudine
oriatur.

tur (§. 40. sq.) : ergo spes *satis infirma ex cognitione gubernationis diuinae naturalis* in nos redundat. *Ex diuinis perfectionibus, quatenus gubernationem constituunt miraculosam*, magna probabilitas, imo certitudo, si qua via demonstrari queat miraculosa illa gubernatio, exsurgere potest (§. praec.) : ergo hinc tantum *spe firmiori aut certa de beatitudine consequenda sustentatur mens hominum.*

§. XLIII.

Vnde
beatitudo
interna
et
externa :
quid
vtraque.

Miraculosa operatio Numinis, qua progressus ab vna perfectione ad aliam non impeditus seu beatitudo praestatur, sic afficere debet homines, vt horum status internus et externus perficiatur. Ergo in intellectu claritatem seu lumen : in voluntate promptitudinem ad bene agendum : in corpore, si quod extat, mechanismi rectitudinem : in rebus circumstantibus harmoniam atque consensum cum viribus hominum internis, augere debet illa operatio gratiae diuinae miraculosa. Quatenus operatio illa gratiae diuinae internum hominis statum, quod ad animam, afficit immediate atque perficit, eatenus constituit *beatitudinem internam* : quatenus vero externum statum conformat perfectionibus hominum promouendis, eatenus *externam* praestat *beatitudinem* (conf. met. §. 1125.). Vtroque modo percipit homo illas gratiae diuinae operationes miraculosas : adeoque illae,

illae, quatenus percipiuntur, homini praestant intuitum seu intuitionem Dei. Recte igitur *beatitudo consistere dicitur in Dei intuitione.*

Experientia docet, quod anima in hac vita respectu repraesentationum limitetur per corpus unitum huiusque statum, et proxime quidem per motus fibrillarum neruearum ac fluidi neruei in cerebro, quos vocant ideas materiales, quod patet ex lege sensuum (met. §. 600. 3. 5.). Porro eadem probat experientia, quod ex sensuum ideis per attentionem, reflexionem, abstractionem atque ratiocinationem perueniamus demum ad cognitionem reliquam. Ita quidem, ut nullius entis ideam possimus concipere, quod cum sensatione quampiam comparare atque parti illius assimilare, aut hinc concludere non queamus. Si haec praestruimus atque porro cogitamus animae post mortem per gratiae diuinae operationes adiungi corpus, quod multo clariores ac subtiliores concipit ideas materiales, quam per crassius huius vitae corpus fieri potest: tum cognitio nostra augetur nimium quantum atque multa intueri ac per similitudinem novarum et clariorum sensationum concipere possumus, quae in hac vita obscure, confuse aut per umbram quasi ex praesentibus analogismis sensationum cognoscuntur. Sic multorum datur distincta cognitio, ut enumerari queant, quae in hac vita sunt ineffabilia. Si quoque anima post mortem in alia plane loca transferatur: fieri potest, ut res circumstantes sint aliae

aliae plane atque per hasce oriantur nouae sensationes, quas ante habere non potuimus. *Quarum sensationum nouarum ope cognitio nostra et de rebus creatis et per has de Deo amplificari potest.* Sic iterum nobis multa in praesenti vita ineffabilia distincte cognoscemus atque enunciare discemus (conf. met. §. 1113. seqq. et 1124. seqq.). Ex hac cognitione accuratiori et clariori *per scalam creaturarum ad Deum clarius cognoscendum, quam in hac vita, ascendere possumus.* Quodsi iam huic cognitioni, qua mediante creaturarum cognitione ad Dei cognitionem emergimus, adiungantur ex benignitatis illius diuinae operationibus harum sensationes multo viuidiores, quam in hac vita obtinent: tum *intuitio quoque Dei clarior* euadit atque sic iterum augetur Dei cognitio immediata. *Ex hoc vero luminis augmento in mente hominum non potest non oriri rectitudo voluntatis et in inclinationibus et in actionibus externis.*

Ex beatitudine oritur felicitas (§. 33.): *pro beatitudinis igitur distinctione distingui potest felicitas in internam atque externam; itemque constituitur felicitas per Dei intuitionem.*

§. XLIV.

Sine
religione
non est
spes
beatitudinis.

Spes ac fiducia, quam ex gubernatione diuina, inprimis miraculosa, concipimus, est actus diuini cultus (§. 25.), adeoque pertinet ad religionem (§. 27.); atqui

Spes

Spes ac fiducia de beatitudine consequenda est spes ac fiducia, quam ex gubernatione diuina, inprimis miraculosa, concipimus (§. 41. sq.): ergo

Spes ac fiducia de beatitudine consequenda est actus diuini cultus, adeoque ad religionem pertinet. Sic igitur sine religione non datur spes infirmior, nedum maior aut fiducia, de beatitudine consequenda.

CAPVT II.

DE RELIGIONE NATVRALI ET
REVELATA, ITEMQVE DE MY-
STERIIS, GENERATIM, ET DE
REVELATIONIS VERAЕ CRITE-
RIIS, EX RATIONE OBVIIS, SEV
DE RELIGIONE, REVELATIONE
ET MYSTERIIS GENE-
RATIM.

§. XLV.

Sic religio tantum largitur media felicitatis (§. 30.) atque beatitudinis (§. praec.): quapropter *religio erit ulterius consideranda.* Nititur autem religio cognitione perfectionum operumque diuinorum (§. 27. seq.): vnde *in perfectionibus operibusque diuinis clare cognoscendis elaborare decet religionis salutisque suae studiosum.*

Religio
cognitionem
Dei
requirit.

§. XLVI.

Quid
dogmata
religionis:
theoretica;
practica.

Religio praestruit sibi cognitionem de Deo, quae terminis simplicibus atque propositionibus constat: *illi* ideas perfectionum atque operum diuinorum, itemque relationum, quibus Deo deuincimur, exprimunt; *hae* conuenientias et disiunctiones illarum idearum manifestant. Simples termini atque propositiones, quibus perfectiones operaque Dei, nec non relationes hominum ad Deum atque v. v. nobis innotescunt, vocantur *dogmata religionis*. Quae quum partim Deum Deique perfectiones ac opera, itemque relationes Numinis ad creaturas, quae ex illius operibus resultant, in se considerent; partim quid agere debeant homines respectu Dei, vi relationum, quibus Deum respiciunt, nobis explicent: dogmata religionis sunt et *theoretica* et *practica*. *Haec* creaturarum rationalium, inprimis hominum, officia erga Deum iniungunt: *illa* Deum, i. e. Dei perfectiones atque opera, item, quae hinc dependent, relationes Dei ad creaturas, nec non creaturas, quatenus referuntur ad Deum, praeter officiorum respectum, declarant.

§. XLVII.

Fiducia
erga
Deum
religionis

Per fiduciam, quam concipimus ex sapientissima, benignissima atque potentissima Numinis gubernatione, ad Dei cultum atque

que religionem ducimur (§. 23. seqq.): *fundamentum* igitur *religionis verae est fiducia in Deo collocata.* Hinc ergo, tamquam a fonte, reliqui actus omnes religiosi sunt deriuandi.

§. XLVIII.

Perfectiones diuinae eiusque opera cognosci queunt per facultatem hominis cognoscitiuam naturalem aliquatenus: sed Deum immediate suggerere hominibus cogitationes, quae cognitionem contineant rerum, rationi ignotarum, non est contradictorium. Actus, quo Deus suggerit hominibus cogitationes immediate, vocatur *inspiratio*: inspiratio autem cognitionis, quam per vires naturales assequi non possumus, dicitur *reuelatio*, κατ' ἐξοχήν sic dicta. Cum vero dentur veritates supra rationem positae et inspiratio sit possibilis: veritates supra rationem positae inspirari possunt; adeoque reuelatio fieri potest, per consequens ope reuelationis innotescere queunt perfectiones, atque opera Numinis aliaque clarius ulteriusque, quam naturalis cognitio pertingit.

Quid
inspiratio;
reuelatio:
per hanc
Deus
innotescere
potest.

Reuelationem hic accipimus significatu stricto: latiori enim notat modum quemcunque, quo Deus vtitur ad cognitionem hominibus subministrandam. Quo sensu datur reuelatio naturalis per facultatem hominis cognoscitiuam naturalem, quae dicitur reuelatio diuina, quia Deus facultatem cognoscitiuam de-

dit hominibus, qua perueniunt ad cognitionem illam naturalem atque res vniuersi ita constituit, vt facultati hominum naturali se manifestent.

§. XLIX.

Cogitationes
inspiratae
sunt
ideae sensuales
aut
phantasmata.

Cogitationes illae, quae dependent ab inspiratione et reuelatione, non oriuntur ab interna ipsius animae determinatione, sed vis animae repraesentatiua extrinsecus ab immediata Numinis operatione determinatur et excitatur ad cogitationes illas inspiratas ac reuelatas concipiendas (§. praeced.); sed cogitationes extrinsecus in anima determinatae adpellantur *ideae sensuales* atque *phantasmata*: vnde *cogitationes inspiratae ac reuelatae dici possunt ideae sensuales aut phantasmata, a Dei quidem operatione immediata excitata* (§. praeced.).

§. L.

Quid
visiones:
somnia
diuina.

Si per Numinis operationem immediatam phantasmata excitantur tam viuida, durante tamen vigilia, vt status animae ad ecstasin inclinet; tum eius generis cogitationes inspiratae et reuelatae audiunt *visiones*: sin tempore somni minus profundi phantasmata oriuntur a diuina operatione immediata; tum vocantur *somnia diuina*. Alii dantur modi, quibus Numen supremum nobis *manifestat cognitionem* quampiam, v. g. *adparitiones, alloquia, בַּת קוֹל* seu *filia vocis* i. e. vox sonora et grauis de coelo lapsa atque

atque tonitruui iuncta, seu quasi e tonitru nata, vt putant aliqui et cet. Sed hosce modos hic singulatim persequi non erit opus: cum in sequentem tractationem illi non influant.

§. LI.

Religio cognitione perfectionum operumque diuinorum nititur, itemque relationum Dei ad creaturas et creaturarum ad Deum (§. 27. 45. sq.). Cum vero perfectiones operaque diuina, itemque relationes illae *et* naturaliter per facultatem cognoscitiuam *et* supernaturaliter per inspirationem ac reuelationem diuinam innotescere queant (§. 48.): *religio* vel per vires hominis naturales stabilitur et vocatur *naturalis*; vel a diuina inspiratione ac reuelatione proficiscitur et dicitur *reuelata*.

Quid
religio
naturalis
et
reuelata.

Religio et naturalis et reuelata sua habet dogmata, quae hoc et sequenti capite afferentur generatim.

§. LII.

Religionis naturalis dogmata theoretica traduntur in theologia naturali: practica vero in tractatione iuris naturae de officiis erga Deum atque in *ethicae parte, quae pietatem docet* seu officiorum erga Deum rationes suppeditat mouentes atque media.

Vbi
tradantur
dogmata
religionis
naturalis.

Iuris naturae itemque ethicae praecepta hoc loco tamquam cognita sumi possunt: quare non est, cur naturalis religionis dogmata omnia scientifice atque systematice proponamus. Sufficit illorum praecipua per modum lemmatum ex scientiis, ubi sedem habent propriam, attulisse.

§. LIII.

Dogmata
religionis
naturalis
praecipua.

DOGMATA RELIGIONIS NATURALIS
THEORETICA PRAECIPVA.

Deus est ens a se, necessarium in existendo, immutabile, aeternum, independens, infinitum.

Deus est spiritus perfectissimus, adeoque omniscius, omnisapiens, infinite benignus, iustus, omnipotens.

Deus creauit mundum, adhuc conseruat omnes mundi substantias seu vires, per conseq. ad omnes creaturarum actiones concurrit, vires, dum agunt creaturae, illis supeditando seu conseruando.

Deus gubernat mundum, cum pro sua omniscientia nouit omnes omnium creaturarum status possibiles: pro sua omnisapientia perspicit optimos status possibiles singularum creaturarum atque optima media, quibus obtineantur: pro sua infinita benignitate vult optimos quarumlibet creaturarum status per media debita: pro omnipotentia vero id, quod vult, potest in actum traducere. Sic ergo in omniscientia, omnisapientia, infinita benignitate ac omnipoten-

potentia Numinis ratio est sufficiens, cur Deus actu ab aeterno elegerit status cuiuslibet creaturae huius mundi optimos inter omnes alios possibiles status, atque eos actu in tempore praestet cuilibet creaturae. Cum ergo is sapienter, benigne et potenter regere seu gubernare dicatur sibi subiectos seu a se dependentes, qui illis per media convenientia statum praestat inter omnes alios, seu omnibus temporibus, possibiles optimum: Deus, qui omnibus creaturis statum praestat inter omnes alios, seu omnibus temporibus, possibiles optimum, infinita sapientia, benignitate atque potentia regere seu gubernare dicendus est totum mundum.

Deus est omnipraesens: dum per conservationem seu concursum atque gubernationem ubique in mundo agit, atque adeo quod ad substantiam est praesens omnibus creaturis.

Deus per creationem atque conservationem seu concursum atque gubernationem nihil confert tamquam causa efficiens physica ad mala in mundo obuia: nam mala sunt defectus, qui non tam dependent a causa efficiente, quam deficiente, qualis non esse potest Deus. Mala nimirum metaphysica seu limites resultant ex entium finitorum essentia: mala moralia seu peccata ex abusu libertatis creaturarum rationalium: mala physica seu taedia atque perpeffiones spirituum finitorum originem ducunt a malis moralibus.

Deus per creationem, conseruationem seu concursum atque gubernationem non est ullo modo caussa moralis malorum moralium atque physicorum, a quibus dependet infelicitas spirituum finitorum.

Omnes creaturae plane dependent a Deo: per consequens Deo sunt omnimode subiectae, Deusque in easdem ius habet, extrinsecus non restrictum.

Rationales creaturae felicitati sunt accommodatae atque diuina gubernatio sapientissima, benignissima atque potentissima certo pollicetur, quod Deus cuilibet spiritui sufficientia felicitatis media dederit.

Rationalis igitur creatura si felicitate excidit: sua culpa, propter media felicitatis neglecta, fit obnoxia infelicitati.

Homo illis se temporibus in hac vita implicitum deprehendit, quibus ad perfectam felicitatem adspirare non potest.

DOGMATA RELIGIONIS NATVRALIS PRACTICA PRAECIPVA.

Ergo, posita animae immortalitate, per fiduciam, quam ex sapientissima, benignissima atque potentissima Dei gubernatione concipit, erigi tantum potest, adeoque debet, animus et exspectare post hanc vitam statum felicitatis perfectioris, si vitam conformet voluntati Numinis sapientissimae atque benignissimae, quatenus per rationem cognoscitur.

Haec fiducia in Deo collocata, si genuina est, secum habeat oportet coniunctum Numinis amorem supra omnia, timoremque filialem atque reuerentiam.

Timor

Timor Dei impellat oportet animum ad conformandos conatus omnes et actiones ad leges sapientiae diuinae: dum quoque timor Dei sollicitam reddit mentem ad indagandas leges sapientiae diuinae, eo ipso ducere debet ad sapientiam seu esse initium sapientiae.

Fiducia in Deo collocata reddat quoque oportet animum tranquillum respectu rerum externarum, i. e. acquiescentiam in Dei gubernatione producat, vt nihil optemus, nisi quod pro Numinis gubernatione in mundo euenit.

Ex eadem fiducia, in Deo collocata, omnia, quae nobis eueniunt bona, Numinis benignae, sapienti ac omnipotenti gubernationi tribuimus, per consequens pro Dei beneficiis agnoscimus: *per fiduciam igitur illam pro omnibus, quae nobis obtinunt bona, gratum erga Deum animum habere debemus.* Praeterea in illa fiducia erga Deum expectamus plurima a Deo bona: quapropter *ista fiducia excitare debet in nobis desiderium bonorum a Deo obtinendorum seu beneficiorum diuinorum.*

Affectus grati animi erga Deum, pro beneficiis acceptis, atque desiderii, respectu beneficiorum adhuc obtinendorum, vocantur *preces internae: adeoque ad preces internas obligati sumus.*

Preces internae si vocibus enunciantur: audiunt *preces externae.* Quae quoniam augere possunt deuotionem atque ardorem

precum internarum, itemque alios, qui nos audiunt precantes, ad similes affectus excitare queunt: *ad preces externas*, quatenus nobis atque aliis vtilitatem praestant, *obligati sumus*.

Dantur quoque actiones externae, praeter externas preces, quae inferuiunt fiducia erga Deum aut illis animae statibus, qui hinc sequuntur, stabiliendis. Cum igitur homo ad fiduciam erga Deum atque ad eos animae status, qui hinc resultant, sit obligatus: *ad eas quoque actiones externas, quae inferuiunt illis animae statibus religiosis, obligati sumus*.

Cultus Dei internus comprehendit conatus actionesque animae immanentes, ad quas impellunt repraesentationes perfectionum diuinarum; *cultus Dei externus* complectitur actiones animae transeuntes atque per corporis motus se manifestantes, quarum rationes mouentes sunt eadem perfectionum diuinarum repraesentationes: *cultus ergo et internus et externus Deo est praestandus*.

Religio igitur naturalis in compendio fitti potest s. m.

AGNOSCE DEVM, QVI PRO SVA OMNISCIENTIA, OMNISAPIENTIA, INFINITA BENIGNITATE AC OMNIPOTENTIA GVBERNAT MVNDVM OPTIME: ITA QVIDEM, VT CVILIBET CREATVRAE, INTER OMNES POSSIBILES, EOS CONCESSERIT STATVS IN HOC VNIVERSO,
IN

IN QVIBVS ILLA OPTIME SVIS PERFECTIONIBVS, ET QVILIBET SPIRITVS SVAE FELICITATI INSERVIRE QVEAT, SI VELIT; ADEOQVE NVLLI STATUS ALII SINT POSSIBILES, IN QVIBVS AB IMPERFECTIONIBVS QVAELIBET CREATVRA ATQVE AB INFELICITATIS GRADV QVILIBET SPIRITVS REMOVEATVR MAGIS, QVAM ISTI STATUS, QVOS ACTV HABET A DEO QVAELIBET CREATVRA.

FIDVCIAM ERGO CONCIPE, QVOD NVMEN SVPREMVM TIBI QVOQVE CONSVLVERIT OPTIME PER EOS STATUS, QVOS TIBI CONCEDIT.

QVVM VERO DEVS CREATVRIS RATIONALIBVS LIBERTATEM RELINQVAT, QVA FELICITATIS MEDIA, IPSIS IN NE-XV RERVVM SAPIENTISSIMO PROPOSITA, ELIGERE ET REPVDIARE POSSVNT: OPVS EST, VT MEDIA FELICITATIS, QVAE PROSTANT IN HOC RERVVM NE-XV, ATTENTE CIRCVMSPICIAS ATQVE IN VSVM CONVERTAS, SEV ACTIONES TVAS SAPIENTIAE DIVINAE LEGIBVS CONFORMES, QVATENVS PER RATIONEM INNOTESCVNT; NE TEMERARIA SIT FIDVCIA, IN DEO COLLOCATA.

§. LIV.

Religiones illae reuelatae vel dogmata habent tantum, quae per rationem cognosci queunt et ex auctoritate Numinis stabiliun-

Dogmata
relig. reuelatae,

qua talis,
sunt
mysteria:
vnde
tractatio
de his
generalis
praemittenda.

liuntur modo, vel dogmata proponunt quoque supra rationem posita, quae dicuntur mysteria. Quae quoniam supplementa sunt praecipua, quae naturali religioni a reuelatione accedunt: *mysteriorum cognitio erit ante clarius euoluenda, quam ad tractationem reuelationis verae ipsasque religiones reuelatas aggrediamur.*

In hac tractatione deysteriis sequemur potissimum illustrem BILFINGERVM * atque hinc in vsum, quae nobis opportuna videbuntur, transferemus.

§. LV.

Quid
mysterium
distinctius
explicatur.

Mysterii descriptio aliqualis arcessi potest ab obiecto, principio cognoscendi, cognitionis et modo et fine et mensura et fatis: adeoque *mysterium* dicitur reuelatae religionis dogma, quod ex sola Dei inspiratione, per analogiam rerum, experientia et ratione cognitarum, eo usque innotescit, quousque illius notitia, pro temporum ratione et oeconomia gratiae diuersa, ad salutem vel omnino requiritur seu necessaria, vel, pro diuina liberalitate, destinatur seu opportuna est.

Hic *obiectum mysterii* innuitur dogma religionis naturaliter non cognitum. *Principium cognoscendi* dicitur sola diuina inspiratio seu reuelatio. *Cognitionis modus* existit per analogias seu similitudines rerum experientia et ratio-

* Sermone deysteriis, A. 1732. habito.

ratione cognitarum. *Finis cognitionis* constituitur hominum salus seu mediorum ad salutem vel necessariorum vel opportunorum manifestatio. *Mensura cognitionis* determinatur ex fine : eo scilicet usque nobis conceditur haec cognitio, quousque illa ad hominum salutem vel necessaria vel opportuna ; mensura et claritate reuelationis, pro fine mysteriorum, per varias temporum periodos variata. Sufficit in qualibet temporis periodo sic administrari, pro Numinis benignitate ac sapientia, oeconomiam gratiae, ut quilibet tantum cognitionis habere queat, quantum ad salutem necessarium atque opportunum in illa temporis periodo. Quo ipso *fata* quoque mysteriorum patent.

§. LVI.

Cognitionis modum in mysteriis exprimit descriptio, quod fiat per similitudinem atque analogiam rerum sensu et ratione cognitarum. Quod ut clarius pateat, sequentia reuocare in memoriam iuuabit. Vis animae repraesentatiua limitatur corpore ipsi coniuncto, i. e. animae repraesentationes sequuntur ideas corporis materiales atque pro harum varietate, respectu celeritatis et diuersi fibrillarum neruearum status in diuersis organis sensoriis, variantur, ut sint clariores vel obscuriores, itemque ut varias fistant affectiones rerum externarum, quae exprimuntur in speciebus impressis atque hinc oriundis ideis mate-

Non
possumus
ideam
alicuius
concipere,
nisi quod
ideae
sensuali
assimilare
possumus.

materialibus *vel* nerui optici per aetheris et radiorum luminis agitationes, *vel* nerui acustici per tremulos aëris motus seu sonos, *vel* nerui odoratus per effluuiorum odoriferorum contactus, *vel* nerui gustus per salium impressiones, *vel* fibrillarum nervearum reliqui corporis, quae tactus organon constituunt, per aliorum corporum impetus. Quae *ideae materiales*, ex speciebus impressis ortae atque pro diuersitate organorum sensoriorum atque pro gradu celeritatis variatae, *sunt proximus typus, cui conformantur animae perceptiones*. Perceptiones animae sunt mutationes primae, quas per vim sibi essentialem subire potest atque si ad claritatem euehantur, ut anima illarum sibi fiat conscia, *ideae sensuales vel phantasmata* audiunt ac cogitationes constituunt. Quae quoniam cognitionem efficiunt: *originaria hominis cognitio ex typo idearum materialium exprimitur*. Tum porro *ex perceptionibus per facultatem attendendi* cogitationibus, *reflexendi, comparandi* atque *abstrahendi* enitur anima ad ideas abstractas atque ad *uniuersalem cognitionem*: haec vero nexum ostendit cogitationum, ut in cognitione anima progredi queat ulterius iudicando et *rationando*. Cognitio, quae immediate ex typo idearum materialium hauritur, audit *experientia externa* atque ideis absoluitur sensualibus aut phantasmatibus, si haec ideas reproducant sensuales; porro cognitio,

tio, quam anima per adperceptionem suarum operationum de ipsis hisce operationibus atque facultatibus suis acquirit, *experientia* dicitur *interna* atque facultas adpercipiendi internas animae operationes vocatur *sensus internus*; tandem cognitio, quae ideis abstractis et iis, quae hinc iudicando et ratiocinando deducuntur, constat, rationi tribuitur: quapropter *omnis cognitio vel sensu et experientia vel ratione obtinetur et ipsa rationis cognitio nititur experientia*. Quidquid ergo neque per se neque per analogiam et similitudinem in sensuali cognitione atque experientia est obuium, illud plane cognosci non potest ab homine: seu *homo ideas rerum nullas possidet, nisi quas magistra hausit experientia vel interna vel externa*, i. e. cuius exemplum aliquando vel sensibus non perceperit vel sui conscientia non intueatur.

§. LVII.

Quidquid per se patet animae in experientia quadam vel externa vel interna aut utriusque parte, illud *intueri* dicitur, seu *eius habet cognitionem intuitiuam*: quidquid vero per similitudinem ex experientia cognoscit, illud *analogice* tantum, *per speculum*, item *in aenigmate cognoscere* dicitur.

Quid
intueamur:
analogice
tantum,
per
speculum
seu in
aenigmate
cognoscamus.

Fac aliquem a natiuitate coecum, is, corrupto visus organo sensorio, nullas habere potest species impressas atque ideas materiales per
neruum

neruum opticum, per consequens nullae in anima oriri possunt ideae sensuales ab agitationibus aetheris atque ab iis, quae per hasce repraesentantur tantum, v. g. coloribus. Sic eius generis homo non habere potest cognitionem intuitiuam ullius obiecti, quod cadit modo sub sensum visus. Sed fac porro eundem hominem audire, quod radii luminis similes sint globulis recta linea positis atque vario celeritatis gradu agitatis: tum per tactum habet ideam intuitiuam globuli, lineae rectae gradusque celeritatis varii, atque hinc varia de radiis luminis per analogiam eorum, quae tactus ipsi nota facit, potest cognoscere. Sed analogice tantum per speculum atque in aenigmate cognoscit radiorum luminis et, quae hinc producuntur, colorum modificationes: ipsa intuitio seu cognitio intuitiua semper deficit. Quod hactenus allatum fuit, suo probat exemplo Sandersonius, Prof. mathematicum Cantabrigien-sis, qui sublimem Newtoni theoriam de coloribus pro themate orationis inauguralis tractauit, atque egregia protulit: sed nil tamen, nisi quod ex analogia idearum, quas per tactum habuit, deriuari potuit in colorum theoriam; cum intuitiua colorum cognitio ea aetate esset procul dubio oblitterata, a tercio enim infantiae anno fuit coecus.

§. LVIII.

Quid
in

Quod si quis similitudinem duarum rerum ipse velit inuenire; vtriusque rei notitiam

titiam habeat oportet: quoniam similitudines rerum adparent demum post comparationem, quae fieri non potest sine ideis rerum comparandarum. Sed eius, quod analogice, per speculum, in aenigmate cognoscimus, nullam antea ideam habuimus, imo ne illud quidem esse cognouimus: quapropter *similitudinem illam, qua aliqualis rei, analogice percipiendae, cognitio nobis adumbratur, ipsi eruere non possumus, sed eandem ab alio, qui maiorem hic possidet cognitionem vel rei intuitionem habet, edoceri atque haurire debemus.* Imo ubi res incognitae ab aliis, qui maiori hic pollent cognitione, per similia nobis manifestari debent, et quidem per fragmenta seu partes tantum disiectas, quae non cohaerent ubique iusto systemate cum aliis veritatibus: *ipsi voces inuenire non possumus, quibus illa exprimatursimilitudo satis determinate,* ne similia extendantur ultra scopum eius, qui cognitione hacce analogica nos vult imbuere, neque alterum alteri fragmentum aliqua sui parte dissentiat. Cum enim illae res, quae per hasce similitudines atque analogias sunt declarandae, nobis plane sint incognitae: vocabula non temperare licet in rerum istarum ideas, ut cognitioni illarum, per partes et fragmenta obtinendae, adaequentur accurate. *Postquam vero analogismi per voces conuenientes sunt indicati nobis ab altero: ex similitudine eius, quod intuitiue cognoscimus,*

Reuschii Intr. in Theol. D *mus,*

rebus
analogice
et
per
fragmenta
cognoscendis
ex
aliorum
testimonio
accipiendum:
quomodo
haec
cognitio
amplificanda.

mus, notiones concipere licet cum axiomatibus et postulatis atque hinc alia deducere, quae vere competunt rebus, analogice cognitis, sed easdem non intuitiue et clare satis repraesentant. Vnde in hacce cognitione per speculum et in aenigmate non sapere licet ultra ea, quae ex aliorum testimonio hausta comparare possumus cum intuitiua nostra cognitione, atque hinc notiones, ex hisce vero iudicia et intuitiua et discursiua deriuare. Seu rem sic habe. Aliorum testimonia inter se atque cum illis, quae intuitiue cognoscimus, conferenda, vt aliquid animo concipiamus, quod similitudinem habet cum intuitiua cognitione nostra: hinc abstrahenda generalia, indagandus est nexus horum generalium cum aliis cogitationibus atque sic vnum ex altero inferendum et abstracta cognitio ad casus similes adplicanda. Quocumque autem modo haec ex aliorum testimonio hausta cognitio analogica ope rationis ampliatur, nunquam ad intuitiuam adspirabit, nec ea inuenta, quae ex rerum intuitione proficiuntur, hinc eruere poterimus.

Sic coecus per se non potest radios luminis ad perceptionem quampiam, alio praeter visum sensu habitam, reducere, v. g. non potest radios luminis sibi repraesentare sub imagine globulorum minutissimorum linea recta dispositorum, nec colores per se sibi adumbrare per diuersos celeritatis gradus in globulorum istorum agitatione, imo per se nescit, an den-
tur

tur radii luminis coloresue. Primam radio-
rum luminis colorumque cognitionem ha-
beat oportet ex alterius testimonio: potest
credere, quae testantur alii. Ea, quae pro-
ferunt alii de obiectis hisce, similitudinem
habere possunt cum iis, quae coecus per
alios sensus percipit: ut adeo ex aliorum
sensuum analogia concipere aliquid possit de
radiis luminis atque coloribus; dum audita
sub generales notiones reducit, axiomata et
postulata hinc condit atque alia ex hisce de-
ducit. Imo huius cognitionis ope visu prae-
ditis indicare potest coecus, quid facere
oporteat, ut hi vel alii colores, hoc vel
alio ordine ac gradu, prodeant. Sed nun-
quam colores ipsos per se intueri aut ex
phaenomenis noua de coloribus inuenta potest
deregere: nec notitiam hanc suam augere il-
li datum est ultra id, quod audit atque hinc
colligit.

§. LIX.

Quum igitur aliorum, qui maiori in
hisce rebus pollent cognitione, testimonia
unicum sint principium cognoscendi *in re-
bus analogice*, per speculum, in aenigmate
repraesentatis (§. praeced.): *non hic sapere
licet aut extra aut supra aut contra illa testi-
monia.* Quodsi in comparando atque ra-
tiocinando progredi velimus *extra* aut *su-
pra* testimoniorum ambitum: animo insti-
tuimus cogitationes, quae intuitione nec
propria nec aliena fulciuntur; adeoque
nulla adest ratio, ex qua veritas harum

In
rebus
analogice
cognitis
testimonia
aliorum
sunt
principium
unicum:
in
amplianda
hac
cognitione
caute
et
verecunde
agendum.

cogitationum pateat tuto, per consequens omnes illae cogitationes ad fictionum censum sunt referendae. Si *contra* testimonia illa ideas atque iudicia in hisce rebus analogice cognitis formamus: vnicum cognitionis principium in hisce rebus euertimus (§. cit.). Quod *si* vero hic contingat, *ut testimonium vnum alteri aut nostrae aliunde habitae cognitioni videatur contradicere: verecunde agendum cogitandumque, quod per similitudines aliqualis modo cognitio in hisce rebus data nobis sit, quod per umbram similitudinis minimas istarum rerum partes, disiectas quidem et minus cohaerentes, perspiciamus, adeoque per fragmenta cognoscamus tantum.* Quum enim satis superque doceat experientia, quam facilis sit lapsus, si temere pronunciamus de rebus ex parte tantum minima, et quidem per fragmenta, cognitis: cautione quoque in hisce rebus analogice cognitis erit opus, ne praecipitemus iudicia. *Plenior expectemus hic cognitionem, per quam fragmenta illa in perfectius coalescunt systema et sensus harum rerum systematicus seu plenus cum aliis veritatibus cohaerens concipiatur. Eousque nostro nos modulo metiri discamus.*

Quod in illis, quae per fragmenta atque sine debita cohaerentia cognoscimus, cautione opus sit maxima, ne temere pronunciemus, ex iis, quae obueniunt historicis, *illustrationem* accipere queunt. *Historiarum* scilicet *docu-*

documenta, quae remotiorum temporum facta enarrant, minimas tantum partes istorum euentuum repraesentant, seu *per fragmenta*, saepissime quidem exilia nimium, sistunt hosce euentus. Prudentes vero historici temerarium hoc casu iudicant, si testimonia illa documentorum, quae contradicere sibi aut aliis veritatibus primo intuitu videntur, statim tanquam aperta fronte pugnantia committuntur. Aequitatem potius hic eam militare statuunt, vt quacumque ratione testimoniorum in speciem pugnantium conciliationem tentemus atque, si frustraneus hic sit labor, suspendamus tamen iudicium, nisi manifesta sit testimoniorum repugnantia aut fides documentorum vacillet. Idem contingit *in fragmentis dogmatum*, quae ex antiquorum philosophorum systematibus in historiae litterariae scriptoribus sunt seruata nobis. Hic inter fragmenta dogmatum vnius eiusdemque Philosophi contradictio adparet aliquando: nemo vero, qui aequus est rerum aestimator, statim iudicabit pugnam hancce esse veram. Eousque semper cohibemus iudicia, quousque non patet manifeste, quod scriptor ille dogmata sua sine iudicio vndecumque compilauerit. Eadem aequitas erit praestanda, si fragmenta illorum dogmatum a nobis non concipi aut nostrae quoque cognitioni contrariari videantur. Priori casu defectus nostrae cognitionis moderationem suadet: posteriori determinatio, quae in sensu dogmatum ex systemate pleniori hauriri at-

que eundem nostrae cognitioni veritatisque magis accommodare posset, a nobis non cognita suspendit nostram decisionem. Si fragmenta, inquit ill. BILFINGERVS l. c., elementorum Euclidis, quae sane cohaerent in suo systemate, disiecta proponas homini logico, sed mathematicum imperito: nexum ipsum non poterit ostendere, imo saepe ne concordiam quidem definite exponere. E. g. El. I. Prop. 47. dicitur; hypotenusam posse latera et El. X. Prop. 17. asseritur, latus quadrati, quod concipi potest tamquam latus trianguli, et diagonalem, quae tum foret hypotenusam, esse incommensurabilia. Ita circulus hic perhibetur aequalis triangulo, cuius basis sit peripheria et altitudo sit radius circuli: porro conus dicitur aequalis pyramidi multangulae, si bases et altitudines sint utrimque aequales vel reciprocae. Sed antiquiores mathematici omnes, ne Cartesio quidem excepto, desperarunt, imo negarunt, quod inueniri lineam rectam possit aequalis curvae; adeoque illa Euclidis capere non potuerunt: recentiores vero, qui curvas rectificare didicerunt, nihil in hisce Euclidis propositionibus reperiunt difficultatis.

Sed ea, quae analogice, per speculum seu in aenigmate cognoscimus, ex parte tantum minima et per fragmenta, quae pleno systemate non cohaerent, nobis manifestantur: quapropter per eiusmodi exempla discant homines de hac cognitione modestius loqui et humiliter statuere de sua scientia et sapientia.

§. IX.

Myſteria ſunt dogmata religionis reuelatae, quae per analogiam rerum, experientia et ratione manifeſtarum, cognoscuntur ex reuelationis testimonio (§. 55.): adeoque cognitio myſteriorum datur modo analogica, per ſpeculum ſeu in aenigmate, per conſequens de illa valet, quidquid ante fuit dictum de cognitione iſta analogica (conf. §. 57. ſqq.). Sic ergo *in myſteriorum cognitione reuelatio ſimilitudines illas, per quas ex noſtra experientia et cognitione rationis adumbrantur myſteria, una cum vocabulis, quibus analogiae exprimuntur accommodatae, ſubminiſtrat vnice (§. 57. ſeq.): quo facto reuelationis testimonia inter ſe et cum illis, quae intuitue cognoscimus, conferre poſſumus, ut aliquid animo concipiamus, quod ſimilitudinem habet cum intuitiva noſtra cognitione: hinc abſtrahere licet generalia, notiones ſcilicet atque iudicia: indagare nexum iſtorum generalium cum aliis cogitationibus atque ſic vnum ex altero inferre et abſtractam cognitionem ad caſus ſimiles adplicare. Nunquam tamen omni conatu noſtro ad intuitiuam harum rerum cognitionem adſpirabimus, nec noua hic inuenta, quae rerum intuitionem nituntur, eruer datum erit (conf. §§. citt.).*

Cognitio
myſteriorum
analogica
vnde
haurienda:
quomodo
ampli-
ficanda.

§. LXI.

Hinc *in myſteriorum cognitione ex eadem ratione non ſapiendum eſt extra aut ſupra,*

In hac
non
ſapiendum
extra,

supra,
contra
reuelatio-
nem:
quando
similitudines
extra
reuelationem
hic
valeant.

multo minus *contra reuelationem* (§. praeced.). Quodsi ergo *quidam per similia aut aliam cognitionem naturalem, praeter eam, quam ex reuelatione hauserunt, vel probare seu deducere vel explicare ulterius instituerunt mysteria: vanus fuit illorum labor atque euentus ipsorum intentioni respondere non potuit.* Nam primo probatio mysteriorum nulla esse potest ex veritatibus naturaliter cognitis: quia mysteriorum cognitio, vi definitionis (§. 54.), non eousque assurgit, vt connecti queat in vnum systema cum istis veritatibus, vt illa ex his lucem et probationem accipiat. Quamprimū ad eum gradum cognitionis perueniremus, mysteria ratione cognitionis nostrae desinere esse mysteria. *Deinde similia, extra reuelationem obuia, si adhibeantur ad declaranda mysteria: vel idem, quod reuelatio, dicunt atque illustrant, vel amplius aliquid menti obiciunt: priori casu nihil adiumenti noui in declaratione mysteriorum afferunt; posteriori ab eius generis explicatione, quae erroribus obnoxia in cognitione analogica (§. 59.), erit abstinendum.* Quodsi vero *quidam semi-uiri, seu qui, parum et per partes nondum systematice coagmentatas, adeoque per hiatus, rebus cognitis, de vniuersis, tanquam pleno systemate cohaerentibus, ratiocinantur atque pronunciant, obiectiones formant atque contradictiones inter fragmenta reuelationis, quibus innotescunt aliquatenus mysteria,*

ria, ostendere laborant: tum per similia atque alia, extra reuelationem obuia, κατ' ἀνθερωπον illis respondere atque alterius cognitionis exemplo ostendere illis licet, quam praecipitanter agatur, si in rebus per similitudines, easdemque inadaequatas, seu analogice et quidem per hiatus fragmentorum, explicatis atque utcunque per umbram modo cognitis, iudicare velimus atque ratiocinari, quasi illarum cognitio sit expedita ex omni parte atque pleno systemate connecti queat (conf. §. 59. not. 1. 2.).

§. LXII.

Ex eadem ratione, quod in mysteriis non extra neque supra neque contra reuelationem est sapiendum, illos, *qui de mysteriis, prout decet, i. e. magnifice, et de se, pro modulo cognitionis, i. e. humiliter, sentiunt, occupat maxima erroris formido, attentionis intensio et rerum omnium circumspectio, cum suis verbis mysteria instituunt eloqui. Non illuc accedunt, nisi necessitate coacti: hanc vero necessitatem illis imponunt peruersae reuelationis interpretationes, ab aliis factae. Quum enim hoc modo vera non relinquatur significatio vocibus in reuelatione obuiis; alia sunt adhibenda vocabula, quibus constans significatio, verum sensum reuelationis in tradendis mysteriis repraesentans, tribuatur. Sic ergo vocum formularumque, ab hominibus praeter reuelationem adhibitarum ad verum mysterio-*

Quomodo
et
quando
termini
extra
reuelationem
hic
adhibeantur.

rum sensum menti ingenerandum, significatus non aliunde, nisi ex reuelatione hauriendus erit, non alia hisce terminis atque formulis vis atque potestas est tribuenda, quam quae nobis ex ipsis reuelationis vocibus formulisque, si rectam idoneamque accipiant interpretationem, insinuatur. Omnia eapropter dicta reuelationis sunt colligenda atque ex illis sensus terminorum et formularum technicarum est quaerendus: non ex terminis formulisque inferendus ille reuelationi. Aut enim omnia terminorum formularumque momenta sedent in his reuelationis dictis, aut minus. Si posterius, supra reuelationem sapimus, quod hic non licet (§.61.): si prius, plene intelligi possunt ex oraculis termini formulaeque technicae. Nec plenius meliusque hic intelligitur mysterium, si terminis scholae seu technicis exprimitur, quam si ipsis reuelationis vocibus formulisque proferatur. Illud tantum volumus atque illuc tendunt vnice termini illi a sapientibus inuenti, ut sensus reuelationis, quo aliqualis cum hominibus communicatur mysteriorum cognitio, quanta scilicet ipsis ad beatitudinem fuit et necessaria et opportuna (§. 55), exprimatur sine ambiguitate, in quam parhementiis hominum peruersorum est tractus. Sic isti scholae termini recte sentientibus pro memoria: heterodoxis pro discrimine inservire debent.

§. LXIII.

Haftenus de modo cognoscendi mysteria inferiori, per analogias scilicet rerum naturaliter cognitarum: sed *dari posse modum cognoscendi mysteria sublimiorem, quo ad intuitionem magis adducantur, non inuoluit contradictionem*, adeoque is a Deo praestari potest, si visum fuerit illius sapientiae. Nam sicuti anima, in statu huius vitae ordinario respectu cognitionis suae intuitivae limitatur typo idearum materialium cerebri sui (§. 55.): ita fieri posset, ut Deus animae alium adiungeret typum perceptionum suarum perfectiorem, per quem ideas haberet sensuales atque phantasmata sublimiora, quam nunc sibi repraesentare potest. Quo ipso concedi posset homini a Deo sublimior et perfectior modus cognoscendi mysteria per illas sublimiores ideas sensuales maiorque adeo gradus claritatis, qui distingueretur a praesenti, uti a visione in speculo vel imagine distinguitur cognitio de facie. Ita quoque Deus facultates humanae mentis perficere ac supplere posset, h. e. in vim animae repraesentatiuam nouis quibusdam modis sic operari, ut intelligat ac intueatur, quae huius corporis typo non praecise limitantur. In beatitudinis augmento per varios gradus classesque euehi potest nostra cognitio, perfectiori semper typo cognitionis succedente (conf. §. 43. not. 1. et §. 55.): ut multa in beatitudinis augmento accidentali cognoscantur intuitiue, quorum cogni-

Quinam
modus
cogno-
scendi
mysteria
sublimior.

cognitionem modo analogicam nunc habemus. Sic patet quoque modus, quo Deus reuelare possit myſteria hominibus in hac vita, ſublimior et diuerſus ab eo, quo res in hac vita ordinarie cognoſcimus: hac methodo illi, quibus obtingit, experiuntur ineffabilia atque haſce, quas addiſcunt, veritates, per intuitiuam huius vitae cognitionem ordinariam, explicare non queunt. Sed haec methodus reuelandi myſteria eſt rariffima, teſte experientia.

1. Si reuelationem, quam pro vera habent Chriſtiani, in ſubſidium hic vocamus: exempla proſtant huius cognitionis perfectioris et excellentioris.

Nam Exod. XXXIII, 18. 19. 20. *Deus* cum Moſe de facie ad faciem locutus *dicitur*, i. e. *ſe Moſi reuelaffe* per verba et ſermones ſiue internos ſiue externos atque ad illius preces reſpondiſſe, *quaſi per modum colloquii*, in quo *praecipuum aliquod Moſi tribuitur*, cum alias reſponſa Dei non ſint ſubieſta hominum Θεοπνεύσεων petitionibus. *Moſes vero ſupra hanc, vitae praefenti accommodatam, reuelationis diuinæ methodum petiſſe perhibetur aliquid amplius*, vt non audiret ſolum, ſed Deum quoque videret de facie, adeoque vt modo quodam nouo, eminentiori et qui praefentis in hac vita cognitionis typo non ſit limitatus, *Deum cognoſceret, modo ſcil., quem Deus non conuenire dictitat huic vitae*. Non enim, inquit Deus, *videbit me homo*, eo, quem Moſes

ses postulabat, modo, *et viuet. Posteriora mea*, pergite Deus, *videbis*, h. e. more humano cognosces ex effectibus, quod sublimiori methodo intelligere in hac vita tibi non conuenit.

Item *Paulus* testatur 2. Cor. XII, 2. sqq., quod *raptus* fuerit *in coelum tertium*, *nescius utrum in corpore, an extra illud exstiterit: audiuerit autem ἀρρητά ῥήματα* res seu verba ineffabilia. *Verba ineffabilia* audire nihil aliud denotare potest, quam veritates discere, quibus similes in hac vita non dantur et quae intuitive per typum cognitionis in hac vita cognosci aque enunciari non possunt. Cum quoque *coelum* pro usu loquendi in hac Christianorum reuelatione et pro contextu praesentis dicti locum statumque beatitudinis denotet: *tertium coelum* erit tertius gradus tertiaque classis beatitudinis accidentalis. *In tertium* igitur *coelum raptus* quum dicatur *Paulus*: ad illam cognitionis classem atque ad illum typum cognitionis probabiliter euectus erit *Paulus*, quo gaudent coelites, in accidentali beatitudinis gradu tertio constituti, translatus erit *Paulus* ex circumstantiis, quae nunc animum grauant atque imperfectiorem cognitionis typum subministrant, in alias, quae nouum atque sublimiorem cognitionis typum inferunt. *Nesciebat* in eo statu *Paulus*, *utrum in corpore, an extra illud fuerit*, i. e. in dubio relinquebat, utrum eo tempore viuum fuerit corpus, an minus: nam nullius sibi partis corporis conscius fuerat, quam anima informauerit seu mens animauerit. 2. Ha-

2. Haftenus de modo cognoscendi myſteria et ordinario hominibusque accommodatori (§. 60. ſqq.) et ſublimiori (§. hac), nunc de menſura illorum et, quae hinc ſequuntur, factis aliqua erunt dicenda.

§. LXIV.

Quanta
myſteriorum
menſura.

In myſteriis non extra neque ſupra neque contra reuelationem eſt ſapiendum (§. 60.): ergo *menſura cognitionis myſteriorum tanta, quanta reuelationis*. Eo ſcilicet uſque homines, qui reuelatione utuntur, per huius legitimam interpretationem aſſurgere poſſunt in myſteriorum cognitione, quouſque ducit reuelatio. Quamquam enim quidam, qui reuelationem conſulunt in myſteriorum cognitione, multa, etſi reuelata, non plane hauriant: *in vniuerſis tamen, qui reuelatione utuntur, tanta ſaepe eſt cognitio myſteriorum, quanta in reuelatione manifeſtatur, aut ſi actu hoc vel illo tempore non obtinet, poteſt tamen tanta acquiri*.

§. LXV.

Haec
ex
illorum
fine
accipienda.

Reuelatio myſteriorum eſt medium, quo Deus cognitionem ſuppeditat hominibus ad ſalutem neceſſariam atque opportunam (§. 55.): *ex hoc igitur fine menſuram accipit myſteriorum manifeſtatio*. Quapropter tantum eſt reuelatum, quantum ad ſalutem obtinendam eſt cognitu neceſſarium atque opportunum; *tantaque eſt reuelationis claritas ſingulis temporum periodis, ut nemo ullo*
tem-

tempore sine culpa sua ignorare possit, quae ipsi ad beatitudinem cognitu vel necessaria vel opportuna.

§. LXVI.

Ordo mediorum salutis supernaturalium, quae manifestare debet reuelatio, inter homines est constituendus, i. e. gratia illa supernaturalis seu superior, a qua proficitur ordo mediorum salutis seu oeconomia salutis salusque ipsa, terminari debet, quod ad operationes suas in hominibus, si illi ad eum statum sint traducendi, in quo beati existant atque felices. Sed omnia illa facta operaque Dei, quae oeconomia salutis continentur, in hominibus, ceu entibus finitis, vno actu atque simul praestari non possunt: vnde successiue ad existentiam sunt prouehenda (conf. met. §. 222.), eo quidem ordine, qui pro Dei infinita sapientia est optimus atque toti salutis oeconomiae inter homines conuenientissimus. Fieri sic potest, vt opera quaedam gratiae supernaturalis, certa temporis periodo producenda, requirant praeparationem in animis hominum per successiuum augmentum claritatis in cognitione istorum operum, vt iisdem eo tempore, quo contingunt, facilius praebeatur assensus. Quo ipso *videri potest sapientiae diuinae commodissimum, progressus, quos in reuelatione mysteriorum Deus indulsit hominibus, inde ab initio usque ad finem reuelationum dogmati-*

Varia est
pro
temporum
periodis:
vnde
facta
huius
cognitionis
patent.

maticarum, respondere factis, quorum assensui erant necessarii aut opportuni. Variari eapropter potest reuelationis mensura, pro diuersa temporis periodo, qua illi viuunt, qui accipiunt reuelationem: vt, si necessaria omnibus obtingant, aliquibus plura indulgeantur, quam praecise oportet. Variari possunt necessitates eorum, qui reuelationis ductum sequuntur, pro diuersa oeconomiae diuinae epocha: nec in vna continere licet cognitionem mysteriorum intra ea, quae sufficiebant in altera. Amplior potest, et, pro diuina sapientia, esse debet vna temporis periodo, quam altera, mysteriorum et cognitio et fides iisdem adhibenda, non alia sane, sed explicatior. Amplior esse potest notitia mysteriorum post absolutas et collectas reuelationes omnes, quam post incoatas et dispersas in diuersis gentibus: res eadem in diuersis illo modo enunciatur oraculis et ad diuersos, vt singuli quidem habeant, quo notitiam ad salutem necessariam atque opportunam accipiant, sed vniuersi, quo largius amplificent eandem.

Ea, quae haecenus de mensura et fatis cognitionis mysteriorum prolata sunt, exemplo eorum mysteriorum, quae Christiani exosculantur, illustrari queunt. Opus gratiae diuinae atque mysterium maximum, quod totam salutis oeconomiam stabiliiuit, est redemptio humani generis per Θεου Γεωργιον. Hic docet experientia, quod quo propinquior fuit existentia istius operis, eo maior lux affulserit homini-

minibus in cognitione huius mysterii: post peractum vero opus redemptionis clausumque reuelationum dogmaticarum canonem claritas in notitia huius mysterii aliorumque cum eodem connexorum tanta fuit concessa hominibus, quanta singulis atque vniuersis in qualibet temporis periodo posthac fuit et necessaria et opportuna, pro huius vitae statu.

§. LXVII.

Extantiorum status hominum mutationem praeuidemus in morte, ubi anima a corpore crassiori, quod aggrauat nunc ipsam, liberari perspicimus. Cum igitur mens hominum per essentiam naturamque suam sequatur in perceptionibus suis typum materiale seu ideas materiales, quales nunc sunt motus fibrillarum neruearum in cerebro (§. 43. 56.): *alio perceptionum typo limitabitur post hanc vitam anima hominis.* Sed Deus pro omnisapientia sua ubique agit rebus conuenienter: quare *non dubitandum, quin Numen supremum illis hominibus, quibus ad beatitudinem et necessarium et opportunum est, post hanc vitam largiatur mysteriorum cognitionem illi perceptionum typo conformem* (conf. §. 63.). Illud quoque suadet diuina sapientia, quod statui huius vitae respondeat status post hanc vitam et praesentibus futura, adeoque omnes homines a gratiae diuinae operationibus per sapientiam ubique, per consequens in salutis quoque oeconomia, ad-

Amplissima
mysterio-
rum
cognitio
post
hanc vitam
est
expectanda.

ministratis accipere status sui perfectiones ampliores, non quidem propter, sed iuxta opera sua. *Is profecto, qui in hac vita usus est reuelationis lumine debito modo atque decenter admisit eas gratiae diuinae operationes, quae mediante illa cognitione reuelata in animis hominum se exerunt, cognitionem mysteriorum post hanc vitam accipiet pro sapientissima Numinis gubernatione, quae respondeat praesenti huius vitae statui: transferetur probabiliter ad sublimiorem perceptionum typum, quam in hac vita habuit, et ex quo multa in mysteriis intuitiue cognoscat, quae iam analogice, per speculum atque in aenigmate perspicit modo (conf. §. 55. sqq.).*

Egregie denuo haec illustrantur per ea, quae Christianorum docet reuelatio: haec enim piis seu illis, qui oeconomiam salutis, in ista reuelatione traditae, se accommodant, promittit vitam aeternam seu beatitudinem perpetuam atque in hac eam Dei mysteriorumque diuinorum cognitionem, quae differat a praesenti, ut cognitio de facie a cognitione per aenigmata et quasi per umbram I Cor. XIII, 12.

Praeterea eadem reuelatio pollicetur post hanc vitam perfectum plane perceptionum schema atque typum, corpus scilicet glorificatum et nullis amplius corruptionibus obnoxium, animae tandem in resurrectione mortuorum uiuendum.

§. LXVIII.

Sic varia est cognitionis mysteriorum mensura atque varia hinc oriuntur fata illorum pro diuersis oeconomiae gratiae diuinae in promouenda hominum salute periodis (§. 66. sq.), et maxima, quam expectare licet, mensurae variatio erit, si quis oeconomiae salutis, quam gratia Numinis proponit, probe in hac vita accommodatus homo post mortem transit in statum beatitudinis atque intuitionis Dei (§. praeced.). *Qualis ista futura sit et quanta mensurae in mysteriorum cognitione post banc vitam variatio, id profunde nescimus: de eo tamen certos reddit nos diuina sapientia atque iustitia, connecti praesentibus futura: banc vitam esse praeparationem ad futuram et fidelitatem in fragmentis notitiae de mysteriis in hac vita esse mensuram systematis in futura.*

Continua-
tur.

I. *Confirmat hoc iterum reuelatio Christianorum, quae dona, hominibus in hac vita a Numine supremo concessa, in foenus collocanda repraesentat. Luc. XIX, 12. sq. 15. seqq. atque inutilis serui pondo auferri perhibet, adici vero utilibus et quidem pro modulo administrationis praeteritae (l. c.). Vnde in resurrectione quoque piorum alia corpora dicit fore soli similia, stellis alia, maioribus atque minoribus (Cor. XV, 41. sq.; de corporum vero gloria participat quoque anima (conf. §. 56. 63. 67.): doctoribus iustitiae seu re-*

ligionis verae singularis gloriae praerogatiua tribuitur Dan. XII, 3. In ipsa autem damnatione tenebras ostendit vndique conf. Matth. VIII, 12. XXII, 13. XXV, 13. Iudae vers. 6. 13.: adeoque verorum bonorum, per consequens *mysteriorum cognitionem obscuram.*

2. Dantur *anxiae mentes*, in cognitione *mysteriorum*, quae promptissime adprehenderent ampliorem de mysteriis doctrinam et suis *ingemiscunt limitibus.* Dantur *fastidiosae*, quae notitiam adeo mancam dedignantur, et, quia plenam assequi prohibentur per huius vitae conditionem, omnem a se remouent, *volunt aut omne Dei consilium peruidere, aut nihil eius venerari.* Sed *priores*, in fragmentis huius notitiae fideles, ad *systema* peruenient, vbi multa ipsis a Deo credentur: *posteriores*, qui *fragmenta defodiunt*, i. e. cognitionem *mysteriorum* analogicam atque per partes, pleno systemate non vbique cohaerentes, negligunt, *nudi constituentur*, vti *notitia*, sic et *fructu mysteriorum.*

§. LXIX.

Vnica
modo
reuelatio
vera :
de
huius
criteriis
agendum.

Vt religionis reuelatae ratio pateat clarius, de praecipuis illius dogmatibus, scilicet mysteriis, actum fuit hucusque fusius: *reliquum vero est, vt reuelationis affectiones explicentur, quo de reuelationis veritate, si qua perhibetur alicubi, iudicare queamus.* Nam varii modi Deum colendi seu religiones sua dogmata ad diuinam inspirationem

nem et reuelationem referunt, quae tamen non modo a se inuicem differunt, sed sibi aperta fronte opponuntur aliquando. Interea quum Deus, pro sua infinita sapientia, optima tantum media beatitudinis, adeoque optimam salutis oeconomiam, eligere atque, si haec per rationem non innotescit naturaliter, eandem per reuelationem manifestare debeat: *vnici modo generis dogmata reuelata esse queunt vera*, adeoque vnica datur religio reuelata vera. Quapropter diuersae sibiue contrariae religiones, quae diuinam iactant originem atque reuelationem dogmatum, non esse possunt simul verae. Promittit quoque diuina sapientia atque benignitas, quod Deus reuelationi suae ea tribuerit criteria, quae conuincere queant circumspectos rerum aestimatores de illius veritate. *De criteriis igitur reuelationis vt solliciti simus*, ordo huius tractationis postulat, quo per illorum adplicationem ad varias, quae perhibentur, reuelationes eo tutius de earumdem veritate iudicare queamus.

§. LXX.

Deus scilicet, qui nullibi suis perfectionibus agere potest contrarie, reuelationis actum quoque iisdem accommodare debuit. In reuelatione autem et obiectum seu res, quae manifestantur, et modus reuelationis considerari potest: in vtroque igitur fit oportet conformitas cum perfectionibus

Vnde
criteria
verae
reuelationis
deducenda.

diuinis. Vnde *criteria revelationis verae* partim *ex obiectis reuelatis* partim *ex modo revelationis*, quatenus referuntur ad perfectiones Numinis, sunt eruenda.

§. LXXI.

a) Ratione
obiecti,
reuelatio
cognitionem
supra
experientiam
et
rationem
positam
contineat.

Per omniscientiam scilicet Numen supremum non potest actum revelationis praestare hominibus sine certo fine, quem medio perfectiori, quam hoc actu revelationis, obtinere non potuit. Iam vero id, quod sequitur ex actione Numinis, est finis illius. Quod cum hic sit cognitio, quae subministratur hominibus: illa erit finis revelationis. Quodsi vero per vim animae repraesentatiuam naturalem huiusque facultates homo hanc cognitionem obtinere potuisset: Deus per actum revelationis non alium assequeretur finem, ac per vim homini iamdum concessam prostaret. Sed vires naturales aequae perfecta sunt media, ac miraculosi actus Numinis, nam ex ratione optimi et illae et hi existentiam accipiunt: quapropter Deus cognitionem, quam vires largiri possunt naturales, si per actum revelationis miraculosum praestaret, produceret aliquid sine fine actus miraculosi et frustra, adeoque ageret contra omniscientiam. Quum ergo Deus contra suam omniscientiam non possit agere: reuelatio suppeditare debet cognitionem, quae per vires naturales acquiri non potest. Quae cognitio quoniam supra experientiam

tiam et rationem posita dicitur: *reuelatio vera cognitionem, quae neque per experientiam neque per rationem innotescit naturaliter, continere debet.*

§. LXXII.

Si cognitio illa supra experientiam et rationem posita nihil conferret ad hominum perfectiones promouendas, adeoque ipsis non esset salutaris: illa respectu hominum foret frustranea. Nam omnis cognitio illuminare debet intellectum, ut hinc vel mediate vel immediate regulae rationesque mouentes instruantur, quae voluntatem ad bene agendum determinent, adeoque felicitati inferuiant: quapropter omnis cognitio, quae neque mediate neque immediate facit ad hominum salutem promouendam, finem suum non obtinet, adeoque est frustranea atque inutilem modo praestat curiositatem. Sed Deus propter omniscientiam non agere potest frustra et sine fine: per conseq. actus reuelationis, quo suppeditat cognitionem supra experientiam et rationem positam, finem cognitionis et intendat et assequatur oportet, i. e. perfectionibus hominum promouendis, adeoque felicitati ac beatitudini, inferuiat. Media quoque beatitudinis atque felicitatis consummatae tuta in naturali cognitione non prostant (§. 41.): unde *reuelatio vera beatitudinis atque felicitatis consummatae tradere debet media, isque sit oportet finis reuelationis praecipuus.*

Eamdemque
hominibus
salutarem.

§. LXXIII.

Continua-
tur.

Idem quoque, quod paragraphis proxime superioribus fuit demonstratum, patet ex eo, quod reuelatio inferat miraculum (§. 48.), quod Deus propter maximas, quas inuehit, mutationes et in mundo materiali et in serie perceptionum, quae certis legibus se excipiunt (met. §. 600.), decernere non potest, nisi ob grauissimas rationes. Quae quoniam non existerent, si cognitio illa per vires naturales obtineri posset ab hominibus, vel cognitio illa hominibus non foret necessaria aut opportuna ad felicitatem acquirendam: reuelatio continere debet cognitionem, quae naturaliter acquiri non potest et ex ratione optimi pro Dei omnisapientia hominibus iudicatur aut necessaria aut opportuna ad felicitatem.

§. LXXIV.

Adeoque
unionem
cum
Deo
arctissimam:
nexum
cum
mundo
harmonicum
doceat.

Ratio obscure sistit gratiam miraculosam, qua homo ex perturbato rerum nexu, qui ad infelicitatem detrudit aut quidem a felicitatis perfectae cursu deflectit, transferratur in nexum harmonicum, qui per gratiam illam miraculosam ducat ad completam felicitatem (§. 41.). Sed homini felicitatis perfectae studioso opus est clariori gratiae illius miraculosae tutiorumque felicitatis consummatae mediorum, quae gratia illa comprehenduntur, cognitione (§. 42.):

42.): quapropter *reuelatio gratiam* illam *miraculosam clarius docere* atque *ab illa profectam salutis oeconomiam*, seu media salutis et dogmata supra rationem posita, i. e. mysteria (§. 55.), *tradere debet*. Quae quum resoluantur potissimum in modum, quo accommodatur homo gratiae illius miraculosa operationibus seu intuitioni Dei (§. 41. 33.) atque per hanc nexus rerum externarum fiat harmonicus, ut modo utroque perfectionibus semper augeatur homo atque in beatitudinis ac felicitatis statum transferatur: *reuelatio vera modum illum, quo ad Dei intuitionem seu unionem cum Deo arctiorem atque ad nexum harmonicum cum rebus externis adspirare queamus, tradere debet*.

§. LXXV.

MALEDICTIO DEI est actus, quo Deus creaturis rationalibus, a legibus sapientiae diuinae declinantibus, mala et imperfectiones tribuit et pro iustitia sua vindictiua decernere debet: BENEDICTIO contra Dei est actus, quo Deus creaturis rationalibus, legibus sapientiae diuinae conformiter agentibus, bona et perfectiones tribuit. Creaturae rationales, quatenus maledictioni Numinis sunt obnoxiae, SVB IRA DEI ESSE dicuntur: quatenus autem benedictionis diuinae sunt participes, SVB GRATIA DEI constitutae vocantur: id vero, quod efficit, ut creatura rationalis ex statu irae diuinae perueniat in statum gratiae,

Quid
maledictio;
benedictio
Dei:
sub ira;
gratia
Dei
esse:
placare
Deum,
ut
beatus
felixque
euadas.

gratiae, seu quod facit, vt status irae diuinae cesset, PLACARE DEVM aut IRAM DEI dicitur. Sed homo felix beatusque esse non potest, nisi benedictionis diuinae sit particeps atque sub gratia viuat (§. 4. 32. 41.): quapropter *Deo placandus erit homo, si felix beatusque esse debeat.*

§. LXXVI.

Reuelatio
medium
placandi
Deum
supernaturale
ostendat.

Homines in statu vitae praesentis variis peccatis se obnoxios obseruant, quae quoniam sunt declinationes a legibus sapientiae diuinae; istae autem homines in statum maledictionis et irae diuinae transferunt (§. praeced.): *homines in hac vita, quatenus sub concursu Dei naturali constituuntur, sub maledictione et ira Dei viuunt.* Porro in viribus naturalibus nullum homines medium perspiciunt admodum probabile, quo perueniant in statum benedictionis atque gratiae diuinae (§. praec. et 40.): quapropter *miraculosa Dei gubernatio probabiliter succurrere hic debet imbecillitati hominum naturali, si ex statu irae in statum gratiae sint transferendi (§. cit.).* Sed medium illud supernaturale, quo Deus respectu hominum placetur, homo per vim animae cognoscitiuam naturalem obscura tantum coniectura quod ad existentiam (§. 41. sq. 74.), non vero quod ad qualitates reliquas, assequitur: quare *cognitio medi, quo Deus respectu hominum placetur, clarior a reuelatione erit arcessenda.*
In

In hominibus, tamquam creaturis liberis, cognitio intellectus praelucere debet voluntati huiusque conatus determinare, qui ad illius emendationem vergunt: vnde medium illud Deum placandi supernaturale non cognitum admitti non potest ab hominibus ad sui emendationem. Quum igitur homo ad beatitudinem ac felicitatem adspirare non queat, nisi Deus ipsi placetur (§. praec.): *medium supernaturale, quo Deus placetur, reuelatio vera contineat oportet.*

§. LXXVII.

Reuelatio vera dogmata comprehendit supra rationem posita, quae hominibus sunt salutaria (§. 72.) et medium, quo Deus placetur hominibus, declarant (§. praeced.). Quae quoniam vocantur mysteria (§. 55.): *reuelatio vera continere debet mysteria.*

Mysteria
com-
prehendat.

§. LXXVIII.

Mysteria sunt quidem supra rationem posita (§. 55.): adeoque per cognitionem naturalem neque declarari intuitiue neque demonstrari possunt (conf. §. 60. sq.). Sed analogicae tamen eorumdem cognitioni lux sua ex cognitione hominum naturali affunditur ordinarie (§. 57. sqq.): adeoque etiam cognitio per vim hominis naturalem acquisita potest praeparare mentem ad facilius assentiendum cognitioni mysteriorum, in reuelatione propositae, ut fiat illa
eo

Cognitioni
tamen
mysteriorum
adiungi
potest
cognitio
naturaliter
obtinenda.

eo promptius viua, quo tendit Numinis destinatio. Dari quoque possunt aliae opportunitates, quae Dei sapientiae ex coniunctione vtriusque cognitionis patent, v.g. vt mysteriorum cognitio naturali cognitioni maiorem addat efficaciam. Quae quidem commoda, ex veritatum supra rationem positarum atque naturaliter cognitarum combinatione orta, esse queunt ratio, cur Deus in reuelatione cognitioni supra rationem positae adiungat veritates naturaliter cognitae. *Nihil ergo impedit, quo minus reuelatio vera, vna cum cognitione supra experientiam et rationem posita, veritates naturaliter cognitae complectatur.*

§. LXXIX.

Et
quidem
varie :
a solo
tamen
Deo
opportune
fatis.

Inter alias quoque opportunitates, quas afferre potest coniunctio cognitionis naturaliter atque supernaturaliter obtinendae, ea prostat, vt cognitio experientiae et rationi conformis praeparet animum, quantum fieri potest naturaliter, ad promptius admittendam vim diuinam veritatum supra rationem positarum et ad viam earum cognitionem concipiendam, itemque vt cognitio mysteriorum viam cognitionis naturaliter obtinendae rationem augeat (§. praeced.). Sed haec opportunitas mutua variare potest pro diuersitate temperamentorum aliarumque circumstantiarum, in hominibus obuiarum; ita quidem, vt aliae veritates naturaliter cognitae in his homi-

hominibus, aliae in aliis, his vel illis veritatibus supra rationem positae et v. v. inferuiant magis: quapropter *veritates naturaliter cognitae cum veritatibus supra rationem positae vario modo diuersisque locis reuelationis verae coniungi queunt.* Quoniam vero Deus tantum pro sua omniscientia ac omnisapientia optime perspicit, quomodo illa combinatio vtriusque cognitionis opportune fieri queat pro diuersitate hominum: *Deus solus coniunctionem hanc opportunam vtriusque cognitionis in reuelatione vera praestare potest; adeoque cognitio etiam naturaliter obtinenda, in illa combinatione fructuosa cum cognitione supra rationem posita, manet reuelata et supra experientiam et rationem posita.*

§. LXXX.

Intellectus Numinis est fons omnium veritatum, et naturaliter et supernaturaliter cognoscendarum. Quodsi ergo aliquae cogitationes de obiectis, siue naturaliter siue supernaturaliter ab homine cognoscendis, in intellectu diuino sibi contradicerent: dissensus foret in Dei repraesentationibus, adeoque imperfectio. Quod quoniam fieri non potest: cognitio supra experientiam et rationem posita atque cognitio vera naturaliter ab homine obtinenda in Dei intellectu dissentire vel a se ipsa vel altera ab altera non potest, seu contradictio hic exulare debet omnis. Cum ergo cognitio in reuelatione

Reuelatio,
falsa
et
contradictiones
veras
excludat.

ne obuia proficiscatur a Deo, qui propter hanc intellectus perfectionem non falli aut contradictiones admittere, nec propter voluntatis perfectionem atque veracitatem fallere potest; alterutrum vero contingeret, si contradictoria seu falsa contineret reuelatio: falsa seu contradictiones abesse debent a reuelatione, adeoque *reuelatio vera nonnisi veritates comprehendit*. Quapropter *non dantur contradictiones verae, quarum altera pars est falsa, in reuelatione vera, nec adeo repugnare queunt ea, quae in reuelatione prostant sibi ipsis aut aliis veritatibus, quas naturaliter cognoscimus*. Veritates autem naturaliter cognitae sunt vel necessariae seu in nexu omni verae, vel contingentes seu in certo nexu et sub certa hypothesi verae: sic ergo *illa, quae in reuelatione occurrunt, veritatibus necessariis, naturaliter cognitis, numquam atque veritatibus contingentibus, naturaliter cognitis, sub ea hypothesi, quam sumit ratio, contradicere non possunt*. Sed fieri potest, ut reuelatio contradicat veritatibus contingentibus, quas naturaliter cognoscimus: si nimirum reuelatio alium ponit nexum aliamque constituit hypothesin, ac in cognitione obtinet naturali, v. g. ut haec de naturali rerum nexu, illa de supernaturali et miraculoso loquatur.

Hic contradictiones verae non sunt confundendae cum adparentibus seu *ἐναντιοφανεῖαις*, quae ex determinationibus diuersis, quae omittuntur, oriri possunt, inprimis in rebus histo-

historicis, vbi omnes determinationes indiuiduantes non exprimuntur. Nam contingere potest aliquando, vt pro determinationum diuersitate reuelatio vel sibi ipsa vel veritatibus naturaliter cognitis contradicere videatur: cum euanescat contradictio, si debitae adiungantur determinationes.

§. LXXXI.

Haftenus de criteriis reuelationis verae, quae ab illius obiecto petuntur, sequuntur nunc ea, quae respiciunt modum reuelationis, quem quidem esse debere talem, qualem postulant perfectiones diuinae, per se patet. Quum igitur Numinis omnipotentia non admittat miracula, vbi media prostant naturalia (conf. probatio §. 71.): *in reuelatione quoque Deus non agit immediate atque per miraculum, si per vires animae naturales finem suum potest obtinere*, i. e. cum hominibus cognitionem necessariam aut opportunam ad salutem communicare. Sic Deus si somnia naturaliter a sensatione orta determinare potest in continuatione miraculosa ad cognitionem, quam intendit, suppeditandam: non producit initium somnii per miraculum. Idem valet de alia cogitatione naturaliter orta. Item si stilus naturalis homini ordoque cogitationum in eodem consuetus sufficit ad eam cognitionem hominibus satis clare subministrandam, quam Deus cum iisdem vult communicatam per reuelationis actum: non est consentaneum diuinae sapien-

β) ratione
modi,
miracula
in
actu reuelationis
non frustra
multiplicantur.

sapientiae, vt alteruter per miracula immutetur ; diuina potius suadet sapientia, sustentari illum naturalem actum a diuina inspiratione atque suppleri, vbi deficit in cognitione illa subministranda.

§. LXXXII.

Reuelationis
veritates
in
alios
propagari
debent
naturaliter.

Primo veritates, quas per inspirationem innotescere, e re hominum esse Deus perspexit, propagari ab vno alteroue homine Θεοπνεύσω possunt in reliquos sine miraculo, per auditionem scilicet aut lectionem reuelationis : vt reuelatio respectu reliquorum hominum, qui eiusdem fiunt participes, sit *verbum Dei externum* seu sensibus externis, visu nimirum atque auditu, perceptum. *Deinde* eadem veritates, hominibus salutare, hisce omnibus per eundem inspirationis actum miraculosum innotescere possunt : vt *inspiratio* hinc exurgat *uniuersalis* in omnibus, qui suae salutis sint studiosi, et verbum Dei internum, separatum ab externo, cuilibet contingat, cui Deus hanc cognitionem commodam proficuumque ad felicitatem iudicarit. Hoc *posteriori modo* multiplicanda forent miracula pro numero saluandorum atque in quolibet homine saluando quamplurima forent admittenda miracula per inspirationis illius uniuersalis actus : *priori* autem modo miracula inspirationis in vno alteroue homine obtinent tantum, ad reliquos naturali medio illa veritatum inspiratarum cogni-

cognitio diffunderetur; adeoque miracula inspirationis nimium quantum minuerentur. Sed utroque modo idem finis, nempe cognitio harum veritatum, aequè bene obtineretur: unde in posteriori modo seu inspiratione illa vniuersali multiplicarentur miracula praeter necessitatem, i. e. sine finis obtinendi compendio. Quum ergo Deus miracula non multiplicet praeter necessitatem pro sua sapientia: posterior modus reuelationis seu inspiratio vniuersalis non potest locum habere, sed *verbum modo externum postulat Numinis sapientia in veritatibus inspiratis propagandis* in alios homines.

POIRETI igitur *sententia Oecon. L. III. c. 13. p. 749. s. de lumine interno*, ut vocat illam inspirationem vniuersalem, quod cuilibet honeste viuenti contingat et cuius ope plures gentiles saluati sint atque saluentur, *est figmentum. conf. eiusd. fides et ratio collata §. 144. sqq.*

§. LXXXIII.

Veritates in reuelatione obuiaae ea temporis periodo, qua fit inspiratio, cognitu vel necessariae vel opportunaae sunt hominibus ad felicitatem: adeoque hominibus, illius quidem aetatis et conditionis, cognitu vel necessariae vel opportunaae. Sed veritates obscure significatae cognosci non possunt, ut hinc fructus aliquis in homines redundare queat. Quum igitur haec

Reuschii Intr. in Theol. F *cogni-*

Reuelatio
debet
esse
interpretationis
clarae.

cognitio in reuelatione esse debeat salutaris hominibus ex Dei intentione: eam habere debet claritatem, quae esse potest fructuosa in animis eorum, quibus a Deo destinatur ista reuelatio. Dogmata religionis, quo pertinent quoque mysteria, qualibet temporis periodo, diuerso licet claritatis gradu (§. 66.), necessaria et opportuna sunt cognitu ad salutem (§. 72.): quapropter *dogmata religionis eam semper habere debent claritatem, quae qualibet temporis periodo est necessaria atque opportuna.* In historicis vero, quo pertinent geographica atque genealogica, fieri potest, vt certa modo temporis periodo suam habeant utilitatem praecipuam, ex Dei intentione: quare *historica quoque ea temporis periodo, qua praecipuam praestare debent utilitatem ex Dei intentione sapientissima, omnimodam habere debent claritatem in reuelatione.* Et dogmata et historica, quae tradit reuelatio, sua quaeque temporis periodo debitam habere debent claritatem: vnde *omnia in reuelatione obuia clare significata, adeoque clarae interpretationis sint oportet.*

In hac claritate, quae tribuenda reuelationi, probe distinguenda sunt dogmata ab historicis. Dogmatum claritas quidem variare potest pro temporum periodis (conf. §. 66.); sed post completum reuelationis canonem tanta est illa claritas, quanta in posterum est necessaria et opportuna singulis ad salutem (§. cit.). Fieri autem potest, vt *historicorum clari-*

claritas necessaria atque opportuna sit in certa potissimum temporis periodo : vnde contingere quoque poterit, vt illa quidem temporis periodo omnimodam habeant claritatem; alia vero aetate non item, etiam post completum reuelationis canonem. Quod vtrumque patet ex fine dogmatum, qui perpetuus est, atque ex fine praecipuo historicorum, qui temporarius esse potest.

§. LXXXIV.

Veritates in reuelatione manifestandae esse debent clare significatae, ipsaque adeo reuelatio clarae sit oportet interpretationis (§. praeced.): quare *Deus* pro sua sapientia huic reuelationis perspicuitati, tamquam fini obtinendo, optima *debet* subordinare media; per consequens *omnia adhibere, quae ad sermonis faciunt perspicuitatem, pro temporum ratione, quo inspiratio contingit, et posteriori quoque aetate perspicuitatis subsidia, si qua noua inueniuntur, anterioribus per inspirationem adiungere.*

Quidquid
facit
ad
perspicuita-
tem
in
verbo Dei
ab
inspiratione
proficiscatur.

§. LXXXV.

Homines θεόπνευστοι sunt primi, quibus illae veritates inspiratae, eo quidem ordine, quo exstant in reuelatione (§. 78. seq.), innotescere debent (§. praec.), atque ab his ad alios mediante lectione aut auditione propagantur (§. 81.): vnde viri θεόπνευστοι opportuni admodum doctores sunt harum veritatum; per consequens, probabile est,

Ingenio
stiloque
hominum
θεόπνευστων
le
accommodat
actus
inspirationis.

est, Deum hosce viros Θεοπνεύστis adhibere doctores harum veritatum. Patet ergo *primo* ex eo, quod hae veritates sint salutare viris Θεοπνεύστis (§. 72.), *deinde* ex eo, quod viri Θεόπνευστοι illarum veritatum doctores atque propagatores esse debeant, hos easdem intelligere debere, et quidem accurate, pro temporis illius periodo, qua fuerunt inspiratae (§. 66.). Quum ergo id, quod nobis significatur, facilius intelligatur, si vocibus ac phrasibus nobis consuetis, stiloque adeo nobis familiari, exprimitur (per exper.): Deus, qui vult, ut homines Θεόπνευστοι intelligant veritates ipsis inspiratas, huic fini optimum medium in reuelatione pro sua sapientia elegerit oportet (met. §. 824.), i. e. voces ac phrasas viris Θεοπνεύστis vsitatas stilumque illis familiarem. Sic ergo *in reuelatione vera Deus se vocibus phrasibusque, adeoque et stilo auctorum Θεοπνεύστων accommodat: per consequ. in reuelatione vera diuersus esse debet stilus pro diuersitate hominum Θεοπνεύστων.*

Idem quoque suadet illa veritas, quod miracula in reuelationis actu non multiplicentur praeter necessitatem. Nam si Deus in reuelationis actu se accommodat stilo hominum Θεοπνεύστων; miraculosa inspirationis actio influit quidem in existentiam cogitationum harumque ordinis et stili, quo exprimuntur, sed non in qualitates reliquas: quum e contrario, si non accommodaret se ingenio stiloque auctorum Θεοπνεύστων, miracula obtinere deberent

berent et in existentia cogitationum harumque ordinis atque stili, quo exprimuntur, et in qualitatibus reliquis. Sed finis reuelationis non melius per multiplicata haec miracula, quam priori modo obtineretur: per consequ. ista forent superflua. Quod quoniam repugnat diuinae sapientiae: prior *modus reuelationis*, quo minuuntur miracula, dum *se Deus accommodat ingenio stiloque virorum* Θεοπνεύτων in reuelatione, est sapientiae Numinis aptior (conf. §. 81. not.).

§. LXXXVI.

Mysteria, quae in reuelatione traduntur, analogice tantum seu per similitudines eorum, quae experientia aut ratione innotescunt naturaliter, cognoscuntur (§. 55.) et neque similitudines neque voces, quibus exprimuntur commode, ex naturali cognitione hauriri queunt (§. 60.): unde in *mysteriis et cogitationes et harum ordo et voces, quibus exprimuntur, adeoque et vocum structura proficisci debet ab inspiratione*. Reliquae vero cogitationes, in reuelatione obviae, partim isti mysteriorum cognitioni inferuiunt, partim ab hac maius lumen maioremque efficaciam mutuuntur (§. 78. sq.), atque adeo cognitioni alteri altera varias praestat utilitates ac opportunitates. Sed qua ratione et quo nexu cognitio altera alteri mutuas praestet operas quam optime, solus perspicere potest Deus, qui adaequate et systematice vtramque habet cognitionem:

In
reuelatione
vera
cogitationes
et
voces
sunt
ab
inspiratione.

nem: quapropter *nexus utriusque cognitionis, naturaliter* scilicet atque *supernaturaliter obtinendae*, hominibus quam maxime salutaris, *a sola proficisci debet inspiratione diuina* (conf. §§. citt.). Quibus quoque vocibus et phrasibus cognitio naturaliter obtinenda significetur fini suo quam accommodatissime, soli Deo ex eadem ratione est manifestum: quare *solus Deus voces phrasisque rebus attemperare potest quam optime in reuelatione, etiam in ea cognitione, quae alias naturaliter potest obtineri.* Quum autem Deus pro sua omnisapientia velit, ut reuelatio fini, quem per illam intendit, sit optime accommodata; hoc autem fieri non possit per cognitionem, naturaliter alias quoque obtinendam, nisi ipse cogitationes harumque ordinem, voces phrasisque rebus attemperet: *in cognitione, quam praeter mysteria tradit reuelatio, et cogitationes et harum ordo et voces harumque structura proficisci debet ab inspiratione.* Sic ergo in mysteriorum cognitione, quam tradit reuelatio, voces phrasisque necessario dependent ab inspiratione; in reliqua vero cognitione, quae per experientiam aut rationem naturaliter quoque haberi potest, inspirationem vocum atque phrasum postulat finis eiusdem optima ratione obtinendus: unde *tota reuelatio et quod ad cogitationes harumque ordinem et quod ad voces phrasisque a diuina proficiscitur inspiratione ac miraculosa operatione.*

1. Quod patet quoque sequenti ratione. Cognitio vniuersalis non potest acquiri, nec cum homine communicari, nisi vocum ope: immo ne rerum quidem singularium notitiam haurire possumus, si nobis ante non fuerunt cognitae, nisi ope vocum aut aliorum signorum: quapropter vniuersalis cognitio, in reuelatione obuia, necessario cum viris Θεόπνευστοῖς est communicata a Deo ope vocum, atque notitia rerum singularium sub certis determinationibus.
2. Deus quidem in hoc inspirationis actu se accommodat ordini cogitationum, vocibusque ac phrasibus, quibus homo Θεόπνευστος naturaliter est assuetus, seu stilo hominis inspirati (§. praec.): verum id non impedit, quo minus et cogitationes et harum signa ab inspiratione dependeant; nam quod eo tempore inter plures naturaliter possibiles cogitationes hae, non aliae, oriantur, atque inter plures naturaliter possibiles voces et phrasae hae, non aliae, cogitationibus coniungantur, id quidem tribuitur per superius asserta actui inspirationis miraculoso. Quamquam igitur alio tempore eadem cogitationes eademque signa cogitationum naturaliter per vim animae repraesentatiuam oriri queant in illo homine: hoc tamen tempore et in hac coniunctione cum cognitione, supra experientiam et rationem hominis posita, Deus solus eligere potest inter plures nexus vtriusque cognitionis possibiles optimum seu fini quam optime accommodatum, adeoque mentem per

actum inspirationis eleuare ac determinare debet ad has praecise cogitationes, non alias, atque ad haec cogitationum signa, non alia, per consequens cogitationes rerum naturaliter cognitarum, item voces phrasisque, quibus exprimuntur cogitationes illae, in reuelatione vera proficisci debent a diuina inspiratione, licet se accommodet ingenio stiloque hominis Θεοπνευσ8.

3. Si plures veritates, in reuelatione vera obuias, per se spectes; nulla exstat ratio, quae probet easdem ab inspiratione dependere, cum experientia et ratio illas subministrare queat hominibus: sin hasce veritates in relatione ad alias, naturaliter non cognitatas aut has in relatione ad illas consideres atque opportunitates, quas ab hisce accipere aut illis praestare debent, respicias (conf. §. 78.); tum quidem ratio adest grauissima, quae omnium illarum veritatum inspirationem et quod ad sensum ordinemque cogitationum et quod ad voces harumque structuram suadeat.

§. LXXXVII.

Vnde
certitudo
cognitionis,
in
reuelatione
traditae,
dependeat.

Cognitio in reuelatione tradita praelucere debet voluntati, vt huius conatus et actiones legibus sapientiae diuinae magis magisque accommodentur atque homo felicitati ac beatitudini accedat propius (§. 33. 35. 71. seqq.); sed nulla cognitio mouere potest voluntatem seu esse viua, nisi quae nostrum habet assensum probabilem aut certum, et quo certius assentimur cogni-

cognitioni cuiuspiam, eo magis viua est illa: quapropter, vt finis traditae in reuelatione cognitionis obtineatur, opus est, vt illa cognitio in hominis mente ad certitudinem euehatur. Certitudo vel per demonstrationem vel per experientiam, quo pertinet testimonium, oritur (log. §. 830.). Demonstratio rationis non habet locum in mysteriis, vtpote quorum cognitio non connecti potest cum rationis veritatibus (§. 55.): ergo ab experientia erit arcessenda illorum certitudo. Sed obiecta mysteriorum sub sensus hominum non cadunt (§. 55.): adeoque homines ex experientia sua non habere queunt certitudinem in mysteriorum cognitione; per consequens alterius testimonium hic succurrere debet. In mysteriis vero solum Dei testimonium affert certitudinem (§. 60.): vnde *cognita in mysteriis origo diuina testimonii, quo nobis innotescunt, conuincere potest mentem certamque reddere in eorum cognitione.* Quidquid autem reuelationis veritatem probat, id mysteriorum, in reuelatione traditorum, confirmat originem diuinam. Quum igitur varia existent criteria reuelationis verae: *plures adsunt rationes, quibus mysteriorum patet origo diuina. Reliqua cognitio praeter mysteria, in reuelatione obuia, et per se spectata, partim naturaliter innotescere atque ad certitudinem perducere potest, partim alia tradit, quorum certitudo naturaliter non obtinetur, per consequens de illorum ve-*

ritate certi esse non possumus, nisi cognita eorum diuina origine. Sed considerari quoque potest reliqua praeter mysteria cognitio, in reuelatione obuia, *relative ad cognitionem, cui coniungitur in reuelatione*, seu connexio reliquae cognitionis, praeter mysteria in reuelatione obuia, spectari quoque potest. Quae quoniam a solo Deo tradi potest opportune (§. 78. sq.): de illius opportunitate ad salutem tum demum conuinci possumus, si de huius cognitionis, quatenus nexum cum aliis in reuelatione obuiis habet, diuina inspiratione certi sumus. Sic ergo pari, quo in mysteriis, modo criteria reuelationis verae sunt rationes, ex quibus patet origo diuina reliquae praeter mysteria cognitionis, quatenus et quo nexu in reuelatione reperitur. Quapropter *testimonium reuelationis, per criteria satis roboratae, est ratio, ex qua conuictio oritur de cognitionis omnis, quatenus in reuelatione traditur, veritate et opportunitate s. salutaris ratione.*

§. LXXXVIII.

Miracula
reue-
lationem
probabiliter
comitantur
extrinsecus
et
intrinsecus.

Deus per reuelationem intendit cognitionem viam mediorum beatitudinis hominibusque eo ipso salutarem (§. praec.): quapropter diuinitatem illius sufficienter manifestauerit oportet; cum alia non suppetat ratio, quae certam reddat cognitionem in reuelatione obuiam (§. cit.). Sed criteria reuelationis verae, haecenus allata, per

per sui adplicationem ad reuelationem, quae alicubi extare perhibetur, probabilem tantum reddunt illius diuinam originem: per consequens est verisimile, Deum reuelationi aliud praeterea criterium concessisse, quod mentem plane conuincat de eiusmodi reuelationis diuina origine. Sed nullum aptius atque luculentius criterium cogitare hic licet, quam diuinam efficaciam atque potentiam supernaturalem in reuelatione manifestatam clarissime: vnde *probabile est, diuinam potentiam supernaturalem comitari et actum reuelationis extrinsecus, dum per homines, quibus contingit reuelatio, miracula perpetrat, et usum reuelationis intrinsecus in mentibus eorum, qui cognitionem, in reuelatione traditam, sibi repraesentant atque eidem ex desiderio sincero ardentissimoque salutis suae attendunt sedulo, eoque se accommodant operationibus Dei. Id quidem est in confesso, quod doctrinae quaequam diuinam habeant originem, si easdem vera comitantur miracula atque cognitioni illarum extraordinaria et miraculosa, adeoque diuina adiungitur efficacia in mentibus hominum, qui illis vtuntur.*

Sic Deum suae reuelationi omnipotentiae miraculosa actus et extrinsecus per miracula, sensibus externis obuia, et intrinsecus per operationes extraordinarias in mentibus eorum, qui vtuntur reuelatione, et sensui hominum interno obuias concessisse, rationi admodum fit probabile: per consequens haec effica-

efficacia miraculosa, quae comitatur reuelationem, a priori est, respectu existentiae, probabile modo criterium reuelationis verae; a posteriori autem, si existentia illius efficaciae est in propatulo, criterium existit certum reuelationis verae.

§. LXXXIX.

Quomodo
per
miracula
confirmetur
reuelationis
diuinitas
I.) extrin-
secus.

Miracula sunt actus, qui in viribus huius mundi sui rationem non habent (met. §. 637. sq.), adeoque a vi entis extramundani seu a mundo diuersi proficiscuntur. Quod quoniam Deus est (met. §. 868.), isque vnicus (met. §. cit.): miracula a solo Deo, eoque vnico, perpetrari possunt. Sic omnipotentia tantum seu vis infinita est ratio miraculorum sufficiens. Cum vero omnipotentia sit Dei attributum proprium (met. §. 975. 861.); atque hoc non queat locum inuenire, nisi adsit diuina essentia (met. §. 29.): cum nullo ente communicari potest omnipotentia, nisi cum eodem communicetur essentia Dei; per consequens cum creatura nuda facultas perpetrandi miracula seu omnipotentia communicari non potest, vt agat hic vi propria, licet aliunde accepta. Quapropter *si homo aliaue creatura dicitur perpetrasse miraculum: illa non agit vi propria, sed Deus sua vi infinita producit effectus supernaturales ad nutum volitionemque illius creaturae.* Causa occasionalis aliquando vocatur, quae non sua vi producit effectum, cuius dicitur

tur caussa, sed alteri enti occasionem prae-
bet illum effectum producendi. Quo
significatu *creaturarum*, quibus tribuuntur
miracula, *nutus* atque *volitio miraculorum*
erit caussa miraculorum occasionalis, res-
pectu Dei. Quod quoque locum habet in
hac tractatione, ubi miracula extrinsecus
comitari dicuntur reuelationem (§. praec.).
Si nimirum *hominibus*, quibus contingit in-
spiratio vel qui doctrinas inspiratas propa-
gant, donum conceditur *miraculorum*, ad
doctrinarum istarum diuinitatem atque ve-
ritatem roborandam: homines illi sunt
tantum caussae occasionales miraculorum.

§. XC.

Vt efficacia, quae intrinsecus comitatur
reuelationis doctrinas (§. 88.), clarius
cognoscatur, sequentia adiungere libet.
Efficacia illa diuina vsum reuelationis co-
mitari dicitur intrinsecus in mentibus eo-
rum, qui veritates, in reuelatione traditas,
vel legunt, si scriptura sint consignatae, vel
audiunt, si voce proferuntur, vel per ima-
ginationem antea perceptas illas veritates
reproducunt, hisce vero perceptionibus
actus intellectus atque rationis, adeoque
meditationem, adhibent. Quae quidem
potentia diuina, connexa reuelationis ve-
ritatibus in animis hominum, superat vim
animae repraesentatiuam, quae naturam
illius constituit, adeoque miraculosos in
animis hominum producit effectus. Sed
in

2.) intrin-
secus,
ubi
efficacia
reuelationis
in
mentibus
hominum
explicatur.

in anima oriri possunt operationes facultatis et cognoscitiuae et adpetitiuae: vnde per vim illam diuinam, quae per veritates reuelationis se exerit, operationes facultatis vel cognoscitiuae vel adpetitiuae vel utriusque oriri debent, quae naturaliter se non exeruissent. Cogitationes illae veritatum, in reuelatione obuiarum, excitari possunt naturaliter mediantibus externis sensibus, imaginatione, ingenio actibusque intellectus ac rationis: quare *in excitandis harum veritatum cogitationibus non opus est vi illa miraculosa*. Attentio atque reflexio, adeoque et abstractio, comparatio et ratiocinatio, quatenus in hosce actus influit attentio atque reflexio, ab hominum libertate pendent potissimum. Quum igitur actus miraculosi perpetui, qui suspendunt creaturarum rationalium libertatem, contrariantur Numinis sapientiae (met. §. 1039. 1042.): *efficacia illa miraculosa, quae coniuncta est cum veritatibus reuelationis, non producit perpetuo supernaturaliter attentionem atque reflexionem aliosque actus facultatis cognoscitiuae, quatenus pendent ab hominum libertate*. Sed cogitationibus veritatum illarum, itemque actibus mentis in iisdem occupatis, etiam quatenus a libertate pendent, si iamdum obtinent naturaliter, adiungi miraculosam illam efficaciam, quae defectus illorum suppleat, claritatem augeat, eoque ipso assensum hisce veritatibus praebendum promoueat, id quidem nulli

nulli contradicit perfectioni Numinis : per consequens vis illa miraculosa per verbum reuelationis se exerens in facultate cognoscitiua tendit praecipue ad claritatem augendam et per hanc ad assensum producendum in hisce reuelationis veritatibus. Claritas cognitionis dicitur lumen facultatis cognoscitiuae : quapropter potentia miraculosa, verbo reuelationis coniuncta, ad lumen hisce veritatibus affundendum seu ad illuminandam facultatem cognoscitiuam in hisce veritatibus tendit. Ab assensu, qui praebetur veritatibus in reuelatione obuiis, seu a conuictione mentis, dependet cognitio in practicis veritatibus viua : vnde efficacia in verbo reuelationis tendit quoque ad viuam cognitionem veritatum practicarum, in reuelatione obuiarum, producendam. Ex cognitione viua veritatum istarum practicarum conatus actionesque facultatis adpetitiuae enascuntur, Numinis voluntati conformes, hominemque adeo beatitudini ac felicitati accommodant : quapropter efficacia illa veritatum, in reuelatione obuiarum, tendit quoque ad conatus voluntatis ordini sapientiae diuinae, quo saluatur homo, conformandos.

§. XCI.

Alia quoque in reuelatione, quae perhibetur, obuia, quae a solo Deo praestari efficique possunt, diuinam illius originem probant. Sic futura contingentia aliique mundi euen-

Quomodo
per
prophetias
con-
firmetur

reuelationis
origo
diuina.

euentus perspici non possunt, cum certitudine, inprimis si longo temporis intervallo interiecto accidunt demum, nisi ab eo, qui omniscientia est praeditus: quapropter, si id, quod pro reuelatione venditatur, *praedictiones futurorum contingentium aliarumque mutationum, ad quarum cognitionem certam vis creaturarum repraesentatiua naturalis penetrare non potest*, contineat et euentus respondeat praedictionibus harumque veritatem probet, tum illud, pro reuelatione habitum, erit reuelatio vera. *Probabile quoque est, Deum prophetiarum documenta suae concessisse reuelationi*, quo diuina illius origo sequiori aevo, quo complementa praedictionum existunt, pateat manifestius: supremus enim moderator rerum pro sua sapientia atque benignitate procul dubio tam luculenta originis diuinae testimonia dedit reuelationi, quam fuit opportunum, ad homines, qui suae salutis sunt curiosi et studiosi, de illius Θεοπνευσία conuincendos.

§. XCII.

Quinam
usus
reuelationis
in
cognitione
veritatum,
inprimis
moralium,
augenda.

Reuelatio vera continet cognitionem supra experientiam et rationem hominis naturalem positam (§. 71. sq. 77. 91.), inprimis docet media beatitudinis naturaliter non cognita (§. 72. sqq.) illorumque cognitionem reddit viam sua efficacia (§. 88. 90.), prophetias quoque, adeoque veritates historicas, naturaliter non cognitatas, dogma-

dogmatum cognitioni tamen utiles, comprehendit probabiliter (§. 91.): quapropter *reuelatio vera auget cognitionem hominis naturalem veritatibus et dogmaticis et historicis, ad salutem hominis aut necessariis aut opportunis.* Eo quoque fine *morales veritates in rigore proponere debet et obligationem nouam ostendere ad media salutis manifestata in usum traducenda:* per consequens *rationes subministrare mouentes bonarum actionum, naturaliter non cognitae.* *Vires quoque ampliores, quam a natura habemus, per efficaciam suam largitur hominibus, ut longius in virtutis studio progredi queamus maiorique impetu in bona ferri, quam a natura parati sumus (conf. §. 90.).*

Hinc egregia patent veritatum naturaliter cognitarum supplementa, quae a reuelatione reperiuntur. Nam

PRIMO *generatim* auget cognitionem veritatum et historicarum, hasce per prophetias quoque anticipando, et dogmaticarum:

SECUNDO *speciatim* amplificat veritates practicas, dum

a.) officiorum rigorem docet;

β.) praeter officia naturaliter cognita manifestat alia, quae adplicationem mediorum salutis, supra experientiam et rationem positorum, iniungunt;

γ.) nouas subministrat rationes mouentes officiorum, ex ordine illo mediorum salutis supranaturalium defumtas;

δ.) maiores, quam homo a natura habet, promittit vires, quibus officiorum obligationi fiat satis.

Vt adeo cum ratione lex naturalis stabiliri dicatur per reuelationem.

§. XCIII.

Fingitur
reuelatio,
si
modus
constat
naturalis,
quo
obtentum
fuit
cognitio
illa.

Naturalis modus perueniendi ad cognitionem quampiam est ratio cognitionis illius sufficiens et medium eius aequè perfectum, ac miraculosus inspirationis actus, vtpote quod ex ratione optimi pro Dei sapientia est constitutum (met. §. 928.): quapropter posita hac ratione sufficiente naturali, ponitur id, quod ex illa sequitur seu cognitio illa; per consequens miraculosus inspirationis actus, qui eundem modo produceret effectum, foret superuacaneus. Sed hoc summae, qua Deus pollet, sapientiae repugnat: quapropter, *si modum ostendere possum naturalem, quo adspirauerit aliquis ad cognitionem quampiam, illa cognitio non temere in numerum censumque inspiratarum veritatum est referenda, quamquam pro talibus venditetur.*

Sic illi, qui recentiori aetate inspirationes de se iactarunt aut iactant diuinas, plerumque ea protulerunt aut proferunt, quae διδασκαλίας,

ἐλέγχος,

ἐλέγχεις, παιδείας, ἐπανορθώσεις et παρα-
κλήσεις comprehendunt, in S. scriptura iam-
dum obuias. Quas quoniam per sacri co-
dicis lectionem naturaliter discere atque per
imaginationem, inprimis exagitatam, viuide
reproducere potuerunt: non adest ratio, cur
hic miraculosum inspirationis actum admitta-
mus, cum modus ostendi queat naturalis,
quo illae cogitationes omnes, vna cum voci-
bus, quae significarunt easdem, ortae fuerint.
Conf. *ill. WOLFFII theolog. nat. part. 1. §.*
468. not.

Contigit mihi aliquando, cum Giesae Hasso-
rum litterarum studiis operarer, vt Tennhard-
tius, qui aliquot libros edidit, ex diuina, vt
putat, inspiratione profectos, me inuiseret.
Conspexit ille in fornace collocatos tubulos,
tabaco fumando destinatos. Illico ex me
quaesuit, num illis et ego vterer fumum-
que tabaci diffilarem. Respondebam, corpo-
ris mei rationes id non ferre atque tabacum
meae sanitati esse inimicum: me ergo ab eo-
dem abstinere; tubulos vero istos in vsum
cedere illorum, qui me conuenirent quibus-
que libuisset illis vti. Recte, sic pergebat
Tennhardtus, mecum agi, qui tale diaboli
opus auerfarer; pessime autem illis consuli,
quibus ansam peccandi praeberem: nam re-
uelatum sibi esse a Deo, illos omnes, qui ta-
baco fumando operam darent, damnationi
obnoxios esse atque in gehennae ignem de-
trusum iri. Ego vero sciscitabar, vnde cer-
tus sit, quod Deus ipsi hoc vel aliud inspira-
uerit,

uerit, et quod illae cogitationes a naturali facultate cognoscitiua non producerentur. Ad quae ille : facile distingui posse in anima cogitationes naturaliter ortas a sermone Dei inspirato (von der innern Einsprache Gottes). Videbam ergo facile, illum prouocare ad internam quampiam sensationem, quam ego non haberem nec impugnare possem ex aliis mihi cognitis veritatibus. Alio igitur modo ad eius assertum refutandum aggredior. Allegabam medicorum experientiam atque dogmata, quibus certis temporibus herbae Nicotianae vsus medicus propugnetur: quo posito diuinae sapientiae atque benignitati non contrariari tabaci vsum iis temporibus, quibus ille sit proficiuus sanitati; per consequ. hisce temporibus illius vsus non esse diaboli opus nec homines per illum fieri diaboli mancipia et se reddere posse damnationi obnoxios. Concedebam lubens, quod multi per abusum tabaci peccent: sed abusum non tollere vsus rei legitimum. Quae quum vrgerem diutius: tandem se manifestabat modus naturalis, quo in hasce cogitationes erroneas fuerat delapsus, illegitime ratiocinando. In America, nimirum aiebat, cultum diabolo praestant per tabacum in tubulis difflatum atque honorem illi exhibent. Quod quidem sine controuersia sit opus diaboli et foedissima idololatria: adeoque eos, qui tabaco vterentur, facere opus diaboli. Sic ex eo, quod diaboli cultores honorem illi exhibeant per tabaci fumum, adeoque homines quidam per tabaci
vsus

vsus opus diaboli faciant, inferebat, quod omnes, qui tabaco vterentur, opus diaboli perpetrarent: consequentia igitur a particulari ad vniuersale ducebatur ab illo, contra regulas logicas. Quod quum ei ostenderem et ex allegato Americanorum facto nil amplius sequi contenderem, quam quod illi, qui tabaco vterentur ad diaboli cultum, opus facerent diaboli atque se damnationi obnoxios redderent: aegre ferre videbatur, quod diutius obloquerer, vt mos est illorum hominum, qui omnia, tamquam ex tripode a se dicta, accipi ab aliis postulant. Quapropter filum disceptationis abrumpebam: sufficebat mihi detexisse modum, quo in hasce cogitationes inciderit naturaliter. Res est leuissima, quam narraui hactenus, sed accommodata satis ad illustrandum, quod in §o hac assertum fuit, ideoque a me prolata, quod exemplum aliud nullum mihi ex propria suppetat experientia.

§. XCIV.

Quousque duret inspirationis actus in hominibus, ex fine illius aestimari debet: nam inspiratio est actio, qua Deus cognitionem hominibus ad beatitudinem vel necessariam vel opportunam subministrat (§. 72. sqq. 78. sq.), quo fine obtento, cessat inspiratio, tamquam actio ad finem illum obtinendum directa. *Quod si ergo demonstrare queamus, quod mysteria tam clare manifestata atque tam opportune cum cognitione*

Quousque
duret
reuelationis
actus
in
hominibus.

tione naturaliter obtinenda, coniuncta fuerint, ut qualibet temporis periodo ad beatitudinem sufficiant, eaque facta, quae ad oeconomiam salutis constituendam concurrunt, contigerint et in actum traducta sint, ut hisce innixus ordo salutis patefactus sit satis: tum quidem reuelationis actum cessare, quod ad dogmata, certi esse possumus; cum Deus non faciat frustra seu sine certo fine per actum inspirationis miracula. Historicorum vero atque praedictionum finis est utilitas seu opportunitas, certa temporis periodo obtinenda praecipue, quae quidem a solo Deo, qui nouit omnes circumstantias hominum indiuiduantes, vnde pendet illa opportunitas, perspicui potest (§. 64. sqq.): vnde reuelatio historicorum atque euentuum mundi futurorum relinquenda est vnice Numinis sapientiae, quae suaserit, ut voluntas diuina ab aeterno decreuerit illius existentiam qualibet temporis periodo, qua ratio optimi illam postulat. In hominis cognitione, naturaliter acquirenda, ratio reperitur nulla, ex qua probari queat sufficienter, quod aliqua temporis periodo finem habuerint aut habiturae sint reuelationes historicae.

§. XCV.

Quando
per
traditionem
oralem:
scripturam
conseruari

Si veritatum notitia, in reuelatione manifestata et sequenti quoque aetate vel necessaria vel opportuna ad salutem, non conseruaretur: repetenda foret harum veritatum reuelatio posteriori aeuo, quo cognitio

tio earum, antea per reuelationem data, intercidisset. Sed hoc modo inspirationis miracula multiplicarentur praeter necessitatem: cum naturalibus mediis conseruari potuisset istarum veritatum semel per reuelationem subministrata cognitio. Quod quoniam legibus diuinae sapientiae est contrarium: a Deo decerni fierique non potest. Quapropter *notitia veritatum semel reuelatarum et hominibus, posteriori quoque tempore, vel necessaria vel opportuna ad salutem conseruari debet per media naturalia, si qua prostant* (conf. §. 82.). Media vero naturalia, quibus haec notitia conseruari queat, perspicimus duo: traditionem scilicet oralem atque scripturam. TRADITIO ORALIS obtinetur, si veritates illae eo ordine iisque vocibus, quibus reuelatae sunt, memoria teneantur accurate a quibusdam hominibus atque ab his toties enuncientur aliis hominibus, vsque dum illas memoria comprehenderint exactissime, ab his vero eadem ratione eademque accuratatione propagentur in posteros et sic porro. SCRIPTURA efficitur, si in extenso quodam solido ductus litterarum eius linguae, qua contigit reuelatio, efformentur, adeoque voces inspiratae eo, quo Θεοπνεύστοις hominibus manifestatae sunt, ordine exprimantur. Si memoria hominum vegeta firmaque, item longaeuitas atque sinceritas una cum accuratatione et assiduitate plurimorum sumitur: traditio oralis satis tutum est medium

et
propagari
debeat
reuelatio.

*reuelationis inter posteros conseruandae. Nam longaeuitas aliaque perfectiones eorum, ad quos primum pertingere coepit reuelatio aut dimanauit accurate, impedire et corrigere possunt in posteris notitiam reuelationis deprauatam vel per negligentiam vel per malitiam hominum: quoniam hisce a posteris cum ratione tribuitur auctoritas, ad quam semper recurrere licet in dubio reuelationis sensu aut expressione. Atque sic in posteris, qui accurate hauserunt a maioribus incorrupte traditam reuelationem iisdemque perfectionibus sunt instructi, idem recursus ad hosce eademque correctio deprauationum valet. *Habet quoque oralis traditio eam opportunitatem, ut sensus reuelationis genuinus, ab hominibus probe perspectus ex aliorum disciplina, posterorum parhermenias seu peruersas interpretationes modo facillimo impedire ac profligare queat.* Verum, si vita hominum breuis et memoria ponatur labilis, itemque malitia hominum et negligentia religionis inualescens: cognitio reuelationis verae et quod ad sensum et quod ad expressiones multiplici corruptelae fit obnoxia, si per oralem traditionem propagari et conseruari debeat. Nam labilis memoria, negligentia atque malitia hominum, in religionis negotio, facillime deprauationem et quod ad sensum et quod ad expressiones inuehere potest reuelationi: homines quoque alii in hac vitae breuitate et malitia*

inua-

inualescente, quae sumitur, adfunt nulli, quibus fides haberi queat, quod reuelationis sensum et expressiones nouerint velintque eamdem sincere conseruare atque propagare, et qui adeo auctoritate polleant ad corrigendas reuelationis deprauationes; per consequens reuelatio vera breui temporis decursu foret dubia nulliusque amplius auctoritatis. Scriptura e contrario incorrupta persistere potest per plurima saecula, si in materia efformatur commoda et durabili: per consequens *scriptura semper tutum est medium naturale conseruandi et propagandi reuelationem.* Regulae quoque hermeneuticae, rite in scriptura adhibitae, opportunitatem sensus veri, eruendi per interpretationem legitimam, praestare, adeoque et arcendarum parhermeniarum largiri possunt, licet cum maiori difficultate, quam per viam fieret vocem oralis traditionis genuinae, hominibus tamen superabili. Iam Numinis sapientia summa postulat, vt medium fini hic obtinendo, conseruationi scilicet reuelationis, subordinetur optimum, eoque et tutum: *in statu igitur hominum, quo sunt longaeui aliasque habent perfectiones, supra allegatas, quae ad sincere conseruandam propagandamque reuelationem faciunt, traditio oralis tutum est medium reuelationis conseruandae atque praeterea opportunitatem habet interpretationis et facilis et genuinae, per consequens Deus pro sua sapientia illam traditionem oralem ex ratione*

optimi elegit probabiliter aut cum scriptura coniunxit. Sed in statu hominum deteriori, quo et vitae breuitas et aliae imperfectiones, supra enarratae, oppresserunt genus humanum: oralis traditio non est tutum medium incorrupte conseruandi reuelationem, semel a Deo hominibus donatam; per consequens hoc casu Deus pro sua sapientia scripturam, ceu medium conseruandi reuelationem tutius hisce temporibus, ad reuelationis conseruationem et propagationem eligere debet ac opportunitatem, quam habet oralis traditio in sensu reuelationis declarando, per subsidia hermeneutica rite administrata compensare.

§. XCVI.

Monita
de
criteriis
reuelationis
generalia.
I.) De
connexione
cognitionis
naturaliter
et
supernatu-
raliter
obtinendae.

Haftenus praecipua reuelationis verae criteria fuerunt tradita, quae partim materiam seu obiectum illius ex perfectionibus Dei determinarunt, partim reuelationis modum, quo concomitantia et consequentia illius referuntur, explicarunt: superest, vt de hisce criteriis generatim aliqua moneantur, quae iisdem interferi commode non potuerunt. Cognitionem scilicet supra experientiam atque rationem hominis positam eique salutarem postulare Numinis sapientiam in reuelatione vera: cognitionem vero experientiae atque rationi hominis conformem, quae vna cum cognitione, supra experientiam et rationem hominis posita, fuit inspirata, ab opportu-

portunitate quadam mutua, quam alteri altera cognitio in hac combinatione praestat, deduximus potissimum (conf. §. 71. sq. 78. sq.). Sed hoc asserto non excludimus alias utilitates, quae ab aliis huic veritatum conjunctioni tribuuntur: hoc tantum volumus, opportunitates allegatas videri nobis praecipuas, quas Deus per hanc utriusque cognitionis connexionem intenderit. Sic *inspiratio veritatibus moralibus, quas homo per experientiam et rationem cognoscit, addere potest vim legislatoriam atque adiungere auctoritatem superioris: alias veritates confuse perceptas potest in lucem proferre et corroborare dictamina rationis, quae in demonstratis saepe haeret.* Multa quidem per rationem cognosci possunt, si principia innouerint et forte fortuna ad haec fuerit delata cogitatio: quod vero nisi fiat, ratio vagatur et nescit, ubi consistere debeat, imo in ipsa possibilitate haeret. Si semel quod ad existentiam cognouimus quidquam; saepe ad modum possibilitatis atque demonstrationem illius nostra assurgit cognitio: sin vero id nobis non innotescit quod ad existentiam, saepe versamur in profunda illius ignorantia nec ratio emergit ad illius possibilitatem et demonstrationem capiendam.

Exempla huius assertionis prostant quam plurima. ROBERT. BOYLE, Anglus, auditione perceperat machinam in germania inuentam, cuius ope vacuum ab aere praestari queat.

Quo

Quo cognito, ipse modum, quo eius generis machina fieri possit, facile perspexit atque demonstraui. De quodam TSCHIRNHVSII amico narratur, quod machinarum, quae vitris poliendis erant destinatae, rationem assequi non potuerit, imo pro sua cognitione inter impossibilia easdem reliquerit: sed clam aliquando, absente Tschirnhusio, illas contemplatus et structuram perspiciens non modo capere istas, sed demonstrare quoque poterat illarum possibilitatis modum.

PLATO, SENECA, HIEROCLES, PORPHYRIUS, ANTONINVS Imperator, EPICTETVS eiusque commentarii et cet. egregias habent morales veritates rigoremque harum assequuntur apodictice: sed numquam procul dubio eo prouecta fuisset illorum cognitio, nisi partim in V. partim in N. testamento seu in reuelatione Iudaeorum atque Christianorum easdem legissent sine demonstratione.

Quod vero homines systematicae harum veritatum cognitionis ignari tam profunde penetrarint in easdem et quidem per fragmenta, id quidem non tribui potest naturali istorum hominum facultati cognoscitiuae, sed superiori inspirationis principio: per conseq. rigor veritatum moralium per hiatus ab hominibus, qui in facultate cognoscitiua emendanda non magno elaborarunt opere, propositus ostendit satis manifeste inspirationem in illis obuiam.

§. XCVII.

Miracula, quae reuelationem comitantur aut sequuntur: extrinsecus atque intrinsecus, inter criteria reuelationis verae sunt enumerata (§. 88. sq.), itemque prophetiae seu praedictiones futurorum, ad quae facultas cognoscitiua naturaliter non pertingit (§. 91.). Quum vero et miraculorum et prophetiarum doctrina pluribus adhuc subiecta sit dubiis: aliqua hic erunt subiungenda, vnde haec maiorem accipiat declarationem ipsaque reuelationis criteria, hinc deducta, robur suum retineant.

MIRACULA VERA seu MAIORA sunt effectus Dei immediati, qui vires mundi harumque leges superant. Quapropter miracula inferunt contingentiam mutationum, in mundo obuiarum, adeoque potentiam obedientialem entium, quae mundum constituunt, nec non ens a mundo diuersum seu extramundanum, quod Deus vocatur: MIRABILIA sunt euentus inusitati, quorum possibilitatem, existentiam aut rationes ignorat spectator, et qui adeo ad producendam admirationem sunt apti, vt miracula: MIRACULA quoque MINORA huc pertinent et sunt effectus spirituum bonorum, corpore crassiori non praeditorum, in hominibus aut natura corporea crassiore producti praeter ordinem alias consuetum, iubente adprobanteque Deo. *Miraculorum maiorum possibilitatem probat mundi contingentia atque*

2.) De
miraculis
quid
miracula
maiora;
minora;
mirabilia:
eorum
possibilitas.

atque *Dei existentia*, si res spectatur generaliter: nam propter contingentiam mundus potentiam admittit obedientialem, adeoque mutationes, quae per vires seu naturam mundi huiusque leges non sequuntur; Dei autem potentia infinita ad hasce mutationes in actum traducendas sufficit. Si speciatim quoque spectatur Numinis sapientia infinita: illud est manifestum, quod eligat semper optimum mundumque ab aeterno decreuerit optimum, adeoque *miracula maiora, quatenus pertinent ad mundum optimum, sapientiae diuinae conueniunt et per illam quoque sunt possibilea*. Sed quoniam mundi optimi rationem a priori perspicere aut diiudicare non possumus, verum a posteriori ex ipsa Dei electione determinamus: ipsa quoque miracula Numinis conuenire sapientiae, seu ad mundum optimum pertinere, non aliunde, nisi a posteriori seu ex miraculorum existentia cognoscere licet. *Mirabilium possibilitatem ratio: existentiam experientia facile probat. Posita quoque existentia spirituum, corpore crassiori non praeditorum, positaque sapientissima, benignissima et potentissima mundi gubernatione diuina, facile concipitur possibilitas miraculorum minorum: existentia vero illorum elucere debet per experientiam.* *Miraculorum possibilitatem negat fatalista et atheus, adeoque etiam Epicureus: alter quia Deum non admittit, tamquam auctorem miraculorum; alter quia mundi contingentiam tollit.*

tollit. Quum vero atheorum atque fatalistarum error, cui innititur haec negata miraculorum possibilitas, in metaphysica (§. 617. 632. 868.) refellatur fatis: eo ipso corrui haec illorum assertio.

§. XCVIII.

Quidquid Deus producit immediate (met. §. 1019. sq.) aut vult adprobatiue (met. §. 1035.), illud est absolute optimum; sed effectus immediatos miraculi maioris producit Deus immediate atque effectus immediatos miraculi minoris vult adprobatiue (§. praec.): ergo vtrique sunt absolute optimi; adeoque augere possunt mundi perfectionem, si illa, quae consequuntur miraculum, non tollunt perfectionis rationem. Quamquam igitur *miracula*, propter nexum rerum vniuersalem, *seriem mutationum in mundum inuebant*, quae *sine miraculo in illo non exstitisset* (met. §. 640. sq.); *non tamen hinc inferri potest, quod miracula repugnent sapientiae diuinae*: cum haec ipsa mutationum series, quae excipit miracula, pertinere queat ad mundum optimum.

Miracula
non
repugnant
Numinis
sapientiae.

Per miracula quidem mundus existit alius, ac sine iisdem fuisset; quia series mutationum, inter se connexarum, per miraculum in mundo existit, quae non exstitisset in illo sine miraculo: *sed hoc modo non asseritur naturae totius reuulsio*, qua mundus fiat deterior, ut miraculo restitutionis opus sit, quo

quo mundus ad pristinam redeat perfectio-
nem. E contrario *restitutionis miracula ma-
iori specie contrariari videntur infinitae Nu-
minis sapientiae.*

Finis miraculorum ex iis, quae in §o tradun-
tur, est manifestus: scilicet ut status aliquis
mundi obtineatur, qui pertinet ad mundum
optimum, ex iudicio sapientiae diuinae, at-
que per mundi vires naturamque, legibus
suis conformiter agentem, obtineri non
potest. Non igitur per *miracula subuenitur
ita naturae, ut illa conseruetur aut a legi-
bus suis aberrans corrigatur: sed defectus na-
turae in obtinendo fine quopiam, qui pertinet
ad mundum optimum, suppletur.* Quapropter
frustra vaneque obiicitur miraculorum pos-
sibilitati, quod indecorum sit sapientiae di-
uinae, naturam legesque illius ita nutantes
atque steriles condidisse, ut identidem ei sub-
ueniendum sit per miracula, si naturam eius-
que leges velit Deus conseruatas.

*Ex eodem fine praecipuo miraculorum perspecto
corrui obiectio, quae frustranea esse miracula
ex eo euincere laborat, quod ex naturae or-
dine existentia, perfectiones et opera Dei pro-
bari queant facilius, quam ex miraculis, et
quod adeo miracula, tamquam minus accom-
modata ad hunc finem media, non conueniant
sapientiae summae.* Nam praecipuus miracu-
lorum finis non est conuictio de Dei existen-
tia, perfectionibus atque operibus: sed ut
effectus, qui pertinet ad mundum optimum
et supra vires naturae positus est, obtinea-
tur

tur atque adeo ut veritates experientia et ratione hominum superiores hominibusque ad beatitudinem cognitu necessariae et innotescant et auctoritatem accipiant. Interim status hominis per lapsum corruptus impedit saepe, ut ad quotidiana et in natura obvia argumenta non attendat, sed caecutiat homo: quo quidem statu non indecorum videtur Deo pro eius sapientia atque benignitate, ut extraordinariis mediis atque supernaturalibus hic succurrat hominibus; adeoque ne in existentia quidem et perfectionibus Dei probandis irritus atque frustraneus videtur miraculorum usus.

§. XCIX.

Si criterium reuelationis verae, a miraculis, quae comitantur aut sequuntur reuelationem, petitum, esse debeat saluum: non modo possibilitas miraculorum, quod hactenus factum, erit extra controuersiam ponenda, sed *luculenta quoque exstare debent documenta, ex quibus miracula maiora atque minora a mirabilibus reliquis et minus consuetis, naturalibus tamen, effectibus, discernere atque inter se dignoscere queamus.* Nam effectus, non cum certitudine pro miraculis agniti, non tutum esse queunt criterium, ex quo concludere liceat ad originem diuinam illius doctrinae, quam comitantur aut sequuntur. In praecipitiis potius constituerent salutis suae studiosos, qui criterium hoc reuelationis sequerentur:

An
et
quomodo
discerni
queant
miracula
a
mirabilibus
aliis.

tur: cum falsi doctores corruptoresque hominum per mirabilia falsis doctrinis auctoritatem diuinam conciliare possent. Quapropter notanda erunt sequentia.

1.) Si conueniens fuit sapientiae Numinis dare hominibus reuelationem atque huic concedere miracula eo fine, vt tanto clarius pateat origo illius diuina: huic fini necessario medium *Deus* subordinauit tutum fatis; adeoque *miracula illa per documenta, quae sufficere potuerunt hominibus ad eadem a mirabilibus aliis discernenda, pro facultate eorum cognoscitiua naturali, prodidit luculenter.*

2.) Relationes et connexiones rerum, in mundo obuiarum, *constantes naturae leges*, quas in suis operationibus sequitur natura, *eatenus sunt cognitae hominibus, vt certo perspicere queant, vtrum mutatio quae-piam, in mundo obuia, ex iisdem sequatur, an superet illas.* Numinis sapientia constantem in rebus naturalibus ordinem stabiliiuit, qui toto die creberrime repetitis actibus se manifestat omnibus, qui vniuersi cursum attente volunt contemplari: non igitur est, cur homo hic queratur de suae cognitionis obscuritate. Quamquam caussae lateant aliquando: fatis tamen est manifestus phaenomenorum ordo, vt ordinaria ab extraordinariis distinguere possimus.

3.) *Miracula*, quae extrinsecus comitantur reuelationem veram, tamquam illius

lius criteria, *ad nutum alicuius hominis*, qui veritatem suae doctrinae confirmare vult, *existere debent* (§. 89.). Quodsi iam horum effectuum naturales existunt causae, sed hominibus ignotae: vnde homo ille tam exacte concursum latentium causarum cognoscere atque temporis momentum determinare potuit, quo ex occultis rerum qualitatibus effectus tam inusitatus resultaret, vt huic momento temporis nutum, quo decreuit illum effectum, attemperaret tam accurate? Quod quidem valet eo magis, si hominem hic sumamus plebeium rerumque physicarum imperitum. Profecto *modum hic nullum perspicimus possibilem, quo istius hominis nutui respondeat tam inusitatus effectus, nisi eum, quo voluntas illius causa statuitur occasionalis* (conf. §. 89.) *entis, quod maiori, quam ipse, cognitione atque potentia est praeditum.* Nam si causas materiales hic sumere velimus, quae tam scite ab homine sciente prudenteque sibi sint coagmentatae, vt mechanice effectum inusitatum eo temporis momento producerent, quo significat homo, eundem existere debere: tum quidem apparatus causarum, mechanice agentium, plures requirit harum causarum conscios, inter quos diu celari vix poterit. Sic quoque ad plures dimanat cognitio modi, quo effectus tam inusitatus praestari potest: per consequens vulgo innotescere potest quam facillime, et probabiliter definit esse

mirabilis procedente tempore. Item posteriorum experimenta eandem cognitionem praestare possunt caussarum mechanicarum, et eosdem effectus in actum traducere: vt sequiori quidem aevo mutationes illae ex numero mirabilium eximantur opera aliorum, qui experimentis student. Sic ergo effectus pure mechanici non possunt diu manere mirabiles: per consequ. *mutationes per omnia saecula mirabiles habent probabilissime caussas intelligentes inuisibiles.*

4.) Ens illud intelligens, sapiens aut callidum atque potens, cum quo tale commercium haberet *Θαυματουργός* ille, vt ens illud superius inuisibile ad nutum huius hominis operaretur mirabilia, vel Deus foret vel angelus quidam, isque aut bonus aut malus: cum alia entia inuisibilia et intelligentia concipi non queant. Quodsi Deus ad nutum hominis producit effectum, qui ex nexu caussarum naturalium non esset secutus; tum VERVM existit MIRACVLVM seu maius: si daemon seu angelus bonus ad nutum hominis praestat opus, quod in nexu caussarum materialium sui rationem non habuit; tum MIRACVLVM existit MINVS (§. cit.): si daemon seu angelus malus talem producit effectum; mirabile existit, quod OPVS vocatur PRAESTIGIOSVM atque MAGICVM.

5.) Deus pro sua sapientia et benignitate non potest non optimos fines intendere atque per operationes suas immediatas pro-

promouere (met. §. 1019.): per conseq. vera miracula, quae ad corroborandas doctrinas comitantur harum propagationem, arguunt istarum veritatem. Si ergo *probari potest, effectus hosce vires finitas, legibus suis determinatas, superare*, adeoque vim postulare infinitam seu esse verum miraculum: tum *doctrinae, iisdem stipatae, erunt verae* diuinamque habebunt originem. Angelus bonus pro lumine intellectus et voluntatis sanctitate non potest opus aliquod mirabile sensibus hominum obiicere, nisi quo boni hominibusque salutares fines promoueantur: per conseq. *miracula minora, quae comitantur doctrinas ad harum auctoritatem confirmandam, probant doctrinarum veritatem*. Angelus malus, pro peruerso et intellectus et voluntatis statu, per opera sua, quae sensibus hominum obiiciuntur, intendit malos hominibusque nociuos fines: per conseq. *opera magica seu praestigiosa, quae comitantur doctrinas ad harum auctoritatem stabilendam, reddunt easdem suspectas*.

6.) *Mirabile, cuius ratio ad solum nexum mechanicum non potest referri, sed a concursu angelorum arcessenda*, per se spectatum non semper manifestat sufficienter characteres distinctiuos, quorum ope dignoscere queam miraculum minus atque opus magicum. Quo quidem casu anticipi *antecedentia, concomitantia atque consequentia* huius facti mirabilis sunt *consideranda,*

da, quo pertinent quoque circumstantiae personarum, ad quarum nutum fiunt haec mirabilia. Et si quid alicubi peruersitatis, quae tendat in hominis aliusue creaturae detrimentum atque ad obscurandam Numinis gloriam, deprehenditur: tum auctor huius facti mirabilis erit malus genius ipsumque mirabile erit opus praestigiosum, quod eapropter doctrinas quoque, quas comitatur, reddit suspectas (nr. praec.). Sin autem facti mirabilis res connexae atque circumstantes nil ostendunt, nisi quod tendit in hominis felicitatem veram aliarumque creaturarum emolumentum, eoque ad illustrationem gloriae diuinae: tum auctor illius facti mirabilis erit bonus genius ipsumque mirabile erit miraculum minus, quod eapropter doctrinarum, quas comitatur, veritatem roborat (nro praec.).

In origine vero mirabilium exploranda eo, qui dictus est, modo non tantum proxime, sed remotius quoque connexa erunt probe ponderanda: cum magna esse queat calliditas malorum daemonum, qua speciem bonorum referre possunt aliquatenus.

7.) Quo etiam respectu doctrinarum, ad quas corroborandas pertinere debent mirabilia, ratio erit probe consideranda dispiciendumque, vtrum illae momentum habeant in promouenda hominum felicitate vera atque eo ipso in illustranda Numinis gloria, an vtrique obiciant impedimenta aut qui-

quidem et a felicitatis cursu et a gloriae diuinae illustratione aberrant: vtrum porro naturaliter per experientiam vel rationem veritas earum aut falsitas innotescat, an illae supra experientiam atque rationem sint positae. Si falsae deprehenduntur illae doctrinae, atque adeo vel experientiae vel rationis cognitioni vel sibi ipsae contradicunt: tum reiiciendae sunt propter falsitatem atque *mirabilia, quae easdem comitantur, sunt vel opera magica daemonum vel arte fraudibusue hominum producta, quae eapropter nullam doctrinis istis conciliant auctoritatem.* Si verae per experientiam aut rationem doctrinae reperiuntur: tum veritas earum per se patet, nec probabile est, propter easdem solas fieri miracula vel maiora vel minora; cum promptius existet medium veritatis hic confirmandae. Si doctrinae quidem supra experientiam atque rationem hominis sunt positae, sed neutri contradicunt: tum erit examinandum, an illae doctrinae faciant ad illustrandam Numinis gloriam, adeoque ad illuminandum hominis intellectum salutaris cognitione, quae voluntatem flectere possit ad sanctitatem. Quo posito, *mirabilia, quae comitantur illas doctrinas et superant vires caussarum mechanice agentium, rationem habent in ente sapiente, benigno sanctoque, per conseq. sunt miracula maiora vel minora, eoque ipso auctoritatem istis conciliant doctrinis* (conf. nr. 5.).

8.) Inprimis efficacia illarum doctrinarum in mentibus hominum erit probe exploranda. Sed EFFICACIA SERMONIS, siue ore prolata siue scriptura comprehensi, est aptitudo illius ad producendas tam claras cogitationes, quae conuictionem afferunt atque in cognitione bonorum atque malorum facultatis adpetitiuae motus excitant. *Quae si est in reuelatione vera supernaturalis: oriri debet ex operatione Numinis immediata,* quae iungitur cogitationibus, ex reuelatione haustis naturaliter, atque illas ad eum claritatis gradum euehit, ut mens plene in iisdem conuincatur cognitioque illa boni maliue fiat viua. Sed non repugnat, operationes quoque extraordinarias angeli, eiusdemque mali, comitari cogitationes, alicunde haustas, ac illas euehere ad maximum claritatis gradum, ut cognitio bonorum malorumue adparentium fiat viua magnoque impetu ex hisce daemonis mali suggestionibus homo feratur ad malas actiones. Quapropter *efficacia cogitationum extraordinaria, per se spectata, non est ratio sufficiens, ex qua tuto ad harum cogitationum veritatem atque diuinam originem concludere liceat:* adiungere igitur hic alia connexa erit maxime proficuum. Inprimis actionum, ad quas impellit efficacia cogitationum extraordinaria, effectus atque ipsarum cogitationum veritas erunt contemplanda. *Quod si enim actiones, quo impellit ista efficacia, ad gloriam*

riam Dei atque hominum emolumenta veramque felicitatem, quantum ex rationis lumine innotescunt, tendunt atque cogitationum illarum falsitas non adparet: tum efficacia illa extraordinaria, quae ab operatione entis intelligentis accedit hisce cogitationibus, arguit huius entis amorem veritatis salutisque hominum, adeoque et illius sanctitatem; per consequens eius generis efficacia confirmare potest cognitionis illius, cui adiungitur, veritatem, atque eapropter, si cognitio ab inspiratione diuina proficisci perhibetur, una cum aliis criteriis reuelationis atque inspirationis verae, hanc corroborare potest.

9.) Vt haec, quae haecenus de miraculis, quae comitari possunt reuelationem et extrinsecus et intrinsecus ad confirmandam eius auctoritatem diuinam, fusius dicta sunt, in compendio exhibeantur, sequentia obseruare velim. MIRABILIA distinguuntur in ABSOLUTA, quae per se, adeoque omnibus temporibus, nomen merentur mirabilium (conf. nr. 4. et §. 97.), atque in RESPECTIVA, quae certis temporibus vel huic aut illi homini, pro cognitione, quae habetur, imperfecta, habentur pro mirabilibus, alio autem tempore atque apud alios homines talia esse definiunt. Si mirabilia absoluta sunt ad nutum hominis, qui inspirationem diuinam de se perhibet, ad corroborandam huius

veritatem, atque si illa mirabilia *oppido* excedunt vim finitam postulantque vim infinitam, quae possit producere aliquid ex nihilo: tum *patet*, *mirabile illud esse miraculum maius* atque *hoc confirmat sufficienter veritatem inspirationis*. Si vero *dubium est*, *an illud mirabile requirat vim infinitam*, e contrario rationes existant, quae coniecturam subministrant, licet obscuram, posse illud a vi daemonis cuiusdam praestari: tum ratio cognitionis, quam comitatur mirabile, nec non circumstantiae personarum, ad quarum nutum fiunt mirabilia, sunt examinandae. Atque *si cognitio illa est vera atque tendit ad veram hominis felicitatem atque adeo ad gloriae diuinae illustrationem; si personae illae statum animae, ratione facultatis cognoscitivae, illuminatum, in veritatibus praecipue practicis, ratione facultatis adpetitivae, conformem diuinae voluntati seu regulis sapientiae diuinae ostendunt: tum illa mirabilia ab ente, quod hominibus bene cupit, adeoque vel Deus vel angelus bonus est, proficiscetur certissime*, cum daemon malus non studeat hominum felicitati ac illustrationi gloriae diuinae; per consequens *eius generis mirabile confirmat illam*, quae perhibetur, *inspirationem atque revelationem* (conf. nr. 5.). *Inprimis si efficacia illius cognitionis ea, quam supra indicauimus (nr. praec.), in mentibus eorum, qui locum dant illi, se exerat manifeste.*

§. C.

Praedictiones futurorum contingentium in sola Dei omniscientia rationem habere sufficientem, ex theologia patet naturali: quapropter prophetiarum solum Deum auctorem agnoscere possumus. *Quod si igitur homo quidam de se praedicat Θεοπνευσίας* atque praedictiones futurorum contingentium profert, quae non vage, sed determinate satis sunt expressae et suo praedicto-que tempore in hac determinata ratione complementum nanciscuntur: tum haec impletio prophetiarum apud posteros grauissima est ratio, ex qua inspirationis diuinae veritatem concipiant et de eadem certi esse queant. Ad quam rationem amplificandam facit quam maxime, si ad producendum effectum, qui complementum praestat praedictioni, concurrunt causae improuisae et mirabiliter fortuitae, vt hinc quoque peculiaris Dei gubernatio adpareat: item si praedictionibus effectus respondeat exacte atque in circumstantiis minimis. Sic nulla esse potest suspicio fraudis hominum, qui praedictiones obuias in vsum conuerterint suum et effectus quosdam hisce praedictionibus aliquo modo conuenienter determinauerint: nam exactam illam conuenientiam effectus cum praedictione, itemque multa, quae se ostendunt, fortuita per hominum fallacias tam accurate produci potuisse, nulla nititur probabilitate.

3.) De prophetiis.

Moue-

Mouetur potissimum contra prophetias, quod nimis indeterminate proponi queant: item quod homines astuti euentus varios suis consiliis facile sic dirigere queant, vt habeant aliqualem cum praedictis euentibus similitudinem, atque tum hosce venditare pro iis, qui prophetiis continerentur. Quo quidem posito, praedictionibus illis fides tribuenda foret nulla: nec vlla hinc conciliaretur Θεο-πνευσίας auctoritas hominibus, qui hasce praedictiones protulerunt. Verum si praedictiones illae atque euentus, qui illis respondent, eo determinantur modo, qui in paragrafo est indicatus: illa dubia obiectionesque omnes euanescent.

§. CI.

Ex
criteriis
reuelationis
verae
quaenam
concipiatur
ratio
religionis
reuelatae
generatim.

Criteria reuelationis verae haftenus fuerunt declarata, vt hinc religio reuelata maiorem lucem accipiat huiusque dogmata pateant generatim. Quum per reuelationem cognitio naturalis, ad beatitudinem necessaria aut opportuna, suppleatur (§. 71. sqq.) visque animae in determinandis suis conatibus voluntati Numinis conformiter augeatur (§. 90. sq. 99. nr. 8.): religio reuelata comprehendit supplementa religionis naturalis. Sic ergo *religio reuelata primo naturalis religionis dogmata conseruat omnia: deinde hisce adiungit alia, quae defectus illorum suppleant atque vim eis adiungunt seu efficaciam maiorem.*

§. CII.

§. CII.

DOGMATA RELIGIONIS REVELATAE
PRAECIPVA THEORETICA.Dogmata
religionis
revelatae
praecipua.

Deus in gratiam generis humani gubernationem exercet supernaturalem (§. 41. sq. 71. sqq.).

Per hanc medium constituit supernaturale, quo Deus placetur hominibus, ut in eosdem gratia Numinis extraordinaria deriuari queat (§. 76.).

Per gratiae huius extraordinariae operationes Deus reuelavit hominibus medium hoc Deum placandi totamque gubernationem gratiosam, per hocce medium stabilitam.

Eaedem operationes gratiae extraordinariae mentem hominis, hac cognitione reuelata imbutam, illuminat et conuincit de eiusdem veritate, seu efficaciam suam exerit haec cognitio, ex reuelatione hausta, eoque ipso viua existit eadem (conf. §. 99. nr. 8.).

Per hanc facultatis cognoscitiuae illuminationem operationes illius gratiae superioris pergunt ad emendandam facultatem adpetitiuam, ut in suis conatibus maiori impetu ad bona feratur.

Media quoque seu organa alia constitui possunt per gubernationem illam gratiosam, ope quorum operationes illae gratiae extraordinariae se diffundant in genus humanum atque emendationem producant (conf. §. 72. sqq.).

Sic a gratiae illius supernaturalis operationibus per organon reuelationis aut alia, quae sapientiae diuinae visa sunt, instrumenta (per antec.) praeparatur animus hominum ad beatitudinem atque felicitatem, seu ad eum traducitur statum, in quo perfecte beatus felixque esse queat homo, eo ordine temporeque, quae sapientia Numinis ex ratione optimi determinat.

DOGMATA RELIGIONIS REVELATAE
PRACTICA PRAECIPVA.

Fiducia in illo medio beatitudinis supernaturali, quod constituit gratiosa gubernatio, et hinc in Deo est excitanda, qua acquiescimus in hac gubernatione certique sumus de statu beatitudinis atque felicitatis perfectae, post hanc vitam obtinendae, si actiones conformemus ordini huic, per sapientiam atque gratiam illam superiorem, nobis manifestatam in reuelatione.

Ex hac fiducia, in illo medio beatitudinis supernaturali collocata, oriri debet amor Numinis supra omnia timorque filialis atque reuerentia, quae nimium quantum excedunt naturalem horum affectuum vim atque impetum.

Timor ille Dei impellere debet animum ad conformandos conatus omnes et actiones ad leges sapientiae diuinae tanta vi, ut mens auocetur magis, quam naturaliter potest fieri, ab inordinatis cupiditatibus totusque animus sic in defectibus suis immutetur ac suppleatur, ut conuersus plane dici mereatur.

Qua

Qua quidem ratione fiducia illa roborare debet acquiescentiam in Dei gubernatione.

Itemque in illa fiducia excitanda beneficia Numinis insignia, quae praestat gubernatio illa gratiosa et supernaturalis, repraesentantur nobis, quae eo magis inflammant desiderium illorum bonorum, quatenus tamquam obtinenda repraesentantur, itemque animi gratitudinem, quatenus tamquam accepta menti obiiciuntur, quo praestantiora sunt illa bona. Qui affectus desiderii ac gratitudinis quoniam *preces* vocantur *internae* (§. 53.): preces illae *per fiduciam, quam postulat religio reuelata* (per antec.), *fieri debent ardentiores. Ardor quoque precum istarum internarum per operationes gratiae supernaturalis, in mente hominum continuatas, augetur maxime.*

Preces illae ardentissimae intra mentem non possunt non, adeoque debent, erumpere in preces externas.

Animus quoque hominum interne hoc modo stimulatus ad varios conatus actionesque, ordini gratiae diuinae naturalis atque supernaturalis conuenienter, necessario producere debet actiones externas, eidem ordini sapientiae diuinae conformes: quapropter *homo in religione reuelata ad omnes actiones externas, quae inseruiunt antea dictis animae statibus religiosis, obligatus est. Quidquid igitur per actiones externas facere possumus ad augendam ex reuelatione*

tione cognitionem salutarem ac ad animi impetus religiosos Deoque placentes roborandos per efficaciam reuelationis aliorumque gratiae organorum, nobis manifestatorum, illud iniungunt dogmata religionis reuelatae.

Cultum ergo Dei et internum et externum roborare ac inflammare debet religio reuelata.

DE RELIGIONIS DOGMATIBVS SEQVENTIA GENERATIM NOTARI VELIM.

- I. *Illuminatio facultatis cognoscitiuae, quam docet religio reuelata et quae supra fuit declarata inter dogmata theoretica, ab operationibus gratiae illius superioris proficiscitur vnice atque in anima, quatenus consideratur haec in statu naturali, est miraculum seu effectus, qui ab immediata Numinis operatione, praeter concursum naturalem, dependet (per antec.): per conseq. anima in ea illuminatione se habet passive seu praestat modo potentiam obedientialem. Status animae, quo Deus illuminat mentem supernaturaliter, praestruit sibi claras medii, quo Deus placatur, atque gubernationis illius gratiosae repraesentationes, ex reuelatione haustas naturaliter (per superius dicta.). Claritas repraesentationum oriri non potest, nisi homo attendat veritatibus, in reuelatione propositis, de medio Deum placandi atque gubernatione illa gratiae superioris (per princ. psychol.). Quoniam igitur attentio ex hominis libertate*

tate pendet, quam Deus pro sua sapientia non vult ubique turbatam (met. §. 1039. fs.): *homo pro suae libertatis licentia impedire potest gratiae operationes, ad illuminationem aliosque hinc oriundos animae status tendentes; dum non utitur organis gratiae illius superioris vel non attendit iisdem seu attentionem auertit a veritatibus, quae ipsi gubernationem illam gratiosam ex reuelatione repraesentant naturaliter.*

2. Homo igitur actiue seu efficienter non concurrere potest ad ipsam illuminationem et fiduciam in medio Deum placandi, ex reuelatione proposito, quae immediate connectitur illuminationi: sed omnis hominum actio, quae hic se exferit, tantum valere potest, ad non impediendam illuminationem. Et quamquam in excitando *conatu, quo fertur homo ad usum organorum gratiae, itemque ad attentionem veritatibus in reuelatione propositis praestandam*, ipsae occupari queant operationes gratiae supernaturalis; quoniam *id etiam, quod usum organorum gratiae atque attentionem hisce adhibitam iudicet homo utilem bonamque*, ex quo iudicio exsurgit ille conatus, potest a gratiae superioris operatione produci: in excitatione tamen, conseruatione atque continuatione illius conatus versari quoque possunt hominum vires et actiones. Sic ergo *illuminatio, et, quae cum illa connectitur, fiducia, in medio Deum placandi supernaturali collocata, actiue seu efficienter dependet a gratiae superioris operatione: ad*
- Reuschii Intr. in Theol. I hoc*

hoc vero, ut illa operatio non impediatur, sed status animae, quo obtineri potest illa operatio supernaturalis, praestetur et conseruetur, concurrere possunt hominis actiones naturales.

3. Quapropter cum in superioribus *dogma* religionis reuelatae practicum fundamentale sit allatum sequens, *fiducia in illo medio beatitudinis supernaturali, quod constituit gratiae superioris gubernatio, est excitanda*: id erit eo sensu accipiendum, quo tantum tribuitur modo hominum actionibus, quantum per antecedentia atque ex rei veritate licet.
4. Fiducia in Deo collocata, (quam religio naturalis postulat vi diuinarum perfectionum, per facultatem cognoscitiuam naturalem agnitarum; religio autem reuelata, vi diuinarum perfectionum, in gubernatione gratiae superioris manifestatarum) (per antec. et §. 53.), mentem hominis per timorem filialem flectit ad studium viuendi conformiter voluntati Numinis seu legibus sapientiae diuinae (per antec. et §. 50.), per conseq. ad voluptatem, ex bonis actionibus capiendam. Sed haec voluptas ex bonis actionibus non prius percipi potest, quam malae actiones displiceant: vnde fiduciam illam praecedunt taedia, ex malis actionibus seu peccatis concepta. Sed affectus iniucundus, quem constituunt illa taedia aucta, quatenus oritur ex malis actionibus perpetratis, vocatur a philosophis **POENITENTIA**, alias quoque **CONTRITIO**, atque, si est coniunctus cum proposito actiones hasce malas euitandi seu se emendandi,

dandi, adpellatur RESIPISCENTIA: unde fiduciam illam, quae fundamentum est omnium dogmatum practitorum religionis, antecedere atque comitari debet poenitentia seu contritio atque resipiscentia. Ut igitur a deuiis recedas, locum dato poenitentiae seu contritioni, quae animum reclinat seu auertit a malo: ut vero incedas recto tramite, locum dato fiduciae, in Deo collocatae, quae inclinatur atque conuertit animum ad bona. Dogmata ergo religionis dum iniungunt, ut ordini sapientiae diuinae nos accommodemus, eo ipso iniungunt poenitentiam atque resipiscentiam.

5. Ad statum hominis emendatum requiritur, ut homo in cognitione et malorum et bonorum sit illuminatus: atque tum per cognitionem malorum viam reclinetur ab iisdem, seu auerfetur illa; per cognitionem vero bonorum viam inclinetur tendatque ad haec obtinenda. Contritio seu poenitentia cognitionem modo viam postulat eorum malorum, quae dicuntur moralia seu malae actiones: unde sola contritio non praestat statum hominis emendatum.

6. Contritio per taedia ex malis actionibus concepta, quae inuoluit, cautionem quidem afferre potest homini, ut in posterum actiones istas malas euitare studeat: sed hac ratione tamen non corrigit imperfectiones, quae per malas actiones antecedentes fuerunt inuectae: unde sola contritio non compensare potest illud, quod per peccata seu malas actiones turbatum est.

7. Ordo, quem diuina constituit sapientia, ad optimum tendit (met. §. 928.), per conseq. ad supplendos defectus atque tollendam disharmoniam, per malas actiones introductam: gratia igitur Numinis, in ordine sapientiae operans, nititur supplere defectus atque disharmoniam tollere, per malas actiones introductam. Quoniam ergo status animae, quo fiducia in Deum fertur, gratiae diuinae operationibus locum concedit, dum legibus sapientiae diuinae animam accommodat, vti religionis et naturalis et reuelatae dogmata probant: *in fiducia erga Deum genuina compensare possunt operationes gratiae diuinae illud, quod per peccata seu malas actiones turbatum est.*

8. Quodsi ergo *mala peccatorum consecutaria sublata cupimus: non in sola contritione propter peccata subsistendum, sed animus ad fiduciam erga Deum genuinam est componendus.*

Religio reuelata generatim in compendio fitti potest s. m.

GVBERNATIONEM DEVS EXERCET
SVPERNATVRALEM, seu gratiae superioris,
IN GRATIAM GENERIS HVMANI.

IN HACCE GVBERNATIONE SVPER-
NATVRALI MEDIVM PROSTAT DEVM
PLACANDI ATQVE DERIVANDI IN HO-
MINES GRATIAM ILLAM SVPERNATV-
RALEM, QVA PRAEPARARI QVEANT IN
HAC VITA AD BEATITVDINEM, POST
HANC VITAM PERFECTE OBTINENDAM.

ORGA-

ORGANA QVOQVE CONSTITVIT, QVORVM OPE MEDIVM ILLVD DEVVM PLACANDI ATQVE DERIVANDI IN HOMINES GRATIAM SVPERNATVRALEM ADPLICATVR IISDEM.

PER SERIAM IGITVR CONTRITIONEM ATQVE POENITENTIAM HOMO A PECCATIS AVERSVS ANIMVM COMPONAT, PER VSVM ORGANORVM GRATIAE LEGITIMVM, AD RECIPIENDAS ILLIVS GRATIAE OPERATIONES, QVIBVS MENS ILLVMINATVR ATQVE AD FIDVCIAM, IN DEO PROPTER ILLVD MEDIVM, QVO PLACATVR, COLLOCATAM, ERIGITVR.

HANC FIDVCIAM CONSERVARE STVDEAT HOMO. ATQVE CVM ILLA SIT OPEROSA IN ACQVIESCENTIA IN DEI GVBERNATIONE, IN AMORE ET TIMORE FILIALI ERGA DEVVM ET HINC IN STUDIO INTENSISSIMO VOLVNTATEM HOMINIS AD LEGES SAPIENTIAE DIVINAE CONFORMANDAM, VNDE ACTVS EXTERNI CVLTVS DEI ORIVNTVR: HOS QVOQVE CONATVS HORVMQVE CONATIVVM HABITVS PER CREBRIVS EXERCITIVM ACQVIRERE NITATVR HOMO ATQVE CONSERVARE. SIC ENIM HOMINIS ANIMVS MANET SEMPER ACCOMMODATVS RECIPIENDIS GRATIAE OPERATIONIBVS, QVAE TRADVCVNT EVMDEM AD STATVM, QVO CAPAX SIT POST HANC VITAM PERFECTAE BEATITVDINIS: ET SIC QVOQVE FIDVCIAM,

QVA, PROPTER INTERVENIENS PLACAMENTVM, FERTVR IN DEVM, TAMQVAM DISPENSATOREM OMNIVM BONORVM LARGISSIMVM NON EST TEMERARIA ATQVE SINE RATIONE.

CAPVT III.

DE REVELATIS, QVAE PERHIBENTVR, RELIGIONIBVS SPECIATIM.

§. CIII.

Cur
agendum
hic
de
dogmatibus,
religionum
reuelat.
speciatim.

Nulla fere in hoc terrarum orbe publice recepta religio existit, quae non referat dogmata institutaque sua ad ens aliquod superius, quod illa hominibus reuelauerit. *Ante igitur, quam per adplicationem criteriorum reuelationis verae ad eas, quae perhibentur, reuelationes in illarum veritatem inquiramus, dogmata harum religionum erunt perlustranda aliquatenus: utpote quorum ratio clarius perspecta in diiudicanda reuelationis, qua nititur religio, veritate maximum habet momentum (§. 71. sqq. 102.).*

§. CIV.

Cur
praestruenda
hic
tractatio
de
medio

Praecipuum, quod naturali religioni per reuelationem accedere debet, supplementum est medium, quo homo ex statu irae diuinae in statum gratiae supernaturalis transferatur, seu quo placetur Deus homi-
ni

ni (§. 75. sq.): quapropter *utile erit ad dogmata reuelatarum*, quae perhibentur, religionum eo accuratius examinanda *de hocce medio Deum placandi aliqua anticipare generatim, quae speciali dogmatum, quae venditantur pro reuelatis in religionibus istis, tractationi lucem affundunt.*

placandi
Deum.

§. CV.

Realitas atque defectus sibi opponuntur. Vires et, quaecunque a viribus efficienter dependent, sunt REALITATES, vt conatus et facultates seu potentiae actiuae, quo pertinent iura seu facultates morales, item facultates externae, e. g. ea, quae aliquis habet in dominio, nec non amicitiae, dignitates et cet. Quidquid vero absentiam realitatis innuit, id adpellatur DEFECTVS.

Quid
realitas;
defectus:
perfectio.

Realitas entis vocatur quoque PERFECTIO: eandem adpellationem accipit coexistentia nec non augmentum realitatum in vno ente.

§. CVI.

DISSENSVS item DISHARMONIA INTER DVO ENTIA dicitur ea illorum relatio, qua alterum, suis realitatibus aut defectibus conformiter agens, alterius realitates minuit aut amplificare quidem non potest. CONSENSVS atque HARMONIA INTER DVO ENTIA se habet contraria ratione.

Quid
dissensus,
seu
disharmonia
inter
duo
entia:
eiusque
oppositum.

Eius generis dissensus seu disharmonia est *inter creditorem et debitorem*: creditor enim iuribus suis conuenienter agens non potest debitoris realitatibus atque commodis seu perfectionibus consulere. Eadem disharmonia obtinet aliquando inter *dominum et seruum*. Item ex parte defectuum disharmonia est *inter prae iratum et eum, contra quem excandescit ira*: nam peruerse iratus si inordinatum hunc sequitur affectum seu defectum; imperfectiones alterius promouere studet. Contra harmonia et consensus obtinet inter parentem et filium: ille enim iure suo seu patria potestate vtens amplificationem realitatum seu perfectionum in filio intendit.

§. CVII.

Quomodo
systema:
huius
director
disharmoniam
habeat
cum
entibus
in illo
particularibus.

Si ens quoddam rationalem relationem habeat ad plura alia entia inter se connexa seu quae in systema quoddam coaluere: illud ens, realitatibus seu perfectionibus suis, inprimis sapientiae, quatenus temperat benignitatem, i. e. iustitiae, conformiter agens totius systematis perfectiones respicit et quidquid perfectioni totali seu totius systematis inferuit maxime, illud intendit maxime et promouere studet. *Fieri autem eo modo potest, ut perfectio entis particularis non consistere queat cum perfectione systematis totali: quo casu director ille systematis atque systema illud, seu complexus plurimorum entium, disharmoniam habet cum ente illo particulari; suae enim iustitiae*

tiae conformiter agens moderator systematis negligere debet illius entis particularis defectiones.

Sic se habet *Dux* atque *Imperator ad exercitum*; *Princeps ad rempublicam*: dux enim, sapientiae conuenienter agens, singularium militum, imo et singularium centuriarum atque chiliadum perfectiones negligere debet, vt toti exercitui consulat; item Princeps singularium ciuium, imo et singularium pagorum aut vrbium commodis saepe debet officere, vt totali reipublicae perfectioni inferuiatur. Quo quidem casu disharmonia est inter Duce[m] aut Principem seu exercitum aut rempublicam atque inter singularia haec exercitus et reipublicae membra.

§. CVIII.

Si in vulgari loquendi vsu satisfactionis, redemptionis, liberationis et cet. voces adhibentur, v. g. si satisfacere creditori pro debitore, si liberare, redimere mancipium ex seruitute et cet. dicimur: tum animo concipimus disharmoniam seu dissensum et relationem disharmonicam inter duo entia, quae tolli debet per satisfactionem, redemptionem, liberationem et cet. quae efficit, vt illud existat, quod alter iure sibi postulare videtur. Per hunc actum scilicet defectus aliquis suppletur in eo, pro quo praestatur: vt illud existat, quod alter, cui praestatur satisfactio, iure postulare sibi videtur. Qui defectus quoniam cum

Quid
satisfactio,
redemptio,
liberatio
generatim.

alio ente disharmoniam inferebat : eo sublato in ente altero, redit harmonia ad ens vtrumque. Sic REDEMPTIO, SATISFACTIO, LIBERATIO hoc sensu erit *generatim* sublatio disharmoniae, inter entia intercedentis.

Debitor creditori obligatus, nec a pecunia, qua obligationem hanc tollat, bene paratus, defectu laborat, vi cuius creditor iuri suo convenienter agens incommoda creat debitori: defectus ergo hic in debitore disharmoniam infert illius cum creditore, quae per actum satisfactionis alienae, defectum debitoris per debiti repraesentationem suppletis, tollitur; debito enim soluto, cessat in creditore ius illud exigendi atque per hoc molestias debitori facessendi. Idem est obuium in redemptione mancipii: hoc enim in defectu lytri obnoxium est domino, qui suo iuri atque herili potestati conformiter agens incommodat seruo. Quodsi ergo per actum redemptionis alienae defectus lytri suppletur: disharmonia inter mancipium atque dominum tollitur, dum ius exigendi operas a seruo cessat in domino, per conseq. incommoda, quae ex illa herili potestate in seruum deriuabantur, cessant.

Hic agendum erit potissimum de satisfactione, liberatione atque redemptione, quae pro actionibus vere malis, peccatis, delictis praestatur superiori, adeoque est iudicialis: unde malarum actionum atque iudicialis satisfactionis ratio hoc respectu est considerata accuratius.

§. CIX.

§. CIX.

Actio mala infert defectum aliquem in viribus creaturae rationalis seu spiritus finiti, ex quo resultant actiones a legibus, sapienter a superiori latis, deflectentes, ex quibus imperfectiones variae in statum creaturarum ipsiusque peccantis, ex iudicio et destinatione quoque superioris, oriuntur. Actio mala relationem habet *et* ad defectum virium *et* ad declinationem a legibus, cuius utriusque culpa in ente agente haeret, *et* ad mala confectaria physica, quae relatio triplex audit **REATVS ACTIONIS MALAE** in iudicio eius, qui hanc actionem aestimat, praecipue superioris. Cum ergo reatus inferat triplicem relationem: triplex hinc oritur illius denominatio. Quatenus scilicet actio mala respicit virium in ente rationali defectum, cuius culpa in ipso residet, eatenus **REATVM CVLPAE PRIVATIVAE** habere dicitur: quatenus actio mala respicit *ἀνομία* seu conatum deficientem et deflectentem a lege, eatenus illi tribuitur **REATVS CVLPAE POSITIVAE**: quatenus vero actio mala respicit mala confectaria physica, imprimis quae ex iudicio et destinatione superioris actioni malae connectuntur, eatenus **REATVS POENAE** in eadem obtinet.

Quid
reatus:
culpa
privativae:
positivae:
poenae.

§. CX.

§. CX.

Varie
reatus
tollī
potest.

Reatum et culpaе et poenae vario modo posse tolli in iudicio superioris, concipere possumus. *Primo* enim *aggratiationem*, deinde *acceptilationem*, tandem *satisfactionem* cogitare hic licet tamquam rationem, cur reatus a fonte peccanteque remoueat

§. CXI.

Quid
aggratatio;
acceptilatio:
vtraque
tollere
potest
reatum.

AGGRATIATIO est actus superioris, quo benignitate seu gratia tantum ductus liberum iudicat peccantem ab omni reatu: hic ergo nulla intercedit ratio obiectiua in peccante aut satisfaciente alio, quae in iudicio superioris tollat reatum; sed ratio huius remotionis est modo subiectiua, benignitas scilicet atque gratia superioris, non temperata per sapientiam. ACCEPTILATIO est actus superioris, quo aliquid a peccante praestitum, quod tamen non sufficit ad delendum reatum, iudicatur pro sufficiente ratione reatus tollendi. Sic ergo et *per aggratiationem* et *per acceptilationem* remoueri potest in iudicio superioris reatus et culpaе et poenae.

Si cuius ob delicta, quae reatum culpaе atque poenae contraxerunt, ergastulo inclusus coerceatur vel etiam supplicio asseruetur; Princeps vero die suo natali sola misericordia in publica laetitia ductus liberet ergastulo atque supplicio captium reatumque et culpaе et poenae remittat: tum tollitur reatus et culpaе et poenae per aggratiationem.

Si

Si filius degener plurima parenti furto ablata vendiderit atque pecuniam dilapidauerit; postea vero a patre deprehensus atque reus et culpa et poenae carceri mancipetur, hinc in gyrgathum transferendus; sed seria ductus poenitentia filius veniam supplex petat atque impetret: tum acceptilat parens hanc poenitentiam, licet disharmonia atque damna, per delicta illata, non resarciantur atque sic tollitur reatus et culpa et poenae per acceptilationem.

§. CXII.

Satisfactio pro malis actionibus tollit disharmoniam, quae inuecta est per illas (§. 108.). Ad quam quia *reatus* et *culpa* et *poenae* pertinet (§. 106. 109.): vterque *per satisfactionem pro malis actionibus ab hisce potest remoueri.*

Satisfactio
tollit
reatum.

Quoniam actionis reatus disharmoniam inter peccantem atque superiorem, cuius leges per actionem violantur, infert (§. 106. 109.); hoc autem loco reatus peccatorum, quem homines in Dei iudicio contrahunt, considerationem meretur (§. 104.): quodnam sit convenientissimum medium tollendi reatum peccatorum in iudicio Dei, hic erit inquirendum praecipue; haec enim tres modi, aequae possibiles, aggratiatio scilicet, acceptilatio (§. 111.) atque satisfactio (§o hoc), quibus reatus malarum actionum tolli queat, sunt traditi.

§. CXIII.

§. CXIII.

Quatenus
Deus
disharmo-
niam
habeat
cum
creaturis.

Deus est gubernator atque director sapientissimus atque benignissimus, adeoque iustissimus, magni illius systematis rerum simultanearum atque successuarum, inter se connexarum, quod mundus vocatur: eatenus igitur ENTIA MVNDI PARTICVLARIA DISHARMONIAM HABENT CVM DEO, *quatenus* iustitiae suae conuenienter agens, adeoque benignitatem secundum regulas sapientiae summae seu secundum ordinem in hoc vniuerso sapientissime stabilitum exerens, non potest istorum entium particularium perfectiones promouere, sed easdem negligere debet (§. 107.).

§. CXIV.

In
conuenientia
cum
legibus diu.
ea non
obtinet.

Sapientia Numinis semper respicit atque eligit optimum (met. §. 928.): regulae igitur sapientiae diuinae, quae ordinem in hoc mundo constituunt, semper tendunt ad bonum, imo ad optimum, seu leges sapientiae diuinae semper determinant vndiquaque perfectiones. Quapropter si rationales creaturae conformant actiones suas regulis sapientiae diuinae: in actionibus suis tendunt ad mundi perfectiones atque ad statum, qui ipsis aliisque creaturis est optimus, seu actiones illarum connexas habent vndiquaque perfectiones. Sic ergo *Deus* enti cuilibet in mundo perfectiones tribuit, quod ordini, ab ipso sapient-

pienter constituto, conformiter agit: per
conseq. *cum nullo ente totius mundi dishar-*
moniam habet, quatenus illud legibus sapien-
tiae diuinae agit conuenienter (§. 113.).

§. CXV.

Si conuenientia actionum liberarum
cum legibus sapientiae diuinae est ratio,
cur actionibus istis connectantur perfe-
ctiones (§. praec.): disconuenientia
actionum cum legibus diuinis erit ratio,
cur illis connectantur imperfectiones in
ordine huius vniuersi. Sed cum creatura,
cui Deus secundum sapientiae suae ordi-
nem non potest tribuere perfectiones, Deus
habere dicitur disharmoniam (§. 113.):
vnde *cum rationali creatura, quatenus haec*
a legibus sapientiae diuinae in actionibus suis
deflectit, Deus habet disharmoniam.

Sed
in
a ratione
actionum.

§. CXVI.

Reatus actionis malae primo defectum
virium, secundo declinationem a regulis sa-
pientiae diuinae, tertio imperfectiones
physicas seu defectus varios, hinc oriun-
dos, inuoluit (§. 109.): quapropter reatus
peccatorum disharmoniam inter creaturas
rationales atque Deum producit (§. praec. et
106.); vt adeo Deus, suae iustitiae conue-
nienter agens, creaturis, quae reatum contra-
xerunt atque in eodem adhuc haerent, non
tribuere queat perfectiones atque bona, in ne-
xu rerum sapientissime constituto; sed ex hoc
nexu

Adeoque
in
reatu
peccatorum.

nexu imperfectiones atque mala in easdem redundant necessario.

Quod defectus virium, quem reatus culpa priuatiuae infert, non fortuitus, sed intercedente creaturae cuiusdam rationalis vel negligentia vel dolo malitiae ortus esse debeat, per se patet ex idea culpa. Quod quoque dolo culpa hic non opponatur, ex iis, quae reatum culpa declarant et ad quae reatus culpa adplicatur, adparet.

§. CXVII.

Quem
ea propter
remedium
disharmo-
niae
debet
tollere,

Reatus peccatorum, quatenus creaturas peccantes afficit, disharmoniam inter Deum atque creaturas peccantes infert (§. praec.): quapropter *medium illud, quo disharmonia inter Deum atque peccatores tolli debet, reatum et culpa et poenae peccatorum remoueat*; per conseq. defectum virium in creatura peccante suppleat, declinationem a lege atque hinc oriunda mala physica corrigat oportet (§. 109.).

§. CXVIII.

Quod
per
peccatoris
vires
non
praeftatur
in
peccatis
) perpe-
tratis,

Reatus poenae mala infert physica, quae ex violatis per peccata legibus sapientiae diuinae in statum et internum et externum peccantis redundant (§. 109.), atque propter nexum in mundo vniuersalem in infinitum protenduntur, seu laesionem inferunt infinitam. Quo ipso facile extra sphaeram actiuitatis seu virium creaturae peccantis exten-

extenduntur : vt non fit in potestate illius, haec mala physica, quae ex peccatis consequuntur, corrigere; tametsi defectus virium, qui ratio fuit peccati prioris, suppleatur atque in posterum peccatum illud euitetur. *Nullum igitur medium sufficiens perspicit homo, quo ipse suis viribus ad tollendum poenae reatum sic enitatur, vt ipsum non afficiat.* Imo cum reatus poenae non sublatuſ semper inferat reatum culpae illius, ex quo mala physica seu poenae promanarunt: *ne quidem respectu peccatorum, iamdum perpetratorum, culpae reatus compensandi medium cognoscit, in suis viribus positum, quo ille ex statu ipsius hominis eliminetur, vt ipsum non afficiat amplius.*

§. CXIX.

Mala physica atque poenae creaturis ^{β)} perpe-
rationalibus esse debent ex Dei intentione trandis.
stimulus, quo a malis moralibus seu peccatis retrahantur atque tantum adhuc malorum physicorum, quae per commissa peccata sunt inuecta, corrigatur, quantum fieri potest, vt adeo disharmonia per malas actiones inuecta et inuehenda tollatur, quantum licet. Quamquam enim Deus, pro sua benignitate infinita, non velit creaturam rationalem esse imperfectam malisque conflictari, cum defectus atque imperfectiones non esse queant obiectum voluntatis diuinae: vult tamen creaturam, sua culpa imperfectam, huius imperfectionis
Reuschii Intr. in Theol. K . esse

esse consciam et taedio, quod percipit ex poenis peccatorum, vrgeri ad cautionem adhibendam, vt disharmonia inuecta, quantum fieri potest, corrigatur atque in posterum impediatur, eoque actiones malae euitentur (conf. met. §. 1047.). Sed vis repraesentatiuae intensio, quae per poenarum taedia seu per contritionem et resipiscientiam (§. 102. not. 4.) obtinetur, non eo assurgit, vt semper quid vere malum bonumue sit, clare perspiciamus, illudque adeo reprobare, hoc eligere queamus, seu vexatio poenarum dat quidem intellectum, sed non vbique satis illuminatum, ad remouendum culpae reatum omnem in actionibus perpetrandis (per exper. conf. §. 109.). Idem sentiendum de reliquis viribus, quibus ad media bonorum obtinendorum atque malorum auerruncandorum, in actum traducenda, enitimur: nam periculorum terriculamenta illarum gradum aliquatenus augere possunt; sed non vbique eo perducunt atque euehunt easdem, vt sufficiant ad media illa existentiae danda, eoque ad reatum poenae in futuris actionibus vbique tollendum (per exper. conf. §. 109.). Quapropter *hominum vires, per taedia quoque poenarum, ex Dei intentione, seu per poenitentiae et resipiscientiae stimulos, nec non malorum minas, auctae, non sufficiunt ad peccata omnia in posterum euitanda ad reatumque et culpae et poenae, respectu peccatorum, adhuc perpetrandorum, remo-*
uen-

uendum ubique, ut non afficiat amplius statum hominis.

§. CXX.

Reatus peccatorum et perpetratorum et perpetratorum absit oportet in hominibus, si locum habere debeat harmonia inter Deum atque homines (§. 117.), ut Deus suae iustitiae conformiter agens tribuat hominibus perfectiones atque bona (§. 106.), adeoque eos gratiae diuinae operationes pro ordine optimo, quem constituit diuina sapientia, successive emendent atque ad perfectam beatitudinem traducant (conf. §. 40. sq.). Sed reatus peccatorum vel perpetratorum vel perpetratorum viribus hominum, qui peccarunt, auctis quoque per contritionis stimulos et malorum minas, tolli non potest ubique (§. 118. sq.): unde, si disharmonia inter Deum atque homines remouenda, ut harmonia redeat salusque hominum stabiliatur, externa seu a peccatore diuersa vis reatum peccatorum tollere atque harmoniam inter Deum atque homines restituere debet (conf. §. 116.).

Adeoque
per
vim aliam
externam.

Vtrum vero externa vis finita sufficiat ad harmoniam hanc restituendam, an vis infinita requiratur, ante erit inquirendum, quam ad modum abolendi reatus peccatorum, qui diuinae benignitatis temperamento per sapientiam, seu iustitiae, conueniat, explicandum accedere queamus. Quo quidem fine graui-

tas ac magnitudo reatus erit ponderanda: qua perspecta, vis illa potest aestimari exactius, quae ad illum sufficiat remouendum.

§. CXXI.

α) Reatus
laesioque
peccatorum
ad
infinitatem
spectat
1) protensue
et
extensue.

Peccatorum reatus inuoluit dissensum inter ens peccans atque ordinem sapientiae diuinae, adeoque et inter Deum (§. 115. sq.): quo ipso inuehit quoque defectus in reliqua entia finita (§. 109.). Cum igitur nexus in mundo sit vniuersalis (per cosmol.): mutationes, a deficientibus causis profectae, novos semper in alia entia defectus transfundunt. Sic *disharmonia, per peccatorum reatum culpaе in mundo inter ordinem sapientiae diuinae, adeoque Deum, atque inter creaturas rationales enata, in infinitum seu per mutationum series in omne aeuum protenditur.* Item propter eundem nexum in mundo vniuersalem mala et moralia et physica, mundo inuecta per peccatorum reatum, longe lateque vagantur, vt nulli termini vel a cognitione finita comprehendi vel a potentia finita illis statui queant, teste experientia. Sic *virium defectus atque declinationes actionum a legibus diuinis sine termino extenduntur, quantum in peccante situm, seu reatus culpaе in infinitum extenditur.* Vnde *reatus culpaе laesioque, per peccata creaturarum rationalium obtinens, ad infinitatem protensue et extensue spectat.*

Huius

Huius asserti *exemplum illustre in peccato maligni daemonis, quo primos parentes corrumpit*, videre licet, cuius reatus laesioque in infinitum seu in omne aeuum omniaque entia tendit: hinc enim tanta malorum seges existit atque succedentibus sibi mutationibus mundi inuecta est, ut totus terrarum orbis aliaeque vniuersi orae iisdem scateant. Nullus finis atque terminus malorum, si solae respiciuntur vires finitae, perspicui ac inueniri potest: sed hic reatus, per se spectatus in infinitum et protenditur et extenditur. Quamquam vero in qualibet actione *αὐτόμα* illa confectaria mala non sint tam conspicua atque a nobis tam luculenter percipiantur, quam in allegato exemplo: illa tamen, nisi a vi maiori tollantur, adesse, vel maiori vel minori numero graduque, vniuersalis in mundo nexus probat sufficienter.

§. CXXII.

Praeterea cum peccans voluntatem habeat efficacem perturbandi ordinem, sapientissime a Deo stabilitum, quo solo creaturae possunt emergere ad perfectiones (§. 114.), adeoque priuandi creaturas perfectionibus seu easdem laedendi: conatus ille inordinatus laedendi, quem peccata inferunt, indirecte in Deum, qui hunc ordinem constituit, fertur, ut Deo imperfectiones obtrudantur, si fieri possit. Sic ergo peccata conatusque peccandi, si id respiciamus, quod indirecte in laesione petunt,

Deum scilicet, tantum habent peruersitatis, vt vltcrius assurgere non queant, seu in infinitum tendunt: quapropter *reatus culpae ad eum perducitur gradum, vt maiorem accipere non queat*, adeoque *ad infinitatem intensiuam, quantum in ipso est, tendit.*

Quoniam Deus in se laedi non potest a creaturis, vtpote qui est omnimode independens: *laesio illa, quam inferunt peccata, afficit propinquius atque directe ordinem sapientissime a Deo constitutum in hoc vniuerso*; dum declinationes ab illo ordine atque a legibus sapientiae diuinae defectus inferunt in mutationibus mundi, adeoque laesiones seu diminutionem perfectionum inuehunt. Quum vero illud, quod ordinem sapientiae diuinae perturbat laeditque, in ipsum Deum, auctorem ordinis, feratur hominesque per peccata stultitia malitiaque sua coelum petant: haec *relatio peccatorum ad Deum trahit momentum maximum in aestimanda eorum peruersitate atque in reatu culpae, quae scilicet hinc in tantum augetur, vt maior gradus concipi non queat, adeoque in infinitum intenditur, si fieri possit.*

§. CXXIII.

Itemque
§) reatus
poenae.

Ex reatu culpae sequitur in iustissimo Dei iudicio reatus poenae atque hic illi respondere debet (§. 109.). Sed reatus culpae in infinitum tendit et gradum malitiae infert, quo maior non potest concipi (§. praec.): quapropter reatus poenae in
Dei

Dei iudicio iustissimo intensiue tantus esse debet, quantus obtinere potest, atque ea-
propter et extensiue et protensiue eo pro-
grediuntur poenae in nexu huius vniuer-
si, quousque fieri potest (conf. §. 121.),
*i. e. reatus poenae ad infinitatem spectat in-
tensiue, extensiue atque protensiue in iudicio
Dei iustissimo.*

§. CXXIV.

Mala peccatis connexa, quae constituunt
culpae atque poenae reatum (§. 109. 116.),
sine termino, quantum ad peccatorem atti-
net, vagantur per hoc vniuersum atque in
omne aeuum protenduntur et vbique ex-
tenduntur, tanto peruerfitatis atque prau-
tatis gradu, quo maior concipi non potest
seu ad infinitatem protensiue, extensiue et
intensiue spectant (§. 121. sqq.). Qua-
propter nulla vis mederi potest hisce malis,
per peccata inuectis mundo, nisi quae per
totum vniuersum fit praesens, ac vbique
moderetur seu gubernet omnia, eoque sem-
per ad bonum tendat, seu nullibi deficiat.
Qualis quum vis finita esse non queat, vt-
pote quae nec vbique in mundo operari
potest nec conatus suos praestare sine de-
fectu atque limitibus (met. §. 222.): mala,
a peccatis inuecta, per vim finitam remo-
ueri non queunt. Sed mala ista, peccatis
connexa, illorum reatum constituunt (§.
109. 116.): vnde reatus peccatorum tolli
non potest a vi finita. Cum ergo vis ex-

Ergo
vis
tantum
Dei
infinita
tollere
potest
reatum
peccatoris.

terna seu a peccatoris vi diuersa tollere debeat reatum peccatorum (§. 120.): vis tantum infinita seu solius Dei (met. §. 861. 868.) sufficit ad reatum peccati remouendum.

Postquam fuit demonstratum, quod solus Deus peccati reatum tollere, adeoque harmoniam inter se atque creaturam peccantem reducere (§. 116. 106. sq.) queat: modi tres, supra allegati (§. 111. sq.), quorum ope sublatio reatus obtineri potest, erunt secum atque cum perfectionibus Dei comparandi, vt adpareat, quinam sit Deo accommodatissimus.

§. CXXV.

Non
tamen
per
aggratiatio-
nem.

Aggratiatio Numinis (§. 111.) solam respicit peccatoris salutem atque illi conciliat gratiae diuinae operationes, quibus tantum boni tribuitur illi creaturae, quantum sufficit ad redeundum in harmoniam cum legibus sapientiae diuinae, adeoque cum ipso Deo: vt in hoc statu per Dei intuitionem seu arctiorem cum illo vnionem ad beatitudinem et felicitatem perducat. Sed aggratiatio, qua talis, reliqua cum peccatis connexa mala non tollit: per consequens non vbique remouet disharmoniam per malas actiones inuectam. Cum ergo temperamentum benignitatis diuinae vbique per omnisapientiam praestetur seu iustitia Dei sit infinita, adeoque remotionem disharmoniae vbique seu harmoniam

moniam vniuersalem postulet (met. §. 860.); *aggratiatio* vero, qua talis, non omnem remoueat peccati reatum: illa *non est medium tollendi peccatorum reatus, quod conuenit infinitae Numinis iustitiae.*

§. CXXVI.

Acceptilatio Numinis pari modo (§. 111.) est benignitatis effectus sine omnimodo sapientiae temperamento: nam sine sufficiente ratione, vel in peccatore vel in reliquis creaturis obuia, ob aliquas in peccatore oriundas mutationes, quae ad bonum tendunt, v. g. ob contritionem propter peccata commissa, determinat benignitatis diuinae operationes ad peccatorem, vt hic in harmoniam cum Deo rediens ad beatitudinem atque felicitatem successiue, pro entis finiti conditione, traducatur. Sed cum disharmonia, per reatum peccatorum alibi inuecta, non tollatur per acceptilationem (§. 111.): *acceptilatio quoque non omnem remouet peccati reatum, adeoque non est medium tollendi peccatorum reatus, quod conuenit infinitae Numinis iustitiae.*

Neque
per
acceptilatio-
nem.

§. CXXVII.

Per satisfactionem pro peccatis tollitur defectus et disharmonia, quae per malas actiones est inuecta inter Deum atque creaturas (§. 108.). Atque si ista satisfactio est plenaria: omnis peccatorum reatus eiusdem merito cessat in Dei iudicio, vt in

Sed
per
satisfactio-
nem
plenariam

ordine, quem diuina constituit sapientia per illam satisfactionem, aboleri queat plenarie reatus peccatorum in omnibus peccatoribus, qui huic ordini se accommodare volunt. Sed hanc omnimodam reatus remotionem postulat iustitia Numinis, si harmonia inter Deum atque creaturam, quae per peccata ad disharmoniam est detrusa, restitui debet, vt operationes gratiae secundum leges sapientiae diuinae in illam creaturam redundant: iustitia enim, quae est benignitas sapienter administrata, exigit rerum conuenientias (met. §. 927.), nec benignitatis effectus eo tendere permittit, quo non conueniunt, seu vbi nulla adest harmonia. Quare si Numinis sapientiae visum fuerit peccati reatum, quo rationales creaturae trahuntur in perniciem atque infelicitatem, remouere ac creaturam istam ab infelicitate retrahere: illa *reatus peccatorum abolitio, defectuum, qui per peccata obtinent, compensatio atque harmoniae inter Deum et creaturam istam restitutio fieri debet per satisfactionem plenariam pro peccatis*; si reatus abolitio iustitiae Numinis infinitae esse debeat accommodata.

Haecenus medium reatus peccatorum tollendi euicimus esse satisfactionem pro peccatis plenariam atque a vi diuina profectam; idque vnice Numinis iustitiae esse accommodatum: sed vltcrius explicare, qualis esse debeat illa satisfactio, vtilissimum foret in religionum, inprimis quae perhibentur reuelatae, examinanda

nanda veritate ; cum religiones, quae perhibentur reuelatae, medium placandi Deum seu disharmoniam inter Deum et homines peccatores tollendi (§. 104. 75. 106.), per consequens satisfactionem (§. hoc), tradere debeant, cuius genuina ratio hinc foret diiudicanda. Sed hic maximae sunt in cognitione naturali tenebrae, vt generalissima tantum ex eadem determinare valeamus subobscurare.

§. CXXVIII.

Satisfactio scilicet plenaria pro hominum peccatis vim requirit infinitam (§. praec. et 124.): ergo *in illo medio, quod reatum peccatorum tollere sufficienter seu satisfactionem plenariam praestare debet, vis seu natura diuina se exerat oportet.*

In hac
satisfac-
tione
vis
infinita
se
exerit.

§. CXXIX.

Satisfactio illa plenaria praestari non potest a vi finita, sed a vi infinita proficisci debet immediate (§. praec. et 124.), per consequens supra concursum Dei naturalem existit. Sed quod a vi Dei immediata, praeter concursum naturalem, producit, illud est supernaturale seu miraculum (met. §. 637.): adeoque *satisfactio pro peccatis hominum plenaria, seu quae reatum eorum tollit sufficienter, est miraculum.*

Illa
habet
miracula

§. CXXX.

§. CXXX.

Non
tamen
multiplicata
praeter
necessitatem.

Deus, qui administrat omnia quam sapientissime, non multiplicat miracula, praeter necessitatem: quapropter *in hoc satisfactionis miraculo cauit procul dubio Numinis sapientia, ne miracula multiplicentur praeter necessitatem.*

§. CXXXI.

Est
iudicialis
et
meritoria.

Deus, tamquam supremus imperans atque director mundi, in iudicio suo iustissimo, quo benignitas secundum sapientiae leges administratur, hominibus propter culpae reatum, in peccatis contractum, non potest tribuere seu adiudicare perfectiones, bona praemiaque, sed mala poenasque. Quodsi ergo satisfactio haec intercedit atque satisfactor in se reatum culpae, quem omnium hominum peccata contraxerunt, per consequ reatum poenae, adeoque poenas, quae culpam sequuntur, in se suscipit atque omnem illum reatum delet (§. 124. 127.): tum ratio cessat, cur Deus subtrahat hominibus benignitatis operationes, adeoque gratiae operationes propter hanc satisfactionem se diffundere possunt in hominum quorumcumque salutem, qui hasce admittere volunt, seu harmonia inter Deum atque hominem redit propter hanc satisfactionem (§. 116. sq.). Sic ergo *satisfactio haec praestatur in Dei, tamquam superioris, iudicio iustissimo (per antec.), per consequ.*
est

est iudicialis. Porro MERITVM actionis dicitur illud bonum, quod sequitur ex illa actione seu cuius ratio est in illa actione: MERETVR ergo ACTIO ALTERI ALIQUID, si est ratio, cur alteri boni quidquam contingat. Quapropter cum satisfactio haec infinita sit ratio, cur operationes benignitatis diuinae atque hinc profecta bona in homines redundent (per antecc.): satisfactio quoque haec est *meritoria, respectu hominum.*

§. CXXXII.

Satisfactio haec hominibus meretur diuinae benignitatis, sapienter administratae, operationes (§. praec.). Sed benignitatis, sapienter administratae, operationes tendunt ad optimum (met. §. 928.): vnde satisfactio haec est ratio sufficiens, cur Deus hominibus largiatur summum bonum seu beatitudinem (§. 32.), eidemque adeo connexa bona. Sed status, quo homines sunt beati, non obtinere potest, pro conditione creaturarum rationalium, sine facultatis cognoscitiuae illuminatione supernaturali, qua toti, quod ad facultatem adpetitiuam, immutentur seu conuertantur (§. 32. sqq. inpr. §. 40. sq. 113. sqq. inpr. 117. 127.): quare *satisfactio illa est ratio, cur Deus illuminet homines supernaturaliter totosque eos immutet atque conuertat, vt in harmoniam cum Deo restituti magis magisque pareant gratiae diuinae operationibus, adeoque Deo*

Hoc respectu est ratio beatitudinis, illuminationis et conuersionis.

Deo arctius arctiusque vniti ad consummatam beatitudinem adspirent.

§. CXXXIII.

Medianti-
bus
organis.

Illuminatio, quae contingere debet hominibus propter satisfactionem illam infinitam ac vnde pendet conuersio hominis (§. praec.), si per actum inspirationis immediatum obtineret in quolibet homine, qui gratiae operationes reciperet propter meritum satisfactionis: miracula multiplicarentur nimium. Quod si ergo idem effectus illuminationis per organa certa, quibus mediantibus gratiae operationes propter meritum satisfactionis diffundantur in homines, potest obtineri: illa organa sunt procul dubio constituta. Cum vero ipsa reuelatio organon illuminationis commodissimum esse queat (§. 102. coll. §. 90. 99. nr. 8.): *bac mediante homines illuminantur procul dubio*, per coniunctas gratiae diuinae operationes, propter satisfactionis illius meritum. Alia quoque organa gratiae illius proflare, non inuoluit contradictionem (§. 102.): adeoque *mediantibus quoque aliis organis fieri potest illuminatio atque conuersio*, propter satisfactionis illius meritum. Sic igitur *propter illud satisfactionis meritum non modo gratia supernaturalis donatur hominibus, qua illuminentur et conuertantur, sed organa quoque illius gratiae sunt ordinata.*

§. CXXXIV.

§. CXXXIV.

Homines reatum poenae propter reatum culpae commissae atque poenae sustinere deberent, eoque in perpetua cum Deo forent disharmonia (§. 113. sqq.), nisi intercederet haec satisfactio (§. 124. 127.): loco igitur hominum obtinet satisfactio atque is, qui satisfactionem hanc praestat, eorum vices sustinet; adeoque *haec satisfactio est vicaria*.

Haec
satisfactio
est
vicaria.

§. CXXXV.

Vicarius in locum alterius ita substituitur, ut omnia maneant, uti fuerunt ante substitutionem, seu idem praestare debet, quod alter, cuius vices subit, sustinere deberet: unde vicarius pro homine satisfactor sustinere debet reatum peccatorum, quem subierant homines et cui tollendo impares erant. Reatus scilicet culpae atque poenae tollitur pro hominibus per hanc satisfactionem vicariam, si vicarius satisfactor et culpam et poenam ac utriusque reatum sustinet atque compensat: in hominibus vero culpa, adeoque et poena peccatorum, remouetur, si propter meritum satisfactionis vicariae per operationes gratiae supernaturalis, ope organorum huius gratiae, defectus illi in homine supplentur, a quibus dependet peccatorum reatus. Respectu priori *satisfactorem pro nobis*: posteriori *in nobis habemus atque agnoscimus*. Illud pro-

Pro
nobis
et
in nobis
effectus
salutares
producit.

profecto ex idea satisfactionis eiusmodi vicariae est manifestum, quod satisfactor hic non tantum pro nobis, neque tantum in nobis esse debeat: vterque modus, quo Numinis succurrit sapientia, impulsu benignitatis, est coniungendus, si haec satisfactio esse debeat salutaris hominibus. *Pro nobis in Dei iudicio satisfaciendum iustitiae diuinae reatusque et culpae et poenae peccatorum compensandus ac tollendus a satisfactore vicario: verum id nihil prodesset hominibus singulis, nisi gratiae operationes, quas promeruit satisfactio pro nobis, recipiantur in nobis singulatim* atque nos ope illarum praeparemur magis magisque ad beatitudinem.

§. CXXXVI.

Ad
illam
naturam
humanam
potest
assumi.

Primo vis illa seu natura diuina, quae operosa esse debet per hanc satisfactionem in compensando peccatorum reatu (§. 128.), in homines singulares transferri debet sine multiplicatione miraculorum praeter necessitatem (§. 130.). Quodsi vero natura atque vis illa diuina cum vno homine tam peculiari maximoque miraculo vniretur, vt natura illa humana participaret perfectiones superabundantes totaque diuinitatis plenitudo in eadem atque per illam se exerceret; reatu vero peccatorum, in iudicio Dei iustissimo, sublato, vis illa diuina in hac vnione arctissima cum natura ista humana atque per hanc se diffunderet in reliquos

liquos homines, qui recipere velint gratiae operationes: tum constituto hoc miraculo summo atque per istud ordine gratiae diuinae, in homines transferendae, vis diuina mediate effectus salutare (conf. §. 132.) in hominibus reliquis produceret; adeoque istae operationes gratiae, quae ad reliquos homines illuminandos atque conuertendos tenderent (conf. §. 131. sq.), in hoc ordine gratiae non forent amplius miracula. Sic ergo miraculum tale summum, semel admissum, multiplicationem miraculorum impediret atque eundem praestaret finem, humanae scilicet salutis reparationem, quem multiplicata per singulos homines miracula alias consequerentur. Sed consentaneum est cognitioni de Dei sapientia, quam naturaliter habemus, Deum non multiplicare miracula ad finem quempiam obtinendum, quem sine multiplicatione aequè bene obtinere potest; multiplicarentur enim miracula praeter necessitatem: vnde principiis naturaliter cognitis non contrariatur, si vis illa seu natura diuina, quae necessario ad satisfactionem plenariam pro reatu peccatorum requiritur (§. 128.), per miraculum summum cum natura quadam singulari hominis vniri tam arcte statuatur, vt tota diuinitatis plenitudo seu vis infinita omnium perfectionum diuinarum habitet in illo homine atque ab illo homine et per illum hominem in reliquos suo modo ac gradu, qui cuilibet sufficeret ad salutem,

(cf. §. 593. coll. §. 590.) propagetur. *Deinde* satisfactio illa est vicaria (§. 134.): adeoque vis illa satisfaciens in locum nostri succedit et illud compensare debet, quod nobis pro peccatorum reatu esset sustinendum. Sed a nobis quoque poenae in hoc reatu sunt suscipiendae ac tolerandae (§. 109.), quae in perpeffione malorum consistunt. Cum ergo sola vis diuina, quae purus putus est actus, non pati, adeoque nec poenarum mala subire queat: vt satisfactor hic vicarius perpeffiones poenarum propter peccata, loco hominum, sustinere queat, et tales quidem, quales commeruerunt homines, ille satisfactioni huic quam optime foret accommodatus, si natura diuina vnitam sibi haberet naturam humanam; sic enim per naturam humanam satisfactor poenarum taedia tolerare, per diuinam vero hisce taediis infinitatem atque valorem meritorium adiungere posset. *Tertio* satisfactionem illam comparant aliqui cum medicina seu respiciunt satisfactionem tanquam illud, quod mereatur hominibus. Quae quidem consideratio suo modo et quatenus satisfactor tollit mala defectusque, qui per peccata irrepserunt in mundum, item harmoniam inter Deum atque homines restituit, locum habere potest. Sed medicinam quoque fieri oportere homogeneam illi, cui inferuire debet, experientia probat: atque sic iterum non repugnat naturali cognitioni, naturam
vimque

vimque diuinam, satisfactoris vniri naturae humanae, vt cum ea et per eam determinetur ad hominum miseriam subleuandam malaque, per peccata et in peccatis obuia, corrigenda. In triplici igitur hac consideratione *principiis naturaliter cognitis non contrariatur*, sed adprime consentaneum videtur, *vim naturamque diuinam satisfactoris arctissime unitam esse naturae humanae, vt in hac vnione tota plenitudo vis diuinae, seu complexus omnium perfectionum infinitarum, in natura humana habitet: atque sic cum hac et per hanc naturam humanam vis seu natura diuina operetur benignissime ad reparationem salutis hominum.*

1. Ex naturali cognitione summum hocce miraculum deriuare non possumus demonstratiue; nam triplex ille respectus non continet rationem sufficientem existentiae illius miraculi summi: sed assumpto illo, ostendere tantum valemus, illud triplici hac consideratione non repugnare principiis, naturaliter cognitis.

2. Vt ea, quae numero primo paragraphi de multiplicatione miraculorum praeter necessitatem, nisi cum natura diuina vniatur humana, sunt dicta, clarius pateant, sequentia notari velim. Vis atque natura diuina necessario requiritur ad nexum mundi, per hominum peccata perturbatum, restituendum atque defectus eo vsque refarciendos, vt homini commoda prostant media beatitudinis consummatae (§. 128. 124.): praeterea homo

sine mentis immutatione, adeoque sine facultatis cognoscitiuae illuminatione atque sine facultatis adpetitiuae conuersione beatus fieri non potest (§. 36. fs. 102.). *Duplex vero modus, quo gratia supernaturalis quae tendit ad reparationem salutis hominum, in hominibus quidem per illuminationem atque conuersionem, adplicetur, concipi potest: alter, quo sine interuentu alicuius creaturae atque sine ordine mediorum, hinc stabilitorum, operaretur vis illa diuina in quolibet homine, qui saluari debeat, eas mutationes, quibus beatitudini sit accommodatus, i. e. illuminationem et conuersionem; alter, quo vis illa diuina in vno homine tam peculiari miraculo operaretur, vt superabundantibus atque infinitis perfectionibus instrueretur, atque tum vis naturaque diuina in vnione cum hac natura humana per hanc et in ordine mediorum, hinc constitutorum, produceret in hominibus singulis, qui huic ordini mediorum se velint accommodare, effectus salutare, seu illuminationem et conuersionem. Priori modo in singulis hominibus saluandis multiplicarentur miracula maximopere; cum omnes Dei operationes, quae tenderent ad hominis salutem atque in hominibus terminarentur, nullo respectu, adeoque nec in regno gratiae, eximi possent ex numero miraculorum: posteriori autem modo assumpta ad naturam diuinam humana in ordine mediorum salutis qui hinc stabilitus est, seu in regno gratiae, tolleret respectum miraculorum in hisce operationibus gratiae diuinæ.*

§. CXXXVII.

Ad satisfactionem pro reatu peccatorum, quae hominibus consummatam pollicetur beatitudinem (conf. §. 41.), necessario requiritur vis et natura diuina (§. 128. 124.); ad eandem quoque adhiberi humanam, non contrariatur principiis naturaliter cognitis (§. praec.) : quodsi ergo haec satisfactio ponatur *Θεανδρεῖν* seu *Θεανδρωπικῶς*, i. e. si satisfactor ille hominum vicarius sumitur esse *Θεάνθρωπος*, nihil habet homo ex naturali cognitione, quod hic moneat obiciatque.

Esse
igitur
potest
Θεανδρεῖν,

§. CXXXVIII.

De satisfactione haecenus fuit actum, quatenus medium est tollendi reatus, diuersum ab aggratiatione atque acceptilatione. Quod ut clarius pateat, distinctionem illam determinate magis, quam antea factum, indicabimus. Aggratatio atque acceptilatio reatum respiciunt potissimum in iudicio superioris, qui vel sine vlla ratione obiectiua vel sine sufficiente (§. 111.) reatum culpaе, adeoque et poenae, in malis actionibus commissis pro nullo declarat, impulsu tantum benignitatis, adeoque ex sola ratione subiectiua, ac eo sublato in iudicio suo, benignitatis operationes ad eum, qui malas admisit actiones, in posterum extendit, ut, redeunte modo harmonia inter superiorem atque reum, salutare operatio-

Differentia
aggratiatio-
nis,
acceptilatio-
nis
atque
satisfactio-
nis.

nes denuo obtingant reo. Quae vero mala per actiones illas inuecta sunt mundo, non remouere nititur vel aggratiatio vel acceptilatio, sed relinquit varios defectus et disharmonias easque tantum negligit in suo iudicio superior, per consequens aggratians atque acceptilans in suo iudicio non respicit vbique rerum conuenientias seu non iudicat sapientiae conformiter. Verum satisfactio non tantum in iudicio superioris remouet reatum, sed in rebus ipsis, reatum tollendo, reducere nititur conuenientias omnimodas, media quoque, quorum ope harmonia redeat, constituit, ut pro eo, ac admittuntur illa media, rationes obiectiuae suum ferant momentum. Sic praecipuae hic obuiaae differentiae huc redeunt.

1.) In satisfactione, pro malis actionibus, *aliquid in reo vel pro reo est obuium extra superiorem, quod ratio est sufficiens in iudicio superioris iusti, cur reatus malarum actionum cesset plane, eoque ipso reus cum superiori in harmoniam redeat, qua per malas actiones exciderat*: in aggratiatione atque acceptilatione non occurrit quidquam, quod in iudicio superioris sit ratio sufficiens, cur reatus malarum actionum cesset plane atque reus cum superiori in harmoniam redeat, qua per malas actiones exciderat.

2.) Aggratiatio et acceptilatio *a benignitatis modo impulsu, sine respectu sapientiae*: satisfactio autem *a benignitate quidem, sed*
quae

quae administratur secundum leges sapientiae, proficisci concipitur.

3.) In satisfactione ratio exstat obiectiua, et quidem sufficiens, cur reatus malarum actionum in iudicio superioris remittatur: in aggratiatione autem nulla ratio obiectiua atque in acceptilatione ratio quidem obiectiua, sed non sufficiens, exstat, cur reatus malarum actionum in iudicio superioris aboleatur.

4.) In satisfactione per iunctam benignitatis sapientiam superior media ordinemque mediorum, quo status peccatoris harmonicus reducatur, constituit, eademque reo accommodata, ut undiquaque redeant conuenientiae rerum: in aggratiatione vero atque acceptilatione benignitas, non administrata secundum leges sapientiae, ipsa tantum est causa, qua varii in reo defectus tollantur, ordo autem mediorum, quibus omnimoda redeat harmonia et undiquaque adpareant conuenientiae, negligitur.

5.) Satisfactio est ratio, cur superior in ordine mediorum aptissimorum ad remotionem reatus totalem tendat: aggratiatio autem atque acceptilatio est tantum ratio, cur tendat superior ad partialem reatus sublationem.

§. CXXXIX.

Medium, quo reatus peccatorum tollitur, harmoniam reducit inter Deum atque peccatorem (§. 117.); sed, harmonia hac restituta, homo est sub gratia Dei,

Satisfactio
infinita
medium est
Deum
placandi.

Deumque adeo habet placatum (§. 75. 106. sq.): vnde *medium tollendi reatus peccatorum, reducendaeque adeo harmoniae inter Deum atque hominem, est quoque medium transferendi hominem in statum gratiae diuinae, per conseq. Deum placandi.* Cum ergo medium illud ad satisfactionem infinitam redeat (§. 117. sqq.): *satisfactio quoque infinita est medium placandi Deum, idemque unicum.*

§. CXL.

Ratio
connexionis
et
tractationis
specialis
de
religionibus
reuelatis
redditur.

Haëtenus de medio, quo reatus peccatorum remoueatur, seu quo Deus placeatur hominibus (§. praec.), actum fuit, quoniam illud est dogma praecipuum ex reuelatione petendum (§. 76. coll. 71. fs.). Atque cum illud ad satisfactionem redeat (§. praec.): *dogmata religionum, quae perhibentur reuelatae, erunt lustranda magis speciatim, ut hinc adpareat, quaenam tradat medium satisfactionis optima ratione iisque conformiter, quae generatim atque ductu veritatum, naturaliter cognitarum, supra fuerunt de illo tradita.* Celebratae vero per terrarum orbem religiones, quae reuelationem iactant atque dogmata sua eidem inniti putant, sunt, *praeter ethnicae, iudaica vetus atque noua, Christiana atque Mobammedica:* quapropter de hisce erit agendum speciatim, sic tamen ut ethnicismus tangatur generatim, cum illius propagines persequi omnes foret nimis pro-

prolixum. *In qua quidem tractatione ita versabimur, ut primo reuelatio, qua nititur harum religionum quaelibet, indicetur: deinde ad ductum huius reuelationis praecipua cuiuslibet religionis dogmata ob oculos ponantur.*

Religio Iudaica dici quoque potest Israelitica, quoniam illi, qui posteriori aetate vocati sunt Iudaei, antiquis temporibus Israelitae audiebant ab Israele, quo agnomine Iacobus appellabatur propter luctam cum angelo, in qua superior discesserat. Gens vero Israelitica in duodecim partes seu tribus, pro numero filiorum Iacobi, distribuebatur: quamquam certo respectu, v. g. in portione terrae Canaan participanda, Iosephi filii duo, Manasse atque Ephraim, eorumque posterii, tamquam duae tribus considerarentur, cum posterii vnus filii Iacobi, Leui scilicet, hac visione excluderentur.

§. CXLI.

Libri quidam in religione et iudaica et christiana accipiuntur pro inspiratis a Deo atque datis a Deo, ut sint norma dogmatum religionis et theoreticorum et practicum; christiana quoque religio non est nisi religio antiquorum Iudaeorum ad perfectionem maioremque claritatem et complementum perducta: unde *libros, qui a Iudaeis atque Christianis pro reuelatis atque pro norma dogmatum habentur, vno conspectu exhibebimus.*

Quinam
libri
Iudaeis
et
Christianis
communiter
pro
reuelatis
habeantur.

LIBRI, QVI A IVDAEIS ATQVE CHRIS-
TIANIS COMMVNITER RECIPIVN-
TVR, SVNT SEQVENTES.

1.) *Quinque
Mosis
libri.*

I.) *Libri Mosaici quinque*, qui ea-
propter ab Hebraeis adpellantur
חֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תוֹרָה, item חֲמִשָּׁה
חֻמְשֵׁי i. e. *quinque quinquerniones legis*:
חֻמֵּשׁ enim notat quintam partem: graece
vocantur πεντάτευχον, nec non ἡ πεντά-
τευχος, scil. βίβλος, i. e. *liber quinque vo-
luminum*, quae vox idem, quod Hebraeo-
rum adpellatio, significat. Vniuersum
quoque pentateuchum ab Hebraeis vulgo
nominatur תוֹרָה, *lex*: quia politicas at-
que ecclesiasticas leges, Iudaeis per Mo-
sen datas, continet.

Primus liber Mosaicus ab Hebraeis
recepto more vocatur initiali vocabulo
בְּרֵאשִׁית, a doctoribus Iudaicis seu Rab-
binis dicitur aliquando a primo, quod
tractat, argumento יצירה סֵפֶר, i. e. *li-
ber creationis*, cui adpellationi graeco-
rum atque doctorum christianorum no-
men γενέσεως, quo hunc librum insigni-
unt, est consentaneum.

Secundus liber Mosaicus doctoribus Iu-
daicis seu Rabbinis a vocibus initialibus
שְׁמוֹת אֱלֹהִים vel quoque שְׁמוֹת adpella-
tur: Graecis vero a primo libri argu-
mento ἔξοδος seu *exitus* audit atque pro-
babile est, hanc adpellationis originem
deberi graecae versioni, quae septua-
ginta-viralis dicitur, cuius nimirum
codi-

codices hanc inscriptionem primi habuerunt.

Tertio libro Mosaico ab auspicali voce iterum nomen וַיִּקְרָא imposuerunt Hebraei: a Graecis λευιτικόν, sc. βιβλίον, et a Latinis *leuiticus*, sc. liber, adpellatur, quia de ministeriis cultus religiosi, qui mandatus erat Leuitis seu vni tribuum gentis Israelitici (conf. §. 140. not.).

Quartus liber Mosaicus nomen accepit apud Hebraeos וַיִּבְרַר, quae vox est initialis totius libri, vel בְּמִדְבָּר, quae vox, versu primo expressa, argumentum libri insinuat, i. e. gesta in desertis Arabiae locis. LXX. Interpretes Ἀριθμοὶς, latini *Numeros* adpellarunt, praeter Tertullianum, qui lib. IV. contra Marcion. c. 23. et 28., graeca voce latinitate donata, vocauit librum illum *Aritbmus*. Quam denominationem Iudaeorum doctores adoptarunt atque hunc librum הַסְפָּרִים *numeros*, item הַסְפָּר הַפְּקוּדִים *librum recensitionum*, licet rarius, salutant. *Ratio huius denominationis varie traditur*. Hic scilicet liber nomen fert Numerorum secundum AMBROSIVM, quod egressae ex Aegypto Israeliticae gentis numerum, vel secundum ATHANASIVM totius populi numerum exhibeat: adeoque secundum ABVLENSEM, quod praeter numeros nihil sit, per quod liber iste a Mosaicis reliquis speciatim distinguitur.

tur.conf. HIERONYMVS prologo huius libri: secundum ISIDORVM, quod, praeter numerum gentis Israeliticae, mansiones eiusdem in locis Arabiae desertis, dedicati tabernaculi diem atque modum oblationum, non sine mystici numeri sacramento et ratione, tradat.

Quintum librum Mosaicum consueta ratione Hebraei plerumque a vocibus initialibus vocant אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים, item ex argumento principe מִשְׁנֵה *repetitionem* vel plenius מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה *repetitionem legis* ex cap. XVII. 18., eo quod δευτέρον νόμον *recapitulationem legis* comprehendat. Quo respectu LXX. interpretes δευτερονόμιον adpellarunt hunc librum, voce hac a vulgato interprete in latinum recepta: non eo sensu, quod δεύτερον νόμον adiectiue seu nouam legem doceat, sed quod δεύτερον νόμον aduerbialiter seu iterum, denuo legem explicet seu repetat atque fanciat ab integro, conf. ATHANASIVS in synopsi THEODORETVS qu. 1. in h. l. et LVTHERVVS prooem. annot. in h. l. A Rabbinis, FAGIO et MVNSTERO obseruante, סֵפֶר הַיִּחוּד *liber obiurgationum seu correctionum* dicitur eo, quod duris verbis a c. XXXVIII. populum redarguat atque obiurget Moses. Addunt alii בִּיאַר הַתּוֹרָה *declarationem legis*, quae denominatio ex cap. I. 5. est petita, nec tam vsu recepta, quam ex aliquorum iudicio commode recipienda.

§. CXLII.

*Vtrum haec distributio scriptorum Mosai-
corum in quinque libros, quae nostra aeta-
te obtinet, a Mose repetenda sit, non adpa-
ret liquido. Affirmat hoc cum PHILO-
NE e Pontificiis IOSEPHVS DE VOI-
SIN obferuation. in Prooemium pugionis
fidei Raymundi Martini edit. Lips. p. 97.
a. atque e Lutheranis CALOVIVS pro-
leg. Comment. in genef. p. 118. §. 6. it.
bibl. illustr. T. II. p. 212. a. negat vero il-
lud WALTHERVS officin. bibl. §. 645.
p. 460. ex eo, quod legis liber nusquam
allegetur, nisi vnus.*

Quando
distributio
haec
in quinque
libros
inualuerit.

§. CXLIII.

*Sed quocumque tempore haec librorum
Mosaicorum distinctio inualuerit: ratione
tamen non destituitur, ab eo repetenda,
quod libro primo religionis Israeliticae plan-
tatio et propagatio; secundo conseruatio
et gubernatio; tertio cultus diuini, exter-
ni inprimis, constitutio; quarto politica
administratio apud Israelitas; quinto maior
et vberior priorum declaratio et confirma-
tio exhibeatur. Nam illud est praecipuum
pentateuchi argumentum finisque primarius,
vt cultus diuini inter Israëlitas horumque pro-
genitores constitutio, propagatio atque con-
seruatio, adeoque et dogmatum religionis
illius ὑποτύπωσις, tradatur. Quo fine de
medio placandi Deum seu satisfactore va-
ria*

Habet
sui
rationem,
licet
illius
tempus
sit
incertum:
Pentateuchi
argu-
mentum.

ria prostant vaticinia variaequae promissiones atque redemptor ille, suo tempore adpariturus, per typos varios atque allegorias adumbratur, imo lex eundem, ceu medicum et opitulatorem, quaerendum docet, quod posterioris aetatis libri, qui a Iudaeis atque christianis pro inspiratis habentur, clarissime indicant, in redemptione illa stabilienda ad Mosen prouocantes. Dum vero ostendunt hi libri religionis incunabula atque propagationem, eo ipso generis humani originem orbisque historiam ex parte ac chronologiam explicant, nec vllum exstat antiquius scriptum, quod maiori fide res, a primo orbis terrarum ortu gestas, concatenata temporum serie tradat: vt hinc fere omnes posterioris aeui scriptores sua fuerint mutuati, variis tamen figmentis interpolata atque passim truncata. Maxima quidem breuitate res tangit antiquissimas, sed fini tamen, qui propositus est, primario, ante indicato, fit satis: res enim gestae, quae pertinent ad populum Israeliticum, in quo haec religio fuit conseruata, sic narrantur, vt per temporum seriem a primo hominum ortu cohaereant omnia sine hiatu. Ita vero vbique instituitur narratio, vt maiestas seu perfectiones diuinae eluceant: exempla inprimis iustitiae et vindicatiuae et remuneratoriae prostant: cultus diuinus et praeceptis et exemplis inculcetur atque a prauis aliarum gentium moribus peruersisque

fisque religionis institutis et per praecepta et per exempla abducantur Israelitae. *Pro-*
tenditur ista narratio a prima mundi, quam
prodit liber geneleos, origine usque ad Mo-
sis obitum tam ordinata annorum serie, ut
hinc ex computo VSSERII, LIGHT-
FOOTI atque CALOVII annorum 2553
numerus atque historia colligatur.

§. CXLIV.

Sequitur 2) סֵפֶר יְהוֹשֻעַ *liber Iosuae*, a
Graecis adpellatur Ἰησὺς ναυῆ *Iesus Naue*,
quam vocem vnus litterae mutatione ex
ναῦν corruptam cenfet DRVSIVS. *Histo-*
riam rerum post Mosis obitum in populo
Israelitico gestarum, cum Iosua publicae,
Eleazar pontifex sacrae rei praeeset, com-
prehendit atque a Mosis morte seu A. O. C.
2553. ad annum 2579. seu usque ad mor-
tem Eleazaris extendit. Qua quidem nar-
ratione terrae Canaan ab Israelitis, duce
Iosua, facta occupatio bellica, occupatae di-
stributio in tribus Israelitarum et gubernatio
commemoratur usque ad mortem Eleazaris.
Narratio quoque sic instituitur, ut religio-
ni Israeliticae ubique inseruiatur. Promis-
siones enim progenitoribus Israelitarum,
Abrahamo, Isaaco, Iacobo factae de pos-
sessione terrae Canaan sistuntur hic adim-
pletae, adeoque Numinis veracitas illustra-
tur: singularis Dei prouidentiae docu-
menta ob oculos ponuntur: satisfactor
ille Θεάνθρωπος, pro reatu peccatorum, quem
reli-

2.) Liber
Iosuae:
huius
argumen-
tum.

religio docet Israelitica, typis Iosuae et praeclarorum illius facinorum adumbratur: profapiae atque genealogiae illius commodatur: sustentationi ministrorum cultus diuini prospicitur: singularum tribuum portio terrae Canaan per fines assignatos describitur accurate, ut contro- uersiae de finibus ortae atque semina discor- diis ciuilibus daturae ex hisce tabulis pu- blicis, iisdemque authenticis, decidi que- ant; item ut singularum tribuum distinctio eo curatius conseruari omnisque euitari familiarum confusio possit in ea gente, ex cuius certa tribu, familia, domo nasci de- bebat ille redemptor, quem docebat reli- gio Israelitica.

§. CXLV.

3.) Liber
iudicum:
huius
argumen-
tum:
qui
status
horum
iudicum.

Offert se 3) liber, qui ab Hebraeis di- citur **דִּבְרֵי הַשִּׁפְטִים**, a Graecis *ἡγεταὶ*, a Latinis *liber iudicum*. Continuatur eodem modo eo- demque fine, quo in libris antecedentibus, hi- storia rei et publicae et sacrae Israelitarum ab obitu Eleazaris ad tempora Eli, pontifi- cis, per aliquot saeculorum tractum. Va- rius hic ob oculos ponitur status populi Israelitici nunc in peccata, ac idololatriam quoque, proruentis atque a Deo seuerè puniti per seruitutes calamitatesque, a vi- cinis reliquiis gentis Canaaniticae aliisque inflictae: nunc poenitentis et opem Nu- minis implorantis, adeoque ex Numinis benignitate per heroas diuinitus excitatos in

in libertatem asserti. Vocabantur ILLI IUDICES, qui dignitatis et officii ratione a tribunalium vrbanoꝝ assessoꝝibus vel *senatoribus in gente Israelitica*, quorum mentionem facit Exod. c. XVIII. 26. Deut. c. I. 16. XVI, 18. XIX. 17. 18. XXI. 2., *differebant*: cum iudices hic enumerati diuino instinctu iussuque animati extraordinario munere fungerentur et multo maiori auctoritate pollerent, quam ordinarii senatores ac iudices. Erant veluti Hebraeorum dictatores et Dei vicarii, qui *publicorum consiliorum, iudiciorum bellorumque principatum tenebant*: quo respectu IOSEPHVS eosdem nunc ἡγεμόνας αὐτοκρατορὰς, nunc δικαστὰς et στρατηγοὺς adpellat. De plurimis leguntur bellicae expeditiones: de aliquibus, v. g. de Eli et Samuele, non memoratur, quod exercitus duxerint aut bella gesserint, sed quod iudiciis exercendis atque dirimendis litibus popularibus praefuerint. Nulla igitur illorum sententia nititur probabilitate, qui iudices istos, *peracto bello ac vindicata in libertatem gente sua, magistratu se abdicasse* putant atque ad pristinum vitae genus redisse: inprimis cum post belli tempora iudicia exercuisse legantur, v. g. C. XII. 7. *Imperium iudicum non fuit semper uniuersale in omnes tribus, sed parziale interdum in aliquas*: cum aliae tribus pace ac libertate frui, aliae a vicinis gentibus seruitute premi vexarique potuerint. Qua quidem

Reuschii Intr. in Theol. M ratione

ratione duo iudices eodem tempore in diuersis tribubus belli pacisque negotia administrare potuerunt. Quod B. SCHMIDIVS h. l. §. 33. p. 1592. necessario statuendum esse putat, exemplo Deborahae et Barak, Simsonis et Eli, Samuelis et Regis Saulis, item Iairi ac Tholae, illius in vrbibus Gilead trans Iordanem c. X. 3. 4., huius in montanis Ephraim cis Iordanem c. X. 1. rerum potiti.

Per haec partita iudicum imperia difficultates chronologicas ex Iud. XI. 26. 1 Reg. VI. 1. atque Act. XIII. 20. sq. oriundas remoueri posse quam commodissime, aliqui haud temere iudicant atque sic eum ineunt calculum, vt computus, in dictis obuius, in concordiam redeat, quod hic obiter monere volumus in gratiam Auditorum.

§. CXLVI.

4) Liber
Samuelis:
huius
argumen-
tum.

Cum ad reliquos libros enumerandos progredimur: praemonendum duxi, quod *ordinem hic teneamus, vulgo in volumine horum librorum hebraico* receptum. Quae-
nam fit ordinis ratio apud alios, sub finem huius tractationis indicabimus. Quo quidem modo sequitur 4.) ספר שמואל *liber Samuelis*, vti ab Hebraeis vocatur, qui illum *non distribuunt in priorem atque posteriorem*, cum Talmudistae vnus tantum voluminis mentionem faciant: quod Patres quoque antiquioris aevi affirmant, vt ORIGENES in exposit. primi Psalmi, HIERO-

HIERONYMVS praefat. in libb. regum
T. IV. f. 7. b. Auctor synopieos Athanasia-
nae Opp. T. II. p. 61. *A Samuele* autem
denominatum huncce librum *ex ea ratione*
putant HVGO GROTIUS praef. in h. i.
et SANCTIVS proleg. 2. p. 4., quod per
totum illum librum ea occurrant, quae
relationem habeant ad Samuelem eidem-
que tribuenda veniant: cum Deus opera
illius fuerit vsus in rege et Saule et Dau-
ide constituendo. *LXX. interpretes βασι-*
λέων vel *βασιλειών*, quemadmodum vulga-
ta versio *regum* vel *regnorum libros*, adpel-
lant, *quoniam* regum, inprimis Saulis at-
que Davidis, res gestae, imperia atque
regna enarrantur, nec alio fine Samuelis
praemittitur historia, quam vt instituti regni
historia atque origo pateat clarius: librum
vero *in priorem et posteriorem distinguunt*.
Continuatur hic rei et ciuilis et sacrae in
Israelitarum gente historia post mortem Sim-
sonis, in qua substatit iudicum liber. *Hic*
scilicet iudicum duorum postremorum, Eli at-
que Samuelis, *historia, regni constitutio, regum*
priorum Saulis *res gestae* plene, Davidis ex
maxima parte *enarrantur* ita, vt vbique
Dei prouidentia adpareat, qua in turbis
reipublicae Israeliticae maximis *religio con-*
seruata atque, in illustri loco posita, aliis
oblata fuerit. *Vaticinii quoque Iacobi mo-*
ribundi Gen. XLIX. 8. 9. 10. atque *Mosis*
Deut. XXXIII. 7. 1., quo principatum tri-
bui Iudae praedixerant, *impletio sistitur*

in Dauidis, qui ex tribu Iuda oriundus erat, euectione ad regni fastigium, quod in posteros per longam annorum seriem propagabatur. *Redemptor* quoque, quem religio docet Israelitica, ex *Dauidis posteris* esse debebat, eaque erat inter alias nota illius characteristica, nec non *Dauides* proponitur in hac religione tamquam *typus* illius *redemptoris*: vnde *religioni Israeliticae integra de ortu, vita, rebus gestis, regno, familia Dauidis historia inseruit*, quae hoc libro traditur. CXX. circiter annorum res gestas in populo Israelitico comprehendit volumen libri Samuelis.

§. CXLVII.

§.) Liber
Regum:
huius
argumen-
tum.

Librum Samuelis excipit §.) liber, qui ab Hebraeis dicitur מלכים seu *regum* atque a Graecis in priorem atque posteriorem distributus vocatur βασιλέων vel βασιλειῶν, i. e. *regum* vel *regnorum*, quam partitionem Latini imitantur. Quoniam quoque Graeci librum Samuelis nomine regum appellauerunt atque in priorem et posteriorem distinxerunt: eo respectu hunc librum vocant βασιλέων γ και δ seu *regum tertium* ac *quartum*, conf. HIERONYMVS in explic. Psalm. i., vbi catalogum librorum sacrorum texit apud EVSEBIUM L.VI. hist. eccles. c. 25. Commemorat hoc volumen ea, quae mortem Dauidis proxime antecesserunt ipsamque mortem illius, vt eius historia, in libro Samuelis maxima ex parte tradi-

tradita, compleatur: tum *Salomonis imperium* et post illius obitum *republicam Israeliticam*, inauspicato in regna duo scissam, Iudae scilicet atque Israel, illius sede Hierosolymis, huius Samariae constituta, ob oculos ponit atque *utriusque fata usque ad deuastationem Israelis regni per Salmanassarem* atque *Iudae regni per Nebucadnezarem*, deductis regni Samariae ciuibus in captiuitatem Assyriacam atque regni Iudae in babylonicam seruitutem, *enarrat*. Sic ab vltimis duobus Davidis annis ad captiuitatem babylonicam circiter seriem annorum **CCCCXXXVI**. comprehendit. *Ubi-que vero in hac narratione religionis habetur ratio*, vt eius conseruatio, corruptela atque emendatio accurate indicetur: typi redemptoris futuri illustres exhibeantur: templi quoque Hierosolymitani aedificatio cultusque in illo instituti ratio hic explicetur.

§. CXLVIII.

Ordo in codicibus Hebraeis vulgo receptus progreditur ad 6.) *Elaias*.

6.) יֵשַׁעְיָהוּ, quae vox in textu יֵשַׁעְיָהוּ effertur atque a Graecis Ἠσαΐας seu *Esaias* vel, vt alii cum Hieronymo et vulgata exprimunt, *Isaias*, adpellatur.

7.) יֵרֵמְיָהוּ ex Dan. IX. 2., quae vox in 7.) *Ieremias*. hoc volumine plenius exprimitur יֵרֵמְיָהוּ, Ἰερεμίας a Graecis, *Hieremias* ab Hieronymo et vulgata, atque sine aspiratione vulgo dicitur *Ieremias*.

- 8.) Ezechiel. 8.) יְחֶזְקִאל, a Graecis vocatur Ἐζεκιήλ, a latinis *Ezechiel*.
- 9.) Hoseas. 9.) הוֹשִׁיעַ vel הוֹשִׁיעַ, quae vox a LXX. interpr. σωτήρ et perperam ab aliis quibusdam Αυσή, a Latinis quibusdam *Hosea* vel *Hoseas* rectius, quam a vulgata *Osee*.
- 10.) Ioel. 10.) יוֹאֵל, *Ioel*.
- 11.) Amos. 11.) אָמוֹס, Ἀμώς, *Amos*.
- 12.) Obadias. 12.) עֹבַדְיָה, a graecis LXX. edit. Rom. Ὀβδιὰς, in synopi., quae Athanasii fertur, ab aliis Patribus Ἀβδιὰς, in bibliis Antwerpensi. Plantini Ἀβδειὰς, a Latinis cum Hieronymo et vulgata *Abdias*, vulgo *Obadiab* vel *Obadias*, a IO. MARCKIO in comment. *Hobhadiab* adpellatur.
- 13.) Ionas. 13.) יוֹנָה, Ἰωνᾶς, *Ionas*.
- 14.) Micha. 14.) מִיכָה, apud LXX. Μηχάιας vel Μιχαίας, apud Latinos *Micha* vel *Michea*.
- 15.) Nahum. 15.) נַחֻם, apud LXX. Ναῦμ, apud Hieronymum atque Latinos *Nabum*.
- 16.) Habakkuk. 16.) חַבְבַּקִּיק, a Graecis Ἀμβακκῆ vel Ἀμβακῆμ vel, ut Hieronymus legit, Ἀβακῆμ, ut AVCTOR, qui sub Epiphanii nomine *de vitis prophetarum* scripsit, Ἀββακῆμ adpellatur: sed vitio procul dubio librariorum, cum primi huius vaticinii interpretes graeci probabiliter Ἀβακκῆ posuerunt, quod nomen barbarum librarius non affecutus legit Ἀμβακῆμ, ut CLERICVS putat art. criticae lib. III. sect. I. c. 3. §. 11. p. 38.

17.) *בִּפְנִיָּה*, apud LXX. interpretes et Graecos pariter ac Latinos doctores *Σοφίας*, *Sophonia*, effertur, quam lectionem DRVSIVS in notis antiquam esse censebat, *nunc*, inquit, *legunt Sphania* *δισσυλλάβως*, vel, si placet, *Tsephania*. Sed quam lectionem putat recentiorem, antiquissima est, ex Hebraeo scilicet expressa, adeoque omni versione, si rem ipsam spectemus, vetustior.

17.) Zephania.

18.) *חֲגַי*, a Graecis *Ἀγγαῖος*, a Latinis apud Hieronymum et in vulgata *Aggeus* vel *Aggaeus*, alias *Haggaeus*, vel, quod propius ad Hebraeam accedit formam, *Haggai* vocatur.

18.) Haggaeus.

19.) *זַכַּרְיָה*, graece et latine *Ζαχαρίας*, *Zacharias*.

19.) Zacharias.

20.) *מַלְאֲכִי*, quod Hieronymus quoque *Malachi* reddidit et, exceptis LXX, alii interpretes ita, ut in ebraeo legitur, transulisse monuit: Graeci et plerique recentiores Latini *Μαλαχίας*, *Malachias*, alii *Maleachi* vel *Maleaci* expresse-
runt.

20.) Malachias.

§. CXLIX.

Quae (§. praec.) recensentur nomina, sunt propria certorum hominum atque hic metonymice pro libris, quos reliquerunt, usurpantur. Viri isti afflatum iussuque diuinum de se perhibebant, quo inducti ad redarguenda scelera iustasque Dei poenas annuntiandas, item ad solatia proponenda accederent. Argumentum occasioque harum
M 4 scriptio-

Argumentum harum scriptio-

scriptionum nobis ex temporum istorum historia subministratur. Vergebant enim publici priuatique mores ad neglectum officiorum erga Deum, erga alios atque erga semetiplos; idololatia, perfidia, auaritia, crudelitas, luxus, verbique diuini ac religionis contemptus inualescebat: ut iusta Dei iudicia poenaeque grauissimae imminerent, quae quoque per vexationes varias regni et Iudae et Israel, ab Assyriis inprimis et Chaldaeis inflictas, se ostenderunt. Nec post reditum ex captiuitate babylonica calamitates plane cessarunt: impietas etiam atque neglectus honestatis recruderunt breui tempore, ut increpationibus atque exhortationibus opus denuo haberent reliquiae gentis Israeliticae. Illi igitur inter hosce doctores, qui clades illas vel anteuertunt vel comitati sunt, peccata populo grauissima ob oculos ponebant patbetice: poenas Dei seuerissimas, famem, pestem, clades bellicas et urbis Hierosolymorum ac Samariae excidium, itemque terrae vastationem, incolarum necem et seruitutem, denuntiabant. Aliqui potissimum suas dirigebant conaciones aduersus regnum Israel, ut Hoseas, Amos: aliqui obiectum habebant praecipuum regnum Iudae huiusque ciues, ut Esaias, Ieremias, Ezechiel, Zephania: utrumque vero regnum respiciebat Micha. Vbi-que hi viri, diuino spiritu agitati, poenitentiam urgent, qua poenas moderari atque euitare possint: conseruationem gentis Israe-
liti-

*liticae, nec non reditum ex servitute et instaurationem reipublicae Iudaicae promittunt; redemptorem generis humani, ex gente Israelitica oriundum, variasque illius notas characteristicas, regnum, tempus, quo adven-
turus sit, et alia huc pertinentia proponunt: nihil enim maius piorum animis solatium in hac rerum perturbatione instillare nihil-
que magis Israelitas generatim ad spem auxilii diuini erigere poterat, quam illud de satisfactore dogma probe inculcatum. Post reditum vero ex captiuitate Babylonica
atque partim Assyriaca Haggaeus torpentem ad templi Hierosolymitani exstructionem populum Israeliticum excitabat atque Dei auxilium gloriamque templi huius maximam promittebat: huic accedebat Zacharias atque
eamdem templi exaedificationem vrgebat, cum varii varias sibi denuo fingerent difficultates atque de felici operis successu desperarent. Post templum vero exstructum,
opera consiliisque inprimis Zorobabelis, qui curam habebat rei ciuilis, ac Iesu seu Iehoschuae, qui rei sacrae praeerat, atque post cultum Numinis instauratum vigere coepit religio morumque honestas: sed
mortuo Zorobabele atque Iehoschua pontifice breui tempore, negligentia praefectorum atque sacerdotum, in pristinam prolabebantur impietatem aliaque vitia, Deum cultum-
que eius vilipendebant atque hypocritice tractabant, nec non officia erga alios negligebant. Quo factum, vt sub Artaxerxe*

Longimano primum *Esdra* et post *Nebe-
mias* mitterentur, qui vitia haec atque im-
pietatem castigarent ac emendarent, adeoque
populus rite lustratus legis diuinae scien-
tia imbueretur atque ad studia honestatis
et pietatis inflammaretur, nec non ordo
Leuiticus integritati, qua exciderat, resti-
tueretur suoque muneri rite obeundo adap-
taretur. Sed breui, mortuo *Esdra* et *Nebe-
mia* absente *Nehem.* XIII. 6. et sacerdotes et
populus ad pristinas corruptelas atque per-
uersitatem redierunt, vt opus fuerit reforma-
tore *Malachia*, qui, foeditate scelerum et sa-
cerdotibus et populo ob oculos posita, ad poeni-
tentiam omnes excitaret. Sic horum viro-
rum sermones Israelitico populo ac religio-
ni inferuire debebant potissimum: sed *Io-
nae*, *Nahumi* atque *Obadiae* opera extra-
neis quoque destinabatur. *Ionas* nimirum
ad *Niniuitas*, grauissimis peccatis iram Dei
prouocantes atque ea propter pernicipiei pro-
ximos, ablegatur tamquam praeco poeniten-
tiae. Cum quoque post *Ionae* conciones ad
melio rem mentem rediissent *Niniuitae*, Dei
gratiam in poenis retardatis ea propter ex-
perti; sed non diu fructus poenitentiae tulif-
sent, contra in grauissima scelera proruen-
tes consilium de extirpando cepissent po-
pulo Israelitico: *Nabum* iustas *Niniuitis*
minabatur poenas diuinas, quibus sedes ac
regnum illorum adeo deleretur, vt amplis-
sima potentissimaque vrbs situs posteris
sit ignotus futurus. *Idumaeis*, qui semper
rebus

rebus populi Israelitici secundis inuide-
rant: rebus vero nunc in seruitute et As-
syriaca et Babylonica valde afflictis inful-
tabant, *destinantur Obadiae sermones*, qui
poenas Dei feuerissimas Idumaeis denun-
ciant atque gentem Israeliticam consolantur
pristinae hereditatis restitutione atque
reipublicae amplificatione. Hi quoque
Dei viri, *qui post captiuitatem babylonicam*
vixerunt vel ad exterarum gentes sermones di-
rexerunt, princeps religionis Israeliticae
dogma de satisfactore pro hominum genere
Θεὸν Θεώπων passim et directe et per typos il-
lustratum inculcarunt. Omnes vero illi do-
ctores, qui (§. praec.) sunt enumerati,
subinde historias temporis istius suorumque fa-
torum immiscent eumque seruant ordinem,
vt, quemadmodum ferebat occasio, incre-
pationibus solatia, historiam promissioni-
bus, concionibus sua fata inspergerent.

§. CL.

Ordo, quo Iesaias, tum Ieremias atque
porro Ezechiel ponitur (§. 148.), est hodie
vulgo et apud LXX interpretes receptus
temporisque rationi accommodatus: hunc
quoque ordinem MELITO SAR-
DENSIS in eclogis et ORIGENES
in expof. Psalm. I., vterque apud EVSE-
BIUM hist. eccles. L. IV. c. 26. et Lib.
VI. c. 25., nec non Masorethae, teste
ELIA LEVITA praefat. III. libri Ma-
foreth hammaforeth f. 19., sequuntur. Sed

Ordo
horum
scriptorum.

in Cod. Baua bathra f. 14. col. 2. post med. TALMVDICI, *ordo prophetarum*, in-
 quiunt, *ita se habet: Iosua, Iudices, Samuelis*
et regum libri; Ieremias et Ezechiel, Iesaias
et duodecim prophetarum (seu reliquorum,
 qui (§. 148.) allegati sunt,) *volumen. Ra-*
tionem huius ordinis ex argumenti affinitate
arcessunt. Cum enim in vrbis Hierosoly-
 morum templique vastatione finiantur re-
 gum libri, Ieremiae autem liber totus in
 eodem versetur argumento et Ezechielis
 quoque libri priora de clade eadem agant,
 vltima vero terminentur in consolatoriis
 eximiorum bonorum promissionibus, quod
 idem est argumentum sc^rptionis Iesaianae:
 recte se facere putarunt, si affinis argumen-
 ti libros, seu vastationem cum vastatione
 et consolationem cum consolatione, copu-
 larent. *Eundem ordinem seruat Maimoni-*
des in Hilchoth t^rphillin c. VII. §. 15. p. 95.
et libro legis c. VII. §. 15. vid. LIGHTH-
FOOT. hor. hebr. in Matth. XXVII. 9.
et chron. temp. et ord. text. N. T. opp.
T. II. p. 54. atque IO. HENR. OPI-
TIVS peculiari diatribe de Ieremia, inter
prophetas maiores primo, qui ad codd. quo-
que MSCtos Erfurteneses duos vnumque
regium Berolinensem, a se inspectos, hic
prouocat. Huius diuersi ordinis in codi-
 cibus MSCtis rationem indicat ELIAS
 LEVITA l. c., suae nimirum gentis do-
 ctiores Hispanos olim secutos esse Masore-
 thas, qui Iesaiam, tempore priorem, in or-
 dine

dine librorum sacrorum praeposuerint Ieremiae atque Ezechieli: Germanos autem atque Gallos illum adoptare ordinem, qui in cod. Baua bathra commendatur. *Ex illo autem ordine*, quo Ieremias principium est omnium, (§. 148.) allegatorum librorum, *fieri potuit, ut totum illorum librorum volumen Ieremiae nomine veniret*, q. d. volumen illud librorum sacrorum, cuius caput est Ieremias. Hoseas et qui sequentur (§. 148.), eo sunt ordine collocati, qui vulgo atque apud Patres tenetur: *alios autem alio ordine incedere constat*. Sic AVCTOR SYNOPSIS. script., quae inter Athanasii scripta reperitur, hanc seriem habet: 1.) Hoseas, 2.) Amos, 3.) Michaeas, 4.) Ioel, 5.) Obadias, 6.) Ionas, 7.) Nabum, 8.) Habacuc, 9.) Zephania, 10.) Haggaeus, 11.) Zacharias, 12.) Malachias. *Ex temporis ratione* secundum HENR. ALTIN- GIVM theol. histor. loc. II. period. II. art. 2. p. 89. collocantur 1.) Ionas, 2.) Amos, 3.) Hoseas, 4.) Ioel, 5.) Micha, 6.) Nabum, 7.) Zephania, 8.) Habacuc, 9.) Obadias, 10.) Haggaeus, 11.) Zacharias, 12.) Malachias: secundum SPANHEMIVM vero hist. eccles. V. T. opp. T. 1. p. 390. 1.) Ionas 2.) Ioel 3.) Amos 4.) Hoseas 5.) Micha 6.) Obadia 7.) Nabum 8.) Habacuc 9.) Zephania 10.) Haggaeus 11.) Zacharias 12.) Malachias: denuo aliter ordinantur secundum DAV. KNIBBE histor. prophet. L. II. c. V. §. 19. sqq. p. 307. Nec mirum,

mirum, quod in temporis ordine discrepent auctores: cum enim horum aliqui eodem tempore sermones ederent, inter συγχρόνως definire, quis prior, quis posterior, difficile est.

§. CLI.

12.) liber
psalmorum.
eius
argumen-
tum.

In serie scriptorum apud Hebraeos sacrorum vulgari sequitur 21.) ספר תהלים
liber laudum seu hymnorum, vt Hieronymus interpretatur, aliquando volumen hoc vocatur תהלים laudes hymni: graece βιβλος ψαλμῶν liber Psalmorum Luc. XX. 42. Act. I. 20.; alias quoque ψαλτήριον, item ψαλμοι: has voces Latini sua donant ciuitate ac librum istum nomine psalterii vel psalmorum adpellant. Quamquam enim psalterii vocabulum proprie notet instrumentum aliquod musicum, quo psallitur, atque psalmus significet harmonicum psalterii percussi sonum: hic tamen ipsa carmina, quibus iungitur illud instrumentum musicum huiusque concentus improprie significari per voces istas, vulgo est notissimum. Continet hoc psalmorum volumen cantus et dogmaticos et precatorios. Dogmata quidem religionis iudaicae exhaurit plane, vt nullum sit caput doctrinae, quod in psalmis non habeat testimonium, vt COCCCEIVS praef. ad analys. psalm. T. I. opp. ἀνεκδοτ. p. 380. a. iudicat: sed haec dogmatum summa in psalmis disiecta atque per particulas sparsa reperitur, quam tamen suo systemate cohaerentem atque ordine dispositam

fitam proposuerunt theologi quidam, v. g. IO. SCHMIDIVS conf. homil. III. in psalm. prooemial. p. 53. ff. IO. TARNOVIVS Comment. in aliquot psalmos p. 6. sqq. IO. HENR. MAIVS in disert. de theologia Davidis. PRECES INTERNAE complectuntur affectus grati animi pro acceptis Dei beneficiis atque desiderii, quo anhelamus futura Numinis beneficia; beneficia vero spectantur vel in nobis vel in aliis: affectus illi interni, vobis externisque signis expressi, preces audiunt EXTERNAE. Quae eapropter sunt

N.) *respectu bonorum ad nos relatorum.*

1.) *Εὐχαριστία* seu GRATIARVM ACTIONES laudesque pro acceptis beneficiis;

2.) INVOCATIONES seu preces inuocatoriae, quibus petimus a Deo *benignitatis exercitium in bonis conferendis*, quae speciatim vocantur *προσευχαί* seu OBSECRATIONES, atque *in malis auerruncandis*, quae speciatim audiunt *δεήσεις* seu DEPRECATIONES:

3.) *respectu bonorum ad alios relatorum* *ἐντεύξεις* seu INTERCESSIONES, si pro aliis preces funduntur, quae iterum *in gratiarum actorias, obsecratorias atque deprecatorias* distinguui possent. Omnes hasce precum species comprehendit psalmorum liber atque tanta formularum et obiectorum varietate hasce proponit, ut vix occurrant hominum tem-

tempora, quibus ex hoc precum promptuario affectus isti excitari, conservari atque inflammari non queant.

§. CLII.

22.) Prouerbia
Salomonis:
horum
argumen-
tum.

Psalms excipiunt 22.) מִשְׁלֵי, מִשְׁלֵי
παραοιμίαι Σολομώντος, *prouerbia Salomonis*,
sic dicta tum ab argumento, quod in ada-
giis occupatur, tum ab Auctore, qui erat
Rex Israelitarum Salomo. Vocantur quo-
que illa prouerbia παραβολαὶ 1 Reg. IV. 32.,
παιδεῖαι prou. XXV. 1. a. LXX., παιδαγω-
γικὴ σοφία a GREGORIO NA-
ZIANZENO orat. XI. p. 180. et saepis-
sime apud Patres σοφία, conf. SVICERI
Thes. eccles. T. II. col. 987. sqq. item
παναίρετος σοφία seu *sapientia, omnem com-
plexa virtutem*, vt ex CLEMENTIS
ROM. epist. I. ad Corinth. c. 57. CLE-
MENTIS ALEXANDR. miscellaneo
II. p. 420. et EVSEBII L. IV. hist. ec-
cles. c. 22. colligi potest. *Licet* vero ea-
dem adpellatio a Graecis, et frequentius
quidem, tribuatur libro sapientiae atque
Siracidae ecclesiastico, atque hinc *anony-
mus* litera B. notatus in IO. CLERICI
patrum apostolic. edit. T. I. p. 179. a. ne-
get, *Eusebium l. c. prouerbia haec per παναί-
ρετον σοφίαν indigitasse: hoc tamen elogium
adagiis hisce vendicauit* ibid. pag. praec.
IO. BAPT. COTELERIVS in not.
ad cit. locum Clementis Romani. Nec *ar-
gumentum* huius libri ab hac adpellatione
est

est alienum: complectitur enim per frequentes atque breues sententias *totum moralium disciplinarum ambitum*, ut omnem vitae rationem praeceptis instruat saluberrimis, causas ad egregios animi conatus mouentes subministret atque, dum easdem et a confectariis actionum naturalibus et a Deo eiusque perfectionibus ac operibus arcescit, *virtutem et naturalem et piam docet*. Conf. quae ipse Auctor libri sub illius initium C. I. 2. sqq. de hocce tradit argumento.

§. CLIII.

Ordo noster ob oculos ponit 23.) יֹב, 23.) Iobus: *יֹב*, Iobum, vel *liobum* aut *liobb*, si Hebraeam dictionem premere velimus curatius: quod nomen est viri, cuius fata atque colloquia enarrat liber. *Argumentum libri praecipuum in hisce quaestionibus*, an ferat Dei iustitia, ut homines integri scelerisque puri durissimis obiiciantur calamitatibus: *item* an de hominum honestate ac pietate ex rebus secundis, atque de eorundem peruerfitate ac impietate ex aduersis iudicari queat, *ventilandis versatur*. Quarum prior assertiue; posterior negatiue deciditur a Deo: postquam, ex negata priori quaestione, collocutores Iobi hunc morum prauorum atque impiorum, occultorum quidem, diu arguissent atque Iobus sic defenderet innocentiam, ut iniurius fieret in Deum iustitiamque illius. *Quae de fati*
Reuschii Intr. in Theol. N Iobi

23.) Iobus:
huius
argumen-
tum.

Iobi historice huic scripto inseruntur, ea prologi atque epilogi vicem subeunt, ut hinc dictorum occasio atque scopus pateat luculentius. Quamquam vero huius libri tractatio occupatur potissimum in explicanda Numinis prouidentia, praecipue in finibus bonorum atque malorum indicandis: pro connexionem tamen dogmatum religionis Israeliticae, ad omnia illius capita extenditur iisdemque declarationem lucemque affundit.

§. CLIV.

24.) Canticum
canticorum:
eius
argumen-
tum.

Porro adparet 24.) שִׁיר הַשִּׁירִים, ᾠδα ἀσμάτων, canticum canticorum seu praestantissimum canticum et ex multis canticis sacris conflatum, quorum nucleum atque medullam in hoc coegit Salomo. Sistit vero illud carmen amorem sponsi sponsaeque in sensu litterae, ut B. PFEIFFERVS in thesaur. hermen. hypomn. ad cap. III. §. 3. p. 150. sqq., vel in τὸ ῥητὼ, ut B. GLASSIUS phil. sacr. lib. II. P. I. tract. 2. sect. 1. p. 262. sqq. loquitur: sed in sensu litterali, tropico tamen et figurato, indicare atque significare debet, ex mente doctorum, amorem Dei atque redemptoris erga homines. Sic ex Iudaeis ABARBANEL comment. ad 1 Reg. III. 12. canticum hoc de diuino erga populum Israeliticum amore et de Numinis, quam Israelitis praestitit, gubernatione benignissima interpretandum censet, conf. MAIMONIDES in Iesod. thora C. VI. sect. 12.:
Chri-

Christiani vero doctores communiter fere istud canticum *de redemptoris* nexu cum hominibus, de ineffabili eius amore atque mirabilibus gratiae operationibus, quibus prosequitur omnes, qui mediis beatitudinis, ab ipso oblatis, se accommodare volunt, explicant.

§. CLV.

Hinc subiungitur vulgo 25.) רֹחַ 'p89, *Ruth*, quoniam liber hic solam Ruthae historiam complectitur, ut AVCTOR SYNOPSEOS, quae inter Athanasii opera reperitur, p. 75. censet. Quum enim tempore iudicum caritate annonae premerentur Bethlehemitae: Elimelech quidam, ex Iuda, Iacobi filio, per Perezum oriundus, cum vxore duobusque filiis ad Moabitas, vbi filii ducebant in matrimonium feminas Moabiticas, diuertit, sed Elimelech cum filiis morte occubuit relictaque vxor cum nuru altera Ruth Bethlehemum rediit, vbi Ruth Boaso, affini, nupsit, ex qua natus Obed, parens Isai, qui Dauidem procreauit. Praecipuus huius libri vsus hinc definiri potest, genealogiae nimirum *Dauidis*, qui progenitor esse debebat redemptoris, quem docebat religio Israelitica, illustratio.

25.) Ruth :
eius
argumen-
tum,

§. CLVI.

Inter libros Hebraeorum, festis diebus destinatos, reperitur liber 26.) נִיכָה, a voce initiali, atque in Rabbinorum com-

26.) Threni:
horum
argumen-
tum.

mentariis קִינּוּתִים seu lamenta eodemque respectu Θῆνοι dictus: Latini adpellant *lamenta*, apud ISIODORVM HISPAL. L.VI. origin. 5. Etymol. cap. 2. p. 45. item *lamentationem*, in breuiario Romano feria S. hebdomatis maioris, nec non *lamentationes*, in vulgata, et *tbrenos*, vocabulo graeco latiniate donato. *Continet* scilicet *liber* iste *acerbissimas querelas de calamitatibus*, quae oppresserant Israeliticae gentis reliquias, postquam vrbs Hierosolymorum funditus deleta atque magna pars populi in clade illa perierat, multi in captiuitatem abducti essent, aliqui intra patriae ruinas haerent. *Peccata populi indicat*, tamquam fontem horum malorum, *poenitentiam suadet*, eoque immensam *Numinis misericordiam commendat*, *patientiam inculcat* precesque conceptis verbis praescribit: *hostium clades reditumque exulum in patriam praedicat* aliaque spei argumenta ostendit.

§. CLVII.

26.) Ecclesiastes:
eius
argumentum.

Duce semel assumpto ordine accedimus 26.) ad קהלת, Εκκλησιαστήν, *Ecclesiasten*. Vox: Hebraica construitur iam cum verbo feminino, v. g. c. VII. 27. iam cum verbis masculinis, e.g. c. I. 2. XII. 8. 9. 10, vt communis esse et generis et vsus perhibeatur: forma tamen est feminina atque חכמה *sapientia* aut aliud vocabulum conueniens adiungendum videtur, vt masculine adhibitum per adpositionem subintelligatur

gatur שלמה h. f. Salomo, sapientia concionatrix, seu Salomo sapientissimus concionator. Nomen concionatoris seu ecclesiastae librum istum accepisse putant ex ea ratione, quod contineat sermones, qui per Salomonem publice dicti sint in concione aliqua suorum principum et aliorum, conf. C. XII. 9. Sic est LVTHERI sententia in praef. in ecclef. T. III. Ienens. lat. p. 233. et cum Luthero faciunt HEBRAEI in Midrasch coheleth, ubi hoc nomen Salomoni non alias, sed in hac tantum scriptione tributum statuunt, שהיו דבריו, נאמרים בהקהל, quod sermones hosce palam et conuocata concione habuerit. Idem sentiunt MERCERVS et GEIERVS, nec non FOERSTERVS in lexico, voce קהל. *Conscriptus nimirum hic liber existimatur a Salomone sub finem vitae, ceu vanitatis censor et poenitentiae testis: cum omni experientiae, scientiarum, imo et voluptatum genere animum expleuisset atque omnium rerum abundantia afflueret, nec tamen in hisce veram animi tranquillitatem inueniret, quam per veram ad Deum conuersionem inuentam praedicabat. Nam 1.) peccata sua memorat c. II. 10. VII. 26. sqq., bonorum temporalium vanitatem exagitat, animum a mundi illecebris auocatum, ad Deum vero conuersum ad beatamque mortem compositum, adeoque vere poenitentem, ostendit: 2.) ea recenset, quorum experientia vsusque longissimum temporis tra-*

Etum aetatemque prouectam postulat: 3.) *vestigia prodit scriptoris, aetatis ingrauescentis incommoda experti, in elegantissima effoetae senectutis hypotyposi c. XII. Argumentum huius scriptiois est, ut summum hominis bonum sollicito inuestiget scrutinio, quod negat consistere in curiosa ac vana scientia, in corporis bonis, in voluptatibus luxuque, in fama et dignitatibus, in potentia ac robore, in opibus congestisque in immensum thesauris, sed in conscientiae tranquillitate, quae ex fiducia, quod Deus sit nobis placatus, oriatur. Quae fiducia quoque ad amorem timoremque erga Deum filialem stimulat, ex quo studium bonarum actionum ardentissimum resultat. Sic enim acquiescit homo in Dei gubernatione, anxiam fatorum imminentium expectationem animo eiicit, et aequa aestimatione et moderato usu res prosequitur humanas: atque hac ratione ad veram contendit felicitatem.*

§. CLVIII.

27.) Esther:
eius
argumen-
tum.

In volumine librorum occurrit porro 27.) מִגִּלְתָּ אֶסְתֵּר, apud Graecos et Latinos Ἔσθηρ, *Esther*, vel apud Clementem Alexandr. L. I. Stromat. Αἰσθηρ: ideo sic dicitur, quod *historiam Estherae*, ex gentis Iudaeorum reliquiis, qui a Nebucadnezare in captiuitatem fuerant abducti, complectitur. Quae Hamanis nimirum consilia, quibus Iudaeorum excidium, per regis Persa-

Persarum ditiones disperforum, machinabatur, perturbavit atque infregit. Quum enim Esthera, in thorum regis Ahasueri, (quem non sine ratione pro Xerxe habet IOS. SCALIGER L.VI. emend. temp. et animadversionibus Eusebianis p. 101. 103. cum aliis, alii pro Cambyse), esset adscita: illius intercessione atque consiliis Mordechai, tutoris antea atque cognati Estherae, imminens internecio Iudaeorum, quae litteris regiis, auctore Hamane, iamdum erat determinata, est impedita. Sic providentiam Dei luculenter ostendit conservatione religionis Israeliticae illiusque gentis, ex qua oriundus erat redemptor generis humani.

§. CLIX.

Hinc 28.) דַּנְיֵאל, vt in hoc libro semper scribitur, vel דַּנְיֵאל, vt apud Ezech. XIV. 14. 20. legitur, Δανιήλ, *Daniel* se offert, nomine viri atque auctoris pro libro metonymice posito. Continet historica partim de fatiis Danielis ac sociorum prosperis atque aduersis ostenditque in hisce singularem Danielis virtutem pietatemque ac familiaritatem cum Deo c. I. III. VI., partim de imperii Babylonici ac Persici mutationibus regumque hinc flagitiis, hinc correctione et poenis c. II. IV. V. Praeterea in vaticiniis versatur de fatiis regnorum aliquot c. VII. VIII. X., quorum mutationes tangebant quoque ex parte gentem atque

28.) Daniel
eius
argumen-
tum.

religionem Israeliticam, nec non in vaticiniis de *redemptoris aduentu*, huius tempore, septuaginta septimanis definito, *sorte*, de *politiae iudaicae excidio*, de *conseruatione religionis Israeliticae in vexationibus maximis*. Sic scriptio haec erat apprime accommodata, pro istorum temporum ratione, *ut animi Iudaeorum*, exilii calamitatibus prostrati, *in fide de redemptore generis humani*, ex ipsorum gente oriundo, *roborarentur* atque ad *spem aliquam erigerentur*.

§. CLX.

29.) Esdra
30.) Nehe-
mia:
horum
argumen-
tum.

Post Danielelem collocant 29.) עֶזְרָא, Graece Ἐσδρας, Dorico more ζ in σδ mutato, latine *Esra*, *Esra*, *Esdras*, atque 30.) נְחֶמְיָה vel נְחִמְיָה, Graece Νεεμίας, latine *Nehemias* vel *liber Nehemiae*. Hi duo libri in unum volumen apud Hebraeos coniungebantur, teste ORIGENE in expof. Pf. I. apud Eusebium L. VI. hist. eccles., HIERONYMO epist. ad Paulinum T. IV. opp. p. 3. item in praefat. in h. l. Tom. IV. Opp. f. 9. B.; in Nehemiae quoque libro historia ab Esra inchoata continuatur atque illustratur: hinc factum, ut liber Esdrae dicatur aliquando liber primus seu prior Esdrae atque liber Nehemiae vocetur liber secundus seu posterior Esdrae. Qua quidem ratione liber secundus Esdrae non confundendus erit cum alio libro, qui adpellatur liber Esdrae secundus et pro diuinitus inspirato non habendus, alias quoque liber tertius Esdrae

Esdrae nominatus. Sed quoniam *posterior liber* de Nehemia agit potissimum: *ad Nebemiam in inscriptione rectius*, quam ad Esram, *refertur.* Esdrae liber geminam commemorat populi Israelitici ex captiuitate Babylonica reductionem: alteram sub rege Cyro per Zorobabelem aliosque principes et per Iosua pontificem, quorum opera templum Hierosolymitanum post superatas difficultates restitutum cultusque Dei secundum legis praescriptum renouatus est; alteram, rebus denuo in deterius vergentibus, sub rege Artaxerxe, qua, duce Esdra, magna Iudaeorum multitudo in patriam rediit, Esdra vero inualescentia populi, procerumque inprimis, peccata correxit, inauspicata cum alienigenis connubia rescidit atque rem et ciuilem et sacram, solutam atque labantem, legibus ac ordine reuinxit atque confirmauit. Hinc cognoscimus, quo pacto religio atque gens Israelitica, non permixta tribuum ac familiarum distinctione, ad exacte dignoscendum illum redemptorem generis humani, ex Dauidis prosapia oriundum, fuerit conseruata in mediis captiuitatis calamitatibus atque turbis: tum etiam, quod uaticinia de reducendo ex Babylonia populo Israelitico et instaurando templo ac republica Israelitarum, a uiris Θεοπνεύστοις toties repetita, euentu ipso sint comprobata. In Nehemiae libro instauratae urbis Hierosolymorum et reipublicae iudaicae atque religionis Israeliticae historia, ab Esdra inchoata, conti-

nuatur ac ipsius Nehemiae zelus in hac rerum iudaicarum conuersione ob oculos ponitur. Sic per hunc librum *integritas sua constare debebat historiae et ciuili et sacrae iudaeorum, usque ad eam temporis periodum, qua, ex praedictione aliorum scriptorum sacrorum (conf. §. 149.), captiuitatis calamitates euaserant plane Iudaei atque suam recuperauerant rempublicam, quae erat duratura usque ad redemptoris aduentum, quem eo maiori fiducia poterant expectare, cum reliqua vaticinia de vrbe Hierosolymorum atque republica iudaeorum restauranda viderent legerentque impleta.*

§. CLXI.

32.) Chroni-
corum
libri:
horum ar-
gumentum.

Hunc librorum sacrorum ordinem claudunt 32.) *הַכְּרִי הַיָּמִים*, *verba dierum* seu *res gestae temporum*: Graece *παράλειπόμενα*, *praetermissa*, quod multa, in libris regum praeterita, in his libris contineantur, quemadmodum Athanasiana habet synopsis T. II. opp. p. 82.; sed haec adpellatio videtur minus commoda, cum *ad modum ephemeridum, seriem temporum a primo generis humani ortu per genealogias tradat usque ad regum in populo Israelitico imperium atque tum regni iudae inprimis facta recenscat* potius, quam regum libros suppleat: Latini partim Graecos imitati *paralipomena* vocant, partim *Chronicorum libros*: aliis audiunt *annales*, itemque *ephe-merides*. *Distinctionem in librum priorem atque*

atque posteriorem παραλειπομένων graecae versionis, quae LXX. senum nomine venit, auctoribus vel interpolatoribus tribuendam esse atque hinc Patres eandem hausisse, ut in libris Samuelis ac regum (§. 164. sq.), ex eo perspicitur, quod ORIGENES in expof. Psalm. I. apud Euseb. L. VI. hist. eccl. c. 25., HIERONYMVS praefat. in lib. paralip. T. IV. Opp. f. 8. D. et cet. id expressis verbis testantur, item quod Masorethae volumen hoc tamquam vnum numerant. Ex superioribus horum chronicorum argumentum patet atque utilitas, quam praestat illa historia religioni Israeliticae: per genealogias nimirum redemptoris natales continua progenitorum serie ostenduntur, ut praedictionum, de humana illius origine ac consanguinitate, veritas semper adpareat luculenter; per regum vero Iudae historiam religionis status usque ad Zorobabelem ob oculos ponitur.

§. CLXII.

Libros haftenus recensitos Hebraei distinguunt in תּוֹרָה, legem, נְבִיאִים, prophetas et כְּתוּבִים, quam vocem EPIPHANIVS l. de mensuris et ponderibus c. 4. T. IV. Opp. p. 161. convenientissime per γραφεία reddidit, vulgo per Hagiographa explicant. Lex comprehendit quinque Mosis libros. Prophetae distribuuntur denuo in ראשונים seu priores atque in אחרונים seu posteriores, ratione distinctionis a temporum

Varia
librorum,
haftenus
recensitorum
distributio
huiusque
ratio:
ordo et
distinctio.

rum periodis defumta, quamquam id non fiat omnibus eodem modo. TALMVDICI in Gemara tr. Sota c. 9. §. 12. *priores* dicunt, qui ante captiuitatem Babylonicam vaticinati sunt, vna cum Ieremia et Ezechiele, quorum aetas in ipsum Hierosolymorum excidium incidit: *posteriores* vero, qui captiuitatem secuti sunt, vt Haggaeus, Zacharias, Malachias. Sed vulgo prophetas *priores* vocant, qui ante Vziae regis tempora vixerunt, in quorum referuntur numerum *liber Iosuae, iudicum, Samuelis* atque *regum*: qui vero postea exstiterunt atque in prophetarum censum inter Hebraeos veniunt, illi dicuntur prophetae *posteriores*. Hi iterum pro magnitudine voluminum, quae reliquerunt, audiunt vel *גְּדוֹלִים* seu *maiores*, quales sunt *Esaias, Ieremias* atque *Ezechiel*: vel *קְטָנִים* seu *minores*, quales sunt illi, *qui praeterea* (§. 148.) *enumerantur*, et ex quibus vnum volumen magnum fecerunt Rabbini, ne illi, seorsim extantes, ob paruum molem perirent, vt TALMVDICI in Massechet Bava bathra c. I. f. 14. col. 2. loquuntur; eos vulgo a numero prophetarum *תריסר*, idem, quod *δωδεκαπρόφητων*, adpellant. Conf. LAVR. FABRICII partitiones cod. Hebr. cap. XVIII. init. p. 336. edit. Cren. *Hagiographa* adpellantur *libri reliqui*, (§. 151. - 161.) *allegati*. Quemadmodum quoque ex HIERONYMI praef. in libr. Regum, quae prologus Galeatus dicitur,

Tom.

Tom. III. Opp. p. 16. cognoscimus, *aliqui cum libro iudicum compingunt atque numerant librum Ruth atque cum Ieremia threnos: psalmis quoque praemittunt Iobum.* Qua ratione sequens librorum ordo et numerus prodit: *quinque Moſis libri; quatuor libri prophetarum priorum, liber ſcilicet Iofuae, iudicum, cui connumeratur Ruth, Samuelis et Regum, quatuor poſteriorum, Eſaias ſcilicet, Ieremias, cui adiunguntur threni, Ezechiel, δωδεκαπρόφητον ſeu Thereaſar; nouem libri hagiographorum, quorum primus eſt Iobus, ſecundus Dauidis Pſalmi, vel inuerſo ordine, primus Dauidis pſalmi, ſecundus Iobus, tertius prouerbia ſeu regulae morales Salomonis, quartus eccleſiaſtes, quintus canticum canticorum, ſextus Daniel, ſeptimus דברי הימים, quod ſignificanter χρονικὸν totius diuinae hſtoriae poſſumus adpellare, octauus Eſdras, qui apud Graecos et Latinos in duos libros diuiſus eſt, (complectitur enim librum ſimul Nehemiae), nonus Heſther. Sic prodeunt ex hac librorum ſacrorum recenſione, apud Hieronymum, *viginti duo* pro numero, vt putat, litterarum alphabeti Hebraici: vel, ſi Ruth atque threni, ex aliorum ſententia, ſuo loco inter hagiographa numerantur, *viginti quatuor libri ſacri* hoc volumine continentur, vnde complexum horum librorum ideo quoque adpellant עשרים וארבעה. Iudaei moderni in ſuis codicibus, ad ſynagogae dierum-*

dierumque festorum usum, quinque Mosis libris loco adpendicis subiungunt quinque librorum, diebus festis destinatorum, volumina: primo canticum canticorum, quod in festo paschatos, secundo librum Ruth, quem in festo pentecostes, tertio threnos, quem d. IX. Iulii, quo templum exustum, quarto ecclesiasten, quem in festo tabernaculorum, quinto librum Esther, quem diebus purim legere consueuerunt publice. *Fundamentum distinctionis* A B A R B A N E L praef. Comment. in Iosnam alique Rab-
bini in diuerso reuelationis ac influentiae di-
uinae gradu ac modo constituunt. SUPRE-
MUM REVELATIONIS GRADUM Mosis tri-
buunt, quicum oretenus, sine somniorum
ac visionum inuolucris, Deus fuerit locu-
tus Num. XII. 6.: vnde pentateuchum
sublimissimo reuelationis modo fuerit edi-
tum. PROXIMUM POST MOSEN REVE-
LATIONIS GRADUM tribuunt prophetis,
cum, siue dormientes siue vigilantes, omni
sensuum ministerio orbatu seu ecstatici vel
vocem audierint secum loquentem vel vi-
siones perceperint. Quali dono prophe-
tiae praeditos fuisse censent *Auctores libro-*
rum Iosuae, iudicum, Samuelis, regum,
Esaiae, Ieremiae, Ezechielis atque δωδε-
καπροφήται. INFIMUM REVELATIONIS
GRADUM vocant רוח הקדש, quo, sensi-
bus integris manentibus seu sine ecstasi,
facultatem diuinam super se quiescentem
senferint, qua excitante et suggerente co-
gitatio.

gitationes atque verba, diuina iuxta ac ciuilia dixerint atque litteris mandarint. Quem gradum reuelationis *concedunt scriptoribus librorum, qui vocantur hagiographa*, vt libri psalmorum, prouerbiorum, Iobi, cantici canticorum, Ruth, threnorum, ecclesiastae, Estherae, Danielis, Esdrae, et chronicorum. *Hanc librorum sacrorum partitionem esse antiquissimam*, facile adparet vel ex eo, quod cum redemptor ille generis humani, a prophetis promissus, quem Christiani esse perhibent Iesum Nazarenum, aetatem in hoc terrarum orbe ageret, illa partitio in vfu fuerit, vt ex Luc. XXIV. 27. 44. patet, quamquam iste *hanc trichotomiam ad dichotomiam quoque reduxerit, in Mosen atque prophetas hocce librorum sacrorum volumen distinguendo* Luc. XVI. 29. coll. XXIV. 27., vbi quidem sub prophetarum nomine *Hagiographa* comprehenduntur. Sed eo tamen sensu, quem Rab-
bini produnt, *admittere illam, est sine ratione sufficiente seu temerarie agere*. Quamquam enim varios reuelationis modos gradusque cognoscamus possibiles, idque habuerit omnino Moses peculiare, quod ad voluntatem illius, quocumque temporis momento, responsum Dei seu actus inspirationis eidem obtigerit, qui quidem reuelationis modus de alio legitur nullo: attamen haec generalia in adplicatione ista valere vbique, non probari potest. Nulli-
bi enim in actu inspirationis, quem per-
cepe-

ceperunt Auctores ministeriales librorum prophetarum atque Hagiographorum, aliqua affertur differentia ex hisce libris sacris. Sic ergo haec librorum sacrorum distributio ob antiquitatem suo maneat loco: verum non ex ea valeat ratio, quam allegant Rabbinii. *Commodiorem tamen putant aliqui partitionis rationem, ab obiecto seu materia arcessendam.* Quo quidem respectu eosdem distinguunt in legales, quo referunt quinque Mosis libros: in *historicos*, quo pertinent libri Iosuae, iudicum, Ruth, Samuelis, Regum, chronicorum, Esdrae, Nehemiae, Estherae: in *doctrinales*, quorum censu veniunt libri Iobi, psalmorum, prouerbiorum, ecclesiastae, cantici canticorum: atque in *propheticos*, qui Esaia, Ieremiam una cum threnis, Ezechielem, Daniele et δωδεκαπρόφητων comprehendunt. *Vel* eosdem partiuntur in *historicos*, qui in proxime allegato ordine a Mosis volumine ad Estherae librum inclus. porriguntur: in *poeticos* a Iobo ad canticum canticorum: atque in *propheticos* a Iesaja vsque ad finem δωδεκαπρόφητων. Dantur adhuc minores horum librorum distinctiones in ספרים *ordines*, פרשות *paraschas*, in Mose, et הפטרות *haptaras*, in prophetis, in פרקים, quae et latino vocabulo קפיטולי apud Hebraeos dicuntur, latine *capita*, item פסוקים *versus*: de quibus tamen hic agendi locus non est, qui plura nouisse cupit, is adeat FABRI-

cii partit. codicis Hebraei, BVXTORFII
praef. concord. Hebr. et Tiberiadem, nec
non de punctorum antiquitate, aliosque.

§. CLXIII.

Sed quicumque ordo ac partitio libro-
rum istorum sacrorum admittatur, nostra
nihil refert: dummodo *id teneatur, eosdem
a Iudaeis atque Christianis communi consen-
su haberi non modo pro diuinitus inspiratis,
sed pro norma quoque seu canone omnium re-
ligionis dogmatum.* Quod quum ipsa pro-
bet experientia: praeterea notandum,
quod *haec scripta solenni quoque ritu in
censum librorum istorum, qui normae ra-
tionem habere debebant, recepta sint.*
De Mosis libris dicitur expressis verbis,
*quod hoc fine Moses dederit Leuitis atque
inter hos probabiliter sacerdoti principi li-
brum legis, ut reponeret illum ספר ארון ברית
ex latere arcae foederis et cet.* Idem vale-
re putant de hisce in libro Iosuae dictis
c. XXIV. 26., vbi de Iosua memoratur,
*quod scripserit verba ista in libro legis, IO-
NATHAN addit, et reposuit illa in libro legis
Domini, i. e., vt alii interpretantur, vna cum
libro Mosis iuxta vel in ipsam arcam retulit.*
Idem quoque colligi posse putant de Sa-
muelis libris, vel priori quidem, ex Sam.
X. 25. *Locutusque est Samuel ad populum
ius regni et scripsit in libro deposuitque coram
Iehoua, i. e., explicante KIMCHIO, in arca,
vel GERSCHOMIDE, iuxta arcam Domini.*

A
Iudaeis
et
Christianis
habentur
pro
inspiratis
diuinitus
atque
pro
canone
dogmatum
religionis:
quoniam
libri
apocryphi.

Reuschii Intr. in Theol.

O

Quod

Quod etiam de reliquis valuisse libris ex EPIPHANIO de ponderibus et mens. c. IV. patet, ubi Iudaicae consuetudinis mentionem facit, dum sapientiae librum et Siracidem utiles quidem, sed e canonicorum librorum numero exclusos scribit, ἀλλ' εἰς ἀριθμὸν ῥητῶν ἔκ ἀναφέρονται, διὸ δὲ ἐν τῷ Ἀαζὼν (ἔκ) ἀνετέθησαν, i. e. sed in numerum canonicorum non referuntur, quamobrem in aron (arca foederis) repositi (non) sunt, negans enim particula, mendose omissa in exemplaribus, est reponenda, nisi contradictoria scripsisse Epiphanium statuere velis. IOANNES quoque DAMASCENVS ex Epiphanio hoc dictum negatiue repetit: at panaeretos, inquit, hoc est, sapientia Salomonis et Iesu egregia quidem virtutis praecepta continent et pulchrae sunt; ἀλλ' ἔκ ἀριθμῶνται, ὃδὲ ἔκειντο ἐν τῇ κιβωτῷ, sed non numerantur, neque reponuntur in arca. Hinc veteres vocarunt libros, qui dogmatum norma esse debebant, ἐνδιαθέτης, intra positos, vt EVSEBIVS in chronico ἐνδιαθέτης ἐβραϊκὰς γραφὰς dixit, quae EPIPHANIO sunt ῥητὰ καὶ ἐνδιαθέτα βιβλία. Sic libri omnes, qui pro diuinitus inspiratis habebantur atque pro norma dogmatum religionis accipiebantur, in templi Hierosolymitani locum interiore, qui sanctum sanctorum dicebatur, illati a sacerdote, in arca foederis vel prope eandem ad latus in peculiari capsula, in κρύπτα ἁγία, in sancta illa crypta seu loco abdito et armario, ponebantur: qui vero in cryptam illam

illam sanctam non inferebantur, sed ab eadem aberant, alias non inutiles, dicebantur ἀπόκρυφοι, apocryphi, q. d. ab illa crypta exclusi. conf. I. H. MAIVS in theolog. prophet. dissert. praelim. I. §. 2. sqq. Cum quoque in conflagratione templi Hierosolymitani, a Babyloniiis illata, arca pariter ac libri scripturae, penes arcam vel in eadem collocati, incendio perierint probabiliter, conf. CARPZOVIVS disput. quonam arca peruenerit? c. II. §. 14. p. 88.: vero quoque videtur simile, nouam arcam aut capsam quidem post reditum ex captiuitate fabricatam et in sanctissimo templi secundi seu Zorobabelici loco positam, inque ea et apographa librorum, accurate recensita, quorum autographa conflagrauerant, et alios libros diuinitus inspiratos atque pro norma dogmatum religionis datos a Deo, Esdra atque synagoga magna auctoribus, collocata esse et asseruata usque ad tempora Iesu Nazareni, quem pro redemptore generis humani colunt christiani. Sic Iudaei fuerunt custodes atque depositarii, fideles quidem, istorum librorum, qui fuerunt diuinitus reuelati, quod ipsi Christiani Iudaeis concedunt, vt Paulus Rom. III. 2. de Iudaeis affirmat, ὅτι ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τῶ Θεῷ, quod commissi et credita sint ipsis oracula propter perspectam probatamque illorum fidem, vt AMBROSIVS, CHRYSOSTOMVS et THEOPHYLACTVS explicant, imo quod fideles eosdem fecerit Deus, significatione verbi πισῶω adiuncta

iuncta ad verbum πισέω, quemadmodum I. H. MAIVS l. c. §. 7. existimat. Si quoque post tempora Iesu Nazareni industriam Masoretharum contemplamur: de libris illis sine corruptela conservandis admodum sollicitos fuisse Iudaeos, patet clarissime.

Quae in paragrapho de librorum apocryphorum adpellatione dicta sunt, apud aliquos modo valet: alii enim ἀποκρύφους esse dictos existimant, quia priuatim modo habiti, μὴ δημοσιευόμενοι, non vulgati, publice lecti atque adhibiti ad probationem dogmatum religionis, cum diuina illorum origo atque auctoritas obscura atque incerta fuerit, adeoque ἀποκρυφῆς μᾶλλον, ἢ ἀναγνώσεως ἄξιοι latibulo potius, quam lectione digni, vt Athanasiana synopsis loquitur. Respondere putatur ἀπόκρυφος voci חֲסוּמִים absconditus. Sunt autem apud Hebraeos LIBRI חֲסוּמִים ABSCONDITIONI, qui, humano spiritu scripti, vitiis erroribusque sunt obnoxii, adeoque priuatos in vsus duntaxat reseruari aut penitus etiam abscondi debent, ne illorum lectio noceat. Vid. HEIDEGGERI enchir. bibl. L. II. c. I. §. 2.

Apocryphorum librorum catalogus ex Heideggerol. c. §. 3. est sequens: liber scilicet sapientiae, ecclesiastici, Tobiae, Baruch, epistola Ieremiae, liber Iudith, tertius et quartus Esdrae, additamenta Estherae, historia Susannae, Belis, Draconis, hymnus Azariae et trium puerorum, oratio Manassis et libri tres Maccabaeorum.

Qui

Qui libri omnes volumini librorum sacrorum, ante enumeratorum (§. 141. sqq.), adiunguntur plerumque, ceu utiles ad emendationem, licet diuinitus non sint inspirati. In eundem censum referuntur et alii libri aut lacinae librorum, puta *adpendices Iobi et psalmorum, praefatio lamentationum Ieremiae, Siracidis fragmentum et quartus Maccabaeorum*, qui tamen in compage librorum sacrorum, apud occidentales quidem, non comparent.

§. CLXIV.

Ex argumentis librorum, quibus religio nititur Israelitica, generatim indicatis (§. 143. - 147. 151. - 161.), perspicitur, quod dogma de redemptore generis humani sit cardo, in quo vertitur tota religio Israelitica et cum quo connectuntur reliqua illius dogmata. Redemptor ille generis humani ab Hebraeis dicitur saepius משיח, graece χριστός, vel ex Hebraeo μεσσίας, latine *unctus* vel, retenta Hebraea Graecaque voce, *Messias* et *Christus*. Quibus quidem vocabulis ille denotatur, *qui dignitate eminenti, praerogatiuis, atque adeo perfectionibus est ornatus*. Apud Hebraeos enim unctio, oleo odorifero facta in regibus atque sacerdotibus principibus, signum erat dignitatis regiae aut sacerdotalis conferendae aut collatae: adeoque, *signo posito pro signato*, ipsam donorum dignitatumque eminentium collationem vel quoque ipsa haec do-

Quid
Messias:
religio
Israelitica
est
Messiana
seu
Christiana.

na perfectionesque collatas significabat. Ab hac redemptoris adpellatione *religio Israelitica vocatur Messiana*, item *Christiana*, inprimis post aduentum redemptoris: in religione scilicet illa Messias considerari potest vel tamquam venturus vel tamquam is, qui venit.

§. CLXV.

Quid
pactum,
foedus,
testamentum
Dei
cum
hominibus.

Deus promittere potest hominibus aliquid bonum atque rationem ostendere, qua sola potiri eodem possint. Quo ipso connectit cum ordine quopiam, cui nos accomodemus, acquisitionem boni promissi; cum declinatione autem ab illo ordine, carentiam boni promissi: per consequens obligat nos ad ordinem illum, sub cuius ductu bonum promissum obtinemus. Promissio boni alicuius, in certo mediorum ordine obtinendi, hominibus a Deo facta, dicitur **PACTVM DEI CVM HOMINIBVS**. Alias quoque vocatur **FOEDVS DEI** seu **TESTAMENTVM**: hebraice **ברית**: graece **συνθήκη** et **διαθήκη**.

Foederis testamentique terminus aliis placet minus: quoniam ille de pactis bellicis aut aliis, quae inter Principes intercedunt, accipitur saepissime; hic vero de morituroorum voluntate. Interim vsus loquendi vtrique termino in eodem, quem pactum *habet*, significatu *auctoritatem* tribuit, si de pactis Dei cum hominibus sermo sit: *nec quoque adpellatio utraque omni destituitur ratione in hoc negotio*, vt sequentia docent.

§. CLXVI.

§. CLXVI.

Vi dogmatum religionis Israeliticae redemptor seu Messias a Deo hominibus est destinatus, (§. 143-147. 149. 151. - 161.), a quo satisfactio plenaria pro peccatis hominum praestetur (§. 127.), ut gratia Numinis in homines deriuari queat, sub organis a Deo constitutis, si eadem ex ordinatione Dei adhibeantur (conf. 102.). Sic ergo Deus summum promisit hominibus bonum in certo mediorum ordine per et propter Messiae satisfactionem obtinendum: adeoque *per et propter Messiam Deus pactum et foedus iniit cum hominibus seu testamentum fecit.*

Per
Messiam
Deus
testamentum
fecit.

Pactum hoc foedus vocari potest eo respectu, quo Deus ante illud pactum tamquam hostis hominum ipsique homines tamquam Dei hostes considerantur. Quoniam quoque mors redemptoris seu Messiae in destinatione bonorum, a Deo obtinendorum, intercedit, tamquam causa meritoria, vi dogmatum religionis Israeliticae seu Christianae (conf. §. 136.): hoc respectu pactum illud Dei cum hominibus habet similitudinem cum testamento proprie dicto.

§. CLXVII.

Pactum illud Dei cum hominibus seu testamentum, quod nititur Messiae seu redemptoris merito, respicit Messiam vel quatenus adhuc venturus et appariturus est

Quid
testamentum
Dei
vetus :
nouum.

inter homines, vel quatenus iamdum venit
atque manifestatus est in natura humana:
respectu priori vocatur TESTAMENTVM
VETVS seu ANTIQVVM; posteriori
NOVVM.

§. CLXVIII.

Quid
ecclesia:
V. et N.
testamenti.

Complexus hominum, qui ordini gratiae,
propter Messiae meritum in homines redun-
dantis, se accommodarunt, dicitur ECCLE-
SIA: adeoque *ecclesia* esse potest et *veteris*
et *noui testamenti*.

Aliquando ecclesia sumitur pro *complexu homi-
num, qui religionem profitentur Messianam seu
Christianam*: siue se ordini gratiae illius ac-
commodarint, atque adeo gratiae huius per
et propter Messiam participes facti sint, siue
minus. Quam quidem vocant significatio-
nem ecclesiae impropriad. Nostra hic nihil
refert, quocumque significatu vocabulum ec-
clesiae accipiatur.

§. CLXIX.

Quinam
libri
veteris
testamenti.

Libri sacri, haecenus enumerati, qui norma
sunt dogmatum religionis Israeliticae, do-
cent Messiam, qui venturus est, adeoque
pertinent ad testamentum vetus (§. 147.):
quapropter dicuntur libri veteris testamenti.

Libros hosce veteris testamenti pro reuelatione
vera Iudaei ac Christiani habent communi-
ter: proferuntur in posterum alii, quos soli
venerantur Christiani.

§. CLXX.

§. CLXX.

Ἐυαγγέλιον etymologice notat laetum nuncium. Cum ergo manifestatio pacti illius, quod per et propter redemptorem seu Messiam Deus iniit cum hominibus (§. 166.), sit nuncium laetissimum: recte *illa, quae de Messia eiusque merito in libris sacris praedicta aut narrata leguntur*, audiunt EVANGELIVM, ipsumque PACTVM illud vocatur EVANGELICVM. Quoniam quoque huic euangelio et pacto euangelico innitur Israelitica seu christiana RELIGIO: illa summo iure dici potest EVANGELICA.

Quid
hic
euangelium;
pactum;
religio
euangelica.

§. CLXXI.

Lex naturalis dicitur quoque *lex diuina*, prout philosophia docet moralis. Dantur praeterea *leges diuinae positivae*, ex disciplina Hebraeorum, quales in Mosis libris reperiuntur quamplurimae, partim Numinis cultum externum aliaque ceremonialia, partim rempublicam Israelitarum respicientes: quarum illae dicuntur *ceremoniales*; hae *forenses* seu *ciuiles*.

Quid
lex
diuina
positiva:
naturalis;
ceremonialis,
forensis.

§. CLXXII.

Primus liber Mosis seu genesis aliique libri sacri ostendunt protoplastos seu Adamum atque Euam in maximis perfectionibus creatos, ad imaginem scilicet Dei: adeoque in egregio intellectus lumine et tanta voluntatis rectitudine, quanta conuenire

Cum
protoplastis
in statu
integritatis
pactum
Dei
legale.

nire potest in homines; vt potuerint non peccare, si voluerint. Qua quidem ratione *conditi sunt protoplasti in statu*, quo non peccarunt atque peccata omnia euitare potuerunt, i. e. *in statu integritatis* (met. §. 1024.). In hoc autem *statu integritatis* promisit Deus hominibus gratiam suam atque per hanc beatitudinem, si vires concessas adhibeant ac legibus, per naturam stabilitis vel per reuelationem specialem promulgatis, conformiter agant: per consequens *pactum seu foedus cum hominibus iniit seu testamentum sanxit* (§. 165.). Quod quoniam nititur impletione legum diuinarum atque postulat actiones seu opera hominum iisdem conformata: ideo vocatur *Dei cum hominibus* PACTVM LEGALE seu OPERVM.

§. CLXXIII.

Pactum
legale
nunc non est
conditio
beatitudinis;
attamen
obligat:
quid
lex
euangelio
opposita.

Pactum illud legale non quidem est medium amplius, quo beatitudinem consequamur: cum vires deficient leges diuinas perfecte seruandi, teste experientia. Cum vero per pactum euangelicum gratia Dei redundet iterum in homines (§. 166. 170.); haec autem nil nisi perfectiones conferre queat, adeoque multas refarciat vires in hominibus, vt legibus diuinis propius accedant eorum actiones, quam sine illa gratia fiebat, actiones quidem legibus diuinis conformes placeant Deo propter Messiae meritum: per dogmata tamen religionis
Israe-

Israeliticae illi quoque homines, qui sub pacto sunt evangelico, ad leges diuinas eousque adimplendas tenentur, quousque a gratia Dei vires subministrantur. Hinc libri sacri, hactenus recensiti, qui pro norma dogmatum religionis Israeliticae accipiuntur, multis in locis officia inculcant, quae postulat lex diuina: omnia vero illa dicta librorum sacrorum, quae illa tradunt officia, vocantur LEX, euangelio opposita.

§. CLXXIV.

LIBRI, QVI A CHRISTIANIS SOLIS PRO
DIVINA REVELATIONE HABENTVR,
SVNT SEQVENTES.

Quinam
libri

a
solis
Christianis
pro

reuelatione
habeantur.

I.) Quatuor
euangelia:
horum
argumen-
tum,

I.) *Quatuor euangelia Matthaei, Marci, Lucae et Ioannis, quorum argumentum est potissimum historia vitae, actuum sermonumque Iesu Nazareni, quem Christiani habent pro redemptore generis humani, seu Messia, in libris, quos Iudaei atque Christiani communiter recipiunt (§. 141-161.), praedicto atque promisso. Dum autem historia Iesu Nazareni seu Messiae, inter homines manifestati, enarratur, dogmata religionis Israeliticae seu Messianae, per Iesum Nazarenum et ab ipso restauratae atque ad complementum perductae, simul in hisce euangeliiis proponuntur atque explicantur.*

I. Historiae de Iesu Nazareno, ceu Messia, a se conscriptae, Marcus cap. I. vers. I. inscriptionem dedit *Εὐαγγέλιον*: hinc factum est, ut
eccle-

ecclesiae inde ab Apostolorum temporibus, quemadmodum IVSTINVS in apologia testatur, nec non interpretibus Latino, Syro et Arabi in usu fuerit, quatuor illos libros, qui de vita, morte ac resurrectione Iesu Nazareni tradunt, euangeliorum nomine insignire. Postquam enim *generalis euangelii significatio*, qua laetum innuit nuncium quodcunque, eo fuit determinata per synecdochen generis pro specie, ut denotet id laetum nuncium, quod nobis obtigit de gratia Dei per Messiam (§. 170.) siue futurum Ebr. IV. 2. siue exhibitum Matth. IV. 23. IX. 35. XXIV. 14. Marc. I. 14. XIV. 9. Luc. II. 10. Rom. I. 2. 3.: libri illi quatuor, quibus historia Iesu Nazareni, quem tamquam Messiam proponunt, continetur, eiusque facta et dicta, nec non passiones, mors et resurrectio narrantur, κατ' ἐξοχήν et *compare ad reliquos libros, qui eandem Dei gratiam per Messiam exhibitam docent*, vocantur euangelia; quia de Messia illo pressius agunt, quam reliqui isti libri, qui historiam illam Messiae incidenter tangunt atque in propagatione potius aut dogmatibus religionis euangelicae occupantur.

2. Substernuntur euangelia haecce quatuor reliquis libris, diuinitus concessis, qui Messiam exhibitum docent, tamquam norma dogmatum et theoreticorum et practicorum religionis Christianae perfecta, cum pactum et legale (§. 171.) et euangelicum (§. 170.) declarent sufficienter, atque in hoc organa gratiae accipien-

cipiendae tradant, adeoque operis pleni perfectione antecellant meritoque reliquis praemittantur; utpote quibus et in historicis et in dogmaticis lucem affundunt. Dicta quoque sunt euangelia a veteribus Christianis ὑπομνημονεύματα, seu quae in memoriam reuocant totam doctrinam Christianam.

3. Dicitur τὸ κατὰ Ματθαῖον vel κατὰ Μάρκον κ. τ. λ. εὐαγγέλιον seu *euangelium secundum Matthaeum* vel *Marcum* et cet., non Ματθαίῳ κ. τ. λ. εὐαγγέλιον *Matthaei* et cet. *euangelium*, quia euangelium illud non pertinet ad Matthaeum, Marcum et cet., seu historia illa non habet pro obiecto Matthaeum, Marcum et cet., sed Christum eiusque facta et dicta, unde etiam antiqua inscriptio erat, εὐαγγέλιον Ἰησοῦ χριστοῦ ex Marc. I. 1. Sic εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον κ. τ. λ. idem est, quod doctrina a Christo et de Christo, ut a Matthaeo et cet. litteris est consignata. Conf. HEIDEGGERI enchir. bibl. L. III. c. 2. §. 1. sq.

§. CLXXV.

Ex euangelii Lucae prooemio fit probabile, quod ante *Lucam*, item ante *Matthaeum* et *Marcum* adeoque et Ioannem, circa A. C. LVIII., ut putat MILLIUS in proleg. N. T. p. 5. a. sqq. nr. 35. sqq., e Christianis nonnulli fuerint, qui res Iesu Nazareni, undecumque acceptas, conscripserunt seu διηγήσεις εὐαγγελικάς composuerunt: animo fortasse non maligno, sed ut habe-

Occasio
et
usus
horum
euangelio-
rum.

haberet ecclesia aliqualem rerum a Iesu, qui habebatur pro Messia, gestarum notitiam. Harum διηγήσεων fragmenta quaedam reperire quoque licet apud HERMAM, BARNABAM, IGNATIVM, vtrumque CLEMENTEM, ORIGENEM, alios: duae autem prae ceteris celebratae fuerunt atque *euangelia* nuncupata; alterum *secundum Hebraeos*, alterum *secundum Aegyptios*. Conf. MILLIUS l. c. nr. 38. sqq. Sed quoniam *historiae istae* multorum minus accuratae minusque perfectae *multa tradebant incerta*, aliqua *a vero aberrantia*: intererat ecclesiae, luculentos rerum a Iesu Christo gestarum commentarios consignari, qui fidem haberent atque certitudinem. *Hinc occasio nata atque necessitas imposita Lucae, Matthaeo, Marco atque Ioanni euangelia sua scribendi*, quorum diuina auctoritate factum, vt pro norma in hisce rebus haberentur atque in ecclesia historias illas incertas atque apocryphas obliterarent.

§. CLXXVI.

2.) Actus
Apostolorum:
horum
argumen-
tum.

Sequuntur 2) πράξεις τῶν ἁγίων Ἀποστόλων seu *actus* vel *acta sanctorum Apostolorum*: CICERO quippe illa, quae quis gessit, *promiscue actus* et *acta* nominat. Vox Ἀπόστολοι, APOSTOLI, significat legatos atque hic notat eos, quos Iesus Nazareus, dum in hoc terrarum orbe munus suum obiret, sibi ceu familiares atque discipulos adsciuit et qui adeo dictorum factorumque

rumque eius testes erant, eaque propter a Iesu ablegabantur ad Iudaeos primum, postea ad alias gentes, ut euangelium praedicarent. *Argumentum actuum apostolicorum est potissimum historicum intermixtis tamen subinde dogmaticis.* Continuat hic liber primo historiam de Iesu Nazareno ex mortuis resuscitato atque illius visibilem in coelos ascensionem, quae coram multis Iesu affeclis in monte oliueti facta, postquam mandata adhuc discipulis suis dederat Iesus, de non relinquenda urbe Hierosolymorum, usque dum extraordinaria dona, ante promissa, ipsis fuerint miraculose concessa, ut idonei de Iesu doctrina testes Hierosolymis, itemque in Iudaea et Samaria, nec non in reliquis orbis terrarum partibus euaderent: quae promissio quoque paulo post impleta narratur. *Deinde* quaedam, quae pertinent ad omnes Apostolos, ob oculos ponuntur. *Porro* Petri Stephanique res et praeconium euangelii, per Paulum inprimis, enarratur. Sic ergo tradit ecclesiae noui testamenti exordium et incrementa inter Iudaeos eiusdemque dilatationem et propagationem inter alias gentes, praecipue ministerio Pauli versus occidentem Romam usque. *Tandem* cum varii sanctorum virorum sermones hac occasione proponuntur aliaque enarrantur instituta: multa simul dogmata religionis Christianae explicantur.

§. CLXXVII.

Epistolae
Pauli:
aliorum
Apostolo-
rum.

Succedunt 3.) *Pauli epistolae quatuordecim et reliquorum Apostolorum septem*, diuersis temporibus ad varios datae, quos doctrina euangelii salutari iamdum imbutos per hasce litteras porro instruebant. *Eo in hodiernis codicibus ordine collocatae reperiuntur epistolae Paulinae, qui librorum moli, nec non ecclesiis et personis, ad quas scriptae sunt, respondere videtur.* Praecedunt enim epistolae maiores et ecclesiis integris missae: sequuntur minores, singularibus etiam personis inscriptae. Quae tamen ratio ordinis in vnica ad Hebraeos epistola non attenditur: nam vltimo ponitur loco, quamquam ratione molis plerasque reliquas superet et integrae genti fit dicata, vtroque autem respectu reliquas antecedere deberet. Ordo hic se habet sequenti modo: *epistola ad 1.) Romanos, 2. 3.) Corinthios prior et posterior, 4.) Galatas, 5.) Ephesios, 6.) Philippenses, 7.) Colossenses, 8. 9.) Thessalonicenses prior et posterior, 10. 11.) Timotheum prior et posterior, 12.) Titum, 13.) Philemonem, 14.) Hebraeos.* Porro, *secundum ordinem ab Hieronymo ex auctoritate Graecorum codicum et concilii Laodicensi, Can. LIX. constitutum, se offert epistola 1.) Iacobi, 2. 3.) Petri prior et posterior, 4. 5. 6.) Ioannis prima, secunda, tertia, 7.) Iudae. Dicuntur epistolae reliquorum Apostolorum, praeter Pauli-*

Paulinas, καθολικαὶ, *catholicae* seu vniuersales: *quoniam* non sunt inscriptae misfaeque vni ecclesiae particulari aut homini singulari, sed pluribus, *praeter secundam et tertiam Ioannis*, quae in codicibus Graecis ideo quoque catholicarum adpellationem non habent, primae tamen Ioannis catholicae subiunguntur tamquam pars. OECUMENIVS in cap. I. Iacobi eandem nominis rationem reddidit, ὅτι γὰρ, inquit, ἀφωρισμένως ἔθνη ἐνὶ, ἢ πόλει, ἀλλὰ καθόλου τοῖς πίστοις ἐγγράφησαν, i. e. *non enim priuatim vni alicui genti vel ciuitati, sed omnibus in vniuersum fidelibus scriptae sunt.* Ex eodem OECUMENIO c. l. discimus, quod a veteribus ἐγκύκλιοι, *circulares*, sint dictae, i. e. ἀπανταχὺ καθολικαὶ seu *ubique communes et vniuersales*, vt vocem hanc explicat Etymologicum magnum. *Eaedem epistolae canoniarum nomine veniunt* apud HIERONYMVM proleg. super epist. cathol., LYRANVM et alios, non exclusiue, sed ἐξοχικῶς, vt DIONYS. CARTHVSIANVS in prooem. cathol. censet, vel, vt BEZA putat, per errorem, vel ob hanc causam, quod ecclesia easdem communi consensu inter ea scripta retulerit, quae norma forent dogmatum religionis Christianae, postquam de illarum θεοπνευσία dubitatum fuit aliquamdiu. Non tamen eodem, quo hic comparent, ordine apud antiquiores vbiq̃ue comparent: cum AVCTOR SYNOPSEOS, quae inter Athanasii opera habetur,

betur, reliquorum Apostolorum epistolas praemittat Paulinis atque eam, quae ad Hebraeos scripta, decimam numeret; TERTULLIANVS quoque, L. V. contra Marcionem, alium harum epistolarum ordinem teneat.

De ordine epistolarum sequentia notari adhuc possunt. In Mstis codicibus antiquissimis catholicas epistolas Paulinis praemiservunt orientales, ex ea procul dubio ratione, quod pluribus ecclesiis inscriptae et ab Apostolis profectae, qui ab initio a Iesu electi et cum eo per omne tempus ministerii versati fuerunt, adeoque Paulum, quem Iesus nouissime ad Apostoli munus destinavit, dignitate videbantur antecedere. *Apud occidentales vero, Romanam inprimis ecclesiam, Pauli nomen erat notissimum: unde factum, ut Paulinae epistolae hic locorum ante reliquorum Apostolorum scriptiones auctoritatem acceperint et primo loco post Apostolorum actus sint collocatae, subiunctis aliis atque aliis progressu temporis, quarum γινσιότητα ex fide dignis testimoniis perspexerunt. In epistolis Paulinis ratio ordinis in ipso paragrapho indicata est generatim: speciatim vero in colloca-tione epistolarum dignitatis ciuitatum habita videtur ratio. Roma inter omnes atque inter reliquas Corinthus eminebat; Galatae totam constituebant prouinciam, adeoque ciuitatibus singulis iure praeponerantur, quos excipiebant primo ciuitates reliquae et hasce sequebantur homines singulares. Epistola ad Hebraeos*

Hebraeos ob dignitatem ecclesiae Hierosolymitanae, matris omnium, primum ex hac ordinis ratione locum obtinere debuisset in epistolis Paulinis. Sed quoniam ab initio et apud Graecos et apud Latinos dubiae fuit auctoritatis epistola ad Hebraeos; *collectio- ni epistolarum Paulinarum*, quae indubitatae fuerunt auctoritatis, *adiecta fuit sub calcem: a Graecis* quidem post eas, quae ad ecclesias datae sunt, ut posteriorem ad Thessalonicenses sequeretur, uti ex antiquissimis constat codicibus Mstis, quae hodie adhuc prostant et ex EPIPHANII testimonio Haer. 42. p. 373.; *a Latinis* vero post epistolas Pauli omnes, qui ordo in hodiernos libros fere omnes transiit. Inter epistolas catholicas is ordo, qui in paragrapho est traditus, in codicibus Graecis fere omnibus obtinet, cuius fortasse ratio fuit dignitas Apostolorum Iacobi, Petri et Ioannis, a Paulo Gal. II. 9. definita, ubi hoc ordine recensentur Ἰάκωβος καὶ κηφᾶς καὶ Ἰωάννης. Iudae epistola ultimo loco inter catholicas ponebatur, quoniam erat breuiuscula et fortasse post reliquas auctoritatem in ecclesiis uniuersalem est consecuta. In paucis tamen exemplaribus fratris Iacobi epistolae haec subiuncta fuit a scribis. Hunc quoque ordinem epistolarum catholicarum, apud Graecos receptum, latinae ecclesiae tandem adoptarunt: licet olim Petri, qui maximam apud occidentales habebat auctoritatem, epistolae canonicarum essent principium.

Vid. MILLIVS proleg. N. T. p. 28.
nr. 236. sqq.

§. CLXXVIII.

Epistolarum
apostolica-
rum
occasio
et
argumentum
generatim.

Euangelia, actus Apostolorum atque epistolae Pauli aliorumque Apostolorum sistunt Iesum Nazarenum, tamquam promissum in libris veteris testamenti Messiam. *Praeconio Apostolorum aliorumque Christi discipulorum adducti varii, in variis orbis terrarum partibus, Christianam susceperant religionem atque ad fiduciam in Iesu Nazareno, tamquam Christo et redemptore, collocatam perducti erant: quod vel acta Apostolorum enarrant probantque clarissime. Varia hinc nascebatur Apostolis scribendi occasio iam ad hunc, iam ad alium coetum aut quemdam ex coetu eorum, qui Christi doctrinam susceperant, seu ad ecclesias hasce vel illas particulares aut harum membra. Generalis ubique finis erat, ut dogmata religionis Christianae et theoretica et practica, cum causis horum impulsivis, inculcarentur magis magisque atque instituta cultus externi traderentur, ut decenter fiant omnia: hinc argumentum epistolarum apostolicarum commune est salutaribus de Christo et beneficiis, eius morte partis, doctrinis et adhortationibus mixtum. Interim ex potiore cuiusque argumenti et scopi ratione generalia ista varie determinantur. Sic epistolae ad Romanos scribendi occasio erat fides Romanorum ubique celebrata*

Speciatim
epistolae
Paulinae
ad
Romanos;

brata C. I. 8., quam Paulus confirmare instituit: tum aemulatio, quae Iudaeos inter atque ethnicos orta videtur; cum illi gratia, in veteri testamento a Deo ipsis exhibita, se efferebant et iustitiam ex legibus veteris testamenti crepabant, hi autem virtutes naturales et κατὰ φύσιν iactabant atque Christiana libertate abutebantur. Ex hac occasione facile patet *argumentum*, utrosque scilicet instituit, dum iustitia Christi et Iudaeos et ethnicos saluos fieri et Deo placari docet: iis vero, qui in statum gratiae sunt translati, vitae Christo dignae normam praescribit, adeoque officia tradit. *Epistolae ad Corinthios priori occasione praebuerunt* luxus ibidem variaque vitia, quae ecclesiam hanc post Pauli abitum turbauerunt: tum litterae Corinthiorum ad Paulum perlatae, quibus de dubiis nonnullis casibus eum in consilium adhibuerunt. Qua ratione *argumentum perspicitur*, scandala scilicet remouenda, vitia vitanda monet; ad quaestiones respondet: utroque respectu doctrinas salutare proponit moresque instruit. Falsi doctores, priori hac epistola offensi, maculam Paulo eiusque muneri apostolico adspargere conabantur, crucem illi, affectatam in ecclesias tyrannidem, mendacia, imposturas, deprauationem verbi diuini obiectantes: infirmi autem docilesque, non exiguo ex illa epistola fructu percepto, omni contentione operam dabant,

Corinthios
prioris,

posterioris;

bant, vt salua maneret Pauli atque muneris apostolici auctoritas. Qui quidem ecclesiae Corinthiacae status *occasionem dedit Pauli posteriori ad Corinthios epistolae*, eoque ipso *illius argumentum* patet, in qua nimirum et ad calumnias aduersariorum respondet et docet, hortatur atque consolatur alios. *Occasionem scribendae ad Galatas epistolae* suppeditauerunt falsi quidam doctores, qui in nouo testamento ceremonias veteris testamenti, inprimis circumcisionem, retinendas docuerunt. Hinc *argumentum* est obuium, Galatis scilicet libertatem religionis Christianae in testamento nouo declarat corruptosque ad saniores mentem reducere laborat: libertatem tamen Christianam a viuendi licentia distinguendam nec illa ad hanc abutendum grauitur monet. Paulus Act. XX. 29. sqq. mente iam praecipiebat varias corruptelas, quae post discessum ipsius infestaturae sint ecclesiam Ephesinam: lupos rapaces, gregi non parcentes, atque inter seniores *ἀνδρας λαλῶντας διεσραμμένα* praedicebat; complementum vero harum praedictionum non obscure innuitur Apoc. II. Hinc igitur *occafio epistolae ad Ephesios scribendae argumentumque* patet. Paulus scilicet, cum Romae vinculis constrictus teneretur, sollicitus de Ephesiis hanc epistolam ad illos misit, qua spem eorum, in Iesu redemptore de Deo placato conceptam, confirmat atque eos ad perpetranda ope-
ra

*Galatas;**Ephesios;*

ra bona per vires, a Deo placato concessas, adhortatur, ut se gratiae huic, per Iesum Christum oblatae donataeque, accommodent magis digneque viuant, contra imminentes calamitates aliasque tentationes se armis spiritualibus muniant, nec ipsius Pauli vinculis offendantur. *Philippenses;* Philipenses per Epaphroditum miserant Paulo, cum Romae in vinculis c. IV. 10. 18. esset, pecuniam; Paulus quoque ex Epaphrodito audiuerat Philippensium constantiam atque falsorum doctorum perfidiam: hinc *occafio argumentumque epistolae ad Philipenses.* Remisso scil. Epaphrodito, amorem suum erga Philippenfes declarat atque de fructu vinculorum differit. Varias virtutes vitaeque sanctimoniam commendat laudatque; ad easdem varias subministrat rationes mouentes: falsos autem doctores cauendos docet. Euangelii apud Colossenses praeco Epaphras, Romam ad Paulum captiuum profectus, eidem Colossensis ecclesiae statum explicat, fidem et constantiam laudat: falsorum tamen doctorum conatus, quibus adulterina dogmata spargebant et ecclesiam turbabant, simul edocet. Hinc Paulo nata *occafio et argumentum eius epistolae ad Colossenses,* qua fidem in Iesum Christum susceptam, gratulatur illis, ad eius incrementum excitat: eoque Iesu Christi beneficia commendat: contra inanem sapientiam, superstitionem, quasi necessariam in nouo testa-

*Thessaloni-
censes
prioris,*

posterioris;

*Timotheum
prioris,*

mento, disputat: denique verae fidei in Christum et pietatis exercitia praescribit. Paulus Thessalonicae Iesum Nazarenum, ceu redemptorem et Messiam, annuncians aliquos ad fidem in illo collocandam traxerat: aliis tamen huic euangelio repugnantibus, ut abire coactus fuerit Act. XVII. Berrhoeam igitur atque postea Athenas digressus hinc Timotheum ad Thessalonicenses misit, qui erudiret eosdem amplius atque confirmaret. Timotheus igitur, ad Paulum redux Corinthum Act. XVIII. 5. et de fide Thessalonicensium ferens nuncium, *epistolae priori, ad Thessalonicenses missae, praebuit occasionem atque argumentum.* Laudat scilicet eorum fidem et amorem, Deo gratias agit funditque pro illis preces, ad constantiam atque patientiam hortatur variaque illis officia, hominum Christiano digna, praecipit. *Posteriori epistolae ad Thessalonicenses occasionem atque argumentum subministravit primo nuncium de calamitatibus, quae subeundae fuerant iisdem: deinde peruersa interpretatio verborum prioris epistolae c. IV. 15., ex qua vel aliunde quidam opinabantur, quod reditus Christi visibilis ad homines iudicandos immineat: denique mores quorundam parum probati.* Hinc de patientia in calamitatibus tradit: de reditu Christi visibili eiusque signis prognosticis agit: morum peruersitatem taxat damnatque. Timotheum Paulus, in Macedoniam profectus,

fectus, Ephesi reliquerat, ut patet ex c. I. 3. prioris epistolae: hinc e re et Timothei et ecclesiae esse ratus monuit Timotheum de omnibus ministerii partibus eumque docet, quid in ecclesia, in qua relictus erat, ipsi agendum sit. Quo ipso *prioris ad Timotheum epistolae occasio et argumentum* patet. Quum Paulus Romae ^{posterioris;} secunda vice in vinculis detentus ecclesiae calamitates et praesentes et imminentes perspiceret, tum per doctores, qui disputarent acutius, quam docerent utilius viverentque rectius, tum per tyrannos, qui vexationes et extrema minabantur; suum quoque supplicium proxime futurum spiritu prophetico praeuideret: Timotheum ad se accersere atque in doctrina euangelii confirmare consultum duxit. Quod quidem per posteriorem ad eum datam epistolam significavit, simul ea, quibus illum praesens instruere volebat, per litteras hasce docuit, ut easdem doctrinas scripto perciperet, si supplicio fortasse ante aduentum Timothei afficeretur, eoque impediretur, quo minus coram cum illo agere queat. Hinc *occasio atque argumentum huius posterioris Pauli ad Timotheum epistolae* est manifestum. Paulus quum post liberationem a prioribus vinculis peragraret orientem atque inuiseret quoque ecclesias: Titum probabiliter in insula Creta reliquit, ut ecclesiam ibi collectam curaret atque presbyteros seu antistites eidem praefi-

Titum;

praeficeret oppidatim. Considerata autem rei magnitudine et Cretensium indole male fida, Tito succurrendum duxit epistola, qua primo presbyteros oppidatim constituere iubet eorumque requisita describit: porro quibus praeceptis senes, viri, feminae, iuuenes, serui, Domini, omnes imbuendi sint, ostendit: denique, quid haeretico homini faciendum, explicat. Qua quidem ratione et *occasio* et *argumentum* *Philomonem; epistolae ad Titum* adparet. Philemoni cuidam, genere phrygi, vt Theophylactus putat, qui Pauli ministerio ad religionem transierat Christianam ex gentilismo, vt videtur, aufugerat seruus Onesimus, furto, vt fit probabile, abreptis rebus quibusdam. Hic fugitiuus forte in Paulum, Romae prima vice captiuum, incidit eiusque opera ad religionem Christianam est traductus. Hinc *occasio* et *argumentum* *epistolae ad Philemonem*, qua domino seruum reconciliare nititur. Quod quoniam ipsi videbatur difficile apud Dominum, iustas ob causas iratum et duriores fortasse, pro more Phrygum: Philemonem omni orationis artificio aggreditur, culpam contractam deprecatur, fidem suam *Hebraeos; pro omni noxa* interponit. *Epistolae Pauli ad Hebraeos* *occasio* et *argumentum* exstitit partim ex Hebraeorum, qui religionem noui testamenti erant amplexi: partim ex ipsius Pauli statu. Hebraei enim isti aegre legibus veteris testamenti ceremonialibus et

et typicis vale dicebant, affectato apud multos errore, conf. cap. V. 11. 12.: ab aliis suae gentis, itemque ab extraneis multas pertulerunt calamitates atque calumnias, quasi apostatae cuidam Nazareno plus, quam ipsi Mosi tribuerent. Paulus vero ipse singulari ardebat studio populares suos iuuandi, eoque amoliendam a se putabat suspensionem, in quam adductus erat, quod, contempta lege Mosaica, libertatem Christianam noui testamenti nimis liberaliter praedicaret. Quapropter *ζηλωτὰς τῶ νόμου* vera de Iesu Christo idea imbuiere laborat, ex qua fluat, ceremonias veteris testamenti typos modo Messiae futuri fuisse, quae sint inutiles, postquam Messias fuerit exhibitus. In sola fiducia, quae collocetur in Messia, gratiae Dei, in pacto euangelico (§. 170.) promissae, operationes se diffundere in homines, eosdem iustificare atque ad omnes virtutes adducere docet, tum in veteri tum in nouo testamento. Ad hanc eapropter fiduciam confirmandam hortatur, huius viribus ad virtutum exercitia contendere iubet: in primis per patientiam contra calumnias aliasque iniurias munit. Opere autem ipso in hac tractatione suspensionem molestam, in quam adductus erat ab Hebraeis, amolitur.

§. CLXXVIII.

Epistolarum
catholica-
rum
occafio
et
argumentum
1.) *Iacobi*;

2.) *Petri*
prioris,

Occafio et argumentum epistolae Iacobi elucet ex cap. I. II. Foris nimirum tyranni atque Iudaei, a Iesu Christo alieni, infestant ecclesiam: intus vero hypocritae Apostolorum doctrinam de participanda gratia Dei per fiduciam in Iesu Christo collocatam, sine legis operibus, ad licentiam viuendi nefarie detorserunt. Ex altera igitur parte solatio succurrit calamitosus: ex altera parte corrigit opinionem prauam, qua decepti putabant, externam religionis Christianae professionem sufficere ad salutem, ceterum cupiditatibus inordinatis litare fas esse. AUGUSTINVS, lib. de fide et oper. c. 14., falsam quorundam interpretationem doctrinae apostolicae de gratia Dei per fiduciam, in Iesu Christo collocatam, obtinenda, sine legis operibus, eodem, quo Iacobi epistolae, modo *priori Petri epistolae occasionem et argumentum* suppeditasse existimat. Praeterea ex ipsa epistolae tractatione, statu ecclesiae illorum temporum atque ex fine, ob quem Paulus Hierosolyma ad Petrum et Iacobum iter fecit Gal. I. 18. sqq. II, 2., patere videtur, quod fuerint, qui de Petri, Pauli et Silae consensu in doctrinis dubitarent: suum igitur per hanc epistolam consensum in doctrina significandum, Hebraeos in recepta religione noui testamenti confirmandos, utrosque vero sanctitate imbuendos duxit

duxit Petrus. Petrus praeterea, morte posterioris;
 proxime obeunda in spiritu prophetico prae-
 uisa, commonefacere atque roborare in ve-
 ritate cognita Hebraeos consultum putauit.
 Hac quidem ratione *occafio* atque *argu-
 mentum epistolae Petri posterioris* exstitit,
 qua eapropter veritatis praesentis seu euan-
 gelii perfectionem adstruit, fiduciam, in
 Iesu Christo positam, retinendam augen-
 damque variorum argumentorum pondere
 docet, ad omnem virtutem hortatur, impios
 et corruptores, emendari nescios, iubet vi-
 tandos, poenam ipsis diuinam minatus et
 contra irrisores, aduentum Christi visibi-
 lem, ad homines iudicandos, explodentes,
 hunc asserit atque defendit. Ioannes suas
 3.) Ioannis
 primae,
 fcriptiones post reliquos auctores librorum
 sacrorum noui testamenti vulgasse fit pro-
 babile: quum ecclesia per hypocritas, pseu-
 doprophetas, haereticos, antichristos et ty-
 rannos nimium turbaretur. conf. c. II. 18.
 19. 22. 26. IV. 1. Qui status ecclesiae
epistolae Petri priori occasio et *argumentum*
 fuit. Dogmata igitur religionis praecipua
 repetit dilucideque proponit, de Deo sci-
 licet, persona, naturis, officio et beneficiis
 Iesu Christi, de nostris erga Deum, Chri-
 stum atque alios homines officiis tradit,
 eoque eximias eorum, qui sub statu gra-
 tiae viuunt seu filii Dei sint, notas explicat,
 testimoniumque eo ipso reliquis perhibet
 scripturis omnibus. *Epistolae Ioannis se-
 cundae occasio* et *argumentum* fuit, quod
 Ioan-

secundae,

tertia;

4.) Iudas.

Ioannes matronae cuiusdam, quae ad Christianam N. T. religionem perducta erat, liberos pie ac Christiane viuere audiuerat. Hinc eos in agnita veritate, obedientia, praeceptis Iesu Christi praestanda, confirmat, atque corruptores, qui Christum nondum inter homines exhibitum contendebant, cauendos docet. Gaius quidam, ministerio Ioannis ad religionem Christianam conuersus, hospitaliter religionis focios susceperat. Cuius liberalitatis fama cum ad Ioannem perferretur: *epistolae tertiae occasionem et argumentum* nactus laudat Gaii hospitalitatem ad eamque continuandam hortatur; Diotrophes inhospitalitatem notat; Demetrio cuidam optimum vitae testimonium perhibet suumque aduentum promittit. Varii in ecclesiam N. T. ab initio statim irrepererunt homines peruerfi, qui, gratuita peccatorum remissione propter satisfactionem Iesu Christi abuten-tes ad viuendi licentiam, ad quaestum conuerterunt externam Christianae religionis professionem atque varias inuexerunt corruptelas. Qui status ecclesiae *ocasio argumentumque* est *epistolae Iudae*, qua corruptores hosce viuis coloribus depingit, eosdem cauendos monet, eoque ipso in veritate alios corroborat.

§. CLXXX.

Ioannis apocalypsis: Ioannes Apostolus sub Domitiano in Patmum insulam relegabatur A. C. XCVI. ibi.

ibique sibi obtigisse reuelationes propheticas perhibet, quibus ecclesiam Iesu Christi edoceret de sorte sua fatisque inde ab Apostolorum temporibus vsque ad finem mundi. Cum quoque varias ecclesiae calamitates et praeiungentes et imminentes mente conciperet: varia solationum fomenta animis Christianorum admouet. Corruptelas porro maximas ecclesiae, post sedatas vexationum tempestates, praeuidebat orituras per episcoporum ecclesiae luxum et ambitionem, hos ergo Christi aduersarios seu antichristos et status antichristorum in ecclesia formam, administratos, locum viuis coloribus depingit, vt eo facilius aliquando agnosceretur. Praeterea antichristorum et omnium ecclesiae hostium supplicia atque interitum: ecclesiae vero triumphos et laetam vexationum omnium conuersionem ob oculos ponit. Quo ipso *occasio et argumentum apocalypseos Ioanneae* manifestatur. *Agmen horum librorum claudit haec apocalypsis*; quia *primo* tamquam liber propheticus respicit futura adhuc implenda: *deinde* clausulam habet c. XXII. 18. sq. de non addendo vel demendo quidquam, qua obsignat commode reliquos libros sacros. Vid. MILLIUS prol. in N.T. p. 28. nr. 239.

eius
occasio;
argumen-
tum;
ordo.

§. CLXXXI.

Ordine temporis haec scripta digerere, non inutile videtur ad argumenta illorum eo

Scriptiones
illae
editae.

eo clarius perspicienda et ex historia illustranda: in qua quidem tractatione sequemur MILLIVM in proleg. N. T.

Epistola
ad
Thessaloni-
censes
prior
A. C. LII.

Epistola ad Thessalonicenses prior scripta videtur circa annum Christi LII. Nam in itinere, quod describit Lucas act. XVII. XVIII., venit Paulus Thessalonicam, hinc Berrhoeam atque Athenas, ex qua vrbe misit Timotheum vnaque Silam conf. act. XVIII. 5., vt Thessalonicenses in suscepta N. T. religione roborarent. Interea Paulus Corinthum se conferebat, quo reuerfi Timotheus atque Silas Act. I. c. narrant Paulo ecclesiae Thessalonicensis statum atque occasionem praebent huic epistolae, conf. cap. III. 6. eiusdem epistolae. Quae quidem res gestae incidunt circiter in annum aerae vulgaris LII. Non multo post et eodem, vt videtur, anno alteram ad Thessalonicenses Corintho misit epistolam, ea ratione motus, quae in argumento est adducta (§. 178.).

posterior
A. C. LIII.

Ad
Corinthios
prior
et
posterior
A. C. LVII.

Relicta Corintho visitatisque, Epheso, Caesarea, Hierosolymis, Antiochia, Phrygia aliisque minoris Asiae locis ἀνωτερικαῖς, denuo Ephesum venit Paulus atque biennium et tres menses ibidem est commoratus Act. XVIII. sq. Quo cum fama perferretur de Corinthiorum luxu et corruptis moribus: Paulus emendandi studio ad eosdem litteras dedit, quae interciderunt et innui putantur 1 Cor. V. 9. 11., ex MILLII sententia. Post biennium circiter, Ephesi

Ephesi exactum, venerunt ad Paulum a Corinthiis, Apollo, Stephanas, Fortunatus et Achaicus 1 Cor. XVI. 12. 17. 19., qui tradebant illi procul dubio epistolam ab ecclesia Corinthiaca, in qua mentem Apostoli de variis exquirebant, ad quae respondet in epistola ad Corinthios priori, quae superest, eamque transmittit per eodem Stephanam, Fortunatum et Achaicum. Apollo enim relinquebatur Ephesi cum Paulo 1 Cor. XVI. 12., superioribus vero adiungebatur Titus conf. 2 Cor. VIII. 16. sq. XII. 18. et alius frater, quem Silam seu Silvanum fuisse putat Millius, utpote comitem Pauli in hoc itinere Act. XV. 40. et magnae per omnes ecclesias auctoritatis, non vero Lucam, qui hoc tempore Philippis agebat Act. XV. 39. XVI. 12. neque Barnabam, qui in ingressu huius itineris a Paulo seiunctus erat. Scripta igitur est haec *epistola prior ad Corinthios Ephesi aut in vicinia*, ad quam Paulus procul dubio excurrit aliquando; cum abitum hinc meditaretur post festum pentecostes c. XVI. 8.; adeoque *A. C. LVII.*, probabiliter *circa festum paschatos*, ad quod Cap. V. 6. sqq. alludit manifeste. Relicta Epheso propter Demetrii tumultum, in Macedoniam tendit Act. XX. 1. hinc profecturus Corinthum, ibique hiematurus conf. 1 Cor. XVI. 5. Distulit tamen aduentum suum per aliquod tempus, ut poenitendi spatium concederet peccatoribus, quorum

corruptos mores in priori epistola taxaue-
rat, seu *φειδόμενος αὐτῶν* 2 Cor. I. 23. Interea
Titus a Corinthiis rediit in Macedoniam
ad Paulum eique statum ecclesiae Corin-
thiacae, inprimis corruptelas pseudo-apo-
stolorum, enarrauit, quibus adductus *altc-
ram ad Corinthios dedit epistolam*, quod adeo
factum *sub finem A. C. LVII.* Huic chrono-
logiae obiicitur quidem, quod tertii itineris,
quod pararet ad Corinthios, c. I, 16. fiat
mentio, cum foret alterum modo ex hoc
temporis ordine: sed hic interferi potest
commode destinatum illud iter 2 Cor. I.
15. 16. conf. c. XII. 14. XIII. 1., quod
mutato consilio fuit omissum 1 Cor. XVI. 5.,
vt tertium hoc sit, quod animo concepisset;
vel cum Paulus prima vice Corinthi sub-
sisteret per annum vnum atque dimidium et
quod excurrit Act. XII. 11. 18., fieri po-
tuit, vt ob vexationes et metum Iudaeo-
rum 1 Cor. II. 3. per aliquem temporis
tractum in loca vicina secesserit ibique
praedicauerit euangelium, Corinthum de-
inde altera vice accedens, hoc adeo iter,
quod iam ex Macedonia Corinthum medi-
tabatur, erit tertium.

Ad
Romanos
A. C. LVIII. Paulus ex Macedonia in Graeciam Co-
rinthumque venit Act. XX. collectas pas-
sim eleemosynas Hierosolyma delaturus.
Accepto hic nuncio de progressibus Roma-
norum in religione N. T., ad quam mini-
sterio Petri, (qui imperante Nerone, vid.
LACTANTIUS lib. de morte persecutorum
c. 2.,

c. 2., adeoque post A. C. LIV. venit, licet aliquando inde abfuerit iterum), vel aliorum traducti fuerunt, sed de corruptelis quoque doctorum iudaizantium aliisque, scripsit *ad Romanos epistolam*, cum in eo iam esset, vt Hierosolyma proficisceretur Rom. XV. 25. circa A. C. LVIII. initiumque mensis Martii, quantum tempora itineris huius Paulini distinguere licet.

In itinere, Hierosolyma, in negotio elemosynarum suscepto scripsit alicubi, et Troade fortean, vbi per septem dies moratus dicitur Act. XX. 6., *epistolam ad Galatas* conf. c. II. 10., cum ecclesias ibidem turbari audiuisset per falsos doctores. Quod adeo paulo post factum *eodem anno Christi LVIII.*

Ad
Galatas
eodem anno.

Iacobus minor, frater Iesu Christi, a Petro, Iacobo maiore et Ioanne constitutus erat episcopus Hierosolymitanus, vt CLEMENS ALEXANDRINVS ex fide antiquorum tradit apud EVSEBIUM hist. eccles. L. II. c. 1. Quod quoque ex eo fit probabile, quod Iacobi sententia in concilio Apostolorum, quo consultabatur, vtrum circumcidi gentiles deberent Act. XV., habuerit decidendi rationem vers. 13. 19. 22., adeoque Iacobum hic praesidem fuisse arguat. Hic ergo quum Iudaeos, ad Iesum Christum conuersos, varie corrumpi per falsos doctores obseruaret: per epistolam eosdem confirmandos iudicauit, ante excidium quidem Hierosolymorum, quod in-

Iacobi
A. C. LX.
vel
LXI.

stare dicit c. V. 1. atque cum vexationes variae obtinerent c. II. 6. Iacobus autem statim post Festi mortem martyrium subiit A. C. LXII., conf. IOSEPHVS antiq. XX. 16.: vnde haec *Iacobi epistola* vno vel altero ante mortem eius anno scripta videtur circa A. C. LX. vel LXI.

Petri
prior
A. C. LX.
vel LXI.

Petrus epistolam priorem Romae scripsit: vt Eusebius, Hieronymus in catalogo alii-que tradunt; eam enim urbem per Babylo- nis nomen ex Iudaeorum consuetudine, etiam hodierna, vt Abarbanelis aliorumque recentiorum dicta probant, indigitari, manifestum est. Post annum LIV. Petrum Romam venisse supra ad Epistolam ad Romanos indicatum: adeoque post hunc annum erit exarata. Cum praeterea sententias atque locutiones ex epistola Iacobi expressas contineat, vt MILLIVS ex collatione vtriusque epistolae patere putat: post A. C. LX. scripta sit oportet. Ante aduentum tamen Pauli, cuius nomine alias, vti Marci, Iudaeos suos salutasset procul dubio Petrus: adeoque *sub finem A. C. LX. vel initium A. C. LXI.* erit exarata; Paulus enim venit Romam mense februario A. C. LXI.

Euangelium
Matthaei
A. C. LXI.

Matthaei euangelium EVSEBIUS quidem, hist. eccles. III. 24., quem EVTHYMIVS, THEOPHYLACTVS et codices fere Msti in ὑπαγεαφαῖς sequuntur, ad A. C. XLI. refert: sed IRENAEVS III. 1., ex Papias procul dubio auctoritate, qui id a Ioanne

Ioanne presbytero, Apostolorum familiari, accepit, eoque maiorem meretur fidem, expresse dicit Matthaeum scripsisse, cum Petrus atque Paulus Romae euangelium praedicarent et fundarent ecclesiam, quod factum ex ipsius IRENAEI sententia, cum Petrus atque Paulus Linum episcopum ecclesiae Romanae constituerent lib. cit. c. 3. A. C., ex calculo Pearsoniano, LXIII. et Romam per aliquod temporis spatium relinquerent, vid. IRENAEVS lib. cit. c. 1., postea eodem redeunt. Sic *intra A. C. LXI.*, quo Paulus prima vice Romam venit, *et A. C. LXIII.*, quo Petrus et Paulus aliquamdiu ab vrbe profecti sunt, *euangelium Matthaei fuit editum: ex Millii quidem sententia A. C. LXI.* Posteriori aduentu Pauli ad urbem euangelium Matthaei non scriptum esse, ex eo quoque patet, quod euangelium Lucae sine controuersia post Matthaei scriptionem prodiit: Lucae vero commentarius actuum apostolorum, qui secutus est euangelium, definit in iis, quae pertinent ad priorem Pauli commorationem in vrbe, adeoque antecessit posteriorem eius aduentum ad urbem, cuius nimirum notatu digna non omisisset procul dubio, si actus Apostolorum post illam Pauli profectionem ad urbem posteriorem litteris fuissent consignati.

Paulus Hierosolyma delatus in vincula coniicitur inuidia Iudaeorum atque Romam transmissus, quia Caesarem adpellaue-

Epistolae
ad
Ephesios,

*Philippenses,
Colossenses,
Philemonem*
A. C. LXIII.

rat, per aliquot annos captiuus ibidem tenebatur Act. XXI. sqq. Sub vinculorum finem, quum spes ei maxima liberationis affulgeret, scripsit epistolam, *ad Philippenses*, conf. c. I. 25. *ad Ephesios*, vulgo inscriptam, conf. c. VI. 20., *ad Colossenses*, conf. cap. IV. 10., *ad Philemonem*, conf. v. 1. 10. 13. 20. coll. *ad Coloss.* IV. 9. Quum ergo Paulus Romam deductus fuerit captiuus sub initium A. C. LXI. (per antecc.): *epistolae illae scriptae erunt circa A. C. LXII.*

Ad
Hebraeos
A. C. LXIII.

Epistola ad Hebraeos scripta est ex Italia, conf. c. XIII. 24., a Paulo vt alibi probatur, vinculis soluto, cap. cit. v. 23., adeoque post liberationem a vinculis prioribus ante captiuitatem posteriorem, in qua periit. Praeterea c. XIII. 7. illius epistolae alludi videtur ad ἡγούμενων seu presbyterorum collegii, Hierosolymis in sacris ministrantium, et aliorum Christianorum martyria, quae contigerunt in ἀναρχία, mortem Festi secuta, qua Iacobus quoque, Hierosolymitanae ecclesiae Episcopus, periit. Quae res gestae quoniam in A. C. LXII. incidunt: epistola post haec tempora erit *scripta circa A. C. LXIII.*

Euangelium
Marci
circa
A. C. LXIII.

Marcus, discipulus et interpres Petri post ἐξοδὸν Petri atque Pauli, i. e. discessum ab vrbe Roma scripsisse dicitur ab IRENAEO L. III. 1.: adeoque *euangelium Marci circa A. C. LXIII. litteris erit consignatum.*

"Εξοδov hic mortem non significare, ex eo patet, quod Lucas ante Pauli obitum scripserit euangelium, conferantur, quae de Matthaei euangelio dicta sunt: sed Lucae scriptiones Marci euangelio posteriores esse infra patebit. Praeterea Marci euangelium Petrus legisse et adprobasse dicitur a CLEMENTE ALEXANDRINO, libris hypotyposeon: adeoque ante Petri mortem litteris consignatum erit.

Actus Apostolorum, a Luca conscripti, Euangelium
Lucae
et
actus
Apostolo-
rum
A. C. LXIV. definunt in Pauli priori aduentu ad urbem Romam, de secundo autem illius aduentu rebusque a Paulo postea gestis nihil comprehendunt: per consequens inter priorem atque posteriorem Pauli aduentum ad urbem Romam editi videntur. Post Matthaei Marciue euangelia commentarios Lucae prodiisse, ex eo patet, quod saepius et sententias et dictiones utriusque, inprimis Marci, sequatur Lucas κατὰ πρόδα. Quapropter *Millius euangelium actaque Apostolorum a Luca conscripta censet non multo post liberationem Pauli a prioribus vinculis circa A. C. LXIV.*

Paulus vinculis solutus, peragratis Italiae partibus ulterioribus, in Cretam venit, relictoque ibidem Tito episcopo, in Iudaeam contendit: hinc in Asiam Minorem, ubi ad Colossenses quoque inuisit et Ty-chicum procul dubio inuenit, Roma cum litteris ad eos missum: post Ephesum perrexit ibique Timotheum reliquit 1 Tim. I. 6.

Epistola
ad
Titum:
Timotheum
prior
A. C. LXIV.
vel LXV.
posterior
A. C. LXVII.

ipse in Macedoniam profectus Philippis-
que per aliquod temporis spatium moratus
Nicopolin Epiri adiit ibique hiemen trans-
egit, quo arcessiturum se scribit Titum in
epistola ad eum c. III. 12. Relicta Nico-
poli, ad Corinthios adspirauit: postea
Troadem atque Miletum: sequenti vero
anno Romam profectus est secunda vice.
Hic in carcerem coniectus defensionem
habuit quidem cum sui suorumque peri-
culo 2 Tim. IV. 6.: mox autem supplicio
periit. Conf. PEARSON, annal. Paulin.
Res, haftenus enarratae, per Paulum ge-
stae ab A. C. LXIII. vsque ad LXVII. vel
LXVIII. In itinere hoc per Asiam mino-
rem atque Graeciam scripsit Paulus *episto-
lam ad Titum*, conf. c. III. 12. et *priorem
ad Timotheum* conf. c. I. 3., adeoque *circa
A. C. LXIV. vel LXV.*, in quos annos iter
per Asiam atque Macedoniam Nicopolin
vsque incidit. *Epistolam ad Timotheum
posteriolem* misit, quum Romae captiuus
iamdum teneretur, in iudicio causam egis-
set supplicioque destinatus videretur, conf.
c. IV. 6. 16., aestatis tempore conf. c. IV. 21.:
adeoque probabiliter *A. C. LXVII.*

Petri
posterior
A.D. LXVII.

Petrus posteriolem epistolam exarauit,
quum mors eidem instaret c. I. 14.; sed
A. C. LXVIII. martyrium subiit: *sub finem*
ergo *A. C. LXVII.* scripta videtur ista
epistola.

Iudae
circa A. C.
XC.

Petrus praedixerat haereticorum, vt Ni-
colaitarum, Simonianorum, Gnosticorum
alio-

aliorumque antichristorum, corruptelas
2 epist. c. II. III. Iudas vero atque Ioan-
nes in epistolis catholicis eosdem haereti-
cos iamdum obuios sistunt. Iudas sub
istorum ortum scripsisse videtur conf. v. 4.
Post Petri epistolam hanc esse scriptam ex
antecedentibus patet: ante vero, quam
Iudae ἀπόγονοι fierent Domitiano suspecti,
propter familiam Daudicam, alias enim ista
suspicio aequae ad Iudam pertinuisset eum-
que sustulisset, adeoque ante A. C. CXV.,
conf. DODWELLVS dissert. I. ad Iren. §. 14.
Hinc *epistola Iudae erit exarata intra A. C.*
LXVII. et CXV. atque vt MILLIO videtur
circa A. C. XC. aerae vulgaris.

Ioannes eo tempore, quo Paulus atque
Petrus in viuis erant, inter Iudaeos Asiae
maioris euangelium praedicasse videtur.
Quum enim Iacobo minori tractus Hiero-
solymitanus atque regiones adiacentes,
Paulo atque Petro Asia minor, Graecia,
Italia et cet. obtigerint in praeconio euan-
gelii: Ioannes Asiam maiorem aliasque re-
giones imbuat probabiliter cognitione sa-
lutari. Post Petri vero Paulique obitum,
μεθ' ἡλικίαν γηραλέαν, vid. EPIPHANIVS
haer. LI. §. 2., ecclesias Asiae minoris, fun-
datoribus suis orbatas et ab haereticis mi-
sere vexatas, adiit earumque gubernatio-
nem suscepit ibidemque *Ioannes epistolam*
primam, et *Ephesi* quidem, vt codicum
Mstorum subscriptio indicat, *exarauit* ad
Auditores suos Asiae maioris, vt tamen ec-

Ioannis
prima,
secunda,
tertia
circa A. C.
XCI. XCII.

clesiis, quibus nunc praeerat, utilis quoque esset. Quod quidem factum censet MILLIVS *circa A. C. XCII.* Eodem tempore vel paulo ante, cum Ephesi Ioannes versaretur, adierunt illum euangelii praecones *μηδὲν λαμβάνοντες* 3. Ioannis v. 7.: eosdem ergo liberalitati Asianorum, per quos iter facturi erant, commendare aequum duxit. Reuersi igitur hospitalitatem aliquorum laudarunt atque inhospitalitatem Diotrophes narrarunt. Qua quidem occasione *secundam* atque *tertiam* epistolam ad diuersos, quorum liberalitas emi-
nuerat, exarauit *circa A. C. XCI. vel XCII.*

Apocalypsis
Ioannis
A. C. XCVI.

In Christianorum vexatione Domitiana Ioannes relegatus est in insulam Patmum, vid. EVSEBIUS hist. eccles. I. III. c. 18., Domitiani anno XV. seu ultimo, aerae autem vulgaris anno XCVI., ibique facta est illi reuelatio apoc. I. 9., quam scripto consignare iussus est ibid. v. 11., adeoque in ipsa insula Patmo, cum post exilium non aliorum, nisi Ephesum, delatus legatur. Quapropter *apocalypsis Ioannea* sub finem imperii Domitiani, vid. IRENAEVS L. V. c. 30., seu *tempore aestiuo, A. C. XCVI.*, secundum aeram vulgarem, *conscripita erit.*

§. CLXXXII.

Horum
librorum

Horum librorum distributio varie instituitur a variis. AVCTOR SYNOPSEOS, quae inter Athanasii opera prostat T. II.,
facit

facit eorum ὀγδότευχον seu octo volumina et a) distribu-
 partes: 1. 2. 3. 4.) *quatuor* euangeliorum tio
 volumina, 5.) *unum* actuum Apostolorum, generalis.
 6.) *unum* epistolarum septem catholicarum,
 7.) *unum* epistolarum quatuordecim Pau-
 linarum, 8.) *unum* apocalypseos Ioanneae.
 LEONTIVS vero BYZANTINVS, lib. de fe-
 ctis art. 2., libros hosce distinguit εἰς ἕξ
 βιβλία *in sex libros*, quorum *primus* Mat-
 thaeum et Marcum, *secundus* Lucam et Io-
 annem, *tertius* actus Apostolorum, *quartus*
 septem epistolas catholicas, *quintus* qua-
 tuordecim Pauli epistolas, *sextus* apoca-
 lypsin comprehendit. *Vetus quoque di-*
stinctio est librorum istorum apud ORIGE-
 NEM, in Matth. p. 220., *in* Ευαγγελίων,
 Αποστόλων καὶ Αποκαλύψεως λόγια. *Libros*
 hosce diuidunt recentiores quoque in tres
 classes, ratione procul dubio commodiore,
 si materiam argumentumque spectemus:
 nam *prima* libros historicos, Matthaei scili-
 cet, Marci, Lucae et Ioannis euangelia,
 itemque actus Apostolorum; *secunda*
 dogmaticos, epistolas nimirum Paulinas et
 catholicas, *tertia* propheticum, apocalypsin
 scil. Ioanneam, complectitur. Quamquam
 enim in libris illis historicis et dogmata
 et prophetiae; in dogmaticis et historiae
 et prophetiae; in prophético et historiae
 et dogmata occurrant: a potiori tamen ar-
 gumenti parte et ab ipso librorum scopo
 non incommode fit denominatio atque an-
 te allata librorum distributio.

§. CLXXXIII.

6. Distinctio
in
partes
minores.

*Libros istos sacros statim ab initio in περι-
κοπὰς seu sectiones, quae eiusdem argu-
menti materias, ab aliis separatas, sub
communi titulo repraesentarent, distinxe-
runt homines pii, ut priuatim aut publice
legi intelligique possint facilius. Harum
pericoparum mentio iniicitur apud CLE-
MENTEM ALEXANDINVM, Strom. L. VIII.,
ATHANASIVM, orat. III. contr. Arianos,
BASILIVM, L. II. de bapt. qu. 4. CHRYS-
SOSTOMVM, Homil. III. de Lazaro. Τίτλοι
seu tituli quoque audiebant; quia singulae
περικοπαὶ suas habebant ἐπιγραφαὶς seu in-
scriptiones: ἀναγνώσματα siue ἀναγνώσεις
hasce pericopas vocari apud Graecos Pa-
tres, ex ORIGENE, L. III. contr. coll.,
ATHANASIO, orat. I. contra Arian., EPI-
PHANIO, haer. 64. Ss. 29.; apud Latinos
Patres lectiones adpellari, ex AVGVSTINO,
serm. de lucta Iac., LEONE, serm. VI. in epiph.,
TAVRINENSI, Homil. II. in epiph., colligi-
tur. Legebantur enim Euangelistarum
atque Apostolorum pericopae in sacris coe-
tibus: postquam scilicet Diaconus clamasset
πρόχωμεν, attendamus, ἀναγνώσης seu Le-
ctor, ad hoc munus constitutus, ex libris
hisce sacris aliquot pericopas legebat. BV-
DAEVS pericopas illas adpellat ῥήσεις et
περιόδες conf. CROIVS obseru. in N. T.
cap. 4. Locus, in quo illae sectiones cum
inscriptionibus describebantur, πίναξ tabula,
item πικνίδιον tabella dicebatur. Hodie peri-*

pericoparum illa distinctio exolevit. Altera librorum istorum distinctio est in κεφάλαια capita seu capitula, quae nouae tractationis principium seu nouam partem constituunt. Et antiquiores et recentiores sua recensent capita, inter se autem discrepantia: vetera sunt multo minora; recentiora autem maiora. Sic Matthaei euangelio tribuuntur plerumque pericopae LXVIII., capita ab antiquioribus CCCLV., a recentioribus XXVIII: Marci, pericopae XLVIII., capita ab antiquioribus CCXXXVI., a recentioribus XVI. Interim Graeci nonnulli et plerique Latini nullum inter pericopas atque capita antiquiorum discrimen admittere videntur. Orientales quoque in suis versionibus hic variant et generatim hic nulla apud auctores antiquos est constans ratio et distributio. Illa scilicet distinctio vetus in capita non ab auctoribus librorum istorum, sed ab ecclesiae doctoribus est instituta, eo modo, quo cuique visum est commodius. Vbique nunc receptam capitum distinctionem aliqui Arlotto, natione Etrusco, ordinis Minorum Generali, qui sub finem saeculi decimi tertii floruit: alii Hugoni Cardinali, natione Burgundo, professione Dominicano, qui eodem saeculo vixit: aliique Stephano Langthono, Archiepiscopo Cantuariensi, qui sub finem saeculi duodecimi atque initium decimi tertii inclauit: alii aliis tribuunt. Sed antiquiorem esse eandem ex eo patet, quod THEOPHY-
LACTVS

LACTVS, qui saeculum illustrauit vndecim-
mum, eundem capitum euangeliorum,
quem nunc habemus, numerum exhibeat
et CROIVS, obseru. in N. T. p. 55. pro-
ducat codicem latinum, qui omnes libros
sacros contineat, haecenus recensitos, at-
que ante octingentos vel plures annos
scriptus sit, et eodem capita modo diui-
dat, quo nunc facimus. Sic ergo *haec
capitum recentiorum distinctio neque noua ad-
modum, neque nimis antiqua, sed media
aetate videtur introducta. In partes quoque
minores secuerunt libros sacros, quas 51x86
vocant Graeci Patres, v. g. ATHANASIVS,
contra Arian. orat. 3. et tractat. de vir-
gin., GREGORIUS NYSSENVS, de Theod.
martyre, EPIPHANIVS, de ponder. et
mens., CHRYSOSTOMVS, homil. in Psalm.
41., et cet.: versus adpellant vulgo, Ro-
bertus vero Stephanus *tmematia* vel
sectiunculas putat nominandas, conf. HEN-
RIC. STEPHANVS, praef. in concord.
N. T. *Vetus atque recentior haec sectiuncu-
larum distinctio est diuersa: nec apud anti-
quiores constans hic ratio seruatur. In qui-
busdam codicibus Euangelium, e. g.
Matthaei, quod secundum hodie rece-
ptam distinctionem versibus constat 1701,
in codicibus antiquioribus quibusdam ha-
bet 51x86 seu versus 2500, in aliis 2560, in
aliis 2600, in aliis 2700. Auctores huius
distinctionis pro sensus ratione atque pro com-
matum et membrorum numero secare volue-
runt**

runt libros, ut per sensum hoc modo magis determinatum intelligantur facilius. Distinctio antiquior a variis varie facta, prout cuique commodum est visum; ad sensum tamen, quem hisce libris tribuerit antiquitas, perspiciendum facit adprime: unde non sine ratione quidem viri cordati distinctionem hancce antiquiorem reuocandam censent coniungendamque recentiori. Recentiores diuisionem in thematia, vulgo versus, instruxit Robertus Stephanus in itinere, quo Lutetia Lugdunum petebat, et maximam quidem eius, inter equitandum, partem. Vid. filii HENR. STEPHANI praef. in concord. N. T.

§. CLXXXIV.

Distinctio librorum sacrorum N. T. in capita atque versus ab ipsis Christianis pro inuento haberi humano ex antecedentibus patet: per consequens eidem in hisce libris interpretandis non inhaerendum erit necessario. In versuum catacope veteris testamenti alia est consideratio Christianorum: quamdiu enim diuina apud Christianos valet auctoritas accentuum Hebraeorum, tamdiu versuum distinctio, cui accommodantur accentus, erit ad diuinam referenda inspirationem.

Distinctio
haec
in
partes
minores
an
diuinae
sit
originis.

§. CLXXXV.

Euangelia quatuor, actus apostolorum, epistolae Paulinae et catholicae, nec non apo-

Quinam
libri

noui
testamenti.

apocalypsis Ioannea proponunt Messiam, qui venit; adeoque pertinent ad testamentum nouum: quapropter *vocantur libri noui testamenti.*

§. CLXXXVI.

Haftenus
enumerati
sunt
norma
dogmatum
in N. T.:
dantur
quoque
hic
apocryphi.

Haftenus recensitos *noui testamenti libros agnoscunt modo Christiani pro canone seu norma dogmatum religionis; Iudaei vero, qui Messiam expectant adhuc, eosdem repudiant*, quatenus regula esse debent dogmatum religionis. Sed *apocryphi quoque libri noui testamenti* prostant, qui apud plures Christianos fidem non merentur. Plurima eius generis scripta GELASIUS, pontifex Romanus, in concilio Romano damnauit, quae iuri canonico, dist. XV. cap. 6. sancta Romana ecclesia, sunt inserta, *itinerarium scilicet Petri Apostoli, Actus nomine Andreae, Philippi, Petri, Thomae vulgatos, euangelium Thaddaei, Thomae Apostoli, Barnabae, Bartholomaei, Andreae, euangelia ab Hirtio falsata, libros de infantia Saluatoris, de natiuitate Saluatoris, de S. Maria, de obstetrice Saluatoris, librum, qui adpellatur Pastoris, actus Theclae et Pauli, reuelationem Thomae, Pauli, Stephani, librum, qui adpellatur transitus S. Mariae, librum, qui adpellatur sortes Apostolorum, librum canonum Apostolorum, epistolam Iesu ad Abgarum et cet.* Hisce enumeratis, Gelasius, *haec, inquit, et omnia his similia, quae Simon magus, Nicolaus*

colaus et cet. docuerunt vel conscripserunt, non solum repudiata, verum etiam ab omni Romana et apostolica ecclesia eliminata atque cum suis auctoribus auctorumque sequacibus sub anathematis indissolubilis vinculo in aeternum confitemur esse damnata.

Mirari ergo subit, quod multi postea falsi et fabularum pleni libri a religionis pontificiae fociis, v. g. Turriano, Petro Canisio, Christophoro de Castro aliisque defendantur, qui a Gelasio sunt reprobati, conf. CASAVBONVS exercit. XIII. §. 31.

§. CLXXXVII.

Quodsi *libros N. T. apocryphos*, eosdemque praecipuos, seu qui a nonnullis olim in pretio fuerunt aut nunc sunt, ordine describere velimus: cum HEIDEGGERO, enchir. bibl. L. III. c. 30. §. 3., illos distribuere possumus *in eos, quos vel Christo vel Mariae vel Apostolis et apostolicis viris tribuerunt vetusti impostores*. Sic PRIMO AUGUSTINVS, de conf. euangel. lib. I. c. 9., olim *Christi libros nonnullos ad Petrum et Paulum*, eas artes, quibus patrauerint miracula, complexos, fuisse obuios testatur. Porro Christi *epistola ad Abgarum vel Acbarum*, vt Valesius ex codicibus melioris notae emendat, qua respondet Toparchae huius Edeffeni litteris, celebratur, quae graece apud EVSEBIUM, hist. eccles. I. 13., arabice apud LVD. DE DIEV, animaduers. ad euangelium persicum Xauieri p. 611.

Quinam
libri
apocryphi
N. T.

SECUNDO *epistola B. virginis Mariae ad Ignatium*, qui aliqua ex ea de Iesu sciscitatus fingitur, habetur apud Sixtum Senensem, biblioth. L. II., aliosque. TERTIO *Apostolis omnibus tribuuntur* a LINDANO, TVRRIANO, LAMBERTO, GRVTERO, PIGHIO aliisque *διατάγαι* seu *constitutiones*, octo libris comprehensae, quibus praecepta de vita fidelium et ministerio ecclesiastico, traduntur: octauum earundem librum conficiunt *κανόνες* seu *canones*, secundum Graecos numero LXXXV., de ordinatione, vita, officio Episcoporum ac presbyterorum, de clericis, diebus festis aliisque eius generis praecipientes. Hosce libros saeculo labente secundo et ineunte tertio a viris apostolicis conscriptos BEVEREGIVS, annot. in canon. apost. praef. §. 10., et ante eum ALBASPINAEVS, obseruat. lib. I. c. 13., existimant, quod tamen negat DALLAEVS, libro de pseudepigraphis apostolicis, inprimis L. III. *Symbolum* quoque *apostolicum* adscribitur Apostolis communiter a RVFINO, AMBROSIO, HIERONYMO et recentioribus, praecipue pontificiis. Sed quamquam dogmata, illic obuia, Apostolorum doctrinae conueniant: ipsam tamen structuram Apostolis originem non debere cordatiores asserunt. Vid. HEIDEGGERI dissert. select. T. II. p. 627. ff. Porro *liturgiae* prostant, quae *Iacobi*, *Petri*, *Matthaei*, *missa* quoque *Aethiopum* dicta, item *Marci* perhibentur. Porro

euang.

euangelia Iacobi de natiuitate Mariae, Petri, Thomae, secundum Hebraeos, Aegyptios, Iudae, Nicodemi, Philippi hic enumerantur. De hisce aliisque euangeliiis *Ψευδεπιγράφους* vid. HIERONYMI iudicium, prooem. in Matth. ex Origene homil. in Lucam. Porro se offerunt *πραξεις* seu *actus Petri*, item *Andreae, Iacobi et Thomae*: nec non *περίοδοι Αποστόλων* seu *circuitiones Apostolorum*, vt *Petri, Iacobi et Thomae: liber passionis S. Andreae: Pauli et Theclae acta, historia passionis Theclae: Prochori vita Iacobi Apostoli: Lini historia de Petri et Pauli passione: Abdias Babylo- nius de rebus gestis Apostolorum.* Epistolae quoque tales circumferuntur sub Apostolorum nomine, quae ab aliis sunt confictae. Sic obuia est *Pauli epistola ad Laodicenses*, quae inferuire debet illustrando v. 16. cap. IV. ad Colossenses, *eiusdem epistolae sex ad Senecam*: porro mentio iniicitur epistolarum *Barnabae, Clementis* duarum *ad Corinthios*, duarum *ad Iacobum*, trium *ad discipulos*, epistolae *Lentuli de Christo.* Denique spurii quoque *libri prophetici* iactantur, vt *apocalypsis Petri*, item *Pauli* et inprimis *Hermiae*, Pauli discipuli Rom. XVI. 18., *liber*, qui nomine *Pastoris* *sive Pastoralis* a Patribus inscribitur. Liber ille *tribus constat partibus*, *prima* inscribitur *ecclesia* et visiones auctoris, quas perhibet, complectitur: *secunda Pastor* audit et praecepta viuendi continet, ab aliquo

specie reuerendo, sed habitum pastorem prae se ferente, ei dictata: *tertia similitudinum* adpellationem habet, per quas instruere laborat. *Potiores tantum libros apocryphos V. T.* (§. 163.) et *N. T.* hoc ipso paragrapho *enumerauimus, pro instituti nostri ratione.* Qui *plura* cupit, is adeat, ratione apocryphorum *V. T.*, IOAN. GOTTL. CARPZOVII introductionem ad libros canonicos bibliorum *V. T.* passim, IOAN. NIS HENR. HEIDEGGERI enchiridion biblicum L. II. toto. Et qui instar omnium est IOANNIS ALBERTI FABRICII codicem pseudepigraphum veteris testamenti, duobus voluminibus altera vice editum Hamburgi A. C. 1700ccxxii.: ratione vero apocryphorum *N. T.* videri potest HEIDEGGERI liber cit. L. III. c. 30. et FABRICII codex pseudepigraphus *N. T.*, partibus tribus A. C. 1700ccxix Hamburgi altera vice euulgatus. His etiam, quae de libris sacris dicta sunt hactenus, ampliore lucem affundunt CARPZOVIVS atque HEIDEGGERVS ll. citt., ex quibus potissimum in mea transtuli, quae pro institutione ex usu fore iudicaui. Mihi nimirum hoc fuit propositum, prout methodus exigebat, notitiam aliquam librorum, quorum auctoritate nituntur religionis Israeliticae atque Christianae dogmata, subministrare et ea inprimis attingere historice, quae interpretationem illorum illustrare modo possent. *Restat nunc, ut librorum istorum*

istorum auctoritatem diuinam, quod ad libros V. T. apud Iudaeos ac quod ad libros V. et N. T. apud Christianos in confessio positam, ostendamus. De libris V. T. id supra euictum per experientiam (§. 163.): de libris N. T. iam idem probabitur. Aliquot quidem apocryphos aliqui, Christianam religionem professi, inter eos referunt, qui norma sint dogmatum religionis: sed sufficiente ratione destituuntur, nec vniuersalis haec est omnium Christianorum sententia, quod auctores allegati de libris apocryphis probant vltcrius.

§. CLXXXVIII.

LIBRI V. T., qui a Iudaeis, atque libri V. et N. T., qui a Christianis communi consensu accipiuntur pro diuinitus inspiratis atque pro norma seu canone dogmatum religionis Israeliticae atque Christianae, vocantur CANONICI seu NORMATIVI et REGVLATIVI, atque opponuntur apocryphis (conf. §. 163.). Complexus librorum canonicorum dicitur SACRA SCRIPTURA, SACER CODEX partim ab obiecto, partim a causa efficiente, partim a fine. Adpellatur quoque מִקְרָא LECTIO ex Nehem. VIII. 8.: תּוֹרָה DOCTRINA, INSTITVTIO, cui accommodatur Christi allegatio Io. X. 34. XV. 3.: סֵפֶר סְפָרִים SCRIPTURA, SCRIPTVM ex Exod. XXXII. 16., cui γεαφῶς Io. XIX. 37. et τῶν γεαφῶν respondet adpellatio Matth. XXII. 29.

Quid
libri
canonici:
sacra
scriptura,
biblia
et cet.

Io. V. 39. : סֵפֶר יְהוָה *liber Domini* ex Ies. XXXIV. 16. : מִגִּלָּה *volumen* ex Psal. XL. 8. : מִקְדָּשׁ יְהוָה et מִקְדָּשׁ בֵּית *sanctuarium Domini* et *domus sanctuarii*, quam inscriptionem aliquae scripturae editiones in fronte gerunt : סֵפֶר הַקֹּדֶשׁ vel כְּתָבִי *scripturae* vel *libri sanctitatis*, quod Paulus per ἱερά γράμματα 2 Tim. III. 25. et γραφὰς ἁγίας Rom. I. 2. reddidit, conf. HOTTINGERVS, thesaur. philol. L. I. c. 2. sect. 3. p. 88. seqq. Christianis vulgo τῶν βιβλίων *bibliorum* seu *librorum*, qui hic reperiuntur plures, nomine veniunt, ex Graecorum Patrum usu, inprimis CHRYSOSTOMI, petito : porro διαθηκόγραφα *testamentaria scripta* : *codex Dei* apud AUGUSTINUM, in Psalm. LXIII. : *instrumentum* apud eundem et TERTULLIANUM, lib. de pudic. c. X. et contra Marcion. L. IV. c. 3. : denique κανὼν *regula* ex auctoritate PAULI Gal. VI. 16. libri sacri adpellantur. Vid. I. G. CARPZOVIVS, introductione in libros canonicos V. T. L. I. c. I. §. I., RIVETVS, Ifagoge c. I. T. II. Opp. p. 853. SVICERVS, thes. eccles. suis II.

§. CLXXXIX.

De
canonis
constitutione
in
V. T.

De modo, quo libri isti, qui S. scripturam constituunt, ab ecclesia sint recepti, tamquam canon dogmatum religionis, seu *de constitutione canonis* adhuc erit agendum. *De libris V. T.* ostensum fuit (§. 163.), quod solenni ritu ab ecclesia V. T. in canonem

nem sint recepti, quodque canon iste ab Esdra et synagoga magna post captiuitatem Babylonicam sit perfectus atque completus. GENEBRARDVS tres perhibet synodos, diuerso tempore Hierosolymis coactas, quarum auctoritate facta sit canonis V. T. constitutio: primam ad Esdrae tempora annumque O. C. MMMIccx. refert, qua libri XXII., qui supra (§. 141 - 148. 151 - 161.) enumerantur, recepti fuerint; secundam tempore Eleazaris circa annum O. C. MMMIcccclx., quae Tobiam atque ecclesiasticum superioribus adiecerit; tertiam circa Ioannis Hircani tempora et annum O. C. MMMIccccl., quae libros Iudith, Tobiae et alios confirmauerit, Maccabaicos vero primum canoni intulerit. Alii doctores pontificii, vt SERARIUS, GVIL. BAILIUS, et cet., duplicem statuunt canonis compositionem: Esdrinam alteram, quam et alii admittunt Christiani; alteram recentiore, qua libri, supra (§. 163. not.) apocryphorum nomine recensiti, in canonem sint admissi. Verum et antiquitatis testimonio et omni alia ratione destituitur haec assertio: per consequens constitutio canonis librorum V. T. post Esdrae tempora est figmentum. Vid. I. G. CARPZOVIVS, introduct. in libros canonicos V. T. L. I. c. 2. Praeter libros V. T., a nobis (§. 141 - 148. 151 - 161.) allegatos, alii non recipiuntur a Iudaeis, qui tamen idonei sunt in hoc argumento testes Rom. III. 2. (conf. R 4 §. 63.):

§. 63.): *in nouo quoque testamento non alii adprobantur libri tamquam canonici, seu qui ad probanda dogmata adhiberi debeant.*

§. CLXXX.

§) N. T. *Libri N. T., (§o. 174. 176. 177. 180.) in medium producti, ab eo, quo prodibant, tempore inter diuinitus inspiratos atque canonicos referebantur atque eadem reuerentia, qua libri V. T., accipiebantur ab iis, ad quos proxime pertinebant. Quod ex 2. Pet. III. 16. patet, ubi Petrus asserit, quosdam epistolas Paulinas in sui ipsius exitium detorsisse, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς γραφὰς, i. e. scripturas V. T. atque canonicas alias, quae nomine γραφῶν veniunt, adeoque suo tempore hasce epistolas aequiparat libris V. T. canonicis. Par est ratio scriptorum reliquorum: sic Matthaei, Marci Lucaeque euangelia illi, in quorum gratiam sunt exarata, susceperunt tamquam canonicos libros; idem iudicandum de actibus Apostolorum atque aliis epistolis apostolicis. Non tamen horum scriptorum collectio facta est ab Apostolo quopiam, reliquis superstiti: alias enim de epistolarum quarundam siue auctoribus siue auctoritate apud ipsas ecclesias apostolicas priuatim saeculis proxime sequentibus non fuisset dubitatum, nec publice disputatum. Quamquam enim Ioannes euangelium Matthaei, Marci, atque Lucae, adprobarit suumque addiderit, vt EVSE-*
BIVS,

BIVS, hist. eccles. L. III. c. 24. testatur: attamen de folis hisce euangeliiis in ecclesia lectitandis nihil adhuc certi erat definitum, nec vno volumine, sed solitaria adhuc incedebant. Verum nisi in plurimis ecclesiis diuersisque locis collecti haberentur libri isti: maximum interitus periculum illis exstabat, imminente inprimis vexationum crudelissimarum procella, qua libri quoque conquisiti tradebantur igni. *Statim ergo ab obitu Ioannis Apostoli, ex huius auctoritate (conf. anteced.), quatuor euangelia, Matthaei, Marci, Lucae et Ioannis, in vnum corpus atque codicem redegerunt ecclesiarum Asiaticarum episcopi, Ioannis familiares, circa A. C. XCIX aut C., qui codex quatuor euangeliorum per aliquantulum temporis, ad alias quoque ecclesias ab Asianis translatus, erat solus dogmatum religionis canon seu canon veritatis, fundamentum fidei, columna et firmamentum ecclesiae, vt IRENAEVS L. III. c. i. ii. loquitur. Hinc procul dubio factum, vt Simoniani, haeretici antiquissimi, suum euangelium ad imitationem quatuor istorum euangeliorum, a Christianis iam receptorum, in quatuor tomos diuiderent, ac tandem circa tempora Irenaei, inscriptione a doctoribus ecclesiae mutuato, qui lusu quodam ingenii quaternarium euangeliorum numerum ex quatuor mundi regionibus repetebant, librum quatuor angulorum atque cardinum mundi adpellauerunt. Vid. praef. concilii*

Nicaeni, ex Arabicis orientalium codicibus latine redditam ab ABRAHAMO ECHELLENSE, Tom. II. CONCILIORVM LABBEI col. 386. Quo ipso fit manifestum, quod *collectio quatuor euangeliorum ante hanc Simonianorum*, haereticorum antiquissimorum, *scriptionem facta sit. Quatuor istorum euangeliorum codex ab ipsis Apostolorum discipulis atque primis successoribus ecclesiis passim a se fundatis tradebatur, ut in sacris conuentibus una cum scriptis prophetarum seu V. T. legeretur*, teste EVSEBIO, hist. eccles. L. III. c. 37., quod IUSTINI MARTYRIS aetate obtinuit adhuc, ut patet ex eiusd. apologia II. p. 77., licet eo tempore alii praeterea libri in canonem fuerint recepti. *Actus Apostolorum statim post euangelia canonis N. T. esse insertos ex eo patet, quod complementum promissionis, in euangelis de Christo narratae, exhibeat Act. II. conf. TERTULLIANVS, L. V. aduersus Marcionem c. 2. Adiunctae sunt porro epistolae isti canonis codici, quotquot vel ex subscriptione Apostolorum, vel ex manu scribarum apostolicorum, vel ex aliis indiciis fide dignis pro indubitato apostolicis agnitae undique colligi potuerunt. Quae canonis constitutio et collectio non ex generali ecclesiarum concilio facta legitur: sed ecclesiae cuiuspiam particulari procul dubio debetur. Prima codicis huius collectio continebat modo epistolas Paulinas tredecim, (aberat enim adhuc a canone hoc apostolico epistola Pauli*
ad

ad Hebraeos), *priorem Petri et Primam Ioannis*: Polycarpus enim, qui primus post conditum canonem verba S. scripturae N. T. disertius paulo et distinctius citat, non nisi allegatas in medium producit et EVSEBIVS, hist. eccles. L. III. c. 25., solas easdem epistolas, praeter quatuor euangelia et actus Apostolorum, refert inter scripta N. T. *ὁμολογέμενα*. Qua quidem ratione fit probabile, quod illa collectio facta sit ab ecclesia, in qua Paulus, Petrus atque Ioannes in maxima versabantur veneratione. Hinc MILLIVS, proleg. N. T. nro. 196. sq., *Romanae ecclesiae tribuit hanc primam Αποστολικὴν* seu *Αποστόλων*, haec enim est veterum adpellatio, *collectionem*, vtpote cuius a Petro atque Paulo fundamenta erant iacta, teste IRENAEO L. III. c. 3.; quae vtriusque martyrio nobilitata erat, quod veteres vno tradunt ore; vbi quandoque versatus est Ioannes, vt TERTVLLIANVS, praescr. contra haeret. c. 36., testatur. Quum quoque Romana ecclesia de auctoritate apostolica epistolae Pauli, ad se scriptae, quam minimam habere posset dubitationem: hinc quoque factum putat MILLIVS l. c., vt epistola haec in fronte canonis epistolici collocaretur. Quae ecclesia particularis canonem constitutura misit procul dubio ad diuersas, apud quas authenticae Apostolorum litterae asseruabantur, et collectas vndique, quae ex manifestis indiciis pro apostolicis habebantur, in vnum fasciculum

culum compingebat. Contingere quoque potuit, vt epistolae istorum Apostolorum pleraeque vel ab ipsis Apostolis vel ab horum comitibus ad Romanam ecclesiam fuerint delatae: adeoque in ecclesia hac iam ab aetate Apostolorum priuatim quidem asseruatae. *Euangelici hanc atque apostolici codicis constitutionem ante Marcionis haeresin locum habuisse, adeoque ante A. C. CXVII.,* conf. EPIPHANIVS haer. 42. §. 1., ex eo patet, quod Marcion, canonis ecclesiae distinctionem imitatus suis quoque libris euangelii atque apostolici inscriptionem dedit: hoc ex Pauli epistolis, illo ex euangelio Lucae sumto; sed utrobique amputatis, quae haeresi illius aduersabantur. Vid. MILLIVS, proleg. N. T. nro. 289 sqq. Cum quoque IGNATIVS, epistola ad Philadelphicos, in vocibus προσφυγῶν τῷ ΕΥΑΓΓΕΛΙΩ, ὡς σαρκὶ Ἰησοῦ καὶ τοῖς ΑΠΟΣΤΟΛΟΙΣ, ὡς πρεσβυτερίῳ ἐκκλησίας, καὶ τῶν ΠΡΟΦΗΤΑΣ δὲ ἀγαπῶμεν κ. τ. λ., per εὐαγγέλιον codicem euangelicum, per ἀποστόλους codicem epistolicum atque per προφήτας synecdochice canonem V. T. intelligere videatur, ex obseruatione Grabii apud MILLIVM l. c. nro. 199., quod ex aliis itidem locis Ignatii fit probabile: *ante A. C. CXIV. facta erit illa collectio codicis epistolici atque forsan, vt MILLIVS l. c. putat, circa A. C. CX. aut paulo ante, non multo post obitum Apostolorum omnium. Constituto illi canonī N. T. atque ad varias ecclesias delato adiun-*

Vnde
controuer-
siae

adiunxerunt hae epistolas Apostolorum, quae apud ipsas forte asservabantur atque in canone superiori non exstabant. Sic ecclesiae Palaestinae epistolam ad Hebraeos, itemque Iacobi et Iudae: Asiaticae Petri posteriorem, Iohannis secundam et tertiam, nec non apocalypsin canoni inferere potuerunt. Quarum exemplo vicinae quoque ecclesiae, quamprimum αὐθεντίας harum epistolarum agnoscerent, easdem admittebant: remotiores vero ecclesiae, quibus indicia, illorum auctoritatem apostolicam probantia, non tam liquido innotescebant, epistolas illas in canonem recipere detrectabant. Hinc ecclesiarum dissensio per aliquot saecula: dum aliae has, aliae illas recipiebant reiiciebantque, pro ipsarum αὐθεντίας notitia ignorantiae aut praeiudicatis de illarum dogmatibus opinione. EPISTOLAM IACOBI pauci veterum, vid. EVSEBIUS, hist. eccles. II. 23., et diserte primus ORIGENES, homil. 13. in Gen. 3. et 8. in Exod., item homil. 2. in Leuit. et comment. in cap. 5. ad Rom., tamquam canonicam allegavit: quod procul dubio fecit ex testimonio ecclesiarum in Palaestina, quibus praefuit, et quae hanc epistolam, apud se scriptam, canoni, quamprimum prodiisset, adiunxerunt. Postea a doctoribus ecclesiarum Palaestinae aliis tanquam canonica producitur haec Iacobi epistola, v. g. a CYRILLO HIEROSOLYMITANO, cateches. 4. illuminatorum, PROCOPIO GAZAEO, comment. in Esai. 7., LEONTIO,

de
epistolarum
quarundam
auctoritate
ortae:

Quaenam
de
epistola
I.) Iacobi;

TIO, de sectis act. 2. et cet. *Ecclesiarum Palaestinae auctoritatem secutae ecclesiae Syriae*, vt patet ex EPHRAEMI, Edeffeni Diaconi, scriptis, VICTORIS ANTIOCHENI comment. in c. VI. Marci, conf. LEO ALLATIVS tract. de libris ecclesiasticis Graecorum differt. I. p. 50. Idem fecerunt ecclesiae Cypri, vid. EPIPHANIVS haer. 31. nr. 34. et haer. 76.: *Aegypti*, vid. ANTONIVS EREMITA, epist. I., ATHANASIVS epist. de Nicaena synodo it. ad episcopos Africae, DIDYMVS comment. in Iacob. I. et cet. *Idem ex concilii Laodicensi canone LX. de Phrygiae, Asiae, Ponti, Cappadociae ecclesiis* et ex AMPHILOCHII Iambis ad Seleucum patet: item *de ecclesia Constantino-politana* ex CHRYSOSTOMO, ferm. paraenet. de eucharistia in encaeniis, et ex EVSTATHIO presbytero, in Ioan. L. IV. c. 4. et L. VI. de ador. in spiritu. *In occidentali ecclesia* HILARIUS PICTAVIENSIS, qui circa concilii Laodicensi tempora in Phrygiam relegatus erat, *primus hanc epistolam*, ceu Iacobi Apostoli, *citat*, libro de trinitate, ab orientali ecclesia in hac re edoctus procul dubio meliora. Huius exemplum secutus videtur AMBROSIVS, tract. de XLII. mansionibus filiorum Israel mans. 18., item PHILASTRIUS de haeres. Nec multo post A. C. CCCXCII. HIERONYMVS in catalogo testatur, quod procedente tempore obtinuerit auctoritatem, conf. RVFINVS, expos. in symbol. et CHROMATIVS, comment.

ment. in c. V. Matthaei. Tandem INNOCENTIVS I. epistola decretali ad Exuperium, Episcopum Tholosanum, A. C. CCCCXV, qua canonem N. T. stabilivit, hanc quoque Iacobi epistolam confirmavit. Quem consignatum in Innocentii epistola canonem *Africanae ecclesiae concilium Carthaginense* circa A. C. CCCCXVIII. adprobavit et paulo ante AVGVSTINVS, de doctrina Christiana L. II. c. 8. alibique, citavit hanc epistolam, tamquam Iacobi Apostoli. Vt adeo *post saeculi quinti initium per uniuersam Christi ecclesiam epistola haec obtinuerit auctoritatem.* EPISTOLA IUDAE pariter inter 2.) Iudae: ἀντιλεγόμενα aliquamdiu est versata, vid. EVSEBIVS, hist. eccles. II. 23. III. 25. VI. 14. et HIERONYMVS, catalogo voce Iudas. Primus eam, ceu Iudae Apostoli epistolam, allegat CLEMENS ALEXANDRINVS, Strom. III. ab init. et paedag. L. III. c. 8. conf. EVSEBIVS hist. eccles. VI. 13.: post hunc TERTVLLIANVS de habitu muliebri c. 3. Ecclesiae quoque Palaestinae primis temporibus hanc epistolam recepisse videntur, cum ORIGENES eam, tamquam a Iuda scriptam, aliquoties alleget, hom. XIII. in Gen., hom. VII. in Ios. et comment. in c. V. ep. ad Rom. nec non CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS, catech. 4. illum. Postea in oriente apud alios quoque auctoritatem habuit, itemque apud occidentales, vt eadem probant documenta, quae de Iacobi epistola sunt adducta. Primus eam apud occidentales LVCIFER, L. de

3.) Petri
posteriori:

de non conueniendo, sub nomine Iudae gloriosi Apostoli citat et deinde AMBROSIVS, comment. in c. VIII. Lucae, tum PHILASTRIVS et RVFINVS, expof. in fymb., nec non HIERONYMVS illam in epift. ad Marcellam, nomine Paulae et Euftochii fcripta, canonicam adpellat, fed testatur quoque in catalogo, voce *Iudas*, fuo tempore *auctoritatem vetustate iam et vfu meruisse et inter sanctas scripturas computatam esse*. Tandem ab INNOCENTIO in epiftola decretali atque *ab Africana ecclesia in concilio Carthaginienfi in canone N. T. enumeratur*: ac poſtea vbique fuit habita pro canonica. POSTERIORI PETRI EPISTOLAE *auctoritatem conciliat canonicam epiftola Iudae*: cum haec ex illa fere integra fuerit defumta ac ad verbum in nonnullis expreſſa, conf. v. 17. 18. Eodem igitur modo de poſterioris Petri auctoritate canonica, quo de Iudae epiftola, *fuit dubitatum*, vid. ORIGENES Tom. V. com. in Ioan. p. 88. et apud EVSEB. H. E. VI. 25., it. EVSEBIVS H. E. III. 3. Hinc *primo ac ſecundo ſaeculo nullus patrum eius auctoritate vſus*. Poſtea tamen iidem, qui Iudae epiftolam receperunt, *huic quoque auctoritatem tribuerunt canonicam*. Vt in Palaestina ORIGENES, hom. XIII. in Gen. 4. in Leuit. 14. in Num. 7. in Iofuae, CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS, catech. 4. illum.: in Cypro EPIPHANIVS, haer. 66. §. 64.: in Syria EPHRAEM paſſim: in Aegypto ATHANASIUS,

NASIVS, orat. 2. et 3. contr. Arian. MACARIVS AEGYPTIVS hom. 39.: *in Lycaonia AMPHILOCHIVS iambis ad Seleuc.: in Phrygia et Asia concilium Laodicense, can. ult., et postea ex Graecis vix quisquam de illius auctoritate canonica dubitavit: in Occidentali ecclesia AMBROSIVS, L. I. de fide c. 9., et PHILASTRIVS, de haeres., HIERONYMVVS, comment. in c. I. ep. ad Philem. atque tandem INNOCENTII epistola decretalis ad Exuperium: in Africana ecclesia AVGVSTINVS, lib. de fide et oper. c. 22. de ciuit. Dei L. XI. c. 33. lib. de doctrina christ. c. 8. atque concilium Carthaginense huic epistolae Iudae auctoritatem adiudicauit canonicam. Qui posteriorem Petri receperunt, merito et EPISTOLAM AD HEBRAEOS pro Paulina et canonica agnoscere debuissent: cum Petrus diserte in hac epistola c. III. vers. 15. asserat, Paulum ad eosdem Iudaeos dispersos, qui Christianam religionem susceperunt, scripsisse, praeterea sententiae, a Petro allegatae, in hac ad Hebraeos epistola reperiantur atque ea, quae c. XIII. v. 23. de Timotheo a se dimisso narrantur, in alium non conueniant, nisi in Paulum. Verum aliter accidit, TERTVLLIANVS enim, lib. de pudicitia c. 10., epistolam Iudae, adeoque posteriorem Petri pro Apostolicis habet: epistolam vero ad Hebraeos non admittit. Idem faciunt HIPPOLYTVS et IRENAEVS, teste Stephano Gobaro apud PHOTIVM cod. 232.*

4) ad
Hebraeos:

*In ecclesia Romana CAIVS PRESBYTER eam Paulinis non adnumerat, vid. EVSEBIVS H. E. VI. 20. Alii Paulo quidem tribuunt eandem, sed diuerso modo. Sic CLEMENS ALEXANDRINVS, lib. Strom. II. p. 420. IV. p. 514., quod ab Eusebio quoque obseruatum H. E. VI. 13., eandem citat tamquam Pauli: sed illam ebraice scriptam a Paulo et a Luca graece redditam putat. EVSEBIVS quod ad prius consentit: versionem vero Graecam Clementi adscribit H. E. III. 18. ORIGENES quod ad νόματα Epistolam ad Hebraeos Paulo tribuit: non vero quod ad stilum, propter maiorem eius elegantiam, quam in reliquis adpareat Paulinis, hom. in epist. ad Hebr. apud EVSEBIVM H. E. VI. 25. Hanc autem perpetuo tamquam Paulinam citat, vt libr. contra Celf. p. 143. Philocal. p. 10. 17. 55. de orat. p. 89. 97. 99. Com. in Ioan. p. 56. 58. 416., imo ab ἀρχαίοις seu primis Apostolorum successoribus Paulo adscriptam fuisse testatur, hom. in epist. hanc apud EVSEBIVM l. c. Postea tamen pro canonica fuit agnita ab orbe Christiano vniuerso, primo ab ecclesia Palaestinae, conf. CYRILLI HIEROSOLYMITANI catech. IV. illumin. et a Graecis, vt HIERONYMVS testatur ad Eua-
grium epist. 126., ATHANASIVS epist. 39. ἐορτασμένη et alibi, AMPHILOCHIVS in iambis ad Seleucum, synodi Laodicenae canon LX., qui deinde ab orientali ecclesia vniuersa fuit receptus. In Romana quidem*

dem ecclesia Eusebii adhuc tempore de eiusdem auctoritate canonica fuit dubitatum, vid. H. E. VI. 20. conf. HIERONYMVS, comment. in Titum c. I. in Esai. c. VIII. et Zachar. c. VIII., AVGVSTINVS, qui Libro I. de peccatorum meritis et remiss., scripto circa A. C. CCCCXII, hanc epistolam nonnullis tum incertam fuisse dicit. Attamen priuatim hic ab aliquibus pro apostolica fuit habita, vt a LVCIFERO Calaritano, HILARIO, AMBROSIO, PHILASTRIO et RVFINO, expof. in symb.: et publice post Innocentii epistolam decretalem ad Exuperium atque concilium Carthaginienfe, adeoque post initia saeculi quinti, fuit recepta in ecclesia Romana pro canonica. SECUNDA et TERTIA IOANNIS EPISTOLAE primis temporibus ab Ecclesia Asiatica, ad cuius membra fuerunt scriptae, recipiebantur. Sic IRENAEVS, aduers. haer. I. 13. III. 18., eam tribuit Ioanni. Hinc in Aegypto et reliqua Africa nactae sunt auctoritatem canonicam. Nam CLEMENS ALEXANDRINVS minores Ioannis epistolas adprobat, dum primam vocat ἐπιστολὴν μείζονα, Strom. 2. p. 381. conf. EVSEBIVS H. E. VI. 14. Hunc saeculo quarto secuti ALEXANDER, in epist. ad ecclesiae episcopos encyclica apud SOCRATEM I. 6. et ATHANASIVS epist. 39. ἐορταστικῇ aliique. In Africa TERTVLLIANVS secundae verba, omisso licet auctore, allegat lib. de carne Christi c. 24., et AVRELIVS a CHVLLABI

5) Ioannis
secunda,
tertia:

in concilio Carthaginienſi, ſub Cypriano habito, eam adducit pro Ioannea: tandem *in concilio Carthaginienſi tempore Auguſtini* atque ab hoc de doctrina Chriſtiana II. 8. pro canonicis ſunt agnitae et *publice receptae*. In *Palaeflina* ORIGENES eaſdem pro canonicis habendas cenſet, licet de illis tamquam dubiis loquatur, vt et poſt eum EVSEBIUS H. E. III. 24. Origenem ſecutus eſt CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS, catech. IV. illum., et poſtea alii. In *Syria* EPHRAEMVS ſecundam nomine Ioannis Theologi allegat atque in *Cypro* EPIPHANIVS haer. 26. nr. 15. In *Phrygia* atque *Asia* Patres concilii Laodiceni epiſtolas haſce ſcripturarum N. T. catalogo inferuerunt, qui poſtquam *ſaeculo quinto a cunctis in oriente eccleſiis* eſt adprobatus, in iisdem hae epiſtolae ab eo tempore vniuerſalem habuerunt auctoritatem canonicam. In occidentalibus eccleſiis primus ſecundam ſub nomine Ioannis Apoſtoli citauit LVCI-FER, Calaritanus Epiſcopus, libr. de non conueniendo: poſtea AMBROSIVS, comment. in Pſalm. XXXVI, Ioannes, inquit, ſenex coepit ſcribere euangelium et epiſtolas, qui cum refugeret Apoſtolum ſe ſcribere, ſeniores ſcripſit: HIERONYMVS, epiſt. 85. ad Euagrium, vtramque Ioanni aſſignat expreſſe: RVFINVS quoque et INNOCENTIVS II. citt. in recenſione librorum N. T. canonicorum vtrique locum aſſignant. Vnde poſtea a nullo patrum Latino-

tinorum de secunda et tertia Ioannis epistola fuit dubitatum. APOCALYPSIS IOANNEA 6.) Apocalypsi Ioannea
in ecclesiis Asiaticis non tantum Ioanne viuo, sed proxima quoque post Ioannis obitum aetate inter scripta canonica fuit relata. Sic PAPIAS, teste ANDREA CAESARIENSI, prooem. comment. in apoc., tamquam diuinam amplexus est apocalypsin: IRENAEVS saepe illam sub nomine Ioannis, discipuli Christi, adduxit: MELITO SARDENSIS integro eam commentario illustravit, vid. EVSEBIVS H. E. IV. 26. *In Lycia* METHODIVS, Patarenfis Episcopus, libri huius auctoritatem diuinam agnouit, lib. de conuiuio decem virginum. *In Palaestina* IVSTINVS, dialogo cum Tryphone p. 240., illam adducit sub nomine Ioannis Apostoli: item ORIGENES passim, vt in exegeticis in Matth. et Ioannem, L. 6. 8. contra Celsum, philocal. c. 2. 5., lib. de orat. p. 34. et PAMPHILVS, apol. pro Origene. *In Syria* THEOPHILVS ANTIOCHENVS., libr. adv. Hermogenem, teste EVSEBIO H. E. IV. 24. *In Aegypto* CLEMENS ALEXANDRINVS, paedag. L. II. c. 12. Strom. VI. p. 867. *In reliqua Africa* TERTULLIANVS, praefcr. adv. haereticos c. 33, 46., L. de anima c. 9., L. de resurrect. carn. c. 58. L. de pudic. c. 19.: CYPRIANVS, libr. ad Quirinum L. I. §. 20. II. §. 1. 3. III. passim. *In Europa* HIP-

HIPPOLYTUS, Portus Romani Episcopus, peculiari tractatu apocalypseos auctoritatem adstruxit et VICTORINVS PETAVIONENSIS in eam edidit commentarium. *Haeretici tamen primis hisce saeculis eandem impugnarunt, ut Cerdon, vid. TERTULLIANVS praescr. c. 51., Marcion, vid. id. contr. Marcion. IV. 5. ac postea Alogi, teste EPIPHANIO, haer. 51. Imo ineunte saeculo tertio in controuersia de millenario Christi regno in his terris, quod acriter impugnarunt Caius, ecclesiae Romanae presbyter, in disputatione cum Proclo apud EVSEBIUM, H. E. III. 28. et Dionysius Alexandrinus, auctoritas apocalypseos labefactari ab iisdem aliisque et Cerintho iste liber adscribi coepit: cum argumentum pro chiliasmo, ex apocalypsi petatum, refutatu difficile illis videretur. Hinc plurimos haec opinio sectatores inuenit, ut in ipsis etiam Asiae atque Palaestinae ecclesiis, ubi primis saeculis vnanimi consensu fuit recepta Apocalypsis, saeculo quarto illius auctoritatem canonicam repudiarent. Sic EVSEBIUS, H. E. III. 24. 25. scriptis annumerat ἀντιλεγόμενοις et CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS, catech. IV. illum., nec non concilium Laodicenum atque GREGORIUS NAZIANZENSIS carm. 33. inter libros N. T. canonicos non memorant: AMPHILOCHIVS vero, Iambis ad Seleucum, apocalypsin a quibusdam recipi, a pluri-*

pluribus reprobari perhibet. *Quae disceptatio in ecclesiis orientalibus saeculo quinto, vid. HIERONYMVS ep. 129. ad Dardanum, imo sub medium saeculi sexti, vid. IVNILIUS, Episcopus Africanus, de partibus diuinae legis L. I. c. 4., ad huc viguit, imo sequenti saeculo MAXIMVS ad DIONYSIVM, quisquis ille, de hierarchia coelesti c. 3., tamquam singulare notat, quod Dionysius apocalypsin approbauerit. Tandem saeculo octauo IOANNES DAMASCENVS, orthod. fid. L. IV. c. 18., apocalypsin inter canonicas recensuit, quem postea secuti sunt plurimi ecclesiae orientalis Doctores: nihil tamen in quopiam concilio orientali de apocalypseos auctoritate fuit statutum, sed tacito consensu auctoritatem obtinuit. Interim saeculo quarto EPIPHANIVS, haer. 77. nr. 26., notauit de apocalypsi, ὅτι παρὰ πλείστοις πεπιστευμένη ἦν, καὶ παρὰ τοῖς θεοσεβέσι. Sic DIONYSIVS l. c.: in Palaestina EVSEBIUS, chron. ad an. XIV. Domitiani: in Syria EPHRAEM: in Cappadocia GREGORIUS NYSSENVS, orat. in ordinationem suam et NAZIANZENVS, orat. 32.: in Cypro EPIPHANIVS, haer. 51.: in Aegypto ATHANASIVS, orat. 5. contra Arian. et in synopsi, quae inter eius opera prostat, DIDYMVS, comment. in epist. Iudae, MACARIUS homil. 30.: in reliqua Africa VICTORINVS, L. III. contra*

Arium : *in Italia* AMBROSIVS, L. III. de virginibus, PHILASTRIVS de haeres. c. 13., RVFINVS, expof. in fymb., et HIERONYMVS, L. I. contra Iouinian. c. 14. et inprimis in epift. 129. ad Dardanum: *in Gallia* HILARIVS PICTAVIENSIS, can. 20. in Matth., prol. in Pfalm. et comment. in Pfalm. II.: *in Hispania* PACIANVS, ep. I. ad Sempronianum, et PRVDENTIVS, hymno VI. ante fomnum. *Sub initia vero faeculi quinti post Innocentii epistolam decretalem ad Exuperium et concilium Carthaginienfe, tempore Auguftini, apocalypfis pro fcripto apostolico feu canonico vniuerfali affenfu ab ecclesia Romana recepta eft.* Plura vide ap. MILLIVM, proleg. N. T. nro 184. fqq., quem hic fecuti fumus.

§. CLXXXI.

Quaenam
ecclesiae
auctoritas
in
constituendo
canone.

Ex sollicita ecclesiae cura de constituendo canone et V. et N. Testamenti perspicimus, quod sacrorum librorum admiserint nullum, cuius certa non extarent indicia atque criteria inspirationis et intentionis diuinae, quod esse Deus velit eundem regulam seu canonem dogmatum. Personarum, quarum opera hi libri ad nos peruenerunt, statum hic momentum habuisse, per se patet. Pleraeque de se inspirationem diuinam seu verbum Dei ad se factum, item Deum secum fuisse locutum perhibuerunt: nec vllam ecclesia rationem habuit de hoc dubitandi, sed earum

rum personarum status atque tempora gra-
uissimam potius rationem ecclesiae submi-
nistrarunt, harum sermonem ceu diuinum
accipiendi. Christianis quoque testimo-
nium Iesu Christi, eiusque discipulorum,
quod libris V. T. passim praebent tamquam
diuinis, omnem eximit ansam de illorum
auctoritate canonica dubitandi. In N. spe-
ciatiim T. Christus promisit discipulis diui-
nam inspirationem seu spiritus sancti ope-
ram, quoties in munere mandato ratio ali-
cuius sit reddenda coram magistratu, vt
euangelii doctrina maneat facta tectaue
seu sine offensione et corruptela Matth. X.
19. 20. Cum vero illa ratio multo magis
militet, si Christi discipuli alios imbuere de-
buerunt doctrina salutari: posito, quod Chri-
stus sit verus Messias atque suum promissum
implere et potuerit et voluerit, recte hinc
conclusionem duxerunt, discipulos Christi
semper habuisse inspirationem diuinam, si
versati fuerunt in tradendis religionis dog-
matibus. Vnde noui testamenti ecclesia in
ea potissimum elaborauit, quum canonem
constitueret, vt scripta ab Apostolis vel profe-
cta vel probata, tamquam diuinitus inspi-
rata, indubitato cognosceret: quamprimum
vero auctoritas apostolica in libro quopiam
erat in luce posita atque euicta satis, non
de eiusdem inspiratione diuina et auctori-
tate canonica dubitabatur (§. 190.). Sic ergo
*canonica scripturae sacrae auctoritas, in se
spectata, ab inspiratione atque intentione di-*

S 5
uina,

uina, qua vult, ut sit norma dogmatum religionis, dependet. Quodsi vero per hypothesin sumas, Deum dedisse hominibus reuelationem et libros in religione regulatiuos, eosdemque comprehendi in scriptura sacra: tum quidem finis Dei est, ut diuinam hanc librorum originem agnoscerent homines atque eosdem indubitato acciperent assensu. Fini eapropter huic Deus pro sua sapientia non potuit non media subordinare commodissima. Sed assensus in homine indubitatus non oritur sine ratione sufficiente: ratio igitur sufficiens proftet oportet, quae cognita ab homine ad hunc assensum perducatur indubitatum. Criteria reuelationis verae omnia, interna atque externa (conf. §. 71. sqq.), ratio sunt sufficiens originis diuinae: adeoque si in libro quopiam obuia deprehendantur, dubium relinquitur nulum de Θεοπνευσία illius scripti, in quo clare manifestantur. Quapropter si scriptura V. et N. testamenti a Deo proficiscitur, ut canon sit dogmatum religionis verae: in eadem criteria reuelationis verae Deus ob oculos ecclesiae posuerit oportet clarissime, ut haec testimonium de illius Θεοπνευσία fide dignum perhibere potuerit. Sic ecclesiae testimonium non est causa auctoritatis sacrae scripturae efficiens: sed haec auctoritatem habet a Deo seu diuina inspiratione, diuinam vero originem prodit per varia indicia, quae criteria constituunt reuelationis verae. Interim quatenus criteriorum reuelationis cognitionem suble-

subleuat: subleuare quoque potest cognitionem diuinæ librorum sacrorum originis assensumque indubitatum, qui præbetur illis propter Θεοπνευσίαν. Quo ipso testimonium ecclesiae de canone librorum esse potest aliqualis ratio cognitionis in aliis hominibus, qua inducuntur, ut Θεοπνευσίαν istorum librorum credant: verum quia testimonium illud ecclesiae aliis adhuc innititur rationibus, perspectis nimirum ab ecclesia criteriis reuelationis verae, in iisdem obuiis: *testimonium ecclesiae non est ultimata ratio, cur libri isti pro canonicis accipiantur ab aliis; nec alii soli ecclesiae testimonio hic innituntur, sed testimonio per rationes criteriorum reuelationis verae suffulto.*

Ex dictis patet, quod ecclesiae testimonium non habere queat a priori et efficientiae respectum ad auctoritatem S. scripturae canonicam, sed a posteriori atque signi, cuius tamen veritas aut falsitas aliunde erit aestimanda. Veritatem, in scriptura propositam, asseruat, asseruatam explicat atque vindicat sensum illius verum, si parhermeniae eundem peruertant, ex vero sensu explicato atque vindicato religionis dogmata format atque de iisdem iudicat. Quibus factis, ex criteriis indubitatis diuinam S. scripturae auctoritatem ostendit atque probat sufficienter. Hinc intelligi potest, quid sibi velit, si in S. scriptura 1. Tim. III. 15. ecclesia dicitur *σύλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας*: ea nimirum est columna veritatis robusta firmaque non sensu architectonico,

nico, sed politico, seu non ἀρχιτεκτονικῶς sed πολιτικῶς In architectura enim columnae innititur aedificium ab eoque sustentatur, ut sine illa subsistere non queat: in usu vero politico ante curias et praetoria ponuntur quoque columnae, ad quas leges atque decreta magistratus publica auctoritate adpenduntur, conf. IOSEPHVS antiq. L.I. c. 4. ALEXANDER AB ALEXANDRO, Gen. diar. L.III. c. 7. *Εδραίωμα* quoque non *Θεμέλιον* seu fundamentum significat, sed sedile et repositorium, quod firmat atque constituit non rem ipsam, sed eius situm. Ut adeo *ecclesia sit veritatis seu reuelationis verae quasi tabula publica et repositorium, in quo asseruatur atque ad notitiam omnium suspenditur.*

§. CLXXXII.

Cur
hic
non plura
de
libris
S. scripturae
addantur.

Quae praeterea de libris sacris dilucidanda veniunt, ea nostram tractationem systematicam non multum illustrant atque declarant: quapropter hic ea praetermittimus. Quo pertinet potissimum disquisitio de auctoribus librorum sacrae scripturae ministerialibus atque de linguis, quibus a Deo fuerint inspirati. Occupata sunt haec argumenta ab illis, qui introductiones in sacrum codicem tradiderunt. Restat igitur, ut de iis libris, quos Iudaica religio moderna atque Mubammedana pro norma dogmatum agnoscunt, breuiter agamus.

§. CLXXXIII.

§. CLXXXIII.

Religio Iudaica noua seu recentior *eadem* *veneratione legem oralem* seu תורה שבעל פה, *qua* מכתב seu כתב *legem scriptam* seu *scripturam* V. testamenti, imo *maiori* suscipit. Deum putant Mosi in monte Sinai vno die legem dedisse scriptam: per reliquos vero commorationis in Sinai dies Mosen edocuisse, quae ad omnem doctrinam sacram accuratissime interpretandam facerent, eamque vberiore interpretationem dogmatum religionis atque politicae constituere LEGEM ORALEM, quam oretenus tradiderit Moses Iosuae, Iosua senioribus, hi prophetis, qui istam legem ad synagogam magnam seu Iudaeorum senatum, qui post captiuitatem Babylonicam praecerat rei et sacrae et ciuili, propagarint. Donec tandem post Hierosolymorum excidium atque dispersos per varias regiones gentesque Iudaeos, imperante Antonino pio saeculo post C. N. secundo, R. Iehuda hakkadosch, ex suorum consilio, ne sacrum hoc depositum periret, conquisitas vndique has traditiones in vnum collegerit volumen, quod משנה, i. e. δευτέρωσιu seu repetitam legem, inscripsit. Vid. IO. HENR. HOTTINGER, hist. eccl. N. T. saec. II. p. 72. IOANNES quidem MORINVS, exerc. bibl. L. II. exerc. 6. c. 2. p. 294. sqq., hanc Mischnae collectionem, ad sextum post C. N. saeculum refert, sed nullis rationibus, ex doctorum sen-

Religio
noua
iudaica
nritur
quoque
lege
orali:
quid
haec.

sententia, nititur probabilibus. Huic Mischnae accefferunt postea supplementa et explicationes, ex aliis gentis Iudaicae doctolibus compilata, quae nomen acceperunt גמרא seu perfectionis, quoniam haec supplementa per vberiores declarationes perficere debebant legem illam oralem, ex mente Iudaeorum. *Gemara* haec duplex est: *Hierosolymitana altera*, quae a R. IOCHANAN est collecta, ex mente quidem IO. BVXTORFII circa A.C. CCXXX., MORINVS vero l. c. ad septimum atque ISAAC VOSSIVS ad octauum post C. N. saeculum reiicit hanc compilationem, idoneis tamen rationibus hi posteriores destituuntur; *altera Babylonica*, quam inchoauit R. ASCHÉ, qui A. C. CCCCXXVII. mortuus, atque R. IOSE perfecit, qui A. C. Ib. obiit. Mischnae vero atque Gemarae volumen dicitur TALMVD: vnde Talmud distinguitur in *Hierosolymitanum* atque *Babylonicum*. Vid. IO. CHRISTOPH WOLFII Biblioth. hebr. part. II. c. I. p. 658. sqq. *De Talmude Hierosolymitano* eiusque editionibus l. c. p. 889. sqq. atque *Babylonico* eiusque editionibus l. c. p. 895. sqq. Apud eundem quoque Christianorum iudicia de Talmudis pretio seu auctoritate videri possunt Part. II. p. 962. seqq. *Tota vero Talmudis compages explicatur a R. IESCHVA ben R. IOSEPH LEVITAE in* הליכות עולם עם מבוא הגמרא *seu clauae Talmudica*, quae latine reddita a

CON.

CONSTANT. L'EMPEREUR Lugduni Bat. prodiit A. C. clc lcccxxxiv. Ex quo libro quoque perspicui potest, quid in Talmude pro lege habeatur orali a Iudaeis.

Vastissimo Talmudis opere ius civile et ecclesiasticum seu canonicum, i. e. dogmata et politica et religiosa, continentur, ex mente Iudaeorum. Mishna est instar textus atque Gemara instar glossae seu commentarii. Venerantur tamen Iudaei praeterea scriptores alios partim Talmude antiquiores, partim recentiores, quatenus hypothefibus, ex lege orali, quam putant, formatis, suffragantur. Hic praecipue notari merentur Targumim ONKELOS, qui aequalis fuit R. GAMALIELIS, in pentateuchum: IONATHANIS ben VSIEL, qui HILLELIS discipulus, in prophetas: incerti auctoris in quinque megilloth seu libros festiuales: R. IOSEPH seu Iosephi caeci in reliqua hagiographa. Item Targum Hierosolymitanum anonymi in pentateuchum et aliud sub nomine IONATHANIS, quod tamen eius non esse, stilius et res arguunt. Nec non liber ספרי, sofar, aliaque huic connexa scripta. Interim non diffitendum multa in Talmude aliisque Iudaeorum scriptis antiquioribus vestigia religionis Israeliticae, quae in S. scriptura traditur, prostare: quod in tractatione de dogmatibus Israeliticae religionis luculentius adparebit.

Inter Iudaeorum quoque doctores non constans est consensus de auctoritate legis oralis: R. ELIE-SER

S E R in Gittin l. c. רוב בכתב מיעוט על פה
i. e. *legis scriptae maxima pars sit, oralis
autem exigua* seu maior habenda est ratio
legis scriptae, quam oralis; R. vero I O-
CHANNAN contrarium probare nititur ibi-
dem ex c. XXXIV. vers. 27. Exodi.

S. CLXXXIV.

Rationes
pro
lege
orali
examinantur.

*Quod Moses, praeter legem scriptam, acce-
perit oralem, probare conantur Iudaei PRIMO
ex exod. XXXIV. 27., scribe tibi verba haec,
quia super ore verborum horum: (כל
פי הדברים האלה)* foedus tecum et cum Is-
raele pepigi. Vbi quidem probationis vim in
vocibus, על פי seu *super ore*, quaerunt. Sic
R. IOCHANNAN, in Gittin cap. V. fol.
60. b. lin. 14. seqq. *Non iniit Deus, inquit,
foedus cum Israele, nisi propter verba orali-
ter tradita, Q. S. E. quia super ore et cet.*
In Tanchuma memoratur, quod sapientes
emphasin quaesiverint singularem in phrasi
על פי הדברים, quae non idem valeat, quod
בגלל vel בעבור vel למען, quae omnia pro-
pter significant, sed secundum os verborum
seu verba ore, non scripto, tradita, quae Tal-
mud designent. Vid. BVXTORF II syn-
agog. Iud. c. III. p. m. 65. Huc trahunt
quoque Deuter. XVII. 9. 10. 11. *facies se-
cundum os verbi (על פי הדבר.), secundum os
legis (על פי התורה.),* atque haec eodem
sensu interpretantur. SECUNDO pro lege
orali urgent Exod. XXIV. 12., ubi Deus ad
Mosen dicit: *dabo tibi tabulas lapideas et le-
gem*

gem et praeceptum, quae scripsi ad docendum eos. Quae in Berachoth fol. a. lin. 11. sqq. R. LEVI bar CHAMA, ex ore R. SIMONIS filii LAKISCH, interpretatur atque distinguit, ut legem oralem eruat. *Per tabulas, inquit, verba decem s. decalogus: per legem scriptura: per praeceptum mishna: per verba, quae scripsi, prophetae et bagiogropa: per ad docendum ea gemara, sc. intelligitur.* Eandem affert explicationem MAIMONIDES in exordio operis, quod inscribitur יר חוקה. Verum si de pondere harum probationum iudicetur: illud erit exiguum plane. Nam PRIMO, quod ad Exod. XXXIV. 27., ipsis Iudaeis frequentissimae sunt particulae כפי et לפי eo significatu, quo secundum, non ore prolatum, notat, quod quoque hebraeae linguae genius postulat, praeterea triplex particula relatiua in הרבריו האלה, duplex nimirum ה et simplex אלה, satis manifeste inuoluit respectum ad antecedentia, *scribe tibi verba haec*, adeoque secundum verba a Mose scripta Deus pepigit foedus. Quod indicat quoque particula causalis כי, quae rationem reddit, cur Moses scribere debuerit verba, et omittenda fuisset, si secundum legem oralem foedus iniisset Deus. Quapropter interpretes antiquissimi nihil vident hic de lege orali: ONKELOS et IONATHAN reddunt על מימר בתגמיה האלהי, i. e. ex dicto seu tenore verborum istorum; LXX. vertunt, ἐπὶ γὰρ τῶν λόγων τούτων. Quod

ex Deut. XVII. 9. 10. 11. struitur argumen-
tum, ex dictis haftenus corruit facile : nam
per antecedentia sensus est, sacerdotes, Le-
uitas et iudices pronunciare ad scriptae le-
gis praescriptum debere, unde regi quo-
que futuro describendum iniungitur legis
exemplar vers. 18. 19. et Deus Hof. IIX.
12. conqueritur, quod multitudines legum
suarum seu multas leges suas dederit illis
scriptas, sed quod pro alienis reputentur
et peregrinis: SECUNDO Exod. XXIV. 12.
relatiuum אשר *τὸ scriptum* non modo ad
תורה, sed quoque ad מצוה refert, quod ex
eo magis corroboratur, quod vers. 4. Mo-
ses verba Dei omnia scripsisse dicatur et
speciatim מצור 2 Reg XVII. 37. Deus
scripto Israelitis tradidisse perhibeatur.
Quapropter quoque ABEN ESRA post-
quam Talmudistarum atque MAIMO-
NIDIS interpretationem supra allatam ex
R. SAADIA produxisset: aliter se sen-
tire profitetur et מצוה de decalogo explicat.
Item R. BECHAI fol. 105. col. 4. edit.
Cracov. על דרך המרש seu sensu allego-
rico tantum innui h. l. Talmud, non sensu
litterali dicit. *Alias etiam rationes excogi-
tauit pro lege orali stabilienda MENASSE
ben ISRAEL, Conciliat. in Exod., quas
examinauit atque refutauit HOORNBECK
in Tschubhat Iehuda p. 79. sq. Imo quum
Iudaei scripturae V. T. auctoritatem tribuant
diuinam: vix cum iis, quae per S. scripturae
dictamina sunt manifesta, consistere potest sen-
tentia*

*tentia de lege orali, ad scriptam supplendam
atque declarandam comparata.* Nam per su-
perius allata expresse scriptura dicit, verba
Dei omnia, quaecumque Moyses a Deo ac-
ceperat et populo narrauerat Exod. XXIV.
3. 4. עַר הַמִּסָּה, i. e. a capite vsque ad calcem
perfecte, esse a Mose scripta Deut. XXX.
10. Exod. XX. 20., vt nihil ore propagan-
dum superfuerit. Quo respectu quoque
Psalm. XIX. 8. חֹרֶת יְהוָה תְּמִימָה מְשִׁיבָה
נֶפֶשׁ, lex Iehouae perfecta et recreans
vel conuertens animam adpellatur. Nec
ipsi Iudaeorum magistri ab hac sententia
sunt alieni: sic ALBO, ferm. III. c. 25.,
contra aduersarium legis scriptae perfectio-
nem ratione materiae, formae, caussae ef-
ficientis et finis defendit atque ex loco Psal-
mi allegato sub finem capitis eandem pro-
bat. Sic enim, ecce legem, inquit, *causam*
innuit materiale dicitque, lex est, i. e. omnes
et singulae (quoque) narrationes, quae ad-
ducuntur in ea, vt historia de ebrietate Noa-
chi, Loti et similia, exaratae sunt, vt prae-
beant monitum, confirmationem rectam et di-
rectionem seu regulam. Quando additur lex
Iehouae, eo declaratur perfectio illius ratione
causae efficientis, q. d. quum eius auctor Deus
O. M. existat, impossibile est, vt in ea repe-
riatur aliquis defectuum, qui in legem huma-
nam cadere possunt. Porro quando illam ad-
pellat perfectam, ostendit eius perfectionem
formalem. Denique verbis conuertens ani-
mam, *finale* significat perfectionem, quae

consistit in felicitate spirituali. Quodsi vero lex scripta est perfecta et sufficientem ad beatitudinem cognitionem subministrat, eoque ipso habet claram interpretationem: *sine ratione foret lex oralis, quae ad supplendam atque declarandam legem scriptam facere deberet.* Porro ne lex quidem oralis accommodata est ad supplendam aut declarandam legem scriptam: quum ipsi Iudaeorum magistri illam pro imperfecta atque obscura habeant. Sic in *Massech. Tmura*, fol. 15. b. lin 2. long., *tria millia constitutionum oblivioni tradita* perhibent tempore luctus Mosis, fol. 16. a. lin. 4. sqq., idem repetitur ac de Iosua quoque asseritur, quod oblitus 300. constitutionum non controuersarum et 700. dubia ei oborta fuerint, adeo ut Israel ad interficiendum illum surrexerit: aliae quoque traditiones ibidem oblitteratae leguntur. *Deperditorum* quidem restitutionem tribuunt *Othnieli, filio Kenas*, ex *Ios. XV. 17.*: Sed pueriliter hic ludunt, quum apud Iosua l. c. de expugnatione urbis agatur. *Obscuritatem legis oralis in ipso Talmude confitentur*, codice de *syneodr. c. III. fol. 24. col. 1. lin. 8. 9. 10. a fine*, ubi traditionum talmudicarum mare vocatur Babel et tenebrae. *Quid est inquit Babel? respondet R. Iochanan, quod mixtum est scriptura, mixtum mischna et mixtum talmude (gemara).* *In tenebris collocavit me, ut aeternum mortuos* (*thren. III. 6.*), ait *R. Ieremias*, intelligi *Talmud Babylonicum.* Quod etiam res ipsa pro-

probat, si Talmud legatur, ubi farraginem opinionum, a se dissentientium, et obscurissimarum, vanarum quoque saepe disquisitionum mare deprehendet quiuis: quae tamen placita omnia perhibentur a Iudaeis verbum Dei; licet sibi e diametro saepe sint opposita. Conf. *Massech. erubhim* fol. 6. b. lin. 4. long., fol. 13. b. ultra med.

§. CLXXXV.

De libris, quorum auctoritate nititur iudaica religio recentior, actum est satis pro nostro instituto. *Ordo iam ducit ad scriptum illud, quod pro norma dogmatum veneratur religio Mohammedana.* Vulgo dicitur ALKORAN, quae vox est ex articulo *al*, qui in arabica lingua aequipollet Graeco *ὁ, ἡ, τὸ* atque ex *Koran*, quae vox *lectionem* aut *collectionem* significat, ab Arabico *Karāa*, quod cum hebraico *קרא* et sono et significatione conuenit atque *legit* vel *collegit* ex usu harum linguarum notat. Sic arabice *Alkoran* idem est, quod hebraice *מקרא* atque *hoc habet nominis ex eo, quod vel legi debeat diligenter, vel Mohammedanae religionis dogmata ac instituta in isto libro legantur, vel illa in hoc volumine collecta reperiantur.* Haec adpellatio in ipso hoc libro saepius occurrit, v. g. Sur. II. vers. 186. III. 138. IV. 81. V. 110. VI. 19. VII. 203. X. 16. 37. XII. 4. et cet. Adpellatur quoque apud Mohammedanos ALPHORKAN ab arabico *Pharaka*, *distinxit*,

Quis
liber
canonicus
religionis
Mohammedanae
feu
Alcoranus.

quod vera a falsis, bona a malis distinguat vel *sectio*, quia in plures partes seu sectiones, i. e. Suras est diuisus hic liber. Vocatur praeterea ALDHEKR, i. e. *commemoratio* seu *commonitio*, quia commemorare perhibetur verbum Dei et per illud commonere homines: item ALKETAB, quae vox idem est, quod Hebraica כתב aut מכתב *liber*, ad imitationem procul dubio Christianorum, qui reuelationem κατ' ἐξοχήν βιβλία seu *libros* vocant, conf. Sur. II. vers. 186. III. 138. IV. 81. V. 110. VI. 19. VII. 203, et cet., ornatur quoque hic *epithetis* variis v. g. *libri diuini*, *coelitus demissi*, *a Deo dati* Sur. VI. vers. 93. 155. *venerandi* LVI. 78. *gloriosi* LXXXV. 21. *sapientis* X. 2.

§. CLXXXVI.

Origo
Alcorani
ex
Mohammedanorum
sententia.

Quis auctor Alcorani et quae illius ratio ex mente Mohammedanorum tradit MARRACIVS in prodromo ad refutationem Alcorani de Alcorano cap. IV. p. 38. seqq. PRIMO *Alcoranum* perhibent esse *aeternum*, imo *increatum*, licet in hoc dissentiant aliqui, (quod ex inferioribus patebit clarius), semperque *fuisse apud thronum Dei in tabula quadam seu libro immensae magnitudinis, quem vocant tabulam custoditam*, in qua omnia praeterita, praesentia et futura sint descripta. Aliqui etiam *in ipsa Dei essentia* Alcoranum custoditum putant. SECUNDO mensis Rhomadam *noctem* quampiam vocant *potentiae vel dispositionis* potius seu *decreti*, quo-

quoniam illa omnia, quae anno isto futura sint, disponantur ac determinantur a Deo. *Qua nocte putant demissum a throno siue ab essentia Dei Alcoranum per Gabrielem usque ad coelum infimum seu lunae, unico volumine in charta papyracea scriptum. TERTIO e lunae coelo reuelasse Mohammedo Gabrielem Alcorani singulos versiculos vel plures simul diuersis temporibus, per trium et viginti annorum spatium, locisque variis, Meccae atque Medinae, prout res exegerit atque Mohammedo peculiare quidpiam contigerit. QUARTO Mohammedum tradunt, prout quaelibet Alcorani particula ipsi a Gabriele reuelata sit, amanuensi suo illam scribendam atque in capsula quadam collocandam iniunxisse, nullo ordine seruato: vt adeo sciri certo non queat, quo tempore et ordine quaelibet Alcorani particula sit prolata scriptaque: licet in hoc interpretes Mohammedici diuinare conentur et primos versiculos fuisse plerique putent principio Surae XCVI., lege in nomine Domini tui, qui creauit: creauit hominem et cet. QUINTO non modo Mohammedi scribas, sed multos quoque ex populo, dum ipsis Alcorani versus recitabantur, in chartulis atque membranis annotasse eosdem aut memoria tantum comprehendisse. SEXTO sic apud Moslemos seu Mohammedanos certo creditur, Mohammedum Alcoranum, in vnum volumen compactum, non reliquisse, sed per particulas in capsula confuse asseruatas eidemque sparsim inditas, prout Gabriel illi easdem reuelauerit.*

Quo admissio, vulgo quoque statuunt, quod Gabriel semel per annum Mohammedo ostenderit Alcoranum suum integrum: ultimo autem Mohammedi anno vitae duabus id vicibus factum fuerit. Quo ipso patet, *ex mente Moslemorum, Mohammedum non habuisse Alcoranum proprium.* SEPTIMO indubitatum est apud Mohammedanos, quod *post mortem Mohammedi Abubecrus, chalipha seu successor Mohammedi in imperio, cum videret Alcoranum partim membranis palmarum et pellium, disiectis atque dispersis, partim memoria hominum contineri, collegerit hasce chartulas et expiscatus fuerit ex singulorum memoria id, cuius recordarentur, atque ex his Alcoranum compegerit, quem Haphsae Mohammedi uxori tradiderit custodiendum.* Sed cum postea exemplaria hinc varia descripta mitterentur in varias Mohammedanorum prouincias atque *variantes orirentur lectiones*: quaelibet prouincia suum exemplar sui que exemplaris lectiones pro genuinis venditavit atque *gravissimae ortae sunt controuersiae de γησιότντι exemplarium Alcorani.* Quo animaduerso, *Othman* chalipha secundus seu, qui Abubecro in imperio successerat, ex sententia Principum Moslemorum, *plura describenda curauit exemplaria ex codice Haphsano per viros doctrinae Mohammedicae peritos atque illa in omnes misit prouincias imperii sui, dato mandato, ut reliqua comburerentur exemplaria.* Quod factum anno Hegirae trigesimo.

fimo. Sed quamquam sapientes illi multa emendauerint in Alcorano ipsoque codice Haphsano: *multae tamen adhuc supersunt lectiones variantes* multaque confusio ex testimonio ipsorum Mohammedanorum, v. g. IAHIAE EBNOSALAM, Bosrensis, in explicatione Alcorani apud MARACCIVM prodrom. Alcorani p. 39. b. *Ex illa perturbatione dictorum Alcorani pendere dicunt Moslemi, quod sensus Alcorani videatur aliquando contradictorius*, v. g. Sur. II. §. 218. et Sur. V. §. 96. prohibetur vinum, Sura vero XVI. §. 67. commendatur vinum vna cum ebrietate, tamquam beneficium Dei et argumentum potentiae et prouidentiae eius. Hic nimirum excusant Mohammedum atque declinant repugnantiam, dum asserunt, verba Surae XVI. reuelata fuisse ante Surae II. et V. verba, quo scilicet tempore vsus vini nondum in excessum perniciosum transierit. Conf. interpretes Alcorani celeberrimus AHMED, filius Mohammed, Thalebienfis, cognomento CASTELLANA, apud MARACCIVM prodrom. p. 40. b. sq. Ex eadem ratione Alcorani interpretes quaedam in isto libro pro inexplicabilibus habent l. c.

§. CLXXXVII.

Sed hanc Mohammedanorum traditionem de Alcorano, per schedas intra viginti trium annorum spatium tradito atque ex schedis collecto dispersis, pro figmento habet Maraccius.

Hanc
tamen
pro
figmento
habet
Maraccius.

cuius prodrom. p. 41. Nam Sur. XV. §. 86. Deus perhibetur dixisse Mohammedo: et iam quidem tradidimus tibi septem (versus) ex iis, qui repetuntur, (i. e. primam Alcorani Suram), et Alcoranum magnum. Hic Alcoranus tamquam perfectus totusque proponitur. Quum ergo haec Sura citra controuersiam sit Meccana: ante Hegiram, seu fugam ex vrbe Mecca, Alcoranus totus erit confectus atque in vnum volumen redactus. Quod patet quoque ex Sura LII. §. 31., quae iterum est Meccana, aliisque Alcorani locis, vbi prouocantur Meccani ad Alcoranum componendum similem illi, quem habebat et legebat Mohammedus: vel decem quidem Suras: vel vnicam modo eiusdem excellentiae. Hinc probabile putat, totum Alcoranum in vnum volumen a Mohammedo vel per se vel opera aliorum esse compactum, antequam munus propheticum adiret, illiusque originem diuinam per Gabrielem miraculo quodam vel tauri vel columbae vel alio confirmare tentasse: ex libro autem isto, quem semel pro diuinitus tradito venditarat, diuersis temporibus iam hoc iam illud populo praelegisse, prout occasio ferebat. Sed quoniam Alcoranus tantam sententiarum confusionem et contradictionum farraginem ostendit aperte: hac assertionem occurrere voluerunt, ex mente Maracci, omnibus obiectionibus vno ictu, quae contra Alcorani absurditates et repugnantias mouerentur. Hinc in Alcorano versus admit-
tunt

tunt abrogatos et abrogantes: quorum illos fuisse in reuelatione priores, hos posteriores existimant.

§. CLXXXVIII.

Mubammedani tamen maximam Alcorano venerationem tribuunt eundemque laudibus extollunt summis. Vocant illum *Dei librum* ipseque Alcoranus encomiis sui plenus est. Qualia et in Alcorano et in aliis Mohammedanorum libris sunt sequentia: *veridicus, veritas missa a Deo, totus rectus ac sine vlla obliquitate, directio hominum, communitio ad omnes creaturas, continens omne genus parabolarum, praedicandus hominibus atque daemonibus, lux, lucerna refulgens, miraculum perpetuum, miraculum omnium maximum, sapientissime dispositus, via recta, praedictus in pentateucho et euangelio ac utriusque assertor, indisputabilis, sacrosanctus nec tangendus nisi a mundis, summe disertus et elegans, omnium sacrorum librorum praestantissimus, optima doctrinae, inimitabilis ab vlla creatura, intelligibilis a solo Deo et ab eo speciali gratia custoditus.* ABV-MOHAMMED MOSTAPHA EBNALSAIB HAN, cognomine GENNABI, Alcoranum sexaginta millia miraculorum continere, asserit: AHMAD filius ABDOLHALIM in sua apologia, Alcoranum esse maius miraculum, quam suscitationem mortuorum et eminenter continere omnes alios libros sacros, itemque complecti omnia tempora prae-

Veneratio
a
Mahommedanis
Alcorano
tributa.

praeterita, praesentia et futura, affirmat. Ipse Alcoranus de se quoque praedicat Sur. XVII. §. 91., quod sui simile neque ab hominibus, neque a daemonibus, etiamsi mutuo se adiuuarent, effici possit: quam assertionem vulgo defendunt Mohammedani. Aliqui tamen hoc in dubium vocant, inter nouatores ea-propter relati: Sic ISMAEL SCHAHINSCHAH in suo Taarich cap. 1. de gente Moslemorum, *Mardarienses*, inquit, *sunt affeculae Isae, filii Sobeih, qui cognominatus fuit Abu-Musa, vulgato autem nomine Mardar; vocabatur monachus Mothazelitarum, religiosam quippe vitam professus est et separauit se a suis sodalibus, tenuitque sententias admodum absurdas, ex quibus una fuit, quod homines facere possint librum similem Alcorano eloquentia, ordine et elegantia: eo etiam audaciae processit, ut assereret Alcoranum esse creatum.* Idem de eodem Mardar testatur SCHAHAR SETTANI aliique. *Mardariensibus vero calculum adii-cit Alnodham, a praedicto SCHAHAR SETTANI allegatus, qui nullum miraculum in Alcorano esse pronunciat, nisi ex parte rerum praeteritarum et futurarum et ex eo, quod Deus auerterit Arabes, (a Moham-medo) prouocatos (Sur. XVII. vers. 91.) ad respondendum, ne responderent, neque ad hoc animum intenderent ex stupore et imbecillitate: nam si liberos eos reliquisset (Deus), profecto potuissent facere Suram similem Suris Alcoranicis et elegantia et eloquentia et ordinis*

venu.

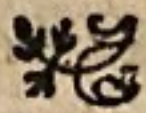
venustate. *Dogma de Alcorani aeternitate et quod non creatus sit plurimos habet inter Mohammedanos defensores atque Auctor libri, qui inscribitur, declaratio stationum ap. Maracc. prod. p. 44. a., Mohammedum dixisse perhibet, si quis dixerit Alcoranum esse creatum, infidelis est: alii vero contrarium asserunt, ut MARDAR, teste SCHAHAR SETTANI, pronunciauit, infidelis est, qui dicit, Alcoranum esse aeternum. Chalipha Almamum, teste ALMACINO p. 138., publico sancit edicto, credendum esse, Alcoranum esse creatum. Quod decretum successor illius in chaliphatu Vathecus confirmavit, poena denunciata graui contrarium sentientibus. Vatheci tamen successor Mottauaccar, teste eodem ALMACINO, coactionem illius dogmatis, quod Alcoranus non sit creatus, atque Vatheci edictum sustulit. Litem hanc aliqui componere tentarunt, ut distinguerent inter Alcoranum, quatenus est in idea, adeoque essentia Dei, et inter Alcoranum, quatenus in libris et hominum memoria ex hoc archetypo est expressus: illo modo aeternum esse et non creatum; hoc vero creatum et in tempore esse pronunciant. Sed ea ratione nihil habet singulare Alcoranus: quoniam omnes creaturae, quatenus in idea Dei spectantur, sunt aeternae et a se, seu, ut clarius loquamur, ideae creaturarum in intellectu Numinis sunt ipse Deus, itemque aeternae ac a se, ut ipse Deus est aeternus*

ternus et a se. *Veneratio tamen Alcorani, quacumque demum ratione fulciatur, tam sanctum praestat hunc librum inter Moslemos, ut nemini, praeter religionis Moslemicae socios, illius tantum possessionem aut lectionem permittant, ipsi Mobammedani illum non, nisi praeuia lotionem et purificationem secundum ritum legis Islamiticae, tangant, eundem ad iuramenta adhibeant, in grauioribus negotiis consulant, in bella gestent, auro atque gemmis exornent, eius sententias in vexillis militaribus inscribant et cet.*

§. CLXXXIX.

Cur
de
reuelationi-
bus ethnico-
rum non
agatur.

Tandem tractatio nostra ad reuelationes, quibus ethnicae nituntur religiones delabitur enarrandas. Quoniam vero id in omnibus paganorum religionibus praestari non potest ob historicorum, hac in parte dignorum fide, inopiam, nec pro nostrae tractationis scopo necessarium est aut utile: hoc labore, qui in recensendis reuelationibus istis collocandus foret, supersedere consultum duximus in praesentia. Paganismum in sequentibus consideramus tamquam religionem, quae plures admittit Deos ac gubernatores mundi, ex hac quoque ratione falsitatem ethnicismi ostendimus: nostraque adeo nihil refert, quacumque reuelatione apparente, seu, quae talis perhibetur, ille fulciatur.

CAPVT IV.

DE

DOGMATIBVS RELIGIONVM,
QVAE PERHIBENTVR REVELATAE,
SPECIATIM.

§. CC.

Reuelationes, quibus dogmata religio-
num, quae perhibentur reuelatae, ni-
tuntur, tamquam principiis suis, haecenus
fuerunt enarratae. *Ante vero, quam ad
comparationem harum religionum accedamus,
illarum dogmata in compendio exhibenda
erunt, vt distinctius omnia perspici queant.*
In qua tractatione *primo* se offert religio
Israelitica seu christiana veteris atque noui
testamenti: *deinde* religio iudaica recentior
et lege orali suffulta: *postea* religio Moham-
medana: *tandemque* ethnica.

Cur
dogmata
religionum
reue-
latarum
hic
tractanda.

§. CCI.

Illi, qui religionem profitentur christia-
nam, *S. Scripturae V. et N. T. criteria reue-
lationis omnia*, supra indicata (§. 70. sqq.),
tribuunt. Ex eo igitur, quod S. Scriptura
contradictiones contineat nullas, nullos-
que adeo errores (§. 80.), atque ab inspi-
ratione Numinis proficiscatur (§. 48.), *sum-
mam eamque diuinam in eadem agnoscunt
auctoritatem*: pro principio cognoscendi,
per consequens *pro norma seu canone omni-
um religionis dogmatum* et theoreticorum et
pra-

Quid
Christiani
tribuant
codici
V. et N. T.

practicorum (§. 45. sq.) *habent: efficaciam illi assignant supernaturalem seu diuinam* (conf. §. 99. nro. 8.).

Quid
auctoritas
libri.

AUCTORITAS alicuius libri dicitur cognita illius perfectio, quae intellectum facile ad assensum, dictis illius praebendum, mouet. Sed infallibilitas, quae ex diuina alicuius libri origine arcessitur, est talis perfectio libri: vnde, quamprimum cognoscitur illa, summam libro auctoritatem conciliat.

§. CCII.

Quaenam
his
idea Dei sit.

Deum Christiana religio agnoscit iis ornatum perfectionibus, quas theologia demonstrat naturalis. Eum ergo profitetur esse ens a se intellectu et voluntate perfectissima praeditum causamque mundi, seu spiritum infinitum, a mundo diuersum mundique auctorem, conseruatorem ac gubernatorem.

§. CCIII.

Deum
statuunt
ens a se,
necessarium
in
existendo
immutabile,
et cet.
vnicum,
simplex
et cet.

Deus ens seu ὁ ὢν dicitur Apoc. I. 4. IV. 8. adeoque naturam habet seu essentiam 2. Pet. I. 4. Gal. IV. 8. item μορφὴν seu formam Phil. II. 6. A se esse pronuntiatur, dum dicitur primus seu independens Es. XLI. 4. XLIV. 6. itemque vltimus Il. c. 1. nomina quoque Ebraica יהוה, יה, אלהים, quae Deo tamquam propria tribuuntur, nihil aliud, quam ens a se denotant. Ex eo, quod Deus est ens a se seu independens sequitur, vt existat necessario Apoc. I. 4. IV. 8. sit aeternus Ps. XC. 2. sqq. CII. 28. 1. Tim. I. 17.

immutabile

immutabilis, primo *secundum se* seu *essentiam* et *esse suum*, i. e. *quod corrumpi, annihilari et mori non possit* Rom. I. 23. Malach. III. 3., deinde *secundum intellectum* atque *voluntatem* Num. XXIII. 19. 1. Sam. XV. 29. et *secundum omnia praedicata*, ut absit *τεοπῆς ἀποσμίασμα* Iac. I. 17., tertio *secundum πᾶς suum* Ier. XXIII. 24. Porro ex infinitate colligitur *unitas* atque *unicitas Dei* seu *unitas unissima*, ut B. LUTHERVS comment. in Gen. I. loquitur, eaque de Deo enunciat *assertiue* Deut. VI. 4. Iehoua, Deus noster Iehoua vnus, quod repetitur Marc. XII. 29. Mal. II. 10. Rom. III. 29. 1. Cor. VIII. 6. Eph. IV. 6. 1. Tim. II. 6. Iac. II. 19. *exclusiue* 2. Reg. XIX. 15. tu (Iehouah) ipse Deus solus Ef. XVII. 16. 20. Psalm. LXXXIII. 19. Psalm. LXXXVI. 10. Io. XVII. 3. *negatiue* et *exclusiue* Ef. XLV. 14. *exceptiue* Deut. IV. 35. XII. 39. 2. Sam. VII. 22. 1. Reg. VIII. 60. Marc. XII. 29. *interrogatiue* 1. Sam. XXII. 23. Ef. XLIV. 8. *comparatiue* Exod. VIII. 10. 1. Reg. VIII. 23. et cet. Ex simplicitate et infinitate pendet, *quod nullo respectu sit compositus*, siue ex partibus quantitatis siue ex aliis quibuscumque entibus; multiplicarentur enim hoc modo entia infinita: hinc quoque Deus est *incorporeus* et *inuisibilis* Io. I. 18. Col. I. 15. 1. Tim. I. 17. VI. 16.

§. CCIV.

Deo
intellectum
infinitum
et cet.
tribuunt.

Intellectus Deo tribuitur, dum sacrae do-
cent litterae, *Deum nouisse omnia*, Io. XVI.
30. c. XXI. 17. Ebr. IV. 13. *spiritum Dei*
scrutari, i. e. penetrare nosseque, *omnia*,
etiam *profunditates Dei* 1. Cor. II. 11.
Deum scire omnes creaturas Act. XV. 18.
Iob. XXVIII. 14. et quidem specificè, imo
numerice, e. g. *omnes capilli nostri numera-*
ti perhibentur Matth. X. 30. Luc. XII. 7. *stel-*
las in numerato habere Deus dicitur Psalm.
CXLVII. 4. conf. Matth. VI. 25. Psalm.
XXXV. 13. *Cogitationes cordis intueri*
Deut. XXXI. 21. 1. Sam. XVI. 17. 1. Reg.
VIII. 39. 1. Paral. XXII. 9. Iob. XVI. 19.
XLII. 3. Psalm. VII. 10. XXXVIII. 10.
XLIV. 22. XCIV. 11. CXXXIX. 2. Prou.
XV. 11. XXIV. 12. Ier. XI. 20. XVII. 9. 10.
Ezech. XI. 5. Act. I. 24. 1. Cor. I. 5. Apoc.
II. 23. *occulta et abdita perspicere* 2. Paral.
XVI. 9. Iob. XXVIII. 23. XXXI. 4. Psalm.
XCIV. 7. Prouerb. V. 21. XV. 3. Ier. XXII.
19. Matth. VI. 4. 6. 8. *futura praeuidere*,
etiam *contingentia* Psalm. CXXXIX. 2. sq.
Es. XLI. 23. XLIV. 7. XLVIII. 30. Dan. II.
45. et *conditionata*, seu quae sub conditio-
ne adhuc implenda, in hoc autem mundo
locum non habente, et quae adeo possibile
quidem sunt et fieri possunt sub illa condi-
tione, sed actu in hoc mundo non fiunt
1. Sam. XXIII. 4. Matth. XI. 21. *Quae qui-*
dem cognitio est absolute summa atque infini-
ta, vnde vocatur *imperscrutabilis* Iob. XI. 7.
Psalm.

Pfalm. CXLVII. 5. Rom. XI. 33. *eiusque nullus dicitur esse numerus nullaue inuestigatio* Ef. XL. 28. Pfalm. CXXXIX. 19. Ex hisce assertis a sacro codice patet manifeste, *quod INTELLECTVS diuinus propter infinitatem sibi repraesentet omnia quam clarissime atque distinctissime, vno actu et sine successione, per consequens intuitiue, non discursiue, adeoque nec abstracte, nec obscure nec confuse.* Sic ergo *Deus non habet sensus, imaginationem, memoriam, reminiscentiam, non ratiocinatur.* E contrario pollet *omniscientia, praescientia, adeoque scientia et necessaria seu naturali et libera seu visionis et media: omnisapientia gaudet* Ioh. XII. 13. Rom. XI. 33. 1. Tim. I. 17.

§. CCV.

Ex intellectu Numinis perfectissimo sequitur illius VOLUNTAS INFINITA, qua Deus omnia bona et in se et in relatione nexuque cum aliis vult atque adprobat, pro gradu bonitatis, atque sine vlla indifferentia, conniuentia aut adprobatione omne respuit malum atque ab eodem abhorret pro gradu malitatis. Quod S. scriptura testatur in locis quamplurimis, vbi Deus bona velle atque praecipere, mala odisse et vetare dicitur. Ad voluntatem pertinet speciatim primo BENIGNITAS seu bonitas relatiua, qua omnibus creaturis bene cupit seu perfectiones creaturarum promouere studet Iac. I. 17. Pfalm. LXXIII.

Voluntatem perfectissimam huiusque attributa.

25., quae audit quoque *gratia*, *amor*, *misericordia*, *longanimitas*, *philanthropia* et cet: *secundo* VERACITAS seu inclinatio ad verum dicendum et auersatio omnis falsiloquii, simulationis atque dissimulationis Num. XXIII. 19. Ebr. VI. 18., vt adeo promissionibus illius niti atque comminationes certo expectare queamus 2.Sam. VII. 28. Rom. IV. 20. Ebr. XI. 11. Deut. XIX. 19.: *tertio* POTENTIA, qua omne possibile ad existentiam perducere potest, et quae adeo est infinita Psalm. CXLV. 3. Matth. XIX. 26. Luc. I. 37. et piis opem fert Marc. IX. 23. Ios. I. 5. *quarto* LIBERTAS PERFECTISSIMA, qua semper id eligit, quod placet maxime Rom. IX. 19., adeoque semper optimum.

. CCVI.

Quid
Dei
decretum
et
quale.

DECRETVM est voluntas, quatenus ad existentiam alicuius tendit. Cum vero extra Deum mundus acceperit existentiam: DECRETVM DEI est voluntas eius, quatenus ad mundi existentiam tendit. Omnia mundi simultanea et successiva sunt inter se connexa, vt vnum, in sua indiuiduatione spectatum, non decerni queat sine altero: quapropter Deus vnum eorum, quae in mundo vel simul vel successive existunt, decernens decreuit quoque reliqua omnia; adeoque *decretum est vnicum in Deo*. Interim mundus innumerabilem continet multitudinem et simultaneorum et successivo-

fiuorum, adeoque innumerabilia sunt obiecta vnici illius decreti. Quodsi ergo vnicum in Deo decretum ratione obiectorum, ad quae terminatur Dei decretum, i. e. si obiectiue et terminatiue, spectatur: illud multiplicatur in puncto rationis seu *plura Dei decreta statui possunt, obiectiue et terminatiue talia.* Deus, tamquam ens infinitum omnia illa, quae in ipso sunt, habet vno actu, adeoque ab omni aeternitate atque immutabiliter: per consequens *quaecumque Deus vult ac decernit, illa vno simplicissimo actu, ab omni aeternitate, sine vlla mutatione et inconstantia vult atque decernit.* Quod quoque ex eo patet, quod quidquid est in Deo, adeoque et voluntas et decretum eius, sit ipse Deus essentiaque illius, quae immutabilis. Deus ab aeterno suum decretum non aliter, ac suis perfectionibus conuenienter, formauit. Iam vero benignitas infinita infert inclinationem ad omnia bona possibilia; omnisapientia vero in formando mundi systemate ostendit omnia bona compatibilia, adeoque inter mundos omnes possibiles optimum seu eum, qui plurima continet bona, eligit: vnde voluntas Dei, quae pro infinita benignitate ad omnia tendit bona, in nexu bonorum malorumque adpetit pro omnisapientia mundum, qui inter omnes possibiles est optimus, adeoque *Deus decreuit ab aeterno mundum optimum inter omnes mundos possibiles.* Quod quidem S. scriptura de

Deo affirmat, dum eidem immutabilitatem, omnisapientiam atque infinitam benignitatem tribuit (conf. §. 203. sqq.), itemque expressis verbis haecce de Deo enunciat.

§. CCVII.

Quomodo
affectus
Deo
tribuantur.

Quoniam omnes ab intellectu Numinis absunt imperfectiones, adeoque et confusio (§. 204.); adfectus autem, formaliter, seu qua affectus, spectati, praestruunt sibi confusam bonorum malorumque cognitionem: *affectus, qua affectus seu affective*, ut loquuntur, *non sunt in Deo*. Sed in rerum consecutionibus, ex distinctissima Numinis cognitione decretis sapientissime seu rebus convenientissime, ea se ostendunt saepissime, quae in effectibus affectuum humanorum apparent: unde *affectus Deo possunt tribui, ratione effectuum seu effective*. In affectibus etiam quibusdam remoueri possunt defectus omnes, ut reale quidpiam relinquatur: qui *affectus in ea formalitate, quae arcet omnes imperfectiones seu in significato depurato, possunt Deo tribui*; verum nihil inferunt aliud, nisi inclinationem ad bona, pro gradu bonitatis, atque reclamationem a malis, pro gradu malitatis, prout eum summa ponderat sapientia, non vero confusa sensuum aut imaginationis repraesentatio.

§. CCVIII.

Voluntas in Deo est actus simplicissimus ac vnicus: verum, prout *in signo seu puncto*
ratio-

rationis, quod vocant modum nostrum concipiendi, varias accipit relationes seu respectus ad alia, *varie distinguitur*. Eas hic modo distinctiones enumerabimus, quae in sequentibus, ad declarationem cognitionis de Deo rebusque diuinis, utilitatem adferunt. Sic VOLUNTAS DEI esse dicitur vel ARCANAE, quae in Deo abscondita et imperscrutabilis est, atque obiecta respicit nobis incognita, conf. Es. XL. 12. Rom. XI. 34.: vel REVELATA, quae per verbum Dei atque naturalem cognoscendi facultatem nobis patefacta est, obiecta autem respicit, quorum cognitionem acquirere possumus. *Diuersa eapropter sunt obiecta voluntatis arcanae atque reuelatae; non vero Deus in eodem obiecto aliud voluntate arcana, aliud reuelata velle potest*: contrariae enim istae forent volitiones in Deo, itemque simulationem atque dissimulationem in Deo, creaturis nociuam, ponerent, quae, imperfectione illata, euerterent sanctitatem atque benignitatem Numinis. Quoniam quoque occultam Dei voluntatem penetrare non licet hominibus, *in reuelata acquiescere debent*. Deut. XXIX. 29. Prou. XXV. 1. Rom. XI. 33. Recte auctor lib. de vocat. gent. L. I. c. 7. *quae Deus, inquit, occulta esse voluit, non sunt scrutanda, quae autem manifesta fecit, non sunt neganda: ne in illis illicite curiosi; in his damnabiliter inueniamur ingrati.*

§. CCIX.

Voluntatem Dei porro distinguunt in VOLUNTATEM SIGNI ac BENEPLACITI, quam aliqui eodem, quo voluntatem reuelatam atque arcanam, significatu accipiunt, ubi altera alteri non est contraria statuenda (§. praec.). Alii voluntatis actum in Deo omnem, quo vult siue arcana siue nobis patefacta, adpellant VOLUNTATEM BENEPLACITI et proprio sensu voluntatem Dei: VOLUNTATEM vero SIGNI vocant signum externum voluntatis Deo internae, vt praeceptum, prohibitionem, consilium, permissionem, operationem, secundum D V. RANDI verficulum:

praecipit ac prohibet, permittit, consulit, implet.

Quo quidem sensu voluntas signi est improprie sic dicta voluntas, cum signatum pro signo ponitur. Sic Scholastici, praecedente LOMBARDO L. I. dist. 43. conf. THOMAS P. I. Summ. qu. 19. art. 11., hosce terminos accipiunt. B. GEORG. KOENIGIVS in casib. conscient. p. 170. obiectum constituit VOLUNTATIS BENEPLACITI singularia Dei iudicia et fata, quae in resp., ecclesiam, familias et singulos homines decernit: VOLUNTATIS vero SIGNI, ordinem salutis in euangelio manifestatum. Sed hac in parte *ἀνύμως* et contra vsum vocabulorum in S. scriptura loquitur: cum *εὐδοκείν* seu voluntas beneplaciti 1. Cor. I. 21. etiam de salutis ordine, in euangelio reuelato, vsurpetur. §. CCX.

§. CCX.

Efficax voluntas duplici accipitur significatu. *Primo* VOLUNTAS EFFICAX est, qua id, quod adpetitur, in actum traducitur, atque tum INEFFICAX voluntas est, qua id, quod adpetitur, non fit existens. Sic Deus respectu huius mundi haberet voluntatem efficacem: respectu vero aliorum mundorum possibilium competeret illi voluntas inefficax. *Deinde* VOLUNTAS EFFICAX est ea, qua ad id, quod adpetitur, obtinendum media adhibentur debita, siue id actu obtineatur siue minus: *priori respectu* dicitur VOLUNTAS EFFICAX EFFICIENS; *posteriori*, voluntas efficax INEFFICIENS seu NON - EFFICIENS. Sic *Deus efficaciter vult omnium hominum beatitudinem*, quia salutis media constituit omnibus: *eorum* quidem, *qui oblata salutis media acceptant* atque actu saluantur, vult salutem voluntate *efficaci sufficienti*; *eorum vero, qui ista repudiant*, atque adeo non saluantur actu, salutem vult *voluntate efficaci non efficiente*. Huic voluntati efficaci opponitur VOLUNTAS INEFFICAX *hoc sensu*, quo placet quidem bonum in se spectatum, sed media non adhibentur ad illud obtinendum, quae dicitur quoque VOLUNTAS SIMPLICIS COMPLACENTIAE, item NVDA VELLEITAS.

§. CCXI.

Quid
voluntas
absoluta
huiusque
opposita.

Voluntas absoluta opponitur potissimum voluntati conditionatae, ordinatae atque obiectivae: ex oppositis igitur significatio voluntatis absolutae erit determinanda atque, ut clarius loquamur, consultum erit, ut voluntatis absolutae termino adiiciatur semper oppositum, e. g. voluntas absoluta, non conditionata et cet. VOLUNTAS VERO DEI ABSOLUTA NON CONDITIONATA est, qua Deus aliquid vult sine conditione alterius mundi seu quae non impletur, sed sub conditione huius mundi, quae impletur. De hac loquitur Psalm. CXV. 3. omnia, quae Deus voluit, fecit Es. XLVI. 10. consilium meum stabit et omnem voluntatem meam facturus sum. Voluntas tamen illa absoluta, respectu creaturarum rationalium non est irresistibilis, tolleretur enim hoc modo libertatem spirituum: sed actu illi non resistitur et semper illa est efficax efficiens. CONDITIONATA e contrario VOLUNTAS est, qua Deus vult aliquid sub conditione, quae non impletur a creaturis. Sic Deus vult, ut impius salvetur, sub conditione, ut relinquat impietatem et poenitentiam agat, sed saepe in impietate perseverat et poenitentiam non agit Ez. XXIII. 11. 2 Pet. III. 9. coll. Matth. XXIII. 73. Luc. VII. 30. Act. VII. 54. In salutis negotio Deus pro sua benignitate atque omnisapientia media, quibus homines ad beatitudinem perveniant, constituit: hinc voluntas Dei conditiona-

tionata in salutis negotio est efficax, licet non efficiens ex culpa hominum. Illa tamen conditio in hominibus spectata, tamquam existens, non est causa efficiens diuini decreti, sed in προγνώσει Numinis aeterna considerata ex omnisapientiae aestimatione seu ex ratione optimi est causa impulsiva illius decreti. Porro VOLUNTAS DEI ABSOLUTA NON ORDINATA est, qua Deus aliquid vult supra ordinem vniuersi seu per miracula: ORDINATA vero voluntas ex opposito est, qua Deus aliquid vult per vniuersi ordinem seu ordini vniuersi conuenienter. Aliquando voluntas absoluta non ordinata extenditur quoque ad ea, quae Deus vult praeter ordinem vniuersi, seu praeter consecutionum vniuersi similitudinem consuetam, vt monstra. Sed cum reapse hic ex vniuersi ordine consequantur omnia, licet ordo ille non sit tam manifestus: haec significatio voluntatis absolutae non ordinatae est praeter rem formata. Voluntatis ordinatae significatio hoc sensu ex opposito intelligitur facile. Cum S. scriptura varia de Deo enarret miracula; alia autem, quae naturaliter sunt consecuta: illa de Deo voluntatem et absolutam et ordinatam asserit. Tandem VOLUNTAS ABSOLUTA NON OBIECTIVA dicitur, qua ens rationale aliquid vult sine ratione in obiectis voluntatis obuia, ex ratione pure interna, seu rebus, quae sunt obiectum voluntatis, minus conuenienter: VOLUNTAS OBIECTIVA est, qua ens rationa-

tionale aliquid vult ex ratione in obiectis voluntatis obuia, seu rebus conuenienter. Deus si vult aliquid, ex ratione etiam interna tantum, id vult tamen ex dictaminibus omniscientiae, quae Deo interna sunt, et quibus contrarie numquam potest agere, propter absentiam defectus omnis in Deo. Cum ergo dictamina omniscientiae repraesentent semper obiectorum seu rerum conuenientias, i. e. quid rebus pro earumdem conditione ac statu conueniat, atque Deus in voluntate decretoque suo non possit repugnare hisce omniscientiae dictaminibus: *voluntas decretumque Dei, etiamsi ex ratione Deo interna procedat, rationem habet tamen obiectiuam semper. Quod S. scriptura in salutis oeconomia ubique testatur: cum propter fidem hominis ab aeterno praeuifam ad beatitudinem destinare Io. I. 11. Ebr. XI. 6. 1. Tim. I. 16. coll. Eph. I. 3. seqq. Act. XIII. 48. et cet. atque propter ἀπιστίαν seu peccata non expiata damnare seu reprobare dicitur Deus, Hof. XIII. 9. Marc. XVI. 16. et cet.*

§. CCXII.

Quid
voluntas
antecedens:
consequens
Dei.

Bona malaue respici queunt *primo* in se et sine nexu, *secundo* in partiali nexu seu parte alicuius systematis mundi possibilis, *tertio* in totali nexu alicuius mundi, *quarto* in comparatione omnium mundorum possibilium: quae bonorum malorumque consideratio est quidem abstractio intellectus

Etus humani, quae eo modo non habet locum in diuino intellectu. Quoniam vero ista rebus, extra intellectum Dei consideratis, fit conformiter: in puncto rationis, vt rebus hisce loqui possimus conuenientius, non erit inutile, hos rerum respectus diuersamque considerationem instituere atque ex hisce voluntatis diuinae distinctionem eruere. *In spiritibus* scilicet *finitis* VOLUNTAS ANTECEDENS dicitur, quae oritur ex motiuis incompletis: voluntas vero CONSEQUENS, quae determinatur per motiua completa. Vbi quidem RATIONES MOVENTES INCOMPLETAE vocantur bona aut mala sine nexu aut in nexu partiali, imo totali, sed sine comparatione aliorum possibilium concatenatorum, quantum perspicere potest intellectus finitus: MOTIVA autem COMPLETA audiunt bona malaque non tantum in nexu totali, sed in comparatione quoque aliorum possibilium concatenatorum spectata atque ex tota illa relatione ponderata. III. LEIBNIZIVS voluntatem eo respectu distinguit *in antecedentem*, quam adpellat quoque *praeuiam* seu *primitiuam*, quam tendere dicit in bona, sine nexu spectata, adpetenda atque in mala, sine nexu considerata, auersanda: in *mediam*, quae tendit in bona adpetenda malaque auersanda, in nexu partiali aut totali, sed sine comparatione cum aliis possibilibus connexis: in *consequentem*, *decretoriam* seu *finalem*, quae tendit in bona adpeten-

petenda et mala auerfanda, in nexu et totali et in comparatione cum aliis possibilibus concatenatis, seu in systemate constitutis, considerata, conf. Theod. §. 119. Ita voluntas in Deo, quae fertur in bona adpetenda malaque auerfanda sine nexu aut in nexu partiali vel totali, sed sine comparatione cum aliis possibilibus mundorum systematibus spectata, vocatur **VOLUNTAS ANTECEDENS DEI**, quia motiua ad adpetendum et auerfandum in puncto rationis non satis sunt determinata et completa. Si vero voluntas Dei tendere concipitur in bona adpetenda et mala auerfanda, quatenus in nexu partiali atque totali, nec non in comparatione omnium mundorum possibilium spectantur: tum vocatur **VOLUNTAS DEI CONSEQUENS**, qua adeo inter omnia mundi systemata vnum decernitur ex ratione optimi, prout nimirum suadet sapientia. *S. scriptura de Deo in salutis negotio voluntatem vniuersalis dilectionis erga omnes homines, adeoque voluntatem antecedentem testatur.* Ez. XII. 23. XXXIII. 11. 1. Tim. II. 6. 2. Pet. III. 9. et voluntatem, qua eos, qui oeconomiae salutis se accommodant, beatitudini destinant; qui vero ordinem salutis negligunt, in damnatione, cui se immergunt, relinquendos decernit adeoque *voluntatem consequentem* Io. III. 16. 1 Tim. II. 6. 2 Pet. III. 9.

1. *Apud Patres, vt CHRYSOSTOMVM hom. I. in epiph. I. col. 954. et IO. DAMASCENVM L. II. orthodox. fid. c. 29. voluntas antecedens vocatur quoque prima: voluntas consequens secunda. Alias quoque voluntas antecedens audit voluntas misericordiae et consequens voluntas iustitiae atque sapientiae.*
2. *Voluntas antecedens atque consequens in Deo non sunt diuersi atque contrarii actus in Deo: sed unus simplicissimusque actus voluntatis diuinae, pro diuersa relatione ad ea, quae extra Deum concipiuntur, iam voluntas antecedens adpellatur, iam consequens, prout ex definitionibus adparet.*
3. **VOLUNTAS DEI CONSEQUENS** est illa, qua ex ratione optimi seu maioris conuenientiae et minoris imperfectionis Deus decernit inter posibles mundos omnes optimum et in hoc mundo quodlibet determinat, vt inter omnes posibles nexus ille obtineat, qui rebus ipsis est conuenientissimus atque optimus vel minorem infert imperfectionem, quam alibi in quocumque nexu possibili, vt ea, quae in §o. dicta sunt, declarant. Voluntas igitur haec tam accurate atque sollicitè consulit creaturis omnibus, vt de quolibet confidere queamus, illam in nexu alio possibili nullo melius aut sine minori detrimento defectuque constitui potuisse.
4. *Ex voluntate antecedente consequens in puncto rationis fluere concipitur: nam qui voluntate antecedente omnia bona pro gradu bonita-*

tis adpetit atque omnia mala pro gradu malitatis auersatur, et in se et in nexu partiali, imo totali singulorum mundi systematum, considerata, ille, in comparatione omnium mundi systematum, illud omnium maxime adpetit, quod habet maximum bonitatis gradum et in quo quaelibet pars tantas habet perfectiones aut minores imperfectiones, quam in vilo obtineret nexu: nam si aliter eligeret aut res ordinaret, non omnia bona compatibilia vellet, sed aliqua negligeret; per consequens voluntas illius antecedens non esset perfectissima et infinita seu sanctissima, qualis tamen sumitur. Sic in Deo talis voluntas antecedens, quae omnitudinem seu infinitatem habet, non statui potest sine voluntate consequente, qualem explicuimus: vnicus hic actus in Deo concipitur, qui diuerso modo terminari cogitatur.

5. *Voluntas quoque media in Deo posset statui: sed cum illa ad antecedentem referatur vulgo atque ex superioribus facile declarationem accipiat; hic illius explicatione speciali super- sedemus.*

§. CCXIII.

IVSTITIA est benignitas secundum regulas seu dictamina sapientiae administrata, i. e. inclinatio tantum boni conferendi, quantum sine disconuenientia et contradictione, i. e. sine maiori imperfectione illata, obtineri potest. Iam vero cum et benignitas et sapientia in Deo sit infinita (§. praeced.): Deus erit INFINITE

I V S T V S, adeoque tantum boni et tot mundi systemati et cuilibet illius parti confert, quantum ubique obtineri seu fieri potuit, i. e. optimum ubique respexit. *Quod sacer codex testatur* in omnibus dictis, ubi voluntatem suam significat Deus, quae semper optima et perfectiones creaturarum omnes compossibiles iniungit. **VITA** *in rebus finitis* est facultas operandi conformiter essentiae. Sed in Deo nil est in potentia, sed actu omnes existunt perfectiones, quae sunt in eo possibiles, pro infiniti ratione: quapropter **DEI VITA** est actus operationum intellectus atque voluntatis perfectissimarum; adeoque Deus habet vitam spiritus perfectissimam. Quo ipso patet, quod Dei vita operationes et intellectus et voluntatis complectatur eodem, quo iustitia, modo. *S. scriptura de Deo affirmat vitam*, cum *Deum verum* atque *viuentem* nominat Deut. V. 6. Iob. III. 10. Psalm. IV. 2. 3. Ier. X. 2. 10. 1 Pet. I. 2. 3. Ebr. X. 31. Apoc. XV. 7., cum viuere Deum testatur, quae solemnis est iuramenti formula tum Dei, *viuo ego*, *inquit Dominus* Deut. XXXII. 40. Es. XXX. 11., tum hominum, qui per vitam Dei iurantes sistuntur Ruth. III. 13. Iud. VIII. 19. 1 Sam. XIV. 39. *Generatiim* quoque *Deo secundum omnia praedicata tribuitur* in S. scriptura **SANCTITAS** seu separatio ab imperfectione omni et immunitas ab omni defectu atque malo Exod. XV. 11. 1 Sam. II. 2. Lev. XIX. 2. Es. XI.

3. 1 Pet. I. 15. Apoc. IV. 8.: BONITAS ABSOLUTA seu perfectio Matth. V. ult. Luc. XIX. 19.: VERITAS, qua nullum in Deo praedicatum est fictitium Ier. X. 10. 1 Thess. I. 5.: IMMENSITAS, qua nulla substantia et vis Dei, adeoque nullum eius praedicatum mensurae cuiuspiam adaequari atque eadem exhauriri potest. Quod Scriptura *indicat*, dum *terra aut coelis nequaquam concludi Deum* perhibet 1 Reg. VIII. 27. 2 Paral. II. 6. c. VI. 15. Act. VII. 48. Iob. XI. 8.: *coelum et terram implere* Ier. XXIII. 23.: *in coelis simul atque in terra esse* Psalm. CXXXIX. 7. sqq. Es. LXVI. 1.

§. CCXIV.

Quid
Dei
maiestas:
beatitudo:
felicitas.

Ex possessione illarum perfectionum infinitarum oritur MAIESTAS DEI, quae est complexus omnium perfectionum diuinarum, itemque vna perfectio vocatur Numinis maiestas, quod facer insinuat *codex*, dum *Deum adpellat magnum* Deut. VII. 2. X. 17. 1 Paral. XVII. 25. Psalm. XLVII. 3. Ier. X. 6. *altissimum* Num. XXIV. 16. Deut. XXXII. 8. Psalm. VII. 18. IX. 2. XLIII. 4. XLI. 4., *gloriosum et admirabilem* Deut. V. 24., *Deum gloriae* Act. VII. 2, *cuius est gloria* Math. VI. 13. *cuius gloria omnis terra est plena* Es. VI. 3. Porro cum BEATITUDO summum sit entis intelligentis bonum seu tantum boni, quantum in illo ente concipere licet; atque in Deo omnes perfectiones infinite liceat concipere: *beatitudo Numinis*

*minis est infinita seu secretis malis omnibus cum-
mulata bonorum complexio*, vt CICERO loquitur. *Quam de Deo testatur scriptura*, dum pronunciat illum *πανάγειον* 1 Tim. I. 11. c. VI. 15. Psalm. LXXIII. 25. CXLIV 12. 1 Cor. XV. 28. Ex fruitione infinitarum perfectionum INFINITA exsurgit FELICITAS, qua sui ipsius sensu afficitur iucundissimo Numen supremum 1 Io. I. 6.

§. CCXV.

OPERA DEI sunt vel INTERNA seu AD INTRA, vel EXTERNA seu AD EXTRA: *illa* sunt, quantum perspicit naturalis cognitio, operationes intellectus atque voluntatis, de quibus antea fuit actum (§. 204. sq.); *haec* operationes extra Deum in mundo occupatae. Quarum prima tendit ad mundum producendum et dicitur CREATIO: altera ad continuationem existentiae largiendam mundo atque CONSERVATIO audit: tertia ad connectendas mundi partes, vt fines atque media sibi subordinentur, seu media prostent conseruationi atque augmento perfectionum in creaturis accommodata, quae GVBERNATIO adpellatur: conseruatio autem atque gubernatio coniunctim vocantur PROVIDENTIA, in significato completo. *Creationem* adscribit Deo scriptura Gen. I. et multis aliis locis: *providentiam* vero, i. e. *conseruationem* et *gubernationem*, immediate S. scriptura coniungit creationi passim, v. g. Iob. XII. 9. Psalm. CXXI. 1. CXLV. 5. Act. XVII. 24. sqq.

Quid
opera
Dei
ad intra;
ad extra;
creatio,
conseruatio,
gubernatio,
providentia.

§. CCXVI.

Non
dari
potest
infinitum
tempus,
seu
aeternitas
improprie
dicta.

Infinitum reale non admittit successiones (per defin.); tempus vero admittit, imo postulat, successiones (per defin.): ergo *tempus non est infinitum reale*; per conf. q. *si tempus ponitur infinitum, illud erit infinitum imaginarium*. Praeterea, fac extra Deum ens existere, cuius mutationes sine initio seu mutatione prima sibi succedant, quales tempus requireret infinitum. Cum omnes illae mutationes habere deberent rationem sufficientem: hanc non possent obtinere, nisi in simultaneis et antecedentibus illius entis, i. e. in iis, quae iam existunt atque extiterunt antea. Sed si antecedentes successiones sine initio fluere, ex hypothese temporis infiniti, quo duraret illud ens: non daretur mutatio prima, adeoque successio illarum foret progressus in infinitum. Cum ergo successio consequentium ratio sufficiens in antecedentes quoque mutationes resoluatur (per antec.): ratio sufficiens cuiuslibet mutationis, in ente illo, extra Deum obvio, abiret, sub assumpta hypothese, in progressum in infinitum. At progressus in infinitum in serie rationum et causarum est absurdus; quia nunquam praestat rationem completam, adeoque nec sufficientem: unde *nullum ens mutabile seu extra Deum concipi potest, quod sine mutationum initio seu sine mutatione prima sit*. Sed tale ens, in quo series mutationum foret sine initio et mutatio prima

ma daretur nulla, postularet tempus infinitum (per def.). Cum ergo tale ens sit impossibile (per antecc.): tempus quoque infinitum erit impossibile; per consequens *omne tempus est finitum.*

Tempus infinitum vocatur quoque AETERNITAS, *improprie dicta*: adeoque *aeternitas improprie dicta est impossibilis.*

§. CCXVII.

AETERNITAS *proprie dicta* existentiam infert entis sine mutatione omni continuatam. Quoniam igitur, propter vnicitatem entis infiniti, extra Deum seu a Deo diuersum ens infinitum existere non potest: *omne ens a Deo diuersum, seu extra Deum, est ens finitum.* Limites in ente finito sunt ratio sufficiens mutationum, vt ontologia docet: ergo omne ens extra Deum est *mutabile*, per consequens *cum et in tempore existit necessario.* Quapropter *aeternitas proprie dicta extra Deum concipi non potest, seu solus Deus proprie est aeternus.* Quod S. scriptura loquitur Gen. XXI. 23. Es. XLVII. 28. XLIX. 16. XC. 2. Rom. VI. 18. et cet.

Aeternitas
proprie
dicta
quid:
est
in solo
Deo.

§. CCXVIII.

Materiam mundi praeexistentem Deoque coaeternam vel imaginamur nobis tamquam mutabilem, vel tamquam immutabilem, sed extra Deum existentem seu a Deo diuersam. Si tamquam mutabilem imaginamur illam; in eadem ponimus tempus in-

Materia
mundi
Deo
coaeterna
est
impossibilis:
quaenam
sit
et

a quibus
defensa.

finitum: fin immutabilem imaginamur; in ista ponimus aeternitatem proprie dictam. Sed tempus infinitum non dari potest (§. 216.); aeternitas autem proprie dicta extra Deum, seu in ente a Deo diuerso, iterum contradictionem inuoluit (§. 217.): quapropter *materia mundi praeexistens Deoque coaeterna est impossibilis*, seu dari non potest. S. *scriptura*, dum creationem describit Gen I., *nullam facit mentionem talis materiae*: sed sola voluntas iussioque et verbum Dei memoratur, conf. Psalm. XXXIII. 9. 2 Cor. IV. 4. *Creatio quoque describitur, quod vocet ea, quae non sunt, ut sint τὰ μὴ ὄντα, ὡς ὄντα Rom. IV. 17. κατηγετίθαι τὰς αἰῶνας ῥήματι Θεῷ, εἰς τὸ μὴ ἐκ Φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι, aptata esse verbo saecula, ut ex non adparentibus seu existentibus facta sint adparentia seu existentia. Locus 2. Maccab. VII. 28., vbi omnia Deus ἐξ ἧκ ὄντων, ex non entibus seu ex nihilo fecisse dicitur, antiquae ecclesiae iudaicae de hoc argumento sententiam prodit, quam doctores quoque Talmudici confirmant.*

I. *Quod mundus sine materia praeexistente sit productus, ex principiis naturaliter cognitis innotescit, ut paragraphus docet. S. quoque scriptura hanc naturalem hominis facultatem innuit Rom. I. 20., vbi inuisibilia Dei a creatione mundi per ea, quae facta sunt, intellecta conspici dicuntur, item Act. XIV. 17., vbi Deus se non ἀμάργυρον reliquisse dicitur, ut in operibus creationis palpari possit C. XVII.*

XVII. 27., vt opera manuum annuncient gloriam Dei, Psalm. XIX. 1. coll. CIII. 22. et CXLVIII. 5., vt quilibet cognoscere queat in his omnibus, quod manus Dei fecerit hoc Iob. XII. 7. Ef. XL. 26. Auctor quoque libri sapientiae c. XII. et Siracides c. XLIII. antiquae ecclesiae Iudaicae conformem in hac parte sententiam explicant. Modus tamen atque ordo, quo omnia ex nihilo sunt creata, ex solo Mose, adeoque ex reuelatione, innotescit.

2. Illi, qui materiam mundi praeexistentem Deoque coaeternam statuunt, *MATERIAE* vocantur *in eorumque numerum referuntur* vulgo *Philosophi Pythagorici, Platonici, Stoici* atque inprimis *Aristotelici*: nec non a dogmatibus Christianae religionis aberrantes haeretici, vt *Marcion* et inprimis *Hermogenes Afer*. Hinc quoque Hermogenianos etiam *Hermianos* vult dictos *DANAEVS*, quos *AVGVSTINVS* de haeres. c. LIX. perhibet *elementorum materiam, de qua sit mundus non a Deo factam, sed Deo coaeternam statuisse*. Hos secuti *Manichaei*, qui duo principia aeterna: alterum bonum seu *Deum*; alterum malum, diabolum seu *bylen* et materiam docuerunt vid. Id. haeres. LVI. Eundem errorem recoxerunt Seleuciani et Procleanitae apud Augustinum de haeres. L. LV. LIX. sqq. Circa A c l o c c l x x. aliqui mundum Deo coaeternum asseruerunt, a Stephano Episcopo Pariensi damnati, Centur. XIII. Magd. c. V. col. 572. Photiniani quoque ac Arminiani in

*sententiam hanc inclinant de materia mundi, Deo coaeterna, et de ente praeter Deum aeterno. Sic Moscorovius lucem illam ἀπρόσ-
 τον, seu quam adire non datur et quam Deus inhabitet I Tim. VI. 16., aeternam et increa-
 tam, a Deo diuersam putat, vid. refut. adpend. Smigleci p. 29. sqq. Alii hanc opinionem non leuiculis niti rationibus nec aduersari S. scri-
 pturae statuunt, cum Deum non creasse haec omnia ex praeiacente materia, nusquam in terminis et sine controuersia in S. scriptura asseratur, adeoque ex eadem non constare liquido creationem ex nihilo, per consequens creditu non esse necessariam. Vid. SMALCIVS controu. Frantz. p. 12. 414. VORSTIVS resp. ad part II. discept. Sladi p. 65. EPISCOPIVS L. IV. instit. sect. IV. c. 14. p. 295. Conf. KESLER. exam. Phys. Photin. Sect. I. princ. 1. Ad Iudaicorum Doctorem aliquos hunc errorem manasse ex Maimonide atque Menasse ben Israel patet.*

3. *Quamnam huius materiae aut entis extra Deum aeterni sibi formauerint ideam, non liquido constat. Prout puriores quilibet de Deo conceptus habuit, eo obscurius de illo non ente seu figmento imaginationis loquitur, imo apud aliquos tota illa materiae aeternae idea recidere videtur ad ideam omnipotentiae diuinae, quatenus in πᾶσι omnibus, quae iam mundus occupat, existit ab omni aeternitate, atque in quibus in tempore mundum produxit. Sed huic ideae omnipotentiae diuinae adiungunt deinde imaginaria, ex entium in mundo*

mundo existentium atque extensorum per partes extra se positas idea: nam haec extensio non locum habere potest sine rebus finitis, extra se positis atque per limites a se discretis; per consequens si ante mundum conditum tale extensum repraesentatur, tum materia illa ἀμορφος, seu nulla adhuc vi ac determinatione, huic connexa, seu forma instructa, est ens imaginarium atque fictum.

§. CCXIX.

Vis seu substantiale entis finiti suos terminos limitesque, qui ad contactum modo aliorum entium finitorum porriguntur, habet, per definitionem atque essentiam. Nam si reale seu vis et substantiale entis finiti ad omne id, seu ad omnia ubi et loca, significatu recentiorum, prouehi extendique possit, quo tendit: illud non haberet limites atque terminos; cum hi excludant ulteriorem realis in ente progressum, defectum enim ulterius in ente realitatis inferunt.

Ens
finitum
non
extendere
potest
vim
ultra
suos
terminos.

§. CCXX.

Quoniam substantiale seu vis entis finiti non porrigitur, nisi ad limites contactusque aliorum entium finitorum, quibus nimirum locus et πᾶ illius determinatur (§. praec.): entia finita omnia suis locis seu πᾶ sunt discreta et distincta, ut ens finitum, qua finitum, eodem tempore, dum est in hoc loco et πᾶ, non esse queat in alio loco et πᾶ, quod ad reale suum.

Entia
finita
non esse pos-
sunt simul
in
diuersis
locis.

§. CCXXI.

Ergo
nec
vis
eorum.

Reale entis est vis huiusque conatus et actio. Quare quamdiu ens finitum est in hoc loco, alibi non est eius vis huiusque conatus et actio.

§. CCXXII.

Quid
producere
aliquid
alicubi:
quod
ens finitum
intra,
non
extra
limites
potest.

PRODUCERE REM ALICVBI est per vim huiusque conatum et actionem, alicubi praesentem, rei largiri existentiam. Vbi igitur ens aliquod est praesens, ibi potest aliquid producere; ens finitum est praesens circa limites aliorum entium finitorum (§. 219.), non vero intra limites aliorum entium: ergo *ens finitum circa limites aliorum entium finitorum aliquid producere potest*; per consequens *variationem limitum in aliis entibus* seu mutationes; non vero intra limites alterius entis substantiale illius potest ad existentiam prouehere. Ex opposito ubi ens aliquod non est praesens, ibi nihil potest producere; ens finitum non est praesens ultra limites suos, sed circa limites modo aliorum entium: ergo *ens finitum ultra limites suos nihil potest producere*. Substantiale aliorum entium est ultra limites entis finiti atque in $\pi\tilde{x}$, quod occupat substantiale ac vis entis finiti vnius, alterum ens finitum existere non potest: ergo in $\pi\tilde{x}$ et substantiali entis finiti vnius, alterum nihil potest producere; per consequens substantiale alterius entis neque minuere aut plane tollere seu annihilare, neque augere aut

aut totum ex statu non-existentiae seu nihilo ad existentiam prouehere seu producere.

Idem patet quoque modo sequenti. Si ens finitum producere debeat extra se seu a se diuersam atque in alio $\pi\tilde{x}$ existentem substantiam finitam: vis eius seu substantiale in $\pi\tilde{x}$ illius substantiae producendae progredi deberet, atque simul persistere in suo $\pi\tilde{x}$, alias enim agere ibidem extra se atque producere quidquam non posset. Sed cum in ente finito inuoluat contradictionem simul intra suos limites atque terminos existere atque extra eosdem existere, seu impossibile sit, ens finitum, qua tale, in pluribus $\pi\tilde{x}$ simul existere (§. 220.): ens finitum extra locum aut $\pi\tilde{x}$ suum nihil potest producere. Ad productionem vero alterius substantiae ex nihilo seu ex non-existente, quatenus ab ente alio finito provenire deberet, requireretur, vt ens finitum producat simul in suo loco aut vbi, atque in alterius substantiae producendae loco aut $\pi\tilde{x}$ existeret (per paragr.): vnde et *substantia finita una alteram non potest producere ex nihilo* seu ex non-existente quopiam, cum alias contradictoria illa obtinerent.

§. CCXXIII.

CREARE, proprio sensu, apud theologos et philosophos recepto, est substantiam ex nihilo seu ex nullo subiecto praeeistente, tamquam materia, producere. Cum ergo nulla substantia finita possit aliam seu a se diuer-

Quid
creare :
nullum
ens
finitum
id potest.

diuersa ~ substantiam producere (§. praec.):
nulla substantia finita proprio sensu potest creare.

§. CCXXIV.

Deus
 solus
 substantias
 potest
 producere.

Substantia, qua substantia, ab alia substantia finita produci non potest (§. 222.): quapropter si substantiale entis produci debet, illud ab ente infinito produci debet. Cum quoque rationes, cur substantia finita aliam substantiam finitam producere non queat, in ente infinito seu Deo absint (§. cit.): Deus substantias finitas, qua substantias, producere potest. Ens finitum non potest substantias finitas, qua substantias, producere; Deus autem potest substantias finitas, qua substantias, producere (per antec.): ergo *solus Deus potest substantias, qua substantias, producere.*

§. CCXXV.

Quid
 creatio
 primi,
 secundi
 ordinis.

CREATIO igitur proprio significato, apud theologos atque philosophos recepto, est productio substantiae finitae, qua substantiae, seu substantialis rerum finitarum.

Vocatur haec CREATIO PRIMI ORDINIS, et *immediata*: contra CREATIO SECUNDI ORDINIS, *improprie dicta*, et *mediata*, qua quidem substantia non producit, in substantiali vero entium mutatio producit, quae ab illius vi atque natura, per leges mutationum ex concursu generali determinata, proficisci non potest, seu qua producit aliquid ex materia inhabili. Sic *omnis miraculosa actio Dei in mundo, qua substantiale manet*
 atque

atque mutationes statusque extraordinarii ori-
untur , est creatio secundi ordinis.

§. CCXXVI.

Omnis substantia , qua substantia , est ens simplex: nam corpus est aggregatum plurimum substantiarum, quod quidem Cosmologia generalis demonstrat abunde. Ontologia quoque probat, quod ens simplex, si ex non-existente fieri debeat existens, ex nulla praeuia materia, seu ex nihilo, incipere debeat existere, seu ex nihilo produci. Sed productio substantiae seu actus, quo substantia, qua substantia non existens, fit existens, creatio dicitur primi ordinis (§. praec.): ergo *creatio primi ordinis est productio rei ex nihilo.*

Creatio
est
productio
rei ex
nihilo.

NIHILVM hic significat non existens, quo sensu aliquando accipitur atque speciatim vocatur NIHILVM PRIVATIVVM, atque tum opponitur huic nihilum NEGATIVVM, quod neque existit neque existere potest, seu est impossibile. Hi tamen significatus non sunt constantes apud omnes. Alii enim per nihilum priuativum intelligunt NIHILVM INDISPOSITIONIS item INHABILITATIS, seu ens actuale quidem, sed priuationibus laborans et destitutum vi illa atque virtute, quae producere queat eum statum, cuius respectu vocatur nihilum: ita ex opposito NIHILVM NEGATIVVM est non-existens. Qui ens sumunt pro eo, quod existere potest, illis nihilum negativum seu non-ens idem est, quod

quod impossibile atque nihilum priuatium et negatium priori significatione veniunt: qui vero ens vocant id, quod existit, illi nihilum negatium seu non-ens adpellant omne, quod non existit, sive possit existere siue minus, atque hi nihilum negatium et priuatium posteriori significatu accipere amant.

§. CCXXVII.

Productio
ex
nihilo
inhabilitatis
dici
potest
creatio.

Nihilum inhabilitatis si perducitur ad formam statumque aliquem, ad quem potentiae illius aliorumque entium finitorum actiuae non sufficiunt producendum: sola vis Dei infinita statum illum producit, supra concursum naturalem. Sed eius generis actio, qua Deus vi sua infinita supra concursum naturalem producit aliquid ex nihilo inhabilitatis, magnam habet conuenientiam cum creatione primi ordinis: vnde illa Dei actio dici potest creatio, et quidem *secundario* ac ἀναλόγως talis, vt loquuntur. Vtrimque scilicet est productio rei ex nihilo: illic non existentiae; hic inhabilitatis. Nec non vtrimque per actionem Dei immediatam sine concursu virium naturalium effectus praestatur.

1. Vox creationis ab usu loquendi biblico non abludit hoc significatu conf. Gen. II. 3. Deut. IV. 32.
2. Creationis vocabulum alios quoque significatus habere in S. scriptura, satis constat, qui tamen alibi videri possunt.

§. CCXXVIII.

§. CCXXVIII.

Nulla datur mundi materia, Deo coaeterna (§. 218.); nec aliud ens praeter Deum habet vim creatricem seu producere potest substantiam, qua substantiam (§. 224): ergo *neque materialiter neque efficienter quidquam concurrere potest ad mundi creationem primario et stricte dictam.* Creatio quoque secundi ordinis postulat vim solius Dei infinitam (§. 225.): ergo *in creatione secundi ordinis nihil concurrere potest, praeter Deum, efficienter.*

Cur
nullum
ens
finitum
concurrere
possit
ad
creationem
efficienter,
materialiter.

Hinc facile decidi potest quaestio, *utrum nuda creatura esse queat causa creationis vel ministerialis vel instrumentalis*

§. CCXXIX.

Deus est independens (§. 203.), eoque sibi sufficiens seu *αὐτάρκης*, adeoque nulla creatura quidquam conferre potest vel ad conseruandas vel ad augendas perfectiones diuinas. Quapropter *utilitas quaequam, in Deo obtinenda per creaturas, non esse potest finis aut ratio mouens creationis:* adeoque Deus *neque ad neque ob utilitatem quamquam, in se obtinendam, seu perfectiones suas vel conseruandas vel augendas, creauit mundum.* In mundo autem cum creaturae rationales quoque existere debeant, ex ratione optimi, quam sequitur Numinis omnisapientia; hae autem ex contemplatione aliarum creaturarum ad Dei perfectionumque et operum diuinorum cognitionem assurgere queant (per exper.):

Creationis
finis
ratioque
mouens
ex parte
a.) Dei:
quid
gloria
Dei.

per.) : mundus id praestare potest, ut Deus eiusque perfectiones et opera cognoscantur a creaturis rationalibus. Perfectiones diuinae operaque Numinis singula, itemque complexus perfectionum operumque diuinorum vocatur GLORIA DEI: vnde mundus, a Deo productus, praestare potest manifestationem gloriae diuinae. Sic ergo *finis ratioque mouens producendi mundi, ex Dei parte, non esse potest, nisi gloriae diuinae manifestatio inter creaturas rationales.*

Deus nimirum pro sua benignitate infinita pronus fuit ad communicanda cum aliis entibus bona; ostendit quoque omnisapientia bona illa et media, quibus conferantur creaturis: vnde *benignitas diuina, praelucente omnisapientia, est causa impulsiva interna creationis.* Sed creaturae rationales sine Dei cognitione ad bona, a Deo destinata, seu ad felicitatem, peruenire non queunt (conf. Cap. I. proleg.): vnde manifestatio gloriae diuinae est princeps maximumque bonum, quod conferre potuit creaturis diuina benignitas. Quapropter benignitas infinita, quae mouet Deum ad omnia bona, adeoque ad complexum bonorum maximum, ex sapientiae dictamine determinatum, tendit ad manifestationem gloriae suae inter creaturas rationales. Sic *alia expressione dici potest, quod repraesentatio gloriae Numinis manifestandae, a sapientia tamquam optimum perspecta atque a benignitate infinita tamquam optimum adpetita, sit ratio mouens creationis.*

Siue

Siue *priori modo* siue *posteriori* exprimatur causa creationis impulsiva, *sensus eodem recidit*: licet *prior modus* enunciandi hanc veritatem simul *causae impulsivae definitioni* videatur *accommodatior*.

§. CCXXX.

Dum mundum Deus suae omnisapientiae atque infinitae benignitati conformiter produxit ac vtramque manifestavit, consuluit quoque quam accuratissime creaturarum utilitati ac media constituit sufficientia amplissimaque, quibus creaturae quaelibet ad perfectiones suas et conservandas et augendas, quarum sunt capaces, adeoque rationales creaturae ad beatitudinem atque felicitatem eniti queant, si quidem spiritus libertate sua non abutantur atque media beatitudinis ac felicitatis suae non repudient. Sic ergo *finis ratioque mouens producendi mundi*, ex creaturarum parte, *generatim sunt harum perfectiones*, productae seu praestitae extra Deum: *respectu vero spirituum speciatim, horum beatitudo felicitasque*.

β.) Creaturarum.

ILLVSTRARE GLORIAM DEI est pro motu actionum assumere Dei perfectiones, seu aliquid agere vel omittere ex ea ratione, quod Deus existat, hisce perfectionibus praeditus. Quodsi vero spiritus finiti actus conatusque conformant perfectionibus diuinis: illi tendunt ad perfectiones illorum spirituum

Quid illustratio gloriae diuinae: est finis et motuum creationis.

promouendas, vtpote quo tendunt perfectiones Numinis. Quapropter spiritus, dum illustrent gloriam Dei, et Dei perfectiones manifestant et suae inferuiunt utilitati atque felicitati: eoque ipso *illustratio gloriae divinae finis est creationis ex parte et Dei et creaturarum.*

§. CCXXXI.

Creatio
se non
extendit ad
defectus
creaturarum:
hi sunt
ab
earum
essentia.

Vis Dei infinita in omnibus $\pi\tilde{x}$ existit nullibique deficit (per def.): quapropter illa reale cuiuslibet creaturae in infinitum extendere posset, si id essentia nudae creaturae pateretur. Quod igitur limites existant atque defectus in nudis creaturis, non dependet a vi Dei infinita seu potentia creatrice: sed ab essentia creaturae nudae. Sic *Deus, mundum producendo, non producit per potentiam creatricem limites atque defectus creaturarum, sed illarum modo substantiale: limites vero atque defectus creaturarum dependent ab earum essentia.*

§. CCXXXII.

Creatio
mundi
ab aeterno
est
impossibilis.

Quoniam tempus infinitum est impossibile (§. 216.); creatio autem mundi ab aeterno seu tempore infinito inferret tempus infinitum: *creatio mundi ab aeterno seu tempore infinito est impossibilis*, ex parte mundi, licet Deus ab omni aeternitate vim illam habuerit infinitam, qua mundus in tempore fuit productus.

§. CCXXXIII.

§. CCXXXIII.

Status in mundo primus seu mutatio illius prima est primum in serie successiuorum, quae tempus mundi constituit, adeoque initium temporis. Iam vero mundus hic existens est indiuiduum, in quo omnes et singulae mutationes pertinent ad essentiam eius indiuidualem, propter omnimodam determinationem, ita ut aliud mundi indiuiduum exurgeret, si mutationes forent aliae aut alius earum ordo. Quapropter si ea mundi mutatio, quae initium fuit temporis in hoc mundo, non fuisset prima: mundus existens non foret hoc mundi indiuiduum, quod iam est, sed aliud mundi indiuiduum. Sic ergo *hic mundus*, quatenus consideratur tamquam certum mundorum possibilium indiuiduum, adeoque omnimode determinatus est, *prius creari non potuit a Deo, quam creatus est.*

Hic mundus non creari potuit prius.

§. CCXXXIV.

Vtrum Deus dici possit tempore prior mundo, ab aliquibus disputatur: sed, ut puto, sine rerum distincta cognitione. Quod si enim concipitur Deus, uti est, notio temporis, quod successionem infert, plane exulat: ergo hic quoque determinatio temporis, quod ad prius aut posterius, locum habere non potest. Quod scilicet in serie successiuorum antecedit, id prius tempore: quod sequitur, posterius tempore vocatur. Cum

Deus non prior mundo ratione temporis: sed dependentiae.

igitur *Deus* in serie mutabilium seu successiuorum collocari non queat propter immutabilitatem: *prior* quoque *tempore* non dici potest accurate, respectu alterius entis, seu mundi et partis mundi. Interim prioritas respectu dependentiae considerari etiam potest atque hoc modo causa prior semper est suo causato. Qua quidem ratione *Deus*, tamquam causa mundi, utique erit prior mundo, prioritate dependentiae.

§. CCXXXV.

Quid
idea
intuitiva
immediata;
mediata:
neutram
de creatione
habemus,
sed
Deus solus.

ILLIVS, quod per sensum vel externum vel internum nobis repraesentamus atque adpercipimus, INTUITIVAM HABEMVS IDEAM IMMEDIATAM: quod vero post reflexionem atque ratiocinationem, qua ex ideis sensualibus abstractam formamus, adpercipimus hac in idea, illius INTUITIVAM HABEMVS IDEAM MEDIATAM. Sic ergo non formare possumus ideam intuitivam, nisi illud vel totum simul in vna idea sensuali, vel per partes in pluribus ideis sensualibus a nobis adperceptum fuerit. Sed productionem alicuius ex nihilo *creatura* praestare potest nulla (§. 222.): adeoque nullam *productionis rei ex nihilo* ideam sensualem habere; per consequens nec *ideam intuitivam*. Cum ergo creatio immediata fit productio alicuius ex nihilo (§. 223. 225.): nulla quoque creatura ideam *creationis* intuitivam habere potest. *Solus Deus*, qui actum hunc omnipotentiae exercet

ercet atque illius sibi intime est conscius, *productionis rei ex nihilo* seu transitus ex nihilo ad realitatem, i. e. *creationis*, *habet ideam intuitiuam*. *Idem valet de creatione mediata*, vtpote actione, quam solus praestare potest Deus et cuius simile in mundo experiri non licet homini.

Quod *intuitio in hominibus* peragatur ope sensuum, id dependet a limitibus: *in Deo* autem, ceu ente illimitato, cognitionis *infinitas modum intuitionis praestat longe sublimiorem*.

§. CCXXXVI.

Definitio realis modum, quo res existere ac esse possit, explicat. Sed illius, cuius nullam habemus ideam intuitiuam, modum, quo existere ac esse queat, non perspicimus: ergo illius, cuius ideam non habemus intuitiuam, definitionem realem condere non possumus. Cum ergo *creationis* ideam intuitiuam non habere queamus (§. praec.): illius quoque *definitionem realem formare nobis non datur*.

Creationis
non habemus
definitionem
realem.

In declaranda creatione terminum a quo, seu nihilum et non existens substantiale, itemque terminum *ad quem*, seu realitatem atque existentiam substantialis, cuius vtriusque termini *intuitionem habemus*, indicamus: medium vero seu *vim Dei infinitam* eiusque operationem, qua transitus ille a nihilo ad realitatem praestatur, non eodem modo capimus atque intuemur.

§. CCXXXVII.

Vtrum
creatio
sit
ipse Deus.

In creatione spectari potest PRIMO decretum Dei aeternum, quod destinavit hunc mundum eo ordine simultaneorum ac successiuorum, atque eapropter eo tempore producendum, quo omnisapientiae visum fuit conuenientissimum: SECUNDO vis illa, qua ex nihilo mundus ad realitatem atque existentiam perducipotuit: TERTIO terminus huius actionis, a vi infinita procedentis, extra Deum, seu mundus, quod ad existentiam consideratus: QVARTO exercitium potentiae illius in mundo illo producendo, tempore, quod conuenientissimum fuit visum omnisapientiae, seu potentiae infinitae actio, quatenus terminatur ad mundi existentiam. PRIMO decretum Dei, DEINDE vis illa infinita, quae semper et ab omni aeternitate sufficiens fuit ad mundum producendum, est ipse Deus: sed TERTIO mundus, quod ad existentiam consideratus, est diuersus a Deo. Quoniam quoque QVARTO omnipotentiae actio, cum termini sui seu mundi existentia coniunctim spectatur, i. e. omnipotentiae actio non tantum relative ad mundum, sed cum correlato seu mundo consideratur: hoc respectu creatio plura inuoluit atque completitur, quam ipsam omnipotentiam, quae idem est, quod Deus.

Hinc decidere licet quaestionem, *utrum creatio actiua sit ipse Deus?* quam MACCOVIVS

Theol.

Theol. polem. c. I. qu. I. SVAREZIVS Disp. XX. metaph. L. V. cum BECANO, AEGIDIO, THOMA DE ARGENTINA aliisque, nec non IACOB. MARTINI Disp. XI. metaph. SCHEIBLER L. II. metaph. c. 3. nr. 627. *affirmant: alii vero negant atque distinguunt inter Dei actiones ad extra et volitiones, atque inter earundem executionem.* Maccouius omnes Dei actiones ad extra generatim esse ipsummet Deum asserit: *Suarezius* vero cum patronis eiusdem sententiae speciatim creationem esse Dei volitionem, eoque essentiam, contendit. Sed *hi auctores eorumque aduersarii* diuisam inter se veritatem habere videntur: cum *non satis determinate pronuncient* in hac contro- uersia.

§. CCXXXVIII.

Quantum temporis tribuerit Deus creatio- ni, naturalis hominum facultas cognoscitiua non perspicit speciatim: sed ex omnipoten- tia Dei concipere tantum potest possibili- tatem et simultaneae et successivae omnium substantiarum productionis; ex sapientia vero atque benignitate Numinis genera- tim cognoscere tantum licet, quod Deus eum creationis modum elegerit atque prae- stiterit, qui est optimus. Interim quinam modus fuerit optimus atque Deo placue- rit, in eo coecutit facultas hominis cogno- scitiua naturalis: cum nulla prostant prin- cipia, quorum ductu ad hanc cognitionem

Quantum
temporis
creationi
fit
tributum,
ex ratione
non
liquet,

emergere queat. Substantiae *quidem* singulae sunt simplices, adeoque pro natura simplicium nonnisi actu instantaneo produci queunt: vtrum vero omnes simul, an successiue sint creatae, ex cognitione naturali est dubium: *item* in eo haeret cognitio naturalis, vtrum quaelibet substantia in eo statu sit creata primitus, ex quo, vi sua concreata atque per leges ipsi praescriptas determinata, naturaliter ad reliquas mutationes statusque omnes euolueretur, an nouae mutationes per miracula noua atque vim creatricem, supra cursum mutationum naturalium, fuerint necessariae, adeoque opus fuerit creatione mediata, vt illi creaturarum status prodirent ab initio mundi, quos Deus in mundo perfectissimo, ex lege omnisapientiae ab aeterno decreuit: *porro* illud non fatis hic liquet, vtrum post productionem ex nihilo noua miracula, quibus status substantiarum, ideae mundi optimi, ex omnisapientiae decreto, conformes exurgerent, per totum mundum vno actu, an successiue sint facta. Hinc *in creatione et immediata et mediata non satis perspicit cognitio naturalis, vtrum simul, an successiue sit peracta.*

§. CCXXXIX.

S. scriptura
hic
prodit
hexaemeron,
it. ordinem

Quidquid igitur hac in parte cognoscitur, ex reuelatione hauriendum. *S. scriptura creationem sex diebus* seu temporum periodis *absolutam fuisse docet* Gen. I. vlt. II. 2.

Loco

Loco quoque priori ordo creationis enarratur. PRIMO DIE Numen *omnes substantias, quas coelum atque terram adpellamus*, seu illud spatium vastissimum, quo corpora mundi totalia vagantur secundum leges a Deo praescriptas, *ex nihilo produxisse*, item aetherem seu *lucem*, subtilissimaque fluida, tamquam motus causam proximam ac principem in corporibus, suis locis spatiisque, ut diei noctisque vicissitudo exsurgere posset vers. 3 - 6. *distinxisse legitur* Gen. I. 1. Sed *terra sine cultu adhuc erat* vers. 2. conf. Es. XXXIV. 11. Ier. IV. 23.

creationis
et immedia-
tae et
et
mediatae.

SECUNDO DIE *aerem*, רִקִּיעַ seu expansum *constituit*, quo mediante vapores ex aquis inferioribus, seu in terra haerentibus, ascendere atque nubes seu aquas superiores efficere queant Gen. I. 2: *ut adeo distinctio inter aquas*, quae forent מַתַּחַת seu ab inferiori parte aeris seu expansi, i. e. *inferiores*, atque inter aquas, quae forent הָעַלְיוֹן seu a superiori parte huius expansi, i. e. *superiores* seu nubes vaporesque, exsurgerent, conf. Psalm. CIV. 3. Gen. VII. 11. VIII. 2. Gen. I. 26. 28. 30. Haec enumerantur I. 6 - 8.

TERTIO DIE seu reuolutione *aquae, quae totum adhuc terrarum orbem circumdabant*, in certos sinus alueosque, qui maria fluviosque et in terrae meatibus et extra illam complectuntur, *sunt discretae, ut reliquae terrae partes aridae adparuerint atque ex his*, pro limi huius fertilitate, *herbae, frutices,*

arboresque, in pabulum vsumque cessura animantibus, *nascerentur*. Gen. I. 9-13.

QUARTO DIE *corpora mundi totalia* et opaca et lucida, *suis quaeque locis distincta* atque conspicua *fecit Deus*, vt tempora mensurarent aliasque praestarent utilitates creaturis, hominibus quoque in hoc terrarum orbe obuiis Gen. I. 14-19.

Quomodo distinguantur a recentioribus corpora mundi totalia, ex eorum hypothesebus satis est manifestum.

QVINTO DIE *animalia aquatilia* ex aqua et limo, in quo subsidebant aquae, *produxit*, naturae ipsorum conformiter; *volatilia* quoque *eodem die sunt creata*: *utrisque facultatem se multiplicandi naturali modo concessit* Gen. I. 20. 23.

Quod aqua limusque sub aqua haerens principium materiale tantum fuerit animantium aquatili-
um, non-effectuum naturale, adeoque haec materia potentiam modo obedientialem, non naturalem, respectu productorum animalium, habuerit, ex idea mediatae creationis continuatae, quae hoc capite Geneseos post primum versum enarrata sumitur, concipere licet. Quod quoque in sequentibus est obseruandum. Cum materia, ex qua aues sunt formatae, vers. 20. sqq. non expresse innuatur; geneseos autem cap. II. 19. determinate bestiae agri, itemque aues, in coelo seu aere volitantes, pari modo ex terra productae dicantur, quod de brutis, in terra vagantibus Gen. I. 24. indigitatur quoque: non est dubium

bium, quin *aves* etiam *ex terrena materia* seu *limo terrae* sint *procreatae*.

SEXTO DIE *animalia terrestria quadrupeda et reptilia creauit* Gen. I. 24. seq. *ex terra*, ceu materia conueniente et in eorum corporibus praedominante, Gen. II. 19. *Tandem* exornato terrarum orbe distinctoque per fontes, fluuios, lacus mariaque, item per herbas, frutices, arbores, nec non per animalia aquatica, terrestria, volatilia, quae cuncta partim adiumento partim oblectamento esse poterant hominibus, *homo est creatus* Gen. I. 26. sqq. Sicut quoque ceteris animalibus, ita *homini dedit facultatem se multiplicandi naturaliter* Gen. I. 28. *Quo fine quidem condidit primo hominem marem*, qui Adamus fuit vocatus, cuius corpus ex terra Gen. II. 7., quemadmodum ceterarum animalium vers. 19., est formatum: animam vero, ex nihilo, pro spiritus natura, produxit seu inspirauit Gen. I. c. corporique eodem, quo crearetur illud, momento coniunxit, quod narrationis contextus l. c. innuit. Sed quum Adamus aliquamdiu sine focia fuisset Gen. II. 18. sqq. Deusque ab omni aeternitate perspiceret, id suis finibus non conuenire, adeoque nec bonum esse: somnum immisit Adamo atque *deinde ex parte quadam illius* seu *costa*, quam separabat pro sua omnipotentia, *feminam effinxit*; vt hinc vnitas originis principiique totius humani generis adpareret fundamentumque insigne coniu-
gialis

gialis amicitiae prostaret in hac originis sanguinisque communione. Conf. Gen. I. c.

§. CCXXXX.

Verum
brutorum
cuiuslibet
speciei
duo
tantum
individa
creata.

Bruta ab initio statim multiplicata variisque locis plura simul producta fuisse, ex eo adparet, quod illa produxerit secundum species suas, quarum sunt plures Gen. I. 21. 24. Vtrum vero cuiuslibet speciei duo tantum individua, mas atque femina, sint creata, non constat liquido: quid argumentatio analogica, ab homine desumpta, de quo manifestum est ex Gen. I. 27. II. 7. 20. sqq., quod duo tantum individua, Adamus atque Eva, sint producta ab initio, hic valeat, ex logicis constat.

§. CCXXXI.

Quinam
status
creaturarum
primaeuus.

In quo statu primitus creaturae sint constitutae, ratio perspicit generatim, quod fuerit inter omnes status possibiles optimus, pro diuina omniscientia, omnisapientia, infinita benignitate atque potentia. Quod quoque S. scriptura innuit, quum Deum opera sua adprobasse legitur Gen. I. 12. 18. 21. 25. 31. Sed quinam fuerit status ille speciatim, facultas cognoscitiua naturalis non perspicit accurate. S. scriptura quaedam hic determinat magis, inprimis respectu hominis, quae in subsequenibus declarabimus.

§. CCXXXII.

Deus
septimo
die

Mundum, quod ad entia simplicia, perdurare, composita autem corruptioni esse posse

posse obnoxia, ipsa docet experientia et ratio. Quum ergo composita seu corpora naturali modo semper noua generentur atque in hunc finem animalibus facultas a Deo sit concessa, se per generationem multiplicandi interitumque aliorum refarciendi (per exper. et §. 239.); simplicia vero naturaliter non intereant, vt supplemento opus habeant per nouam creationem: *Deus post sex creationis periodos seu dies, i. e. septimo die, cessauit seu quieuit a creatione* Gen. II. 1. seqq.

cessauit
a
creatione

Euam septimo die esse creatam, non probari potest.

§. CCXXXIII.

Vis Dei creatrix, in $\pi\tilde{g}$ quopiam se exrens, est vnica ratio sufficiens, cur ens contingens existat in illo $\pi\tilde{g}$ (§. 222. sqq.), cum illud in se non habere possit rationem existentiae suae, alias enim foret ens a se, adeoque necessarium. Sed remota seu cessante ratione sufficiente, tollitur seu cessat, quod a ratione illa dependet, vt ontologia docet: quapropter potentia Dei creatrice remota seu non influente in creaturas, hae non queunt existere. Sic ergo *idem actus omnipotentiae, quo creatae sunt et existere coeperunt res contingentes, influxum continuare debet in quaslibet mundi partes, quoad illae perdurare debent.* Hic actus potentiae creatricis, qui per influxum continuatum existentiam rerum contingentium seu mundi eiusque partium continuat, vocatur CON-

Quid
conseruatio
mundi:
cur
opus sit
illa.

SER-

SERVATIO, quae ideo quoque esse dicitur continuata creatio. *Mundus igitur durare non potest sine Dei conseruatione: vnde S. scriptura creationi conseruationem coniungit* Iob. XII. 9. 10. Act. XVII. 24. sqq. inpr. vers. 25. 28. *eamque alibi testatur, vt Psalm. XXXVI. 7. Io. V. 17. Col. I. 17. Ebr. I. 3.*

§. CCXXXIV.

Conseruatio-
nis
connexa.

Conseruatio est continuata creatio (§. praec.): ergo ad idem extenditur tantum, ad quod creatio; per consequens reale modo atque substantiale creaturarum respicit, non defectus illarum atque limites (conf. §. 231.): caussa illius efficiens solus Deus (§. 222. sq.): finis ratioque mouens illius eadem, quae creationis (§. 229. sq.).

§. CCXXXV.

Quid
concurfus
Dei.

Concurfus Dei idem est re ipsa, quod conseruatio. Nam Deus, dum res conseruat, substantiale rerum perdurare facit (§. 243.); sed substantiale rerum est vis conatusque illarum, quo nituntur ad actiones generatim: quapropter Deus largiendo creaturis vim conatumque, quo agunt, adiuuat illarum actiones generatim, quod vocatur CONCVRRERE AD ACTIONES CREATVRARVM.

§. CCXXXVI.

Quid
creaturis

Determinatio specialis illius vis atque conatus in entibus non sponte sua agentibus, vt in

in corporibus et horum elementis, dependen-
det ab externis, quae dicuntur caussae oc-
casionales: *in entibus vero spontaneis* ab in-
terno principio seu repraesentationibus,
quibus iuncta est adperceptio, proficisci-
tur. *Quod posterius iterum duplici contingit*
ratione. Cum enim perceptiones illae sub-
stantiarum cogitantium a rebus externis
oriantur atque originarie sint sensationes, si
illis iungatur adperceptio: *vel* perceptiones
illae non mutatae relinquuntur atque tales,
quales per causas occasionales ope sensuum
haustae fuerunt confuse; *vel* ope reflexio-
nis, abstractionis, comparisonis et ratio-
cinationis ad distinctionem perducuntur
atque vniuersalis cognitio per liberas men-
tis operationes instituitur. *Quod si per sen-*
suales modo ideas confusas determinatur vis
atque conatus entium cogitantium: tum
tota illarum idearum ratio, per consequens
earum quoque causalitas respectu aliarum
mutationum, quae hinc sequuntur, a caus-
is dependet occasionalibus seu externis,
adeoque *caussae occasionales*, quae sunt caus-
sae idearum sensualium, a quibus tamquam
causis adpetitiones atque hinc aliae muta-
tiones, tamquam causata, oriuntur, *sub-*
sequentium mutationum erunt caussae, quia in
essentialiter seu per causalitatem subordi-
natis causa causae est quoque causa caus-
fati. Sic ergo *hoc respectu illud, quod inter-*
num est principium agendi entibus hisce cogi-
tantibus atque ratio, cur sponte agant, *non*
potest

in actionibus
tribuatur.

potest tribui entibus horumque entium spontaneis determinationibus atque adeo illis non imputari, tamquam causis. Sin vero ideae sensuales, quae a causis dependent externis, per actiones animae liberas, quas reflectendo, abstrahendo, comparando atque ratiocinando praestat, in statum transferuntur abstractionis vel maioris claritatis, ubi maior connexorum et consecutoriorum numerus patet: tum ideae istae in causalitate adpetitionum atque aliarum subsequentium mutationum non dependent amplius a causis occasionalibus, adeoque non sunt hisce subordinatae essentialiter, nec valet in hoc nexu philosophorum regula, causa causae est quoque causa causati. Sic ergo hoc respectu illud, quod internum est principium agentibus hisce cogitantibus atque ratio, cur sponte agant, potest tribui illis entibus horumque entium liberis determinationibus, atque adeo illis imputari, tamquam causis.

1. *Priori modo agere tantum possunt bruta ex suis repraesentationibus; posteriori autem spiritus finiti, quo pertinent hominum animae: unde actiones illae spiritibus imputari modo queunt.*

2. *CAVSSAE OCCASIONALES hic eo sensu accipiuntur, quo in cosmologia generali atque physica.*

§. CCXXXVII.

Materiale
actionum

Vis conatusque creaturarum omnium est a Deo (§.222. seqq.233.); vis autem illa conatus-

tusque est ratio, cur creatura agat generatim: quapropter *actio in creaturis, quae actio, seu actio generatim spectata, est a Deo, seu a concursu diuino.* Actio generatim spectata, seu tamquam genus, vocatur actionis materiale: *Deus igitur suo concursu praestat actionis materiale, seu concurrit ad actionis cuiuslibet, in creaturis obuiiae, materiale.* Determinatio vis conatusque specialis dependet a creaturis, ut Cosmologia docet metaphysica et §. praec., scil. in corporibus et elementis proxime a repraesentationibus, remote a causis occasionalibus; in animabus brutorum itidem proxime a repraesentationibus, remote a causis occasionalibus: adeoque neutrubi ratio formalis seu differentia specifica est quaerenda ipso agente: in entibus vero rationalibus aliter se habet; specialis vero illa determinatio differentiam praestat specificam actionum, in creaturis obuiarum, quae formale quoque actionum vocatur: quapropter *actionum, in creaturis obuiarum, differentia specifica, seu formale, dependet ab ipsis creaturis, non vero a Deo eiusque concursu.*

a
Deo:
formale
a creaturis.

§. CCXXXVIII.

Spiritus soli per abusum libertatis determinare possunt actiones suas legibus sapientiae diuinae, adeoque perfectionibus creaturarum contrarie, quod philosophia probat moralis: *quatenus ergo mutationum, in mundo obuiarum, origo non arcessitur a libera spiri-*

Culpa
peccatorum
in
creaturas
redundat.

ritus actione, eatenus nihil a legibus diuinae sapientiae deflectens reperitur. Cum vero spiritus, per se atque in statu, quo creati sunt, spectati, possint (§. 241.), adeoque debeant, ex Dei intentione, legibus sapientiae diuinae conformiter agere: omnis culpa mutationum, quae deflectunt a legibus diuinis, in spiritus redundat finitos.

CULPA notat attentionis et circumspeditionis debitae neglectum. Quoniam ergo spiritus, dum a legibus sapientiae diuinae deflectunt, circumspicientiam, illamque debitam, eoque per se et ex vi status illius, quo creati sunt, possibilem, negligunt: culpam eo ipso contrahunt tantum.

§. CCXXXIX.

Quid
mala
moralia:
eorum culpa
in
creaturis.

Actiones, quae deflectunt a legibus diuinis, vocantur MALA MORALIA seu PECCATA: peccatorum igitur culpam spiritus tantum contrahunt finiti.

§. CCL.

Quid
mala
metaphysica:
physica.

MALA semper defectum inferunt atque praeter moralia nominantur ab ill. Leibnizio primo METAPHYSICA, quae limites sunt entium finitorum: secundo MALA PHYSICA, quae peccatorum sunt consecutiones et taedia iniucundosque affectus, qui ex imperfectionibus, per peccata irrepentibus, oriuntur, ipsasque illas imperfectiones, quae a peccatis proficiscuntur, comprehendunt.

§. CCLI.

§. CCLI.

Mala metaphysica nudis creaturis per essentiam competunt; cum illas sine limitibus concipere non liceat: per consequens in nudis creaturis mala metaphysica sunt necessaria. Mala physica stimulos addunt spiritibus declinandi a cursu illo, quo praecipitantur in taedia iniucundosque affectus, seu in statum infelicitatis (per. exper.), adeoque peccata fugiendi, tamquam fontem huius infelicitatis: nexus igitur inter mala moralia atque physica Numinis sapientiae ac benignitati, adeoque iustitiae, est tribuendus. Quamquam enim Deus creaturarum rationalium taedia iniucundosque affectus seu infelicitatem per se non velit: vult tamen creaturam rationalem, quae sua culpa ruit in perniciem, sensum habere miseriarum, quibus inuoluitur, ut hisce taediis stimuletur ad auersanda peccata, quorum blanditiis ad infelicitatis statum est perducta, seu Deus vult in rationali creatura adperceptionem imperfectionum atque malorum, ex qua resultant taedia iniucundique affectus, tamquam medium, quo emergere queat ex statu infelicitatis. Sic nexus inter mala moralia atque physica adprobatur quidem a Deo et constituitur sapientiae benignitatisque Numinis conformiter, etiam in fortuitis: per causas tamen naturales seu essentiae naturaeque creaturarum conuenienter consequitur, nisi intercedat miraculum.

Quomodo
nexus
inter
moralia
et physica
mala.

§. CCLII.

Deus
non est caus-
sa physica
malorum.

Concursus Dei, qui idem est, quod conseruatio, extendit se ad substantiale modo creaturarum et limites sui rationem habent in essentia creaturarum (§. 244. 251.): ergo *mala metaphysica a voluntatis diuinae actibus non dependent efficienter. Mala moralia* vnice veniunt tribuenda libertatis ab-usui in creaturis rationalibus (§. 248. sqq.): adeoque iterum *non dependent efficienter a Deo.* Mala physica sunt moralium conse-ctaria, ita vt horum causalitas in illis re-periatur (§. praec.); per consequens, qui causa est peccatorum, est quoque causa malorum physicorum: quapropter *Deus quoque per suum concursum non est causa efficiens malorum physicorum, qua malorum.* Cum a Deo mala neque metaphysica neque moralia neque physica dependere dicuntur: *efficientiam hic immediatam seu causae physicae, quatenus opponitur mediatae seu morali, intelligimus; vtpote de qua in tractatione de concursu Dei sermo est. De causae moralis respectu inferius in argumento de Numinis gubernatione agetur.*

§. CCLIII.

Distinctio
concursus
Dei.

Concursus Dei distinguitur varie, vt potissimum PRIMO *in generalem*, quatenus consideratur respectu omnium creaturarum generatim; *in specialem*, quatenus consideratur respectu spirituum; *in specialissimum*, quatenus consideratur respectu certae spiri-

spirituum speciei aut etiam certi individui: *SECUNDO in naturalem*, quatenus Deus sustentando vires creaturarum, a se conditarum, concurrit ad earundem mutationes, atque in *supernaturalem*, quatenus per miracula euehit atque eleuat hasce vires, vt status hinc sequantur, qui naturaliter exsurgere non potuissent.

An et quando Numen supremum concursu supernaturali uti queat, pro sapientia, benignitate atque potentia infinita, id *in theologia determinatur naturali generatim*; nimirum eo casu, quo ratio optimi prostat atque suadet miraculum: *speciatim* vero eum mundi statum determinare, quo ea ratio existit, ex completa mundi cognitione perspicitur demum. Quam quoniam creatura intelligens non habere potest, propter intellectus finitudinem: ea *determinatio soli relinquitur profunditati sapientiae diuinac.*

§. CCLIV.

OMNIPRAESENTIA Dei idem est re ipsa, quod creatio atque conseruatio seu concursus Numinis: *infert* enim illa *PRIMO substantialem ἀδιασσίαν* Numinis ab omnibus substantiis creatis; *SECUNDO operationem*, ubique se in *substantiali creaturarum exerentem* per creationem et conseruationem seu creationem continuatam, quam operationem quoque vocant omnioperationem, quoniam in omnibus substantiis finitis reperitur.

Quid
Dei
praesentia.

Recte antiquiores, sub ea hypothefi, quod detur operatio in diftans, *duo ftatuerunt requifita omnipraefentiae* atque omnioperationi adiunxerunt *subftantialem ἀδιασσίαν*, ex S. fcripturae declaratione Iof. II. 11. Pfalm. CXXXIX. 7-10. Ier. XXIII. 24. Am. IX. 2. Aët. XVII. 27. fqq. *Prout quoque Deus peculiari modo operatur alicubi: ita peculiari modo praefens dicitur.* Sic operationes gratiae diuinae in piis huius vitae dicitur *praefentia Dei gratiofa*, de qua agitur Matth. XVIII. 20. c. XXII. 20. Io. XIV. 23. 1 Cor. III. 16. c. VI. 19. 2 Cor. VI. 16. Eph. III. 17.: in piis vero poft hanc vitam, vbi maior gloria, vocatur *gloriofa*, de qua loquitur Ioannes Apoc. XXI. 3. 23. fqq. c. XXII. 5.

Sed recentiores, quamquam re ipfa confentiant cum antiquioribus, *characterem fubftantialis ἀδιασσίας fupervacaneum ducunt*: quoniam operationem in diftans pro impoffibili habent nec quidquam ibi operari poffe, vbi quod ad fubftantiam non eft praefens, vno ore confitentur. Cum igitur recentiores omnipraefentiam explicant per omnioperationem, idem, quod antiquiores, dicunt: hanc enim operationem fieri non poffe fine fubftantiali ἀδιασσίᾳ ftatuunt. *Putant eapropter obfcure, nempe fubftantialem praefentiam feu ἀδιασσίαν, per clarius, fcilicet omnioperationem, enunciandum eſſe.*

Si ex hypothefi, quod detur operatio in diftans, fola Dei operatio, vbique fe exerens, fumi-
tur ad declarandam Numinis omnipraefen-
tiam

tiam ipsiusque substantialis praesentia seu *ἀδιασμία* separatur realiter vel v. v.: tum ea vocatur OMNIPRAESENTIA STRICTO et PHILOSOPHICO SENSU; reuera autem adpellari mereretur significatus minime philosophicus, cum ex rerum ideis, quatenus per naturalem cognitionem habentur et a philosopho spectantur, id minime sequatur. Distinguunt ab hac omnipraesentiae acceptione OMNIPRAESENTIAM MODIFICATAM seu SENSU BIBLICO et THEOLOGICO, quae vere est omnipraesentia atque et omnipoperationem et per hanc *ἀδιασμίαν* substantialem ab omnibus creaturis infert.

Varias omnipraesentiae diuinae determinationes, quibus secundum dogmata potissimum philosophiae scholasticae modum illius explicare accuratius satagunt, hic enarrare supersedeo: cum in metaphysica speciatimque theologia naturali declarentur vberius.

§. CCLV.

Cum omnipraesentia idem reuera sit, quod creatio atque concursus seu conseruatio Dei: easdem quoque distinctiones recipit, quas concursus. Considerare nimirum licet *omnipraesentiam generalem, specialem et specialissimam*, itemque *naturalem et supernaturalem*: quae ex iis, quae de concursu dicta sunt (§. 253.), lucem accipiunt sufficientem.

Quomodo illa distinguatur.

§. CCLVI.

GVBERNATIO *in destinatione* est aeternum Numinis decretum, quo pro sua

Quid gubernatio mundi.

omniſapientia inter omnes mundos poſſibiles optimum, ſeu qui plurimas, imo omnes compoſſibiles, realitates comprehenderet, atque in hoc mundo optimo cuiuslibet entis eum nexum ſtatumque, qui inter omnes poſſibiles foret optimus, elegit :
 GVBERNATIO *in executione* eſt productio et conſeruatio mundi illius decreti ab aeterno nexusque et ordinis in eo inter creaturas optimi, ſeu quo ſtatus creaturarum exſurgunt ſucceſſiue, qui inter omnes poſſibiles maximas habent perfectiones aut minores imperfectiones, quam vilo alio modo habere potuerint.

1. *Gubernatio ſcilicet in executione ſpectata inſert eam totius alicuius ſystematis rerum exiſtentium coordinationem ſeu conſtitutionem, vt perfectiones illius ſystematis ſalusque publica mediis conuenientibus promoueatur* atque hinc ſapientia, benignitas atque potentia gubernatoris eluceat. Sic PRINCEPS GVBERNARE ſeu REGERE DICTVR SYSTEMA REIPUBLICAE, ſi inſtituit atque coagmen-
 tat eo modo omnia in republica, vt ſalus huius ſystematis ſeu ſocietatis ſtabiliatur et, quantum per ſalutem publicam licet, ſingulorum ſtatus obtineantur, qui inter omnes poſſibiles, quantum perſpicit Princeps, ſunt optimi aut minus imperfecti, quam in alio illius ſystematis nexu obtinerent.

2. *In gubernatione reipublicae, quam Princeps ſuſcipit, aliquando ſalus publica ſingulorum ſaluti*

saluti repugnat seu conciliari cum eadem non potest: unde, ex prudenti gubernatoris aestimatione, *exceptio facienda est interdum a salute singulorum*, ut egregium publicum conseruetur. *Ratio huius collisionis* ex eo tantum repeti potest, quod Princeps suis ciuibus perdurationem in reip. systemate praestare non semper queat: adeoque ciues, suo incommodo priuato, imo interitu, reipublicae inferuientes, participare non queant de commodis publicis, quae, neglectis hoc temporis articulo ipforum commodis priuatis, sunt enata, adeoque nec mala accepta subsequenter temporibus resarcire possint. *Ratio autem illius collisionis cessat, in gubernatione mundi, quam Deus praestat, respectu quidem spirituum*: utpote qui sunt immortales et omni aevo in hoc mundi systemate perdurant; per consequens semper augmento boni publici singulorum spirituum commoda maiora aut minora incommoda continentur.

3. Significatu haecenus declarato *gubernatio in mundo obtinet, si Deus mundum optimum et creauit et conseruat*, quod paragraphis sequentibus probatur.

§. CCLVII.

MUNDVS, qui dici meretur OPTIMVS Ratio mundi optimi.
inter omnes possibiles, plures realitates comprehendere debet, quam ullus alius mundus possibilis, adeoque omnes realitates composibiles, quod ipsa mundi optimi

idea insinuat: si enim vlla deficeret realitas, quae adesse posset, alius mundus, in quo illa praestaretur realitas, vna cum reliquis huius mundi, foret melior, per consequens ille mundus non foret inter omnes posibles optimus. Sed quaelibet creatura suis realitatibus, quas habet successiue, auget realitatum numerum illius mundi, cuius pars est creatura: *quidquid ergo numerum realitatum in aliqua creatura amplificat, illud facit ad mundi, cuius pars est creatura, perfectionem promouendam.* Quod si eapropter creatura quaedam non in eo ponatur nexu huius mundi, in quo ad plures realitates seu perfectiones adspirat, adeoque minoribus conflictatur imperfectionibus, quam in vlllo alio nexu possibili, seu si creatura quaequam loco graduque meliori, quam actu obtinet, in hoc mundi systemate constitui potuisset, ex quo aditus illi patuisset opportunior ad perfectiones suas promouendas atque imperfectiones minuendas: mundus ille, cuius pars foret ista creatura, aliquid detrimenti caperet, quod euitari potuisset; per consequens non haberet omnes realitates compossibiles, adeoque non foret optimus. Hinc patet, quod *in mundo optimo quaelibet creatura ei debeat nexui implicari, seu in eo statu collocari, ex quo plures in eam redundant perfectiones atque imperfectiones pauciores, quam in vlllo nexu alio possibili.* Verum eiusmodi rerum dependentia a se inuicem seu nexus concii-

concupi non potest vllibi, nisi in illo mundo, vbi media cuilibet creaturae prostant perfectiones suas promouendi arcendique imperfectiones, atque vbi rationales creaturae, per neglectum illorum mediorum, minoribus immerguntur imperfectionibus, quam in vlllo alio nexu cum iisdem substantiis possibili. Vnde *in mundo optimo cuilibet creaturae media proflare debent perfectiones suas promouendi arcendique imperfectiones, atque si rationales creaturae negligunt illa media salutaria, is tamen esse debet nexus, vt minoribus illae imperfectionibus immergantur, quam in vlllo alio nexu possibili.*

§. CCLVIII.

Rerum, quae systema quoddam inter se connexorum efficiunt, ea coordinatio, vt maior opportunitas mediaque commodiora emergendi ad perfectiones minuendique imperfectiones in hac coordinatione cuilibet enti sint obuia, quam in vlla alia coordinatione seu connexionione, vocatur illius systematis rerum inter se connexarum gubernatio (§. 256.), eademque sapientissima, benignissima et potentissima. Quoniam igitur talis rerum, quae mundi optimi systema constituunt, coordinatio esse debet (§. praec.): *in mundo optimo Numinis gubernatio existat oportet. Deum gubernare hunc mundum creaturisque multiplici mediorum opportunitate prospicere S. scriptura*

Gubernatio
mundi
probatum.

ra

ra testatur passim, e. g. Psalm. XXXIII. 18. conf. Psalm. XXXIV. 16., Prov. XV. 9., Matth. V. 45., Act. XVII. 25. Col. I. 17. τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε, quasi artificiose coagmentata, 1 Tim. IV. 10. 1 Pet. V. 7.

In hac gubernationis diuinæ demonstratione sumsimus, quod mundus, a Deo creatus atque conseruatus, sit optimus: vt autem huius veritatis ratio pateat quoque euidentius, sequentia adiungere libet.

§. CCLIX.

Deus
creauit
et conseruat
mundum
optimum.

Deus pro omniscientia sua ab aeterno distinctissime cognouit omnes mundos possibiles et in quolibet mundo possibili omnes entium simultaneorum et successiuorum, quae mundum constituunt quemlibet, nexus possibiles: pro omnisapientia inter mundos possibiles omnes perspexit optimum et in quolibet mundo possibili inter omnes possibiles nexus optimum intuitus est: pro infinita benignitate voluit omnia bona pro gradu bonitatis, adeoque optimum maxima voluit intensione et pro libertate infinita inter omnia aequae possibilia, illa elegit, quae in systema redacta mundum constituunt optimum: pro omnipotentia quoque mundum optimum, quem ab aeterno voluit decreuitque, producere potuit tempore conueniente. Sed in spiritu ratio operis alicuius producendi sufficiens est voluntas illud opus decernens et potentia

tia exsequendi seu praestandi, quod decretum fuit: posita autem ratione sufficiente, ponitur id, cuius est ratio sufficiens, ut h. l. existentia operis. Quapropter *Deus*, qui, praelucente omniscientia et omnifapientia, mouente vero benignitate infinita (per antec.), voluit decreuitque ab aeterno mundum optimum, praeterea potentiam habuit illud omne ad existentiam perducendi, quod voluit (per antec.), *actu produxit suo tempore mundum optimum eundemque conseruat*, seu per continuatam creationem perdurare facit.

§. CCLX.

Concipitur alias quoque PROVIDENTIA Prouidentia per curam per curam, quam Deus de creaturis gerit. de creaturis declarata. Quodsi vero GERITUR CURA ALICUIUS: illud *primo* existere debet; *deinde* media sunt illi praestanda, quibus et retinere perfectiones suas et easdem augere, imperfectiones vero arcere queat. Ex qua ratione prouidentiae tribuunt *primo* rerum conseruationem, ut existere queant, *secundo* earumdem gubernationem (§. 256.). De conseruatione actum fuit supra illaque tam necessaria est creaturis, ut sine influxu vis creatricis in pristinum recidant nihilum, nec vlllo modo existere queant (§. 243.). *Gubernatio* eapropter alteram sistere debet *partem curae*, quam Deus gerit de creaturis *uniuersoque mundo*. Quam quoque gubernationis idea, (§. 256.) tradita, innuit, cum
Deum

Deum repraesentat tam prouidum mundi fabricatorem et conseruatorem, vt media cuilibet creaturae prostant perfectionum suarum et conseruandarum et augendarum, imperfectionum vero arcendarum: imo si negligat rationalis creatura media illa; tam accurate consuluit Deus suo operi, vt quam minimum detrimenti et opus vniuersum et quaelibet creatura, adeoque etiam spiritus peccans, capiat, pro nexu sapientissime benignissimeque constituto. Sic ergo haec a nobis posita gubernationis idea alteram prouidentiae curaeque Dei pro creaturis partem augustissimo luculentoque modo exprimit, adeoque id declarat, quod ex mente quoque aliorum declarare debet.

Prouidentiae definitio in paragrapho allata habetur apud DAMASCENVM de orth. fid. L. II. c. 29.: sic enim ille, πρόνοια ἐστὶν ἡ ἐκ θεοῦ εἰς τὰ ὄντα γενομένη ἐπιμέλεια s. vt NEMESIUS Lib. de nat. hom. c. I. habet, prouidentia est cura rerum a Deo profecta. Alias quoque prouidentia tribus actibus absolui dicitur, προγνώσει, προθέσει et διοικήσει, seu vt HVGIO loquitur, in diuina prouidentia consideranda est scientia dirigens, voluntas imperans et potentia exequens: prouidentiam vero proprie in διοικήσει consistere, GERHARDVS recte monet.

§. CCLXI.

Conseruatio est continuata creatio (§. 243.); gubernatio per creationem atque conseruationem sapientissimam, benignissimam atque potentissimam praestatur (§. 258.): ergo *Deus*, qui solus potest creare (§. 223. sq.), solus quoque mundum conseruare et gubernare potest, seu est *unica conseruationis et gubernationis causa efficiens*. Quod S. scriptura innuit Psalm. XXXVI. 7. CIV. 27. CXLVII. 27. Prov. XVI. 9. et exclusiue redditur Psalm. CXIII. 5. Iob. XXXIIX. 41. Ex eadem ratione eadem est *finis et ratio mouens conseruationis ac gubernationis, quae creationis*, gloria scilicet Numinis Psalm. CIV. 31. Act. XVII. 26. sq. et creaturarum atque in his hominum quoque utilitas Ebr. I. 14. I Tim. IV. 10. *Obiecta etiam conseruationis et gubernationis sunt eadem, quae creationis*: maxima scilicet ac minima totius mundi, Ebr. I. 3. Psalm. CXLVIII. 8. Psalm. CIV. 2. sqq. Matth. VI. 26. et cet. Quam antiquioris ecclesiae iudaicae sententiam testatur quoque liber sapientiae c. VI. 8. IX. 1. XII. 13.

Supra (§. 252.) euicimus, quod Deus, tamquam causa efficiens physica, nihil ad mala conferat: ostendendum adhuc foret, quod in malis rationem causae moralis non sustineat, ut *Dei prouidentia ab omnis mali labe immunis sistatur*, seu Deus plene in viis suis iustificetur. Sed antequam huc accedimus, de partibus proui-

Conserua-
tionis
et
guberna-
tionis
causae.

providentiae, προγνώσει scilicet, *προθέσει* et *διοικήσει* (§. 260.), aliqua praemitemus.

§. CCLXII.

Voluntatis
diuinae
operationes
ab
intellectu
determinan-
tur.

Intellectus diuini repraesentationes et voluntatis operationes ab aeterno simul existunt, nec ratione temporis praecedunt alterae alteras: in Deo tamen, tamquam spiritu perfectissimo, certo modo coexistere, atque, vt consensus obtineat, qui constituit perfectionem, sibi conformari debent. *Vtrum* in hac conformatione repraesentationes intellectus diuini determinent voluntatis operationes, an v. v. operationes voluntatis rationem praebeant intellectus repraesentationibus, in puncto rationis, ex natura spiritus, facile diiudicatur. Primum scilicet, quod in spiritu concipitur et vnde reliquae spiritus affectiones fluunt, est vis distincte repraesentatiua. Quam vim in conatu positam, quatenus hic tendit ad repraesentationes et continuatus demum per aliquot momenta temporis producit repraesentationes, adeoque eas praecedit tempore, recentiores adpellant PERCEPTVRITIONEM atque ADPETITIONEM, in latiori significato. Cum ergo in Deo, ceu ente infinito, omnia sint simul: adeoque conatus repraesentatiuus, tempore praecedere repraesentationes, concipi non possit: in Deo proprie non datur percepturitio seu adpetitio, in lato significato; per consequens in Deo non datur, respectu puncti rationis, vis

vis adpetitiua, in latiori significato, quae praecedat repraesentationes, qualis vis adpetitiua in spiritibus finitis admitti potest. Relinquitur ergo in Numine supremo VIS ADPETITIVA, quae stricte proprieque talis dicitur: nimirum inclinatio in bona distinctissime repraesentata et reclinatio a malis distinctissime repraesentatis, eaque infinita, i. e. quae omnia bona malaue possibilia, in nexu et extra eundem considerata, respicit, seu voluntas infinita. Sed voluntas per essentiam et definitionem suam determinatur a repraesentationibus intellectus: unde repraesentationes intellectus diuini atque voluntatis diuinae, quae in Deo sunt vno actu, in puncto rationis non aliter concipi possunt, ac ut illae, scilicet repraesentationes, has, scilicet operationes voluntatis, determinent, seu ut ratio, cur velit aut nolit Deus aliquid, sit vnice hic repetenda ex repraesentatione alicuius, tamquam boni vel mali, in Numinis intellectu.

In spiritibus finitis facultas repraesentatiua a facultate adpetitiua dependere dicitur aliquando, e. g. cum sensus, imaginatio et cet. a libertate vario modo pendere perhibentur: sed, nisi hic tandem recurras ad percepturitionem in latiori significato, semper facultatis cognoscitiuae operationes praecedent operationes facultatis adpetitiuae.

§. CCLXIII.

Deus
possibilia
tantum vult.

Possibilitas et impossibilitas obiectorum relationem habent ad intellectus operationes: illud scilicet dicitur possibile, quod in intellectu potest repraesentari sine contradictione, seu ab intellectu concipitur; quod vero cum contradictione repraesentatur in intellectu, seu ab intellectu non concipitur, vocatur impossibile. Cum vero nihil esse possit, adeoque nihil sit possibile, sine Deo: ratio omnis possibilitatis erit ab intellectu Numinis arcessenda, seu ideo aliquod obiectum est possibile, quia intellectus Numinis ideam eius ab aeterno habet, seu illud concipit; atque ideo erit obiectum aliquod impossibile, quia intellectus Numinis ideam eius non habet, seu illud non concipit. Diuinae voluntatis operationes determinari concipiuntur ab intellectus operationibus (§. praec.): vnde possibilitas obiectorum praestruenda erit diuinae voluntatis operationibus atque in impossibilia non fertur diuina voluntas, seu Deus nihil velle potest, nisi quod est possibile.

§. CCLXIV.

Praescientia
Dei
non necessaria
praestruit
sibi
decretum
Numinis.

Determinata rerum veritas ab intellectu concipitur ex nexus earumdem possibilitate: adeoque determinata rerum veritas concipi potest ex solis intellectus diuini operationibus (§. 262. sq.). Vbi determinata ponitur rerum veritas, ibi datur rerum futura-

turarum praescientia: ergo *rerum futurarum praescientia in Deo concipi potest ex solis intellectus operationibus, licet non intercedere concipiatur decretum Numinis, quod harum rerum futurarum existentiam stabilit.*

1. Ideo aliquid certo futurum ab intellectu concipi potest, quoniam is nexus repraesentatur possibilis, ex quo posito istud futurum certo sequeretur: licet actu nexus ille existat numquam, adeoque nec illud, quod ex illo nexu certo sequeretur, quae *ratio est scientiae Dei Mediae.* In nexu tamen illo, quo posito aliquid certo futurum perspicitur, esse quoque possunt actiones illius entis, quod praescit futurum, i. e. perspicere potest illud ens, venturi praescium, quod aliquid certo sit existitum, si suas actiones coniungat cum aliis rebus harumque nexu. *Qua quidem ratione praescientia nititur quoque decreto illarum actionum, quae concurrunt ad determinatam futuri veritatem.* Sed id non obtinet universaliter: cum detur determinata rerum veritas, adeoque futurorum praescientia, ubi actiones entis praescii nexui illi, ex quo pendet determinata euentus alicuius veritas et praescientia, non immiscentur, per consequ. decretum harum actionum nihil confert ad praescientiam.

2. *Vtrum Dei praescientia nitatur decreto voluntatis, quod formavit ab aeterno de mundi huiusque mutationum existentia, sequentia declarabunt.*

§. CCLXV.

Quousque
Dei decreto
nitatur
praescientia
futurorum.

Vt perspiciatur, *quousque Numinis decreto nitatur futurorum praescientia*, inquirendum erit, quousque actiones Dei influant in nexum, quo futura existentiam nanciscuntur (§. praec. not. 1.). In nexu mundorum possibilium omnium, praeter eum, in quo Deus immediate, adeoque per miracula, vel omnia vel multa determinat, Dei actiones in mundo consistunt in concursu naturali; sed in concursu naturali Deus tantum vires conferuat creaturarum atque per hasce vires conatum ad agendum suppeditat generatim, seu concursu suo subministrat actionum materiale (§. 245. sq.): unde *in mundo possibili omni, praeter eum, in quo Deus immediate agit, Dei actiones nil, nisi materiale actionum subministrant*. Sed nexus in mundo, quod ad specificam determinationem mutationum, dependet ab harum formali, uti experientia et ratio docet (conf. §. 247.): hinc *in mundo, in quo actiones Dei miraculosae non determinant actionum formale, nexus, quo nititur determinata verum veritas, adeoque praescientia futurorum (§. praec.), non dependet a Dei decreto, si in se consideratur*.

§. CCLXVI.

Quod
applicatur
ad

Mundus, qui existit ex optimi ratione (§. 259.), non continet miracula multiplicata, quoniam ea diuinae contrariantur omni-

hunc
mundum

omnisapientiae: pauca igitur in hoc mundo existunt, quae in sua specifica determinatione ab actione Dei immediata et miraculosa proficiuntur. Sic ergo *nexus mundi huius est in plerisque naturalis*: per consequens futurorum plerorumque, in hoc mundo, determinata veritas atque praescientia, quae nititur illo nexu (§. 264.), a rerum naturalibus consecutionibus, quo pertinent liberae spirituum actiones, arcesci debet, non autem a decreto Numinis, seu ab actionibus Dei immediatis, quas ipse decreuit in mundo.

Hinc decidi potest quaestio, *an quodcumque Deus praevideat, ideo praesciat, quia decreverit ipse ut eo modo fiat, siue bonum siue malum.* Reformati hanc quaestionem affirmant, ut CALVINVS L. III. instit. c. XXIII. sect. 6. BEZA alique colloq. Monbelgard. p. 519. RETORFORTIS disput. schol. de diuin. prouid. c. III. p. 16. MACCOVIVS coll. de prouid. Dei disp. I. p. 91. et cet.; item inter Pontificios Dominicani: Lutherani eandem negant et recte quidem vi eorum, quae in superioribus sunt allata. Nam eo tantum casu decretum Dei influit in praescientiae rationem, seu nexum, vi cuius determinatur futurorum existentia atque veritas, quo Deus decreuit actiones immediatas atque miracula, quae nexum illum et futurorum rationem specificam determinant (§. 264. not. 1.). Hoc enim sensu negatur quaestio, quo decretum Dei et actiones illae miraculosae in specifi-

cam futurorum omnium determinationem influere concipiuntur. Quodsi vero is quaestio- nis sensus formetur, an in iis, quae in hoc mun- do futuritionem, seu certam futuro tempore existentiam, habent, non vero in omnibus, quae in quocumque mundo possibili concipiuntur, ponendum sit antea Dei decretum atque vis illius creatrix et conseruatric mundi opti- mi, quam concipere liceat futuritionem alicuius mundi euentus: tum profecto hanc quaestio- nem negaret nemo; cum ratio, cur praescire queat Deus hunc vel illum euentum existitu- rum esse, resoluator quoque in illud decretum de mundo creando et conseruando. Sed hoc tamen respectu ratio generalis, cur euentus aliquis existat, redit ad Numinis decretum: non vero specialis, cur tali modo existat ille; cum haec plerumque ab entium finitorum seu creaturarum determinationibus sit repe- tenda.

2. Haec de illa potissimum prouidentiae parte, quae *πρόγνωση* seu praescientiam comple- ctitur: respectu *προθέσεως* ac *διοικήσεως* quaestio, an omnium, quae fiunt in mundo, causa fiendi sit Dei decretum, explicanda superest.

§. CCLXVII.

An
decretum
Dei causa
fiendi

Decretum Dei in hac quaestione spectatur in executione, adeoque creatio et conseruatio mundi optimi, per consequens gubernatio, quam Deus in mundo exerit (§. 256. 258.),
bic

bic intelligitur: nullo enim alio modo rationem causae fiendi subire seu influxum in existentiam eorum, quae mundum constituunt, praestare potest. Deus per creationem ad existentiam perduxit atque per conseruationem in existentia perdurare facit reale seu substantiale creaturarum (§. 231. 244.): quapropter *Numinis decretum*, hoc sensu, *caussa fiendi realis ac substantialis creaturarum* dici potest. Praeterea leges stabilivit per idem decretum, et mechanicas, secundum quas elementa horumque congeries seu corpora, agerent, et logico-morales, secundum quas creaturae cogitantes determinarentur aut se determinarent: quo respectu *Numinis decretum* dici quoque potest *dirigere creaturas in mutationibus*. Quum vero illa per leges obtinens directio naturae creaturarum sit accommodata, pro Dei omnisapientia, et generatim quidem contingentiae, ut aliter fieri potuerit, speciatim vero naturae corporum et elementorum, ut sit cogens, atque essentiae spirituum, ut sit suaforia: *haec directio creaturarum per leges*, quas Numinis decretum stabilivit, *in spirituum finitorum volitionibus atque nolitionibus non praestat influxum causae fiendi*, seu *physicam praedeterminationem voluntatis creatae ad actus tam bonos, quam malos*, ut Scotistae loquuntur; cum directio spirituum per leges logico-morales semper ad bonum tendat, pro diuina sapientia et benignitate.

fit omnium,
quae
in mundo
sunt.

Sic per suasoriam directionem ope legum logico-moralium, quam praestat spiritibus Numen supremum, plena iisdem relinquitur libertas. Creatio atque conseruatio nihil habet commercii cum defectibus atque malis creaturarum (§. 231. 244.): adeoque nulla Dei efficientia in iisdem, generatim spectatis, potest concipi, per consequens decretum Dei non esse potest malorum causa fiendi. Quod quoque valet speciatim de malis spirituum moralibus seu peccatis. Peccata etiam quia sunt mutationes legibus diuinis contrariae: directio decreti diuini per leges non tendere potest in peccata promouenda; per consequens hoc quoque respectu Numinis decretum non est peccatorum causa fiendi. Sed, praeter duos supra enarratos respectus, alius, quo decretum Dei influat in mala moralia, tamquam causa fiendi, concipi non potest: ergo Dei decretum nullo respectu est causa fiendi peccatorum. Mala moralia sunt in mundo (per exper.); sed malorum moralium causa fiendi non est Dei decretum (per antecc.): vnde decretum Dei non est omnium, quae in mundo fiunt, causa fiendi.

Ex paragrapho adparet, quod ea praedeterminatio seu praefinitio physica omnium mundi mutationum, quod ad materiale et formale, quae a Numinis vi creatrice et conseruatrice dependeat, admitti non possit, in actionibus quidem, quae legibus diuinis sunt contrariae. Qualis Dei sit efficientia determinans, ex allatis

tis

tis in paragrapho pater, quod ad diuerfas creaturarum species: quo ipso pater, quod *in formali mutationum mundi, respectu spirituum* seu entium liberorum, *nulla hic locum inueniat Dei efficientia, vicuius decretum Numinis tamquam caussa fiendi istarum mutationum* queat omnimode considerari.

§. CCLXVIII.

Elementa atque corpora, itemque entia cogitantia, quae tamen ratione carent, in formali mutationum suarum per causas occasionales, quae partes sunt huius mundi, determinantur naturaliter; spiritus vero, qua spiritus seu libere agentes, se ipsi ad actionum formale ex cognitione vniuersali determinant in statu naturali (§. 246.); nulla quoque in ordine mundi naturali actio Dei physica seu immediata praedeterminans seu praefiniens mutationum mundi formale, quod ad spiritus quidem, concipi potest (§. praec.): quapropter *nulla Dei actio physica et immediata existit, quae necessitatem coactionis imponat mutationibus mundi, inprimis spirituum; quod ad formale, seu nexum introducat cogentem.* Nexus in mundo cogens vocatur FATVM et FATALIS NECESSITAS: *nullum ergo fatum seu fatalis necessitas est in mundo per actionem Dei immediatam, adeoque nec per creationem ac conseruationem mundi optimi, per consequens nec per gubernationem illius, quam Deus praestat.* Praeterea leges re-

In
mundo
a
Deo
creato,
conseruato
et gubernato
non
datur
fatalis
necessitas.

gulaeque logico-morales, quae a Deo sapientissime sunt latae, ut mutationes spirituum dirigant, nexum cogentem non efficiunt in spirituum actionibus liberis, nec quidquam extra spiritus imponit illis necessitatem cogentem in spontaneis determinationibus, quas ita suscipiunt, ut semper se queant aliter determinare (§.246.), teste quoque experientia: unde a nullis quoque mundi partibus nexus cogens, ratione spirituum, proficisci potest. Sed si nexus in mundo existit, ille dependere debet vel ab actione Dei immediata vel ab actionibus entium finitorum seu creaturarum. Cum ergo neque ab illa neque ab his deduci queat eius generis *nexus cogens*, quod ad spiritus: ille plane non existit adeoque nullo respectu datur in mundo *fatum* seu *fatalis necessitas*.

1. *Fatum spinozianum* per se corrui; cum hic Dei existentiam, tamquam probatam, sumamus: *fatum Turcicum*, ut vulgo traditur, ex immediatis Dei actionibus praedeterminantibus et cogentibus concipi deberet; adeoque iterum est figmentum (per §.): *fatum astrologicum* influentiis astrorum, per conseq. partibus mundi, actiones cogentes respectu creaturarum aliarum omnium tribuit, quod iterum est falsum (per §.): *fatum Stoicum* tam varie explicatur a variis, quod Grotii liber, de philosophorum sententiis de fato, probat, ut communem hic notionem concipere vix detur, sed *vocabulum* videatur μέσον. Vulgo autem

autem in *malo sensu* accipitur, quo eam caus-
farum secundarum seu entium finitorum in
mundo concatenationem significat, vi cuius
in quolibet euentu seu in qualibet mutatione
mundi coactio a causis occasionalibus locum
habet, siue causae illae occasionales dicantur
esse actiones Dei immediatae, siue actio-
nes creaturarum. Quo ipso patet, quod tale
fatum esse non queat: cum nexus eius ge-
neris cogens non obtineat, in mutationibus
quidem spirituum liberis (per §.).

2. In superioribus (§. 252. 256.) satis fuit eui-
ctum, quod Deus in creatione ac conserua-
tione mundi optimi, adeoque et in guberna-
tione (§. 258. sq.), non sit causa efficiens
physica malorum moralium: *restat, ut Nu-
minis prouidentia liberetur quoque a culpa
causae efficientis moralis, respectu peccatorum.*

§. CCLXIX.

CAVSSAE MORALIS rationem subit ens
intelligens, si actione immediata aliquid
promouet, ex quo consequitur quidquam,
quod consecuturum praeuidere potuit at-
que debuit, adeoque per suam actionem
immediatam intendisse seu voluisse et ad-
probasse recte sumitur. Sic ergo *causae mo-
ralis requisita sunt* 1.) *actio aliqua immediate
statum alicuius entis determinans*, sub qua
comprehenditur quoque omissio actionis,
quatenus decernitur voluntarie: 2.) *status
ille determinare debet certo aliquem statum
subsequentem*, respectu cuius aliquid dici-
tur

Deus
non est
causa
peccatorum
moralis.

tur causa moralis: 3.) *bunc statum praevidere et potuisse et debuisse oportet ens illud, quod est causa moralis*, adeoque sit rationale: 4.) *promouisse*, eoque *voluisse et adprobasse*, *statum illum subsequentem* ens illud intelligens statuendum erit cum ratione. Plura in praesentia enumerare causae moralis requisita non libet, cum enarrata sufficiant ad praefens argumentum. *De Deo* nimirum *non potest probari, quod statum aliquem per actionem immediatam* creationis, conseruationis atque gubernationis *in spiritibus finitis produxerit, ex quo necessario seu certo secuta fuerint peccata praeuisa*. S. scriptura e contrario spiritus in eo statu, quo neque peccarint neque ad peccandum inclinationes habuerint, conditos fuisse testatur, quod infra, ubi de hominis angelorumque statu, in quo producti sint a Deo, agetur, patebit clarius. Ratio quoque docet, quod status spirituum, qui propensionem et praedeterminationem ad peccata infert, constet defectibus, qui ratio sint huius ad peccandum propensionis (§. 246. sqq.). Cum ergo Deus per actionem immediatam creationis et conseruationis, adeoque gubernationis (§. 258.), non producat defectus (§. 231. 244. 252.): Deus eius spirituum status, ex quo peccata promanant necessario, causa per actionem immediatam esse non potest. Quapropter *primum atque secundum causae moralis requisitum non conuenit in Deum, respectu maiorum*

lorum moralium. Peccata sunt actiones legibus diuinis contrariae (§. 248. sq.): adeoque *Deus* per leges suas prohibet *peccata*, seu *impedit* illa *moraliter*. Praeterea tam accurata cura constitutus est huius vniuersi nexus, vt quaelibet creatura minoribus inuoluatur defectibus atque imperfectionibus, per consequens spiritus minoribus malis moralibus et per haec minoribus malis physicis fiant obnoxii, quam in vlllo alio nexu possibili: quapropter *Deus* per actionem immediatam, *gubernationem* scilicet, qua constituit hunc nexum, *eatenus impedit omnia mala*, inprimis *moralia*, *quatenus per creaturarum essentiam*, adeoque per *spirituum libertatem*, *licuit* (§. 256. sqq.). Creaturae agentes libere pertinent procul dubio, tamquam nobilissimae, ad mundum optimum: cum ille *mundus*, quem *Deus* produxit et qui, pro omnisapientia, infinita benignitate atque omnipotentia conditoris, necessario est *optimus* (§. 259.), *creaturas, quae agunt libere, contineat*. Quod si ergo *Deus* per *immediatam et miraculosam actionem*, quae nexu cogente actiones spirituum finitorum toties determinaret atque ad consensum cum legibus diuinis adigeret, quoties pro libertate sua ab iisdem forent declinatae: tum *Deus* actione immediata *spiritus*, qui per essentiam sunt entia libere agentia, *in eum traduceret statum*, quo *coacte*, adeoque *sine libertate*, agerent. Quo ipso *Deus* immediata actione *tolleret aliquid ex mundo*, nempe libertatem spirituum

tuum finitorum, *quod pertineret tamen ad mundum optimum*, atque ab intellectu Numinis in essentia spirituum, ceu bonum, imo ceu optimum in nexu mundi, fuerit adprobatum. Sed Deus actione immediata nihil promouere potest, nisi absolute seu per essentiam optimum propter ipsius omnisapientiam, infinitam benignitatem ac omnipotentiam, ut theologia docet naturalis; cum ergo talis coactio per miraculosam operationem sit essentiae spirituum contraria (per antecc.): *Deus per coactionem omnipotentiae, quam adhiberet liberis spirituum actionibus, suis perfectionibus ageret contrarie*, dum aliquid immediate produceret, quod non foret absolute optimum. Ex haecenus dictis patet, PRIMO, quod Deus moraliter impediat peccata omnia, dum illa prohibet: SECUNDO, quod per suam directionem atque gubernationem eo usque minuat omnia mala, et inprimis moralia, quousque per omnes creaturarum huius mundi nexus possibiles fieri potest: TERTIO, quod ea tantum mala moralia, culpa creaturarum irrepentia, permittat, quae mediate impedire non potest; immediate autem impediendo non produceret absolute optimum, adeoque suis perfectionibus contrarie ageret. Ens rationale ADPROBARE dicitur illud, quod pro bono habet, adeoque eius productionem vult. Si vero ens rationale mala moralia prohibet atque per nexum, cui entia rationalia inuoluuntur, eo usque impedit atque minuit, quousque per

per sapientiae dictamina licet enti, quod dirigit illum nexum, atque demum permittit peccata, quae culpa spirituum, in nexu illo obuiorum, admittuntur, cum per coactionem et sublationem libertatis spirituum, qui nexum illum ingrediuntur, maiori incommodo emergente, illa forent impedienda: tum nulla prostat ratio, ex qua concludi queat, quod ens illud vlllo modo promoueat mala moralia, adeoque illa pro bonis habeat seu adprobet; per consequens adprobatio malorum moralium sub his conditionibus fingitur sine ratione sufficiente. Sed antecedens est verum de Deo in ipsius gubernatione, seu conditiones illae omnes, hic enarratae, conueniunt in Deum, respectu gubernationis mundi (per antecc.): *ergo* verum quoque est consequens, seu quod *nulla prostat ratio, ex qua concludi queat, quod Deus vlllo modo promoueat mala moralia, adeoque illa adprobet; per consequens adprobatio malorum moralium in Deo fingitur sine ratione sufficiente.* Cum igitur de causa morali ratio proflare debeat, ex qua inferre liceat, quod eum effectum mediatum, cuius dicitur causa moralis, aut eius antecedentia, adprobauerit (per antecc.): *iterum ex hoc patet, quod Deus non esse possit malorum moralium, in mundo obuiorum, causa moralis.*

I. *Rem quoque sic habe.* Si Deus foret causa peccatorum moralis: aliquid vel committeret vel omitteret, quod rationem praeberet,

cur

cur mediate pro auctore peccatorum haberi queat eademque illi possint imputari, quod pater ex ratione causae moralis formali modoque eius operandi, quem ontologia explicat. Sed *nihil committit Deus* seu actione positiua, quae extra Deum procedit, nihil producit, *quod rationem praebeat peccatorum*: utpote quae ex defectibus et limitibus creaturarum ducunt originem (§. 246. sqq.), in quos actione positiua, qualis est operatio creatrix et conservatrix mundi, non influit Deus (§. 231. 244.). Si Deus omitteret quidquam, quod rationem praebeat, cur peccata illi queant imputari: tum peccatorum impeditionem, quae opponitur omissioni huic et permissioni eorundem, fieri posse oporteret decentiis et perfectionibus diuinis conuenienter, i. e. maiora mundi commoda obtineri magisque Dei perfectiones manifestari deberent per impeditionem moralium malorum, quam per permissionem. Iam *Deus moraliter nulla permittit peccata, impedit omnia*; dum ea prohibet per leges (§. 248. sqq.): *physice quoque tantum impedit peccata omnia* ope nexus eorum naturalis, quae mundum constituunt, *quantum per creaturarum essentialia*, adeoque *per spirituum libertatem, fieri potest*; dum quamlibet creaturam in eo nexu collocavit, in quo ad maiores perfectiones emergit et in minores se detrudit imperfectiones, quam in ullo nexu alio possibili (§. 257. sqq.). Si porro per miraculorum coactionem impediret peccata immediate: libertatem spirituum in-

frin-

fringeret, adeoque actione immediata tolleretur e mundo libertatem, quae absolute seu per essentiam spirituum foret bona atque perfecta, per consequens *suae omniscientiae ageret contrarie*, quae tantum suadet actiones Dei immeditas, quae tendunt ad absolute optimum producendum. Cum ergo Deus et moraliter et physice in gubernatione mundi impediatur peccata, quantum salvis suis perfectionibus fieri potest atque ibi demum permittat peccata, quae culpa creaturarum irrepunt (§. 249.), ubi, salva sapientia sua, impedire eadem non potest (per antec.): *Deus quoque per omissionem actionis miraculosae, qua cogendo spiritus a malis traduceret moralibus*, seu per peccatorum permissionem hoc casu, *non erit illorum causa moralis*. Nam ens, quod fieri debet causa moralis per omissionem alicuius actionis, adeoque per facti alieni permissionem, non tantum habere debet potentiam impeditionis physicam, sed quoque moralem, i. e. suae perfectioni totali non agere debet contrarie per impeditionem, atque impeditio maiora secum habere debet coniuncta commoda et bona, quam permissio: quod requisita causae moralis, in ontologia tradita, probant sufficienter.

2. Haftenus de prouidentia Numinis generatim fuit actum, quatenus respicit creaturas omnes totumque mundum, in complexu spectatum: sed praeterea *dogmata religionis christianae peculiarem quoque declarationem subministrant illi prouidentiae parti, quae homi-*
Reuschii Intr. in Theol. Bb nes

nes in eorum beatitudine promouenda respicit.
 Tractationis igitur nostrae ratio postulat, vt,
 ductu S. scripturae, hanc prouidentiae par-
 tem vltcrius prosequamur: et PRIMVM qui-
 dem *de statu hominis, in quo creatus et qui*
bunc secutus; TVM de mediis, quae Numinis
adhibuit prouidentia ad beatitudinem hominis
procurandam, agemus.

§. CCLXX.

Quid
 status
 integritatis:
 confirma-
 tionis
 in
 bono:
 lapsus:
 concupiscen-
 tia
 prauae:
 indurationis.

Si spiritus finiti per se, quatenus tamen
concurfui Numinis subfunt, considerantur:
determinationes in illis variaemutabiles, ex
quibus varii eorundem status oriuntur, con-
cipi possunt, tamquam possibiles. *Primo*
scilicet spiritus finitus in ea determinatione
spectari potest, vt nondum peccauerit at-
que eas habeat perfectiones facultatis co-
gnoscitiuae et adpetitiuae, vt possit pec-
cata euitare omnia, si velit: qui STATUS
dicitur INTEGRITATIS seu INNOCENTIAE.
Deinde illae conditiones quoque in spiritu
cogitare licet tamquam possibiles, quibus
rationes grauiissimae mouentes, ad bonas
actiones perpetrandas malasque fugiendas,
semper prostant, vt stantibus hisce condi-
tionibus, quae semper adesse ponuntur,
rationalis creatura a legibus diuinae sapien-
tiae deflectere non queat: qui STATUS
audit CONFIRMATIONIS IN BONO; CON-
FIRMARE enim IN BONO is dicitur alte-
rum, qui per rationes mouendi grauiissi-
mas efficit, vt alter in tramite recti retinea-
tur

tur nec a bono deducatur. *Tertio* fieri potest, vt rationalis creatura ex statu integritatis declinet per peccata: qui **STATUS** vocatur **LAPSUS**. *Quarto* spiritus finitus iis circumscribi potest temporibus, seu sua culpa iis inuolui connexis, quibus grauiiores prostant rationes mouentes ad malas actiones, quam ad bonas, eoque facultas illius adpetitiua inclinat magis ad bona adparentia, quam ad vera, adpetenda, atque ad mala adparentia magis auerfanda, quam ad vera, adeoque est procliuis ad peccandum, seu ad male agendum. Quae procliuitas ad peccandum quoniam adpellatur **CONCUPISCENTIA PRAVA: STATUS** ille **PRAVAE CONCUPISCENTIAE** vocatur. Imo in labem immedicabilem abire potest haec peruerfitas, vt ei se nexui rationalis creatura per abusum libertatis immergat, in quo grauiora semper ad malas actiones motiua prostant, quam ad bonas: vt adeo repraesentationes neque bonorum et praemiorum, quae connectuntur bonis actionibus, neque malorum et poenarum, quae iunguntur peccatis, quidquam valeant ad adducendas istas rationales creaturas ad illas perpetrandas et haec omittenda. Quoniam vero is, qui nulla ratione, neque poenarum neque praemiorum repraesentationibus, abduci potest a peccatis, **INDURATUS** atque **OCCECATVS** dicitur **IN MALO**: status hic spirituum finitorum audit **STA-**
Bb 2 **TVS**

TVS INDVRATIONIS atque OCCOE-
CATIONIS.

*Hi in creaturis rationalibus status possibiles in ad-
plicatione ad homines perlustrandi sunt magis
speciatim. Cum quoque praeter homines aliae
existant rationales creaturae, quae angeli vo-
cantur, vt S. scripturae testimonium probat
manifeste; hi autem habeant nexum cum sta-
tibus hominum, teste eodem S. codice: de
angelis quoque erunt hic aliqua praestruenda,
quoad lucem praefert S. scriptura, vt Nu-
minis prouidentia, respectu salutis hominum
constituendae, pateat magis speciatim.*

§. CCLXXI.

Homo
ad imaginem
Dei
conditus:
quaenam
haec.

S. scilicet scriptura duplicis generis me-
morat rationales creaturas, homines atque
angelos. Homo in eo statu creatus dicitur
a S. scriptura, in quo Dei imaginem
retulit modo peculiari Gen. I. 26. Quam-
quam enim omnes creaturae specula sint
perfectionum diuinarum, adeoque aliquam
habeant cum Deo similitudinem: de homi-
ne tamen solo expressis verbis dicitur, quod
conditus sit ad imaginem Dei. Ad hanc
Dei imaginem refertur perfectio intellectus,
atque voluntatis, qua aucti homines co-
gnitionem habeant salutarem seu scientiam
felicitatis et sapientiam, atque voluntatem
a prauis inclinationibus alienam, iustitia
e contrario et sanctitate vera seu non fu-
cata praeditam Col. III. 10. coll. vers. 8. 9.
Eph. IV. 24. coll. Eccles. VII. vlt. Vnde
imago

imago Dei tantam cognitionis claritatem, respectu bonorum malorumque, praestitit hominibus, ut voluntati praelucere potuerit ubique ad sanctitatem conservandam atque ad evitanda peccata, seu ad impediendos animi motus inordinatos. Quapropter nunquam fallere hic potuit bonorum malorumque species seu adparentia, si perfectiones imaginis Dei rite voluerunt adhibere homines: nec adeo media bonorum obtinendorum et malorum arcendorum defuerunt unquam.

1. Hinc quoque patet, quod primi parentes non habuerint nudam cognoscendi potentiam in sui productione, cognitione ipsa destituti, quam scilicet usu et exercitio cognoscitivae facultatis acquirere debuerint progressu temporis: sed *cognitio actualis, eaque salutaris seu coniunctam habens sanctitatem voluntatis, protoplastis per Dei imaginem, quam in prima statim creatione acceperunt, tribuenda venit.* Cognitio quoque illa, a qua voluntatis sanctitas fuit profecta, veram bonorum malorumque, per consequens Dei rerumque diuinarum, cogitationes menti protoplastorum ingenerauerit, atque, ut omnes voluntatis motus inordinatos profligare quolibet tempore, eoque voluntatis sanctitatem praestare potuerit, prompta, adeoque *habitualis*, fuerit oportet.

2. Quod per imaginem suam Deus primis parentibus tantas concesserit perfectiones, quae illos a peccatis immunes praestare potuerint, si easdem rite voluerint adhibere protoplasti,

ex eo quoque patet, quod Rom. V. 12. VI. 23. mors peccatum consecuta dicitur, Gen. vero II. 17. tum demum mortis poena iniungitur, si legem de non comedendo fructu arboris cuiusdam, cuius occasione malignus spiritus suasionem suam ipsos a fide in Deo collocata, amore erga illum atque timore filiali abducere foret tentaturus, violarent. Antea igitur inclinatio ad corruptionem corporis et mortem non habebat locum in protoplastis, adeoque nec causa mortis et conditio, sub qua is perturbatus naturae ordo obtineret, ut mors sequeretur, erat obuia in primis parentibus. Sed is status rationalis creaturae, quo peccata omnia potest euitare, si velit, maximas et intellectus et voluntatis perfectiones rerumque, extrinsecus afficientium, harmoniam exactam postulat, vi cuius maxima mediorum bona praeuia acquirendi malaque praeuia arcendi opportunitas existat. Quo posito, *cognitionis ea claritas obtinere debuit in protoplastis per imaginem Dei, ut rerum naturalium atque moralium tantam ingeneraret scientiam, quanta, rerum naturalium vsum, moralium vero bonitate ac malitate ostensis, ad perfectam duceret sapientiam, quae quidem in rationali creatura obtinere possit. Quo ipso ea facultatis adpetitiuae perfectio exsurgebat virtutisque studium, ut numquam motus inordinati orirentur: nec potentia defuit, in mediorum externorum copia rerumque aliarum harmonia, bona cognita acquirendi malaque auertendi.*

3. Nulla alia ratione creatura intelligens in se mala physica, quae tollunt eius felicitatem (§. 4. 250.), deriuare potest, nisi per peccata (§. 250. sq.). *Quod si igitur homo, imaginis diuinae perfectionibus rite adhibitis, se peccatis non commaculasset: numquam eius felicitas a malis physicis fuisset contaminata.* Felicitas autem et beatitudo sunt indiuulso nexu coniunctae (§. 33.): quapropter *imago Dei*, in prima creatione homini concessa, *praestitit quoque illi beatitudinem.*

4. Nexus ille vniuersi, qui in prima creatione fuit constitutus, a Dei sapientia et benignitate proficiscitur quidem, adeoque bonum omne, quod ex illo nexu in hominem redundauit, vnice sapienti benignissimaeque Numinis gubernationi venit tribuendum: sed conditio tamen ex parte hominis, qua posita, particeps fiat illorum bonorum, erant bona opera seu actiones legibus diuinis conformatae: vnde *beatitudo et felicitas hominis in eo statu, quo gaudebat imagine Dei, ex parte hominis, dependebat a bonis operibus; ex parte Dei, ab eius sapientia et benignitate.*

§. CCLXXII.

Imago Dei concreata protoplastis praestitit cognitionem actualem et habitualem bonorum malorumque tempore quolibet, vi cuius voluntatis operationes sanctitatem habere, adeoque ab imperfectione et prauitate seu peccatis disiunctae esse potuerunt (§. praec.). Sed status, in quo spiritus

Imago
Dei
infert
integritatis
statum.

nondum peccauit atque potest non peccare, si lumen intellectus voluntatisque perfectiones adhibere velit decenter, vocatur status integritatis seu innocentiae (§. 270.): quapropter *imago Dei, Adamo atque Euae in creatione a Numine concessa, praestitit illis statum integritatis seu innocentiae.*

§. CCLXXIII.

Quid status purorum naturalium: in eo protoplasti non creati.

STATUS PURORVM NATVRALIVM *in spiritu finito* est status nudae facultatis cognoscitiuae ac adpetitiuae, quae adhuc pura atque ad bona et mala non propendet, sed in vtramque partem aequè potest determinari: illa ad veram et falsam cognitionem; haec ad bonas prauasque adpetitiones, pro cultura exercitioque istarum facultatum. Sed imago primis parentibus concreata inuoluit actuale et habituale cognitionem bonorum malorumque et per hanc maiorem ad ordinatos voluntatis motus, quam ad inordinatos, inclinationem (§. 271.): vnde *primi parentes non sunt conditi in statu purorum naturalium.*

§. CCLXXIV.

In statu integritatis homini competit immortalitas, impassibilitas

Ex peccato mors est secuta Gen. II. 16. sqq. Rom. V. 12. VI. 23.; sed in statu integritatis homines non fuerunt peccatis obnoxii, si viribus a Deo concessis uti voluerint (§. 270. 272.): ergo *in statu integritatis homines non sunt mortui, seu non-mortales*, sub hypothese status integritatis, *exsti-*

exstiterunt. Cum anima sit per naturam suam sic immortalis, vt a nulla creatura destrui possit vnquam: mors hominis, quae destructionem commercii inter animam et corpus infert, rationem sui habere debet in corporis destructione, quae obtinere potest naturaliter per compositi essentiam. Quapropter si homo esse debet immortalis sub certis conditionibus: corpus eius sub iisdem conditionibus destrui non debet, imo illius corruptio hypothetice esse debet impossibilis. Quum igitur omnis dolor ex nimia tensione aut dissolutione fibrillarum neruearum corporis humani oriatur; vtroque autem modo destructio particularum corporis humani exfurgat: homo, qui sub certis conditionibus est immortalis, sub iisdem dolores non percipere potest, quem statum vulgo vocant IMPASSIBILITATEM; per consequens *integritatis status largitus est homini impassibilitatem.* Porro status, in quo nullum, extrinsecus afficiens hominem, eiusdem corpori minitari inferreque potest destructionem, eas vires in homine superantes postulat, quarum ope vires rerum externarum pro lubitu determinare et in vsum suum conuertere, seu cogere, potest, vt ipsius perfectionibus inseruiant. Sed IMPERIVM NATVRALE consistit in virium entis alicuius aptitudine, qua determinare potest aliorum entium vires pro lubitu: vnde *homo in statu integritatis habuit imperium in reliquas creaturas.* Quod S. scri-

et
imperium
in
creaturas.

ptura expressis quoque verbis testatur Gen. I. 28.

1. Sic *status integritatis infert*, respectu corporis, *immortalitatem*, itemque *impassibilitatem hominis*: respectu autem rerum externarum, *in reliquas creaturas imperium*, quatenus mutationes producere possent nociuas homini.
2. IMPERIUM, MORALITER SPECTATUM, postulat ius imperium naturale exercendi. Quum igitur ius competat homini in omnia, quae voluntati, adeoque legibus Dei, conveniunt; status vero integritatis, et quae hinc consequuntur, voluntati Numinis sapientissimae sint conformia: *imperium naturale hominis in reliquas creaturas*, quod dependet a statu integritatis, *est quoque imperium, moraliter spectatum*, seu ius habuit homo exercendi vires status integritatis ad determinandas reliquarum creaturarum mutationes in suam perfectionem et utilitatem.
3. *Utilitates, quas praestare potuit hominibus imperium in creaturas*, tam sunt multiplices, ut easdem hic singulatim enarrare, nostra non ferat tractatio: experientia, quam adhuc habemus de usibus rerum externarum, docet quam plurimas eum, qui hisce velit attendere paullulum.

§. CCLXXV.

Imago
Dei
primaria:
secundaria.

Imago Dei est ratio, cur status integritatis in homine existat; ex statu autem integritatis sequitur immortalitas, impassibilitas

litas atque imperium hominis in reliquas creaturas (§. praec.): ergo *imago quoque Dei consistit in hominis immortalitate, impassibilitate, ac imperio in reliquas creaturas.* Quae quidem pars imaginis Dei adpellatur IMAGO DEI SECUNDARIA: cui PRIMARIA opponitur, quae perfectiones intellectus atque voluntatis, supra enarratas (§. 271. seqq.), complectitur.

1. Imaginis diuinae, haecenus declaratae, perfectiones in praesente rerum statu non obtinent in hominibus. Cum igitur homo adhuc habeat essentiam suam: *imago Dei non fuit homini essentialis, sed accidentalis; adeoque saluo homine mutari, augeri, minui, auferri potuit. Vtrum vero homini in statu integritatis imago Dei fuerit naturalis et essentialis, affirmari et negari potest, prout ista propositio in sensu composito vel diuiso accipitur.*

2. Aliquando IMAGO DEI sumitur GENERATIVIM MAGIS atque *minus stricte* seu ἐξολοκλήως pro complexu omnium perfectionum hominis, quae similitudinem quampiam cum Deo habuerunt, siue essentielles sint siue accidentales. Quo respectu spiritualitas quoque animae attributaque spiritus, ut intellectus et voluntas huiusque libertas, ad imaginem Dei pertinent. Significatus iste apud philosophos, quos aliquando Patres sequuntur, adoptatur et ab aliquibus Gen. IX. 6. lac. III. 9. locum habere putatur. Cum igitur ea, quae spiritus essentiam constituunt, adhuc

adhuc obtineant in hominibus: *rudera imaginis diuinae sensu philosophico et patristico seu ecclesiastico statui queunt.*

3. Haftenus de illa rationalium creaturarum specie, qui homines audiunt atque de illorum statu, in quo sunt creati: *nunc* de altera specie, *angelis* scilicet, *erit agendum* horumque statu et primaeuo et eo, qui hunc est secutus. Qua tractatione praemissa, ad declarandum lapsus statum, qui in hominibus excepit statum integritatis, accedere possumus: nam angelorum quorundam corruptela secum traxit homines.

§. CCLXXVI.

Existencia
angelorum
et
variae
affectiones
probantur.

Angelus, qui ebraice dicitur מלאך, *significat vi etymologiae* in lingua et graeca et ebraica, *legatum* seu *nuncium cum imperio vel mandato*: sed *usus S. codicis*, frequens satis, *voci huic eam tribuit significationem, ut certam spirituum finitorum speciem denotet*, qui commercium cum corpore constanti vel plane non habeant, vel cum subtili, quod carne et ossibus careat. In scriptura scilicet *varia angelorum nomina*, quibus graduum perfectionis diuersitas indicari videtur, afferuntur, ut Col. I. 16., quum per filium Dei creata dicuntur πάντα τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τὰ ὄρατα καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαὶ, εἴτε ἐξουσίαι. Item Gen. III. 24. (conf. 1 Sam. IV. 4. 2 Reg. XIX. 15. Psalm. LXXX. 2. 99. Ies. XXXVII. 16.) et cet. כְּרוּבִים, Ies.

Ies. VI. 2. 6. מַלְאָכִים nominantur, a forma adparitionis, vt vulgo statuunt. Nomina quoque propria quorundam angelorum, vt מַלְאָכֵי הַקֹּדֶשׁ, quod *Dei fortitudinem* notat Dan. VIII. 16. c. IX. 2. Luc. I. 19. 26., reperiuntur. Porro *angelis varia tribuuntur ministeria variaeque adparitiones inter homines*, adeoque et *actiones*. Sic Ebr. I. 14. vocantur πνεύματα λειτουργικά seu *spiritus procuratores*, qui ad ministerium legantur, propter eos, qui salutem adepturi sint: vers. 6. *adorare filium Dei*, Ies. VI. 3. Apoc. V. 11. Psalm. CIII. 20. Luc. II. 13. sq. *Deum laudare* dicuntur, alii 1 Pet. V. 8. Apoc. XII. 12. c. XX. 10. *hominum damnis inbiare* memorantur. *Adparitiones angelorum* narrantur variae, quae factae Abrahamo Gen. XIX. 2. c. XIX. 1., Lotbo, XIX. 1. 15., Iacobo c. XXXII. 1. 2., Dauidi 2 Sam. XXIV. 16. 1 Par. XXII. 15., Christo Matth. IV. 1. 11. Marc. I. 13. Luc. XX. 43., Custodibus sepulchri Christi Matth. XXVIII. 2., Zachariae Luc. I. 11., Mariae Luc. I. 26. Io. XX. 12., pastoribus Bethlebemiticis Luc. II. 9., Mariae Magdalenae Marc. XVI. 5., aliis mulieribus Luc. XX. 23., Apostolis Act. V. 19., Philippo Act. VIII. 26., Petro Act. XII. 7. sqq., Paulo Act. XXVII. 23. Cum ergo Christiani S. scripturae voces, rerum inanes, in hisce angelorum denominationibus statuere non queant: *angelos esse entia* ex S. scripturae testimonio asserere debent. Praeterea agere perhibentur angeli, quod est sub-

substantiarum, quatenus existunt: unde *angeli iis sunt annumerandi entibus actualibus, quae substantiae* vocantur. In adparitionibus angeli perhibentur locuti aliasque actiones perpetrasse, quae intellectum et rationem postulant, quo pertinet quoque laus et adoratio Dei aliaeque eorum operationes, ut cognoscere, quae inter homines gerantur Eph. II. 10., Dei notitiam habere Iac. II. 19. Matth. XVIII. 10., homines euentusque in mundo perspectos habere Iob. I. 7. sqq. Luc. XV. 10. XVI. 22. et cet.: quapropter angeli erunt *substantiae intellectu, per consequens voluntate, praeditae*. Quales quoniam spiritus adpellantur: angeli erunt *spiritus*, quo nomine quoque Ebr. I. 14. adpellantur. Angeli opponuntur carni et sanguini seu illis spiritibus, qui cum corpore, quod carne et ossibus constat atque pro praesente rerum statu facile destruitur, seu mortale est, commercium habent ac uniti sunt Eph. VI. 12., caro quoque et sanguis expresse spiritibus hisce, qui sub angelorum nomine adparent hominibus, denegatur Luc. XXIV. 39.: quapropter *angeli sunt rationales creaturae, ab hominibus hominumque similibus*, si tales creaturae alios, praeter terram, planetas inhabitant, *diuersae*. Denique iam in terra versantur Psalm. XXXIV. 8. 2 Reg. VI. 16. sq., quod quoque adparitiones, hominibus factae et supra indicatae, probant: iam in aere potentiam exercent Eph. II. 2.: iam in eo loco

loco agunt, in quo Deus maiestatem suam peculiari modo manifestat et qui coelum vocatur beatorum aulaque Dei apud recentiores Dan. VII. 10. Apoc. V. 11., quo pertinet quoque, quod Iobi c. I. 7. sqq. II. 1. sqq. legitur. Ex quo quidem patet, quod *angeli certae uniuerſi orae, adeoque certis planetis, non alligentur, sed libere per immensa mundi spatia vagentur.*

1. Sic existentia rationalium creaturarum, ab hominibus distinctarum et certo planetae non alligatarum, quae generatim angeli vocantur, ex S. scriptura est manifesta ac certa: *quousque sine S. scripturae testimonio in cognoscenda angelorum existentia progredi queamus*, philosophorum docent placita de spiritibus, quae pneumatica hypothetica tradit vberius.
2. Quod angeli, tamquam spiritus finiti, creati fuerint a Deo, essentia entis finiti postulat, et quod ex nihilo, quod ad naturam spiritualem, sint producti, eorum simplicitas probat (supra §. 228. coll. §. 219. - 224.) item metaph. §. 152.): sed *quo die creationis angeli existentiam acceperint*, non patet liquido. Ex Iob. c. XXXVIII. 4. 7. satis probabiliter asseri videtur, quod die creationis primo vel initio secundi angeli existentiam acceperint: nam Numinis filii, quibus indicantur angeli conf. Iob. I. 6. II. 1., Deum, dum terrae fundamenta iaceret, quod die creationis secundo factum, iam laudasse dicuntur, adeoque illos exstitisse oportet. Cui probationi adiungunt eam rationem,

tionem, quod simplicia seu monades, quibus constant corpora, primo die sint creata, adeoque conueniens sit, alia simplicia entia, quibus angeli, quae spiritus, annumerantur, eodem die esse producta: quod tamen argumentum, a similitudine petatum, eam modo vim habet, quam ratiocinatio analogica habet generatim.

3. Existentia variaeque affectiones angelorum ex haftenus dictis elucet: *in quo vero statu sint creati*, magis speciatim erit indicandum.

§. CCLXXVII.

In
quo statu
angeli
creati
sint.

Deus opera sua produxit, ut essent optima, i. e. tantas haberent perfectiones, quantas per essentiam et rerum in vniuerso nexum capere potuerint, eoque ad consequendum finem vltimum necessariae sunt (§. 256. sqq.). Sed rationalis creaturae essentia rerumque in vniuerso nexus permittit perfectiones, quas infert status integritatis, ut exemplum probat protoplastorum (§. 257.), is quoque sufficientes praestat facultates, quibus ad finem vltimum adspirari potest rationalis creatura: quapropter *angelos in perfectionibus status integritatis conditos esse, sapientia benignitasque Numinis suadet. Quod S. scripturae testimonium quoque extra controuersiam ponit*: nam quosdam angelos, qui diaboli vocantur, non perstitisse in veritate et rectitudine (ἐν ἀληθείᾳ) Io. VIII. 44., itemque ἀρχὴν suam

suam non conseruasse, sed ἴδιον οἰκητήριον reliquisse, et tum demum factos esse damnationi obnoxios Iud. vers. 6. disertis verbis asserit sacer codex. In his locis ΑΛΗΘΕΙΑ opponitur *falsitati* vel *cogitationum* vel *sermonis* seu falsiloquio, speciatimque mendacio vel *rei*, seu ubi ens ea non habet requisita, quae ex fine suo habere debet: ex qualibet igitur oppositione ἀλήθεια statum notat, ubi 1.) cogitationes rebus ipsis conueniunt: 2.) signa externa non discrepant, ex nocendi cupidine, ab interno rationalis creaturae statu: 3.) et perfectiones adfuerunt, quae ad beatitudinem adsequendam sufficebant. Cum igitur omnium cogitationum veritas illustrem earumdem claritatem; absentia vero nocendi cupidinis egregiam voluntatis sanctitatem inferat, ac vtramque inferat status, in quo ad beatitudinem adspirare licet: ἀλήθεια, in qua non perstitit diabolus, et quae adeo illius peruersitatem antecessit, seu spiritus maligni status primaeuus, magnas et intellectus et voluntatis perfectiones significat, quibus ipse fuit in creatione decoratus. Porro Iud. vers. 6. ΑΡΧΗ siue per originem seu statum primaeuum siue per principatum et perfectiones eminentes explicetur: eodem, quo ἴδιον οἰκητήριον, seu proprium domicilium, sensu, notat statum, diabolo in creatione a Deo tributum, eique adeo naturalem. Cum ergo quodlibet peccatum non

expiatum reddat rationales creaturas damnationi obnoxias; spiritus autem illi, non conseruata sua ἀρχή, sed relicto ἰδίῳ οὐκνησίῳ, facti sint demum obnoxii damnationi: ἀρχὴ illa atque ἰδίον οὐκνησίον, quod in creatione acceperunt angeli, status fuit, in quo peccata nondum commiserant et poterant non committere, si perfectionibus suis uti voluerint, seu *status integritatis* (§. 270.).

1. *Quod peccata non expiata damnationi reddant obnoxias rationales creaturas*, patet ex supra dictis (§. 115. sqq.) et ex infra dicendis de genesi et connexis peccatorum.

2. *Status integritatis*, in angelis ab initio seu prima creatione conspicuus, *eas habuit opportunitates atque perfectiones omnes*, quas supra in statu integritatis protoplastorum indicauimus et *quas infert Dei imago* (§. 271. sqq.). Quo pertinent eorum beatitudo ac felicitas.

3. Cum status integritatis oriatur ex perfectionibus imaginis diuinae strictae (§. 272.): angeli creati sunt in imagine Dei. Deus nihil in tempore creauit, quod non contineatur in aeterno eius decreto; quod vero non fortuito, sed ex decreto Dei gerit imaginem Dei, illud est productum ad imaginem Dei: unde *angeli recte ad imaginem Dei conditi possunt adpellari*. Quo referri potest, quod angeli Iobi I. 6. II. 1. XXXIIX. 7. dicantur filii Dei.

4. *Angeli per Dei imaginem*, strictae sumtam (§. 270. sq. 275.), *maximas habent perfectiones*

nes concretas: sed easdem limitatas Deique gubernationi subiectas esse facultates angelorum omnes, ex eo, quod entia sint finita atque a Deo dependeant, Deusque adeo ius et imperium in illos habeat, est manifestum. Magna igitur est angelorum in statu primaevio cognitio, per quam clarius plurima perspiciunt, quam homines in statu praesenti: quae vero a nexu totius mundi et exacta entium singularium seu indiuiduorum huius mundi cognitione dependent, ut futura contingentia, ea obscure aut per coniecturas modo angeli assequuntur; sufficit, quod cognitio illorum in bono maloque aberraverit numquam, si perfectionibus status primaevi uti voluerint. Ex eadem ratione voluntas angelorum, in perfectionibus divinae imaginis, uno actu non lata fuit in omnia bona adpetenda omniaque mala auersanda: sed sufficit, quod successive nonnisi bona adpetere et mala auersari potuerit, si perfectionibus ipsi concessis rite voluerit uti. Per potentiam, angelis vi imaginis Dei donatam, extra se angeli producere potuerunt effectus multo illustriores, quam homines in statu praesenti: at tamen haec quoque potentia limites habuit.

5. *Ex essentia spiritus finiti non statim sequuntur omnes illae perfectiones, quas imago Dei, stricto significato, secum habuit coniunctas: per consequens imago illa Dei, angelis con-creata, hisce, tamquam spiritibus, non fuit essentialis, sed accidentalis, adeoque mutari, augeri, minui, imo tolli potuit, salva angelorum natura spirituali.*

6. *Perfectiones imaginis diuinae, angelis accidentales, nomine GRATIAE adpellantur, prout distinguitur a statu gloriae: angelorum igitur status gratiae fuit mutabilis.*

§. CCLXXVIII.

Angelorum
aliae
affectiones.

Angeli tamen per essentiam spiritus multas habent perfectiones, ut intellectum et voluntatem, per consequens libertatem, item potentiam extra se agendi, vitamque adeo spiritus. Quoniam spiritus quoque finiti ad societatem cum aliis colendam sunt producti, ut sibi inuicem magis queant inferuire; societas autem sine cogitationum communicatione obtineri non potest: angeli cogitationes inter se et cum aliis creaturis rationalibus communicare posse, ope signorum externorum, fit probabile. Si ens rationale cum alio ente rationali communicat cogitationes ope signorum, generali significatu loqui dicitur: quapropter angeli possunt loqui. Quod S. scriptura confirmat, dum Es. VI. 3. conf. Zach. II. 3. vnum ad alterum angelum clamasse angelosque ad homines locutos fuisse Luc. I. 13. 19. 28. 30. 35. II. 10. XXIV. 4. 5. 6. Act. I. 10. 11. perhibet. Praeterea angelos, tamquam spiritus, esse entia simplicia, adeoque corruptioni eatenus non esse obnoxios, ex metaphysicis patet. Quod sint entia finita, probat, eosdem esse praesentes in $\pi\tilde{x}$ quodam determinato, nec substantiale angelorum eodem tempore esse ubique praesens.

1. *De intellectu et voluntate*, adeoque *libertate physica angelorum testimonia biblica* in antecedentibus (§. 276.) sunt allata: *potentiam illorum asserit S. scriptura*, dum eos vocat fortes robore Psalm. CIII. 20. exercitus Domini Gen. XXXI. vlt. fortes Matth. XII. 29. fortes armatos Luc. XI. 21. angelos potentiae 2 Thess. I. 7,; robore quoque ac potentia maiores dicuntur hominibus 2 Pet. II. 11. et magnae virtutis effectus produxisse leguntur, c. g. 2. Reg. XIX. 35.

2. *Quaenam sit ratio loquelaе, inter angelos visitatae, in pneumatica hypothetica traditur per coniecturas seu hypotheses philosophicas.*

3. *LOCVS recentioribus est modus coexistendi cum aliis, adeoque significat tantum rei alicuius relationem ad res coexistentes, vi cuius illa a coexistentium aliquibus non distat, ab aliis minorem vel maiorem habet distantiam. Quo quidem sensu angelorum quilibet tempore determinato in determinato uniuersi loco potest dici existere.* Antiquiores vero loci ideae adiungunt extensionem quampiam et extenso huic limites circumscriptos, seu per locum intelligunt $\pi\tilde{x}$ seu vbi circumscriptium. Quod quoniam angelis, qua spiritibus, conuenire non potest propter simplicitatem: *angeli*, qua spiritus, *significatu loci antiquiorum posito, non sunt in loco*, seu existunt in mundo illocaliter. $\pi\tilde{x}$ autem *angelorum adpellant antiquiores $\pi\tilde{x}$ definitium*: limites enim seu fines habent angeli, vt definire queam $\pi\tilde{x}$ angeli cuiuspi-

am, licet non circumscribantur eiusdem limites, ceu extensi alicuius.

§. CCLXXIX.

Angelorum
aliqui
dicuntur
boni.

Imaginis diuinae perfectiones, angelis in creatione concessae, augeri minuique et tolli potuerunt (§. 374. not.): quod actu contigisse testatur *S. scriptura*. PRIMO scilicet *mentionem facit angelorum, qui semper intueantur faciem Dei*, seu Deum Matth. XVIII. 10. Siue autem phrasin hanc interpreteris eo sensu, quod *expectent semper Dei mandata* promptique sint ad ministrandum Deo ac voluntatem illius exsequendam; siue, quod *intuitione Dei, qua salus rationalis creaturae continetur* (§. 43.), *fruantur*: *status horum angelorum assumendus erit, in quo semper voluntati legibusque diuinis uiuant conformiter*, imo *iisdem ne contrarie quidem agere queant*. Si enim semper prompti sunt ad Dei mandata exsequenda: numquam legibus diuinis agent contrarie, imo stante hac promptitudine ad bonum, peccare non possunt; adeoque peccare numquam possunt, cum illa promptitudo ad obsequendum Dei mandatis esse dicatur perpetua. Si porro intuitione Dei fruuntur, qua beatitudo illorum constituitur, seu si operationibus gratiae diuinae semper determinantur ad progressum ab vna perfectione ad alteram non impeditum (conf. §. 32. 43.): numquam committent malas actiones seu peccata, quorum confectaria sunt imperfectiones.

fectiones, sed bonas semper actiones perpetrabunt, quae progressum illum ad perfectiones praestare queunt. Cum quoque intuitio illa Dei, seu fruitio operationum gratiae diuinae, in hisce angelis ponatur perpetua, in loco allegato; atque posita illa intuitione Dei beatifica non possint peccare: angeli quidam in eo statu sunt, ut non possint peccare. Status autem talis vocatur status confirmationis in bono (§. 270.): ergo *quidam angeli sunt confirmati in bono*. Vocantur ANGELI BONI, item angeli SANCTI Luc. IV. 26., DEI, passim, v. g. Luc. XII. 8. sq., ELECTI 1 Tim. V. 21. et cet.

I. Cum Christus Matth. XIX. 10. affirmat, λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν, (scil. μικρῶν τεύτων παιδίων conf. antecc. et vers. 2. 3.), ἐν ἑξανοῖς διὰ παντός βλέπῃσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς μου, τῷ ἐν ἑξανοῖς: aliqui promittunt ad exequenda Numinis mandata, alii visionem Dei beatificam, per διὰ παντός βλέπειν τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς μου, intelligunt. In probanda hinc confirmatione angelorum in bono nostra nihil refert, quaecumque interpretatio adoptetur, ut ex §o apparet. Interim notari potest, quod intuitio Dei beatifica atque perpetua actionum determinatio ad leges diuinas sint indiuulso nexu concatenatae, ut altera ab altera connotetur. Quod GERHARDVS innuit, qui Isag. LL. disp. XII. c. 9. de angel. §. 9. p. 558., βλέπειν inquit, πρόσωπον Θεοῦ praecise in sacris litte-

ris non notat expectare Dei mandatum, (quamquam connotet), sed visionem beatificam.

2. *Status confirmationis in bono angelis quidem non reliquit indifferentiam ad bonum malumque, i. e. libertatem specificationis seu contrarietatis respectu boni malique: sed libertatem exercitii seu contradictionis, itemque specificationis respectu boni admittit.*

§. CCLXXX.

Status
confirmatio-
nis
auget
perfectiones
status
integritatis:
sub qua
conditione
obtigerit
ille
angelis.

Status confirmationis in bono augmentum infert perfectionum, quas integritatis status secum habuit coniunctas. Claritas enim in cognitione boni malique, per consequens rectitudo voluntatis, ad gradum protensionis est prouecta, seu quolibet temporis momento existit: quod fieri non potuisset, nisi claritas cognitionis atque rectitudo facultatis adpetitiuae perfectior intensiue et extensiue fuisset reddita. *Augmentum illud perfectionum dependet quidem a Numinis benignitate, utpote quae fons est bonorum omnium, seu augmenti illius, angelis conferendi, causa impulsiva est Dei benignitas: sed quoniam Deus est iustus, exercitium benignitatis temperatur per sapientiam; adeoque angelorum perfectiones sunt auctae sub conditione quapiam, qua conueniebat illis hoc augmentum, seu harmoniam habebat cum statu antecedente.* Cum igitur progressus ad perfectiones praestruat sibi actiones bonas seu legibus Dei conformes: *obedientia, quam Deo huiusque mandatis prae-*

praestiterant angeli, viresque adeo sibi concessas adhibuerunt debite, *est conditio, qua posita, per benignitatis operationes sunt confirmati in bono.*

§. CCLXXXI.

MERETUR ALIQUID APUD ALTERVM, *proprio sensu*, si alterius voluntati est conforme, eidemque adeo placet: is autem iure suo illud postulare non potest, seu illi non debetur ab eo, qui agit. Obedientia, quae est conditio, qua posita angeli a Deo sunt confirmati in bono (§. praec.), fuit quidem voluntati Numinis consentanea, sed Deo debita: ergo *non ex merito huius obedientiae sunt angeli in bono confirmati. Vtrum obedientia illa dici queat causa impulsiva externa decreti Numinis de angelis in bono confirmandis, ex notione causae impulsivae externae potest facile diiudicari.*

Obedientia angelorum nihil est merita apud Deum: quid hoc.

§. CCLXXXII.

Vbi actiones spirituum finitorum semper legibus diuinis accommodantur, seu perfecta Deo praestatur obedientia, ibi continuus fit progressus ad perfectiones: leges enim diuinae nil nisi perfectiones acquirendas iniungunt. Sed continuus progressus ad perfectiones praestat spiritui finito summum bonum formale seu beatitudinem (§. 32.): quapropter *angeli in bono confirmati sunt beati*, qua ex causa vocantur quoque electi 1 Tim. v. 21., seu ex Numi-

Angeli boni sunt beati et felices sub conditione, non ex merito bonorum operum.

nis decreto ad beatitudinem destinati. Beatitudo ac felicitas sunt inter se connexae (§. 33.): adeoque angeli boni sunt quoque *felicissimi*.

Angeli boni numquam peccarunt; adeoque illorum peccata non opus habuerunt expiatione aut satisfactione (§. 127. 112.): per consequens sancti angeli non per ordinem meriti expiatorii, adeoque nec per satisfactionem alienam seu ordinem euangelicum, sed *per ordinem actionum seu operum bonorum*, i. e. *legalem*, ad beatitudinem et felicitatem emergunt; non tamen ex merito bonorum operum (§. praec.).

§. CCLXXXIII.

Angeli
boni
officia
praestant
omnia.

Angeli boni semper experiuntur in se operationes gratiae diuinae et perfectiones, quas istae praestant angelis. Hinc est amor Dei intensissimus timorque erga illum filialis, unde studium feruidissimum voluntati Numinis conformiter agendi ac ea, quae Deo displicent, euitandi. Quo impellente actiones bonas perpetrant atque virtutes exercent, qualibet data occasione: per consequens *officia erga Deum*, erga *alias creaturas rationales* atque erga *semet ipsos praestant quam diligentissime*. Vnde generatim omnes vocantur πνεύματα λειτουργικά Ebr. I. 14., respectu et Dei et aliarum creaturarum.

I. Sic *respectu Dei* laudare eum dicuntur Luc.

II. 13. sq. efficere mandata illius et voci auscul-

scultare Psalm. CIII. 21. conf. Dan. VII. 10. Matth. VI. 10., redemptori ministrare Matth. IV. 11., eum adorare Ebr. I. 6.

2. *Respectu hominum* dicuntur generatim εἰς διανοσίαν ἀποσελλόμενοι διὰ τῆς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν, quam anhelant vehementer, dum redemptione generis humani Luc. I. 26. 31. II. 13. sqq., itemque hominis resipiscencia laetantur L. XV. 7. 10. *Hominum singulorum commodis inseruiunt*, dum castra metari dicuntur circum pios Psalm. XXXIV. 8. eosque custodire in viis ipsorum Psalm. XCI. 11. sq.: sic leguntur admonuisse de praesentibus rebus Iosephum, Mariae maritum, Matth. I. 19. sq. II. 13. 19., Cornelium centurionem Act. X. 3. 5., praemonuisse de futuris Apoc. I. 1. XXII. 6. 16., defendisse Danielelem a leonum insultibus Dan. VI. 23., eripuisse e malis Petrum Act. XII. 7., Apostolorum plures Act. V. 18. sq. conf. generatim Psalm. XXXIV. 8., solatium propinasse pauperibus, vt Zachariae Luc. I. 13., Mariae vers. 30., pastoribus c. II. 10., mulieribus ad sepulchrum Christi venientibus Matth. XXVIII. 5. Marc. XVI. 6., infantium curam gerere Matth. XII. 10., animas piorum separatas comitari ad beatitudinis locum Luc. XVI. 22. Porro *in religionis negotio varie occupantur*: e. g. legis Mosaicae promulgationem adiuerunt, dum forsan clangore praesentiaeque visibilis splendore auxerunt solemnitatem in legis promulgatione Deut. XXXIII. 2. Gal. III. 19.; aduentum redemptoris generis humani annun-

annunciarunt Luc. I. 26. II. 9.; idololatriam impedierunt ep. Iudae vers. 9., vbi Mosis corpus occultatum Satanas in lucem proferre voluisse creditur, vt Israelitas ad idololatriam prouocaret; in coetibus et negotiis sacris praesto sunt I Cor. XI. 10. I. Tim. V. 21.; post hanc vitam in iudicio vniuersali atque solemni, quod Deus de spiritibus habebit, peculiari fungentur angeli officio, dum iudicem visibilem comitabuntur eiusque aduentus solemnitatem illustrabunt Matth. XXV. 31. I Thess. IV. 15. sq., homines ex omnibus mundi partibus colligent Matth. XXIV. 31. Marc. XIII. 27., pios ab impiis segregabunt Matth. XIII. 41. 49., illos ad dextram iudicis collocabunt Matth. XXV. 32., in aerem euectos I Thess. IV. 17., hos ad sinistram iudicis constitutos Matth. XXV. 32., mox in locum damnationis praecipitabunt Matth. XIII. 42. 50. *Nec non rerum publicarum commoda promouent*, dum consilia nociua perturbant Dan. X. 13., magistratus defendunt Dan. VI. 22., arcant pericula hostesque iniustos debellant 2 Reg. XIX. 35. Es. XXXVII. 36. Tandem *statui quoque oeconomico seu domesticae societati commodant*, dum piorum coniugia promouent Gen. XXIV. 7., rem familiarem custodiunt Ioh. I. 10. conf. Psalm. XXXIV. 10., liberis adfunt Matth. XIX. 10.

3. *Respectu sui ipsorum*, perfectionibus suis inferuire student. Hinc ad augendam cognitionem tendunt, conf. I Pet. I. 12. Eph. III. 10., atque adeo, per cognitionis salutaris augmen-

augmentum, sanctitatis studium inflammant; quidquid extra angelos perfectionibus quoque illorum conseruandis et euehendis est accommodatum, ad illud nituntur angeli boni: ut eapropter *nihil omittant angeli boni, quod facere possit ad beatitudinis et internae et externae gradus accidentales continuandos et augendos.*

§. CCLXXXIV.

Angeli boni illustribus ornati sunt perfectionibus (§. 279. sq.) variaque praestant hominibus commoda (§. praeced.): unde *honorem amoremque hominum merentur.* Cum vero perfectiones illorum sint finitae atque dependentes, pro ratione creaturarum; adeoque non sint superiores aliis omnibus nec fons bonorum omnium: angeli non sunt honorandi supra omnia, neque suspiciendi, ceu fons bonorum. Aliquem supra omnia honorare atque pro fonte bonorum omnium venerari est eundem ADORARE seu religiose colere: quapropter *angeli boni non sunt adorandi seu religiose colendi; per conseq. cultus, angelis debitus, non est religiosus, sed civilis modo.* Quod etiam S. scriptura Apoc. XIX. 10. c. XXII. 8. 9. expresse insinuat: dum angelus, cui Ioannes volebat προσκυνεῖν, constanter repudiat cultum προσκυνήσεως, addita ratione non modo personali, Ioanni et Apostolis fortasse propria, sed quoque communi, qua non creaturas, sed solum Deum

Quis
angelis
bonis
fit
tribuendus
cultus.

Deum esse dicit adorandum. Paulus quoque Col. II. 18. grauib. argumentis *Θρησκείαν ἀγγέλων* perstringit.

1. *ad cultum hunc civilem*, quem praestare debemus angelis bonis, *pertinet* inprimis, *ut angelorum perfectiones nobis proponamus ad imitationem sanctitatis*, itemque *caueamus, ne peccatis nostris offendantur illi*, conf. I Cor. XI. 10.

2. *Ad cultum angelorum religiosum pertinent quoque preces, cum fiducia, quod angeli largiri possint nobis bona, quae beatitudinem constituunt: quo respectu sunt idololatricae.* Quod si vero *preces modo civiles* intelligantur, quae ad cultum angelorum civilem pertinent, adeoque sine idololatria praestari possint: illae tamen *forent inutiles*; cum certi esse non queamus, quod preces nostras intelligant angeli aut iisdem delectentur, conf. Ap. XIX. 10. XX. 8. 9., vbi *προσκύνησιν* auersatur angelus simpliciter. Ad haec preces eiusmodi civiles, ad angelos directae, *ansam possent praebere superstitioni* atque *Θρησκεία τῶν ἀγγέλων*, quae prohibetur Col. II. 18. *Alia quoque signa venerationis externa*, praeter preces externas, non modo *sunt sine usu*, sed eundem *ad superstitionem aditum parant.*

§. CCLXXXV.

Vnde
motus
animi
et horum
intensio
ac remissio.

Experientia docet interna, quod motus animi, seu inclinationes et reclinationes oriantur ex voluptate, quam ex repraesentatione boni concepit anima, atque ex taedio,

dio, quod a repraesentatione mali dependet, si alterutri vel voluptati vel taedio mens inhaereat: pro gradu quoque viuiditatis in repraesentatione boni maliue voluptas taediumque augetur vel minuitur, atque hinc impetus animi in adpetendo bono aut malo auersando fit maior minorue. Hic *inclinationum et reclinationum impetus vnice venit arcessendus a magis vel minus viuida repraesentationum ratione* (per exper.): quapropter *hae siue sint verae siue falsae, dummodo satis viuae, pro gradu viuacitatis adpetitionem atque auersationem, vel remissionem vel vebementiorem, producunt.*

§. CCLXXXVI.

Peccatum est actio legi diuinae contraria; sed lex diuina generalis est, vt bona, seu quae statum mundi perfectiorem reddunt, adpetamus et quaeramus; mala vero, seu quae statum mundi imperfectiorem reddunt, auersamur et arceamus seu impediamus: vnde *si peccamus, bona auersamur et arcemus; mala vero adpetimus et quaerimus.* Bona, qua bona, seu quae cognoscimus tamquam bona, auersari, atque mala, qua mala, seu quae cognoscimus tamquam mala, adpere non possumus, quod lex adpetitus et auersationis probat (conf. §. praec.): quapropter *si peccatur a rationali creatura, bonum in repraesentatione induit speciem mali aut malum boni speciem.* Quod quoniam fieri non potest, nisi in obscura boni mali-que cognitione, vi cuius bonum atque malum

Quae
peccatorum
genesis
et
confectaria.

lum non potest distinguere seu discernere anima: *obscuritas* atque *hinc ortus error in cognitione boni malique occupet oportet facultatem cognoscitivam, si ad peccandum accedere debet facultas adpetitiva.* Si scilicet in *obscuritate cognitionis malum sub specie boni repraesentatur*: tum placet illud malum seu *voluptas prava oritur.* Cui si inhaereat anima seu si voluptas illa prava concipitur atque mentem plane occupat: tum *oritur adpetitio mali atque conatus, quem sequuntur actiones,* ad malum illud acquirendum, adeoque *peccatur.* Quo ipso a via et ab ordine mediorum, quibus peruenitur ad perfectiones, deflectit homo et propter nexum rerum harmonicum, quo mala moralia habent coniuncta secum mala physica (§. 250. sq.), continua serie progreditur homo ad imperfectiones, adeoque damnationi (§. 32.) et infelicitati (§. 33.) se involuit, nisi vis aliqua suppleat defectus, per peccata oriundos, qui defectus determinant ruinam atque infelicitatem hominis, eoque reducat hominem in ordinem mediorum, quibus progressus fit ad perfectiones, atque ad beatitudinem et felicitatem. Defectuum, qui per peccata irrepperunt, compensatio, qua disharmonia tollitur inter peccatorem et ordinem mediorum, a Deo in hominis salutem constitutorum, vocatur satisfactio seu expiatio peccatorum hominis apud Deum (§. 108.): quapropter *peccata praecipitant hominem in*

conca-

concatenata mala physica seu damnationem , nisi expiantur seu pro illis satisfactio praestatur.

1. *Genesis peccatorum et horum consecutaria, haecenus enarrata , eodem modo proponit sacra Scriptura Iac. I. 14. seqq. ἕκαστος δὲ πειράζεται ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας ἐξελκόμενος καὶ δελεαζόμενος. Εἴτα ἡ ἐπιθυμία συλλαβὴς αὐτῆς τίκτει ἁμαρτίαν. Ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα ἀποκύει θάνατον , i. e. sed a sua quisque voluntate , seu cupiditate , allectus ac inescatus tentatur. Deinde voluptas illa concepta parit peccatum : peccatum porro perpetratum gignit mortem.*

2. *Ex hac peccatorum origine et genesi adparet, quod procliuitas spiritus ad obscuram boni malique cognitionem , seu ad praecipitanda iudicia de bonitate atque malitate rerum in obscura harum cognitione , secum indiuiso nexu habeat coniunctam procliuitatem ad adpetenda bona adparentia , seu mala sub specie bonorum , ac ad auersanda mala adparentia , seu bona sub specie malorum. Qui status dicitur concupiscentiae pravae (§. 270.) atque degenerare potest in statum indurationis et damnationis , si cognoscitiuae facultatis obscuritas et iudiciorum praecipitantia ponatur vel ad tempus vel perpetuo inemendabilis (§. cit.).*

3. *Quod de genesi peccati fuit dictum inter homines , illud in lapsu quorundam angelorum et generatim in quolibet peccato , ex simili ratione , locum habet.*

Reuschii Intr.in Theol. Dd §.CCLXXXVII.

§. CCLXXXVII.

Ad
angelos ma-
los
adplicatur.

Cum scilicet perfectiones imaginis diuinae, quam in creatione acceperunt angeli, essent mutabiles et quemadmodum per statum confirmationis in bono augeri (§. 280.), ita quoque minui tollique potuerint (§. 277. nr. 3.): actu *factum* esse, *ut perierint illae perfectiones imaginis diuinae in angelis quibusdam, S. scriptura testatur* in dictis supra (§. 277) allegatis. Hic enim expresse dicitur, quod angeli quidam in veritate non perstiterint, quod non retinuerint *ἀρχὴν* suam, sed reliquerint *ἴδιον οἰκητήριον*, item 2 Pet. II. 4. *ἀγγέλων ἀμαρτησάντων* mentio iniicitur conf. 1 Io. III. 8. Vocantur illi angeli, DIABOLI, SATANAS, MALIGNI SPIRITVS, MALI GENII.

§. CCLXXXVIII.

Angelorum
lapsus
quando
et
quomodo
factus.

Si spiritus ab integritatis statu ad peccata declinat, labi dicitur (§. 270.): quapropter *angeli quidam sunt lapsi, seu ruerunt in statum lapsus. Quo tempore contigerit praecise lapsus: et quodnam fuerit bonum illud adparens, quod obnubilauerit angelorum intellectum atque inclinationem ad peccandum prouocauerit (§. 286.): item quaenam alias ratio lapsus sit specialis, non liquido constat ex S. scripturae testimonio.*

1. Generatim angelorum peccatum est ortum eo modo, qui (§. 286.) explicatur.

2. Ante

2. *Ante hominis lapsum exstitisse spiritus malignos, adeoque lapsos fuisse angelos quosdam, patet ex modo, quo lapsi sunt homines: hic enim malignus spiritus, qui serpentem obsedit, persuasit Euae peccatum Gen. III. Quod lapsus angelorum quorundam secundo creationis die contigerit, quoniam illi non addatur solemnis formula, qua Deus adprobauerit illius diei opera Gen. I. 6. 8., aliqui admodum infirme probant: eum Gen. I. 31. Deus, perspectis iis, quae effecerat, adprobasse omnia dicatur; adeoque ex opposito colligere liceret, toto hexaemero elapso, nondum peccasse angelorum aliquos.*
3. *Bonum adparens, quod angelos quosdam occaecauerit, vulgo statuitur affectata cum Deo aequalitas aut maior similitudo, quam vocant DEIFORMITATEM, vel imperium maius in alios angelos, quo perturbare conati fuerint ordinem a Deo sapientissime constitutum. Priorem hypothesein ex modo, quo per idem bonum adparens corrumpere aggressus est primos parentes diabolus Gen. III. 5. sq., atque ex adoratione, quam Christo iniunxit Matth. IV. 9.: posteriorem vero ex Iud. vers. 6. probare conantur, ubi per ἀρχὴν atque ἰδιον δικτηρίον dignitatem et principatum, in creatione concessum, intelligunt, quo relicto, aliorum angelorum societates et principatus inuasit. Vtroque modo peccatum angelorum primum fuisset superbia, quod quoque asseritur Ecclesiastici X. 14., ubi initium omnis peccati, adeoque et illius, quod ab an-*

gelis commissum, *superbia* dicitur. Sententia quoque alteram altera determinare: prior quidem posteriorem inferre videtur. Porro quoniam specialis peccati nullius in S. scriptura mentio fit, nisi machinationum aduersus primorum parentum hominumque aliorum salutem, quo nomina quoque diaboli, satanae, principis huius mundi, serpentis antiqui, homicidae ab initio, respiciunt: *aliqui existimarunt*, primum angelorum quorundam peccatum fuisse odium atque inuidiam in homines, qua inducti ad protoplastos corrumpendos accessissent. Sic scilicet VITRINGA doct. relig. christ. c. VI. §. 46. p. 151. sq., huius, inquit, peccati occasionem et genus cum reuelatio nullibi tradat, per rationem nemo facile assequatur, cum in oeconomia mundi inuisibilis infiniti existere possint casus, qui a nobis ignorentur. Si tamen hac de re iudicandum sit ex euentu, improbasse videntur consilium Dei de homine, quando illud in coelesti oeconomia innotuit Iob. XXXIIX. 7., et se eiusdem executioni cum demonstratione magnae in hominem inuidiae et odii opposuisse Iud. ep. vers. 6. Io. VIII. 44. 1 Tim. III. 7. Sed hic aguntur omnia incertis coniecturis, ut ubi pedem figas, nescias: interim ista conflictamur ignorantia sine cognitionis salutaris dispendio.

4. Quod plures angeli sponte sua, sine suasionem aut exemplo alterius se vno momento determinauerint ad peccandum, non fit verisimile: unde potius *ratio lapsus specialis ea statuitur, quod Princeps angelorum aliquis*, (qui dicitur in

in singulari διάβολος Io. VIII. 44., ὁ ἄρχων τῶν δαιμονίων Luc. XI. 15., ὁ δράκων ὁ μέγας, ὁ ὄφις ὁ ἀρχαῖος, ὁ καλῶμενος διάβολος καὶ ὁ σατανᾶς Apoc. XII. 9. et qui initium peccandi fecit), exemplo vel suasionem plures alios in societatem peccati pertraxerit.

§. CCLXXXIX.

Per lapsum se angeli subtraxerunt ordini (§. 286.), in quo Deo propius uniti per gratiae diuinae operationes habebant statum gratiae omnesque imaginis Dei perfectiones (§. 277.): cessante igitur causa ista perfectionum, operatione scilicet gratiae diuinae peculiari, ipsae perfectiones, quas secum habebat coniunctas status integritatis et imago Dei, cessarunt. Quo ipso intellectus claritas in cognitione boni malique est oblitterata ac intellectum obscuritas occupauit: luminique adeo tenebrae successerunt, ex quibus pravae et inclinationes et externae actiones sunt ortae (§. 286.). Quae infesta angelorum quorundam mutatio in dictis S. scripturae, supra (§. 277.) allegatis, confirmatur, quum cognitionis peruersitas atque prauitas inclinationum, qualis est obuia in studio et seipsum et alios fallendi laedendique, ἰδία dicatur facta et altera quasi natura diaboli, ὅταν λαλεῖ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ. Io. VIII. 44. Poenae quoque angelis inflictae, seu mala physica, quae premunt illos secundum S. codicis testimonium, sunt malorum modo moralium

Metamor-
phosis
angelorum
infausta
per lapsum.

confectaria (§. 250. sq.): adeoque arguunt corruptam per peccata angelorum conditionem. *Poenae describuntur* 2 Pet. II. 4., ubi affirmatur, quod Deus angelos σειραῖς ζόφου ταρταρώσας παρέδωκεν εἰς κρίσιν τετηρημένους, cui Iudas epist. vers. 6. addit εἰς κρίσιν μεγάλης ἡμέρας, δεσμοῖς αἰδίοις, ubi damnatis quoque hominibus abeundum erit εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῖς Matth. XXV. 41. Abyssum hanc iam paratam sistit Ioannes Apoc. XX. 1. sqq., in quam quoque Satan per cuiusdam angeli potentiam detrudendus perhibetur per annorum mille spatium, inde postea per exiguum temporis interuallum emittendus, donec tandem ex christi effato, apud Matthaeum c. XXV. 41., aeterno gehennae igni mancipatur. *Quas poenas aliquando infligendas cognitione anticipare ac praecipere malos genios, patet* ex Matth. VIII. 29., ubi conqueruntur isti ἡλθες ὥδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς, quod plenae damnationis tempus nondum adesse nouerant: item ex Iac. II. 19., ubi diabolus credere Deum, sed contremiscere indicatur, quod fieri non posset, nisi Dei, tamquam iudicis iustissimi, praeuiderent sententiam damnatoriam. Atque *ista malorum conscientia et damnationis plenariae expectatio certissima non potest non tristissimos in spiritibus malignis producere affectus, quibus illorum continetur infelicitas.* In hisce locis

1.) *corruptio* atque *malitia*, cui *immersi* quidam sunt *angeli*, vocatur *idia* et altera eorum *natura* Io. VIII. 44.:

2.) *poenae* *grauissimae* dicuntur *inflictae* propter *peccata* 2 Pet. II. 4. Iud. vers. 6.:

3.) *grauiora* adhuc *mala* *physica* illis sunt *exspectanda* Matth. XXV. 41. Apoc. XX. 1. sqq., Matth. VIII. 29.:

4.) *poenarum* *vincula*, quibus detinentur, adpellantur *aeterna* Iud. vers. 6., itemque *πῦρ αἰώνιον* Matth. XXV. 41.:

5.) *irati* *Numinis* *poenarumque* *praesentium* *sensus* et *futurarum* *exspectatio* angelos *hosce malos* excruciat semper Iac. II. 19. conf. Matth. VIII. 29.

Hinc facile infertur *status damnationis* ac *infelicitatis sempiternae* in angelis malis. Nam si *obscuritas cognitionis* et *malitia voluntatis* hisce spiritibus malignis est propria et altera quasi natura; illa est perpetua: item si *poenae* sunt perpetuae atque aeternae, ratio *poenarum* seu *peccata* erunt perpetua, adeoque *status damnationis* seu perpetuus ad *peccata* et hinc ad *imperfectiones* obtinebit *progressus* (§. 250. sq. 270.).

I. Vtrum *angeli* statim post *lapsum* aeternae *damnationi* fuerint *mancipati*, an *poenitendi* *spatium* illis sit *relictum*, neque ex naturali cognitione neque ex reuelatione est manifestum: vnde curiosos nimis hic esse non decet. Prius vulgo asseritur: posterius CORNELIVS A LAPIDE in 2 Pet. II. NYSSENO

aliisque patribus tribuit; SCOTVS, BIEL
et SALMERO in 2 Pet. II. 4. propugnant,
potuisse angelos, si voluissent, poenitere.

2. *Rationem, cur angeli sint tam obstinati in malo, quaerit THOMAS in natura angelica,* qua illud, quod semel angelus cum plena deliberatione elegerit, auersari amplius non queat. Quo admissio, status purorum naturalium foret praestruendus: nam positus ab initio perfectionibus imaginis diuinae, libera iamdum poneretur determinatio voluntatis ad bonas actiones seu sanctitas, a qua per eandem naturam recedere non potuissent angeli: *alii, ut OCCAMVS et BIEL, rationem hanc quaerunt in voluntate Numinis, quae operetur in daemonibus habitum malum, coque imponat illis peccandi necessitatem.* Hoc diuinae repugnat iustitiae et sanctitati: illud adsumitur precario, cum ex angelorum natura demonstrari non queat. *Alii alias rationes comminiscuntur, v. g. absolutum Dei decretum, quod cum diuina non consistere potest sapientia, si ab illo rationes obiectivae disiunguntur.* Sufficit hic nosse generatim, *quod angeli per lapsum se tanta contaminauerint peruersitate, cuius tollendae medium conueniens nullum perspexit Numinis sapientia:* id enim postulat Dei iustitia, vi cuius benignitas per sapientiam temperatur, adeoque supremus rerum moderator tum demum subtrahit creaturis benignitatis operationes seu bona, ubi sapientia non ostendit media, quae cum mundo optimo sunt compatibilia.

3. IMPERARE dicitur BONVM SPIRITVI, si illud inter omnia bona viuidissime repraesentatur atque pro maximo habetur: per conseq. nihil pro bono reputatur, nisi id, quod promouet hoc bonum imperans aut quidem illi est compatibile. Quod fieri potest vel simpliciter vel secundum quid. SIMPLICITER et ABSOLVTE BONVM IMPERAT SPIRITVI, si illud quolibet tempore et respectu quorumcunque bonorum, ex spiritus illius aestimatione, est maximum reliquisque praefereendum, adeoque ab illo spiritu pro summo bono seu fine vltimo habetur: SECVNDVM quid et COMPARATIVE SPIRITVI IMPERAT BONVM, si tempore certo et respectu quorundam bonorum aestimatur ab illo spiritu pro maximo aliisque praefertur. Iam si *bonum adparens absolute ac simpliciter imperare spiritui concipiatur*: spiritus ille in omnibus suis actionibus tendet vltimato ad bonum illud adparens seu ad malum, quod boni speciem induit. Sic ergo spiritus ille, dum adpetit quaeritque semper mala, sub specie bonorum, *perpetuo peccat* (§. 286.): adeoque progressum facit continuum ad imperfectiones, per conseq. *damnationi perpetuae se obnoxium reddit* (§. 270.). Posito igitur eo spiritus statu, quo illi bonum adparens imperet absolute et simpliciter, positaque illius status perpetuitate, quae non infert contradictionem, damnatio illius spiritus erit perpetua nec vnquam finem erithabitura. Quo ipso *damnationis perpetuae* seu, improprio

prio sensu, *aeternae possibilitas adparet*: ideoque *S. scriptura*, dum *aeternitatem asserit damnationis*, qua premuntur angeli quidam, *nihil asserit, quod fieri non queat*. *Expresse autem poenae diabolorum, in aeuum durantes, in S. codice proponuntur*: hic enim $\pi\tilde{\upsilon}\rho$ $\alpha\iota\omega\acute{\nu}\iota\omicron\nu$, $\kappa\acute{\omega}\lambda\alpha\sigma\iota\varsigma$ $\alpha\iota\omega\acute{\nu}\iota\omicron\varsigma$ Matth. XXV. 41. 46. $\pi\tilde{\upsilon}\rho$ $\alpha\sigma\beta\epsilon\varsigma\omicron\nu$ Marc. IX. 43. memoratur. Damnationis perpetuitas ex hypothesis, quod bonum aliquod adparens imperet spiritui simpliciter et absolute, fuit deducta: *quodnam vero sit bonum illud adparens, quod imperat diabolis simpliciter, S. scriptura non liquido determinat*; coniecturis autem hic inhaerere, nostri instituti ratio prohibet. *Quo pertinet quoque modus, quo poenae ope ignis infliguntur et damnatio externa constituetur.*

4. Mala physica, quae damnatorum infelicitatem constituunt, partim inferunt absentiam bonorum seu rerum harmonicarum, inprimis intuitionis Dei; partim praesentiam malorum seu rerum disharmonicarum, inprimis squaloris ignisque infernalis: illam adpellant *privatium*; hanc *positium in poenis*, quibus *afficiuntur mali genii*.

§. CCXC.

Mali genii
adhuc
habent
perfectiones
spiritui
essentiales.

Sic *mali genii* per lapsum maximis se inuoluerunt imperfectionibus: sed *naturam* tamen atque *essentiam spiritus retinuerunt* atque eapropter *intellectum* ac *voluntatem* habent *liberam*, et quod ad exercitium et quod ad specificationem in malo. *Ex-*
cide-

ciderunt sapientia et sanctitate, quia inhaerent semper bonis adparentibus adpetendis malisque adparentibus auersandis seu bona adparentia illis imperant (§. praec.): hinc *stultitiam* saepe *produnt* atque *calliditas* tantum cum *malitia*, quo pertinet *sanctitatis simulatio*, locum in illis habet. Ex spiritus finiti essentia sequitur, ut *cognitionem augere possint*, et per experientiam et per rationem. Et quoniam angeli mali temporis longissimi experientiam habent, adeoque etiam rationis exercitium satis diuturnum: *egregiam amplissimamque cognitionem et certam et probabilem acquirere sibi potuerunt*, vi cuius multa perspiciunt, quae fugiunt homines; quae tamen *limitata* semper manet, adeoque *ad praescientiam futurorum contingentium non extenditur*. Vis quoque angelis, per essentiam naturamque *insita*, *potentiam illorum satis illustrem arguit*, vi cuius vires aliarum substantiarum varie possunt determinare: attamen *limitata Numinisque gubernationi subiecta est*, pro creaturarum ratione.

- I. *Calliditatem Satanae asserit S. scriptura* Eph. VI. 11., ubi admonemur *σηναι πρὸς τὰς ΜΕΘΟΔΕΙΑΣ τῆ διαβόλης*: *stultitiae documentum* insigne diabolus edidit, cum omni virium contentione Christi mortem promoueret Luc. XXII. 3. sqq. Io. XIII. 27., quae ipsum perderet tamen eiusque opera destrueret Ebr. II. 14. I Ioh. III. 8.: *malitiam prodit diabolus per nocendi cupiditatem* Matth. XIII. 38. sq., coll.

coll. 24. sqq. 1 Pet. V. 8.: *sanctitatis simulationem docet S. codex* 2. Cor. XI. 14.

2. Per cognitionem et empiricam et rationalem, itemque per potentiam, quae adhuc in malis geniis est obuia, *diabolos mirabilia praestare, non repugnat*: actu autem illos talia producere, quae homines ad admirationem adducere possunt, angelorum malorum actiones probant.

§. CCXCI.

Quibus
actionibus
diaboli
noceant
hominibus
generatim.

Quoniam bonum aliquod adparens imperat semper angelis malis (§. 289.): conatus illorum omnes tendunt ad malum, seu perpetuis aestuant inclinationibus ad perturbandum vniuersi ordinem, sapientissime constitutum; adeoque *cupidine semper flagrant aliis nocendi, nec ullam illius praetermittunt occasionem, quam Dei sapientissima gubernatio iisdem permittit*. Hinc *morbis hominum corpora afflixisse* Luc. XIII. 11., *opes euertisse* Iob. 1. 12. sqq., *animarum saluti insidiari* Luc. XXII. 31. Eph. VI. 11. 12. 1 Pet. V. 8. 9., *religionem*, per dogmata erronea Matth. XIII. 27. 1 Tim. IV. 1. 2. 2 Theff. II. 8. impedimenta doctoribus in destinationibus suis 1 Theff. II. 18. et auditoribus in emendatione Luc. VIII. 12. obiecta, *statum reipublicae*, per suggestionem consiliorum perniciosorum 1 Chron. XXII. 1. 1 Reg. XXII. 21. sq. aliosque modos, *societatem domesticam* per lites, quas ferunt, libidinem, quam prouocant 1 Cor. VII. 5., per
damna

damna liberis Iob. I. 18. sq. Matth. XV. 22., famulatio bonisque Iob. I. 14. sqq. illata, *perturbasse leguntur*. Atque hae *diabolorum actiones eo maiora hominibus damna minantur*, quo maiori pollent calliditate, cupiditate nocendi ac potentia diaboli (§. praeced.), conf. Eph. VI. 10. 1 Pet. V. 8. Matth. XII. 29. Luc. XI. 21. Eph. VI. 12. Ebr. II. 14.

§. CCXCII.

Mentionem quoque facit S. codex eius angelorum malorum operationis, qua excitant in hominibus viuidas bonorum adparentium ideas harumque ope eosdem ad prauas inclinationes et actiones impellunt, quae operatio vocatur OBSESSIO SPIRITUALIS. Sic Luc. XXII. 3. *Satanas intrasse dicitur in cor seu animum Iudae*, seu in eum, vt Io. XIII. 27. exprimitur, i. e. stimulasse Iudam ad Christum prodendum sacerdotibus Iudaeorum: 2 Cor. IV. 4. *sensus incredulorum excoecare*, Eph. II. 2. *efficaciter operari in filiis contumaciae* perhibetur diabolus, vt adeo 2. Tim. II. 26. *homines ἐξωγρημένοι, capti a Sanata, veluti viuae bestiae*, et laqueo implicati ductique ad ipsius voluntatem, eaque propter impii ἐκ πατρὸς διαβόλης, cuius desideria faciant Io. VIII. 44., υἱοὶ τῆς πονηρίας Matth. XIII. 38. esse dicuntur. Cui *obsessionis spirituali affinis est magia diabolica*, qua pertrahit diabolus homines in obsequium. Quid de illa sentiendum sit, explicat pneumatika hypo-

Quo
pertinent
obsessio;
magia
diabolica:
idololatriae
promotio:
spectra.

hypothetica: quapropter h. l. illius tractationem omitemus. Huc quoque referuntur *molimina satanae*, quibus idololatriam non modo suscitavit ac fovit, sed per illam quoque adoratus est inter homines instar Dei. Quod Paulus confirmat, dum ea, quae sacrificantur idolis, daemonibus seu malis spiritibus, quae significatio huius vocis dominans in N. T., sacrificata esse, 1 Cor. X. 20. sq. conf. Apoc. XII. XIII. dicuntur. Praeterea illam quoque operationem diaboli concipere possumus, qua hominis corpus ad varios determinat motus, adeoque quod ad substantiam praesens est hominis corpori illudque inhabitat. Homo sic agitatus a malis spiritibus vocatur ΔΑΙΜΟΝΙΖΟΜΕΝΟΣ, ΔΑΙΜΟΝΙΟΝ ΕΧΩΝ, ΕΝΕΡΓΟΥΜΕΝΟΣ seu DAEMONIACVS, ARREPTIVVS, OBSESSVS: inhabitatio vero talis diabolica seu praesentia mali genii, cum eiusmodi operationibus coniuncta, audit OBSESSIO CORPORALIS. *Exempla illius quamplurima subministrat S. scriptura* Matth. IV. 24. VIII. 16. 28. IX. 32. sq. XII. 22. Marc. V. 2. 18. VII. 25. Luc. IV. 33. sqq. Act. VIII. 7. XIX. 12. sqq., ubi diabolus per homines locutus eosque variis motibus exagitasse ac corripuisse dicitur. *Motus illi, quatenus a malo genio in hominum corporibus determinantur, non sunt voluntarii, adeoque nullam habent moralitatem nec imputationem recipiunt ullam, respectu hominum.* Quapropter, si quoque piorum corpora

pora cruciatibus hisce diaboli obiiciantur, quod fieri posse ex Dei permissione, exempla Iobi c. II. 12. et Pauli 2 Cor. XII. 7. similia probant: nihil hinc detrimenti capiunt illorum fides aliaque bona spiritualia. Ad operationes quoque diabolorum nociuas pertinent spectra, quae omnes malorum geniorum actiones, quibus hominum sensus afficiunt atque per species impressas inusitatas obiiciunt terriculamenta, comprehendunt. Visum possunt afficere per varias adparitionum formas: auditum per sonos excitatos: odoratum gustumque per agitatas eius generis particulas, quae narium linguaeque fibrillas nerueas afficiunt: tactum per motum, organo sensorio tactus impressum, qualis a rerum externarum contactu alias oriri solet. Spectrorum possibilitatem docet ratio: existentiam experientia probabiliter; certo autem S. scripturae testimonium 1 Sam. XII. 11. Es. XIII. 21. XXXIV. 14. Matth. XIV. 26. Luc. XXIV. 7. confirmat ac Iudaeorum antiquiorum dogma de spectrorum existentia patet ex Sap. XVII. 3. sqq.

I. *Obsessio spiritualis* inuoluit potissimum illas diaboli operationes, quibus determinat nervos hominum sensorios, eoque animam hominis, siue spiritum, respicit. Obsessio vero *corporalis* illas operationes comprehendit, quae determinant nervos motorios, quibus corpus hominis turbatur. Quae ulterius *de obsessione magica diabolica* atque *spectris* notari possunt, ea tra-

ea traduntur in *pneumatica hypothetica* (met. §. 1174. sqq. 1184. sqq. 1101. sqq.) *fufius*.

2. *Deum permittere aliquando obsessionem corporalem mediate, seu intercedente opera hominum*, ex 1 Cor. V. 3. sqq. 1 Tim. I. 20. fit probabile, vbi a Paulo fornicator incestus, itemque Hymenaeus et Alexander, salutaris doctrinae desertores, traditi leguntur Satanae in corporis perniciem atque castigationem: nec repugnat, artibus magicis atque execrationibus idem contingere.

§. CCXCIII.

Actiones illae subfunt gubernationi diuinae: de mediis illas eludendi; speciatim exorcismis.

Per obsessionem, artes magicas, speculorum terriculamenta aliasque actiones, quas inter homines aliasque creaturas suscipit diabolus, intendere illum damna creaturarum gloriaeque diuinae obscuracionem, ex peruerfitate voluntatis diabolicae patet (§. 289.). Quoniam vero diabolorum molimina subfunt Numinis gubernationi fapientiffimae, benigniffimae et potentiffimae (§. 256. sq.): illa fic a Deo determinantur, vt hinc eluceat fapientia, benignitas et potentia Dei, atque adeo cum Numinis gloria falus creaturarum promoueatur, praeter malignorum spirituum intentionem. Ex qua gubernationis diuinae idea facile perfpicitur, quod actiones diabolorum malas impediat Deus, quousque conuenit illius fapientiae, seu ex ratione optimi fieri potest. Speciatim ex corporaliter obfelfis daemonia leguntur eiefta,
vir-

virtute diuina, in locis (§o praec.) allegatis: cui vero et quo tempore concedere velit Deus hanc potentiam, id imperuestigabili relinquendum est iudicio sapientiae diuinae.

1. Noui testamenti initia hisce donis illustra sistit S. scriptura Iesusque Nazareus, quem Christiani colunt redemptorem, atque illius discipuli multa ex obsessis daemonia eiecisse perhibentur, locis (§. praec.) adductis: sed pertinent haec ad extraordinaria, nec ullum exstat promissum, in S. codice, quo certi esse queamus, quod doctoribus religionis Christianae concessa sit hodiernum potentia profligandi ex obsessis daemonia. Exorcismi quidem, per certas verborum formulas seu adiurationes, ceremonias atque characteres peracti atque ad eiiciendos daemones comparati, magicas artes atque superstitionem redolent potius, quam sui rationem in sacro codice inueniunt, vbi scilicet non ad eius generis ritus theurgicos, sed ad preces pias ardentesque, in impetrandis a Deo donis, ablegamur, e. g. Psalm. IV. 4. L. 15.: has quoque Deum exaudire atque illis interdum liberationem a daemoniorum vexationibus concedere, non est negandum, conf. Matth. XVII. 21.

2. Idem de spectris per exorcismos arcendis aut ex loco quodam profligandis aut certo loco alligandis sentiendum.

3. Ad probandam virtutem daemonia ex obsessis spectraque profliganda, quae Christianae religionis doctoribus hodiernum competat, frustra Reuschii Intr. in Theol. Ee alle-

allegatur' Marc. XVI. 17. 18.: quoniam hic extraordinaria indigitantur dona, quae in noui testamenti initiis vigeant quidem, ex peculiari sapientiae diuinae dispensatione; sed quae nunc non magis obtinent, quam sanationum atque linguarum donum, quod eodem loco promittitur.

§. CCXCIV.

Multitudo
angelorum
innume-
rabilis.

Magnam angelorum et bonorum et malorum multitudinem existere, S. codex affirmat: sic Dan. VII. 10. millia millium et decies millies centena millia, qui Deo seruiant, item duodecim legiones Matth. XXVI. 53. memorantur; in vno obfesso legio spirituum malorum inhabitasse dicitur Marc. V. 5. Sed numerus hicce ab hominibus definiri non potest, quoniam S. scripturae testimonio destituimur in hac parte.

Quum angeli tamquam spiritus atque entia simplicia non possint produci, nisi per creationem; nec nostra intersit, qua ratione multiplicari queant angeli: mala sane est curiositas, nosse velle, utrum multiplicatio angelorum per generationem fieri queat.

§. CCXCV.

Dantur
angelorum
ordines.

Angeli, ceu spiritus, nonnisi in operationibus et intellectus et voluntatis et potentiae externae differre possunt. Hinc distinctio illorum enata in bonos atque malos (§. 287.): sed inter bonos, itemque inter malos, ex earumdem operationum varietate obtinere posse

posse discrimen, ex dissimilitudine quorumuis huius vniuersi indiuiduorum, quam docet principium identitatis indiscernibile, facile adparet. Praeterea pro natura ipsorum rationali in societates procul dubio coaluerunt et boni et mali angeli. Quibus positis, in istis societatibus subordinationem et directionem per imperium principum angelorum existere, rationi fit probabile. Ex vtraque ratione *ordinibus* atque *gradibus differre angelos* colligitur, quod quoque *S. scriptura innuit* per nomina diuersa, qualia sunt *Cherubim* Gen. III. vlt., *Seraphim* Es. VI. *Θρόνοι, ἀρχαί, κυριότητες, ἐξουσίαι, δυνάμεις* Col. I. 16. Eph. I. 21., *archangelus* 1 Theff. IV. 16.: Item angeli mali enarrantur, tamquam ordinem inter se habentes imperantium et parentium; nam Luc. XI. 25. Beelzebub vocatur *princeps daemoniorum* atque Matth. XXV. 41. mentio fit *diaboli et angelorum eius*. *Ordines vero illos angelorum determinare speciatim est vana curiositas*: nam neque per rationem neque per testimonium fide dignum ad illam cognitionem assurgere possumus. Quo referenda quoque erit illa quaestio, *utrum angeli essentia, prout a Deo fuit creata, adeoque speciebus perfectis, differant, an modis tantum acquisitis atque speciebus imperfectis.*

Qui plura hic generatim nosse cupit, cel.
CANZII *ciuitatem Dei* adeat.

§. CCXCVI.

Inter
nocivas
diabolorum
actiones
est
praecipua
protoplasto-
rum
corruptela.

*Inter malignas diaboli actiones quibus officia erga homines violavit, illa est princeps atque origo reliquorum malorum, hominibus illatorum, quod primos parentes suis corruptelis in statum lapsus transtulit ab integritatis statu atque a perfectionibus imaginis divinae abduxit. Quod mali genii artibus corrupti sint protoplasti, sacer codex manifeste indicat: qua autem ratione id factum fuerit, non eadem patet claritate. Nam Gen. III. 1. sqq. de serpente narratur, quod Euae persuaserit, ut de arbore vetita comederet legemque, quam sub mortis poena sanxerat Deus Gen. II. 16. 17., violaret: quod Eva autem in huius transgressionis atque sceleris societatem pertraxerit Adamum. Quo ipso lapsi fuerunt primi parentes (§. 270. 286.), et peccatorum poenas tulerunt Gen. III. 7. sqq. (conf. §. 286.). Hic serpenti sermo tribuitur et in fallendis protoplastis calliditas. Quae quoniam in serpentem naturalem non conveniunt: *serpens mere naturalis hic intelligi non potest, sed ens rationale*. Porro serpens ille per mendacia nocendi cupiditatem prodebat: adeoque ens fuerit oportet rationale, *ad peccandum proclive*. Praeter Adamum atque Euam homines alii, tum temporis in hoc terrarum orbe obuii, memorantur nulli in codice s.: quapropter ens illud rationale, quod serpens h. l. nuncupatur, non erit homo quidam, ab Adamo ac Eva diversus. Haec-*

nus

nus euictum est, quod serpens corruptor, si causam hic principalem respicias, non fuerit serpens mere naturalis, sed ens aliquod rationale, ad aliarum creaturarum laesiones, adeoque ad peccata, procliue ac ab hominibus diuersum. Iam in S. scriptura praeter homines mentio non fit ullius creaturae rationalis, nisi angelorum, atque inter angelos diabolus tantum ad laedendum peccandumque procliuis sistitur (§. 287.), qui praecipue a primis rerum principiis ad mendacia ac ad homines perdendos pronissimus Io. VIII. 44. Io. III. 8. dicitur, atque Apoc. XII. 9. XX. 2. audit ὁ δράκων ὁ μέγας, ὁ ὄφις ὁ ἀρχαῖος: vnde, ex illa, quam de rationalibus creaturis, ductu S. scripturae, cognitionem habemus atque ex adpellationibus et praedicatis diaboli biblicis, *per serpentem hieroglyphice diabolum intelligere tantum aut serpenti quidem diabolum in illo actu, quo corrupti fuerunt protoplasti, adiungere possumus*; in primis cum regulae postulent hermeneuticae, vt significatus huius vocis, in S. scriptura obuias, non aliunde, nisi ex illa cognitione, quam S. codex et ratio suppeditat, determinetur. *Eandem fuisse sententiam atque interpretationem antiquiorum Iudaeorum*, ex Sap. II. 23. patet, vbi quidem homo conditus ad vitam aeternam ac imaginem Dei, sed diaboli inuidia mors in mundum irrepsisse dicitur. Per haecenus dicta euincitur, quod malus genius cor-

ruptelam protoplastis intulerit eosque ad lapium permouerit. Sed *qua ratione factum illud sit, non est adeo manifestum.* PRIMO nimirum serpens cum Eua collocutus proponitur, atque cum suas partes egisse diabolum, ex antecedentibus constet: in obscuro est, *utrum diabolus sub forma serpentis aut alia, quae hieroglyphice sub serpentis nomine veniat, adparuerit Euae, an serpente sit usus naturali pro instrumento eumque obsederit.* DEINDE colloqui actus pro Mosis breuiloquentia enarrantur: *plures autem hic obtinuisse, quam exprimuntur, sit probabile; quinam fuerint, coniecturis relinquitur incertissimis.*

- I. Si illud praestruitur, quod aliqui volunt, primis parentibus in statu integritatis familiare cum angelis intercessisse commercium: *ea sententia probabilitatem habet, quod diabolus sub forma, qua protoplastis angeli alias adparere consueuerint, se conspectui Euae obiecerit*, siue illa serpentis figura, siue alia fuerit; ex serpentis enim denominatione non sequitur necessario, ut phaenomenon illud figuram serpentis habuerit, cum per circumstantias non destruat demonstratiue serpentis significatio impropria et hieroglyphica. Illud quidem non videtur ad veritatem accedere, quod aliquid inusitati, quod suspectum esse Euae illamque vel detertere a colloquio vel circumspectam reddere potuerit, ad protoplastos fallendos elegerit diabolus, pro sua in fuco faciendo astutia. Quod vero serpens

pens naturalis loqui non potuerit, fatis cognitum fuit primis parentibus, pro scientia rerum naturalium, quam per imaginem diuinam habebant (§. 271. 274.) et vi cuius nomina seu affectiones et praedicata vera animantibus tribuere potuerat Adamus Gen. II. 19. sq. Colloquium quoque illud Euae atque serpentis interpretari de solo exemplo serpentis, quo ex arbore vetita decerpserit fructus atque sine damno comederit, eoque ad idem faciendum induxerit Euam, vt eo modo excludatur sermo omnis, est nimis allegoricum et temerarium. Quapropter, *nisi antea protoplastis vsu venit, vt angeli sub serpentis forma illis adparuerint, ratio videtur nulla, cur hic serpentis speciem adsumamus.* Quod malus genius serpente vsus fuerit pro instrumento huius colloquii eumque obsederit, insolitum nimis fuisset spectaculum protoplastis atque ex ratione, supra allegata, non probabile. Accedit, quod sublunaria nondum per lapsum protoplastorum fuerint corrupta: vt adeo *obsessio diaboli corporalis in serpente locum non habere potuisse videatur.* Quod, obsessione hac corporali admiffa, factum aliquid fuisset per plura, quod fieri potuisset per pauciora, rationem aliqui allegant improbabilitatis in illa opinione de obsessione serpentis corporali: sed illam rationem vrgere nolim, quoniam ex intellectus diabolici imperfectionibus (§. 289.) facile concipitur insipientia, qua per ambages media ad finem eligi potuerint. Interim *tota haec in-*

quisitio et determinatio corruptelae, quam intulit primis parentibus diabolus, nullum in dogmatibus religionis christianae fert punctum: sufficit hic nosse, quod diabolus auctor sit lapsus, quo protoplasti ad infelicitatem inclinant; qua id ratione acciderit, ignorare possumus.

2. *Virum Adamus praesto fuerit Euae, descendentem ad colloquium cum diabolo, eoque audiuerit ac viderit omnia, non liquido patet: continua tamen corruptelae Euae cum Adami depravatione coniunctio, quam Mosis tradit historia, itemque nulla mentio iniecta, qua ratione notitiam acceperit Adamus, quod fructus, ab Eua oblatus, fuerit ex arbore vetita decerptus, huius quaestionis affirmationem suadere videtur probabiliter; certitudinem vero non affert, quoniam in illa Mosis breuitate omitti quaedam potuerunt, quae ad declarationem modi, quo lapsus Adami contigerit, faciunt atque pertinent. Sufficit, certa hic tenere fide, quod Adamus, aequae ac Eua, diaboli fraudibus fuerit corruptus.*

§. CCXCVII.

Ratio
peccati primi
in
protoplastis.

Qua ratione peccata generatim oriuntur (§. 286.), ea quoque delictum istud protoplastorum exstitisse, ex legibus mutationum, in spiritu finito obuiarum, est manifestum. **P R I M O** aliquid, quod acceptum iucundumque erat sensibus, visui scilicet gustuique, *fructum arboris cuiusdam*, obiecit primis parentibus malus genius, eoque *tamquam bonum sensuale repraesentavit* illis: ne sen-

ne sensibus quoque horumque iudicio stare tantum videretur, *esum buius fructus*, ceu *medium*, quo ad maximas perfectiones, *ad Deiformitatem* scilicet, *adspirare possent* protoplasti, *laudauit fraudulenter*; adeoque ex rationis iudicio, per connexa, vium istius fructus, ceu bonum, commendauit Satanas. SECUNDO *fructus ille erat* protoplastis *a Deo vetitus* atque ostensum, quod mors *esum eius* sit secutura, per consequens *Deiformitas*, per hoc *medium*, contra legem ordinemque Numinis, sapientissime benignissimeque constitutum, *obtinenta*, erat *malum*, cuius speciem bonitatis mendacio adiuuabat diabolus. Cum vero placeret ille fructus atque *voluptati sensuali inhaerere* primi parentes: concepta voluptas *illa impediabat*, quo minus ad *illuminatae rationis trutinam ponderarentur omnia*, sed mendaciis diaboli locus concederetur. Sic, excusso rationis rectae et sapientiae lumine, *sensuum et cognitionis abstractae falsae s. rationis peruersae relinquebatur iudicium*, quod boni malique cognitionem fistebat obicuram, eoque ad errores mentem inclinabat: *conscientia fiebat serua* atque *erronea*, cum bonum esse pronunciaret, si de fructibus illis comederent protoplasti. Hic, omissa vltiori contemplatione, *iudicium illud sensuum atque rationis peruersae practicum erat vltimum*, quod ad *petitionem fructus vetiti actionesque ad hunc acquirendum ac gustandum producebat*. TER-

TIO hac ratione *malum*, eius scilicet fructus vetiti, quod in obscuritate cognitionis, a sensibus tantum suppeditatae de bono maloque, *habebatur pro bono ac placebat magis* seu voluptate permulcebat animos protoplastorum: *huic voluptati auctae inbaerebant primi parentes*, atque sic, tenebris menti offusis, *dubitare coeperunt de Numinis veracitate, benignitate, sapientia*, adeoque etiam *iustitia*, in lege, de non comedendo fructu arboris cuiusdam lata. Qua ratione *fiducia in Deo collocanda, amor timorque et reuerentia Numinis excutiebantur* atque *cumulus malorum moralium succedebat sanctitati*, quam inferebat imago Dei. Postquam igitur atheismus atque epicureismus totam occupauerat mentem protoplastorum: nullum, in hac intellectus obscuritate ac deprauatione per cognitionem erroneam, exstabat principium cognoscendi, ex quo eius ex arbore vetita prauitatem diiudicare potuerint primi parentes. Quo ipso *eius ille fructus vetiti* magis magisque induebat boni speciem atque *magis magisque placebat: unde adpetitio* eius vehementior *aliaeque actiones malae* propullulabant. Origo eapropter *peccati protoplastorum primi* est *eadem, quae supra (§. 286.) de peccato generatim fuit indicata*: eo autem *gravius fuit peccatum illud, quo maiores habebant perfectiones per imaginem Dei*, quibus intellectus tenebras dispellere, atque eo ipso motus voluntatis inordinatos impedire

dire poterant. *In peccati quoque protopla-*
storum primi grauitate aestimanda non exter-
nus modo actus, sed internus animi status est
respiciendus: qui quidem diffidentia, odio,
irreuerentia erga Deum, eoque multiplici
scatebat foeditate morali.

J. Complexus hoc modo variorum peccatorum
occupauit animum protoplaſtorum, dum le-
gem Dei, de non comedendo fructu arbo-
ris vetitae, transgrederentur: quo respectu
TERTVLLIANVS adv. Iud. c. 2. *pecca-*
tum primum totius decalogi inuersionem in-
terpretatur. Cum amorem quoque Dei supra
omnia et amorem erga semet ipsum atque alios
homines ordinatum animo primo parentes eie-
cerint: quid mirum, quod sua stultitia ma-
litiisque leges diuinas omnes violarent; nam
in legibus hisce principibus cardo vertitur
totius decalogi. Sic prauitas peccati inter
homines primi extensua patet, quum omnes
Dei leges omni conatu violarent primi paren-
tes officiaque negligerent et erga Deum, a
quo summis beneficiis aucti fuerant, et erga
semet ipsos, quos a summo perfectionum
culmine in profundissimam imperfectionum
voraginem detrudebant, et erga alios homi-
nes posterosque, quos aeternae mancipabant
miseriae, nisi Deus per satisfactionem infiniti
meriti succurrisset. Sed prauitas quoque pec-
cati primaeui intensua ad gradum perducta
fuit eminentem. Nam, per concreatas ima-
ginis diuinae perfectiones atque praesentissi-
imum gratiae diuinae auxilium, tam auda-
cis

cis verborum diuinorum detorsionis in sensum alienum et impudentis poenarum, quas Deus sanxerat, negationis fallaciam subodorari primi parentes, adeoque tentationi satanicae resistere potuissent facile: inprimis cum lex illa, perspicue proposita, interpretationem non redderet dubiam, nec non obseruatu esset facillima. Quapropter AVGVSTINVS de ciu. Dei L. XIV. c. 15. recte, *aestimare*, inquit, *oportet, quanta fuerit iniquitas in peccando, ubi tanta erat non peccandi facilitas.*

2. *Quinam fuerit primus motus in Eua peccaminosus*, a variis varie explicatur. Ipsius lapsus historiae sententia illorum accedere videtur proxime, qui *fidem maiorem suasionibus diabolicis, quam Numinis mandato, adhibitam*, adeoque *dubitationem de mandato Numinis* atque de Dei vel veracitate vel benignitate vel sapientia, adeoque iustitia, pro primo habent Euae peccato. Nam quousque praeceptum Dei, de non comedendo fructu illo, sic menti obuersabatur primorum parentum, vt fides assensusque illi haberetur: esus illius fructus non poterat tamquam bonum aliquod repraesentari atque placere, quod patet ex Gen. III. 1 - 3. Cum vero diabolus per calumniam impudentissimam peruerteret legem, a Deo latam, ac protoplasti hisce diaboli dictis aurem praeberent fidesque, mandato Numinis adhibenda, labefactari inciperet: tum arbor ista et ad vescendum accommoda et oculis grata et ad discendum optabilis videbatur vers. 4. 5. Quam quidem sententiam

tentiam tenent B. LVTHERVS comment. in Gen. III., LOMBARDVS L. II. dist. 21., BONAVENTURA in III. sent. dist. II. n. 4. Alii *superbiam primum fuisse peccatum contendunt, in hominibus quoque*, atque huc trahunt Sir. X. 15. Quod suo quoque modo potest asseri: cum peccatum omne contemptum legis diuinae inferat (§. 286.) atque hic dici queat superbus in Deum animus (§. 288. not. 3.). Sed *superbia hoc sensu est in omni peccato*, adeoque et in illa Euae dubitatione inuoluitur, nec peccati speciem quampiam determinat, de qua tamen h. l. sermo est. *Superbiam vero pro primo protoplastorum peccato habent Pontificii*, ex testimonio BELLARMINI L. III. de amiss. grat. atque idem sentire videtur LEO M. epist. LXXXVI. ad Nic. Aquil. *Scholastici* etiam, apud BIEL in II. dist. XXII. qu. 2., *hunc ordinem primaeui inter hominis peccati constituunt*, ut Euae peccatum dicant *inchoatum in superbia, progressum habuisse in auaritia, consummationem in gula*. Qualis ordo reperitur quoque apud BELLARMINVM L. III. de stat. pecc. c. 4. 5. PERERIVM L. IX. in Gen. disp. de pecc. *Vtrum nuda carentia imaginis diuinae fuerit peccatum primum*, disquiri quoque solet. Cuius quaestionis affirmatio conditionem hominis, naturalem atque in prima creatione concessam, infert rebellem in leges Dei seu inferiorem adpetitus sensitiui facultatem superiori adpetitus rationalis aduersam, licet per donum imaginis diuinae, concessum super-

perna-

pernaturaliter, statim repressam. Quae assertio vel adpetitus sensitiui rebellionem aduersus adpetitum rationalem, seu leges Dei, pro veri nominis peccato non habet, vel Deum ponit auctorem peccati, in subordinatione caussarum essentiali, in prima creatione constituta. Posterior sententia est in Deum iniuria atque S. scripturae contradicit, quae Gen. I. 31. expresse testatur, quod omnia Deus creauerit optima, conf. Eccles. VII. 30., atque Iac. I. 14. sq., quod nemo ad malum tentetur a Deo: prior definitionem peccati euertit, cum omnis cum lege Dei repugnans actio seu ἀνομία veri nominis peccatum sit dicendum. Quapropter *non affirmari potest illa quaestio sine veritatum gravissimarum detrimento.*

3. *Quod Eua prior Adamo fuerit a diabolo corrupta atque peccauerit, Moysi historia Gen. III. 6. et Paullus I Cor. II. 14. testatur. Quam assertionem non euertit, quod ante fuerit Adamo data lex illa, quam Eua exstiterit Gen. II. 6. sqq.: cum per Adamum cognoscere potuerit hocce praeceptum, conf. Gen. III. 2. sq. Nec obstat porro isti assertioni, quod Rom. V. 12. per vnum hominem introisse peccatum dicatur in mundum: quoniam hic non excluditur Eua, sed simul intelligitur sub hominis denominatione propter matrimonii vinculum, quod ex duobus hominibus efficit vnam carnem Gen. II. 24.*

4. *Quaestio, Cuius speciei arbor fuerit, quae occasionem peccandi primis subministravit pa-*
renti-

rentibus, per ea, quae in S. codice exprimuntur, determinari non potest: nec ullam habet illius decisio vtilitatem. *Arborem scientiae boni malique per legem Dei naturalem* explicare, quae scientiam boni malique subministraret, bona in praemium legem seruantibus atque mala in poenam transgressoribus proponat: *esum vero fructus per violationem legis naturalis*, qua decerpatur quasi aliquid ex lege diuina, interpretari cum MARQUARDO DE SVSANIS, Icto Vtinenfi, tract. pract. de Iudaeis et vsuris Part. I. c. IV. p. 47., *est nimis recedere a littera* et allegorias sequi coactas.

5. *Cum ex Mosis narratione tantam diabolus opportunitatem ad fallendum nactus fuerit, ut vno impetu prostrauerit atque corruperit Euam Adamumque Eua; illa autem opportunitas cum perfectionibus diuinae imaginis consistere non queat, sed nimiam in protoplastis stupiditatem postulet, ut nihil fere infantius fuisse videatur: aliqui huic Mosis historiae significatum tribuunt hieroglyphicum atque sub inuolucro memoratorum symbolorum aliud quidpiam denotari contendunt, conf. BAE-LIVS lex. hist. et crit. art. Eue T. II. p. m. 419. Verum Mosis breuiloquentia non excludit, sed probabiliter infert atque postulat plures actus, quibus intercedentibus, fallaciarum cumulus obtinere potuit, quo posito, opportunitas illa maxima ad fallendum euanescit. Alii bonorum angelorum praesidio tuendos fuisse protoplastos contra insultus diabolicos,*

bolicos, ex Numinis benignitate ac sapientia concludere volunt: cuius tamen angelicae tutelae mentio, non iniecta in Mosis historia, male habet viros hosce atque ad profanas ducit consequentias. Sed a silentio S. scripturae ad rei ipsius negationem illatio non valet: nulla adferri potest ratio sufficiens, qua probetur angelos bonos hic partes suas non egisse; licet easdem statui libertatique protoplastorum agere debuerint conuenienter.

§. CCXCVIII.

Confectaria
lapsus
protoplasto-
rum.

Confectaria peccati sunt mala physica seu reatus poenae, quorum vi ductuque in perpetuam detruduntur miseriam peccatores, nisi intercedat satisfactio (§. 286. 109. sqq.). Quae tristissima quoque fata memorantur de lapsis parentibus primis Gen. III. 7. sqq. PRIMO, post lapsum Euae atque Adami consummatum, statim vers. 7. adiicitur, quod aperti fuerint eorum oculi, ut suam nuditatem cognouerint, eoque ad hanc tegendam, consertis foliis ficulneis, subligacula sibi fecerint. Notabilem hic corporum mutationem contigisse, quae protoplastis probrosa et taediis creandis accommodata fuerit visa, aliqui statuunt, quod admitti potest eatenus, quatenus benedictio illa, in statu creationis atque integritatis concessa huic terrarum orbi, fuit subtracta post lapsum ordoque naturae corporeae perturbatus Gen. III. 17. sq. atque hinc sensationes iniucundae oriri potuerunt. Sed probri sensus, in
corpo-

corporum nuditate obuius, praecipue ex inordinatis animi motibus originem duxerit oportet: quia nuditas corporis, per se considerata, physicum modo malum infert, quod coniunctum habere potest taedium generatim, non vero speciatim pudorem, nisi ad aliorum referatur aestimationem atque culpam a nobis commissam, seu ad malum aliquod morale praeuium. SECUNDO, audita lehouae Dei voce, in pomario inambulante ad auram ventumque illius diei, Adamus et eius uxor sese ex eius conspectu in medias pomarii arbores abdidiisse dicuntur vers. 8. Per DEI VOCEM intelligunt aliqui simplicem vocem sermonemque, quem Deus cum protoplastis vers. 9. 11. 13. fqq. miscuit: sed quoniam vox illa, quae vers. 8. memoratur, tamquam euentus, qui praecesserit sermonem vers. 9. 11. 13. fqq., adducitur; cum maiori probabilitate קול יהוה אלהים vers. 8. per sonitum vehementem atque qualis ab ingenti procella, imbre ac tonitru, crebro fulgure intermixto, oriri solet, explicatur, atque רוח היום vertitur per ad vel versus ventum illius diei, seu secundum plagam, ex qua illo die ventus spirauerit vehementior. Eius generis manifestatio gloriae diuinae non est plane inusitata, sed in legis Mosaicae promulgatione legitur quoque Ex. XIX. 16. 18. 19. 20. XX. 18. conf. vers. 1. fqq., nec non tamquam signum peculiaris Dei praesentiae reperitur 1 Sam. VII. 9. 1 Reg. XIX. 11. 12.

2 Sam. V. 24. item act. II. 2. XVI. 26. Qualem aeris terraeque agitationem ipsi quoque gentiles signum afferunt prognosticon operis alicuius mirandi ac extraordinarii, a Numine patrandi, ut patet ex **CALLIMACHI** hymno in Apollinem, ubi, Deo aduentante, totum antrum atque aedes perhibentur commoueri, conf. **VIRGILIUS** Aeneid. lib. VI. vers. 256. sqq. **IAMBLICHVS** de myster. c. IV. **OVIDIVS** met. VII. v. 619. et cet. קול vero atque יהוה קול *tonitruum murmura denotare*, patet ex Exod. IX. 23. 29. 33. 34. XIX. 16. XX. 15. 1 Sam. VII. 10. XII. 17. sq. Iob. XXVIII. 26. XXXVII. 2. 4. 5. XXXVIII. 24. 35. phrasis כהן קול de Deo, cum tonitru excitat, usurpatur saepissime, ut 2 Sam. XXII. 14. Psalm. XLIX. 14. Ier. X. 13. XXV. 30. LVII. 16. Joel. II. 11. et cet. *De fulmine verbum הלה* dicitur quoque Exod. IX. 23. Iob. XXIX. 35. et הלה Psalm. LXXVII. 18., ut fulgura inter tonitrua mixta, in se redeuntia, iam in hanc iam in aliam plagam versa atque frequentia significantur. Quo posito, קול יהוה מתהלך rectissime ad יהוה, non ad יהוה refertur: ut sensus sit verborum primordialium vers. 8. Gen. c. III. *et perceperunt Adam atque Eva Iehouae Dei sonitum, qui sonus vagabatur per hortum versus plagam venti, qui illo die spirabat, seu tonitrua, quibus procella, fulgura, in coelo hinc inde discurrentia, permixta, versus ventum,*
qui

qui eo die spirabat. Quod spectaculum, protoplastis procul dubio inexpertum adhuc et inusitatum, eo magis terruit Deumque vindicem repraesentavit, quo magis sibi delictorum admissorum erant conicii. Quum creaturarum moralis puritas perceptibilem Dei praesentiam inferat in beatis, quemadmodum beatitudo in primis externa probat (§. 43.): probabile est, protoplastos in statu integritatis praesentiam Dei benignissimam peculiari modo sensisse, sub externo quoque symbolo, atque, hoc sensu, familiare cum Deo commercium habuisse. Quod signum praesentiae diuinae iucundissimum quia post lapsum et horrendam a Deo alienationem per cumulum peccatorum, in lapsu admissorum (§. praec.), cessabat atque terribilis inusitataque species obiiciebatur sensibus protoplastorum: illi non poterant non praecipere animo manifestationem Dei, tamquam iusti iudicis. Quapropter TERTIO latibula quaerebant, non ea mente, ut se Numinis omniscientiae subducerent, sed ut visibilem Dei praesentiam atque censuram fugerent, postquam mala physica expergefecerant dormientem conscientiam. QVARTO examen reorum vers. 9 - 13. sistitur, in quo interpretanda sunt omnia Numinis perfectionibus conuenienter: protoplasti vero consueto reorum more culpam a se in alios deriuare satagunt. QVINTVS, qui hic narratur, euentus comprehendit iudicis sententiam poenasque reis a Deo iniunctas

vers. 14 - 19. *Satanae*, qui per serpentem innuitur (§. praec.), supremus rerum moderator denunciat, fore, ut deiectus, vilis victusque viuide sentiat miserandam suae conditionis infelicitatem. Quod exprimitur a Mose, in semel assumpta serpentis imagine, seu in verbis, *eris omnium terrestrium bestiarum tum cicurarum tum ferarum execrabilissima: in ventrem ambulabis pulveremque comedes, quamdiu viues.* Quae quidem interpretatio optime in statum diaboli infelicissimum (§. 289.) conuenit. *Diaboli quoque victoria non fore sempiternam*, sed nasciturum aliquem ex muliere, qui conterat caput serpentis eiusque vim et opera destruat, praedicitur. *Eua poenas malaeque animae*, quae lapsum erant consecuta, imprimis exulceratam conscientiam, *senserat iamdum: corporis igitur mala*, quae indiuiso nexu copulata sunt cum animi corruptela, *repraesentabat potissimum Deus feminae*, partus nimirum dolores atque mariti imperium, quod moderatissimum si fuerit, inaequalitatem inuoluit tamen, philautiae ingratham. *Quae quidem mala quum sensus afficerent eoque facilius perciperentur in statu lapsus, ubi sensibus nimium inhaeretur: ad viuidiorem malorum animae atque peccatorum*, quae istis malis originem dederant, *adducere feminam debebant, ut remedium illorum oblatum eo facilius admitteret.* *Adamo vita aerumnosa ac laboriosa destinatur, quam tandem mortis cruciatus excipiant:*

piant: vbi, eodem, quo de Eua dictum, respectu, poenarum mentio iniicitur, praecipue temporalium, quae corpus affligunt maxime. Quod terrae fecunditas, in producendis sua sponte frugibus salutaribus, cessauerit propter protoplastorum peccata, expressis indicatur verbis vers. 17., maledicta seu infelix dicitur humus seu terra, vt carduos produceret fentesque seu lolia vers. 18., propter Adamum. Sic quidem cognoscimus perspicue, quid Deum mouerit ad infauistam terrae mutationem inducendam: quae vero huius sit caussa physica, non patet eadem claritate. Ordo caussarum, quo sequebatur antea terrae feracitas, immutatus fuerit oportet: quod vtrum sine miraculo et extraordinaria Dei operatione factum sit, plerique dubitant; alii tamen in aeterno Dei decreto nexum caussarum physicarum ita praeparatum statuunt, vt, praeuisopositoque in hoc nexu primorum parentum lapsu, secuta sit naturaliter terrae maledictio. SEXTO post latam in reos sententiam tunicis pelliceis induendos iussit Deus primos parentes vers. 21. SEPTIMO quum post amissam per lapsum imaginem diuinam, vi cuius dignoscere potuerunt facile bonum malumque, in obscuritate cognitionis per bonorum malorumque adparentium speciem flecterentur primi parentes: eiectioni seu migrare iussi sunt a Deo e paradiso, ne vel sua concupiscentia praua vel tentatione diabolica deluderentur occasione arboris vitae,

per quam ipem conciperent vanam immortalitatis atque in hac vnicum calamitatum, in quas per peccata inciderant, solatium quaererent, neglectis remediis superioris gratiae, quae destinauerat Deus primis parentibus, ut aeternam consequerentur beatitudinem. Sic *protoplasti ex paradiso expellebantur, ne, noua peccandi occasione arrepta, vana salutis temporariae spe lactarentur atque in peccatis obdurati aeternum perirent: sed suum πολίτευμα felicitatis non in terra, verum in coelo, esse intelligerent*, conf. Phil. III. 20., eoque coelestium bonorum desiderio magis tenerentur atque inflammarentur. Quo quidem sensu vers. 22. 23. c. III. Gen. sic verti possent: *et dixit Deus, ecce homo fuit antea, sicut vnus ex nobis* conf. Gen. I. 26., seu perfectiones habuit imaginis diuinae, ut facile dignoscere potuerit bonum atque malum, et tamen, diaboli artibus corruptus, manum extendit ad arborem vetitam atque lapsus in maximas incidit imperfectiones. *Iam ergo ne, in obscuritate cognitionis atque imperio bonorum adparentium, vbi facilior est corruptela, immortalitatem ex arbore vitae spe vana animo praecipiat homo, eoque, neglectis vere bonis, quae aeternam respiciunt felicitatem, in bona huius vitae mentem motusque animi defigat, per consequens in malis moralibus obduret, et, sua concupiscentia praua et diaboli fraudibus ductus, iterum, contra Numinis leges sanctissimas,*

ma-

manum admoueat arbori vitali, ut, eius decerpto et gustato fructu, viuat in sempiternum, eum ex Edenis pomario abegit, ut humanum, unde ortus erat, coleret. Singularis est sententia B. ZELTNERI in dissert. de imagine diaboli, qui verba כְּאֶחָד מֵאֵלֶּיךָ interpretatur per *sicut unus ex illo*, scil. diabolo, tunc adhuc, coram iudice Deo, praesente, seu *sicut unus ex malis spiritibus*. Quam quidem interpretationem l. c. probabilem reddere conatur quam diligentissime. Quum igitur imago diaboli nil, nisi imperfectiones lapsus, inferat; ex his autem procliuitas ad peccandum, quauis data occasione, sequatur: *pari, quo supra factum, modo ratio hinc reddi potest, cur ab esu fructuum arboris vitae prohibuerit Deus protoplastos.* OCTAVO de custodia paradisi per Cherubos agitur vers. 23., vbi Moses, et eiecto, inquit, homine, collocavit ab orientali parte pomarii Cherubos et flammeum enssem vibrantem, ad arboris vitalis aditum custodiendum. Per CHERUBOS varia varii intelligunt, prout quisque sua adoptat praeiudicia. MUSCVLVUS: *volucres grandes et terribiles*: THOMAS AQUINAS atque TH. BURNET *zonam torridam*, quam transire non potuerint ea terrae parte, quam inhabitare iussi fuerint protoplasti: HVGOGROTIVS Cherubos et flammam gladii, per *עַל דְּלֶאֱדוֹנִי*, *corascentem et flammeum gladium atque de ignibus, ex bituminofo Babylonis*

lonis agro accensis, per quos solos datus fuerit
aditus in paradisum, interpretatur: WILL.
NICHOLSIVS in collatione cum Thei-
sta P. I. p. 233. *paradisum circumdat vndi-
que materia quadam sulphurea seu bitumino-
sa, quae, postquam ex Dei iussu ac directione
flammam conceperit, murum effecerit igneum,*
qualem promiserit Deus suo populo Zach.
II. 5. *et cuius ope a terra, quam incolebant
homines, fuerit paradisus separatus; Cheru-
borum vero seu angelorum hic fieri men-
tionem, quia id fuerit moris Ebraeis scri-
ptoribus, ut opera Dei inusitata ac ipsas
plagas, e. g. pestilentiam, famem et cet.,
angelis tribuant. Alii Cheruborum no-
men, quod angelis in S. scriptura alias
quoque tribuitur, conf. Ezech. X., de spiri-
tibus intelligunt, quorum opera usus sit Deus
in arcendis protoplastis ab aditu ad paradi-
sum: sed quaenam fuerit illorum agendi
ratio, iterum disceptant. THEODO-
RETVS atque PROCOPIVS spectra
intelligunt horribilia, quae suo aspectu au-
dituque deterruerint protoplastos ab in-
troitu in hocce Edenis pomarium. Cel.
D. SAL. DEYLING obs. sacr. Part.
I. obs. 6. p. m. 29. *angelos hic statuit, qui
maximo splendore, qualis politissimi gladii,
ad solem vibrati, coruscatio esse solet, homi-
nes ab ingressu paradisi prohibebant et toties
adparebant, quoties eo redire audebant. An-
gelos alias quoque igneo et rutilante splen-
dore adparuisse, patet ex Luc. II. 9., quam
coele-**

coelestium spirituum claritatem ferre non poterant spectatores Luc. I. 12. *Cui sententiae vicina est B. LVTHERI, a PELARGO atque CALOVIO comment. ad h. l. p. 442. laudata, interpretatio, qua angelorum opera non gladium quidem, sed flammam gladio, ad solem vibrato, similem conspectui protoplastorum se obiecisse, asserit. CLERICVS angelorum operam adhibuisse Deum putat ad bitumen Babylonici aut similis agri accendendum, quo quasi flammeo gladio ad arcendos homines vti fuerint. Alii fulgura ignesque, e coelo emissos opera angelorum, concipiunt, quibus circumualauerit Deus paradisum infestumque reddiderit, ne protoplasti accederent. Nec video, quid obstet, quo minus interpretationes potiores, hactenus allatae, non sibi opponantur, sed coniungantur atque paradisi terrestris destructio simul innuatur. Si enim fulgurum ignes coelo delapsos hic cogitemus, qui pinguem atque sulphuream paradisi terram accenderint, vna cum vegetabilibus in eodem plantatis, angelorumque operam, et in excitanda et in conseruanda hac flamma fouendaque peculiarem, nobis sistamus: factum repraesentamus, cuius simile reperitur in euerfione Sodomae reliquarumque vrbium vicinarum Gen. XIX., et quod adeo fieri potuit: hoc autem posito, facile concipimus Cheruborum ignes et flammam gladio, ad solem vibrato, similes, eosque non vagantes modo ac cito trans-*

euntes, ut alias in fulminibus fieri solet, sed inhaerentes paradiso eumque inhabitantes atque accedentes, ut in hac conflagratione pomarii illius deliciae fuerint eversae. Sic ea, quae interpretes potiores h. l. separarunt, in amicitiam rediguntur. Sic mala physica, quae, ceu poenae, peccatum protoplastorum confecta sunt, ductu S. scripturae Gen. III. 7. sqq. patent: verum, ut haec magis adhuc in luce ponantur, sequentia erunt annotanda.

§. CCXCIX.

Imago
Dei
per lapsum
periit.

Perfectiones diuinae imaginis ab ordine gratiae peculiaris, quem constituerat Deus in creatione (§. 271.), dependent. Sed cum Deus, vi iustitiae infinitae, non possit benignitatem exercere, ubi ab ordine sapientiae deflectit rationalis creatura: perfectiones quoque imaginis diuinae, per Dei gratiam peculiarem conseruandae, subtrahita hac gratia, perierunt. Quapropter *post lapsum protoplastorum imago Dei secundaria*, quae immortalitatem, impassibilitatem atque imperium in creaturas reliquas comprehendit (§. 275.), *est eversa* et labefactata, itemque *primaria* (§. cit.) periit. *Claritas* scilicet *intellectus* in cognitione boni malique fuit *obscurata*, ut bona atque mala dignoscere non potuerint atque species boni malique deluserit postea protoplastos. Hinc ad voluptatem ex bonis adparentibus atque ad taedium ex malis adparentibus concipiendum

endum seu *ad peccandum proclives fuerunt*. Quae procliuitas quoniam audit concupiscentia praua: primi parentes post lapsum fuerunt *in statu concupiscentiae pravae* pro-nique ad officia et erga Deum et erga se-metipfos et erga alios violanda. Peccata inferunt reatum (§. 109.) atque disharmo-niam inter Deum atque peccatorem (§. 113. sqq.), quam peccatoris vires tollere non pos-sunt (§. 218. sqq.) nec aliae creaturarum vi-res, quoniam reatus ille ad infinitatem spe-ctat (§. 121. sqq.), sed solius Dei vis infi-nita (§. 124. coll. §. 120.), et quidem per-satisfactionem modo operans (§. 127. coll. §. 125. sq.): vnde protoplasti in statu concu-piscentiae pravae post lapsum, adeoque per peccata, quae commiserunt, *perpetuae damnationi atque infelicitati facti sunt obno-xii, nisi intercessisset satisfactio infinita*.

§. CCC.

Libertas seu liberum arbitrium radicali-ter, vt loqui amant, est in intellectu: qua-tenus ergo intellectus laborat defectibus, eatenus quoque libertas debilitatur. Sed intellectus protoplastorum est obscuratus post lapsum in cognitione verorum bono-rum malorumque et eorum specie fallitur facillime (§. pr.): quapropter *in bonis eligen-dis ac malis veris repudiandis, quae natura-liter quoque possunt cognosci, nimium vacillat hominis libertas*, seu non eadem promptitu-dine eligit vera bona, atque fugit vera mala

Quid
detrimenti
ceperit
arbitrium
liberum.

mala, qua eligit bona adparentia atque
 fugit mala adparentia. In satisfactione vero
 infinita atque bonis, quae ex eadem et pro-
 pter illam consequuntur, certa viuaque
 cognitione adprehendendis, plane coecu-
 tit vis animae repraesentatiua naturalis;
 cum principia illi supersint nulla, ex qui-
 bus cum certitudine queant concipi. Imo
 si quoque satisfactio infinita huicque con-
 nexa bona, per operationes gratiae diui-
 nae peculiaris, distincte fuerunt proposita
 atque ab intellectu protoplastorum adpre-
 hensa: posita tamen philautia illorum in-
 ordinata, quae necessario nexu cohaeret
 cum intellectus imperfectionibus, ex pri-
 uatione imaginis diuinae inuectis, bona
 malaque adparentia facile pondus habere
 potuerunt maius, quam bona malaque vera,
*vt post lapsum voluntas protoplastorum, per
 se spectata, non eadem promptitudine in haec
 bona vera adpetenda, in mala vero auersan-
 da, qua ad bona adparentia adpetenda, at-
 que ad mala adparentia fugienda, fuerit lata.*
 Cum ergo illud, quod libere eligitur seu
 in quo datur libera electio, placere debeat et
 tamquam bonum viua adprehendi cognitio-
 ne, vt eadem pronitate illuc feratur voluntas,
 qua fertur aliorsum; id vero in statu lapsus
 non contingat per vires naturales respectu
 bonorum, quae veram hominis felicitatem
 efficiunt (per antecc.): *primi parentes in
 bonis, quae veram hominis felicitatem effici-
 unt, non habuerunt libertatem seu liberum
 arbi-*

arbitrium. Satisfactio infinita atque cum illa connexa, sine quibus non esse potest vera ac sempiterna hominis felicitas (§. 127. 113. sqq.), vocantur bona spiritualia: *nullum igitur in spiritualibus relictum fuit protoplastis liberum arbitrium.*

1. Sic *protoplastorum libertas in iis, quae rationi sunt subiecta, nimium est imminuta.* Potuerunt ex Dei perfectionibus bonisque, hinc in nos deriuatis naturaliter, fidem naturalem concipere, vnde ad amorem Numinis aliaque officia Deo praestanda determinati fuerunt (§. 53.); varia in alio homine repraesentata bona ratio potuerunt esse, cur amarint eum atque officia, illi debita, praestiterint; idem de officiis erga se ipsos obseruandum: sed vires protoplastorum, per lapsum debilitatae, saepissime defecerunt, vt intellectus ignorantia obfuscatius aut specie bonorum malorumque delusus torpentem atque languentem reliquerit voluntatem in adpetendis bonis atque auersandis malis, imo pronam ad bona adparentia sequenda malaque adparentia fugienda, adeoque voluntas, reclamante licet ratione, in actus prauos eruperit. Quo ipso *in bonis malisque naturaliter cognitis libertas aliquando contradictionis seu exercitii, dum in omissione actionis, quam suscipere debuisset, substitit: aliquando libertas contrarietatis seu specificationis vacillauit, dum auersati sunt protoplasti, quod prosequi debuissent*

sunt aut v. v., per conseq. actum contrarium ei, quem fieri oportuit, exercuerunt.

2. *In bonis malisque spiritualibus*, ex ratione in §o allegata, *plane cessavit libertas post lapsum*, si spectes vires protoplastorum naturales: eaque et *contradictionis* et *contrarietatis*.

§. CCCI.

Hinc
exstiterunt
peccata
actualia.

Ex facultatis cognoscitiuae obscuritate secutae sunt falsae bonorum malorumque repraesentationes, quae produxerunt bonorum adparentium adpetitiones malorumque adparentium auersiones: ut adeo *cum hac protoplastorum corruptela*, ratione vis animae repraesentatiuae, *infausto nexu coniunctae fuerint* actiones legibus diuinis contrariae, seu *peccata actualia numero et specie multiplicia*. Posita igitur tanta facultatis et cognoscitiuae et adpetitiuae depravatione in protoplastis per lapsum, *non quidem determinati fuerunt ad certum in individuo actum peccandi*, sed si quem perpetrarunt, id libere factum est; *ad aliquos tamen confuse determinati fuerunt*, ut aliquos actus peccandi, in particularitate confusa, non potuerint non exercere.

§. CCCII.

Et
beatitudinis
defectus.

Deus pro sua iustitia gratiam atque benignitatem non potest exhibere, si ab ordine legibusque sapientiae diuinae deficitur: quapropter *protoplastis, qua peccatoribus,*

bus, subtracta fuit gratia Dei, seu locum hic habuit priuatio gratiae diuinae et ira opposita. Quoniam quoque beatitudo non, nisi per gratiae diuinae operationes, adeoque in statu, quo rationalis creatura regulis sapientiae diuinae conformiter agit, obtineri potest: *protoplastorum status*, quo exciderunt gratia Dei, alienus fuit a beatitudine, seu peccata illorum, per se spectata nec per satisfactionem infinitam expiata, abduxerunt eos a beatitudine, adeoque et a felicitate.

Opponitur beatitudini damnatio immediate: quidquid igitur a beatitudine auertit, illud in damnationis statum praecipitat. Quod ut clarius perspiciatur, de beatitudine et damnatione agendum erit vberius.

§. CCCIII.

Quid generatim sit beatitudo, (§. 32.) est indicatum, quoad per cognitionem naturalem id fieri potest: iam ductu S. scripturae erunt adiicienda quaedam, rationi obscura, quae vltiorem hic subministrant declarationem. Quum omnis creaturae rationalis emendatio atque ad maiores perfectiones progressus ab intellectu capiat initium: beatitudo quoque constituenda debet inchoari ab intellectu, adeoque intellectus primo debet fieri perfectior. *Ista intellectus perfectio vocatur visio seu intuitio Dei* Matth. V. 8. 1 Ioh. III. 2. Ebr. XII. 14., item *visio audit de facie ad faciem* 1 Cor. XIII.

Quid
beatifica Dei
visio :
cognitio
intuitiua,
comprehensio
sua :
lumen
gloriae.

12. et

12. et expresse opponitur cognitioni huius vitae per *ὅν καὶ τότε*. INTUITIO RERUM, a nobis diuersarum, datur modo per sensus, seu si res illae in nos agunt, adeoque per speciem propriam atque immediatam nos afficiunt seu per ipsam substantiam suam cum intellectu coniunguntur, ut loqui amant: opponitur illa COGNITIONI ABSTRACTIVAE ET SYMBOLICAE, qua per similitudinem aliarum rerum atque abstractarum ab iis affectionum, in symbolis clare perceptis, rem aliquam satis obscure cognoscimus. Deus quod ad substantiam non coniunctus est, in hoc rerum nexu, cum vi animae hominis repraesentatiua atque in eam agit, nisi per conseruationem atque concursum naturalem; haec autem Dei operatio non praestat Numinis intuitionem (per exper. et 1 Cor. XIII. 12.): ergo *peculiaris et supernaturalis, in beatitudine constituenda, requiritur Numinis actio in vim animae repraesentatiuam, qua Deus in se atque sine sensuum speciebus impressis alienis percipi dici poterit.* Et quum constans esse debeat illa supernaturalis Dei operatio: *perpetua et habitualis esse debet ea Numinis intuitio intellectualis.* Vocatur hic habitus cognitionis infusus LUMEN GLORIAE: et *lumen* quidem, quoniam facultati cognoscitiuae beati spiritus, respectu Dei rerumque diuinarum, idem praestat, quod lumen corporeum oculo atque animae per oculum, respectu rerum materialium;

lium; *gloriae* vero adpellationem accepit, quia perfectiones post hanc vitam, quae nomine veniunt gloriae, comprehendit. Adpellatur etiam apud doctores religionis Christianae **COGNITIO COMPREHENSIVA**: quoniam beati **COMPREHENSORES** audiunt I Cor. IX. 24. Phil. III. 12. sq., in oppositione ad eos, qui adhuc in stadio huius vitae currunt nec brabeum beatitudinis sunt adsecuti. Non quidem eo sensu, quod intellectus hominum beatorum tam perfecte Deum comprehendat, quam se ipse Deus cognoscit: sed tantum, quod nihil eorum, quae in Deo formaliter sunt, ignoret intellectus, gloriae lumine condecoratus.

1. *Formaliter in Deo sunt essentia, attributa et substantia essentiae infinitae: decreta vero Numinis libera* ratione illius, quod *notant* seu in casu recto innuunt, sunt actus voluntatis diuinae, adeoque intra Deum; ratione autem eius, quod *connotant*, ad res contingentes et a Deo diuersas referuntur. Quum igitur visio Dei beatifica praestet modo cognitionem eorum, quae formaliter sunt in Deo: *decreta Dei libera horumque connotata* seu *status creaturarum per Dei intuitionem non cognoscuntur*. Hinc *angeli beati futuros mundi euentus ignorare dicuntur* Matth. XXIV. 36. Marc. XIII. 32., itemque *Abrahamus et Iacobus, licet beati, nos nostrasque actiones ignorant* Es. LVIII. 16. *Quidquid igitur beati de statu mundi, sibi non praesentis, non cognoscunt per coniecturas, id ex peculiari Numinis reue-*
Reuschii Intr. in Theol. G g *latione*

latione seu manifestatione *haurire debent*: quam fieri posse aliquando, non negamus. *Quae ad probandam in beatis cognitionem futurorum praesentiumque et praeteritorum mundi euentuum omnium, afferuntur ex speculo essentiae diuinae, ea esse figmenta, ostensum fuit in pneumatica hypothetica (met. §. 1153.).*

2. *Visio illa Dei beatifica proxime respicit intellectum beatorum*: ab huius vero mutationibus voluntatem quoque illorum affici iucundisque commoueri affectibus, per se patet atque inferius declarabitur.

3. *Beatitudo etiam illa vocatur κατ' ἐξοχήν vita* Matth. VII. 14. XVIII. 8. 9. XIX. 17. Io. V. 29. Iac. I. 12. et cet. Quoniam scil. vita est facultas certarum operationum (met. §. 216.), atque facultas illa in beatitudine multo est excellentior, quam in hac vita: illa eminenti gradu potest vita adpellari. Adiungitur aliquando *aeterna* Matth. XIX. 16. XXV. 46. Marc. X. 30. Rom. II. 7. VII. 23. praecedente Daniele c. XII. 2. *Quo innuitur PRIMO continua huius vitae et actiuitatis conseruatio, nulla somnolentia aut tarditate, ex defectu virium, interrupta, feruient enim Deo beati nocte dieque* Apoc. VII. 15. et huc pertinet Apoc. IV. 8., ubi animalia, qui τὸ ἅγιον et cet. proclamant, ἀνάπαυσιν non habere die nocteque dicuntur: DEINDE illius beatitudinis perpetuitas significatur, qua per mortem nullum habeat finem, Apoc. XX. 14. I. Cor. XV. 54. Dicitur porro Rom. II. 7. 10.

δόξα, τιμὴ, ἀφθαρσία. GLORIA est variarum perfectionum possessio et manifestatio atque in iisdem delectatio, *quam beatis conuenire, antecedentia probant et ea, quae sequuntur, dilucidabunt.* HONOR postulat, ut perfectiones, quas ens habet, significentur atque sic ab aliis entibus cognitae illi ab his tribuantur. Deus largitur beatis perfectiones excellentes, adeoque illos honore dignos praestat; socii beatitudinis sunt aequi alter alterius perfectionum aestimatores, nec ullo odii et inuidiae stimulo agitantur, adeoque beati sibi tribuunt eas perfectiones, quas habet quisque: unde *honor beatis tribuitur et a Deo et ab aliis spiritibus coelestibus.* ΑΦΘΑΡΣΙΑ seu *incorruptibilitas locum inuenit in beatis*, quatenus status ille beatitudinis est perpetuus, nec vlla vnquam contaminabitur mutatione, quae in deterius atque corruptionem vergat: quo sensu quoque beatitudo vocatur 1 Pet. I. 4. κληρονομία ἀφθαρτος, ἀμίαντος καὶ ἀμάραντος, τετηρημένη ἐν ἔθρανός ἐις ἡμᾶς. PAX, εἰρήνη, ΠΕΡΩ stilo biblico significat accumulata omnium bonorum possessionem seu statum omnium bonorum aggregatione perfectum: *quo frui beatos, ipsa beatitudinis definitio insinuat.*

4. Beatitudinis status fuit haecenus potissimum consideratus respectu animae; sed corpus quoque de beatitudinis gloria participare, S. scriptura expressis indicat verbis: quapropter de hac erunt aliqua subiungenda.

§. CCCIV.

Corpora
beatorum
de
beatitudinis
perfecti-
bus partici-
pabunt.

Aliqui in eam ingrediuntur sententiam, quod animae statim post mortem subtiliora retineant corpora atque ex his praesentis vitae corporibus, quae iunguntur animabus, secum trahant: in mutatione autem illa mundi maxima, quam secuturam S. affirmat scriptura, hisce corporibus subtilioribus reliquae corporum, in hac vita cum animabus unitorum, particulae essentiales adiungantur, quae accessio horum corporum vocetur mortuorum resurrectio. Rationem corporis, cum spiritibus finitis semper coniuncti, repetunt potissimum ex limitatione repraesentationum in spiritibus finitis, quam ex corporis, cum spiritu finito harmonici atque uniti, existentia concipere liceat quam optime: inprimis in mutationum uniformitate, si vires mundi sub concursu Dei naturali agant. Quoniam vero corpora quaecumque per se sunt mutabilia: nihil impedire putant, quo minus aliquando in resurrectione corporibus illis, quae manent animabus hominum unita, statim post separationem corporis crassioris huius vitae, adiungantur aliae materiales particulae. Alii fore existimant, ut hominum animae per mortem ab omni separentur corpore: corpus vero in resurrectione denuo uniatur animae. In utraque sententia illud est indubitatum, corpus aliquod habituros esse beatos, aliquando quidem. Quod corpus, beatae hominis animae coniunctum, pro natura com-

commercii inter animam et corpus, *exercere debet cum anima beata harmonicas mutationes*: vt nimirum motus in corpore, qui nomen habent idearum materialium, sibi conformes habeant repraesentationes animae, adeoque sint typi seu schemata perceptionum animae; itemque v. v. volitionibus animae respondeant corporis motus, qui dicuntur voluntarii. Sed *illa mutationum harmonia esse non poterit, nisi corpus, pro sua conditione, ad maiores perductum est perfectiones*, vt, in suis mutationibus, perfectioribus animae operationibus conformari queat: vnde *beatitudinis, qua potitur homo, perfectiones atque bona in corpora quoque beatorum redundabunt eademque exornabunt.*

1. *Hypothesin illam, quae finito spiritui omni, adeoque et animae statim post mortem, corpus aliquod adiungit, pluribus persequitur pneumatica hypothetica (metaph. III 3. sqq. coll. I 107. sqq.).*
2. *Maximam aliquando fore mutationem mundi, quae complectitur resurrectionem mortuorum, iudicium Dei visibile atque solemne, quo sententia fertur in diabolos atque homines, a mortuis resuscitados, itemque mundi conflagrationem, quae consummatio dicitur saeculi, infra ex S. scriptura probatum fusiusque declaratum dabimus.*

§. CCCV.

Corpora
beatorum
gloria
condecoran-
tur.

Cum gloria dicatur variarum perfectio-
num possessio et manifestatio atque in iisdem
delectatio (§. 303. fch. 3.); ea autem in cor-
poribus, quae iuncta sunt animabus homi-
num beatis, reperitur (§. praec.): *gloria
condecorata sunt beatorum corpora. Qualem
quoque de iisdem testatur S. scriptura* 1 Cor.
XV. 24. fqq., ubi illis tribuitur ἀφθαρσία
vers. 42., δόξα, δύναμις vers. 43., πνευμα-
τικὸν εἶναι vers. 44., ἀθανασία vers. 54.

§. CCCVI.

Hinc
beatitudo
sensitiva
et
externa.

Quemadmodum corpus, quod animae
beatae est coniunctum, statui beatitudinis
est accommodatum, pro Numinis sapien-
tia, quae convenientias rerum spectat
(§. 304. fqq.): ita *res, beatos circumstantes,*
eidem beatitudinis statui respondere debent,
ex eiusdem sapientiae diuinae conforma-
tione. Quapropter *anima hominis beata,*
destructo per mortem corpore, quod eam
ad hunc terrarum orbem adstrinxit, *eas in-
habitat uniuersi oras, quae statui beatitudinis
sunt accommodatae:* atque si huius terrarum
orbis confinia non conueniunt beatitudini,
ad alias procul dubio abit uniuersi oras, ubi
res, animabus beatis circumfusae, statui
beatitudinis respondent et ubi per species
impressas augmentum cognitionis, oble-
ctationem ex mundo percipiendam alias-
que mutationes, beatitudini conuenientes,
habet. MIGRATIO ista vocatur SPIRITVVM
a recen-

a recentioribus atque *illa in beatis anima-
bus locum habet*: si hic terrarum orbis mate-
riaque illi circumfusa non est harmonica
beatitudinis statui. *Eam testatur S. scriptu-
ra*, dum Luc. XVI. 22. Lazari beati ani-
ma perducta dicitur ab angelis in finem
Abrahamae. *Praesentia rerum iucundarum,
beatos circumstantium, varie describitur in S.
codice Matth. VIII. 11. lectis accubare di-
cuntur beati cum Abrahamo, Isaaco et Iacobo
in regno coelorum*, quod pertinere ad statum
futurae gloriae patet ex Luc. XIII. 25. 29;
Apoc. VII. 9. sqq. *stare coram throno Dei, sub
huius umbra, sine fame et siti aut alia vexa-
tione, sub pastu agni ductuque ad fontes viuos
aquarum*; Apoc. XXI. XVII. *inhabitare no-
ua Hierosolyma, splendidissimam urbem.*

1. Res circumstantes mundi, quatenus iucun-
das animae beatae perceptiones praestant, ef-
ficiunt BEATITUDINEM SENSITIVAM
atque EXTERNAM, quae *distinguitur ab in-
tellectuali atque interna*, a visione Dei et per-
ceptionibus operationum gratiae diuinæ im-
mediatis profecta (§. 1125. metaph.).

2. *Vtrum oculi beatorum eleuentur, ut pertin-
gant ad visionem corporalem essentiae diuinæ,*
disquiri quoque solet, sed sine ratione pro-
babili ac utilitate: ea quidem sententia non
erit miscenda cum indubitatis et primariis in
hoc dogmate veritatibus. Illud vero non
sine probabilitatis specie potest admitti, quod
Deus se beatis per sensus quoque externos re-
praesentet, sub variis symbolis illuminantibus,

exhilarantibus, praesentiam Numinis gloriae plenam demonstrantibus; possibilitatem quidem huius Dei manifestationis facile concipimus. Vocatur illa ab aliquibus VISIO DEI INTUITIVA vel etiam BEATIFICA: quae tamen adpellatio ad intellectualem beatitudinem trahi quoque potest.

3. *Qui plura de beatitudine sensitiua atque externa, quatenus et ex symbolis diuinae maiestatis et ex aliis rebus enascitur, legere cupit, is adeat pneumaticam meam hypotheticam (§. 1118. sqq. inpr. §. 1123 - 1127. metaph.), ubi haec plenius tractata atque per recentiorum coniecturas illustrata reperiuntur.*

§. CCCVII.

Beatitudo
hominis
est
perpetua.

Posito semel eo gratiae diuinae gradu ac ordine, in quem beati traducuntur, intellectus, qui positus omnibus ad agendum requisitis non potest non hoc agere, seu est potentia necessaria, non libera, necessario lumine gloriae est illustratus; res quoque circumstantes in hoc sapientiae diuinae ordine manent semper eadem, adeoque semper eodem afficiunt modo corpus beatorum, ut positus hisce rebus circumstantibus, ex ordine sapientiae diuinae, sub hac hypothese necessario ponantur hae sensationes et non aliae: adeoque *visio Dei et intellectualis et sensitiua non est actus liber, sed necessarius, a quo cessabunt numquam beati, nec cessare poterunt.*

Sic

Sic in illos conuenit, quod de angelis asseritur beatis Matth. XVIII. 10.: *vident scilicet semper diuina patris, qui in coelis est.*

§. CCCVIII.

Lumen gloriae naturam animae beatae atque corporis coniuncti non destruit, sed perficit (§. 303.). Cum igitur natura animae consistat in vi repraesentatiua mundi, secundum corporis coniuncti typum, ut scilicet eas huius partes, quae proximae sunt et afficiunt animam, clare ac immediate, remotiores vero obscure et mediate percipiat, uti psychologia docet: *beata hominis animae res mundi circumstantes atque proximas clare percipit, eoque clarius cognoscit, quo maiores illi atque corpori coniuncto accesserunt perfectiones ex gloriae lumine (§. 303. 304.). Perceptiones quoque illas per attentionem, reflexionem, comparisonem, abstractionem atque ratiocinationem ad eo maiorem distinctionis gradum prouehere potest, quo maioribus tum pollet perfectionibus et quo clariores sunt perceptiones, pro corpore harmonico perfectiori.*

Qualis
cognitio
fit
beatorum,

I. Res physicae et mechanice agentes species impressas atque ideas materiales, per corpora beatorum perfectiora (§. 304.), multo subtiliores et perfectiores praestant, quam in hac vita per corpus coniunctum crassius et imperfectius. Quapropter quoniam ideae sensuales nobiliores et clariores perfectius sunt obiectum reflexionis, comparisonis, abstractio-

nis et ratiocinationis: homo quoque beatus ad rerum physicarum cognitionem multo perfectiorem adspirare potest, quam in hac vita. Hinc est manifestum, quod in coniecturis euentuum mundi mechanicorum longius prospicere et nobiliores eius generis euentus determinare queant beati, quam ab homine in hac vita potest fieri.

2. Nullum quoque est dubium, quin cognoscant beati suam quisque felicitatem, itemque socios beatitudinis, alios homines beatos atque angelos bonos. Quod suo modo insinuare videtur Ebr. XII. 22. sqq., vbi pii inter Iudaeos accessisse dicuntur ad Zionem montem et Dei viventis urbem, Hierosolymam coelestem, angelorum legiones, conuentum coetumque primogenitorum, in coelis conscriptorum, et iudicem omnium et ad spiritus iustorum perfectorum et cet. Quamquam enim loquatur hic Apostolus de iis, quae iamdum piis in hac vita contigerant, vt verbum, tempore praeterito, non futuro, positum, indicat; adeoque beatitudinis sublimioris, in hac vita obtinendae, rationem quoque explicet: certum tamen est beatitudinis rationem post hanc vitam fore demum perfectam; per conseq. a minori ad maius hic duci potest consequentia. Cum redemptore hominum, Iesu Nazareno, commercium in beatitudine innuitur expressis verbis I Theff. IV. 17. Io. XVII. 24. Angelis vocantur similes beati Matth. XVIII. 10. XXII. 30. eoque facilius cum illis colere queunt societatem (conf. §. 283.).

3. *Vulgo recepta est illa sententia, quod dignoscant se inuicem beati (nro. praec.): qua vero id ratione contingat, non idem est doctorum consensus. Quidam hic infusam statuunt notitiam; alii usu ac tempore acquisitam: posterior opinio magis videtur vicina veritati; cum prior multiplicet miracula, praeter necessitatem. Plura tradit de hoc argumento pneumatica hypothetica (met. §. 1154. sq.).*
4. *Per commercium cum aliis rationalibus creaturis augere beatos posse cognitionem et empiricam et rationalem, per se liquet: illud quoque actu fieri, non est improbabile (conf. met. §. 1157. sqq. 1171.).*
5. *Vt beatis cum aliis spiritibus intercedere queat commercium, opus est, ut cogitationes secum communicare, adeoque conferre sermones possint: qua vero illud ratione obtineatur, seu quomodo sermo et loquela beatorum formetur, pro diuersitate hypothesis in hoc argumento, diuersimode explicatur. Quapropter huius quoque rei tractatio prolixior pneumaticae relinquitur hypotheticae: nobis sufficit, rem ipsam tenere; de modo quilibet suo sensu abundet, dum veritates alias non labefactet.*

§. CCCIX.

Ea est rationalis creaturae essentia atque natura, ut status voluntatis plane dependeat ab intellectus statu. Si intellectus aliquid, ceu bonum malumue, repraesentauit satis clare: tum *illud* non potest non adpetere, hoc auersari voluntas, pro lege adpeti-

Visio
Dei
infert
Dei
amorem
intensissi-
mum.

petitus, quam anima ex Dei constitutione
 sequitur. Sed beatorum intellectus Deum,
 ceu summum bonum, clarissime sibi re-
 praesentat, ut absit omnis indifferentia aut
 comparatiua cognitio, qua Deus, ad aliud
 bonum relatus, huic postponi aut ad
 aequalitatem reduci queat: unde *beatis non
 potest non placere Deus summopere seu volupta-
 tem praestare summam beatis*. Voluptas, ex
 alicuius perfectionibus percepta, vocatur
 AMOR illius OBJECTI: quapropter ex
*intellectus perfectione, quam largitur visio
 Dei, sequitur amor Dei intensissimus, qui se
 in reliquas quoque creaturas diffundit, quate-
 nus sunt specula perfectionum diuinarum seu
 gloriam Numinis illustrant*. Cum FRUI
 BONO nihil sit aliud, nisi voluptatem ex il-
 lo percipere, adeoque amore eidem inhae-
 rere propter ipsum, ut AVGVSTIN.
 L. 1. de doctr. christ. c. 3. illud enunciat:
beati fruuntur Deo, ceu summo bono. Quem
 quidem nexum inter cognitionem beatorum
 de Deo, adeo perfectam viuamque, atque
 amorem indicat quoque S. codex 1 Io. IV. 7. 8.
*carissimi amemus nos inter nos: nam amor
 est a Deo. Quisquis amat, ex Deo natus est,
 Deumque nouit: qui non amat, non nouit
 Deum*. Excitat quidem Ioannes h. l. ad
 amorem Christianorum mutuum, verum ad
 eum, qui est a Deo, adeoque Numinis
 amorem sibi praestruit. Amorem quoque
 beatitudini coniunctum probat Paullus 1 Cor.
 XIII. 8., ubi fidem, quatenus spem bono-
 rum

rum futurorum complectitur, finem in beatitudine, qua bona illa sunt praesentia, habituram asserit, amorem vero permanfurum ostendit.

Intellectus quidem perfectio est perfectionis, in voluntate beatorum obuia, ratio, sed sufficiens: adeoque illo momento, quo beatorum intellectus lumine gloriae illustratur, voluntas amore Dei perfunditur. Quamquam igitur *ratio dependentiae lumen gloriae in beatorum intellectu sit prius amore Dei: ratione temporis tamen sunt simul cognitio Dei viua atque amor illius in beatis.*

§. CCCX.

Ratio, cur voluntas beatorum amore Numinis flagret, est lumen gloriae, quod intellectum illustrauit (§. praec.); sed hoc est sempiternum (§. 303. 307.): vnde amor quoque Dei in beatis in omne aeuum durat, atque ea, quae hinc sequuntur, nunquam cessabunt; per consequens *status ille perfectionum voluntatis, quas praestat beatitudo, in omne durabit aeuum, nec vlla contaminabitur imperfectione morali opposita.*

Voluntatis
perfectiones
in
beatis
sunt
sempiternae.

§. CCCXI.

Amor Dei supra omnia et intensissimus est fons et ratio reliquarum virtutum omnium: hinc enim timor filialis oritur, qui circumspectos vbique reddit beatos, vt a legibus sapientiae diuinae non deflectere conentur vnquam; intellectus quoque beato-

Voluntas
beatorum
est
sancta
et
ἀναπαύετῃ
τοῦ

beatorum perfectio errores prohibet omnes
 in boni malique cognitione, atque beato-
 rum potentia et res circumstantes tantam
 praebent opportunitatem, ut impedimenta
 in destinationibus beatorum procul absint:
 quare *beati et volunt*, per timorem Dei filia-
 lem eumque intensissimum, et *possunt*, per
 intellectus perfectiones seu cognitionis lu-
 men atque suae potentiae rerumque cir-
 cumstantium opportunitatem, *legibus diui-
 nae sapientiae conformiter agere*. Ratio,
 cur possint beati legibus sapientiae diuinae
 conformiter agere, est intellectus lumen et
 opportunitas interna externaque: ratio au-
 tem, cur velint, est timor Dei supra omnia.
 Sed ratio illa in beatis est perpetua (§.
 praec.): unde *perpetuo quoque possunt ac
 volunt conformare actiones suas ad leges diui-
 nae sapientiae*. Qui perpetuo vult aliquid
 atque potest, is ita inhaeret proposito, ut
 illud in actum traducat: ergo *beati sic in-
 haerent suo proposito, actiones ad leges diuinae
 sapientiae conformandi, ut illud ad actum tra-
 ducant*; per consequens *semper bonas actio-
 nes perpetrant et nunquam peccant*, atque,
 positis illis vitae beatae perfectionibus, *pec-
 care non possunt*. Separata igitur est a vo-
 luntate beatorum omnis imperfectio mora-
 lis, seu *voluntas beatorum est sancta* atque
non potest amplius peccare, i. e. a legibus sa-
 pientiae diuinae aberrare: qualis perfectio
 voluntatis *vocatur* ΑΝΑΜΑΡΤΗΣΙΑ,
 item *iustitia*, in qua Dauides se visurum
 sperabat

sperabat Deum Psalm. XVII. 15. Huc quoque interpretantur, quod *coetus beatorum* dicatur ἐνδοξος, μὴ ἔχων σπῖλον, ἢ ῥυτίδα, ἢ τὶ τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ᾗ ἅγιος καὶ ἄμωμος, i. e. gloriae plenus, nulla macula aut ruga aut vlla re tali praeditus, sed qui sanctus inculpatusque sit: quo trabunt Apoc. XIX. 14. candidas mundasque byssinas vestes, quas ad sanctitatem moralem referunt. Hoc respectu beati quoque vocantur ἰσαγγελοι seu angelis similes Matth. XXII. 30.

§. CCCXII.

Beati flagrant amore Dei, eoque perpetuo, nec vllum aliud bonum obscurare potest boni illius summi cognitionem, ut illud huic praeferatur aut aequiparetur (§. 310.); vnde in summo bono amplectendo et auersando non habent indifferentiam atque libertatem vel contradictionis vel contrarietatis. Amor ille Dei intensissimus et super omnia beatos determinat ad creaturas amandas pro bonitatis gradu, in illis conspicuo, seu prout vel magis vel minus illustrant gloriam Numinis: postquam enim amor ille Dei plane imperat beatis (conf. supr. §. 289. sch. 3. §. 1145. met.), nihil pro bono habere possunt, nisi quod referatur ad summum illud bonum seu illustrat gloriam Dei; alii respectus, e. g. familiaritatis, cognationis, affinitatis, coniugii et cet., qui saepe in hac vita, pro naturae animalis inopia, iudiciis de bonitate aut malitate obiectorum prae-

Quaenam
sit beatorum
libertas.

praebent rationem, plane cessant inter beatos. Nulla hic necessitudo pondus aliquod habet ad gradum bonitatis augendum: sed *amor creaturarum in beatis unice refertur* atque exigitur *ad gradum boni publici in Dei ciuitate*, ieu illustrationis gloriae diuinae, quam creaturae praestant. In bono igitur particulari atque finito sic versari possunt beati, vt illud eligant, quoniam ad gloriam Dei illustrandam facere id cognoscunt, vel etiam reprobare idem bonum, quoniam repugnat maiori bono, seu ei, quod gloriam Dei, i. e. bonum ciuitatis Dei publicum, magis illustrat, atque in hac collisione praefendum erit ceu maius, quod in comparatiua cognitione inter plura bona semper contingit, pro libertatis idea: quapropter *beati habent libertatem contradictionis*, vt bonum aliquod particulare et finitum eligere et reprobare, seu agere et non agere; itemque *contrarietatis libertatem*, vt inter plura bona eius generis particularia et finita vel hoc vel illud, prout magis placet, seu exactior est typus boni publici in Dei ciuitate, eligere, adeoque vel hoc vel illud agere possint.

Omnia in beatorum libertate abesse debent, quae imperfectionem inferunt voluntatis, quae carere potest rationalis creatura: quod idea beatitudinis insinuat. Iam vero malum pro bono eligere aut posse eligere, minus bonum praeferre maiori aut posse praeferre, adeoque proportionem inter gradum adpetitionis atque gradum boni-

bonitatis non seruare, est voluntatis finitae imperfectio, quae abesse potest: quapropter *libertas beatorum* non conflictatur hisce defectibus, adeoque *indifferentiam ad bene maleque agendum*, i. e. ad malum aequae ac bonum aut ad minus bonum aequae ac ad maius eligendum, *non infert*, qualis est imperfectio nostrae libertatis in hac vita. Quo magis creatura euehitur in perfectionibus, eo magis, pro voluntatis sanctitate, ad bonum determinatur: sed sine libertatis finitae detrimento; utpote quae consistit in facultate ex pluribus aequae possibilibus illud eligendi, quod maxime placet seu tamquam optimum repraesentatur, atque adeo facta rectaque manet, imo perfectior euadit, si intellectus non aberrat in cognitione eius, quod est vere bonum atque inter plura bona vere optimum.

§. CCCXIII.

Cum tantum beati perfectionum et intellectus et voluntatis cumulum possideant (§. 303. sqq.) sui que ipsorum sint conscii sibi, adeoque perfectiones illas intueantur; hinc autem voluptas oriatur iucundique affectus, pro gradu perfectionum, maioris minorisque intensiois: *beati summa perfunduntur voluptate iucundisque fruuntur affectibus*, pro maximo bonorum, quibus exornati sunt, gradu. Qui status quoniam dicitur felicitas (§. 4.): *beati erunt felicissimi, perpetuo* quidem, pro beatitudinis perpetuitate.

Quaenam
sit
felicitas
beatorum,

1. *Ex perfectionis intuitione* seu ex omni operatione perfecta, vt ARISTOTELES Eth. X. c. 4. loquitur, *oriri voluptatem* atque hinc iucundos affectus exfurgere, *psychologia docet empirica*. Cum visione seu cognitione intuitiva *perfectionum* S. quoque *scriptura coniungit gaudium* atque *laetitiam* Es. LXVI. 14. Psalm. XVI. 11. XVII. vlt. Imo in Ebraea lingua videndi verba, ad bona relata atque cum praefixo $\beth$ constructa, acquiescentiam quamdam ac delectationem in bono significant.
2. *Beatis tribuit S. codex eiusmodi felicitatem:* gaudium scilicet caeleste ac spirituale Rom. XIV. 17., intimum ac plenissimum, seu gaudium cordis Io. XVI. 22. 1 Io. I. 4. velut nuptiale Apoc. XIX. 7. aut conuiuiale Luc. XXII. 30., inter cantica et tripudia, velut triumphantium aut e carcere liberatorum Apoc. V. 9. XIV. 3. Epist. Iud. vers. 24., quo refertur quoque Es. XXXV. 10., vbi sub typo reuerforum ex captiuitate Babylonica describi putantur gaudia beatorum.
3. Intuitio perfectionum atque bonorum in aeterna vita sensationes comprehendit, partim a gloriae lumine et operationibus diuinae benignitatis partim a typo corporis nobilioris ex rebus externis profectas (§. 303. sqq.); sed tales *beatorum sensationes* in hac vita non habentur: vnde sensationes illae *nulli hominum in hac vita possunt per voces exprimi* aut *illarum idea per voces cum aliquo communicari*, sed manent, in hoc quidem statu, ἀερητα ῥήματα 2 Cor. XII.

XII. 4. (coll. §. 63. sch. 1.); per conseq. *voluptas iucundique beatorum affectus*, qui sequuntur ex illis sensationibus, *sunt* quoque *ineffabiles* 1 Pet. I. 8., vbi beatis tribuitur *χαρὰ ἀνεκλάλητος*, conf. 1 Io. III. 2. Ef. LX. 4. 1. Cor. II. 9.

§. CCCXIV.

In visione seu cognitione Dei, qua re-
praesentatur, sicut est, et quae omnibus
competit beatis 1 Cor. XIII. 12. 1 Io. III.
2. (coll. §. 303.), itemque in amore Dei
supra omnia, qui hinc oritur (§. 309.), nulla
concupi potest intensio seu maior gradus,
nec vlla remissio locum habere potest, si bea-
titudinis essentia persistere debeat: vnde
visio illa Dei, quae beatitudinem efficit in-
ternam et intellectualem, *omnibus beatis ae-*
qualiter erit tribuenda. Quod quoque S. scri-
ptura testatur, dum beatis Deum fore in om-
nibus omnia seu omnium cupiditates abun-
dantissime plenissimeque satiaturum 1 Cor.
XV. 28., itemque coronam beatitudinis im-
positum iri omnibus 2. Tim. IV. 8., asserit.
Sed cum in hac Dei visione imperet beatis
amor Dei (§. 309.) atque huius stimulo
non possint non beati semper Numinis vo-
luntati seu legibus sapientiae diuinae con-
formiter agere, i. e. bonas actiones perpe-
trare: continuo progrediuntur ad perfectio-
nes, in huius vniuersi nexu obtinendas,
atque iis, ex sapientissima benignissimaque
Numinis conformatione, cumulantur bonis,

Gradus
beatitudinis
accidentalis,
non
essentialis,
dantur.

quae beatitudinem constituunt externam (§. 306.). Bona in hoc mundo obuia seu finita gradus habent alteroque alterum est maius minusue: quapropter *in nexu mundi, sapientissime constituto, uni beatorum bona maiora, minora alteri obtingere possunt; per conseq. beatitudo externa et sensitiua habet gradus.* Ad hosce beatitudinis externae gradus pertinet gloriae corporis in beatis differentia gradualis, quam testatur S. scriptura I Cor. XV. 41. sq. Dan. XII. 2. 3., ubi cum diuerso solis, lunae aliarumque stellarum splendore comparantur corpora beatorum resuscitata. Quoniam vero Dei amor, super omnia, imperat semper beatis, ut nulli- bi aberrent a dictaminibus sapientiae atque voluntatis diuinae, adeoque per bonas actiones continuum progressum faciant ad perfectiones (§. 309. sqq.): *forma atque essentia beatitudinis externae, quae consistit in continuo ad perfectiones, ex mundo obtinendas, progressu, eadem et aequalis est in beatis omnibus.*

- I. Beatitudo quidem externa a rebus mundi huius, quae circumstant beatos, dependet, sed rerum harmonia, quam postulat Numinis sapientia, conformem habere debet statum beatorum internum: quapropter *gradualis differentia, quae in bonorum externorum affluentia reperitur, in statu quoque beatorum interno esse videtur.* De corporis diuersa gloria dictum est in paragrapho: de animae diuerso cognitionis, de rebus uniuersi, gradu atque hinc orta officiorum
erga

erga reliquos spiritus finitos praestatione vel ampliori et magis extensa vel restrictiori, pro maiori vel minori opportunitate, non videtur dubitandum.

2. *Qui in ipsa Dei visione et cognitione intuitiva gradus propugnant, tam claram essentiae divinae eiusque attributorum atque subsistentiarum cognitionem in omnibus admittunt beatis, quae sufficiat ad amorem Dei supra omnia atque acquiescentiam in Deo summam seu fruitionem eius perfectissimam. Quamquam igitur ea, quae fundamentum fidei in hoc articulo respiciunt, non evertant, adeoque hoc dogma de beatitudinis aequalitate, per se consideratum, non habeat momentum in principiis Socinianorum domesticis; in eo tamen a veritate aberrare videntur, quod internae beatitudinis affectiones cum affectionibus externae, quae per typum corporis, gloria caelesti condecorati, obtinetur, confundant.*

3. *Obiectiones, quae contra beatitudinis gradus accidentales instruuntur, huc redeunt fere. I.) Matth. XX. denarius, qui denotat, ex illorum opinione, vitam aeternam, omnibus aequaliter datus perhibetur. Sed primo per denarium beatitudinem denotari, scopo huius parabolae non est consentaneum, qui pro connexion cap. XIX. et XX. est, monstrare, quod mediorum, quibus ad beatitudinem emergimus, manifestatio et oblatio, seu vocatio ad regnum Dei, non debeatur nostris meritis, sed gratiae Nu-*

minis; non vero quod gloriae aeternae aequalitas obtineat. Quod quoque ex eo patet, quod denarius murmurantibus fuerit donatus; hoc autem in vitam aeternam non conueniat; item quod, denario accepto, quidam aliquid amplius desiderarint; fruitione autem Dei in beatitudine plene saturarentur omnium desideria. Deinde si vel maxime denarius in hac parabola per beatitudinem explicetur: nihil tamen cum certitudine hinc posset inferri, nisi aequalitas beatitudinis, quae locum habere quoque potest, si essentialis tantum beatitudo, ex nostra thesi, statuatur aequalis. 2.) Phil. III. 21., corpora beatorum indefinite conformia (σύμμορφα) dicuntur corpori Christi, ad gloriam perducto: adeoque altero alterum non habebit maiorem claritatis gradum. Verum ipsa vox σύμμορφον satis indicat, non hic quantitatem gradus seu τὸ πόσον eiusque aequalitatem, sed qualitatem seu τὸ πῶς atque hinc ortam similitudinem indicari, vt THEODORETUS ad h. l. recte monet; per conseq. locus ille nihil valet contra perfectionum gradus in corporibus beatorum. 3.) Deus adpellatur I Cor. XV. 28., respectu beatorum, omnia in omnibus: adeoque nulla potest concipi inaequalitas in beatitudine. Sed cum eodem capite vers. 41. 42. expresse asseratur inaequalitas in beatitudine, respectu corporum: antecedentia, vers. 28. allata, non possunt huic inaequalitati contrarium habere sensum, sed eum, quem in paragrapho innuimus.

Post-

Postquam scilicet gratiae regnum, quod per organa gratiae, a Deo constituta, administratur et ubi Deo tantum unimur per fidem in Messiam, est finitum atque traditum omnesque hostium motus infracti: *beati*, ex fide ad Dei visionem de facie ad faciem perducti, ex verbo ad ipsam substantiam, ex tenebris ad claritatem, *Deum habebunt immediate secum agentem, non per gratiae organa; Deus beatos reget atque sustentabit ipse, non per magistratus, angelorum ministeria, benefactores et cet. : quidquid homines hic quaerebant, quidquid magnificiebant, id erit illis ipse Deus, ut mens beatorum in Deo tota defigatur, voluntas acquiescat tota, omnes affectus et actiones in eum ferantur, adeoque beati in Deo cognoscendo, amando celebrandoque toti occupentur.* Sic erit Deus omnia in omnibus PRIMO tamquam primum principium atque causa efficiens princeps in constituenda beatitudine: DEINDE tamquam finis ultimus, quo omnes tendunt beatorum conatus, ut nihil agant beati, nisi ex motu perfectionum diuinarum, seu ad illustrandam Numinis gloriam. Hinc patet, hoc ipso, quod Deus sit omnia in omnibus, non tolli graduum in beatitudine accidentalium differentiam. 4.) Ex inaequalitate beatitudinis atque defectibus, qui in minoribus obtinent gradibus, oriri putant desideria inania, adeoque taedia, quae turbent felicitatem, necessario cum beatitudine coniunctam (§. 33.): per conseq. hanc inaequalitatem beatitudini repugnare. Quod

quoque ex eo patere arbitrantur, quod *beatitudo* sit *summum hominis bonum*: in summo autem *non dentur gradus*. Sed quod AD PRIMVM notari potest, quod ex defectu alicuius realitatis tum demum exsurgat taedium, si defectus fuerit verus, seu qui in tali nexu potuit euitari, atque pro vero ab ente rationali agnoscat: per conseq. *non est uniuersaliter verum, quod omnis defectus producat inane desiderium atque taedium in iis, qui sufficiente sunt instructi sapientia, quales sunt beati*. Quodsi nimirum ens rationale summo bono fruitur quiete ac tantis quoque cumulatur bonis particularibus, vt semper iucundis exsultare queat affectibus; caret autem bonis quibusdam particularibus, quae obtinere se non posse, per nexum sapientissime constitutum, plane perspicit: tum nulla adest ratio desideriorum inanium atque taediorum; cum ens, quod cum ratione atque sapientia agit, nihil desiderare queat, quod per nexum rerum sapientem fieri non potest, adeoque nec ex defectu eius realitatis concipit taedia, vt experientia docet. *Quod eo magis adhuc valet de beatis*, cum Numinis intuitio, qua gaudent beati, hisce praestet amorem Dei intensissimum et super omnia: nihil ergo desiderant, nisi quod Numinis voluntati atque ordini sapientiae diuinae est consentaneum. Quodsi ergo per illum sapientiae ordinem carent quibusdam bonis particularibus: nulla adest horum cupido, sed plene acquiescunt in Dei voluntate ac gubernatione, per conseq. in iis bonis,

bonis, quae per ordinem sapientiae diuinae in eosdem redundant. QVOD AD SECVNDVM, *summum* dicitur vel *absolute* vel *secundum quid* et *in certo genere*: illud non recipit gradus, sed in ens finitum non conuenit; hoc entis finiti essentiae consentaneum est, sed gradus illud habere non repugnat, vt pro statu illius entis sit summum. Tale *summum bonum secundum quid* est beatitudo hominum aliorumque entium finitorum: vnde illa *gradus recipere potest accidentales*. 5.) Loca S. codicis, quae differentiam aliquam in beatitudine probare videntur, *tales afferre censent graduum accidentalium characteres distinctiuos*, qui alibi beatis tribuantur *generatim*, e. g. 1 Cor. XV. 41. sq. solis claritas opponitur claritati lunae stellarumque, et differentiam beatorum in resurrectione innuere videtur; Matth. XIII. 43. autem omnes iusti fulsuri dicuntur ad solis instar: *per conseq. illa loca differentiam euincere nullam*. Verum si hic *distinguat* inter id, quod *absolute*, atque inter id, quod *comparate* dicitur, facile corrui illa exceptio, quae locis, differentiam beatitudinis accidentalem probantibus, opponitur.

§. CCCXV.

Beatitudinis differentia accidentalis rationem sui habet in abundantia vel maiori vel minori bonorum externorum et particularium, quae ex nexu mundi in beatos deriuantur (§. praec.). Sed bona illa externa

Illicque
secundum,
non
ex merito,
bonarum
actionum.

terna certo ordine, quem determinant leges sapientiae diuinae, quae bonum, imo optimum modo respiciunt, in homines deriuantur: vnde rationalis creatura ad bona, quae gradus constituunt accidentales beatitudinis, peruenire non potest, nisi actiones suas accomodet regulis sapientiae diuinae. Actiones tales adpellantur bonae, seu quae perficiunt statum mundi, adeoque et nostrum: quapropter *rationalis creatura, sub conditione bonarum actionum, ei rerum nexui accomodatur, qui ducit ad gradus beatitudinis accidentales.*

Quamquam vero bonae rationalium creaturarum actiones sint conditio, sub qua gradus beatitudinis accidentales obtinentur: non tamen merentur illos. Bonae enim illae actiones primo debentur; deinde Numini supremo nullam afferunt vtilitatem: adeoque meriti requisita non habent (§. 281.).

§. CCCXVI.

Causa
efficiens
et impulsiva
beatitudinis.

Beatitudo interna constituitur per operationes benignitatis diuinae, quae praestant visionem Dei et beatitudinem intellectualem (§. 303.): per consequens *Deus est causa efficiens beatitudinis internae.* Beatitudo externa dependet a rebus circumstantibus beatos spiritus in hoc vniuerso; ordinem vero, quo deriuantur ex rebus circumstantibus illa bona in rationales creaturas, disposuit diuina sapientia, voluit illum infinita benignitas atque produxit omni-

omnipotentia: adeoque *efficiens causa externa beatitudinis iterum est Deus*. Rationalis creatura accommodatur huic ordini ope luminis intellectus, ex quo voluntatis sanctitas proficiscitur: lumen vero illud intellectus a benignitatis diuinae operationibus dependet, et in hac vita et post hanc vitam, atque rationalis creaturae nulla hic est efficientia in eodem producendo, sed tantum in eodem admittendo receptiuitas: quapropter *causa quoque efficiens eius status in rationali creatura, quo conformatur ordini sapientiae diuinae atque ad beatitudinem emergit, est Deus per operationes benignitatis suae*; si id consideratur, quod hic est positium, cum in eo, quod negatiuum est, aliquis sit respectus rationalis creaturae. Constitutio beatitudinis est opus benignitatis: adeoque illius *causa impulsiva intra Deum seu interna est benignitas Numinis*. Sed haec sapienter administratur, pro Dei iustitia: vnde creaturis, quibus non conuenit, seu quae non sunt in harmonia cum Deo, tribuere non potest hasce benignitatis operationes, quibus beatitudo constituitur. Cum ergo homines in statu lapsus et concupiscentiae pravae in harmoniam cum Deo non redeant, nisi sublato peccatorum reatu per satisfactionem infinitam Θεανθρόπων (§. 127. 139.): *beatitudinis causa impulsiva externa principalis uest satisfactio infinita Θεανθρόπων*. Haec satisfactio adplicatur hominibus per fidu-

fiduciam in illa collocatam seu fidem, ut christiana religio docet: unde *caussa impulsiva externa minus principalis* beatitudinis est *fides*, ex disciplina Christianorum.

Quoniam *caussa* beatitudinis efficiens generatim est Deus; is quoque erit *caussa efficiens graduum beatitudinis accidentalium speciatim*: quoniam auctor est Deus ordinis rerum, beatos circumstantium, ex quo dependent illi gradus. *Caussa impulsiva interna et externa principalis hic eadem* manet: *externae* autem *minus principali adiungendae* veniunt *bonae spirituum actiones*, adeoque sanctitas (§. 315.).

§. CCCXVII.

Subiectum
quod
et quo
beatitudinis.

Posita *caussa* efficiente, quae sufficiente potentia est instructa ad effectum producendum positisque rationibus mouentibus completis, ponitur effectus; sed posito Deo eiusque omnipotentia positaque *caussa impulsiva interna et externa, eademque et principali et minus principali* beatitudinis, ponitur *caussa* beatitudinis efficiens, quae sufficiente potentia est instructa ad eam producendam, atque ponuntur rationes beatitudinis mouentes completae: quapropter *posito Deo eiusque omnipotentia positaque caussa impulsiva beatitudinis interna atque externa, eademque et principali et minus principali, ponitur beatitudo*. Hinc omnes finaliter credentes post hanc vitam beatitudinem consequuntur conf. Ioh. III. 16. 36. Nullum quoque

que alium modum saluandi homines, nisi per satisfactionem Θεανδρώπης, fide finali applicatam, admittunt religionis christiana dogmata: vnde *soli finaliter credentes beatitudinis fiunt participes*. Quod asseritur vi oppositionis Io. III. 18. 36. conf. Matth. XXIV. 13. Apoc. II. 10. Hinc beatitudinis *subiectum* quod sunt homines finaliter credentes, iidemque soli: *subiectum* illius quo facile ex antecedentibus quoque perspicitur; anima scilicet, quod ad intellectum et voluntatem (§. 303. 308. sqq.), item corpus (§. 304.).

§. CCCXVIII.

Beatitudo constituitur a Deo per benignitatem, quae impellit ad bona haec conferenda; per omnisapientiam, quae ordinem mediorum proposuit, quibus perducitur homo ad beatitudinem, adeoque et per iustitiam, quae est benignitas sapienter administrata, itemque per veracitatem, quam iustitia postulat; tandemque per omnipotentiam, cum perfectiones beatitudinis per concursum naturalem praestari non possint (§. 124. fs.): quapropter Deus in beatitudine constituenda manifestat benignitatem conf. Eph. I. 6., omnisapientiam conf. Eph. III. 9., iustitiam, veracitatem 1 Thess. V. 24. atque potentiam; adeoque *finis beatitudinis, a Deo constituendae, est perfectionum illarum seu gloriae diuinae manifestatio et illustratio, eademque aeterna, quoniam beati-*

Finis
beatitudinis
constituen-
dae.

beatitudo in omne durat aeuum (§. 307.),
conf. Apoc. VII. 11.

§. CCCXIX.

Beatitudo
interna
et
externa
in hac vita
non
obtinetur.

In hac vita Deum cognoscimus partim ex speculo creaturarum, partim ex reuelatione, quam tradit testimonium S. scripturae: alius modus Deum cognoscendi in hac vita nullibi prostat, per experientiam: nec ratio alium euincit, cum omne cognitionis naturalis initium incipiat a sensibus, pro animae essentia, in hoc statu determinata. Hinc quoque consentaneum est diuinae sapientiae, quod in operationibus gratiae, quas concedit hominum animis in hac vita, praestruat ideas sensuales aut phantasmata et hinc abstractas notiones in facultate hominum cognoscitiua. Sed siue ex creaturis adscendamus ad Dei cognitionem, siue testimonium S. scripturae illam subministret; ope idearum materialium excitatur species intelligibilis alicuius rei, per cuius affectiones Deus repraesentatur: unde in hac vita Deus non cognoscitur immediate ac intuitiue, sine speciebus intelligibilibus. Talis vero Numinis intuitio seu visio constituit beatitudinem internam: quare *in hac vita non participes fiunt homines internae beatitudinis.* Quod 1 Cor. XIII. 12. expresse confirmatur, ubi nunc videre Deum dicimus per speculum in aenigmate, tunc vero cognoscere, quemadmodum et cogniti sumus; item 1 Io. III. 3., ubi, quod

quod nondum adparuerit illud, quod futuri simus, asseritur. Beatitudo externa dependet a rebus externis iucundissimis atque constitutione corporis beatorum ad perceptiones rerum istarum circumstantium rite admittendas (§. 306.). Sed corpus beatorum maioribus gaudebit perfectionibus et qualitatibus illustrioribus, quam quibus nunc est praeditum (§. 304. sq.): alias igitur ex rerum externarum contactu motus ideasque materiales, easque nobiliores, concipiet, quam nunc obtinet, adeoque alias, easque illustriores, ideas praestabit mentales: unde *beatitudo externa in hac quoque vita per corpus praesens non obtinetur*. Quod S. scriptura testatur 1 Cor. II. 9. coll. Ef. LXIV. 4., ubi, nec oculum hominis vidisse nec aurem audiuisse nec animum cogitasse, quae praeparauerit Deus suis amatoribus, docet luculenter.

1. *Loquimur hic de eo, quod in homine fit ordinarie, ubi beatitudinis externae sensus in hac vita abest: utrum vero anima hominis, in hac adhuc vita degentis, extraordinarie ad typum corporis sublimiorem, per breue temporis spatium, transferri atque res, beatos circumstantes, cum ineffabili gaudio, percipere queat, ex singulari Numinis indulgentia, non negandum, opinor, omnino.* Assertionis huius exempla proflare videntur in Stephano Act. VII. 55. in Paulo 2 Cor. XII. 2. sqq. (conf. §. 63. sch. 2.).

2. Cum iis, quae de absentia beatitudinis in hac vita dicta fuerunt hactenus, consistere potest praegustus beatitudinis, quem propugnant Theologi nostrates, vid. B. I. W. BAYERI *dissertatio de praegustu vitae aeternae*. Quod ut pateat clarius, sequentia adii-cienda censemus.

§. CCCXX.

Quid
et
qualis
praegustus
vitae
aeternae.

PRAEGUSTVS VITAE AETERNAE est certa spes seu fiducia de beatitudine certo obtinenda, cum summa animi voluptate coniuncta: posset quoque dici acquiescentia in Deo, tamquam iunmo bono, quatenus de illius fruitione pleniori confidimus: item voluptas et delectatio, inusitata ac inenarrabilis, ex bonis vitae aeternae, quae spe certa anticipantur, sic concepta, ut bonorum terrenorum suauitas malorumque acerbitas obscuretur aut minuatur. Talis facultatis adpetitiuae status non potest obtineri, nisi facultas cognoscitiua certa sit de Deo placato, a quo solo sperari potest beatitudo (§. 75. sq. 104. fs.); Deus vero nobis non placatur, nisi intercedat satisfactio Θεωδουλῆ (§. 139.), eademque homini adplicata, quod fit per fidem, ex testimonio S. scripturae: vnde *praegustum habiturus vitae aeternae certus esse debet de satisfactione Θεωδουλῆ, sibi per fidem adplicata*. Talis certitudo exsurgit, in hac vita, per verbi diuini efficaciam supernaturalem (conf. §. 99. nr. 3.): vnde *praegustus vitae aeternae non obtinetur sine*

sine gratiae diuinae operationibus supernaturalibus, sub organis huius gratiae.

QVACKERI quidem atque horum hyperaspistes GEORG. KEITHIUS in *amica responsione ad I. W. Bayeri dissert. I. contra Quackeros*, A. 1682. hic habitam, eas propugnat *sensationes operationum gratiae diuinae, eumque adeo sensum Dei, qui fiat sine ullo monitore externo aut signo verborum quorumcumque*, quae Numinis operationes euidenciam sibi ipsis faciant, certissimamque et clarissimam sui ipsarum cognitionem in animis eas possidentium ingenerent. Alibi eam *de Deo cognitionem vocat intuitiuam* et immediatam, item *internum quemdam Dei rerumque diuinarum gustum et contactum sensibilem in animis piorum*: eam quoque distinguit a cognitione symbolica atque mediata. Illius etiam cognitionis intuitivae *primitias huic vitae tribuit et omnibus quidem, qui debitum puritatis atque sanctitatis statum, ad talem cognitionis gradum requisitum, sunt adsecuti. Probare suam conatur sententiam et ex dictis biblicis et ex experientia.* Dicta S. scripturae, quae huc trahit, sunt potissimum Psalm. XXXIV. 9. 1 Pet. II. 3. Matth. V. 8. 2 Cor. III. 18.: exempla sanctorum allegat quam plurima p. 24. sq. Verum neque dicta illa neque exempla, fide digna, probant, quod probandum sibi sumsit Keithius. Nam I.) Psalm. XXXIV. 9. et 1 Pet. II. 3. *quam suavis sit Dominus, gustare ac videre*, dicimur, sed in hoc Psalmo quoque *enumerantur beneficia* vers. 5. 6. 7. 8. *Reuschii Intr. in Theol.* I i 10. 11.

10. 11., ad quae attendendo agnoscere debemus atque gustare seu videre, imo palpare, Deum eiusque benignitatem: hinc autem non sequitur visio Dei immediata. II.) In loco 1 Pet. II. 3. alludi ad Psalmi verba, satis manifestum est: adeoque sensus eodem modo redit ad perceptionem beneficiorum Numinis, per quae gustatur cognosciturque Deus, tamquam ens benignissimum. Speciatim lac euangelii, (conf. Cap. I. sub fin.), rationale ac alienum a fraude vers. 2. commendauerat, tamquam medium, quo robur acquirere atque grandescere possint ad salutem Christiani, si modo senserint, ut vers. 3. habetur, quam suavis sit Dominus. *Conditio igitur, sub qua verbum euangelii corroborat homines, hic ponitur, ut eius efficaciam admittant, illuminentur in salutis oeconomia, in satisfactione Θεου Θεωπίας acquiescant, Deumque sibi repraesentent seu gustent placatum, amabilem ac suauem.* Quem sensum quia totus fundit contextus: hinc adparet, nullum hic Numinis gustum indicari, nisi qui ope verbi diuini obtinetur; adeoque nihil de immediata visione Dei hic doceri. Verba ista sensuum externorum non proprie accipi posse per se patet; cum Deus qualitatem, quae gustari aut videri proprie possit, non habeat: sed effectiue et emphatice, de eo, quod consequitur ex talibus sensationibus, i. e. de cognitione clara, sunt interpretanda. Modus cognitionis, vtrum haec sit immediata, an mediata, non exprimitur: is ergo assumendus erit, quem

con-

contextus suadet, mediatus scilicet, per cognitionem scil. beneficiorum diuinorum, partim in natura, partim in euangelio manifestatorum. III.) Matth. V. 8. beati praedicantur *animo puri*, nam *Deum videbunt*, nihil certo probat de visione Dei immediata in hac vita. Nam *PRIMO generatim dicitur, quod Deum sint visuri, non speciatim* de facie ad faciem *immediate*: vnde nihil repugnat, hic intelligi visionem specularem et mediatam. Imo *cum alia scripturae S. effata* expresse *denegent homini visionem Dei immediatam in hac vita* (§. 319.): *necesse est, ut hic locus de visione Dei mediata intelligatur*, si ad hanc vitam adplicetur. *SECUNDO non certum est, de visione Dei, quae in hac vita locum habet, sermonem esse*, sed maiori probabilitate de visione Dei post hanc vitam explicatur, quae contingat illis, qui puri sunt animo: quoniam alibi cum puritate mentis eadem visio beatifica alterius vitae coniungitur 1 Cor. XIII. 12. 1 Io. III. 2. Ebr. XII. 14. (conf. GERHARDVS Comment. ad Matth. V. 8. IV.). Verba Pauli 2 Cor. III. 18., *nos autem detecta facie splendorem seu gloriam Domini κατὰ πλῆρῶς μεταμορφωμένοι in eandem transformamur imaginem, splendore perpetuando* (ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν), *tamquam a Domini spiritu vel a spiritu, qui Dominus est*, non probant immediatam Dei visionem in hac vita. Nam *contextus docet, quod Apostolus comparatiue loquatur atque respiciat ad ea, quae vers. 7. 13. de Mose eiusque facie, detecta velamine, atque vers. 14. sqq. de Iudaeis, in Mosis doctrina occaecatis, dicun-*

tur; quam comparisonem continuat Cap. IV. Mediatoris scil. in N. T. atque eorum, pro quibus intercedit, rationem plane diuersam esse a mediatoris in V. T., seu Mosis atque Iudaeorum ratione, asserit. *Opponitur Mosis*, ceu mediatoris in V. T. *facies et persona*, splendore corporeo illustris, sed *velata*, *faciei* atque *personae mediatoris*, in N. T. seu Christi, *quae diuina luce coruscat* atque ἀπ' αὐγασμα Ἰῆς δόξης Ἰῆς ὑποστάσεως Θεῆς sit, praeterea sit resecta et *relucens in euangelio*, quod Christi, qui Dei imago, gloriam et perfectiones, i.e. eius personam, attributa et operationes seu officia, manifestet, vti exprimitur in nostro contextu 2 Cor. IV. 4., ita quidem, vt illuminentur hominum animi et conferatur salutaris cognitio gloriae Dei, in persona seu facie Iesu Christi vers. 6., omnibus, qui non se patiuntur a Satana excaecari vers. 3. *Paullus eiusque similes*, qui collustrati erant cognitionis salutaris lumine, *ex se reflectebant* seu *diffundebant hanc cognitionem in alios*, quos docebant, *non per typos et obscura vaticinia*, et *quasi velata facie*, sed *clare*, *sine inuolucris* et *quasi resecta facie*, ipse vero Paullus eiusque similes, a Deo sic illuminati atque *ad sanctitatem traducti*, *magis magisque referebant imaginem Dei Christique* et *continuo crescebant in perfectionibus et gloria*, *quam accipiebant a Dei spiritu seu Deo spiritu*. Sed in Apostolis doctoribusque euangelii relucebant Dei Christique perfectiones, ope verbi diuini vel inspirati, quod Apostolis erat peculiare, vel lecti

lecti atque auditi : per conseq. *nihil in hoc Pauli effato obuium est de visione Dei immediata, qualem habent beati.* Haec de dictis S. scripturae, quae Keithius allegat pro sua sententia, sufficiant: *experientiae atque exempla vel sunt fide digna*, vt Apostolorum, Patrum ecclesiae ipsiusque Lutheri, vel *fide carent* historica, vt mysticorum aliquot et aliorum enthusiastarum. *Haec* nihil probant contra nos : *illa* tantum in concreto non continent, quantum in abstractum transfertur; cum omnes illi expressis fateantur verbis, visionem Dei immediatam in hac vita non dari.

§. CCCXXI.

Visio Dei, quae lumen gloriae vna cum Beatitudinis
statum
in
hac vita
plene
cognoscere
et
declarare
non
possumus. iis, quae hinc sequuntur, adeoque beatitudinem internam praestat (§. 306.), itemque sensationes rerum externarum, quae ope corporis nobilioris atque pro opportunitate rerum externarum obtinentur et beatitudinem praestant externam (§. cit.), in statum huius vitae non conueniunt, nec praegustus aeternae vitae hasce largitur perfectiones (§. praec.). Quum vero illius ideam intuitiuam habere non possimus, adeoque nec illud plene cognoscere, concipere ac declarare, quod sensationi cuiuspiam nostrae, vel internae vel externae, aut eius parti, hinc abstractae, non assimilatur: *beatitudinis statum intuitiue ac plene in hac vita cognoscere, adeoque concipere ac declarare non possumus, sed tantum ab-*
abstractiue

stractive seu in *generalibus*, adeoque *symbolice*, quae cognitio, ratione rerum ipsarum, multum habet obscuritatis. *Quod* quoque *S. Scriptura testatur locis*, (§. 319.) allegatis, Ef. LXIV. 4. 1 Io. III. 2. 1 Cor. II. 9. 1 Pet. I. 8.

§. CCCXXII.

Quid
damnatio.

Damnatio opponitur beatitudini: quemadmodum igitur haec bonorum physicorum cumulum infert, quantus in rationali creatura potest concipi (§. 32. 303.); sic damnatio tantam malorum physicorum segetem comprehendit, quanta potest obtinere in rationali creatura. Ens finitum vno actu non habere potest mala omnia, quae illi possunt conuenire, sed successiue in ea delabitur: quare maior malorum cumulus in rationali creatura locum habere non potest, quam vt illa successiue tantum ad mala deuoluatur. Sic RATIONALIS CREATURAE DAMNATIO consistit in statu, quo continua serie ad mala physica seu imperfectiones progreditur, nullibi recreata per bona physica, quae obueniunt.

§. CCCXXIII.

Praestruit
sibi
peccata.

Regula sapientiae diuinae generalissima, quae speciales complectitur omnes, haec est, qua iniungitur, vt ens quaerat status sui perfectiones seu bona physica fugiatque imperfectiones seu mala physica, quod per veritates doctrinae moralis est in propa-

patulo; quapropter ad mala physica, adeoque ad damnationem (§. praec.), non potest inclinare creatura rationalis, nisi recedat a legibus diuinae sapientiae seu nisi peccet atque ἀνομίαν committat, i. e. non subtrahit Deus cuipiam creaturae benignitatem suam seu bona, ex nexu, sapientissime constituto, in ipsam redundatura, nisi recedat ab ordine sapientiae infinitae. Continuata igitur series malorum physicorum seu damnatio (§. praec.) praestruit sibi mala moralia seu peccata continuata: i. e. *posita* Numinis benignitate infinita, omnisapienter administrata, i. e. *infinita iustitia*, *necessarius est nexus inter mala moralia atque physica*, adeoque *damnatio creaturae rationalis non potest habere locum sine praecuo peccato.*

§. CCCXXIV.

MALA PHYSICA, quae efficiunt damnationem, per se quidem, seu, qua mala, spectata, inferunt defectus atque dissensus: sed rationalis creatura, horum defectuum conscia, taedia concipit, quae dolores variasque iniucundorum affectuum molestias complectuntur. Defectus atque absentia bonorum et perfectionum adpellantur mala PRIVATIVA: taedia vero, dolores iniucundique affectus, qui ex istis imperfecti- nibus oriuntur, audiunt mala POSITIVA. Hinc quoque *damnatio beatitudini* partim *priuatiue*, partim *contrarie* opponitur.

Consistit
in
malis
et
priuatiuis
et
positiuis.

§. CCCXXV.

Quomodo
in
S. scriptura
de-
scribatur
damnatio.

Damnatorum status locusque describitur in S. scriptura tamquam miserrimus et omni squalore infaustissimus. Vocatur ἀπώλεια, *perniciēs* Matth. VII. 13., ἀπολέσθαι, *perdi*, quod opponitur τῷ ἔχειν ζωὴν αἰώνιον Io. III. 16., ὁλεθρὸς αἰώνιος ἀπὸ προσώπου τῆς κυρίας καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰχθύος αὐτῆς, *aeternum exitium*, quo poenas dabunt domino eius. que gloriosae potentiae damnati 2 Thess. I. 9., *ira ventura* 1 Thess. I. 10., *Domini vindicta* 2 Thess. I. 8. Comparatur cum loco abominabili, propter Hierosolyma, *gehinnom* seu *gebenna* dicto, eoque nomine venit Matth. V. 29. sq.: dicitur quoque κείσιν γεέννης, *iudicium gehennae* Matth. XXIII. 33. In hac valle, quae *gehinnom* vocabatur, תופת seu תהומות *Tophet* erat obuius, humanis Molochi sacrificiis infamis, sub cuius symbolo repraesentatur damnatio Es. XXX. 33. Alia quoque, sensibus in hac vita molestissima, ad declarandam damnationis infelicitatem afferuntur. Sic vocatur damnatio ζόφος τῆς σκοτίας, *caligo tenebrarum* seu densissimae tenebrae Iud. vers 13. σκοτος ἐξώτερον, *imae tenebrae, ubi fletus stridorque dentium*, Matth. VIII. 12. XXII. 13. XXV. 30., πῦρ αἰώνιον, *ignis sempiternus*, Matth. XII. 8., qui praeparatus est diabolo et angelis eius Matth. XXVIII. 41., *stagnum ignis, ardens sulphure* Ap. XIX. 20. XX. 10. 14. 15. XXI. 8., *Tophet* seu
locus

locus execrabilis, pridem ordinatus ac alte lateque paratus, rogo ignis multisque lignis ardens, lehouae flatu, quasi sulphureo quodam torrente, eum incendente Ef. XXX. 33., vermis, qui non moritur et ignis, qui non exstinguitur Ies. LXVI. 24. Hinc damnati resurgere perhibentur לֹו־פּוֹת לְדִרְאֹן עוֹלָם, in decus atque contemptum aeternum, cui opponitur resurgere לְחַיִּי עוֹלָם, ad vitam aeternam, futuri dicuntur דִּרְאֹן לְכָל בָּשָׂר, fastidium omnibus, Ies. LXVI. 24., existere in cruciatibus, βασάνοις, Luc. XVI. 23., ὀδυῶνται, doloribus angi, vers. 25., cui opponitur respectu beatorum παρακληῖσθαι.

§. CCCXXVI.

Hic miserrimus damnatorum status dum infert priuationem bonorum omnium, quibus beati fruuntur (§. 325.): a Dei visione atque gloriae lumine damnati sunt alieni. Quod S. scriptura innuit, quae damnatos non videre vitam Io. III. 36., a Christo disiunctos Matth. XXV. 41., relictos Luc. XVII. 34., proiectos in tenebras Matth. VIII. 12. XXII. 13., velut a Deo expulsos, asserit. Quo referunt quoque Psalm. XLIX. 20., vbi de impiis dicitur, quod non sint fruituri luce. Cum ergo visio illa Dei inferat perceptiones operationum benignitatis diuinae (§. 303.): damnati benignitatis diuinae sensu carebunt; adeoque Deum sibi non repraesentare possunt, tamquam propitium.

Damnati
carent
Dei
visione
et
huius
confectariis.

§. CCCXXVII.

Quaenam
externa
et
sensitiva
damnatio.

Ex eadem ratione *corporum gloria* seu perfectionibus *erunt destituti* (conf. §. 305.). Quamquam enim *corpora damnatorum* futura sint perpetua atque *non corrumpantur* umquam: eas tamen *mutationes* a rebus externis *habebunt perpetuo*, quae *sensationes producunt iniucundissimas*, ut patet ex damnatorum infelicitate (§. 326.). Quoniam scilicet corpus, quod animae damnatae est coniunctum, pro Dei sapientia, quae respicit rerum convenientias, statui damnationis est accommodatum: res circumstantes eidem damnationis statui esse debent conformatae. Quapropter *animae damnatorum in ea* procul dubio *universi regione sunt collocatae*, ubi a rebus externis *afficiuntur iniucundissime*, cognitioque, quam largiuntur res, in mundo obviae, non delectationem, sed taedia procreabit. *S. scriptura* ignem *hic nominat* sulphureumque stagnum, quo *ustulabuntur semper*, nec non vermem, qui sit rofurus perpetuo, itemque sitim intensissimam. *Quae quidem taetus obiecta sunt ingratisima*. Oculos percellet tenebrarum caligo et fortasse alia visus terriculamenta se obiciunt: *nares* circumsonabit eiulatus damnatorum stridorque dentium: *nares* sentient foetores gravissimos: *lingua* procul dubio sua quoque percipiet incommoda. Sic *omnes sensus suos patientur* manes atque dolores: nec vlla
ex

ex parte *corpus damnatorum*; erit ab iniucundis speciebus impressis immune (conf. §. 326.); per conseq. *non erit impassibile*. Sunt quidem, qui haec in scriptura obuia metaphorice, de cruciatibus grauissimis, intelligenda contendunt: sed *quo minus ista proprie accipiantur, nihil impedit*; cum corpus, animabus coniunctum damnatis, hanc interpretationem propriam admittat.

Res vniuersi damnatos circumstantes, quatenus iniucundas praestant sensationes, efficiunt DAMNATIONEM SENSITIVAM atque EXTERNAM, quae *distinguitur ab intellectuali atque interna, a priuatione visionis Dei profecta*. Quemadmodum scilicet *damnatio interna Deum in se quidem benignum, beatis quoque fauentem, sed damnatis minus propitium, nec unquam placandum, et tamquam iustum iudicem seuerè punientem, repraesentat*: ita *externa damnatio mundum eiusque partes sistit minus harmonicas et tamquam ubique infaustissimas*. Quamcunque viam circumspiciunt damnati, qua in se deriuent bona, nullam reperiunt: cum bonis adparentibus inhaereant, quorum obtinendorum nulla amplius, pro Dei sapientissima gubernatione, prostant media. Sic *perpetuis damnati anguntur desideriis inanibus et sempiterna conflictantur infelicitate*, ex statu mundi externo, cui corpus accommodatum est, oriunda. Plura videri possunt de damnatione externa in *pneumatica hypothetica* (§. 1124. 1128. metaph.).

§. CCCXXIX.

Damnatio
est
perpetua.

Bonorum adparentium desideria malorumque adparentium auersiones sunt peccata (§. 286.). Cum ergo *damnati* perpetuis aestuent bonorum adparentium desideriiis malorumque adparentium auersionibus (§. 332.): illi *perpetuo peccant*, adeoque *cum Deo sunt in disharmonia* (§. 113. fqq.), per consequens *Dei benignitas in eos deriuari non potest*. Sed sine benignitatis diuinae operationibus seu visione Dei nemo adspirat ad beatitudinem (§. 303.): unde posito, quod damnatis perpetuo imparent bona adparentia, id quod status damnationis infert, *numquam emergere poterunt ad beatitudinem*. Cum vero status ille damnatorum naturaliter mutari non queat, propter nimis viuendam bonorum malorumque adparentium repraesentationes, ex ipsa damnationis idea: *Deus miraculose succurrat oportet damnatis, si saluari debeant*. Sed de isto Numinis concursu supernaturali nihil docent sacrae litterae, e contrario aeternam perhibent damnationem Matth. III. 12. XXV. 41. (conf. §. 326.): quapropter *ex disciplina Christianorum damnatio erit statuenda sempiterna*.

§. CCCXXX.

Quaenam
cognitio
damnatorum
et theoretica
et
actica.

Cognitio damnatorum theoretica extensa atque *clara esse potest*, pro typo perceptionum satis subtili atque ad motus celeriores, quibus perceptionum distinctio atque viuaci-

uacitas respondet, accommodato. Ex perceptionum claritate per facultatis cognoscitiuae partem superiorem emergere potest spiritus ad cognitionem abstractam, ex qua ad conclusiones tendat quamplurimas. Hinc nullum est dubium, quod *experientia multorum saeculorum damnatis cognitionem empiricam amplissimam subministrare queat* de rebus, in hoc mundo obuiis, nisi angustis huius vniuersi terminis illi coerceantur: *cognitio abstracta* hinc deducta, eaque amplissima, *earundem rerum multas affectiones ratiocinando potest manifestare*, nisi dolores damnatorum intensissimi meditationis actum turbent atque impedian. Quapropter cum conditiones, sub quibus amplissima damnatorum cognitio, et empirica et rationalis, de rebus, in mundo obuiis vel negari vel affirmari queat, non sint in S. scriptura aut per rationem satis determinatae: *certo illa cognitio theoretica damnatis nec tribui nec ab illis disiungi potest.* Diabolos ante suae damnationis complementum, sub ea conditione, quod, pro sapientissima Numinis gubernatione, per amplissima mundi spatia vagentur, nec per infelicitatis statum a seria meditatione in rebus theoreticis auocentur, vastam atque solidam veritatum theoretiicarum cognitionem adipisci, utique non repugnat (conf. §. 290): vtrum vero illud in reliquis quoque damnatis et post damnationis complementum obtineat, certo asseri non potest.

Inte-

Interim id *extra controuersiam* est positum, quod *damnati mala physica, quae ipsos premunt*, clare percipiant, adeoque suae infelicitatis probe sibi sint conscii: item quod *beatos dignoscant*, ecclesiae iudaicae dogma fuisse aetate scriptoris libri sapientiae, ex sap. V. 3. patet atque Christus eam sententiam extra dubium collocat Luc. XVI. 23. sq. *Dei quoque cognitionem theoreticam in damnatis non obliterari plane*, ex natura spiritus et antecedente notitia concipitur. Sed *in cognitione practica, rite instituenda, ea se offerunt impedimenta, quae sine miraculo superari non possunt in damnatis* (§. 329.). Bona, adeoque et mala, adparentia damnatis imperant seu tam viuide repraesentantur, vt nullius boni veri perceptio eadem obscurare queat. Cum ergo bonum, imperans spiritui, vim exerat tantam, vt nihil pro bono haberi queat, nisi quod cum bono imperante habeat consensum, illi quidem non contradicat: *damnati nihil pro bono possunt reputare, nisi quod cum bonis adparentibus, quae imperant illis, consistere potest.* Leges diuinae, quae gubernationem huius mundi sapientissimam atque benignissimam determinant, cum bonorum adparentium adpetitionibus, in spiritu obuiis, conciliari non possunt, sed iisdem repugnant: quapropter *damnati neque Numen supremum in gubernatione mundi, neque res in mundo, prout a Deo sunt ordinatae, habere possunt pro bonis; adeoque displicet damna-*

mnatis supremus rerum moderator in tota mundi gubernatione, displicent eis res omnes, in ordine, a Deo sapientissime constituto. Quidquid ergo bonitatis in rebus esse iudicant, illud ex relatione ad bonum adparens, quod eis imperat, aestimant: per consequens rebus contra ordinem diuinum abuti nituntur.

§. CCCXXXI.

Deum sibi damnati repraesentant tamquam iustissimum iudicem, seuerè punientem, et mala physica per vniuersi nexum infligentem (§. 322. 325. sqq. 330.): quapropter quoque displicet illis Numen supremum (§. praec.); vehementissime quidem, vtpote quem sibi, ceu fontem malorum physicorum, quae ipsos excruciant, repraesentant. Sed taedium, ex aliquo conceptum, producit illius odium: vnde *odio intensissimo Deum prosequuntur damnati.* Hinc Apoc. VI. 16. 17. *montes atque petras in auxilium vocare dicuntur, vt tegant ipsos, quoniam Dei conspectum ferre non queunt.* Ex viuida nimium repraesentatione bonorum adparentium, quae est intellectus deprauatio, oriri odium istud aduersus Deum, adeoque *intellectus corruptelam esse priorem odio illo, ratione dependentiae*, per se patet: interim eo momento, quo damnationis status obtinet, odium istud locum habere, ex natura spiritus est manifestum: per consequens *intellectus deprauatio non tempore est prior odio illo.*

Damnatio
infert
odium
Dei
intensissi-
mum.

§. CCCXXXII.

§. CCCXXXII.

Voluntas
damnatorum
est
imperfectissi-
ma:
quod
dependet
ab
intellectus
corruptela.

Postquam Dei odium damnatos plane occupavit, propter imperium bonorum adparentium (§. praec.): nihil, quod Dei voluntas sanctissima ordoque, ab illa constitutus, postulat, placere potest damnatis (conf. §. 330.). Quapropter in actionibus suis omnibus ad ea nituntur, quae diuinae voluntati sunt contraria: ergo *perpetuo peccant damnati* (conf. §. 324. 251.), adeoque *damnatorum voluntas ab omni sanctitate aliena est* atque ad omnem prauitatem pronissima, seu *imperfectissima*. Cum vero odium Dei intensissimum ex cognitione damnatorum deprauata exurgat (§. praec.): *omnis voluntatis corruptela in damnatis a deprauatione cognitionis dependet.*

§. CCCXXXIII.

Imperfectio-
nes
hae
voluntatis
sunt
sempiternae.

Ratio, cur tanta laboret peruersitate voluntas damnatorum, est cognitionis deprauatio (§. praec.); sed haec cognitionis corruptela tolli non potest in damnatis naturaliter seu sine miraculo (§. 329.): vnde *imperfectiones voluntatis in damnatis sunt sempiternae, nisi intercedat miraculum, quod eorum intellectum emendet* (§. 330.).

§. CCCXXXIV.

Quaenam
libertas

Damnatorum facultas cognoscitiua tantum percellitur viuide a bonis malisque adparen-

parentibus (§. 330.): unde in bonis adparentibus amplectendis auersandisque malis adparentibus non habent indifferentiam et libertatem, sed generatim illa necessario adpetunt, haec fugiunt. Interim in particularibus illis bonis malisque adparentibus libertatem habere damnatos et contradictionis et contrarietatis, ex varietate atque gradibus illorum euincitur (conf. §. 312.).

damnato-
rum.

§. CCCXXXV.

Maximo malorum physicorum cumulo premuntur damnati (§. 322. 325. sqq.), sui que ipsi sunt conscii sibi (330.), adeoque imperfectiones malaque sua intuentur seu perferunt; hinc autem taedia iniucundique affectus oriuntur, quae statum infelicitatis efficiunt: quare *damnati sunt infelicissimi*. Quas anxietates misériasque damnatorum *prodit quoque sacer codex* locis (§. 326.) allegatis, item Rom. II. 9., ubi *Θλίψις καὶ στενοχωρία* ipsis tribuitur, Sap. V. 3. Apoc. IX. 6.

Damnati
sunt
infelicissimi.

§. CCCXXXVI.

Damnatio consistit in tanto malorum physicorum cumulo, quantorum rationalis creatura, pro statu suo, est capax (§. 322.): qui status exsurgit ex plenaria induratione rationalis creaturae, qua inhabilis plane redditur ad visionem Dei. Haec est damnationis essentia, quae in damnatis obtinet omnibus (§. cit.): quapropter *damnatio*,
Reuschii Intr. in Theol. K k *quod*

Gradus
damnationis
accidentalis,
non
essentialis,
dantur.

quod ad essentiam spectata, omnibus damnatis aequali modo venit tribuenda. Interim maior atque minor malorum physicorum copia potest affligere hoc vel illud individuum, quod inter damnatos reperitur, quoniam status damnatorum, in individuo spectatorum, non potest esse perfecte idem; sed maior minorque copia malorum physicorum potest abesse atque adesse, in hoc vel illo individuo inter damnatos, adeoque efficit DAMNATIONEM ACCIDENTALEM: quapropter *accidentalis damnatio habere potest gradus*, prout in nexu mundi, sapientissime constituto, vni damnatorum plura aut maiora, alteri pauciora aut minora obueniunt mala physica. *Quod Christus quoque affirmat Matth. X. 15. XI. 22. 24. Luc. X. 12., ubi incolis urbium Chorazim, Bethsaida et Capernaum grauiores praedicat poenas in damnatione, quam iis, qui inhabitaverint Sodomam, Gomorrhham, Tyrum atque Sidonem.*

1. Huic statui damnatorum externo, qui poenas malaque comprehendit physica, *internus status* malorum moralium *respondet*, pro connexionem malorum physicorum atque moralium (§. 324. 251.): ut adeo nullum sit dubium, grauiora peccata esse commissa et adhuc perpetrari ab iis, qui maioribus premuntur poenis, quam ab illis, qui minoribus conflictantur malis physicis. Quod Theologorum aliqui eo usque determinant, ut, *pro modo, quo corpus damnati in hac vita vel magis vel minus*

minus, per has aut illas partes, fuerit peccatorum instrumentum, eo maiores vel minores, secundum hanc aut illam corporis partem, dolores perpetiatur anima infausta. Interne differentiam quoque gradualem habere possunt conscientiae morsus.

2. Priuatio visionis Dei seu cognitionis Dei intuitiuae, ex qua amor Dei super omnia atque hinc voluntatis sanctitas (§. 309. 311.), odium Dei voluntatisque prauitatem infert, adeoque peccata, non interrupta serie continuata (§. 322. 332.), vnde mala exsurgunt physica, quae damnationem constituunt (§. 322.): quapropter *mala ista priuatiua, defectus nimirum cognitionis Dei intuitiuae, omnibus damnatis aequali ratione competere dicuntur rectissime*; cum ad damnationis essentiam pertineant. Vocantur quoque poenae damni: quare *de hisce damni poenis damnati participant aequaliter*. Mala vero externa, quae, prout esse possunt vel maiora vel minora, maiores vel minores inferunt damnatis cruciatus, adpellantur poenae sensus: per conseq. *damnatorum poenae sensus sunt inaequales*.

3. *Quinam sit gradus damnationis in gentiliū infantibus demortuis, vel utrum per gratiam Dei extraordinariam illi a damnatione arceantur plane, disquiri solet h. l. a Theologis nostratibus: aliis ἐπέχειν eligentibus, ut IO. M V S A E O, ausführl. Erklær. Q. vlt. p. 704. sq., quo fere accedit H V L S E M A N N V S praelect. in F. C. art. VIII. S. II. m. I. §. 3.*

p. 444., qui eosdem a beatitudine quidem excludit, ex Io. III. 36. 2 Theff. I. 8., sed de qualitate ac quantitate supplicii nihil determinandum censet; *aliis poenas sensus atque positiua mala, non autem priuatiua auferentibus* ab hisce infantibus; *aliis eosdem beatitudini*, intercedente gratia Dei extraordinaria atque miraculosa, *adiudicantibus*. Inter quae *opinionum* diuortia *prima* atque *postrema pluribus militare videtur rationibus*, quam media: vbi enim abest visio Dei et hinc ortus amor Dei super omnia, ibi nec voluntatis sanctitas adest, adeoque peccatorum multitudo illorumque confectaria, seu malorum physico-
rum cumulus, exsurgit (§. 327. coll. §. 32. sq.).

§. CCCXXXVII.

Damnationis
caussa
efficiens:
impulsiua
interna;
externa:
subiectum
quod;
quo.

Deus, qui totum gubernat mundum, hunc quoque rerum nexum, rebus earumque statui conuenienter pro diuina sapientia, constituit, ex quo mala physica, tamquam poenae peccatorum, redundant in damnatos eorumque efficiunt damnationem: quapropter *supremus rerum moderator est malorum physico-
rum, quatenus ut poenae spectantur, causa efficiens*, adeoque et hoc respectu est causa efficiens *damnationis*, quam ista mala positiua constituunt. *Quod adseritur quoque de Deo in S. scriptura respectu* 1) *praeparationis* Matth. XXV. 41. 2) *comminationis* Gen. II. 17. 3) *irrogationis*, passim. *Quatenus vero actus positiui in-*
telle-

tellektus atque *voluntatis*, qui ad damnationem pertinent, *considerantur tamquam status quidam*, eatenus dependent ab ipsa damnatorum anima; *vti corporis mutationes infaustae* a rebus circumstantibus et corporis qualitatibus: quapropter *eatenus causa efficiens damnationis proxima* sunt ipsae damnatorum animae, corpora et res circumstantes. Ratio extra Deum, cur per nexum mundi mala ista in homines deriuentur, sunt peccata illorum non expiata, seu quorum reatus non tollitur (§. 324. 109. sqq. 127. sqq. 139.); intra Deum vero benignitas Numinis, rebus conuenienter seu sapienter administrata, i. e. iustitia: vnde *causa impulsiva interna damnationis*, quatenus, respectu Dei, vt poena, spectatur, est *iustitia Numinis vindicativa*, quo refertur *veracitas* illius in adimplendis comminationibus; *externa* autem, *peccata non expiata*. Cum quoque peccata non expiari queant, nisi intercedente satisfactione infinita (§. 139.), quae per acquiescentiam hominis in eadem, seu per fidem adplicatur (§. 132. sq.): *immediata causa*, quae sola actu et proxime damnat, est *ἀπὸ τῆς τελικῆς* finalis. De peccatis generatim id asserit S. codex Deut. XXVII. 20. Rom. VI. 23. Gal. III. 10. Iac. II. 10., de actualibus proaereticis Rom. VIII. 13. 1 Cor. VI. 9. 10. Gal. V. 19. - 21. 2 Theff. I. 6 - 9. Iac. I. 15., de ἀπὸ τῆς τελικῆς finali Marc. XVI. 16. Io. III. 18. 36. Ex damnationis formali ratione (§. 322.

325. sqq.) atque ex caussa hac impulsiva externa facile patet *subiectum quod et quo damnationis.*

§. CCCXXXVIII.

Finis
damnationis
α.) internus.

Deus in poena damnationis infligenda manifestat iustitiam suam vindicativam (§. praec.): praeterea ad mundi nexum, quo poenae statui cuiuslibet hominis convenienter irrogantur, decernendum requiritur omniscientia et omnisapientia, itemque ad hunc constituendum omnipotentia, per conseq. per damnationis poenam et omniscientia et omnipotentia manifestatur: tandem Numen supremum seuere in verbo suo hasce minatum est poenas, adeoque in harum comminationum complemento veracitatem suam ostendit. Consecutaria diuinarum actionum sunt finis illarum: adeoque *finis damnationis*, quatenus ut poena consideratur, *est omniscientiae, omnis sapientiae, eoque iustitiae vindicativae*, seu benignitatis diuinae sapienter administratae, 2 Thess. I. 6-9. Rom. II. 5. conf. Psalm. XI. 7. LVIII. 11. 12. Apoc. XIX. 1-3., *veracitatis* Apoc. XXI. 5. 8. atque *omnipotentiae* Apoc. XIX. 1. 2 Thess. I. 9. *manifestatio*, seu gloriae diuinae illustratio.

§. CCCXXXIX.

β) exter-
nus
an

Sic *finis poenarum infernalium internus*, i. e. harmonia cum bono publico ciuitatis Dei seu cum illustratione gloriae diuinae pro-

promouenda, patet: *utrum* vero *finis illarum externus, emendatio* scilicet vel *damnatorum* vel *aliarum creaturarum, recte statuatur*, hic disquiri posset. Quod *damnatorum* miseria ad confirmandos in bono beatos faciat, nec rationis nec S. scripturae dictamina euincunt: adeoque *beatorum emendatio pro fine damnationis externo haberi non potest cum aliqua certitudine*. Quum progressus quoque ad imperfectio- nes atque mala continuus, quem infert damnatio (§. 322.), ex reatu peccatorum infinito (§. 121. sq.), non queat interrumpi, nisi per miraculum satisfactionis summum (§. 124. 127. sqq.); de hoc autem post hanc vitam perpetrando vel de eo, quod iamdum est perpetratum, adplicando, ne- que rationis neque reuelationis effata pro- stent: nulla est probabilitas, quod damnati per poenas infernales emendantur ali- quando atque ad statum traducantur me- liorem ipsamque beatitudinem; per conseq. *emendatio damnatorum pro fine poenarum infernalium externo temere venditatur*. S. quidem scriptura tam aperte istarum poena- rum aeternitatem asserit, ut sententia oppo- sita nullam hinc adferre queat conuictio- nem. Ignis enim, qui torquet damnatos, non extingui, nec vermis, seu conscientia mordens aliaque mala, perire dicitur ex Christi effato Marc. IX. 44. 46. 48. coll. Ef. LXVI. 24., eodem modo, quo beatitudo in omne aeuum, עוֹלָם, αἰῶνα, in αἰῶνας τῶν αἰώνων

emendatio
damnatorum
aut
aliorum :
aeterna
est
damnatio.

αἰώνων *durare dicitur, damnatio perhibetur aeterna*, vt Dan. XII. 2., vbi mortuorum aliqui *experrecturi dicuntur ad vitam aeternam* (לְחַיֵּי עוֹלָם): alii *ad dedecus et miseriam aeternam* לְחַרְפוֹת לְרָאִין (עוֹלָם). Ita simpliciter quoque vocatur *ignis aeternus* Matth. XXV. 41. *supplicium aeternum* vers. 46. *cruciari sine requie, die nocteque, in saecula saeculorum, sulphure ac igne* Apoc. XX. 10. conf. 2 Theff. I. 9., conf. loca (§. 326.) allegata. Quo referendum erit, quod Io. III. 36. dicto non audientes filio *super se permanentem Dei iram*, cum qua damnationis poena est necessario coniuncta, *habere dicantur*: in oppositione quidem ad vitam aeternam, quae obtingat credentibus.

§. CCCXL.

Damnatio
diabolorum
eadem
essentialiter,
quae
hominum.

Malorum geniorum damnatio non differt in essentialibus ab hominum damnatione: eadem ergo mala et priuatiua et positiua, eademque sempiterna, complectitur atque ex iis, quae de hominum damnatione dicta sunt, declarationem accipit. Quibus consona sunt S. scripturae effata: ex 2 Pet. II. 4. ὁ Θεὸς ἀγγέλων ἀμαρτήσαντων ὃν ἐφείσατο, ἀλλὰ σειραῖς ζόφου ταρταρώσας; παρέδωκεν εἰς κέρισιν τετηρημένους, conf. Iudae vers. 6.; ex Apoc. XX. 10. ὁ διάβολος ἐβλήθη εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός καὶ τῶς θείας, ὅπου τὸ θηρίον καὶ ὁ ψευδοπροφήτης καὶ βασανιθήσονται ἡμέρας καὶ νυκτὸς εἰς τὰς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

§. CCCXLI.

§. CCCXLI.

Homines in ἀπιστία finali perseuerantes atque angelos malos esse futuros damnationis socios, ex variis S. scripturae locis est manifestum, v. g. Matth. XXV. 41., vbi hominibus iustus iudex denunciat, vt facessant in ignem sempiternum, diabolo eiusque angelis paratum, item Apoc. XX. 10. (§. praec.). Sic in infausto illo commercio hominum damnatorum atque diabolorum ab utraque parte, pro voluntatis peruerfitate, (§. praec. et 331. sq.), sibi inuicem mala augebunt atque incommodabunt. Quod vero diaboli speciatim hominum in damnatione carnisfices sint exstituri, neque ex tota corruptellae, quae se in creaturas rationales propagauit, ratione potest concipi, vtpote qua diabolus tamquam prima malorum origo princepsque corruptor, homo vero tamquam corruptus a diabolo fittitur (§. 296. sq.), neque ex verbis S. scripturae disertis est manifestum: quapropter *diabolos fore damnatorum hominum tortores temere affirmatur.*

Num
diaboli
sint
tortores
hominum
damnatorum
futuri,

Matth. quidem XVIII. 34. in parabola de seruo, qui debitum conseruo remittere nolebat, licet ipsi aes alienum a Domino esset condonatum, memorantur βαραισά, tortores, quibus seruus iste malignus fuerit traditus: sed PRIMO verba parabolae non sunt adeo premenda; DEINDE non vrget necessitas, qua inducti h. l. tortores per diabolos interpretemur, cum quaelibet res externae, quae male afficiunt damnatos atque excruciant,

nomine βασιλεὺς venire queant, a quibus
tum non excludendi sunt diaboli.

§. CCCXLII.

Damnatio
in
omne aeuum
durans
non
infert
contradictio-
nem.

*Duratio poenarum infernalium, in omne
aeuum protracta, non in se continet contra-
dictionem, PRIMO respectu rationalis crea-
turae: quia huius statui non repugnat, in-
terne vis repraesentatiuae gradus habere
debilitatos, vt obscuritas in cognitione
boni malique ratio sit corruptae facultatis
adpetitiuae; item non repugnat, eandem
creaturam vndique malis circumseptam esse
physicis, vt, quocumque se vertat, in
mala irruat iniucundaque sentiat. SE-
CVNDO non implicat contradictionem re-
spectu attributorum diuinorum. Quamquam
enim benignitas Dei ad creaturarum bona
perfectionesque promouendas tendat ve-
hementissime: propter simplicitatem Nu-
minis tamen eadem vis infinita, quae crea-
turarum perfectiones promouere studet,
tendit propter omnisapientiam ad agendum
rebus conformiter atque per ordinem me-
diorum debitorum. Sic ergo benignitatis
operationes se non possunt extendere ad
illas creaturas rationales, quibus non con-
ueniunt, seu quae ordini mediorum, a sa-
pientia diuina constitutorum, se non ac-
commodant. Iam si concipiamus rationa-
lem creaturam, quae ita inhaereat bonis
adparentibus, vt cognitio verorum bono-
rum sit obscurata semper: illa negligit vbi-
que*

que media bona vera adipiscendi, adeoque illi non conueniunt vera bona; adeoque Deus per benignitatem, sapienter administratam, non potest huic creaturae operationes benignitatis tribuere, seu bona conferre. Quo ipso talis creatura per nexum, a Deo constitutum benignissime atque sapientissime, tantum malis circumuallatur.

- I. *Obiici quidem posset, quod taedia atque dolores, quae ex malis percipiuntur physicis, id sua natura inferant, ut cautionem subministrarent rationali creaturae, qua in posterum ab iis deterreatur, quibus ad taedia illa fuit perducta. Cum enim Deus, pro sua benignitate, per se velle non possit, ut rationalis creatura sit misera et infelix, ex perceptione taediorum; sed propter connexa bona, ut scilicet illa taedia sint media et stimulus ad bona obtinenda vel ad mala euitanda: eam naturam spiritibus dedisse Deum existimant, ut malorum, quae affligunt, physicorum conscii, hacce malorum adperceptione, tanquam stimulo, agitentur ad media euitanda omnia, quibus ad ista mala ruerunt, seu ad euitanda illa mala. Quibus positis, sequi putant, damnatos, tot tantisque malis conflictantes, perpetuas accipere cautiones, quae impellant ad euitanda illa mala; adeoque illos tandem posse emendari: imo repugnare fini taediorum, quae pro sua natura concipiunt spiritus ex intuitione malorum atque imperfectionum, iisdem ad frugem meliorem seu ad*
auer-

auersationem illorum malorum, et mediorum,
 quae spiritum reddunt illis obnoxium, non
 perducere damnatos. *Verum* ex tota hac argu-
 mentatione *nihil colligi potest amplius, quam*
quod nexus sapientiae divinae inter intuitio-
nem malorum atque taedia, hinc oriunda,
pro fine habuerit emendationem spirituum fini-
torum: illud autem *non statim est manifestum,*
quod spiritus illi huic Numinis fini semper
agant conformiter. Experientia huius vitae
 quamplurima improborum exempla monstrat,
 qui, grauissimis licet taediis afflicti, iterum
 iterumque in bona adparentia ruunt, imo
 eadem, quae calamitatem intulerunt, bona
 amplectuntur adparentia, si aliis mediis, quae
 pro tutioribus atque melioribus habent, obti-
 neri posse videantur. Quod si igitur *ratio,*
quae ex fine taediorum, a Deo intento, su-
mitur, demonstrare debeat, quod poenarum
infernaliū aeternitas esse non possit: extra
 controuersiam foret ponendum, PRIMO quod
finis, a Deo per nexum vniuersi sapientissimum
intentus, peruertere non queat per abusum li-
bertatis in spiritibus finitis, sed is ubique ob-
tineatur; DEINDE quod *taedia, ex mediis,*
quibus grassantur spiritus illi ad bona adpa-
rentia, atque ex ipsis adparentibus bonis par-
ticularibus orta, necessario viuendam nimis im-
perantis boni adparentis repraesentationem ob-
scurent, ut bonorum verorum cognitio in
claritate praeualeat; TERTIO quod *resipiscen-*
tia, seu taedia, ex malis actionibus earum-
que confectariis percepta, cum proposito actio-
nes

nes illas euitandi in posterum, reatum peccatorum tollere queat. Sed horum nullum neque ex huius vitae experientia, neque ex essentia et natura spiritus finiti, quoad illam assequimur, neque ex rerum nexu reliquo, quoad rationi patet, euincitur demonstratiue. Nam PRIMO experientia peccatorum existentiam (conf. §. 287. sqq. 296. sq.) et horum possibilitatem atque modum existendi ratio (§. 286.) docet: vbi quidem in omnibus peccatis a fine Dei aberratur. DEINDE taedia quoque oriri possunt ex eo, quod media ad particularia bona adparentia, quorum destinatione ad bonum adparens, quod imperat damnatis, hi emergere sunt conati, fefellerunt atque mala loco bonorum in statum intulerunt damnatorum. Qua quidem ratione taedia producant auersionem illius mediorum subordinationis, quae frustrata est ipsos: non vero obscurat necessario viuendam adparentis boni imperantis repraesentationem. Vtpote ad quod obtinendum, varietas mediorum, seu adparentium bonorum particularium, datur infinita, seu innumerabilis, pro combinationis, vel mille rerum, varietate: vt spiritus damnatus ab hac via, qua non successit, per taedia hinc orta deterritus, semper inueniat aliam, quam ingrediatur. TERTIO conatus hominis naturales generatim non sufficiunt ad reatum peccatorum tollendum (§. 118. sq.): adeoque et resipiscentia naturalis nihil hic habet momenti. Quapropter impossibilitas damnationis
seu

seu status illius, quo semper rationali creaturae, in conatibus naturalibus constitutae, imperet bonum adparens, eoque illa peccet semper et in mala physica ruat continuo (§. 286.), nondum est probata satis ex fine poenarum atque taediorum externo et a Deo intento in rerum nexu sapientissimo (conf. §. 339.).

2. *Damnationis ideae* (§. 332.), quae innuit continuum ad mala physica progressum, atque adeo perpetuitatem damnationis infert (§. 329.), *veritas seu possibilitas per ea, quae sunt dicta, in luce ponitur*: per consequens quae ex sumta sine probatione idea damnationis (§. 332.) sunt deducta (§§. sqq.), eo ipso corroborantur.

3. Cum vero ex damnationis, quae in omne aeuum durat, possibilitate nondum sequatur existentia illius; sed haec libero Numinis decreto, quo nexum huius mundi constituit, sit relinquenda: *ex rerum nexu, quatenus per rationem atque S. scripturam innotescit, de existentia damnationis aeternae, seu status, quo continuus fit a spiritu finito progressus ad imperfectiones et mala physica, erit iudicandum in christianae religionis dogmatibus.*

§. CCCXLIII.

Existencia
aeternae
damnationis
probatur.

Ratio docet, reatum peccatorum ad infinitatem protensivae, extensivae et intensivae spectare (§. 121 - 123.), nec ullam illam viam probabilem, qua viribus finitis tolli queat peccatorum reatus, circumspicit, sed agnoscit tantum pro tuto reatus tollendi medio

medio vim infinitam (§. 124.), quae per satisfactionem se exerat (§. 127. sqq.). Verum sine reatu peccatorum sublato peccator non redire potest cum Deo in harmoniam (§. 117.); in disharmonia autem cum Deo, in rationalem creaturam ex nexu rerum sapientissimo bona, quae ipsi felicitatem afferant, redundare non queunt (§. 113.): quapropter *principia rationis nullam afferunt probabilitatem, quod damnatio, in quam peccata non expiata praecipitant* (§. 337.), *umquam sit habitura finem, nisi intercedat miraculum*, de quo tamen nihil determinare potest ratio. S. scriptura quoque expressis verbis damnatorum infelicitatem aeternam vocat, iis quidem circumstantiis, ubi alia vix euitari possunt incommoda, si aeternitatem de longo temporis tractu, cuius finis sit occultus, et non de aevi duratione interpreteris (§. 339.): quapropter *ex reuelatione nulla afferri potest ratio probabilis pro poenis infernalibus, finem aliquando habituris; adeoque aeterna erit damnatio.*

§. CCCXLIV.

PRIMO tamen *opponunt damnationis aeternitati Dei benignitatem atque misericordiam, quae sit in Deo essentialis et perpetua, ideoque in omnia perdurare dicatur saecula in S. scriptura, v. g. Psalm. LXXVII. 8 - 10. LXXXV. 7. CIII. 8 - 10. Es. XII. 1. Mich. VII. 9. Sed benignitas quidem est in Deo perpetua ac infinita: verum benigni-*
tatis

Obiectiones
 contra
 damnationis
 aeternitatem.

*tatis exercitium verum conuenientiis accom-
modari, pro Dei sapientia, supra fuit osten-
sum (§. 342.). Dicta S. scripturae alle-
gata, pro contextus ratione, intelligun-
tur de Dei misericordia, quatenus illam in hac
vita, adeoque poenitentibus, exhibet; per
consequens nihil probant contra damnatio-
nis aeternitatem. Quod si autem benigni-
tatis exercitium post hanc vitam, in omne
durans aeuum, intelligatur: salua mane-
bunt illa S. codicis effata, si de beatis ex-
plicentur; adeoque nihil hinc colligitur de
poenis infernalibus, finem habituris per
Dei misericordiam.*

SECUNDO *Numinis iustitiae contrariari
putant, peccatum, per breue temporis spa-
tium durans, voluptatemque momentaneam
aeternis compensari poenis: cum eo respectu
proportio nulla inter mala moralia atque
phyfica, quae hinc consequuntur, obtineat-
ur; finitum enim ad infinitum nullam ha-
bet rationem. Quo trabunt Luc. VI. 38.
eadem mensura, qua metiemini, mensura-
bitur vobis. Sed proportio illa atque ratio
in duratione malorum moralium atque phy-
ficorum, quod ad actum, non est quaeren-
da: verum in reatu peccatorum, qui ad in-
finitatem spectat (§. 121. sq.), atque adeo in
poenis, quae huic debent respondere (§.
251.).*

TERTIO *dicta sacra proferunt, quae satis-
factionis tantam innuere videantur vniuersa-
litatem, qua omnes spiritus saluentur, vel
quae*

quae finem damnationis et in hominibus et in diabolis profiteantur. PRIORIS GENERIS EFFATA S. SCRIPTURAE extant Rom. V. 18. 19. *quemadmodum* (mors vers. 17. seu reatus) per unius hominis delictum in omnes homines ad condemnationem: sic (vita vers. 17.) per unius iustitiam (redundauit) in omnes homines ad iustificationem vitae. Sicut enim per unius hominis contumaciam peccatores facti sunt multi: ita per unius obedientiam iusti fient multi. Porro huc excitantur ista loca, ubi sub Christo seu satisfactore, tamquam capite, omnia, quae in coelis atque terra sunt obuia, colligi atque in harmoniam redigi (ἀνακεφαλαιώσασθαι) Eph. I. 10., item reconciliari (ἀποκαταλλάξαι) Col. I. 20. dicuntur, utpote cum Christus pacem, concordiam atque harmoniam fecerit (ἐιρηνοποιήσας). Item huc trahunt Rom. XI. 32. *concluserit Deus omnes in contumaciam, ut omnium misereatur*: nec non Io. X. 16. *et alias oves habeo, quae non sunt huius ouilis, quae etiam mihi adducendae, meamque vocem audient et fiet unum ouile et unus pastor*, ubi per oves alias, adhuc adducendas, intelligunt damnatos, tandem liberandos atque ad Christum mediatorem accedentes. POSTERIORIS GENERIS DICTA proferunt PARTIM ex iis, quae ante fuerunt *allegata*, et vniuersalitatem satisfactionis tantam, ut ad damnatos extendatur, probare videntur, nec non ratione hominum damnatorum, ex Luc. XII. 48. *qui nesciuerit et pla-*

Reuschii Intr. in Theol. **Ll** *gis*

*gis digna fecerit, δαρήσεται ὀλίγας, vapula-
bit paullulum; ratione diabolorum ex Ec.
XXIV. 21. sq. tum inuifet (יִפְקֹד) le-
boua ad sublimem exercitum in sublimi
(עַל צְבָא מְרוֹם בְּמִרוֹם), i. e., ad dia-
bolos, vt interpretantur, vinctique cogentur in
harathrum et claustro concludentur, multo post
tempore visendi (מְרוֹב יָמִים יִפְקֹדוּ), i. e.
liberabuntur, ex eorum mente, ex damna-
tione; PARTIM illi, qui annihilationem
damnatorum successiuam per illata mala
phyfica statuunt, atque hinc finem poena-
rum infernalium inferunt, in suam sen-
tentiam ire cogunt Christum Matth. X.28.
timete eum, qui animam atque corpus per-
dere (ἀπολέσαι) potest in gehenna; quo spe-
ctare putant quoque, quod damnatio dica-
tur interitus aeternus 2 Thess. I. 9., mors ae-
terna Io. VIII. 51. XI. 26., item quod 1 Cor.
XV. 24. Christus abolere (καταργεῖν) dica-
tur omnem principatum, omnem potentatum
ac virtutem, et cet.*

Responsiones
ad
hasce.

Sed α) Rom. V. 18. efficacia satisfactio-
nis infinitae vniuersalis, ratione acquifi-
tionis, seu qua medium sufficiens omnes
homines ad Dei gratiam adducendi con-
tineatur, proponitur per comparisonem
reatus peccati, qui ab vno Adamo in reli-
quos transierit homines; vers. 19. adpli-
catio reatus atque satisfactionis, illius ad
damnationem, huius ad iustificationem,
prout ad multos pertingat, traditur: vt
adeo

adeo totus contextus hunc suadeat sensum. *Quemadmodum* (*Σάματος* vers. 17. seu reatus) *per unius hominis delictum in omnes homines* (peruenire potest) *ad condemnationem*, seu vt sententiae condemnatoriae fiant obnoxii atque alieni a gratia, in hoc rerum nexu : *sic* (vita vers. 17.) *per unius iustitiam in omnes homines* (redundare potest) *ad iustificationem vitae*, seu vt iustificari atque propter illam iustitiam vitae adiudicari queant. *Sicut enim per unius contumaciam peccatores atque damnati facti sunt multi*, (qui scilicet Christi iustitiam repudiarunt, adeoque peccatorum expiationem non acceperunt) : *ita per unius obedientiam iusti fient multi*, (qui scil. obedientiae illius satisfactionem sibi oblatam admittunt). *Quid vero in hoc sensu dictorum pro liberatione damnatorum ex poenis infernalibus* contineatur, non video, nisi hypothesin semel assumtam de damnationis fine huic textui, inuito contextu, atque inuitis scripturae locis aliis clarissimis intrudere velis.

β) Locis Eph. I. 10. Col. I. 20. *omnium, quae in coelis atque terra existunt, reductio atque reconciliatio in unum caput atque in unam harmoniam sub capite Christo explicari potest*, reliquis S. scripturae dictis conformiter, *de constitutione coetus fidelium, seu ecclesiae, et in hoc terrarum orbe, seu militantis, et in coelis, seu triumphantis, sub capite Christo. Quae quoque inter-*
Ll 2 pre-

pretatio confirmatur ex eo, quod Eph. I. 22. sq. II. 12. 13. 22. et Col. I. 18. expressa fit mentio ecclesiae et capitis Christi, ad quam ecclesiam diabolos hominesque damnatos tandem esse accessuros, nullo S. codicis testimonio constat; inprimis cum ex toto utriusque loci contextu pateat, quod illa collectio in vnum corpus, cuius caput sit Christus, atque reconciliatio, ab ordine mediorum dependeat, quem pertinere ad damnatos, nullis S. scripturae effatis clare patet. Sic igitur contextui respondet nostra explicatio et aliis quoque S. codicis effatis, ubi damnatio dicitur sempiterna (conf. §. 339.) atque meritum satisfactionis Christi non pertinere ad diabolos, ut Ebr. II. 16. conf. Luc. II. 10. sq. 1 Tim. II. 5.: quapropter eo usque erit ex praeceptis hermeneuticis retinenda, quousque hypothesis de damnatione finienda non est extra controuersiam posita ex aliis rationibus.

γ) *Quod Rom. XI. 32. agat de misericordia Numinis vniuersali, quam in satisfactione Christi constituenda atque offerenda omnibus exhibuit hominibus in hac vita: Io. X. 16. autem de ouili ecclesiae militantis sermo sit, per se ex contextu patet.*

δ) *Luc. XII. 48. τὸ ΟΛΙΓΑΝ non durationem temporis, sed gradum poenarum remissorem, quem concedimus (§. 336.), denotare, ipsa textus cohaerentia probat. Es. XXIV, 21. sq. per exercitum in sublimi diabo-*

diabolos intelligi, atque non potius Israelitas, qui per beneficia Dei singularia erant quasi, prae ceteris gentibus, in sublime elati, difficile erit probatu: sed posito, hic per exercitum in sublimi denotari diabolos, nondum tamen euietum erit, nisi velis inferuire hypothefi, quod per פָּקוֹר seu inuisere intelligatur visitatio gratiae, cum qua liberatio ex poenis infernalibus foret coniuncta, cum S. codex de visitatione quoque irae expressis passim loquatur verbis, v. g. Ex. XX. 5., vbi Deus dicitur פָּקַד עֵינַי אֶבְנֵי אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיִּפְקְדֵנִי עַל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, c. XXXII. 34. וַיִּפְקְדֵנִי עַל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּפְקְדֵנִי עַל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, Leu. XIX. 25. וַיִּפְקְדֵנִי עַל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: vt adeo sensus esse queat, etiam post multos dies et quantumcunque temporis fluxum fore, vt Deus inuisat seu afficiat poenis peccata eorum, qui vineti atque in barathrum coniecti sint. Quae quidem interpretatio magis conueniret reliquis S. scripturae effatis, vbi damnatio proponitur aeterna (§. 339. 342. sq.), quam alia, quae finem damnationis huc intruderet.

ε) *Qui, per annihilationem substantiae damnatorum, finem poenarum infernalium concipiunt atque in hanc sententiam Matth. X. 28., 2 Theff. I. 9., Io. VIII. 51. XI. 26., 1 Cor. XV. 24. interpretantur, illi probare tenentur, quod ΑΠΩΛΕΙΑ, ΑΠΩΔΕΣΑΙ, ΘΑΝΑΤΟΣ, ΚΑΤΑΡΓΕΙΝ substantiae annihilationem significet necessario. Quod quidem obtineri posset vel PRIMO, si vsus isto-*

rum vocabulorum perpetuus de substantiae annihilatione in S. scriptura ostenderetur: *vel* SECUNDO ex singulorum locorum contextu euinceretur, quod in iisdem nonnisi de substantiae annihilatione sint intelligendae voces illae. *Sed neutrum fieri poterit*: PRIUS enim corrui per usum vocum illarum frequentiore, quo denotant statum rei in deterius vergentis, licet, quod ad substantiam, perdurantis, e. g. Marc. II. 22. vtres, Matth. V. 29. corporis membra et cet. ΑΠΟΛΟῦΝΤΑΙ, sine substantiae annihilatione et cet. *Mors* quoque nihil infert, nisi operationum certarum defectum, non vero substantiae annihilationem. καταργεῖν proprie denotat viribus priuare, seu *eneruare*: sic *arbor* dicitur καταργεῖν *terram*, quando eam succo, ad germinandum requisito, exhaurit; Luc. XIII. 7., *promissio* dicitur κατηργημένη, quando fides ei denegatur Rom. IV. 14.; σῶμα τῆς ἀμαρτίας dicitur καταργηθῆναι, quando concupiscentiae pravae resistitur c. VI. 6.; imo ipse *diabolus* dicitur καταργηθῆναι, quando κρατος ei adimitur Ebr. II. 14. Quo quidem significato nihil de substantiali annihilatione aut emendatione diabolorum continetur: si hos per principatus et cet. velis intelligere; cum alii voces illas de potestatibus terrenis explicent. POSTERUS quoque non ante in luce poni poterit per dictorum S. scripturae contextum, quam ubi praestruitur illa hypothesis, quod poenae

poenae infernales sint finem habiturae, adeoque aliunde aliquid, ex S. scripturae dictis non manifestum, inferatur textui. Quapropter *natiua significatio epitheti, quo in omne aeuum durare dicitur damnatio, ratione grauiori conseruatur: si exitium, interitus atque mors de statu damnatorum, in deterius eunte, non vero de substantiae damnatorum annihilatione explicetur.*

§. CCCXLV.

Doctrina de damnatione finem aliquando habitura, seu de liberatione damnatorum, quae obtineat aliquando ex statu infelicitatis, coniuncta cum harmonia omnium cum Deo, vocatur ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΠΑΝΤΩΝ seu restitutio omnium; item AETERNVM EVANGELIVM: atque illi, qui illam tuentur, APOCATASTASTAE, item AETERNI EVANGELISTAE audiunt, atque ab AVGVSTINO adpellantur FRATRES MISERICORDIAE *intempestivae*, item MISERICORDES. Cum vero neque per rationem neque per S. scripturam huic sententiae aliqua conciliari queat probabilitas (§. 342. sq.): *illa temere inter christianae religionis dogmata refertur.*

Quid
ἀποκατά-
στασις
πάντων:
non
probari
potest.

I) *Doctrina ἀποκαταστάσεως πάντων*, vti hodie a suis patronis defenditur, recoquit Origenis placita, ex philosophia Pythagorica atque Platonica hausta. Nam Origenes

α) vocabulum illud ἀποκατάστασις saepissime adhibet:

β) primogenitos atque animas seu spiritus iustorum solos statim a temporali morte beatitudini adiudicat perfectae, sine omni purgatione:

γ) plerasque vero animas fide quidem in redemptorem mixas, sed terrenarum rerum contagio laborantes adhuc, postquam corpore sint emissae, per varia deduci loca existimavit, in iisque expurgatas errorumque tenebris exsolutas splendidiorum et celsiorem regionem conscendere sensim, donec ad summum felicitatis apicem pertingant:

δ) Diabolum quod ad substantiam quidem superfuturum, quod ad voluntatem vero malam et opera destructum iri putabat:

ε) ex Psalm. CX. 1. 2. dixit Dominus domino meo et cet. item ex I Cor. XV. 24. sq. deinde finis, cum tradiderit regnum Deo patri et cet., fore arbitratur, ut, subactis Christi inimicis, in unum finem per filium bonitas Dei creaturam reuocet uniuersam:

ζ) nouum mundum in eoque omnia noua ex Ies. LXV. 17. 2 Pet. III. 13. Apoc. XXI. 1. sibi pollicetur.

Quod de Origene patet ex HVETII *Origenianis*: de apocatastasis autem recentioribus ex PETERSENI *Geheimnis der Herwiederbringung aller Creaturen*, atque ex aliis huius argumenti scriptionibus. Vbi tamen non potest negari, quod patroni restitutionis omnium non ubique in specialibus con-

sen-

sentiant: in eo tamen plerique recentiorum conueniunt, quod

α) homines per perfectissimam boni omnis, quod in Adamo perdiderunt, recuperationem;

β) hoc vniuersum per noui coeli nouaeque terrae productionem;

γ) omnes denique creaturae contumaces atque rebelles aduersus Deum, siue angeli, siue homines fuerint, per multorum saeculorum seu αἰώνων τῶν αἰώνων purgationem sub Christo in harmoniam sint rediturae cum Deo atque huic subiiciendae.

Misericordium sui aevi dissensum enarrat AUGUSTINVS de ciuit. Dei c. XVIII-XX. Alii enim nouissimo iudicio *propter intercessionem*, inquit, *sanctorum neminem hominum damnandum esse putabant*: alii *peccatorum omnium impunitatem promittebant*, etiam *haereticis propter participationem corporis Christi*: erant denique, *qui non omnibus, sed iis tantum, qui apud Catholicos fuerint renati, etiamsi postea in multos errores et crimina prolapsi fuerint, veniam quandam et remissionem poenae aeternae promittebant*; ita ut *omnis illa impietas, quanto maior fuerit, non iis valeat ad aeternitatem, sed ad diuturnitatem magnitudinemque poenarum*. Lib. quoque cit. c. XXIII. ex misericordiis eos in medium profert atque refellit, *qui diabolorum supplicia non duratura in omne aeuum existimarunt*.

2) Vox ἀποκαταστάσεως πάντων desumpta est ex Act. III. 21. atque τῇ εὐαγγελίᾳ αἰωνίᾳ

ex Apoc. XIV. 6. : sed neutro loco eum habet significatum, quem Apocatastastae volunt. Ἀποκαθίσταειν et hinc oriunda vox ἀποκατάστασις PLUTARCHO, COLVMELLAE, NUMENIO apud EVSEBIUM est reuolutio sideris in pristinum locum; HESYCHIVS et PHAVORINVS τὸ ἀποκαταστήσαι interpretantur τελειῶσαι, perficere; OECUMENIVS illud explicat per τὸ εἰς πέρας ἔλθειν ἅπαντα, vt ἀποκατάστασις sit impletio, consummatio. Quinam vero significatum istorum hic locum inueniat, ex contextu erit eruendum: ea scil. ἀποκατάστασις πάντων erit intelligenda h. l.; *qua omnia per prophetas promissa bona plene perfecteque exhibita repraesentantur iis, ad quos prophetarum praeconium pertinet vers. 21. et qui poenitentiam agunt atque hinc ἀνάψυξιν a facie Domini accipiunt vers 19.* Sed a prophetis non sunt promissa bona vitae aeternae, nisi illis, qui satisfactionem Messiae sibi per fidem in hac vita applicauerunt, in dictis quidem clare enuntiatis; fides quoque et poenitentia, per quam ἀνάψυξις futuri aeui existit, non conuenit, ex testimonio S. scripturae euidenti, nisi hominibus huius aeui: quapropter ἈΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΠΑΝΤΩΝ h. l. non potest explicari, nisi de repraesentatione omnium bonorum coelestium, iis facta, qui media gratiae diuinae in hac vita admiserunt atque ad poenitentiam sunt perducti; per conseq. restitutio omnium creaturarum, etiam diabolorum, in
pristi-

pristinum statum, quo creati fuerunt atque voluntati Numinis conformiter agant, beati felicesque sint, hic intelligi non potest, si momenta atque rationes, in contextu obuias, respicere velimus.

3. Quod ad hoc probandum detorqueatur Psalm. CX. 1. sqq. coll. 1 Cor. XV. 22. sqq. Es. LXV. 17. coll. Apoc. XXI. 1. sqq., sine ratione fit sufficiente: nam Psalm. CX. 1. sqq. *subiectio hostium Christi non statim infert illorum omnium liberationem ex damnatione*; cum diaboli damnatique homines, tamquam hostes et aeternis poenis mancipati, Christo quoque sint obnoxii atque subiecti. Inprimis Paullus 1 Cor. XV. ea, quae cum resurrectione cohaerent proxime, tradit ipsamque resurrectionem confirmare studet; sed ipsa omnium restitutio, quam apocatastasistae docent, non immediate cum resurrectione cohaeret, verum per plurimorum saeculorum purgationem obtinetur demum: unde *subiectio omnium 1 Cor. XV. non potest denotare illam apocatastasin*. Abolebitur mors, quatenus post extremum iudicium non amplius quisquam adiudicabitur morti; Deus erit omnia in omnibus apud beatos eo sensu, qui (§. 314. nr. 2.) declaratus: vtrumque cum damnatorum infelicitate aeterna potest consistere. Es. LXV. 17. Apoc. XXI. 1. sqq. *noua terra nouumque coelum non tollit aeternitatem damnationis necessario*: adeoque hinc nihil pro apocatastasistarum sententia euincitur.

4. Ceterum de illo ἀποκατάστασις dogmate iudicium cel. CHRIST. EBERH. WEISMANNI institut. theologiae exegetico - dogmaticae loc. XV. p. m. 1166. adscribere libet. *Quis de cetero, inquit, non optaret, veram esse ἀποκατάστασιν illam universalem, quae communi doctrinae opposita est? Sed cardo rei non in eo versatur, quid optemus aut quid optabile nobis videatur! verum in claro et diserto voluntatis divinae testimonio. Conf. si placet, quae generali compendio in utramque partem collegimus in hist. eccles. Tom. II. p. 1255. sqq. Non probo, quod pars utraque tot philosophationibus et ratiociniis agat in hac causa, uti et recentissimis exemplis potest ostendi, factum esse. Nihil his subsidiis efficitur incompetentibus. Quodsi vero ad testimonia scripturae pervenitur: etiam illud incongruum censeo, si tota fere scriptura in hunc vorticem rapiatur, quasi illa hunc articulum ubique doceret. Propria caedunt vineta, qui hanc viam ineunt. Quod vero MOMENTUM HUIUS DOCTRINAE attinet, fateor, me quidem non videre, cur, si vel vera esset, tanto cum impetu ac tempore plane non suo, propagari, defendi, renouari et quasi obtrudi praesenti aevo debeat: sed nec videre, cur affirmans sententia a plerisque pro tam exitiali et pernicioosa haeresi babeatur, si nulla alia materia peccans accesserit. Quae tamen adhuc non videtur ab hoc dogmate separata satis.*

§. CCCXLVI.

Vtrum inter beatitudinem atque damnationem detur status intermedius post hanc vitam? disquiri solet. *Hunc admittunt Pontificii* eumque statum intermedium vocant PURGATORIVM seu statum purgationis. *Tribuunt illum animabus post hanc vitam, quae peccatis leuioribus, seu venialibus, ut vocant, commaculatae* quidem, verum ad damnationem aeternam, ex iustissimo Dei iudicio, non sufficientibus. Comparatur hic purgationis status Absolomis statui, quo quidem in gratiam receptus a Patre, propter crimen fratricidii, Hierosolymis habitare poterat: sed vultum Parentis videre prohibebatur. Sic nimirum putant, homines, qui in peccatis decedant leuioribus, sub Numinis gratia esse, quae operetur ad illorum emendationem; licet ad Numinis conspectum seu visionem Dei non admittantur. Interim *in hunc purgatorii statum exquisitissima taedia doloresque conuenire, easque poenas grauiiores esse omnibus aliis huius vitae concedunt; animas vero ex eodem per hominum huius vitae actiones, ordini Numinis conformes, liberari posse* existimant. Quum vero per rationem damnatio aeterna atque beatitudo, per conseq. duplex status animae post hanc vitam, sit possibilis (§. 303. sqq. 342.); S. quoque scriptura duos modo status in altero saeculo suo testimonio confirmet (§§. citt.): *tertius ille status purgationis, seu purgatorium,*

Non datur
status
inter damn.
et
beatit.
intermedius,
a.) purgatorium.

rium, *sine ratione asseritur. Ratio* scil., *duobus hominum generibus ex experientia assumtis, altero, quod bonis adparentibus, altero, quod veris delectetur maxime, hinc facile concludit, post hanc vitam animas, per typum corporis subtilioris et hinc oriundas perceptiones viuidiores, in adpetitionibus bonorum vel adparentium vel verorum inflammari, adeoque vel intuitione bonorum, viuidissime repraesentatorum, recreari, vel intuitione malorum viuidissima, quo delabuntur per adpetitiones bonorum adparentium, angī ac cruciari. Cum quo conientit S. scriptura, quae distinguit omnes homines in fideles et oves, seu qui per fiduciam, in satisfactore collocatam, amore Dei flagrant super omnia, adeoque bonis adhaerent veris; atque in boedos et infideles, qui expertes fiduciae, in redemptore positae, Deum sibi non repraesentare possunt tamquam bonum et amabilem, adeoque bona sequuntur praeter Deum eiusque ordinem, quae nonnisi caduca et adparentia esse queunt, Matth. VII. 13. VIII. 11. sq. XXV. 32. sqq. Rom. VI. 20. VIII. 5. 6. Gal. VI. 8. Fideles quoque vitae aeternae: infideles morti sempiternae Marc. XVI. 16. Io. III. 16. sqq. Rom. II. 6. sqq. et cet. adiudicat S. codex atque omnem post hanc vitam hominis statum distinguit in statum beatorum in coelis atque damnatorum in inferno 1 Sam. XXV. 29. Matth. III. 12. VII. 13 sq. XXV. 46. Marc. XVI. 16. Luc. XVI. 22. sqq. Io. III. 36.*

§. CCCXLVII.

§. CCCXLVII.

In adstruendo purgatorio nituntur

1.) *dogmate de peccatis hoc leniu venialibus*, vt per se gratiam Dei non excutiant, sed veniam mereantur, adeoque damnationi non reddant obnoxios homines; quod tamen quia repugnat reatui peccatorum quorumlibet, ad infinitatem spectanti (§. 121. sq. conf. 213. sqq.); *lubricum id erit fundamentum, cui superstruitur purgatorium:*

2.) *variis S. scripturae effatis,*

α.) Matth. XII. 32. *ubi ex illa expressione, qua quoddam peccatum, scil. in spiritum sanctum, non remitti in altero saeculo, asseritur, sequi putant, quoddam peccatum remitti in altero saeculo post hanc vitam: sed haec concluduntur regulis consequentiarum contrarie* (conf. log. mea §. 480. 607. nr. 2.). Ipse quoque BELLARMINVS L. I. de purgat. c. IV. resp. ad 7. *formaliter id non sequi, sed ex regula prudentiae*, affirmat, item MALDONATVS T. II. de sacram. et SALMERO T. VIII. tr. XXVI., *materialem hic consequentiam* propugnat. Quod ESTIVS in IV. sent. Part. I. dist. XXI. §. 1. fol. 298., conf. annot. in Matth. fol. 493., it. MALDONATVS in comment. Matth. XII. 32., CORNELIVS A LAPIDE, TIRINVS alique ad h. l. *urgent de inepta locutione et partitione, cuius alterum membrum non existat seu constantiam non habeat praedicati, vt loqui amant, e. g.*
Caius

Rationes
pro
purgatorio
reuelatae.

Caius non ducet uxorem, neque in hac neque in futura vita: illa quidem inepta locutionis ratio non adparet. Negatio enim particularis ex usu loquendi habet locum, ubi affirmatio, respectu alterius subiecti, plane non obtinet. Sic dicere possum, ut non ineptus fiam, *mulier haec, quae plures habuit viros, in altero saeculo non nubit viro: licet affirmatio non procedat, quaedam mulier in altero saeculo nubit viro.* Item Scholasticis consueta est haec propositio, *Deus neque in altera vita producet hominem irrationalem*, licet constantia praedicati in neutro partitionis membro locum habeat. Nihil per illam negationem partitam innuitur aliud, ac *numquam* et *nusquam*: unde in loco parallelo Marc. III. 29. peccatum illud non remitti pronunciatur εἰς τὸν αἰῶνα. Est locutio Ebraeis usitata, quae significat τὸ *numquam*, e. g. in illo patris aegroti ad filium: *da mihi aquam*, (a medico prohibitam), *sin minus non condonabo tibi* לא בעולם הזה, i. e. *neque in hoc neque in futuro saeculo*, i. e. *numquam*.

β) 1 Cor. III. 15. *si cuius opus comburetur, is iacturam faciet, quamquam euadet ipse quidem, sed sicut per ignem.* Hic aliqui SALVARI dicuntur PER IGNEM. Quod quoniam in hac vita non contingit: post hanc vitam accidere debet. Sed nulla id ratione fieri potest, nisi per ignem purgationis seu emendationis: ergo datur purgatorium. Verum

Verum huic interpretationi et argumentationi totus repugnat contextus. Nam 1.) ignis ille est *metaphoricus*, ut metaphorica adiuncta aurum, argentum, gemmae, foenum, stipulae vers. 12. coll. 13, item $\Omega\sigma$ $\delta\iota\alpha$ $\pi\upsilon$ - $\rho\omicron\varsigma$ declarant atque id ipsi Pontificii fatentur, e. g. PELTANVS L. VI. de purg. f. 243., qui quoque nemini illud esse dubium cum IVSTINIANO h. l. asserit: 2.) ignis hic ad solos pertinet superstruentes fundamento, nempe Christo, seu ad doctores ecclesiae, conf. vers. 4. sqq., quod iterum concedunt Pontificii, ut ESTIVS comment. ad h. l., prouocans ad SEDVLIVM, HERVAEVM, CARTHVSIVM, AQUINATEM. Cum ergo ignis purgatorius, ex mente Pontificiorum, sit proprie dictus ignis atque ad omnes pertineat, qui peccatis modo venialibus, sensu Pontificiorum, sunt inquinati, non vero ad doctores ecclesiae tantum: *ignis iste Paullinus non esse potest purgatorius*. Quod asserit quoque ESTIVS h. l., qui tamen ignem intelligit, quo conflagrabit tandem mundus.

γ) 1. Cor. XV. 29. *quid facient, qui baptizantur* ΤΙΝΕΡ ΝΕΚΡΩΝ. Vnde patere putant, quod aliquid in vsum mortuorum a viuis suscipi queat. In vsum beatorum, qui summo fruuntur bono (§. 303. sqq.), id fieri non potest: neque in vsum damnatorum, quorum status in omne aeuum durat atque emendari nescit (§. 342. sq.): ergo

in eorum gratiam, qui neque beati neque damnati atque in statu sunt intermedio seu purgatorio. Verum τὸ ΤΠΕΡ in ὑπὲρ νεκρῶν, genio linguae reliquoque contextui conformiter, reddi modo potest vel per SUPER, ὑπεράνω; vel per VICE, LOCO, PRO; vel additi seu adiuncti ad, ut sensus sit vel *baptizati super sepulcris mortuorum*; vel *loco mortuorum* seu *pro mortuis*; vel additi seu adiuncti ad mortuos seu martyrio affectos: PRIMA interpretatio alluderet ad consuetudinem primorum Christianorum, qua in testimonium spei certissimae de resurrectione ac quod pro nihilo habeant mortem in hoc saeculo propter resurrectionem certissimam, religioni Christianae per baptismum initianti, in qua mors erat semper a persecutoribus expectanda, *super defunctorum tumulis baptizabantur*. Quem sensum sequitur B. LUTHERVS in notis ad h.l., conf. Tom. VI. Ienens. Germ. fol. 246., alique. SECUNDAM interpretationem probat AMBROSIVS Comment. in epist. Paulin. *In primitiua scilicet ecclesia eo superstitionis prolabebantur aliqui, ut, si doctrinae salutari imbutus atque religioni Christianae initandus, sed morte impeditus, baptismo priuaretur, alius, loco eius, baptismo se offerret et vice eius tingeretur, ne priuatio baptismi, in adipiscenda post resurrectionem beatitudine, damnum afferret mortuo*. Quam consuetudinem *Cerinthianis tribuit EPIPHANIVS* haer. XXVIII. atque *Marcionitis*

tis CHRYSOSTOMVS homil. XI. in I Cor. XV. et TERTVLLIANVS resurr. carnis, it. L. V. c. 10. adv. Marcionem. *Argumentaretur* eo ipso *Paullus* ΚΑΤ' ΑΝΘΡΩΠΟΝ, in qua disputandi ratione non opus est, ut adprobetur illud principium, quod sumitur, sed sufficit, ut ex sumptione sequatur probandum, quod hic procedit utique. Si nimirum illi, qui doctrinae salutaris puritatem non ubique sectantur, ex reliquiis verorum Christianae religionis dogmatum tantam habent de resurrectione convictionem, quam per necrobaptismum testantur, quanto magis illi, qui veritatem doctrinae caelestis amplectuntur, de mortuorum resurrectione et futura vita esse debent certi. Apostolum non adprobasse hunc ritum ex eo quoque patet, quod vers. 30. proxime sequenti se ceterosque ecclesiae doctores horumque probabiliter discipulos ipsosque Corinthios orthodoxos ab illis, qui ὑπὲρ νεκρῶν baptizabantur, discernere videtur: dum, τὶ καὶ ἡμεῖς, inquit, κινδυνεύομεν πάντας ὥραν, cur quoque nosmet ipsos obicimus perpetuis periculis ipsique morti praesentissimae. Sicut etiam veteres, AMBROSIVS, EPIPHANIVS, TERTVLLIANVS ll. cc. apud haereticos hanc consuetudinem inualuisse testantur: adeoque eandem non adprobant, sed recensent modo. TERTIA interpretatio argumentum ducit pro certitudine resurrectionis ex huius doctrinae efficacia, quam haberet in

martyribus, qui laeto animo se cruciati-
bus atque morti subiiciant pro gloria Christi,
spe certa resurrectionis et vitae alterius suf-
fulti. Quo ipso patet locum hunc Paullinum
nihil probare de hominum actionibus in hac
vita susceptis et efficacibus pro salute mortuo-
rum, qui in statu sint intermedio et purga-
torio. PRIOR enim et TERTIA explicatio
nullam necrobaptismo efficaciam ad salutem
mortuorum promouendam tribuit: SECUNDA
necrobaptismi virtutem admittit, sed ima-
ginariam, ex falsa superstitionum et hae-
reticorum opinione, non vero ex mente
Apostoli.

δ.) Matth. V. 26. Luc. XII. 59. *non exhibis
ex carcere, donec ultimum solueris quadran-
tem.* Vnde sequi putant, in statu poenarum,
post hanc vitam, solutionem debiti moralis,
adeoque liberationem a poenis, locum ha-
bere posse. Quae quoniam ex inferno fieri
non queat: *statum intermedium seu purga-
torium hic doceri.* Sed τὸ ἕως ἄν seu ἕως ᾧ,
i. e. *dum, donec* esse terminatiuum atque fi-
nitum, non est probatum: *ex conditione
impossibilis solutionis adiecta patet potius, τὸ
donec esse continuatiuum,* vt Matth. I. 25.
Ebr. X. 12. sq. Psalm. CX. 1. 1 Cor. XV.
25. Quod fatetur inter Pontificos MAL-
DONATVS h. l., IANSENIVS Conc.
euang. C. XL. p. 180., CARTHVSIVS
in XII. Luc. et Matth. V., TOLETVS in
Luc. I. c., BARRADIVS T. II. concord.
L. VII. c. XVII. fol. 451. et alii, qui ex-
pressis

pressis verbis τὸ *donec* per *numquam* explicandum atque damnationem hic intelligendam profitentur.

ε.) Luc. XVI. 9. *facite vobis amicos ex iniustis falsisque opibus* (μαμμωνα ἀδικίας), *ut cum defeceritis* (ἐκλίπητε), *vos recipiant in aeterna domicilia.* Vbi *sequi* putant ex illa receptione, *hominum operam valere ad beatitudinem alicui conciliandam*, adeoque etiam *ad soluendas poenas post mortem.* Verum si amici, qui per opes, legitime administratas, conciliantur, item τὸ ἐκλίπειν et modus receptionis determinantur: facile adparebit, *nihil hic valere hominum operas in constituenda beatitudine; adeoque nec in subleuandis peccatorum poenis post hanc vitam.* Nam *opum legitima administratio* ad subleuandam aliorum miseriam, *si fidei sit effectus*, Deum testatur nobis *amicum placatumque esse per fidem*, item *omnes caelites nobis bene cupere; in τῷ ΕΚΛΙΠΕΙΝ commodissime ex antecedentibus repetitur τῶ μαιμωνᾷ et explicatur per deficere seu carere diuitiis, quod in morte contingit, ubi opes relinquendae sunt omnes; τὸ ΔΕΧΕΣΘΑΙ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΙΩΝΙΟΤΣ ΣΚΗΝΑΣ vel notat constituere beatitudinem aut quidem adiuuare illam, vel in consortium beatitudinis caelestis admittere.* Iam quia *per fidem*, cuius tum effectus sunt beneficia in alios collata, *sub gratia Dei vivimus: relictis in morte omnibus praefidiis huius vitae, amici nos recipient in aeterna*

habitacula; Deus nimirum placatus constituendo nostram beatitudinem, caelites consociando se nobis. Cum scilicet talia sint praedicata, qualia permittuntur esse a suis subiectis: tò recipere in aeterna domicilia, respectu caelitem, alium habere sensum, ac societatem inire atque commercium cum iis, qui beati fiunt, ante non potest, quam ex aliis scripturae locis est probatum, quod in constituenda aut adiuuanda aliorum beatitudine aliam praestare queant operam. Sic ex hoc loco non est manifestum, quod caelites quidquam valeant in constituenda aliorum beatitudine. Sed si concedatur quoque, caelites, ex ordine sapientiae diuinae, illis, quorum beatitudinem Deus per visionem beatificam constituisset, suis studiis suaque opera commodare atque beatitudinem aliorum accidentalem adiuuare posse: nihil tamen hinc sequeretur pro liberatione ex poenis post hanc vitam subeundis. Atque si per impossibile fingatur, esse aliquam caelitem virtutem in constituenda aliorum beatitudine: hinc tamen deduci non posset efficacia hominum in hac vita, qua poenas hominum post hanc vitam profligare atque ex purgatorio liberare possint.

§.) Luc. XXIII. 42. *vocem latronis in cruce ad Christum, memento mei, cum veneris in regnum tuum, eo interpretantur, ut tribuant latroni opinionem, post hanc vitam ipsi peccata a Christo remitti posse, ut regni illius*

illius fieret particeps. Sed posito, hanc opinionem latronis mentem occupasse, hinc nihil pro rei veritate euincitur; cum haberi queat pro erronea, quamdiu aliunde veritas illius non fuit in luce posita. Imo Christus in responsione sua indirecte eius generis errorem refutat, hodie, inquit, mecum eris in paradiso, i. e. iam tibi propter fidem peccata sunt remissa et hodie atque statim post mortem eris mecum in beatitudine, nec est ergo, ut post hanc vitam ex poenis liberationem a me expectes.

n.) Act. II. 24. Christum Deus ad vitam reuocauit, solutis inferni seu mortis doloribus, eo quod fieri non poterat, ut is teneretur ab illis. Vbi soluere dolores inferni seu mortis explicandum putant per soluere et liberare ex doloribus animas, purgatorio mancipatas. Sed inuito contextu locus ille sic detorquetur in alienum sensum: cum de Christi doloribus statuque mortis, quem Deus soluerit, eo quod fieri non potuerit, Christum, ceu satisfactorem infinitum, teneri mortis vinculis, tota loquatur tractatio. Sic ergo hic locus nihil probat de purgatorio, ut inter pontificios RIBERA in Hos. XIII n. 23., TIRINVS, HOFFMEISTERVS in l. c. act., ANDRADIVS L. II. defens. concil. Trident., ESTIVS in annot. et alii fatentur ingenue.

I. Alia quidem afferuntur loca pro purgatorio adstruendo, vix tamen quidquam in illis repe-

ritur, quod ex ipsa Pontificiorum confessione probabilitatem adferat sententiae de purgatorio. Allegatur scilicet 2 MACCAB. XII. 43. sqq. coll. VERS. 40. sqq. Sed hic *liber* est *apocryphus*, adeoque in religionis dogmatibus auctoritatem habet nullam. Ad haec *illi*, *pro quibus sacrificia offerebantur*, vel erant *viui*, qui Deum placare seque lustrare voluerunt, vel *mortui in peccatis mortalibus* coll. vers. 49. sqq.; neutri vero pertinent ad purgatorium, ex mente Pontificiorum. TOB. IV. 18. *conuiuia* tradit *sepulchralia* in iustorum funeribus: sed hinc nulla consequentia ad purgatorium. 1 SAM. XXXI. 13. coll. v. 12. 2 SAM. I. et III. *ieiunium* narratur non *pro* liberatione Saulis ex purgatorio, sed Dauidis quidem *ad luctum* atque *tristitiam testandam*, ex mente EMAN. SAA et LYRANI in h. l.; Iabesitarum vero 1 Sam. XXXI. 13. coll. 12. *ad gratum animum erga Saulem* significandum. PSALM. XXXVIII. 2. *preces Dauidis*, ne Deus ipsum redarguat in furore, de aeterna damnatione, atque *ne corripiat ipsum in ira sua*, de purgatorio interpretatur BELLARMINVS Lib. I. de purgat. cap. 3., sed sibi ipse *contrarie*, nam eundem locum comment. fol. m. 252. explicat s. m. vide quae diximus ad initium Psalmi VI., ubi ostendimus, nihil interesse inter furorem et iram h. l. et inter arguere et corripere. *Sensus dicti* est, quod Dauides a Deo petat, ut Deus in hac vita ipsum emendet, ne postea furorem atque iram Dei, in damnatione, incur-

incurrat. ESAI. IV. 3. *sordes* filiarum Zion *abluendae* a Deo atque Hierosolymorum *sanguines* (caedes) lauando dicuntur *dispellendi* בְּרוּחַ מִשְׁפָּט וּבְרוּחַ בִּיעֹר, spiritu iudicii et spiritu combustionis, i. e. *purgatorii*, ex mente BELLARMINI de purg. Lib. I. cap. 3. §. sextus locus. Sed SVAREZ. in Thom. T. IV. disp. XXV. S. 5. *ex hoc loco purgatorium non probari posse* fatetur: quemadmodum quoque SANCTIVS et SANCHEZ, Iesuitae, comment. h. l. praedici hic putant *captiuitatem Babylonicam*; TIRINVS vero in h. l. ignem, quo vrbs Hierosolymorum cum templo conflagrauit. Spiritum iudicii atque ardoris esse Spiritum Sanctum testatur SASBOVTH comment. f. 26. HVGO CARD. PINTVS, CORNELIVS A LAPIDE h. l. RIBERA fol. 297. TOLETANVS in cap. III. Luc.: per conseq. non is est purgatorium. Per *sordes* et *sanguinem* quaelibet *peccata*, adeoque et mortalia, MALDONATVS comment. fol. 198. HECTOR PINTVS comment. fol. 196. SAA in h. l. SASBOVTH. comment. f. 26. intelligunt: sed non omnia peccata in purgatorio absterguntur. *Ablutio* et *absterfio* haec est *Messiae beneficium* vers. 2.: purgatorium vero supplicium tantum puniens peccata, conf. ESTIVS comment. I Cor. II. fol. 216. ESAI. IX. 18. ardet quasi ignis improbitas, vepres atque fentes deuorabit et cet. Ignis hic malitiam atque vepres et fentes, i. e. *peccata* et *peccatores*, *absumere* dicitur: qui est *ignis purgatorius*, ex BELLAR-

MINI sententia l. c. §. septimus. *Sed non sequitur*, impietas comparatur igni, quoniam se ipsa consumit atque deuorat; ergo datur purgatorium. *Totus contextus de igne poenali huius vitae loquitur*; Syri scilicet et Philistaei deuorare Israelitas vers. 10. sq., Ephraimitae Menassen et Menasse Ephraimitas, hi vero simul Iudam absumere perhibentur vers. 19. sq.: ergo hic purgatorium non innuitur. Praeterea *hic ignis adfligit impoenitentes seu qui ad Deum non conuertuntur* vers. 13.: in purgatorio autem ad Deum fieri debet conuersio. Porro *post hanc ignis poenam Deus nondum miseretur afflictorum*, quia sunt hypocritae vers. 16., item post calamitates hasce *nondum est auersus furor Domini*, sed manus illius adhuc est extensa (ad vindictam) vers. 21: quae iterum non conueniunt in purgatorii poenas, quales fingunt Pontificii. Inter quos SANCTIVS, CORNELIVS A LAPIDE, TIRINVS, alii h. l. *ipsam impietatem succensam*, adeoque *ignem dici* arbitrantur: sed impietas non est purgatorium, conf. HVGO CARDINAL. itemque MALDONATVS h. l. MICH. VII. 9. *Ira lebouae ferenda* propter peccata, *donec* ipse litem causamque nostram disceptet agatque et nos educat in lucem, atque videamus iustitiam illius, *memoratur* atque explicatur a BELLARMINO l. c. aliisque de purgatorio. Sed *agi hic de captiuitate Babylonica, fatentur ex Pontificiis* LYRANVS, HVGO CARDINAL., RIBERA, CORNELIVS A LAPIDE, TIRI-

TIRINVS h. l. et alii, quibus consentit glossa interlinearis. Ipse BELLARMINVS quoque, l. c. §. ad septimum, *hoc argumentum ex Michae loco non habet pro apodictico*, item SCHOPPIVS apologet. f. 82. sensum hic de purgatorio esse allegoricum, ac proinde argumentum *non esse firmum*, putat. ZACHAR. IX. II. *vincti sistuntur emittendi per sanguinem foederis ex fouea, in qua non est aqua, i. e. ex purgatorio*, vt volunt BELLARMINVS, l. c. §. nonus locus, et alii. Ipse tamen BELLARMINVS, de Christo cap. XI., *hinc alium probare nititur* statum intermedium, quem *limbum* vocant, itemque alii auctores Pontificii: *Bellarminus quoque per lacum seu foueam, in qua non sit aqua, intelligit alibi damnationem*, cum plurimis Pontificiorum Doctoribus. vid. B. DORSCHER theolog. Zach. P. I. f. 119. sqq. *Sensus* scil. est: *filiis Zionis, quas alloquitur per apostrophem Deus, vinctas aliosque homines sanguine foederis, seu redemptione Messiae, emittendos esse ex damnationis statu, in quem detrusi erant per Adami peccatum, et qui hic vocatur lacus, in quo non est aqua, i. e. consolatio nulla, vt pereundum foret, nisi accedat liberatio, allusione, vt putant, facta ad Gen. XXXVII. 24. Conf. B. CALOVIVS, Bibl. illustr. ad Zach. l. c. MALACH. III. 2.3. sedere Deus dicitur, tamquam ignis explorans, et expurgare filios Leui, quod de purgatorio interpretatur* BELLARMINVS l. c. §. decimus locus: quamquam eo ipso loco et L. I. c. I. de

de purgat. *hanc explorationem et purgationem de tribulatione huius vitae* cum HIERONYMO explicet. Quod quoque contextus innuit, qui *purgationem docet, ex qua sacrificia sequantur et debito modo offerantur atque cultus diuini emendatio pendeat in hac vita, vers. 3. sqq., item quae cum aduentu Messiae sit coniuncta, vers. 1. sqq.*; talis autem purgatio in purgatorium plane non conuenit. Loca PHIL. II. 10. in nomine Iesu flectatur omne genu et cet., item APOC. V. 3. nemo poterat aperire librum neque in coelo, neque in terra, neque sub terra et cet. *aliqui allegant* ad probandum purgatorium: sed BELLARMINVS L. II. de purg. c. 8. *ista pronunciat impertinentia* et quod ex illis purgatorium probari non possit.

- 2.) Qui haec, quae haecenus *de purgatorio* sunt dicta, *fusus tractata* legere velit, adire potest B. IO. AD. SCHERZERI dissertationem, quae inscribitur, *purgatorium exustum.*

§. CCCXLVIII.

β.) Limbus
Patrum
et
infantium
temere
asseritur.

Alii quoque status peculiare animarum separatarum a Pontificiis afferuntur. Pios nimirum veteris testamenti ad visionem Dei non adspirasse, nondum praestita satisfactione, sibi persuadent; adeoque a summa felicitate illa, quae ex Numinis intuitionem exsurgit, fuisse alienos: qualem statum Patres ecclesiae, miserrimum esse ac supplicium inferre, ipsis cruciatibus infernali-

nalibus grauius et intolerabilius, constanter docent, quibus consentit BELLARMINVS de purgat. lib. II. cap. 14. LIMBVM hunc vocant PATRVM, quo quidem simul innuunt locum, a reliquis animarum separatarum sedibus diuersum: partem esse inferni adserunt BELLARMINVS Lib. II. de purg. c. 7. GERSON sect. II. in Marc. n. 16. ALTENSTAIG in lex. voc. *limbus*. Adiungitur eidem LIMBVS INFANTVM, quo infantes detrudunt, qui ante moriantur, quam gratiae, per satisfactionem infinitam partae, foederi initiarentur per organa huius gratiae. In horum tamen infantum statu determinando sententiarum diuortia sequuntur: THOMAS quaest. V. de mal. art. 1. 2. 3. et alii Scholastici eius generis infantes damnari asserunt apud inferos aeterna morte et carentia visionis Dei, seu poena damni, vt poena sensus absit omnis, adeoque illi dolorem neque internum neque externum patiantur; LOMBARDVS II. sent. dist. 3. alique dolorem internum illis tribuunt, quem ex defectu visionis beatificae sequi putant, ab externis vero incommodis eosdem liberant; GREGORIUS ARIMINENSIS in Lombard. l. c. et DRIEDO libr. de grat. et lib. arbitr. tract. III. vtriusque generis dolores externos et internos admittunt in hisce infantibus. Verum *hi diuersi a beatitudine atque damnatione status asseruntur sine testimonio S. scriptu-*

scripturae diserto: vtpote quae de statibus tantum duobus post hanc vitam facit mentionem (§. 346.). Praeterea, quod ad Patres V. T. speciatim, Enochus Gen. V. 24. Ebr. XI. 5. Elias 2 Reg. II. 11. in coelum, coelesti gloria conspicui, perhibentur euecti atque in eadem Moſen atque Eliam adparuisse Matth. XVII. 3. 5. Luc. IX. 31., item assidere ad mensam domini cum aliis piis Matth. VIII. 11.: qualis quidem status cum Patrum limbo consistere non potest. Porro eadem fuit efficacia satisfactionis infinitae in V. et N. T. Ebr. XIII. 8. Apoc. XIII. 8., quod concedit quoque VALENTIA Tom. IV. in Thom. disp. 1. quaeſt. 9. p. 4.: vt adeo ex ſynodico Apostolorum pronunciato Act. XV. 11. ad eundem modum saluati V. T. Patres dicantur, quo nos saluamur. Quum ergo satisfactionis infinitae virtus ea ſit in noſtra beatitudine conſtituenda, vt fideles ſtatim per mortem ad beatitudinem penetrent, fatentibus Pontificiis: par erit ratio ſalutis apud eos, qui temporibus V. T. in fide ex hac vita deceſſerunt. Vnde Deus vocatur quoque Deus Abrahami, Iſaaci et Iacobi Luc. XX. 37., quae locutio Apoc. XXI. 7. adplicatur ad illos, qui beatitudine fruuntur: item Lazarus in ſinu Abrahae fruebatur felicitate et ſolatio Luc. XVI. 25.; adeoque et ipſe Abrahamus multo maioribus abundabat bonis, tamquam pater et princeps fidelium Rom. IV. 11.

Loca pro limbo Patrum ex Gen. XXXVII. 35. Ef. XXXVIII. 10. Luc. XVI. 26. 1 Pet. III. 19. Ebr. XI. 13.: pro limbo infantum ex Io. III. 5., in subsidium vocata Numinis iustitia, nihil hic probant.

§. CCCXLIX.

Status animarum separatarum diuersus, ratione beatitudinis et damnationis, diuersa, quae incolant, loca vniuersi, ex rerum harmonia vniuersali, quam infert Numinis sapientia infinita, postulare, satis est manifestum. Quo faciunt quoque S. scripturae expressiones, quae locum inferunt determinatum. Interim regiones illas vniuersi speciatim determinare, temerarius foret conatus: quum neque ratio, neque reuelatio rationes subministraret, quibus id queat euinci. Plura de hoc argumento videre licet in pneumatica hypothetica (metaph. mea §. 1150. sq.).

Vbi
habitant
animae
separatae.

I. BELLARMINVS, Lib. II. de purgat. cap. VI. §. octauo, nimis accurate locum rationemque inferni, purgatorii, limbi infantum atque patrum explicare satagit: sed sine auctoritate S. scripturae atque sine rationis suffragio. *Constituunt, inquit, Scholastici communi consensu intra terram quatuor sinus, siue locum in quatuor partes diuisum, vnum pro damnatis, alterum pro purgandis, tertium pro infantibus sine baptismo abeuntibus, quartum pro iustis, qui moriebantur ante Christi passionem*

nem, qui nunc vacuus remanet : quorum sufficientia sumitur penes poenarum genera, sunt enim haec omnia loca poenalia. Omnis autem poena aut est tantum damni aut etiam sensus : et rursus aut aeterna aut temporalis. Pro poena ergo solius damni aeterna est limbus puerorum : pro poena solius damni temporali erat limbus Patrum : pro poena damni et sensus aeterna est infernus : pro poena damni et sensus temporali est purgatorium. GREGORIUS quoque de Valentia, Tom. IV. in Thomam disp. II. quaest. I. puncto I. §. II. in fine, situm et ordinem horum locorum nobis monstrare studet : is enim, communiter, inquit, sentiunt Theologi in IV. dist. 45., imum esse infernum damnatorum, proximum purgatorium et supra limbum puerorum, quo limbus Patrum erat superior. Alii aliter sentiunt.

2. RAYNOLDVS quoque praelect. 79. p. 939. rationem reddit denominationis LIMBI. Metaphora, inquit, a limbo ducta, quoniam extremitas vestis siue fascia, quae ambit partem extremam vestis, adpellatur limbus : unde superiorem partem et extremitatem ipsius inferni vocant limbum inferni.

§. CCCL.

Ratio
tractationis
praecedentis
et
sequentis
redditur.

Statum animarum separatarum haecenus fuse prosecuti sumus, ex ea ratione, quod religio in eo occupetur, ut per media, quibus gratia Numinis conciliatur, status animae separatae a Deo placato perducatur ad felicitatem. Quapropter ex cognitione damnationis

nis et beatitudinis accuratiori *diiudicandum* erit, *utrum status hominum connatus atque naturalis eas complectatur imperfectiones*, quae habeant confectaria tam mala, *ut damnationem animae separatae inferant*: ac *utrum media salutis, quae subministrat religio, sufficiant ad beatitudinem animae separatae*, ut ope illorum ex imperfectionibus, in quibus haeremus, eluctemur.

§. CCCLI.

Status hominum moralis perversitas atque reatus, hinc contractus (conf. §. 109. 113. fqq.), *cuilibet homini per experientiam atque rationis cognitionem, quam habet de naturae legibus, est apertus*. Licet enim in aestimanda moralitate haereat aliquando *naturalis cognitio*: eo tamen *usque progreditur, ut corruptelas in statu hominis morali maximas perspiciat*, ex quibus miseria concatenataque in omne aeuum mala in nos redundant (conf. §§. citati.). Quoniam quoque ratio Deum agnoscit benignissimum et sapientissimum, adeoque iustissimum: *actionibus quibusdam malis propriis ac euitabilibus sibi culpam contraxisse homines, assequitur coniecturando*. Quilibet vero hominum, in se conuersus, statim a natiuitate eam deprehendit corruptelam, qua *ἀνομία* ab illo euitari non possunt omnes: unde, propter summam Numinis iustitiam, *hominis statum aliquando meliorem fuisse auguratur subobscurè*. Quapropter quoque *culpam*
Reuschii Intr. in Theol. N n *suam*

Culpa
corruptelae
status mor-
alis
per
rationem
aliquatenus:
per
reuelationem
plenius
cognoscitur.

suam in connata depravatione perspicit per rationem homo satis obscure ac fere pro malo reputat fortuito: quae quidem cogitatio nimium quantum corrumpit iudicium de peccatorum reatu culpa. Lucem hic affundit reuelatio clarissimam atque principia rationis, haecenus adducta, in adplicatione vaga, dirigit atque determinat. Illa quippe statum integritatis concreatum in Adamo atque Eva ostendit (§. 271. sqq.): docet porro lapsum atque corruptelam status moralis, ea ratione inuectam (§. 296. sqq.). Hanc enim protoplastorum depravationem in reliquos quoque homines, naturali modo progenitos, se propagasse reatumque illos contraxisse parem, disertis enunciatum verbis, Rom. V. 12. 15. sqq., etiam eos, qui legem Moisaicam non habuerunt, vers. 13. sq.

§. CCCLII.

Ex
electione
mundi opti-
mi
patet,
motuum
esse
Deo
praeuifas
hominum
actiones.

*Vt vero haec corruptelae propagatio culpa-
que, ex protoplastorum peccato contracta a
posteris, pateat clarius, sequentia notari pote-
runt primo respectu Dei. Deus mundum
conditurus systemata possibilia omnia rerum
innumerabilium, inter se connexarum, sibi
repraesentauit atque inter haec illud elegit,
pro sua omnisapientia, quod fuit optimum
(§. 206. 357. sqq.), i. e. quod respectu reli-
quorum mundorum possibilium plurimas
continet perfectiones plurimaeque bona et
cuius partes omnes ita sunt inter se con-
nexae, ut nulla earum in alio loco aliaque
con-*

connexione, ac in illo mundo actu existit, ad maiores emergeret perfectiones meliusque illi confuleretur (conf. §. 257. sqq.). Quare in mundo, qui existit, quaelibet rationalis creatura de eo potest esse conuicta, quod in nulla connexione possibili minor futurus fuisset numerus defectuum atque malorum, maiorque adeo bonorum cumulus, quam in ea, cui actu inuoluitur. Ex qua quidem ratione sequitur planissime, quod hominum quiuvis in eodem nexu, quo Adamus atque Eua positus, maiora sibi posterisque contraxerit mala, minoresque adeo perfectiones retinisset, quam protoplasti, qui in hoc mundo exstiterunt. Porro Deus qui, pro omnisapientia, fertur in optimum, semperque adeo inter nexus posibles illum elegit, qui est optimus, ex praeuisione scientiae mediae determinare debet decretum suum aeternum: per conseq. posibles hominum destinationes sub aliis circumstantiis, ac in hoc mundo obtinent, rationem Deo suppeditant mouentem, cur Deus hoc aut alio modo quidquam in aeterno suo decreto determinauerit.

§. CCCLIII.

IMPVTARE ALICVI ACTIONEM proprie est aliquem pro auctore actionis, adeoque et reum habere actionis consecretariorum, quae a superiore ex motiuo illius actionis determinatur secundum sapientiam suam: in imputatione igitur facti alieni aliqua necessa-

Quid
imputatio:
quomodo
in
facto
alieno.

rio caussalitas, vel physica vel moralis, respectu illius facti, est concipienda in eo, cui debet imputari istud factum alienum. Caus-salitas physica hic non obtinet: moralis potissimum aestimatur ex intentione, quae in causa illa, cui imputatur factum alienum, reperitur, adeoque illius esse debet propria, non aliena.

§. CCCLIV.

Obiecta
scientiae
Dei
mediae
imputari
queunt.

In scientia Dei media proprium alicuius creaturae omne illud, cuius futuritionem Deus certo praevidit ab aeterno, sub his vel illis circumstantiis, licet numquam existituris: adeoque et intentio, quae in rationali quadam creatura sub his vel illis circumstantiis, numquam implendis, futuritionem habet, pro Dei scientia media, illi creaturae imputatur rectissime, atque in Dei iudicio est ratio obiectiva et mouens ad aeternum decretum hoc vel illo modo, (§. 352.), s. ad statum illius creaturae ex motivo actionis praevisae in aeterno decreto certo modo determinandum.

§. CCCLV.

Quod
probatur
S.
codicis
testimonio.

Hominum facta, et bona et mala, tantum in scientia Dei media, adeoque sub certis conditionibus, quae tamen numquam existunt, repraesentata, iisdem imputari eatenus a Deo, ut in eorundem hominum vel commodum vel detrimentum ea propter quidquam decernat, luculentis S. scripturae testimonio-

stimonis constat. Scilicet Luc. X. 13. sq. Christus, *vae tibi*, inquit, *Chorazin*, *vae tibi Bethsaida*: nam si Tyri et Sidone facta forent miracula, quae facta sunt in vobis, iam pridem in centone atque pulvere degentes redissent ad frugem seu resipuissent. Ideo, (πλὴν, ut Eph. V. 33.), cum Tyro et Sidone mitius agetur in iudicio, quam vobiscum. Oportet igitur, ut Tyrriorum atque Sidoniorum poenitentia, in hypothese tantum futura, seu in scientia tantum media Deo repraesentata, a Numine illis quodammodo imputetur: alias enim nihil valeret ad Deum mouendum, ut poenas eorum mitiget. Quod quidem probat receptionem seu admissionem gratiae diuinae, adeoque bene factum, in scientia tantum media praeuisum, hominibus imputari: idem quoque patet ex act. XXII. 17. de malefactis. Sic enim Paullus ibidem, reuerso autem, inquit, *mibi Hierosolymam et in templo supplicanti accidit*, ut extra me ipsum raptus viderem eum (Iesum) *mibi dicentem: propera et Hierosolyma celeriter exi; non enim admittent tuum de me testimonium.* In sequentibus vsque ad vers. 21. Paullus declarat, quam valde cupiat id muneris in se suscipere, et quasi refutare contendit contemptum testimonii de Christo, quem praedicebat Dominus: sed iterum hinc abire iubetur vers. 21. Vbi quidem *contemptus ille*, ex hypothese non existente futurus, adeoque *in scientia tantum media Dei repraesentatus, imputatur ea-*

tenus Hierosolymitanis, ut subtraheret illis praedicationis Paulinae gratiam Dominus.

EPISCOPIVS quidem opp. T. II. part. I. p.64. ratione prioris loci Luc. X. 3. sq. monet, particulam *πλὴν* non indicare, rationem, propter quam tolerabilior ipsorum conditio esset futura, in eo positam esse, quia videlicet resipuissent: sed in eo, quod illis gratia tanta facta non fuerit, quanta Iudaeis, ac proinde quod tam magni criminis siue contemptus rei non sint iudicandi, sicut hi Iudaei; etiamsi a Iudaeis ipsis maximi peccatores haberentur, cum quibus videlicet ipsi conferendi nullo modo essent. Sed violenta haec est interpretatio, quae rationem tolerabilioris iudicii, a Christo allatam expressis in textu verbis, nempe resipiscentiam praeviusam, expungit et aliam non expressam in eius locum substituit. Eo quoque minus ferri potest haec temeraria hermenia, quo magis patet, hanc Episcopii rationem illi, quae in textu reperitur, non opponi, adeoque alteram ab altera non excludi: nam verum quoque est, quod gentiles isti mitius habeantur in Dei iudicio, quod, propter non oblatam tantam gratiam, tanti contemptus rei non sint facti, quanti Iudaei; sed ratio quoque potior subest, in textu expressa. Praeterea generale quoque illud, a nobis probandum, quod facta scil. hominum, repraesentata modo in scientia Dei media, quale foret ex mente Episcopii minor contemptus gratiae diuinae, quam apud Iudaeos obtinuit, hominibus imputen-
tur

tur et ratio sint mouens in Dei decreto, cum coacta Episcopii interpretatione consistere potest atque hinc confirmatur. Conf. B. CHRISTOPH. FRANCKII exercitationes anti-Limborchianae exerc. IV. c. I. §. 22. sqq. p. 230. sqq.

§. CCCLVI.

Haftenus euictum est, quod facta hominum, in scientia Dei media tantum repraesentata, adeoque numquam exstitura, imputentur illis, adeoque imputari queant: ut rationes sint mouentes, cur Deus, respectu illorum hominum, hoc vel illo modo aeternum suum decretum determinauerit (§. 352. 354. sq.). Quod si ergo *hominum intentio*, in scientia media spectata, ad probando, promouendo, et augendo alieni facti prauitatem, associando se eidem aut alio modo, quo aliquis causae moralis subit rationem, se exerit, respectu alieni facti: tum in iudicio Dei, qui in rationali creatura illam certo praeuidet seu intuetur, aliqua illius creaturae rationalis causalitas moralis repraesentatur, respectu illius facti alieni; per consequens illud factum alienum potest imputari illi rationali creaturae, tamquam causae morali (§. praec.).

Intentio praeuifa, respectu facti alieni, conciliat huius imputabilitatem.

§. CCCLVII.

Quod si ergo ponamus, Deum per scientiam mediam cognouisse, quod *quiuus hominum*, in hoc terrarum orbe umquam

Sub qua conditione posteris iuste imputerur

lapsus
protoplasto-
rum.

existiturus, vel *protoplastis associatus* vel in
locum eorum successus, non modo peccatum,
a protoplastis commissum, sit adprobaturus
atque promoturus, sed *prauitatem* quoque
illius sit aucturus atque maiora per suum
statum in genus humanum mala inuectu-
rus, quam in eo nexu accidit, in quo nunc
reperitur: tum, posito, quod hominum ge-
nus pars mundi esse debeat, in Dei iudi-
cio *cuius hominum*, tamquam causae mo-
rali, *peccatum Euae ac Adami iustissime im-*
putatur; vt homo quilibet propria et eui-
tabili culpa malis immergi existimandus sit,
seu vt, protoplastis peccantibus, postero-
rum propria et euitabilis culpa fuisse dicatur.

quae
reperitur
in
mundo
optimo.

Hypotheseos vero atque sumtionis *veritas* patet
evidenter *ex idea mundi optimi*, si determi-
nate concipiatur: ex eadem quoque ratione
est manifestum, *quod hominum genus a mundo*
abesse non queat.

S. CCCLVIII.

A
mundo
optimo
non
abesse
potest homo,
in
eo statu,
qui,
inter possibi-
les
omnes,
optimus:
optime

Mundus optimus duplici nititur respe-
ctu atque ratione. PRIMO enim *mundi per-*
fectio aestimatur ex multitudine eorum, quae
illum constituunt: atque tum mundus dici-
tur optimus, qui *compossibilia finita comple-*
ctitur omnia, seu omnia ea, quae in vnum
systema mundi possunt redigi, pro fine,
quem Deus per mundum intendit, i. e. sal-
ua gloriae diuinae manifestatione et illu-
stratione, qua constat rationalium creatu-
rarum

hic
illustratur
gloria
Dei.

rarum felicitas. Nam si Deus aliquam neglexisset realitatem in systemate per finem, qui per illud systema intenditur, compossibilem: mundus talis non haberet omnes perfectiones, quas habere posset; adeoque non foret ex lege optimi, seu pro Dei infinita benignitate atque sapientia, electus a Deo. **MUNDVS** hoc respectu **OPTIMVS** dici potest **MATERIALITER** seu **EXTENSIVE** talis: atque *postulat, ut nulla absit a mundo creatura, quae cum realitatibus aliorum entium consistere queat.* **DEINDE** mundi perfectio aestimatur ex consensu eorum, quae mundum efficiunt, atque tum mundus vocatur optimus, in quo compossibilia omnia tantam exercent harmoniam, respectu finis obtinendi, quanta in multitudine rerum innumerabili, quam postulat perfectio mundi materialis, obtineri potest. Nam si Deus aliquam neglexisset consensionem possibilem in illo systemate: mundus ille non haberet omnes perfectiones, quas obtinere potuisset; adeoque Deus in eo decernendo non egisset secundum infinitam benignitatem atque sapientiam, seu ex lege optimi. **MUNDVS** hoc respectu **OPTIMVS** vocari potest **FORMALITER** et **INTENSIVE** talis: atque *postulat, ut creatura quaelibet in eo nexu ponatur, qui inter omnes possibles est optimus; adeoque eo usque auget bona aut minuit quidem mala, quousque fieri potuit.* Propter perfectionem mundi extensiuam homines a mundo non possunt abesse: propter intensiuam vero perfectionem

nem mundi, hominum quilibet in eo nexu est collocandus, vbi quam minimum detrimenti capit et mundus generatim et genus humanum speciatiim. *Ex mundo autem et materialiter et formaliter optimo elucet luculentissime PRIMO omniscientia Dei, conditoris, conservatoris atque gubernatoris: vtpote qui postulat omnium systematum seu mundorum possibilium comparisonem atque intuitionem, quod ad maxima et minima, per conseq. omnium possibilium, et absolute et in nexu quolibet possibili spectatorum, cognitionem adaequatam, quae dicitur omniscientia: SECUNDO omnisapientia et infinita benignitas: cum mundus ille sit constitutus ex lege optimi, adeoque ex summa sapientia, quo ipso tantum boni in mundo praestatur, quantum obtineri potuit; per conseq. summa quoque benignitas oculata manifestatur: TERTIO omnipotentia per creationem illius mundi atque conseruationem. Sic mundus ille optimus est speculum perfectionum diuinarum perfectissimum, seu gloriam diuinam modo illustrat perfectissimo.*

§. CCCLIX.

Hunc
Deus
elegit
et
praestat.

Et ratio et S. scriptura (§. 354. sq.) ostendit, creaturas et status creaturarum, in scientia tantum media repraesentatos, esse in Dei iudicio causam impulsivam decreti aeterni. Quum ergo in scientia Dei media omnes mundi possibiles, praeter optimum, minorem causae impulsivae rationem submini-

ministrent, quam optimus, vtpote qui minorem habent perfectionem et bonitatem; Deus autem sapientiae et benignitati suae ageret contrarie, si minus bonum maiori praeferat, atque si ambo sint aequae possibilia: *Deus elegerit ab aeterno oportet mundum optimum, et materialiter et formaliter talem, eoque eum in tempore produxerit, conseruet atque gubernet.*

Quo ipso patet, si Deus decretum suum aeternum huiusque executionem non determinet ex lege optimi, adeoque non praestet per creationem, conseruationem atque gubernationem mundum optimum, et materialiter et formaliter talem: *Deum suis perfectionibus agere contrarie.*

§. CCCLX.

Ex mundo optimo homines abesse non possunt (§. praec.), in mundo quoque optimo quilibet homo eo est positus loco, quo optime consulitur et vniuerso et illi homini, quantum per systema vniuersi licet (§. praec.): quapropter quilibet hominum, aliis circumscriptus limitibus, ac in hoc mundo obtinet, plura inuexisset mala et mundo et eatenus suo statui; per consequens protoplastis associatus aut in eorum locum suffectus vniuerso plura induxisset mala, quam actu existunt, adeoque non tantum adprobasset atque promouisset lapsum protoplastorum, sed illius quoque prauitatem auxisset. Quo posito,

Hinc patet
lapsum
protoplasto-
rum iuste
imputari
posteris.

sito, *in Dei iudicio*, quod, per scientiam mediam, conditiones creaturarum, numquam exstaturas, respicit, *cuius hominum*, ceu causae morali, *Adami Euaeque peccatum iustissime imputatur* (§. praec. et 357.).

Cur
de
hominum
propagatio-
ne agatur.

Iustitia quidem Dei in imputatione lapsus protoplastorum ex eo satis patet, quod Deus hic semper agat ex motivo mundi optimi: verum ut propagatio huius mali, in protoplastis oriundi, se prodatur luculentius atque eo ipso iustitia Dei in illa imputatione clarius manifestetur, *pauca de multiplicatione et propagatione generis humani hic adiungenda* putavi, ut Deus quoque ex hac parte iustificetur in viis suis.

§. CCCLXI.

Quomodo
genus
humanum
propagetur:
quid
generatio;
huius
confectaria.

Multiplicatio et propagatio generis humani fieri quidem *posset variis modis*, inter quos tamen *generationem*, ceu modum huius propagationis optimum *Deus*, pro sua sapientia infinita atque ex destinatione mundi materialiter et formaliter optimi, *elegit*, teste experientia. GENERATIO vero est actio, qua unus cum altero eandem, quam ipse habet, essentiam communicat: per consequens in nexu, qui inter creaturas per generationem obtinet, *generans determinat limites essentiales generati*. Et quum homo, partim respectu corporis partim respectu animae certis circumscribatur limitibus, qui efficiunt, ut tale sit ens, adeoque sunt essen-

essentiales: in generante erit quaerenda ratio, cur generatus homo certis circum-
scribatur limitibus, *ratione et animae et cor-
poris*, qui eapropter ad essentiam et homi-
nis et vtriusque illius partis pertinent.
Praeterea generatio est actio: haec autem
ultra gradum vis, a qua dependet, non
potest prouehi. Quapropter *si generantis
essentia certis circumscribitur limitibus per
nexum ordinarium*, in quo reperitur, con-
tingentibus quidem et extraessentialibus
in se, sed, posito illo nexu, necessariis:
tum *actum generationis ultra hosce limites
quoque extraessentialis prouehere non potest,
nec corrigi possunt defectus, hinc oriundi, per
nexum*, in quo constituitur generans et
generatus, cum ab illo nexu dependeant,
ex hypothesi, per consequens *in generatum
propagantur*. Sic in homine *multi limites
atque defectus non sunt per se eidem essentia-
les*; sed necessarii tamen in nexu ordina-
rio: adeoque *ex parentibus in liberos trans-
funduntur*.

1. *Ad illum generationis nexum hic refertur
quoque status, quo embryon in utero geritur
materno*, adeoque in variis et corporis et ani-
mae statibus dependet a matre. Hic enim
*per matrem varios infanti limites statusque in-
duci*, ipsa loquitur experientia.

Embryi
status huc
pertinet.

2. *Hypotheses de animae hominis origine pari
passu ambulant in explicandis et a parentibus
in liberos propagandis defectibus, homini in
hoc*

Hypotheses
de
animae
origine
pari passu

ambulant
in
explicanda
malorum
propagatione.

hoc nexu necessariis, adeoque vel essentialibus vel a nexu praesenti dependentibus. Siue enim traducianorum siue creatianorum, horumque vel infusianorum vel praecexistentianorum, ad quos inclinare videntur traduciani, si distincte mentem suam explicare velint, nisi ad παραδοξότερα spectent, sententiam adoptes: ante tamen, quam defectus animae humanae, quibus in statu laborat ordinario, concipiantur, actus generationis est praestruendus, per quem liberorum animae circumscribantur iis limitibus atque defectibus, qui parentibus vel sunt essentiales, vel necessarii quidem in praesenti rerum conditione. In omnibus ergo illis sententiarum diuortiis actioni parentum, qua producunt liberos, tribuitur determinatio limitum atque defectuum in liberis, adeoque et malorum, nec, in ulla harum hypothesium, Dei ponitur efficientia physica, respectu malorum, quibus homo est obrutus. SIVE enim decerpiingas ex parentum animabus animas liberorum, aut creari ex nihilo a parentibus animas liberorum, quo sensu vulgo traducianorum opinio explicatur, aut monades seu entia simplicia iam obuia, sed nondum euecta ad talem repraesentationis gradum, qualem postulat hominis anima, per actum generationis determinari sumas et eleuari a parentibus, ut ad statum animae humanae perducantur, adeoque liberorum animae hinc oriantur, quo inflectere videntur traducianismum alii, cum mediante femine, tamquam vehiculo, ex anima vel patris vel
matris

matris cum embryo numero distinctam animam communicari dicunt non abdicatiue, sed cumulatiue et promotiue, i. e. vt cumulet istam monadem maiori gradu vis repraesentatiuae atque ad hunc eam promoueat, nisi has voces pro sonis sine mente malis habere; SIVE animas omnes simul in creatione a Deo productas ex nihilo, aut singulas successiue eo tempore, quo corpori cuidam sunt vniendae, a Deo creari statuas, quae creatianorum est hypothesis: *in omnibus illis modis et hypothesebus*, quibus explicatur animae humanae origo, gubernatio Numinis ratione pari permittit animam nexui, quo limites animarum in liberis determinantur a parentibus per generationem.

3. Ex iis, quae de creatione hominis in statu integritatis (§. 271. sq.) hominisque lapsu (§. 276. sqq.) sunt prolata, patet euidenter, quod Deus, RATIONE INITII, in malis hominum moralibus horumque consuetudinibus, malis scil. physicis seu poenis, nullam habeat vel physicam vel moralem efficientiam. IN PROGRESSU AC PROPAGATIONE quoque horum malorum Deum non esse causam physicam, per ea, quae in hoc paragrapho atque proxime superiori illius scholio dicta sunt, est manifestum: restat igitur, vt in horum malorum propagatione gubernationem diuinam a causae moralis ratione vindicemus. Quod quidem obtinebitur, si permissio horum malorum, efficientia physica et culpa hominis in mundo obuorum, decreta a Deo ostendatur ex lege optimi.

Deum non esse vlllo respectu causam malorum in sequentibus ostenditur.

§. CCCLXII.

Locus
in serie
generatio-
num, quem
occupat
vnusquis-
que, determi-
natur ex
ratione
optimi.

In generatione successive, per seriem progenitorum atque ab his prognatorum, homines existunt, suo quisque ordine. Hic ordo non est per se necessarius, vti reliquus etiam in mundo nexus (per cosmol.): adeoque liberum Deo fuit, hunc ordinem hominum generantium ac generatorum permutare pro lubitu, vt v. g. ego aut tu aut alius quidam loco Adami, Abelis, Noachi, Mosis, Samuelis et cet. in serie illa generationis poneremur. Ratio igitur in Dei decreto adfit oportet, cur quemlibet nostrum aut aliorum hominum in hoc ordine, quo in lucem est editus, collacauerit: cum quemlibet in alio ordine ponere potuisset. Ratio illa, pro Dei benignitate et sapientia infinita, non esse potest, nisi optimum: vnde *is locus, quem quilibet in serie generationum occupat, mundo est conuenientissimus, adeoque maiora commoda seu bona minoraque incommoda seu mala inuebit in statum mundi illiusque hominis, quantum patitur mundi perfectio, quam vllus alius locus, quem obtinuisset in serie generationum (conf. §. 358.).*

§. CCCLXIII.

Quando
ens causa
moralis per-
mittendo
malum fiat:
Deus non
debet mala

CAVSSA MORALIS euadit ens aliquod, PER PERMISSIONEM MALI, si malum illud impedire potuit et debuit; ILLVD autem DEBET ENS RATIONALE, quod perfectio- nibus suis adeoque et sapientiae et beni- gnitati,

impedire
omnia.

gnitati, seu iustitiae, conformiter praestare potest: quapropter *Deus causa malorum moralium* atque *physicorum*, in hominum genere enatorum ac propagatorum, *existit, si eadem potest impedire ac debet.* Quod Deus, absolute spectatus, *possit* omnia haecce mala impedire, ex illius omnipotentia facile concipitur: quod vero *debeat* impedire, i. e. sapientiae suae et benignitati, adeoque et iustitiae, conuenienter impeditionem praestare queat, id quidem non probari potest. Quod ut distinctius adpareat, notandum venit, quod *miracula multiplicata*, quorum ope fiat illa impeditio, tollant nexum in mundo, adeoque hoc respectu *mundum sistant* quidem *ceu speculum omnipotentiae*, imo et *benignitatis*, si spirituum felicitati effectus miraculosi inferuissent, sed *caecae* tamen atque *despoticae*; *nihil* autem ex hac parte *relinqueretur*, quo Numinis *omniscientia* atque *omnisapientia illustraretur*: per consequens talis mundus non foret tam perfectum speculum Numinis perfectionum, quam alius, in quo miracula illa multiplicata abessent, adeoque *nexus naturalis, praeter omnipotentiam, et omniscientiam et omnisapientiam et oculatam ordinatamque benignitatem* Numinis *manifestaret.* Sic ergo Deus eum mundum, qui per miracula potissimum gubernaretur, eligere non potuit ex lege optimi: adeoque *per continuata miracula impedire mala inter homines, et moralia et, quae hinc con-*

sequuntur, physica, *non debui* Numen supremum. *Per nexum vero naturalem non fieri potuit maiori gradu malorum impeditio et imminutio, quam actu est facta et adhuc fit eo modo, quo Deus creavit mundum, conservat eum atque gubernat, ex lege optimi (§. praec. et 358. sq.): adeoque Deus non debet magis impedire mala, quam actu retardantur et imminuuntur.*

§. CCCLXIV.

Adeoque
non est
caussa
moralis
malorum
inter
homines.

Caussa moralis mali si quis evadit permittendo illud: hoc malum impedire tenetur (§. praec.). Sed Deus mala, quae in mundo sunt adhuc obuia, speciatim mala hominum moralia atque physica, non tenetur ulterius impedire, quam actu impedit minuitque (§. praec.). Quapropter *Deus malorum in mundo obuiorum, speciatim moralium atque physicorum, quae hominum genus affligunt, non est caussa moralis.*

§. CCCLXV.

Dei
nulla culpa
omnium
malorum:
iuste
imputat
posteris
lapsum
protoplasto-
rum.

In ortu atque propagatione malorum moralium atque physicorum, in hominum genere, efficientiam physicam Deus habet nullam (§. 361. sch. 3.), nec etiam causalitatem moralem (§. praec.): quapropter *Deus est omnimode immunis a culpa omnium istorum malorum, quae a protoplastis orta in posteros per generationem diffunduntur, nec ulla ratione mala ista imputari queunt Numini supremo.* Hominum vero quivis in Dei iudicio,

iudicio, quatenus illud scientia nititur media, est causa moralis lapsus protoplastorum (§. 360.): adeoque *lapsus Euae atque Adami, cum consuetariis, iustissime imputatur cuilibet hominum.*

1. Hinc ab huius uniuersi conditore, conseruatore atque moderatore omnis remouetur iniustitia in imputatione lapsus protoplastorum et adparet clarissime cuiusuis hominum propria et euitabilis culpa in contrahendis malis, quibus a natiuitate conflictatur.

2. Concidit ergo Achilleum, vt quidam putant, argumentum, quo, culpa malorum, quae per generationem redundant in genus humanum, remota ab hominibus, grauitatem et reatum peccatorum, quae quidem sine proaeresi contingunt, tollere aut nimium quantum minuere satagunt. Conf. B. CHRISTOPH. FRANKII exercitationes anti-Limborchianae exercit. IV.

§. CCCLXVI.

Defectus illi, qui hominibus sunt connati ac carentiam diuinae imaginis inferunt, eoque illum modo vis repraesentatiuae gradum, quo ad errores in cognitione boni malique homines sunt procliuēs, per consequ. ad adpetitionem bonorum adparentium atque ad auersionem malorum adparentium inclinant, vocantur PECCATVM ORIGINALE. Huic opponitur PECCATVM ACTVALE, quod est actio quaelibet homi-

Quid
peccatum
originale
et
actuale.

nis, vel interna animae vel externa per corpus se prodens, qua bona adparentia adpetimus et quaerimus aut mala adparentia auersamur et arcere conamur.

Illius
nomina.

Varias habet adpellationes, et in S. scriptura et in scriptorum ecclesiasticorum libris obuias
P. O. S. codex vocat illud 1) κατ' ἐξοχήν *peccatum* Rom. V. 12., quoniam fons est omnium peccatorum reliquorum conf. Lutheri Postill. ad fest. noui anni: 2.) *peccatum inhabitans* Rom. VII. 17. 20., *circumstans* (ἐυπερίστατον) Ebr. XII. 1., quia semper in nobis praesens et in omnibus circumstantiis se exerit: 3) *legem peccati*, i. e. modum agendi ἀνομον Rom. VIII. 2.: 4) *concupiscentiam* (ἐπιθυμίαν) Rom. VII. 7., quae tentat hominem Iac. I. 14. 15., quia ex illis defectibus connatis oritur pronitas ad mala, vnde exurgunt multi motus prauis; quo pertinet, quod יֵצֵר לֵב הָאָדָם רָע, seu quidquid fingit, conatur atque agit homo a pueritia, sit malum: 5.) *corpus peccati* Rom. V. 6., *corpus mortis* Rom. VII. 24., *cui tribuuntur membra* Col. III. 1., quia per ob- et subiecta plurima ἀνομία illa vagatur, adeoque systema quoddam peccatorum complectitur: 6.) *carnem* Io. III. 6. Rom. VII. 14. et cet., quia per carnalem generationem propagatur atque se prodit potissimum per adpetitus sensitiui dominium: 7.) *imaginem Adami* Coloss. III. 9., quia Adami, post lapsum imagine diuina priuati, imaginem refert,

fert; quo pertinet, quod dicatur *vetus homo* Col. III. 9., quia vetustam primi hominis prauitatem, lapsu contractam, infert, atque illa regnat, ante quam homo emendatur per gratiam superiorem: 8.) *impuritatem uniuersalem* Iob XIV. 4. *morbum et vulnerationem totius hominis* Es. I. 5. 6.: 9.) *mortem spirituales* Eph. II. 1. 5. Mors est defectus facultatum, in ente quopiam requisitarum. Iam peccatum originale priuationem infert facultatum bene legibusque diuinis conformiter agendi, item bona spiritualia, quae beatitudini aeternae inseruiunt, producendi (§. praesente): quapropter peccatum originale posset dici generatim mors spiritualis; licet in loco allegato speciatim innuatur peccatum originale regnans. A scriptoribus ecclesiasticis nominatur 1.) *peccatum originis*; et quatenus spectatur in Adami posteris, quasi haereditate acceptum a parentibus, dicitur peccatum originis *originatum*, quo respectu peccatum quoque seu malum haereditarium, congenitum, labes, deprauatio, corruptio natua seu naturalis adpellatur; quatenus vero in ipsis protoplastis consideratur, audit peccatum originis *originans*: 2.) *fomes malorum*: 3.) *caro et sanguis*.

§. CCCLXVII.

Peruagantur hi defectus, qui peccatum constituant originale, omnes hominis facultates, ratione et animae et corporis. Principium actuum seu natura animae consistit in vi

Defectus, quos affert P. O., enumerantur speciatim.

repraesentatiua: haec vero *vis animae repraesentatiua* adeo est *limitata*, ut in facultatibus suis et cognoscitiua et adpetitiua nimium quantum deficiat, *finemque, a Deo ipsi propositum, non assequatur*. Finis intra homines ultimus est status, in quo semper aspirant ad perfectiones atque bona. Cum igitur ad hunc statum peruenire non queant sine ductu operationum gratiae diuinae, quae perfectiones atque bona semper largiantur; quatenus vero Deus operatur in creaturis, eatenus illis dicatur vnitus: *finis hominum intermedius est status illorum, quo patent operationibus gratiae diuinae, adeoque Deo sunt vniti peculiari modo seu per operationes gratiae*. Si ergo labes peccati originalis eos facultatibus animae affert limites atque defectus, ut anima in facultatibus, conatibus atque actionibus suis non sit accommodata fini suo ultimo: *peccatum originale impedit, quo minus operationibus gratiae diuinae pateat homo, adeoque cum Deo peculiari modo vniri possit*. Sed homo non patet gratiae diuinae operationibus, si disharmonia est inter Deum et hominem (§. 113. sqq.); disharmonia autem illa non obtinere potest, nisi in inclinationibus seu potentiis proximis, conatibus, actionibus contrarietur homo legibus sapientiae diuinae (§§. cit.): unde peccati originalis defectus ratio sunt inclinationum, conatum atque actionum, quae contrariantur legibus sapientiae diuinae.

Lex

Lex generalissima sapientiae Numinis, cui hominum potentiae, conatus atque actiones accommodari debent, est ut adpetat ac quaerat bona vera, seu quae perfectiones adferunt; auerfetur autem ac fugiat mala vera, seu quae imperfectiones adferunt: ergo *peccatum originale hominem transfert in eum statum, quo mala non fugit ac euitare studet, aut plane adpetit illa ac quaerit; bona vero non quaerit ac obtinere studet aut plane quidem auersatur ac fugit.* Euitare mala et obtinere bona non studemus, si illa ignoramus: adeoque *peccatum originale ignorationem plurimorum malorum atque bonorum habet secum coniunctam.* Bona, quatenus ut bona repraesentantur, auersari et fugere; atque mala, quatenus ut mala cognoscuntur, adpetere et quaerere non potest homo, per legem facultatis adpetitiuae: unde bona, quae auersatur et fugit homo, speciem malorum; mala vero, quae adpetit ac quaerit, speciem bonorum induere debent. Quapropter *peccatum originale inducit statum homini, quo inclinatur ad bona adparentia adpetenda quaerendaque, atque ad mala adparentia auersanda et fugienda.* Sed mala bonorum atque bona malorum speciem non praebere possunt, nisi in obscura cognitione bonorum malorumque: eo enim statu mens nostra non dignoscere potest bona malaque (Log. §. 112.). Obscurae manent ideae eo usque, quousque characteres distinctiuos, qui sufficiunt ad ob-

iecta idearum ab omnibus aliis discernenda, nondum perspicio. Characteres bonorum malorumque ex nexu et confectariis actionum rerumque sumuntur; ea enim bona sunt, quae perfectiones, et ea sunt mala, quae imperfectiones status nostri mundique habent secum connexa: unde, in obscuris bonorum malorumque ideis, actionum nostrarum rerumque circumstantium connexa et consequentia non satis perspicuntur et negliguntur. Quod imprimis contingit, si ideas sensuales sequimur potissimum harumque bonitatem aut malitatem naturalem, seu iucunditatem et iniucunditatem: nam sensus non clare et sufficienter manifestant connexa. Idem accidit si ideis sensualibus, per imaginationem reproductis, seu phantasmatis, inhaeremus. Sic ergo *peccatum originale* eos affert defectus facultati cognoscitivae, ut homo, in iudicio de bonitate ac prauitate actionum rerumque ferendo, nitatur potissimum ideis sensualibus atque phantasmatis, eoque perceptae in illis bonitati ac malitati naturali, quae tamen veram bonitatem atque malitatem in obscuritate relinquit plerumque. Sed ea quoque ratione obscuritas in ideis bonorum malorumque obtinetur, ut abstracta rationis cognitio non rite adplicetur atque ex insufficiente ratione, hinc desumpta, ideae iudiciaque de bonis malisque formantur. Quo ipso *peccatum originale* infert etiam *proclivitatem ex ideis abstractis et hinc for-*

formatis iudiciis praecipitanter iudicandi de bonis atque malis. Ex iudiciis practicis peruersis facultatis cognoscitiuae, pro dependentia facultatis adpetitiuae a cognoscitiua, non potest non facultas adpetitiua corruptelam contrahere: vt adpetitus sensitivus imperet adpetitui rationali, atque adpetitus rationalis seu voluntas sequatur iudicia intellectus practica praecipitata et obscuris bonorum malorumque ideis innixa; eoque bona adparentia sequatur, mala adparentia fugiat. Hinc limites atque defectus, quibus homo ex generatione, adeoque ex peccato originali, circumscribitur, eum homini statum largiuntur, vt

1.) facultatis cognoscitiuae pars superior, quae abstractas distinctasque format ideas et ex his iudicia, cognitionem abstractam saepius non satis determinate concipiat, atque non tantum haec vaga principia, sed determinata quoque peruerse adplicet in casibus specialibus, inprimis, in bonis malisque dignoscendis, ideas plerumque instituat obscuras, easdemque habeat pro clavis; eaque propter iudicet, sine ratione sufficiente perspecta; hinc sui rationem repetit proclivitas ad temeraria iudicia de ordine salutis, quem S. scriptura manifestat, vt vel assensus denegetur testimonio S. codicis, vel, parhermenis dictorum S. scripturae, haec in eam detorqueantur sententiam, quae principiis naturaliter cognitis, sed peruersis aut peruerse adplicatis, consentit.

2.) *pars inferior facultatis cognoscitivae, quae sensuum atque imaginationis ideas format confusas, sua claritate et vivacitate perceptionum obscuret intellectus cognitionem abstractam atque distinctam, in theoreticis atque praecipue in practicis, quae rite ac cum ratione sufficiente est instituta; contra iudicia rationis perverfa, inprimis practica, augeat in claritate, atque adeo errores roboret:*

3.) *utroque modo scientia boni malique veri, seu sapientia, amittatur, et in huius locum stultitia cum calliditate succedat:*

4.) *porro pars utraque facultatis cognoscitivae, tantis circumscripta limitibus, in veritatum multarum, earumque salutarium, ignorantia subsistat:*

5.) *pars superior facultatis adpetitivae sequatur perverfa iudicia practica de bono maloque distincte s. abstracte et cum ratione, licet insufficiente, animo impressa; adeoque voluntas prona sit ad bona adparentia adpetenda et mala adparentia averfanda; inprimis bona superioris gratiae, quae nobis per et propter satisfactionem infinitam exhibentur, pro defectibus facultatis cognoscitivae (nro 1-4.), vel negligat, vel nimis languide adpetat atque eorum adpetitionem procrastinet, vel aversetur plane:*

6.) *pars inferior facultatis adpetitivae seu adpetitus sensitivus, pro nimia sensationum atque phantasmatum claritate (nr. 2.), ni-*
mio

mio feratur impetu in bona sensuality, ut rationis imperium excutiat, aut detrectetur quidem, in naturalibus quoque bonis; gratiae vero superioris illuminatio et ductus diuini spiritus, qui inclinare tendit in omne vere bonum, impediatur; quo ipso procliuus est homo ad seruitutem moralem.

7.) *corpus, quod in commercio est cum anima, non potest non ἀναξίαν quamdam in motibus suis participare ab animae facultatibus, conatibus atque actionibus, quae ab ordine ac legibus sapientiae diuinae deflectunt. Praeterea tanta animae peruersitas, quae in sua sphaera idem actu est, quod esse fingebatur principium Manichaeorum malum in toto vniuerso, ordinem sapientiae diuinae in iis, quae corpus circumstant, turbat nimium quantum: ut adeo, extrinsecus ambientia corpus, cum hoc exerçant disharmoniam; per consequ. varias corpori afferant offensiones atque corruptelas, quae originem debent peccato originali huiusque confectariis, peccatis actualibus.*

Hanc per peccatum originale contractam corruptelam variosque adhuc enumeratos defectus S. scriptura testatur passim. Sic EPH. IV. 17. 18. Ephesi, uti aliae gentes, ante gratiae superioris operationes admissas, in vanitate mentis vixisse, obtenebrati in ratiociniis, alieni a vita Dei, seu destituti facultatibus, quibus diuinae voluntati conformiter agentes in unionem cum ipso perducimur, in ignorantia versari propter ani-
mi

mi obdurationem natiuam, seu impotentiam recipiendi gratiae diuinae lumen, *dicuntur*. EPH. V. 8. *vocantur* ΣΚΟΤΟΣ, i. e. in summa obscuritate cognitionis salutaris degentes. TIT III. 3. *tribuitur* illis *priuatio intelligentiae* (ἀνοήτων εἶναι), *obedientiae, error, seruitus prauarum cupiditatum*. I COR. II. 14. ΨΥΧΙΚΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ, i. e. qui operationum gratiae superioris non est particeps factus, adeoque in defectibus peccati originalis haeret adhuc, τὰ τῷ πνεύματος ὁ δέχεται, i. e. *illa, quae, ex reuelatione spiritus diuini, in S. scriptura proponuntur de ordine mediorum, quibus ad beatitudinem emergimus, non amplectitur assensu pio, sed pro absurdis atque stultis habet* (μωρία αὐτῶ ἐστίν). Imo in naturali cognitione tot tantisque inuoluuntur homines defectibus per corruptelam naturalem, vt ROM. I. 22. 23. 25. recte perhibeatur, Φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν, i. e. *sapientes professi stultos praestiterunt*. Nam, pergit S. codex, *immortalis Dei gloriam ad imagines similes hominis mortalis et volucrum et quadrupedum et serpentium transtulerunt. Dei veritatem in falsitatem transtulerunt et res creatas supra creatorem venerati coluerunt*. Poterant scil., duce naturali cognitione, Numinis existentiam, omniscientiam, omnisapientiam, infinitam benignitatem, iustitiam, omnipotentiam, vnicitatem perspicere: eoque officia religionis naturalis assequi, quod nimirum Deus sit supra omnia aman-

amandus, fiducia summa prosequendus, timendus, inuocandus religiose, in eo acquiescendum, adeoque solus religiose colendus. Sed obscurata haec fuit cognitio ac deprauata eo usque, vt in foedissima prolaberentur. PHILIP. II. 13. Deus dicitur ἐνεργῶν τὸ θελεῖν: adeoque voluntas per vires naturales ne quidem potest in Deo accepta vereque bona ferri. GEN. VI. 5. וְכָל-יִצְרָאֵל מַחְשַׁבַּת לִבּוֹ רָע כָּל-הַיּוֹם, i. e. omne, quod fingit in cogitationibus animi sui (homo), tantum est malum in singulos dies, seu quidquid per facultates naturales cogitando fingere et mente figurare, seu vi sua repraesentatiua conari potest homo, prauitatem habet coniunctam tenditque in mala. EZECH. XXXVI. 26. ante emendationem per superiorem Numinis gratiam homini tribuitur cor lapideum, seu animus obduratus ad mala. Cum igitur obduratio ad mala sit is facultatis adpetitiuae status, quo rationes ad bona mouentes vim exerunt nullam in hominis animo: profundissima heic facultatis adpetitiuae corruptela indicatur, conf. Eph. IV. 18., vbi ΠΩΡΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ. ROM. III. 9-18. vniuersalis illa deprauatio hominum, inprimis respectu facultatis adpetitiuae, graphice describitur. ROM. VII. 18. sq. dominium adpetitus sensitiui confirmat Paullus: cum ea, quae nolit, se facere, adeoque se videre melio-

meliora ac probare, sed deteriora sequi, confiteatur.

§. CCCLXVIII.

Vtrum
P. O.
consistat
in
priuatiuo,
an
positiuo,
an
vtrouque.

In peccato originali Theologi ponunt aliquid priuatiui atque positiui: quod vt recte capiatur, sequentia adiungenda duxi. Distinguendum hic monent 1.) inter positiuum sensu rigoroso et metaphysico, vbi notat reale quidpiam et entitatem, cui competunt affectiones metaphysicae, vnum, verum, bonum esse; atque inter positium, sensu catachrestico seu abusiuo et morali, vbi significat omne id, quod actu adest seu praesens est, siue sit defectus siue realitas: 2.) inter formam totius, quam aliqui formale sensu metaphysico, et inter formam partis, quam adpellant quoque formale sensu physico. FORMA TOTIVS est tota alicuius quidditas et essentia vel physica, quae ex materia et forma seu materiali et formali, quatenus a se distinguuntur, constat, vel logica, quae ex genere et differentia specifica constituitur: FORMA PARTIS e contrario est pars quidditatis et essentiae vel physicae, nimirum forma et formale, quatenus contradistinguitur materiae et materiali, vel logicae, nimirum differentia specifica. Quibus praemissis, rem sic explicant cordatiores. Peccatum originale spectatur vel PRIMO secundum materiale, quatenus opponitur formae partis, atque tum comprehendit facultates, conatus atque actiones animae corpo-

corporisque, in homine obuias, quae utique sunt entia positiua et realitates sensu metaphysico; adeoque *peccatum originale*, secundum materiale, h. f. *est aliquid positiui et reale, significatu riguroso et metaphysico: vel SECUNDO secundum formale, qui respectus hic obtinet potissimum.* Si formale peccati originalis consideratur, tum intelligitur vel forma totius, ubi quidem genus sunt facultates, conatus, actiones hominis, differentia autem est ἀνομία laborantes; vel forma partis, quae est differentia specifica, modo allegata. Facultates, conatus et actiones sunt positiuae realitates, sensu riguroso et metaphysico. Quas quoniam infert peccati originalis forma totius: *peccatum originale, secundum formam totius spectatum, infert aliquid positiui et reale, in sensu riguroso et metaphysico, multo magis in sensu morali, cum et genus et differentia peccati originalis actu adsit; sed simul quoque infert aliquid priuatiui, in sensu metaphysico, nempe ἀνομίαν.* Forma partis seu formale, quatenus opponitur materiali, est ἀνομία seu declinatio a lege diuina, quae sensu metaphysico non est positium et realitas, sed priuatio et defectus, conuenientiae scil. cum lege seu ἐννομίας, sensu autem catachrestico et morali est positium, i. e. praesens seu actu adest: quapropter *peccatum originale, secundum formam partis seu formale, sensu stricto et physico, spectatum, non habet positiui et reale aliquid, significatu rigo-*

rigoroso et metaphysico, sed significatu tantum morali et abusuuo. Sic dicere possum: peccatum originale, secundum formam suam et formale spectatum, est aliquid positiui et non est aliquid positiui, sed priuatiui tantum: prout nimirum et formalis et positiui significatio ex antecedentibus determinatur.

Quodsi, per antecedentia, certo sensu asseritur, peccatum originis, ratione formalis consideratum, esse meram priuationem: non tamen eo sensu id erit accipiendum, quasi dona hominis naturalia per P. O. manserint sarta atque integra, et quod dona supernaturalia tantum fuerint amissa. Nam ex (§. praec.) patet, quod omne principium in homine actiuum, adeoque tota hominis natura per peccatum originale ad ἀνομίαν spectet, per conseq. sit corrupta. Quod contra Pontificiorum sententiam in hac parte est obseruandum. Conf. B. I. P. HEBENSTREITII dissert. theol. de peccati originalis natura et adaequata mensura. Ienae clc lcccviii.

§. CCCLXIX.

Quo sensu
O. P.
dicatur praua
concupiscentia;
non
consistere
in
nudo
priuatiuo,
sed

Haec malorum seges, quae hominem obruit a conceptione atque natiuitate, in libris Lutheranorum symbolicis adpellatur praua concupiscentia. Quatenus vero vox illa profundissimam hanc naturae totius corruptelam indicare debet, laxanda venit aliquatenus significatio illius: vt denotet omnium animae corporisque facultatum atque cona-

conatum ἀταξίαν, quam (§. 367.) fuse deduximus; nam *in stricto significato* facultatis adpetitiuae deprauationem innuit modo, adeoque partem illius corruptelae originalis innuit immediate. Licet enim mediate facultatis quoque cognoscitiuae ἀταξίαν inferat, vtpote a qua dependet (§. cit.); item corporis motus inordinati consequantur facultatis adpetitiuae prauitatem, vt mediate ac per consequentiam motus quoque illi corporis inordinati ab illa facultatis adpetitiuae corruptela inuoluantur: *confessores tamen pii per illam denominationem totum malorum, quae infert peccatum originale, complexum directe atque immediate significare voluisse, recte censentur; adeoque significatio illius vocis latior erit hic praeferenda.* Quando praeterea in libris hisce symboli-
cis additur, *nos non solum sine amore et timore Dei nasci, sed cum praua quoque concupiscentia; idem volunt, quod nos (§. praec. schol.) indicauimus: priuationem scilicet, quam infert peccatum originale, non consistere in defectu tantum donorum supernaturalium atque naturalia relinquere incorrupta, vt homo indifferens sit ad bona malaque, adeoque sua vi naturali queat emergere ad Dei gratiam, si velit; sed defectus seu priuationem atque limites, quibus circumscribit peccatum originale vires hominum, eo usque se extendere, vt in eo statu nihil boni possint conari homines, quod Deo placeat eosdemque in unionem cum Numine supremo perducatur.*

Reuschii Intr. in Theol. Pp §.CCCLXX.

§. CCCLXX.

Deprauatio
originalis
est
peccatum.

ATAEIA illa totius hominis eiusque facultatum et conatum est peccatum proprie dictum. Nam omne ἀνομον, seu a lege diuina deflektens, in rationali creatura, culpa ipsius, obuium, est proprie sic dictum morale malum seu peccatum. Cum ergo haec ἀταξία facultatum ac conatum hominis omnium sit ἀνομία atque a legibus sapientiae diuinae, quae destinant optimum, deflektat (§. 366. sqq.), culpa quidem hominum (§. 352. sqq.): eo ipso erit peccatum proprie dictum. Numen quoque supremum iustissime punit homines propter peccata, si cul-pae reatus in eosdem, ex Dei iudicio, conuenit (§. 115. sq. coll. 113.): ergo Deus iustissime punit homines propter peccatum originale. Vtrumque, nimirum quod 1.) *deprauatio hominis originaria sit peccatum in iustissimo Dei iudicio*: 2.) *in illam reatus poenae, adeoque et reatus cul-pae, conueniat, probatur ex testimonio S. scripturae disserto.* Sic EPHES. II. 3. Paullus, status illius, qua gratiae superioris, cuius per et propter satisfactionem infinitam participes fuerint facti Ephesii, excellentiam ostensurus et illustraturus ex statu opposito atque praeuio, vers. 1. 2. 3. mores illorum, ad omnem deformitatem compositos, memorat atque sub finem versus 3. καὶ ἡμεν, inquit, τέκνα φύσει ὀργῆς, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, et eramus quoque natura filii irae, sicut etiam ceteri. Hic praeter

ter peccata actualia horumque confectaria, quae hominem alienant a gratia Numinis atque infelicem reddunt, *memorat statum*, cui per natiuitatem naturamque immergantur homines omnes, et quo filii sint irae diuinae, i. e. more Ebraeorum loquendi, *rei poenarum*, conf. 1 Sam. XX. 31. XXVI. 16. 2 Sam. XII. 5., ubi *filius mortis* idem est, qui reus mortis, quo sensu venit quoque *filius gehennae* Matth. XXIII. 15., *iram vero Dei poenas denotare diuinas*, ex Matth. III. 7. Rom. II. 5. XII. 19. XIII. 5. patet. Sed nemini possunt a Deo iustissimo poenae infligi, nisi qui in peccato haeret: vnde, *vi huius loci ad Ephesios*, a natura, seu in *eo statu*, quo natus est homo, adeoque ex carnali generatione, *iis ille defectibus laborat*, qui in Dei iudicio iustissimo *sunt peccatum*; per consequens *datur peccatum originale* (§. 366.). *Huic interpretationi consentiunt alia S. codicis effata*. Io. III. 6. *omne genitum ex carne caro est: atque genitum ex spiritu est spiritus*. CARO, quatenus opponitur spiritui, in S. scriptura vsurpatur de statu hominis deprauato in moralibus, adeoque et in principiis practicis connexisque theoreticis facultatis cognoscitiuae, quem homo per carnalem generationem obtinet: SPIRITVS vero in homine est status emendatus a gratia superiori, quo facultas hominis et cognoscitiua et adpetitiua perficitur atque reducitur ad conformitatem cum sapientiae diuinae legibus. Quod consen-

fus interpretum celeberrimorum S. scripturae vnanimis confirmat. Hinc omne genitum ex carne, i. e. *omnis homo, quatenus ab aliis hominibus per generationem carnalem dependet, caro est*, i. e. profundissimam habet deprauationem facultatum atque conatum omnium: abstractum enim pro superlatiuo accipi, vsus loquendi in S. scriptura satis manifestat. *Ex hoc statu deprauationis, quemlibet a regno caelorum et beatitudine excludentis, cui quiuis per generationis nexum, seu qua caro et carnaliter genitus, immergitur, non liberari perhibetur homo, nisi γεγεννημένος ἀνωθεν* vers. 5. 7., seu nisi *a gratia Numinis superiori, per organa debita operantis* conf. vers. 5., *ad nouam vitam*, seu facultatem operationum earum, quae ordini diuino s. sapientiae diuinae conueniunt, perducatur. Quicumque homo vero est in eo statu, quo beatitudinem assequi non potest, ille est peccato maculatus (§. 113. sqq.); sed omnis homo, qua caro seu carnaliter genitus, est in eo statu, quo beatitudinem assequi non potest (per antecc.): ergo omnis homo, qua caro seu carnaliter genitus, est peccato maculatus. Cum autem peccatum, quod per generationem in homines propagatur, adeoque hominibus, qua carnaliter genitis, inest, sit peccatum originale (§. 366.): omnes homines, naturaliter geniti, sunt peccato originali deturpati. Cui sensui conuenienter explicari potest PSALM. LI. 7., *in vitio, seu iniquitate, formatus, seu*

geni-

genitus, sum, atque in peccato concepit me mea mater: vt adeo subiectum adhaesionis vitii peccatique proximum sit foetus conceptus atque recens in lucem editus. Quodsi quoque subiectum adhaesionis proximum huius ἀνομίας dicantur parentes Dauidis eorumque actioni generandi vitium peccatumque tribuatur proxime: Dauidis tamen, suam deprecaturus culpam ostensurusque procliuitatem ad peccandum, repetit rationem ex sui formatione per generationem; adeoque minimum ex prauis parentum actionibus in se deriuatam quoque esse ἀταξίαν, quo nimia procliuitas ad peccandum facillime in peccata prorumpat actualia, conqueritur; quo sensu Dauides, a matre conceptus, subiectum foret adhaesionis huius vitii mediatum et remotum. Quapropter utroque respectu Dauides se in conceptione atque generatione vitio peccatoque inquinatum fuisse, adeoque peccato laborare originali (§. 366.), confitetur. Locus quoque GEN. VI. 5. supra allegatus (§. 369.) omni tempore, adeoque et a conceptione atque natiuitate, GEN. VII. 21. ab infantia, omnes hominis conatus, seu omnia, quae fingit, tantum ad mala tendere perhibet. Quum vero plurimi eius generis conatus et actiones sine aliorum imitatione exerantur: in ipso homine adsit oportet talis corruptela naturalis, seu a prima conceptione obuia, a qua, tamquam fonte venenato, tot propullulant mala. Tandem mors est peccati consecretarium, TA

ΓΑΡ ΟΨΩΝΙΑ ΤΗΣ ΑΜΑΡΤΙΑΣ, Ο ΘΑΝΑΤΟΣ Rom. VI. 23., atque ideo Rom. V. 12. *ad omnes penetrasse dicitur mors, quia (ἐφ' ᾧ) peccauerunt omnes.* Sic ergo omnes, qui naturali corruptione mortem obire possunt, peccato sunt inquinati; sed foetus in utero matris naturali corruptione mortem obire possunt: ergo foetus in utero matris peccato iamdum sunt inquinati; per consequ. homines a prima conceptione sunt obnoxii peccato, quod dicitur originale (§. 366.).

1. LIMBORCHIVS quidem theol. christ. L. III. c. IV. num. 17. p. 193. *varia profert, quibus locum Eph. II. 3. ad reatum culpa poenaeque peccatorum actualium transferre studet.* Rationes eius, quatenus aliquid ponderis habere videntur, huc potissimum redeunt, quod ΦΥΣΕΙ, seu *natura*, interpretetur per ΑΛΗΘΕΩΣ seu *vere*, in quem sensum citat Gal. IV. 8.: quo posito, sic huius effati sensum sistit; *et (per ante enumerata peccata actualia vers. 1. 2. 3.) eramus vere filii irae poenisque Dei obnoxii.* Sed ex tota S. scriptura nullum potest idoneum excitari testimonium, quo τὸ ΦΥΣΕΙ idem, quod ΑΛΗΘΕΩΣ seu *vere*, significare, probet. In loco Gal. IV. 8. ΦΥΣΕΙ notat secundum essentiam atque naturam: dum Paullus asserit, Galatas coluisse antea Deos atque idola, quae non habuerint essentiam atque naturam Dei. Et sic, ubicumque occurrit vox illa in sacris paginis, innuit vel essentiam atque naturam rei, vel quod quouis modo naturale, seu nativum est rei: quemadmodum

modum quoque ARISTOTELES metaph. L. IV. c. 4. testatur.

2. Idem LIMBORCHIVS lib. et cap. cit. num. 4. sqq. p. 188. sqq. variis probare studet argumentis, ἀταξίαν, in hominibus a conceptione atque natiuitate obuiam, non esse peccatum, in Dei iudicio.

α.) Allegat loca DEVT. I. 39., vbi infantes boni ac mali discrimen ignorare, Ionae IV. 11. nescire, quid inter dextram atque sinistram intersit, Rom. IX. 11. nondum genitos neque boni neque mali quidquam perpetrasse dicantur: vnde Paullus I Cor. XIV. 20. commendat paruulorum innocentiam, cum, malitia, inquit, paruuli estote; item Christus Matth. XIX. 2. 3. 4. pueros in exemplum proponat discipulis suis, de proedria in regno Christi ex ambitione disceptantibus, illisque denunciet, quod, nisi mutati fuerint et pueris similes redditi, non intrare queant in regnum caeleste, et qui se ipse submiserit, vti puer iste, quem inter eos collocauerat, ille futurus sit in regno caelesti maximus, Matth. XIX. 14. idem Saluator puerorum esse regnum caeleste pronunciet. Sed DEVT. I. ION. IV. ROM. IX. I COR. XIV. MATTH. XVIII. de actuali bonorum malorumque ignorantia atque de peccatis actualibus proaereticis, partim generatim partim speciatim de ambitione; MATTH. vero XIX. de infantibus Iudaeorum, qui per circumcisionem initiati sub gratia Dei et regni caelestis participes erant, sermonem esse, patet

luculenter. *Haec autem asserta non contradicunt corruptelae originali atque huius reatui.* Nam *et* infantes immunes esse possunt a peccatis proaereticis horumque reatu, propter defectum usus rationis, itemque per foedus gratiae, cui per organa a Deo constituta sunt initiati, sub gratia Dei atque regni caelestis participes esse, *et Φύσει* labe peccati originalis contaminari. *Si qua vis probandi huic argumento inesset: ostendi deberet, commendari a S. scriptura statum infantium natiuum, seu uti est Φύσει, atque dignum pronunciari, qui a Deo aeternum beetur, praemiis benignitatis diuinae.* Cum vero status hominum, qui a prima conceptione atque natiuitate obtinet, eo usque deprauatus sistatur a S. codice, ut *Φύσει* homo reus sit irae poenarumque diuinarum (§. 369.): nullum trahit momentum LIMBORCHII argumentatio. *Nec petimus id, quod est in principio, cum deprauationis originariae reatui opponimus reatum peccatorum actualium; atque ab hoc infantes pronunciamus immunes, ab illo non item: nam reatus corruptelae originariae ex S. codice probatus est ante sufficienter (§. cit.), quam hic assumitur.*

β.) Porro *in corruptela hominum originaria, quatenus peccati habere debet rationem, absurditatem ac impossibilitatem monstrare laborat.* Absurdum enim putat, Deum puniuisse homines ea corruptela, quae proprie dictum sit peccatum, et ex qua peccata actualia propullulent omnia; propter corruptelam
vero

vero hanc eiusque confectaria Deum aeternis hominem poenis afficere: *sic enim Deus non tantum foret auctor peccati, sed etiam per suam punitionem sibi nouae punitionis causam quaereret*; quod vtrumque iustitiae sanctitaeque diuinae repugnaret. Praeterea peccatum esse liberam actionem existimat, adeoque voluntariam; sed *corruptelam originariam praeter voluntatem hominis obtinere*: per consequ. definitionem peccati in illam non conuenire. Nam *vel* creat, ex mente LIMBORCHII, animam Deus in illa corruptela, quatenus est peccatum, adeoque est auctor peccati atque hoc existit sine hominis voluntate et efficientia, per solam Dei actionem, *vel* anima foetus procreatur a parentibus, adeoque illi defectus, qui peccatum originale constituere perhibentur, iterum in homine a natiuitate existunt, sine ipsius voluntate, per parentum actionem. *Utroque respectu* in corruptela originaria exulat voluntarii, adeoque et peccati, notio; *priori* autem modo Numen supremum peccati auctor euadit. Quae relationes inter Deum et hoc malum originarium, itemque inter hoc et ideam peccati concipi non possunt atque inter *αδύνατα* versantur, ex mente LIMBORCHII: eoque propagatio huius corruptelae naturalis, quatenus est peccatum, concipi et explicari non potest. *Sed facilis est responsio* ad haec Achillea, ut putat, argumenta ex antecedentibus. Nam PRIMO Deum non esse auctorem peccati, si quoque animam ab ipso creatam esse statuatur, (S.

361.) est declaratum : producit enim animam donorum caelestium, quibus ad beatitudinem aspirare queat, capacem; sed per intercedentem generationis actionem corrumpitur a parentibus. Quod vero Deus permittat animam nexui generationis, rationes habet gravissimas, ex lege omnifapientiae petitas : adeoque nulla hinc culpa in huius vniuersi moderatorem redundat (§. 364. sq.). SECUNDO in contrahenda deprauatione originaria propriam et euitabilem hominis cuiusque culpam, adeoque actionem liberam, intercedere atque in Dei iudicio iustissimo rationem esse, cur deprauationem originariam pro peccato habere queat, probatum est (362. sqq.).

3. Vt vero haec, quae ad refutationem obiectionis LIMBORCHIANAE posterioris ex superioribus sunt allata, magis speciatim et adplicate pateant, ad Auditorum haesitationem subleuandam, sequentia addere, commodum iudicaui, de imputatione in iudicio eius, qui systema aliquod moderatur, ex lege salutis publicae, in hoc systemate promouendae.

§. CCCLXXI.

Moderator
systematis
agere
debet
ex
lege salutis
publicae.

Moderator systematis iustissimus decreta sua et actiones omnes determinare debet ex salute publica, seu ex perfectionibus systematis sui promouendis, i. e. salus publica huic moderatori est lex suprema. Nam iustitia est administratio benignitatis, sapientiae conformiter gesta; sapientia ostendit bonum

num atque summa sapientia optimum, benignitas vero tendit ad bona conferenda, summa benignitas ad optimum, eaquepropter iustitia est oculata benignitas: per conseq. *qui sic promouet perfectiones alicuius entis*, seu benignitatem erga ens illud exercet, *ut optime illi consulat, seu tot ac tantas conferat perfectiones, quot et quantas posse obtineri, sapientia ostendit, ille est iustissimus erga ens illud.* Ens, cuius respectu aliquis iustitiam h. l. debet exercere, est systema et complexus plurium, inter se connexorum. IN SYSTEMATE quopiam spectari potest PERFECTIO et TOTALIS et PARTIALIS; *ilia* ex consensu omnium partium ad finem systematis promouendum; *haec* ex consensu eorum, quae partem constituunt quamcumque, per se et sine nexu systematico spectatam, aestimatur. Systematis perfectio totalis vocatur illius systematis SALVS PUBLICA: partialis autem perfectio audit SALVS PRIVATA alicuius partis, quae illo continetur systemate. Qui iustissimus est in systemate moderando, tot ac tantas huic systemati perfectiones confert, quot ac quantas obtineri posse, ostendit sapientia (per antecc.); sed totalis systematis perfectio, et extensiuam et intensiuam, omnes complectitur perfectiones, quarum capax est systema: quapropter *iustissimus systematis director totalem systematis perfectionem et extensiuam et intensiuam, quoad fieri potest, promouere debet, i. e. salutem*

tem publicam. Proxima media, quibus director systematis utitur, sunt decreta actionesque illius (per exper.): ergo *iustissimus moderator systematis omnia sua decreta actionesque omnes determinare debet ex perfectione totali, et extensiva et intensiva, systematis, seu salus publica est suprema lex eius, qui iustissime, adeoque sapientissime ac benignissime, moderari instituit systema.*

Transferri possunt ea, quae in paragrapho dicta sunt in abstracto et generatim, in concretum: si exemplum Principis, qui rempublicam gubernat iuste, i. e. sapienter et benigne; itemque Imperatoris, qui exercitui cum laude praest, ob oculos ponantur.

§. CCCLXXII.

Adeoque
Deus
ex
idea
mundi opti-
mi.

Deus est moderator systematis mundani, quod existit, iustissimus, decretum quoque Dei est unicum (per theol. nat.), actiones vero illius, quae terminantur in mundo, sunt creatio, conservatio et gubernatio huiusque actus particulares (§. 215.): quapropter Deus decretum suum aeternum omnesque actus, quibus ad existentiam illud perducitur, ut creationem, conservationem atque gubernationem, determinat ex salute mundi publica. SALVS MVNDI PVBLICA consistit in tanto perfectionum complexu, quantus in tam vasto rerum innumerabilium systemate possibili, potuit obtineri per defectus atque limites essentiales creaturarum; adeo-

adeoque in tam illustri et luculenta gloriae seu perfectionum Dei infinitarum manifestatione per hoc opus, quanta in vlllo mundi systemate possibili obtineri potest: i. e. *in idea mundi optimi*, qui adeo perfectissimum est speculum perfectionum diuinarum. Sic ergo Deus decretum suum aeternum atque actus, quibus illud exequitur, determinat ex *idea mundi optimi* seu ex speculo perfectionum diuinarum perfectissimo: seu lex suprema et generalis, quam sibi Deus ipse praescribit, est *idea mundi optimi* seu speculum perfectionum diuinarum perfectissimum, i. e. *salus mundi publica*.

§. CCCLXXIII.

IMPVTATIO IUSTA IN IUDICIO SUPERIORIS et MODERATORIS SYSTEMATIS est iudicium superioris, quod aliquis sit auctor actionis, et quod adeo ad illum pertineant omnia actionis confectaria, quae per legem superioris huic actioni destinantur.

Quid
imputatio
in
iudicio
superioris.

Sic si magistratus propter salutem publicam ciuitatis, quo pertinet securitas, hanc legem sanxerit, vt furtum suspendio puniatur: tum imputat alicui furtum iuste, si quem huius actionis auctorem esse ex testimonio sufficiente, adeoque vero, iudicat, per conseq. confectarium, lege determinatum, patibulum scil., ad eum pertinere iusta aestimatione pronuntiat.

§. CCCLXXIV.

§. CCCLXXIV.

Quatenus
moderator
systematis
actiones
praeuifas
respicere
debeat.

Moderator systematis sapiens atque benignus, eoque iustus, respicere quoque debet actiones, vel certo vel probabiliter praeuifas, quatenus id iubet atque determinat salus publica, seu lex suprema huius moderatoris: adeoque actionibus quoque praeuifis tribuit legis suae confectaria. Nam salus publica est non modo regula vnica, sed ratio quoque sufficiens seu determinans, cur hoc vel illud, hoc vel illo modo, agat moderator systematis: per conseq. confectaria, quae determinat lex suprema eius, qui moderatur systema, i. e. salus publica, nullibi, eoque nec in euentibus systematis sui praeuifis, negligere potest, si iuste agere velit moderator systematis. Sed fieri potest, vt moderator systematis prospiciat, vel certo vel probabiliter, nexum, in quo actiones membrorum systematis sint exstiturae, quae turbent salutem publicam, atque vt in eius potestate sit hunc nexum immutare; quo posito, confectarium legis, quam sequitur moderator ille iustus, est, vt impediatur ille nexus, qui nocet salutis publicae, atque alius constitutatur, qui salutem publicam promouet aut illi quidem non adeo repugnat: quapropter moderator systematis iustus, qui discernit ac agit omnia, prout salus publica illud determinat, auctoribus actionum praeuifarum tribuit confectaria legis supremae, quam sequitur, i. e. omnes illos impedit nexus

xus, in quibus exstiturae forent actiones membrorum systematis, quae turbent salutem publicam, e contrario constituit eos nexus, in quibus publica salus vel promoueatur vel non tanto gradu perturbetur quidem.

Exempla, quae illustrant dicta in paragrapho, prostant imperantium principumque in rep. gubernanda. Nam quotidie, in electione candidatorum, in cauendis reip. turbis, per seditiones, bella et cet., euentibus et actionibus praeuisis confectaria legis supremae, quam sibi statuit moderator systematis, tribuit ille, seu nexus praeuisos possibiles determinat ex salute publica.

§. CCCLXXV.

Director systematis iustus praeuisis in systemate suo euentibus atque actionibus hoc tribuere debet confectarium legis suae supremae, vt impediatur, si fieri potest, omnes illos nexus, vbi euentus atque actiones membrorum systematis sui prospicit, quae turbent salutem publicam, seu conseruationem atque augmentum perfectionum in suo systemate; atque e contrario vt tales nexus constituat, qui eo vsque impendant imperfectiones systematis, quoad fieri potest (§. praec.): per conseq. *systematis moderator auctoribus actionum, quas praeuidet turbaturas salutem publicam, tribuit confectaria legis suae supremae; adeoque eas imputat auctoribus (§. 373.).*

Adeoque
imputare
auctoribus.

§. CCCLXXVI.

§. CCCLXXVI.

Quod
ad Deum
respectu
mundi
applicatur.

Deus est moderator systematis mundani, quod existit, iustissimus atque decretum suum de hoc mundo et actiones, in mundo occupatas, ex salute mundi publica, seu ex idea mundi optimi, i. e. speculo perfectionum diuinarum perfectissimo, determinat (§. 372.). Sed director systematis iustissimus, qui omnia decreta actionesque omnes ex praescripto legis supremae, quae salutem publicam promouendam iniungit, suscipit, actiones quoque, quas prospicit in certo nexu existituras atque nocituras salutis publicae, imputat auctoribus suis eo usque, ut illum nexum, quo existiturae sint illae actiones, impediat atque alium producat, quo inter omnes nexus possibiles maxime salus publica promoueatur (§. praec.): ergo *Deus omnibus creaturis, adeoque et hominibus, omnes imputat actiones, per omniscientiam praeuistas, quas perspicit nocituras salutis systematis mundani publicae, i. e. confectarium legis supremae, quam sequitur et quae iniungit impeditionem istarum actionum, itemque connexionis, qua existunt illae actiones, atque constitutionem alterius nexus, quo tantum impediuntur imperfectiones systematis, quoad fieri potest, tribuit illis actionibus harumque auctoribus, seu nexum illum, quo declinat mundus per actiones hominum praeuistas a salute publica, impedit, eumque nexum respectu partium mundi, adeoque*
et

et hominum, qui pertinent ad mundum, constituit, qui inter omnes possibiles, in Dei omniscientia repraesentatos, est saluti mundi publicae opportunissimus.

1. *Tota igitur imputatio, quae Deo tribuitur respectu actionum, in hominibus praeuisarum, per scientiam mediam, adeoque numquam ad existentiam prouehendarum, in eo consistit, quod Deus propriam et euitabilem culpam prospiciat hominum in actionibus quibusdam liberis, sub hoc vel illo nexu, per quam culpam mundus foret imperfectior, quam esset futurus, si homines isti in alio nexu collocentur, quem, inter alios possibiles, repraesentat omniscientia Numinis: adeoque auctoribus harum actionum tribuit consecutaria, quae iniungit lex suprema gubernationis diuinae, nimirum primo impeditionem nexus, quo actiones istae liberae forent exstiturae, deinde constitutionem nexus, quo homines isti sunt accommodati ad salutem mundi publicam magis promouendam, aut minus turbendam.*

2. *Hanc esse proprie sic dictam imputationem superioris, ex idea illius (§. 373.) patet: nam ad illam nihil amplius requiritur, nisi primo, ut superior perspiciat, esse aliquem huius vel illius actionis auctorem, atque secundo, ut tum superior tribuat auctori illius actionis consecutaria legis, quam sibi ipse statuit, i. e. quae salutem publicam promouendam iniungit.*

§. CCCLXXVII.

Hinc
infertur,
malum
hominis
originarium
esse
proprio
significatu
peccatum.

Deus quemlibet hominem iis circum-
scribit circumstantiis eique permittit nexui,
quem ex praeuisis per omniscientiam illius
statibus omnibus possibilibus, qui per actio-
nes hominum liberas, adeoque, si mali fue-
rint, culpa hominum, euenturi forent,
publicae mundi saluti perspexit conuenien-
tissimum (§. 358. sq. 371. sqq.): *nexus igitur generationis, cui permittitur homo in gubernatione Numinis, et qui tot tantisque conflictatur defectibus atque imperfectionibus (§. 361. sqq.), culpa actionum hominis, in scientia Dei praeuisarum, existit. Quapropter defectus virium animae, qui conatus facultatis et cognoscitiuae et appetitiuae, legibus diuinis contrarios, secum habent coniunctos atque culpa hominum existunt, sunt ἀνομίαι culposae in Dei iudicio: adeoque proprie sic dictum peccatum. Sic ergo defectus atque mala hominis originaria, seu quibus homo a prima conceptione atque natiuitate per generationis nexum est immerfus, vero proprioque sensu sunt peccatum, quoniam culpa actionum, in hominibus praeuisarum, obtinent: adeoque vero proprioque significatu datur peccatum originale.*

sine
absurditate
et
impossibilitate.

1. Sic absurditas et impossibilitas in peccato originali, quam fingit Limborchius (§. 370. schol. 2. β.), adparet nulla. Nam NEQVE iustitiae diuinae repugnat, cum gubernatio, quae

quae permittit animam, a Deo creatam, nexui generationis, agat ex lege optimi, adeoque sapientissime benignissimeque, per consequ. iustissime (§. 371. sq.); quo respectu Deus nec est auctor peccati nec per suam punitionem sibi nouae punitionis materiam quaerit, i. e. iniustitiam exercet: *NEQVE Tò voluntarium abest a peccato originali*; cum defectus illi, qui peccatum constituunt originale, in diuina destinatione dependeant a praeuicis hominum actionibus voluntariis atque culposis, quod haftenus euictum fuit (§. 374. sqq.).

2. Adhuc de iis, qui constituunt peccatum originale, defectibus atque de illius existentia actum fuit: *supersunt aliqua, quae speciatim enumeranda veniunt de peccato originali.*

De P. O.
porro
differenda
speciatim.

§. CCCLXXVIII.

Primo se offert deprauatio liberi arbitrii, quod consistit in facultate ad agendum et non agendum, ad agendum hoc aut agendum illud, seu ad vtrumque oppositorum, aequali possibilitate adpetendum vel auersandum. Postulat ergo liberum arbitrium libertatem et contradictionis et contrarietatis: per consequ. formaliter locum habet in voluntate, radicaliter in intellectu, vt loqui amant; adeoque requirit ens intelligens seu spiritum. Deprauatio liberi arbitrii non infert sublationem omnis in homine libertatis: cum in iis bonis malisque, quae naturali cognitioni subiacent, atque huius ope satis clare

I.) Deprauatio
liberi
arbitrii.

percipi queunt, per conseq. in iis, quae ius naturae, ethica, oeconomia, politica, artes atque opificia, in hominum vtilitatem comparata, manifestant, adeoque ad honestatem pertinent philosophicam, *liberum arbitrium actusque eius elicti relinquantur*, licet adpetitus sensitivus, inprimis si imperium habeat, multum quoque hic turbet atque liberi arbitrii excellentiam, in naturaliter quoque cognitis bonis malisque, nimis imminuat atque deprimat, adeoque *multo magis in hisce malis*, seu iis, quae honestati philosophicae opponuntur, abusus liberi arbitrii locum habeat. *Quod homines viribus naturalibus libere queant auersari naturaliter honesta, et adpetere naturaliter inbonesta*, adeoque abuti libero arbitrio, ipsa docet experientia in furibus, latronibus, scortatoribus aliorumque delictorum reis, quod quoque libertatem contrarietatis, seu abusum illius, exercere queant, dum hoc furtum vel aliud, et cet. libere adpetant, eadem probat experientia, itemque testimonium S. codicis, quando enumerat multoties prauas hominum actiones, easque imputat hominibus tamquam liberas. *Quod vero philosophice honesta libere queant eligere homines*, virtutesque naturales exercere, ipsa quoque ostendit experientia atque S. scripturae comprobant testimonia. Sic enim *Phariseus* Luc. XII. 11. sq. libere abstinebat a damnis inferendis et iniustitia externa exercenda, a rapinis, adul-

adulteriis : decimas e contrario praebebat libere : *gentiles* faciebant τὰ τῶ νόμῳ Rom. II. 14., conf. Matth. V. 46., vbi etiam homines proterui amare benefactores illisque benefacere dicuntur : *Paulus* Phil. III. 6. ante emendationem superiorem ad legem Dei se conformasse actiones omni cura profitetur : *Cornelius*, *centurio*, in naturalibus viribus constitutus tamquam gentilis Aët. X. 1. 2. 22. 30. sqq., honeste ac philosophice pie vixisse dicitur : *Lydia*, antequam Deo per et propter satisfactionem infinitam conciliaretur, vocatur Aët. XVI. 14. femina pia, seu quae officia erga Deum obseruaret. Sed *deprauatio liberi arbitrii hic* potissimum *consideratur in bonis*, quae per et propter satisfactionem infinitam ex supernaturali seu superiori gratia in hominum genus redundant, atque vna cum satisfactione illa *vocantur* BONA SPIRITUALIA, adpetendis atque in iis *malis*, quae *bisce opponuntur* bonis, auersandis : atque bonorum istorum respectu liberum homini arbitrium denegatur. Quod vt clarius percipiatur, notandum, quod *bona illa spiritualia cognosci possint* VEL *obscure* et in generalibus, quibus characteres illorum distinctiui nondum innotescunt, quod aliqui vocant confuse illa bona cognoscere, VEL *clare* et *distincte* seu in specialibus, quae characteres bonorum distinctiuos manifestant. *Prior cognitio* consistit in eo, quod generatim homo lectione vel audi-

tione percipiat, extare alicubi aut perhiberi ab aliquo media beatitudinis assequenda: quatenus vero sint illa, ignoretur. Sic *Paulus Sergius* Act. XIII. 7. obscure cognoscebat media superioris gratiae, nam nihil audierat, nisi quod adsit aliquis, qui modum cum Deo in gratiam redeundi doceat: item *Cornelius* per angelum, qui adparebat illi Act. X. 3. sq., cognitionem accipiebat obscuram mediorum beatitudinis vers. 6. 33. sq. *Posterior cognitio* characteres et specialia mediorum beatitudinis repraesentat: sic *Paulo Sergio* cognitio mediorum beatitudinis euadebat clara atque distincta, postquam Paulus Apostolus euangelium docuerat atque Iesum Nazarenum, tamquam redemptorem, eiusque meritum, seu medium placandi Deum, explicauerat: item *Cornelii* obscura cognitio mediorum salutis in claram atque distinctam abibat, postquam Petrus vers. 44. redemptionem humani generis particulatim magis interpretatus fuerat. Porro *voluntas distingui potest in efficacem et inefficacem*: haec vocabitur a nobis h. l. voluntas simplicis complacentiae seu nuda velleitas, qua placet quidem obiectum, sed media non adhibentur ad illud obtinendum; illa, qua non modo placet obiectum, sed media quoque adhibentur, quibus illud assequamur. Iam vires hominum naturales, ratione facultatis cognoscitivae, sufficiunt ad obiectum aliquod obscure sibi repraesentandum, tam.

tamquam medium felicitatis, et repraesentatio felicitatis stimulare potest animam ad adpetendum illud obiectum obscure cognitum efficaci voluntate, experientia teste: quapropter *homo per vires naturales habet liberum arbitrium in bonis spiritualibus, obscure cognitis, efficaciter adpetendis.* Quod probat quoque *exemplum Pauli Sergii atque Cornelii*, centurionis: quorum alter per vires naturales voluntate efficaci adpetebat praeconium euangelii Paullinum; alter Petrinum Act. XIII. 7. X. 7. sq. 33. Bona spiritualia clare et distincte cognosci possunt ope virium animae naturalium, historice quidem, ut absit tamen conuictio seu assensus et viua illius ratio. Cum igitur experientia doceat, quod voluntas simplicis complacentiae in figmenta, v. g. bona mundi fabulosi, historice tantum, sed clare tamen, cognita, ferri queat: *bona spiritualia, clare, sed historice tantum, per vires naturales cognita, adpetere potest homo naturalis voluntate simplicis complacentiae.* Sed homo, viribus tantum naturae instructus et defectibus peccati originalis debilitatus, non assentiri potest cognitioni, qua repraesentantur bona spiritualia (§. 367.): adeoque viua non euadit illa cognitio. Quoniam ergo sine viua cognitione bonorum non oriri potest voluntas efficax: *homo per vires naturales non adpetere potest efficaciter bona spiritualia; per conseq. in bonis spiritualibus adpetendis efficaciter liberum arbitrium*

trium habet nullum, seu nulla hoc respectu relinquitur homini naturali libertas vel contradictionis vel contrarietatis. Quod quidem innuitur, cum naturalis homo dicitur mortuus ad omne bonum spirituale. Bonis mala sunt opposita atque oppositorum est opposita ratio: quapropter homo, qui propter defectus peccati originalis non tam viuide et cum assensu bona spiritualia sibi potest repraesentare, ut illa efficaciter adpetat umquam, e contrario tam viuide et cum assensu mala sibi repraesentare potest tamquam bona, ut illa efficaciter adpetat semper, est auersus ab omni bono spirituali atque determinatus ad mala spiritualia. Ratio haec militat tantum ad mala spiritualia, sub specie bonorum, adpetenda generatim: homo igitur naturalis determinatus est per corruptelam originariam ad mala spiritualia generatim adpetenda sub specie bonorum; per conseq. ad singularia mala spiritualia non est determinatus homo, sed habet in iisdem liberum arbitrium, quod ad libertatem contrarietatis, adeoque et contradictionis. Quae quidem patent vi eorum, quae (§. 367.) dicta sunt de peccati originalis defectibus speciatim, item ex dictis biblicis, ibidem allegatis, 1 Cor. II. 14. Phil. II. 13., Gen. VI. 3., coll. Gen. VIII. 21. Ezech. XXXVI. 26. coll. Eph. IV. 18., Rom. III. 9. 18. VII. 18. sq. Huc quoque faciunt loca, ubi seruus peccati homo dicitur Io. VI. 34. Rom. VII. 14. item Io. XV. 5., ubi Christus dicit,

dicit, quod sine ipso nihil (boni) queant homines facere. (Conf. §. 300.).

I. *In doctrina de liberi arbitrii deprauatione,* quae per peccatum originale obtinet, *cauendum* sedulo, *ne in extrema delabamur*: quorum *alterum* est, hominis vires naturales ad nullum plane bonum, ne quidem ad honestatem virtutesque philosophicas, sufficere; *alterum* est, hominis vires naturales ad honestatem ac virtutes, quae bona respiciunt spiritualia, atque vocantur christianae, aliquid valere. *Priori modo* impeditur saepissime hominis emendatio, a gratia superiori profecta: cum homo, virtutes philosophicas, v. g. castitatem, temperantiam et cet., atque actiones philosophice honestas in se obseruans, easdem habet pro statu, qui a gratia superiori dependeat, adeoque se christiane emendatum esse opinatur. Sic enim argumentatur et se ipse decipit. *Nullus homo, sine emendatione superioris gratiae, aliquid boni habet atque perpetrat*, est enim mortuus atque plane ineptus ad omne bonum; *ego e contrario aliquid boni habeo atque perpetro*, dum varias exerceo virtutes: ergo *ego non sum homo sine emendatione superiori*. Quo ipso *vane persuadet sibi homo, quod sit sub gratia Dei*, cum ab eadem est alienissimus; atque adeo *de acquirenda Numinis gratia superiori non cogitat*, sed in statu praesenti conseruando aut naturaliter emendando elaborat tantum: *et sic in discrimen adducit veram emendationem*

et huic connexam beatitudinem. Posteriori modo nimia in viribus naturalibus collocata fiducia ducit ad naturalismum atque emendationi superiori ponit obicem: homo enim, qui sic animum instituit, ut sibi persuadeat, vires naturales ad emendationem sufficere, non curat media, quibus participes reddimur gratiae superioris.

2. Illud quoque praeiudicium est euitandum, quod aliqui opinantur, se per peccati originalis corruptelam ad peccata specialia esse determinatos, ut plane ab iisdem abstinere non queant, v. g. a furtis et cet.: quo quidem praetextu excusare laborant culpam peccatorum. Nam hanc determinationem atque necessitatem peccandi non imponit peccatum originale, ut paragraphus docet: quapropter vane hinc excusatio delictorum arcessitur.

3. Bona spiritualia vocantur quoque BONA HAEMISPHERII SUPERIORIS: naturalia, bona INFERIORIS HAEMISPHERII.

§. CCCLXXIX.

H.) Adiuncta peccati originalis. *Deinde contemplanda veniunt adiuncta peccati originalis.* Nam

1.) *malum illud peccati originalis tam tenaciter adhaeret homini, ut*

A.) *reatus quidem peccati originalis tollatur, quamprimum gratiae superioris per et propter satisfactionem infinitam participes factus est homo seu iustificatus; nam*
 sic

fic homo, in viam beatitudinis traductus, sub gratia Dei existit (§. 139. sqq.), adeoque peccata illi non imputantur ad condemnationem, per conseq. reatus est sublatus (§§. cit.): item

B.) *dominium peccati tollatur, quam primum* per superioris gratiae operationes viua bonorum spiritualium cognitio excitatur; hinc enim studium bonorum operum inflammatur, seu *homo renouatur* atque concupiscentiae pravae imperium, quod per peccata exercet proaeretica, reprimitur. Cum quoque mens tota in bona spiritualia defixa, itemque in obscuritate idearum sensualium, quae bona repraesentant adparentia, constituta motus concupiscentiae pravae non adpercipiat; talis autem status eorum, qui sub gratia sunt Dei, in mortis agone obtineat:

Γ.) *sensum atque titillationem peccati originalis in agone mortis auferri*, potest asseri. Verum

Δ.) *ipsa radix peccati originalis*, etiam iis, qui sub gratia Dei sunt, *adhaeret usque ad separationem animae a corpore seu mortem*: nam rationem habent illi defectus in limitationibus praesentis animae corporisque status, quae perdurant usque ad mortem hominis atque cataclysmam perceptionum, quae promittit demum illis, qui sub gratia sunt Dei, statum beatitudinis, eoque a peccato immunitatem. Quod etiam confirmat S. scriptura, dum ἀμαρτίαν ad.

adpellat *ἐνπερίστατον* Ebr. XII. 1. seu *peccatum*, quod ubique nos comitatur. Praeterea 2 Cor. IV. 16. *interior homo*, seu vires per gratiam superiorem concessae, *ἀνακαίνωσθαι ἡμεῶν καὶ ἡμεῶν*, seu *quotidiana* atque *perpetua exercitatione opus habere dicitur*. Cum enim per resurrectionem virium supernaturalium reprimantur *motus concupiscentiae pravae*: hi adsint perpetuo, oportet.

2.) *Dominium peccati originalis*, quod *sensu ecclesiastico* adpellatur, si prava concupiscentia se, per peccata proaeretica repetita, exerit, unde vitia et peccata oriuntur habitualia: *sensu vero biblico* idem significat, quod *seruum arbitrium* nondum supernaturaliter emendatorum, in spiritualibus (§. 378.); ubi determinati tantum sumus ad mala spiritualia, adeoque hoc respectu prauitas connata praedominatur, ut serui dicamur peccati, nec in libertatem asseri possimus, nisi per gratiam superiorem, quam peperit redemptio infinita Io. VIII. 34. 36., cuius quoque dominium non desinit, quoad sub gratia non existimus Rom. VI. 14.

3.) *Propagatio peccati originalis per generationem* ex Io. III. 5. sq. Psalm. LI. 7. (conf. §. 361. 370.) est manifesta: siue illa dependentia liberorum a parentibus defectuumque peccati originalis concipiat phyfice siue typice, sufficit τὸ ὅτι nosse ex certissimo S. scripturae testimonio.

§. CCCLXXX.

Quum peccati originalis deprauatio inclinationem inferat connatam ad actiones, legi diuinae contrarias (§. 367. 370.): a peccato originali dependent peccata actualia. PECCATVM scilicet ACTUALE sumitur vel *etymologice* pro actione positua, quae a lege diuina deflectit, vel *secundum usum loquendi* pro actione vel omissione, quae contrariatur legi diuinae: alterum dicitur PECCATVM COMMISSIONIS; OMISSIONIS alterum. Quod vero *omissio actus*, a lege diuina praecepti, recte adpelletur peccatum, adparet satis ex eo, quod cum omissione illa coniuncta est a.) aliquando actio intellectus et voluntatis, qua decernit libere illam omissionem, β.) actio alia, loco omissae suscepta.

Quodnam
sit
peccatum
actuale.

Materiale peccati actualis est actio interna vel externa, quo pertinet destinatio voluntaria omissionis, seu decretum de omittenda actione, vel alius actionis, ac hoc tempore suscipi debebat: *formale* autem est *ἀνομία* (conf. §. 247. 286.).

§. CCCLXXXI.

Causa efficiens peccatorum actualium spectari potest quod ad materiale atque formale: quod *Deus concurret ad materiale peccatorum* largiendo ac conseruando vires, quibus actiones liberae producuntur, patet ex creatione et conseruatione virium huius mundi

Quae
illius causa
efficiens
et
impulsua.

mundi (§. 224. 243. 247.): quod vero *in* peccatorum actualium *formale neque physice neque moraliter influat*, ex superioribus patet (§. 252. 269. 363. sq.). *Causa ergo physica et moralis peccatorum actualium sunt spiritus finiti* atque eorum, quae in hominibus obtinent, homines, quatenus deficiunt per vis repraesentatiuae limitationes, ratione facultatis et cognoscitiuae et adpetitiuae (§. praec. 286.). *Causa impulsiva peccatorum actualium externa* est omne illud, quod, ab homine diuersum, corrumpit iudicium hominis de bonitate atque malitate actionum atque obiectorum, in quibus occupantur actiones: *interna*, pronitas ad obscuras de bono maloque ideas atque hinc concipienda iudicia practica peruersa, unde adpetitiones atque auersationes prauae oriuntur. *Extra hominem A.)* *diabolus* offerre potest varia obiecta, quae obscuras bonorum malorumque ideas ingenerant, item phantasmata excitare, quae pari modo iudicia praecipitant practica atque peruertunt 2 Cor. IV. 4. 2 Thess. II. 9. sq. 1 Tim. IV. 1.; *exempla exstant in Eua* Gen. III. 6. (conf. §. 296. sq.), *in Saule* 1 Sam. XVI. *in Iuda Ischariote* Luc. XXII. 3. 4., unde simul patet, quod corruptela haec diabolica, facultati cognoscitiuae illata, deprauet quoque facultatis adpetitiuae conatus; *quomodo illa diaboli corruptela speciatim fiat*, per influxum physicum an typicum, nostra nihil refert, adeoque hic in medio

medio relinquitur : B.) *aliae creaturae, homines imprimis, iique ET mali*, dum peruersa subministrant iudicia practica, itemque exempla praebent, ad mores corrumpendos comparata, 1 Reg. XI. 3. XII. 28. XXII. 21. sq. 2 Reg. XXI. 9. Prou. I. 10. VII. 7. sqq. inpr. 18. Sap. IV. 12 Matth. XVIII. 6. sq. Rom. XVI. 18. ET *boni*, etiam per gratiam superiorem emendati, dum ex ignorantia Gen. IX. 21. sq., vel infirmitate et praecipitantia peccant Gal. II. 12. sq., quo pertinet, si adiaphoris praepostere vtantur. Sic, *praeter homines, aliae quoque res allicere possunt ad peccandum, vt honores, dignitates harumque signa seu tituli, fama atque maiorum perfectionum vana persuasio* Gen. III. 5.: item *opes et quae at facultates pertinent externas*, vt Ios. VII. 21. exemplum Achanis atque Matth. XXVII. Iudae Ischariotae : item *sensibus iucunda* Gen. XXV. 29. sqq. Prou. VI. 25. 2 Sam. XI. 2. Obiecta igitur externa eatenus occasionem praebent peccatorum actualium, quatenus ideas sensuales atque phantasmata excitant ea, quae bonorum et malorum obscuram subministrant cognitionem. *Intra hominem causa peccatorum impulsiva est deprauatio originalis, seu concupiscentia praua conata* (§. 366. sq. 369.), vi cuius homo subsistit in obscura boni malique cognitione : *buius ope causa impulsiva externa robur acquirit, vt actu moueat ad agendum illegitime.*

Sic

Quaenam
causae
impulsivae
externae,
internae
rationem
sustineant.

Sic omne illud *inter causas impulsivas externas est referendum*, quod efficit vel occasionem praebet, ut homini obscura boni malique nec non actionum suarum ingeneretur cognitio: *causam vero internam constituit* status hominis internus, vi cuius est proclivis ad iudicia perversa practica formanda atque hinc motus inordinatos facultatis adpetitivae praecipitandos. Quo refertur inprimis *ignorantia* boni malique item facti, nec non *affectuum impetus*, item *summi boni idea non legitime formata*, atque *hinc orta comparatio inter bona, non rite instituta*, aut *alius praeuius in mente status, per antecedentes actiones acquisitus*.

§. CCCLXXXII.

Speciatim
internae
I.) ignorantia;

Obscura boni malique item facti cognitio PRIMO causam habere potest (§. praec. schol.) *ignorantiam characterum boni malique, item facti*, specialium atque *distinctivorum*. Quae ut distinctius innotescat, frequentia notari poterunt. Ignorantia scilicet illa vel potest atque debet profligari vel minus, i. e. vel non potest, vel potest quidem, sed non debet, vel neque potest neque debet. ILLUD POSSVMVS, ad quod vires animae, corporis atque externi status sufficiunt praestandum, seu ad existentiam prouehendum: ILLAS ACTIONES DEBE-MVS, quae faciunt ad perfectiones nostras. Cognitio legum naturalium atque positivarum illius loci, ubi degimus, nec non circumstantiarum actionis potiorum facit ad per-

perfectionem hominis promouendam: adeoque homo debet profligare ignorantiam legum naturalium atque particularium illius loci, ubi degit, itemque potiorum actionis circumstantiarum; si illud est in potestate eius situm. IGNORANTIA, quam non possumus arcere, neque debemus, vocatur INVINCIBILIS: cui opponitur VINCIBILIS. In utraque ignorantia actio mala perpetrata, post actum clare cognita, VEL habet improbationem atque poenitentiam comitem, VEL adprobationem atque delectationem. Priori casu antecedens, concomitans atque subsequens destinatio voluntatis plane abest, omisisset enim actionem, si eamdem clare cognouisset; posteriori autem, comitatur aut sequitur actionem destinatio voluntatis, nec omisisset actionem, si eam ante cognouisset clare: *illic* reatus culpaе poenaeque peccati originalis tantum adest in ignorantia invincibili, in vincibili autem reatus etiam peccati actualis; *hic* vterque reatus locum quoque habet. Nam in ignorantia vincibili aliquid voluntarii praecedit, quod est ἀνομιον, omissio scil. circumspeditionis debitae; in approbatione comitante vel subsecuta ipsum voluntarium adest, respectu actionis malae: utroque autem modo peccatum committitur actuale. Ignorantia prava, quam torpor stuporque mentis fouet aut educatio atque actiones malae crebrius repetitae, et fouent et inducunt, dum cognitionem quamdam oblite-

rant, vt hinc negligentia oriatur supina, dicitur IGNORANTIA SUPINA: AFFECTATA vero, si quis praua voluntatis determinatione decernit cognitionem quorundam practicam negligere; cui annumeratur saepe SIMVLATA. *Simulata ignorantia* coniunctam habet cognitionem debitam et legis et circumstantiarum actionis, sed hanc dissimulat, vt externe maiorem habeat impunitatem actio mala: ergo *interne est voluntaria destinatio legibus contrarie agendi, adeoque peccandi atque delicta perpetrandi.* Ignorantia supina, quae causa est peccati alicuius, *si proficiscitur a torpore et stupore mentis aut educatione,* causas habet externas, quae impressiones, sine voluntatis destinatione in ipso homine, exercent, eoque voluntarium in ipso homine excludunt; per consequ. *malae actiones, hinc oriundae, respuunt ideam peccati actualis voluntarii.* Quo pertinet consuetudo, ad prauas actiones sollicitans: *si ab educatione dependet.* Si vero consuetudo a voluntariis actionibus praecedentibus dependet: ignorantia, quae hinc obtinet, est voluntaria; adeoque et *malae actiones, quae ex ea sequuntur, reatum habent peccatorum voluntariorum.*

Exemplum ignorantiae inuincibilis, ex qua sequebatur actio mala, quae perpetrata ac post actum clare cognita, improbationem habebat comitem, reperitur in Abimelecho, rege Geraris, cum
Saram

Saram pro sorore Abrahami abduceret Gen. XX. 1. sqq.

Exemplum ignorantiae vincibilis, ex qua actio mala, quae perpetrata atque deinde clarius cognita, improbabatur, habemus in litterarum cultore, qui nesciret, quod lapides noctu ferire gladio prohibitum sit; adeoque hanc actionem perpetraret: sed postea monitus de huius facti prohibitione, improbat illud, atque omisisset quoque, si legis notitiam ante habuisset.

Ignorantiae siue vincibilis siue inuincibilis, in qua actio suscipitur mala, quae perpetrata et clare, quod ad ἀνομίαν, cognita adprobatur, exstat in eo, qui auem lapide petiturus percutiebat illo nouercam, quo cognito, *ne sic,* aiebat, *male quidem.*

Exemplum ignorantiae supinae, ex educatione, adeoque et consuetudine, et malarum, hinc oriundarum, actionum praebet Saulus, qui deinde Paulli nomen accipiebat: cum ignoraret oeconomiam salutis atque verum Messiam, eoque vi principiorum, a Phariseis haustorum, non tantum adprobabat calamitates, Christianis illatas, Act. VIII. 1., sed etiam varie diuexabat eosdem Act. IX. 1. 2. conf. 1 Tim. I. 13.

Exempla ignorantiae supinae, quae originem debet torpori stuporique mentis, prestant, prohi dolor! saepissime in plebe, quae leges naturae aut posituias, itemque salutis oeconomiam ignorat prauisque hinc obnoxia fit actionibus.

Exemplum ignorantiae supinae, quam actiones pravae, crebrius repetitae, et hinc orta consuetudo fouent, reperitur in litterarum cultore, qui quotidianis indulgens commestationibus negligit cognitionem veritatum, ipsi ad vitae genus necessariorum: adeoque varie postea offendit.

Exemplum ignorantiae supinae, quam actiones pravae, crebrius repetitae, inducunt, dum memoriam veritatum oblitterant, obuium foret in theologiae studioso, qui primo curriculi academici tempore diligenter in linguas sacras atque S. scripturae interpretationem, itemque in philosophicas disciplinas, theologiam theoreticam, moralem et cet. incubuit atque plurimarum veritatum, ipsi necessariorum, non vulgarem cognitionem sibi acquisiuit: sed postea, se ad deteriorem partem adplicans, Baccho litat quotidie stuporemque sibi et obliuionem veritatum quoque vulgarium in religionis negotio inducit, adeoque in ignorantia versatur deinde cognitionis, theologo necessariae; quae supina ignorantia ad affectatam inclinat.

Exemplum ignorantiae affectatae in legibus foret, si litterarum cultor destinato consilio negligeret notitiam legum academicarum: exemplum vero simulatae ignorantiae, si idem probe gnarus legum academicarum, iisdem violatis praetexteret ignorantiam atque culpam leuaturus perhiberet, se nesciuisse, hoc legibus esse prohibitum: exemplum ignorantiae affectatae

in facti cognitione foret, si quis actionis cuiuspiam determinationum notitiam destinato consilio negligeret: exemplum vero simulatae in actione quadam, si quis, ebrietatis stupore simulato, perpetraret malas actiones, quas deinde per ignorantiam factorum suorum, seu quod suarum actionum sibi non conscius fuerit, excusare velit.

§. CCCLXXXIII.

SECUNDO *obscura illa boni malique cognitio* ^{2.) affectuum impetus;} *dependet ab affectuum impetu* (§. 381. schol.). Nam viuidae idearum sensualium atque phantasmatum perceptiones, quae minimam obiectorum partem manifestant, adeoque bonitatem ac prauitatem obiectorum obscure sistunt, occupant mentem in affectibus, eaque propter sua viuacitate impediunt attentionem, reflexionem, comparisonem, abstractionem atque ratiocinationem, quarum operationum ductu mens ad declaranda obiecta clareque perspiciendam eorum bonitatem atque malitatem, posset emergere, eoque iudicia formare practica legitima. Id inprimis, quod per ideas sensuales atque phantasmata figuratur bonum malumue, praedominatur in comparatione aliorum, quae recte cognita forent maiora. Quo ipso adparet, quod anima, per viuidas illas repraesentationes ad vehementiores adpetitiones atque auersiones sollicitata, impetu feratur magis, quam se ipsa determinet libere. Ex ob-

scura igitur illa cognitione boni malique, itemque facti, quam ideae sensuales atque phantasmata subministrant, itemque ex peruerfa comparatione bonorum aliorum cum iis, quae sensuales ideae et phantasmata repraesentant, praecipitantur conatus adpetendi auerfandique, nec non decreta, quae hinc oriuntur, et actiones, quae saepissime sunt peccata actualia.

1. *Affectus illi sunt aliquando vehementes sub initium, ut ira: aliquando sub progressum, ut amor. Quo autem vehementiores sunt inordinati affectus, eo nocentiores et eo magis de sede sua mentem deiiciunt atque impediunt attentionem, reflexionem, comparationem, abstractionem debitam ac ratiocinationem, quarum ope obiectorum bonitas ac malitas vera declaratur.*
2. *Exemplum affectus inordinati, qui ad pessimam impellebat actionem, exstat in Petro, qui ex metu abnegabat magistrum suum Matth. XXVI. 69. sqq.*

§. CCCLXXXIV.

3.) idola
tempera-
mentorum.

TERTIO ea est naturalis hominis depravatio, quae peccati originalis partem constituit, ut bonitatis malitatisque rationem nimis extollat in iis, quae huius vitae vel necessitatem vel commoditatem vel splendorem respiciunt: quo ipso inclinatur homo ad falsam summi aut maioris boni ideam animo imprimendam, atque hanc in eo saepe collocat, ut res

ut res circumstantes atque externas suae voluntati, directioni atque usui abusuive habeat pronas. Quod fieri potest vel cum maiori vel cum minori subordinatione atque connexionem rerum externarum, tamquam mediorum felicitatis humanae. Sic aliqui, pro maiori vis repraesentatiuae robore et gradu, directionem rerum circumstantium omnium aut plerarumque in hoc terrarum orbe occupari a se posse, persuadent sibi. Hi, qua tales, pro summo habent bono subiectionem rerum circumstantium, adeoque monarchiam quasi uniuersalem rerum proxime circumstantium affectant atque se in sua sphaera extollere super omnia nituntur: cui quoque fini ultimo, pro sua perspicientia, media subordinare et nexum efficere accommodatum laborant. Eorum ergo hominum principium practicum generale est: EMINENTIA MEA INTER ALIOS atque SVBIECTIONIO ALIORVM EST SVMMVM BONVM et ANTE OMNIA QVAERENDVM, item QVIDQVID EMINENTIAM MEAM INTER ALIOS atque SVBIECTIONEM ALIORVM PROMOVET, ILLVD EST BONVM et QVAERENDVM, nec non IN COMPARATIONE ALIORVM BONORVM EST MELIVS MAGISQVE QVAERENDVM; OPPOSITA VERO SVNT MALA MAXIMA MAXIMEQVE EVGIENDA. Inclinationo animi, ex hoc generali principio practico oriunda, vocatur AMBITIO et homines, prauo hoc animi statu laborantes, AMBITIOSI, item CHOLE-
Rr 4 RICI

RICI NONDVM EMENDATI, audiunt. *Alii* non tanto vis repraesentatiuae robore graduque praediti, ad aliorum hominum studia sibi concilianda subiectionemque illorum obtinendam vix contendunt: cum flectere ad nutum suum aliorum destinationes liberas negotium illis videatur difficile, imo insuperabile, pro suarum virium experientia. *Nituntur* tamen illi homines *ad eminentiam* atque *sibi suaeque voluntati prona facere contendunt ea, quae possunt esse in dominio atque possessione, eo usque igitur rerum dominia extendere conantur, quousque valent: sed, pro minori perspicacitate, non tam accurate media huic fini accommodant aptumque nexum constituunt.* Sic eius generis homines id sibi formant *principium practicum generale: DOMINIA RERVM atque POSSESSIONES SVNT SVMMVM BONVM, item QUIDQVID FACIT AD RERVM DOMINIA et POSSESSIONES ACQVIRENDAS atque AMPLIFICANDAS, ILLVD EST BONVM QVAERENDVMQVE, et IN COMPARATIONE ALIORVM BONORVM MELIVS MAGISQVE QVAERENDVM; OPPOSITA VERO SVNT MALA MAXIMA MAXIMEQVE FUGIENDA.* Inclinationo animi, ex hoc peruerso principio practico oriunda, vocatur *AVARITIA* et *TEMPERAMENTVM MELANCHOLICVM*, et homines eadem corrupti adpellantur *AVARI*, item *MELANCHOLICI NONDVM EMENDATI.* *Alii*, pro agili, sed minus constante, virium conatu, desultorio impetu

petu in res externas feruntur praesentibus-
que fruuntur, non curiosi nexus, quo prae-
sentia firmentur futurisque prospiciatur.
*Hi usum rerum praesentium iucundum vnice
spectant atque illuc omni virium suarum agi-
litate feruntur eiusque occasiones aucupantur;*
vnde hoc formant *principium generale pra-*
cticum: VSVS RERVM PRAESENTIVM IV-
CVNDVS EST SVMMVM BONVM, item
QVIDQVID VSUM RERVM PRAESENTI-
VM IVCVNDVM PROMOVET atque PRAE-
STAT, ILLVD EST BONVM AC QVAEREN-
DVM, nec non IN COMPARATIONE ALIO-
RVM BONORVM MELIVS atque MAGIS
QVAERENDVM. Quod quoque principium
practicum, pro sua actiuitatis agilitate,
adplicare student perpetuo atque *nullam in-*
termittunt occasionem se ex illo principio ad
usum rerum circumstantium iucundum deter-
minandi. Inclinationo animi, ex hoc princi-
pio generali practico oriunda, vocatur STA-
TVS ANIMI VOLVPTVOSVS atque illi, qui
eodem laborant, adpellantur VOLVPTVO-
SI, item SANGVINEI, nondum emendati.
Tandem *alii* et robore constantiaque viri-
um et agilitate destituuntur, sed rerum
tamen circumstantium iucundo vsu dele-
ctantur: vnde *non tam quaerunt atque ca-*
ptant occasiones iucundarum perceptionum,
quam oblati fruuntur, imo iis acquiescunt,
quibus per circumstantias quasi ingeruntur;
ceterum et praesentia per nexum firmare et
futuris prospicere, ob defectum perspicien-
tiaae,

tiae, *non curant*. Hi vsum rerum exter-
 narum iucundum vnice spectant, fortuitum
 tamen atque sine magna illorum opera obla-
 tum; vnde sequens formant principium pra-
 cticum generale: **VSVS RERVM EXTER-
 NARVM IVCVNDVS, SINE OPERA NO-
 STRA OBLATVS, imo NOBIS OBTRVSVS,**
EST SVMMVM BONVM et IN EO ACQVI-
 ESCENDVM, item **QVIDQVID EIVSMODI**
VSVM RERVM EXTERNARVM IVCVNDVM
PRAESTAT PROMOVETQVE, ILLVD EST
BONVM, eoque ADPETENDVM, IN COM-
 PARATIONE VERO ALIORVM BONORVM
 EST MELIVS MAGISQVE ADPETENDVM.
 Status animi, ex hoc principio generali pra-
 ctico oriundus, audit INERTIA, atque
 PHLEGMA VITIOSVM, hominesque hac
 deprauati vocantur PHLEGMATICI NON-
 DVM EMENDATI. *Generalia principia pra-
 ctica in classes, quae vulgo pro cardinalibus*
habentur, distinguenda putavi: interea unam
*non excludere alteram, si bona, quae occu-
 pant mentem, sunt compatibilia, per se pa-*
tet. Omnes homines in omnia illa bona fe-
runtur, atque tum demum faciunt exceptio-
nem, si oriatur collisio, vbi quidem eius boni
idea praedominatur, quod habetur pro maxi-
mo. Imo gradus vis repraesentatiuae inter-
medii inter quatuor illos enumeratos id
efficere possunt, vt bona diuersarum classum
in iudicio hominis pari passu ambulent: Quo
ipso homo iam ad bona huius classis, iam ad
bona alterius classis magis inclinatur, prout plu-
ra bona

ra bona in hac vel illa classe simul obtineri possunt. Modus aestimandi quantitatem bonitatis in rebus circumstantibus atque harum usum determinandi, eoque inclinatio praeualens ad hunc potius modum fruendi rebus circumstantibus, quam ad alium, vocatur **TEMPERAMENTVM ANIMAE**, quoniam omnia bona externa huius terrarum orbis simul complectitur, adeoque miscet in adpetitione: cui respondet **CORPORIS** temperamentum, quod consistit in certo modo compositionis particularum terrestrium, aquearum, salinarum atque ignearum. **IDOLVM** vocatur bonum maximum, quod praeter Deum, tamquam verum bonum summum, fingitur seu pro tali habetur ex errore. Potest igitur adpellatio formari *temperamenti choleric, melancholic, sanguinei atque phlegmatici*, item graduum intermediorum, e.g. *temperamenti cholericomelancholico-sanguineo-phlegmatici, melancholico-choleric-sanguineo-phlegmatici, sanguineo-choleric-melancholico-phlegmatici, phlegmatico-choleric-melancholico-sanguinei* et sic porro: **IDOLA** quoque **TEMPERAMENTORVM** possunt nominari atque ex supra dictis determinari: si scilicet usus rerum circumstantium, vel hoc vel illo modo determinatus, habetur pro summo bono, adeoque fit idolum. Sic **IDOLVM TEMPERAMENTI CHOLERICI** erit subiectio rerum circumstantium omnium, seu monarchia vniuersalis in res circumstantes quascumque

que et eminentia illustris in sphaera sua, pro summo bono habita: IDOLVM TEMPERAMENTI MELANCHOLICI est rerum dominium atque possessio, pro summo bono habita: IDOLVM TEMPERAMENTI SANGVINEI est vsus rerum circumstantium iucundus, quacumque occasione captatus ac quaesitus, non tamen per connexa firmatus fatis, pro summo bono habitus: IDOLVM TEMPERAMENTI PHLEGMATICI est vsus rerum circumstantium iucundus, oblatu potius atque fortuitus, quam quaesitus, eoque per nexum non firmatus, pro summo bono habitus. *Graduum intermediorum idola*, quae coniungunt bona classium primariarum, facile hinc quoque patent. Sic omnia temperamentorum idola in eo conueniunt, quod summi boni ratio in rebus mundi circumstantibus, quae ad huius vitae vel necessitatem vel commoditatem vel splendorem faciunt, constituit homo, adeoque vero bono summo, quod est Deus et unio cum illo, seu gratiosa Numinis operatio in homine, qua continuo progreditur ad perfectiones (§. 13. sq.), praeferat bona incerta, ratione acquisitionis, possessionis ac fruitionis, imo quae, si forent certa omni respectu, non excedere possent durationem huius vitae.

§. CCCLXXXV.

Caussae
huius
impulsivae

Ignorantiam et facti et legis, praeter simulatam, itemque affectuum impetum esse rationem plurimarum avopuōv patet et per expe-

experientiam et per rationem. Nam *quotidiana* internae
causalitas
ostenditur
particulatim.
exstant exempla, quae docent, homines in
ignorantia actionum suarum versantes, dum
ad eas non attendunt, adeoque characteres
earum distinctiuos non obseruant; item re-
tis quidem ideis actionum praeditos, sed ad-
plicationem legis ad facta, ex legis ignoran-
tia, negligentes in peccata ruere: idem
est manifestum de iis, qui *affectuum impetu*
feruntur. *Ratio* quoque in *ignorantia*, prae-
ter simulatam, perspicit obscuram boni ma-
lique cognitionem, quae non sufficit ad bo-
num malumque a se distinguendum, per
consequens bonum sub specie mali malum-
que sub specie boni repraesentat facile: sic
ergo principium patet quoque, cur ab igno-
rantia dependeat inclinatio ad peccandum.
In *affectibus* bona malaque externa sensibus
tam viuide et tanto gradu repraesentantur,
vt vel obscurent repraesentationes aliorum
bonorum malorumue vel in comparatione
aliorum bonorum malorumque emineant,
adeoque bona, quae affectum produxerunt,
praeferantur aliis, mala vero talia repu-
dientur maxime. Quum igitur ideae sen-
suales atque phantasmata, quae affectibus
praestruuntur, plerumque veram bonitatis
ac malitatis rationem non manifestent, ad-
eoque falsas bonorum malorumque ideas
in mente forment; quia paucissimos bono-
rum malorumque characteres subministrant,
qui, nisi reflexione, abstractione, compa-
ratione atque ratiocinatione amplificentur
atque

atque suppleantur, ideas bonorum malorumque, obscuras relinquunt: ideae bonorum malorumque, in affectibus praedominantes, sunt erroneae quam saepissime atque specie bonitatis atque malitatis illudunt menti; impellunt tamen maxime ad agendum, quia reliquorum bonorum malorumque repraesentationes vel obscurantur, vel, in comparatione, minoris motui rationem subeunt. Sic viuidis idearum sensualium atque phantasmatum repraesentationibus stimulatus homo vel non attendit ad ἀνομίας actionum suarum, adeoque illas non adpercipit vel ἀνομιῶν sibi conscius, eas tamen non curat, dum maiora bona obtinenda vel maiora mala euitanda, quae repraesentant ideae sensuales atque phantasmata, unde affectus originem ducunt, sequitur per affectus impetum: quo ipso ruit in peccata et ἀνομίας, quas vel non obseruat vel non curat. *Idola temperamentorum comparationem bonorum legitimam impediunt: eoque ad peccata impellunt actualia.* Quamdiu enim bonum huius vitae, quod temporale vocatur, pro maximo habetur, tamdiu bona, post hanc vitam duratura atque veram felicitatem constituentia, i. e. bona spiritualia, postponuntur temporalibus; sed bona temporalia sunt minora spiritualibus: unde si temporalia bona excludunt spiritualia, illa sunt mala, per consequens quatenus temporalia bona praeferuntur spiritualibus, mala adpetit homo sub specie bonorum, seu peccata perpetrat.

§. CCCLXXXVI.

CARO, in S. scriptura spiritui opposita, status hominum interni defectus connatos significat, quatenus illi causam impulsivam internam peccatorum actualium praestant. Quum ergo ignorantia connata, itemque naturalis inclinatio ad fouendam aut inducendam boni malique ignorantiam (§. 382.), inclinatio naturalis ad affectuum intemperiem (§. 383.) atque ad temperamentorum idola formanda (§. 384.) potiores sint causae impulsivae internae peccatorum: *ignorantia atque fomenta causaeque illius connatae, item inclinatio naturalis ad affectuum intemperiem atque ad temperamentorum idola potissimum efficiunt carnem.* SPIRITVS in homine, carni oppositus, notat status hominum interni perfectiones, ab operatione superioris gratiae diuinae profectas, quae causam impulsivam internam conatum et actionum bonarum praestant, seu earum, quae ordini sapientiae diuinae conueniunt, eoque Deo placent. Quum ergo certa viuaque ordinis sapientiae diuinae, quo ad beatitudinem emergimus, seu bonorum spiritualium, cognitio conatus praestet animae ad vera bona adpetenda veraque mala auersanda, i. e. ad actiones bonas: *certa viuaque ordinis sapientiae diuinae, quo ad beatitudinem pertingimus, cognitio, ab operationibus superioris gratiae diuinae profecta, est potissimum id, quod spiritum adpellamus in homine; licet spiritus significatio extendi quoque*

Quid
caro,
spiritui
opposita:
est
causa
impulsiva
interna
peccatorum.

que possit ad ea, quae vi illius viuae cognitionis emendata in mente obseruantur. Clara cognitio dicitur LVMEN ANIMAE et ILLUMINATIO, voce hac terminatiue sumta: tam clara igitur bonorum spiritualium cognitio, vt certa sit atque viua per operationes gratiae diuinae superioris, sensu intensiuo dici potest ILLUMINATIO SUPERIORIS GRATIAE, per conseq. spiritus in homine, quatenus carni opponitur, absoluitur potissimum illuminatione illa superioris gratiae diuinae atque facultatibus hominis, quae hinc dependent.

Vtrum vox carnis eo significatu, quem innuimus, ex hypotbesi quadam philosophiae orientalis in S. scripturam sit translata, aliis disquirendum relinquimus: cum h. l. sufficiat, ex inductione exemplorum vsusque, in S. codice obuii, adlatam significationem esse manifestam. Spiritus vero adpellationem a causa efficiente arcessitam esse patet: nam gratiae diuinae superioris operationes in hominibus appropriatiue, vt aiunt, tribuuntur tertiae in diuina essentia hypostasi, quae dicitur spiritus sanctus, de quo inferius plura proferuntur.

§. CCCLXXXVII.

Vitia
contracta
causis
impulsibus
internis
peccatorum
annumeranda:

Si per carnem, accedentibus causis peccatorum actualium externis, actu ad peccata impellitur homo eademque repetit crebrius; naturaliter habitus oriuntur peccandi, seu prauis, qui VITIA dicuntur. Cum ergo habitus agendi promptitudinem adferant: habi-

habitus isti pravi seu vitia, ab hominibus contracta, promptitudinem peccandi insinu-
ant hominum animo. Sed promptitudo agen-
di ad agendum sollicitat atque impellit:
quapropter *habitus pravi acquisiti seu vitia*
inter causas impulsivas peccatorum internas,
easdemque acquisitas, sunt referenda.

§. CCCLXXXVIII.

Habitus pravi, per crebrius exercitium
actionum malarum acquisiti, *esse possunt va-*
rii et respectu extensionis ad obiecta multi-
plicia et respectu *intensionis* seu graduum.
Cum ergo habitus pravi acquisiti inter caus-
as impulsivas internas peccatorum actua-
lium referantur (§. praec.): hoc respectu
quoque illam admittunt varietatem et ex-
tensionis et intensionis. In intensione eo
adsurgere possunt habitus pravi, quatenus
considerantur tamquam causa impulsiva
peccatorum actualium, ut inclinatio ad male
agendum sit fortissima, adeoque rationibus
mouentibus vel bonorum seu praemiorum
vel malorum seu poenarum vix impediri
aut imminui possit (conf. met. §. 494.), per
conseq. vel difficillime vel plane non tolla-
tur per motiuorum contrariorum repraesen-
tationes. Qui quidem status animae voca-
tur INDURATIO, item OBSESSIO DIABO-
LI SPIRITVALIS atque respectu facultatis
cognoscitivae audit OCCAECATIO seu
EXCAECATIO, quia obscurata est in hoc
statu cognitio boni maliue, adeoque lumen

adeoque
et
induratio;
quid haec.

est ademtum menti. Sic ergo *induratio est caussa impulsiva interna peccatorum actualium*, eaque *efficacissima*.

Hoc loco *de acquisita induratione potissimum agitur*. Cum autem generalis indurationis notio habitum modo peccandi obfirmatum innuat, adeoque difficulter mobilem; talem vero statum per defectus peccati originalis obtineamus (conf. §. 366. sq.): *obduratio*, atque *ocsaecatio connata potest quoque statui*.

§. CCCLXXXIX.

Quaenam
causae
indurationis.

Cum induratio acquisita sit habitus peccandi robustus, adeoque crebro peccatorum actualium exercitio acquiratur: *quidquid ad peccata perpetranda ac repetenda sollicitat, illud habet causalitatis rationem in induratione*. Sed diabolus aliaeque res huius mundi circumstantes, itemque caro impellunt ad peccata actualia (§. 381. sqq. 386.): ergo *diabolus aliaeque res mundi circumstantes, item caro causalitatis rationem habent in induratione*, homo scil. ex impressionibus diaboli rerumque circumstantium falsis, itemque carnis, tamquam ex motiuis, agens inducit sibi indurationem. Quapropter et *diabolus et mundus et caro indurare dici possunt*, itemque *homo se ipse indurare dicitur*.

Quando *Deus Pharaonem indurasse perhibetur* Ex VII. 3. IX. 12. et cet., illud *non effectiue, sed permissiue* esse intelligendum, ex legitima idea prouidentiae diuinae circa malum (conf.

269. met. §. 1015. sqq. 1027. sqq.) et ex forma hiphilica et pielica, quae locis citt. adhibetur atque explicari potest permissiue, satis est manifestum: vnde alibi, v. g. Exod. VIII. 32. IX. 34., ipse Pharaon se et cor suum indurasse dicitur.

§. CCCXC.

Habitus differre gradibus, per experientiam patet (conf. §. 388.): quapropter *induratio* quoque *per gradus distinguitur*, unaque altera est *obfirmatior*; adeoque una altera tollitur *difficilius*. Vtrum vero eo adsurgat gradus indurationis, ut nullus dari queat regressus ad emendationem, adeoque terminus statuatur gratiae diuinae emendatrici; alibi discutietur, ubi de oeconomia huius gratiae fusius agitur.

Gradus
indurationis.

§. CCCXCI.

In quocumque est ratio peccatorum actualium sufficiens, is habitum indurationis sibi potest inducere. Cum ergo in homine quolibet per defectus peccati originalis sit ratio peccatorum actualium sufficiens (§. 366. sq.): *quilibet homo se indurare potest*. Vnde *subiectum quod indurationis sunt et gentiles*, contra legem naturae peccantes, Rom. I. 21. 26. Ex. VII. 13. VIII. 15. I Sam. VI. 6. Rom. XI. 7., et qui gratiae superioris sunt facti participes eamque a se abalienarunt, ut Israelitae Es. VI. 9. coll. Matth. XIII. 14. Ezech. II. 3. sq. III. 7.

Subiectum
quod
et
quo:
obiecta.

Zach. VII. 11. fq. 2 Paral. XXXVI. 13.: *subiectum* vero quo est anima hominis ex parte facultatis et cognoscitiuae et adpetitiuae. Praeterea *habitus mali tantum* habere possunt *varietatem*, *quantum* habent *leges naturales* atque *leges*, quae determinant usum organorum gratiae superioris, in *S. scriptura a Deo iniunctae*: nam violatione legis quacumque committitur peccatum (§. 249. 286. 396.); adeoque per crebram repetitionem huius peccati habitus acquiri potest prauus et hic in indurationem abire. Hinc *obiecta indurationis* facile patent.

§. CCCXCII.

Quid
tentatio
generatim:
bona;
mala;
correctrix.

Si causa impulsiva in actum traducitur, ut aliquis edat actionem, per quam manifestatur incognitum antea: tum TENTARE ALIQUEM dicimur in generali significato. *Incognitum* vero est illud vel *respectu tentantis* vel *respectu aliorum*. Cum quoque causa impulsiva repetatur vel a bono vel a malo repraesentato: tentatio personarum fieri potest per repraesentationem et bonorum et malorum, adeoque et praemiorum et poenarum. Id, quod prodi debet per actionem tentati, quam determinare studet tentans, ope suggestionis motiuorum, est vel boni quidpiam vel mali: unde, pro duplici hoc tentantis fine, *tentatio distinguitur in BONAM* atque *MALAM*. Accidere quoque potest, ut proxime intendatur malum a tentante, sed per simu-

simulationem atque dissimulationem; finis autem remotus sit, vt praua tentati inclinatio, in lucem protracta, corrigatur aliis remediis: quae TENTATIO doctrinae gratia vocari posset EMENDATRIX seu CORRECTRIX.

I. *Exempla tentationis bonae* sunt, si praeceptor per indicta specimina vel examina explorat discipulorum profectus, non satis cognitos, vel vt, penitus perspectis illis, consulere queat melius emendationi discipulorum, vel aliis manifestet profectus atque probet. Hoc sensu Paullus tentare et explorare iubet eos, qui ecclesiae praeficiendi erant I Tim. IV. 1. sqq. item Iosephus tentabat fratres suos. Item eo significatu quilibet se ipse debet tentare et explorare, i. e. occasionem subministrare facultatibus, vt in actum traducantur, atque attendere, quasnam habeant perfectiones ac imperfectiones; quo illae conseruentur et augeantur, hae minuantur vel tollantur conf. I Cor. XI. 28. 2 Cor. XIII. 5. Gal. V. 4.

Exempla tentationis malae exstant quotidiana in iis, qui per bona vel mala repraesentata, seu per pollicitationes aut minas corrumpere alios atque ad mores prauos pellicere student.

Exemplum tentationis correctricis foret, si parens alicui in mandatis daret, vt filium ad comestiones aliasque actiones inordinatas sollicitet, quo mores filii exploratos corrigere atque emendare queat tutius.

Quo sensu
dicatur
tentare
Deus.

2. *Tentatio* ita fuit declarata, ut, *actiue sumpta*, pro termino et obiecto habeat homines, pro subiecto creaturas, seu ut *tentatus* sit *homo*, *tentans quaelibet creatura*: sed aliquando sic quoque accipitur, ut *tentans* sit *Deus*. Vbi TENTATIO DEI in bono sensu obtinet atque obiectum esse perhibentur in S. scriptura homines a.) mali, quibus caussae impulsivae suppeditantur ad bonas actiones, ut eorum emendatio aut pertinax malum propositum et perseverantia in malitia manifestetur, eoque Numinis gloria illustretur conf. Deut. IV. 34. VII. 18. sq.: β) boni, quibus eodem modo rationes subministrantur mouentes ad bonum animi statum exercendum et amplificandum, ut ad maiorem gradum beatitudinis praeparerentur, itemque ad eum manifestandum aliis, eoque ad gloriam Dei illustrandam. Abrahamus sic tentabatur per expressum Dei mandatum Gen. XXII. 1. sqq.; alii tentantur per calamitates immixtas 1 Pet. IV. 12. sqq. et cet. Quum Deus, pro sua sapientia atque benignitate infinita, semper ad optimum tendat: tentatio quoque diuina ex lege optimi determinetur oportet. Siceo respectu Deus aliquando arcet tentationes ab hominibus Apoc. III. 10., moderatur easdem, ut pares sint tentati oneri ferendo 1 Cor. X. 13., eoque auxilium in illis praestat Ebr. II. 18. ac ex iis liberat 2. Pet. II. 9.

tentari:

3. Eum quoque significatum habet tentatio, ut DEVS TENTARI dicatur, ubi sensu venit malo atque notat petere a Deo aliquid contra

tra perfectiones diuinas, adeoque sollicitare quasi Deum eique causas impulsivas suppeditare ad agendum contra perfectiones suas: *ratio igitur mouens in homine ad haecce petita temeraria est, quod vel dubitent de perfectionibus diuinis vel easdem negent ac, imperfectiones Deo tribuant.*

4. ALIAE RES, praeter homines, TENTARI etiam dicuntur, si incognita in iisdem explorantur, adhibitis quoque experimentis, si opus fuerit. Quod iterum accidere potest vel in bonum vel in malum finem: adeoque *tentatio rerum aliarum, praeter homines, est vel bona vel mala.*

tentari
res
aliae.

§. CCCXCIII.

Cum causa peccatorum actualium impulsiva externa sit diabolus atque aliae res circumstantes (§. 381.); interna autem caro (§. 386. coll. §. 382. sqq.): *tentatio mala in actum traducitur per diabolum, qui κατ' ἐξοχήν vocatur πειράζων* Matth. IV. 3. conf. Luc. XXII. 31. 1 Thess. III. 5., per alias res externas 2 Pet. III. 14. sq. Prou. I. 10., itemque per carnem Iac. I. 14. sq. Tentatio generatim fit per bona malaue repraesentata (§. praec.): adeoque *et mala tentatio struitur per illecebras bonorum adparentium* Gen. III. 4. Matth. IV. 8. sq. coll. vers. 3. Rom. XVI. 18. 2 Cor. XI. 13. sq. 2 Pet. II. 18. sq., itemque per *terriculamenta malorum adparentium* Io. XVI. 20. 33. 1 Pet. III. 15. sq. V. 8. sqq. 1 Io. III. 13. *obiectum*

Tentationis
malae
α.) causa,
β.) forma,
γ.) obiectum.

personale tentationis malae sunt homines (§. praec. Sch. 2.), iique, teste experientia atque S. scriptura, et pii Luc. XXII. 31. Apoc. II. 10. et impii Apoc. III. 10.: *obiectum vero reale* sunt peccata varii generis, ad quae sollicitat tentatio (§. cit.).

§. CCCXCIV.

δ.) finis,
ε.) adiuncta.

Qui malam struit tentationem, is tentatum ad pravas pellicere studet actiones; sed pravae actiones arcessunt homini mala et imperfectiones: unde *finis, ex parte tentantis, est in tentatione mala, ut tentatus in perniciem trahatur*, conf. 1 Thess. III. 1. sqq. 1 Pet. V. 8. In quo quidem discrimine rerum tentans finem obtinet aliquando et victoriam reportare dicitur a tentato 1 Tim. V. 15. 2 Pet. II. 2.; aliquando propulsat tentatus hasce tentationes malas atque victoriam referre dicitur conf. Luc. XXII. 31. sq. Eph. VI. 12. sq. 1 Ioh. V. 4.: *adiuncta* igitur huius *tentationis malae* sunt *victoria tentantis* aliquando: aliquando *tentati*.

§. CCCXCV.

Subiectum
quod
et
quo
peccatorum
actualium.

Cum peccatum originale ab utero matris adhaereat infantibus (§. 377. 366.), nec umquam sit otiosum, sed conatus semper producat vitiosos, qui in peccatorum actualium censum veniunt, cum sint actiones a lege Numinis deflectentes, Gen. VI. 5. VIII. 21. (conf. §. 380.): *peccata actualia conveniunt*

ueniunt quoque in infantes. Quod experientia probat etiam, quae a prima infantia pueros monstrat immorigeros atque directioni aliorum, qua eorum perfectiones intenduntur, minus accommodatos. In adultis vero peccata obtinere actualia, per se patet. Quapropter *subiectum* quod peccatorum actualium sunt homines quilibet, infantes atque adultiores: *subiectum* vero quo *primarium* est anima cum suis facultatibus, *secundarium*, corpus cum membris suis, per quae varia perpetrantur peccata Rom. VI. 19.

S. CCCXCVI.

Peccata actualia pro diuersitate respectuum varie possunt distingui: sic, respectu eius, quod in homine vel antecedit vel concomitatur vel sequitur PECCATUM, hoc est vel VOLUNTARIUM seu proaereticum vel INVOLUNTARIUM. Aliquando scilicet ante ipsum peccandi actum, aut in ipso actu peccandi, aut post perpetratum peccatum conscii nobis sumus ἀνομίας et tamen actione illa delectamur eamque adprobamus, tamquam medium alicuius obtinendi, quod maioris boni ideam mentitur, quam observatio legis diuinae: quo quidem statu animae, si scientes volentesque deflectimus a lege diuina, peccatum exiurgit voluntarium. Aliquando et ante ipsum peccandi actum et in ipso actu peccandi et post peccatum perpetratum conscii non sumus nobis ἀνομίας, aut, si in ipso actu peccandi aut post actionem

Peccatum
actuale
varie
distinguitur:
in
a.) voluntarium
et
involuntarium;

perpetratam conficii fiamus ἀνομίᾳς, actionem improbamus eiusque poenitentia ducimur: quo quidem statu animae, si neque scientes neque volentes deflectimus a lege diuina, peccatum oritur inuoluntarium. Prius contingit atque *peccatum obtinet voluntarium*

α.) *si investigationem moralitatis actionum, quae foret in nostra potestate, omittimus destinato consilio, adeoque scientes ac volentes in peccatorum praecipitia ruimus; hic enim peccatum perpetratur voluntarium, dum ignorantiam vincibilem destinato consilio non superamus, ex qua tamen facile actiones sequi malas, constat:*

β.) *si in impressionibus idearum sensualium atque phantasmatum, nimis viuidis, atque in affectuum motibus, hinc oriundis, eo usque locum concedimus operationibus intellectus, ut perspiciatur ἀνομία actionis, respectu legum diuinarum, quam tamen actionem suadent ideae sensuales aut phantasmata, itemque affectuum motus praedominantes, eoque actionem hanc malam, ceu medium maioris boni obtinendi, quam quod per observationem legis diuinae expectamus, praeferrimus legis diuinae impletioni; sic enim scientes volentesque peccamus, spe boni adparentis obtinendi per hanc actionem:*

γ.) *si temperamentorum idola nimium obscurant vera bona malaque, ut cognita licet lege diuina, quae iniungit vera bona acquirenda veraque mala arcenda, tamen nec illa adpe-*

adpetat homo nec auersetur haec, sed sequatur oppositas impressiones, quas subministrant temperamentorum idola; sic enim sciens volensque iterum peccat homo seu ἀνομίαν, respectu legis diuinae, admittit, sub spe maioris boni, quam in legis seruatione repraesentatur, obtinendi in temperamentorum idolis:

δ.) si vel ex ignorantia vel ex impressionibus idearum sensualium aut idolorum, quae temperamenta formant, impeditur conscientia atque iudicium practicum antecedens de malitate ac omissione actionis, sed in ipso peccati actu aut post illud perpetratum adpercipitur illius actionis ἀνομία, cum delectatione tamen actionis, adeoque actio illa fuisset perpetrata, tametsi praecessisset cognitio malitatis et ἀνομίας. PECCATVM VOLUNTARIVM, nro. α. β. γ.) propositum, vocari posset ANTECEDENTER PROAERETICVM; nro. autem δ.) CONCOMITANTER aut CONSEQUENTER tale: illud ab initio est proaereticum; hoc progressu temporis fit proaereticum.

Posterius contingit atque peccatum obtinet inuoluntarium, seu, rectius, non-voluntarium et non-proaereticum, si ἀνομία non sumus conscii cum adprobatione, antequam actionem suscipimus, dum actionem perpetramus, nec postquam perpetrauimus illam: e contrario quam primum cognoscimus ἀνομίαν, siue id fiat ante actionem susceptam, siue in actionis initio siue in pro-

progressu eiusdem, siue post illam perpetrata, improbamus actionem et, quantum est situm in nostra potestate, illam prohibemus, factumque infectum cupimus.

Quod quidem contingere potest,

α. si repugnantia, quam habet actio cum lege diuina, non perspicitur ex ignorantia legum diuinarum aut determinationum facti vel perpetua, adeoque et antecedente et concomitante et consequente actionem, unde exsurgunt PECCATA IGNORANTIAE conf. Leu. V. 2. Psalm. XIX. 13.; *vel temporaria, adeoque antecedente quidem, sed non semper concomitante, nec umquam consequente actionem, ut, per nimiam in repraesentatione viuacitatem atque impetum bonorum malorumque adparentium aut distractionem mentis, hinc oriundam, intercluso deliberandi spatium aut impeditis alia ratione intellectus operationibus, non adpercipiatur tum temporis; quo actio decernitur atque suscipitur, repugnantia actionis cum lege diuina, quae deinde, si animus ad se redit, fit manifesta, unde oriuntur PECCATA PRAECIPITANTIAE:*

β.) si repugnantia, quam habet actio cum lege diuina, adpercipitur statim atque homo illam actionem statim auersatur, sed vires hominis non suffecerunt ad motum illum prauum, ab impetu idearum sensualium prauorumque principiorum practicorum dependentem, in ipso ortu aut aliquo progressu supprimen-

mendum , quae dici possent PECCATA IMPROBATIONIS seu peccata inuoluntaria per improbationem , quo pertinent cogitationes pravae , nobis inuitis ortae.

I.) *Ad libertatis* scilicet *exercitium* *requiritur* , vt ex pluribus aequae possibilibus eligatur illud , quod placet maxime. Cum ergo nihil placere queat , nisi quod tamquam bonum repraesentatur ; electio autem praeuiam postulet deliberationem , adeoque intellectus operationes , *id* , quod libere eligimus , *praeuius iudicio practico* , erit pro bono reputandum , atque ideo decernendum , quia praeuius ratiocinio cognoscitur atque habetur inter reliqua tum possibilia pro optimo , adeoque placet maxime. Quapropter ad electionem ac destinationem hominis liberam seu proaeresin requiritur is *animae status* , quo

α.) possit ratiocinari atque generale principium practicum ad praesens obiectum adplicare ; per conseq. obuersetur menti et principium practicum et obiectum et actio , in obiecto occupata :

β.) per ratiocinium practicum cognoscat obiectum aliquod , tamquam inter reliqua possibilia , quae hic considerantur , optimum : per conseq.

γ.) illud placeat maxime : eoque

δ.) adpetatur maxime illud , quod optimum iudicatur , quoniam illo mens delectatur maxime :

ε.) de-

ε.) *decernatur actio, si qua iudicatur necessaria ad optimum illud obtinendum.* Principium generale practicum (nro. i.) est regula, quae determinat bonitatem aut malitatem obiecti, itemque actionem suscipiendam vel omittendam: complectitur ergo illud principium practicum loco subiecti definitionem boni aut melioris et optimi, quam mente concepimus, siue legitima sit, siue illegitima, loco praedicti definitum seu bonum, melius, optimum; eaque propter regula illa seu principium practicum formatur s. m. *quidquid hoc vel illo modo se habet, illud est bonum vel respectu aliorum melius, optimum et eapropter quaerendum.* Iam reuera nihil est bonum, nisi quod legibus sapientiae diuinae conuenit: vnde verum principium practicum generalissimum est sequens, *quidquid legibus sapientiae diuinae conuenit magis, maxime conuenit, illud est bonum, melius, optimum, eaque propter quaerendum, vel, in comparatione aliorum, magis, maxime quaerendum.* Lex sapientiae diuinae generalissima est, *quidquid mundum, adeoque et statum nostrum, quatenus est in nexu cum aliis rebus, perfectiorem reddit, est bonum, et quod magis perfectiorem reddit eum, illud est melius, itemque quod maxime perfectiorem eum reddit, illud est optimum* eoque *quaerendum aut magis aut maxime*: quapropter, quatenus regula haec practica rite adplicatur, semper agimus sapientiae diuinae legibus conformiter. Tam firmiter quoque impressa est haec regula hominum animo per legem adpetitus, vt nihil possit

possit adpetere anima, nisi quod repraesentatur tamquam id, quod perficiat statum nostrum: sed cognitio nostra de eo, quod, in nexu huius mundi, reuera perficiat statum nostrum seu sit bonum, saepissime fallit. Quod quidem generatim dependet ab ignorantia determinationum, ex quibus diiudicatur, vtrum aliquid statum nostrum vere perficiat, an minus. Cum enim illae ex nexu mundi, eo-que saepe remotiori, sint petendae; eum vero vel ex naturalibus facultatis cognoscitiuae defectibus vel ex negligentia culpaque nostra non perspiciamus saepissime: in ignorantia determinationum, ex quibus diiudicatur, quid vere perficiat statum nostrum quidue minus, facile versari, adeoque id, quod sub his vel illis determinationibus nobis repraesentatur, pro eo habere possumus, quod statum nostrum perficiat, cum eum vere non perficiat, vnde principium practicum sequens, *quod hoc vel illo modo se habet, illud perfectionem reddit statum nostrum*, falsum oritur. Rationes vero illae, ex quibus idea boni seu eius, quod perficiat statum nostrum, falsa exsurgit, sumuntur potissimum ex iucunditate perceptionum, neglecto rerum nexu reliquo, seu neglectis actionum rerumque aliarum consuetariis reliquis: in quo reliquo nexu perspicendo impedire potest *et* stupor naturalis atque acquisitus, seu per consuetudinem obtinens, *et* adfectuum distractio *et* temperamenti idolum. Hinc *principia practica in diiudicando bono peruersa dependent et a stupore*

pore naturali atque acquisito et ab adfectuum intemperie et a temperamentorum idolis. In iis principiis practicis, quibus aliquid, ceu malum, falso determinatur, contrario modo se habent omnia. Sumtum eius generis principium practicum erroneum facile conclusionem efficit practicam falsam, qua bonum sub specie mali aut malum sub specie boni repraesentatur: adeoque causas subministrat impulsivas ad male agendum, seu ad adpetenda mala. atque auerfanda bona. Cum ergo in ratiocinio practico ista regula propositio fiat maior: illius falsitas conclusionem reddere potest vitiosam, adeoque peruersam causam impulsivam seu ad male agendum rationem mouentem subministrare. In minori propositione adplicatur illa regula generalis ad casum specialem; sed non adplicari potest, nisi pro idea casus illius specialis, quam mente concepimus: quodsi ergo determinationes illius casus speciales non animaduertimus, quae sufficiunt ad determinandam illam speciem, cuius bonitas aut malitas per regulam generalem legitimam manifestatur; casus ille specialis non reducitur ad eam speciem, quo pertinet reuera, adeoque regulam generalem alienam et huc non conuenientem ad casum illum adplicamus, per consequ. conclusio practica iterum facile fit erronea. Talis erronea conclusio practica, illata ex maiori vel minori propositione falsa, facile repraesentat malum sub specie boni, imo optimi inter reliqua possibilia obuia: adeoque efficit, ut malum placeat maxime et adpetatur maxime, quia

quia mens illo delectatur maxime. Prout igitur vel principia practica generalia sunt peruerse in mente instituta atque erronea vel obiectorum atque actionum determinationes, quarum cognitionem ratio bonitatis aut malitatis, in iisdem aestimanda, postulat, ignorantur atque negliguntur: ita placere maxime possunt mala atque liberae actiones nostrae voluntatisque proaeresis in ea ferri, quae statum nostrum imperfectiorem reddunt. Quo ipso *ex peruersitate cognitionis, quam vel de regulis practicis vel de obiectis et actionibus, in illis occupatis, habemus, oritur proaeresis peruersa*: quae dicitur **PECCANDI PROAERESIS**, si actiones, ad obiecta sua relatas, a regulis practicis seu legibus diuinis dissentire, sed cum regulis practicis peruersis, quae animo sunt impressae atque praedominantur, consentire cognoscimus, eoque illas in adperceptione *ἀνομίᾳ*, respectu legum diuinarum, adpetimus atque decernimus, quia nobis maxime placent, seu iisdem, tamquam mediis ad maxima inter bona obuia, quae obtineri possunt, delectamur maxime.

*Sic ad proaeresin peccandi in actionum perpe-
tratione requiritur*

α.) ut actio cum obiecto aliisque circumstantiis obuiis referatur ad legem diuinam ab illaque dissona, ac, quatenus moralitas illius ex lege diuina aestimatur, mala prohibitaque deprehendatur:

β.) *ut eadem actio, cum obiecto aliisque circumstantiis considerata, referatur ad principium quoddam practicum peruersum, quod in animo instituimus, atque huic consentiens, ac, quatenus moralitas illius ex principio peruerso practico diiudicatur, bona iniunctaque deprehendatur:*

γ.) *ut bonum, quod per obseruationem legis diuinae, adeoque per omissionem actionis, obtineri posset, tamquam minus eo, quod per obseruationem regulae practicae peruersae, adeoque per actionis perpetrationem, obtinendum intendimus, repraesentetur: adeoque*

δ.) *placeat magis actionis perpetratio, quam omissio, adeoque illa decernatur contra legis diuinae prohibitionem cognitam, quia delectamur illa actione.*

Proaeresis peccandi in actionum omissione facile hinc per oppositam rationem cognoscitur.

PRIMO igitur non adest proaeresis, quamdiu cognitio ἀνομίας, respectu legum diuinarum, abest in actione quapiam:

SECUNDO si, cognita quidem ἀνομία, displiceat actio et absit delectatio, eoque impediatur progressus actionis, quantum in viribus nostris situm est.

Nimirum ea est lex adpetitus, ut eo momento, quo quidquam afficit animam iucunde aut iniucunde, illud adpetat anima, hoc auersetur: nulli hic intercedere queunt actus, qui deli-

deliberationem efficiunt. Quodsi ergo sensationes atque phantasmata secum habeant coniunctam iucunditatem vel iniucunditatem, seu voluptatem vel taedium: oritur adpetitus aut auersatio sine determinatione mentis libera; cum sensationes atque phantasmata, a quibus dependent hi actus conatusque, per se atque immediate respiciant libertatis destinationem. Adpetitiones atque auersationes istae, sine libera voluntatis destinatione oriundae, vocantur **MOTVS PRIMO - PRIMUS**: quibus opponuntur **MOTVS SECUNDO - PRIMUS**, qui comprehendunt easdem adpetitiones atque auersationes cum libertatis destinatione continuatas. Si motus primo-primi in adparentia bona malaque feruntur atque non accedunt motus secundo-primi, sed liberae determinationes ex veris contrariisque principiis practicis in contrarios feruntur conatus: tum motus illi animi sunt peccata non voluntaria, quoniam prauitas motuum adpercepta displicet. Opposita est ratio, si motus secundo-primi adiunguntur primo-primis.

II.) Quodsi peccatum, quod est concomitanter aut consequenter proaereticum, statim ab initio et in toto suo complexu dicitur voluntarium: tum hunc terminum significatu latiori esse accipiendum, monent; cum per prolepsin quamdam actio eam habet adpellationem, quae deinde, accedente quadam determinatione, in illam conuenit demum. Idem notandum iubent de illa actione mala, quae

ab ignorantia vincibili et destinata proficiscitur, seu vbi probe conscius sum mihi, quod nondum omnes legis actionisque determinationes excusserim sufficienter, adeoque relationem actionis ad legem nondum perspiciam satis, et tamen actionem decerno, quae a lege deflectit, quamquam illa *ἀνομία* tum temporis ab agente non animadvertatur. Hoc enim casu reuera tantum omissio investigationis debita et decretum agendi in illa obscura vel legis vel facti vel vtriusque cognitione est peccatum proaereticum; actionis vero ipsius *ἀνομία* ignoratur, adeoque ipsa actio non appetitur, quatenus a lege deflectit: vnde actio ipsa non est formaliter peccatum proaereticum, sed tantum participatiue.

§. CCCXCVII.

β.) infirmitatis;
quid infirmitas humana, impotentia naturalis;

INFIRMITAS seu IMBECILLITAS HUMANA vocatur naturalis defectus facultatis vel impotentia legibus diuinis conformandi actiones. Cum ergo NATURALIS DEFECTVS FACULTATIS vel IMPOTENTIA dicatur, quae viribus nostris in eo mundi nexu, in quo nos constituit Deus, remoueri non potest: INFIRMITATIS PECCATA postulant, vt defectus hominis naturales adsint, ex quibus *ἀνομιαί* et peccata certitudine consequentiae fluunt, et qui defectus per vires hominis in eo statu, in quo natura eum collocauit, tolli non queunt. Hinc *peccata non-voluntaria infirmitatis oriri possunt*

N.) in

2.) in ignorantia perpetua, si haec impedit actionis *ἐννομίαν* atque est inuincibilis; quod PECCATVM adpellari posset INFIRMITATIS EX IGNORANTIA INVINCIBILI:

3.) in praecipitato actionis decreto, cum vi legum, quibus mutationes animae determinantur, ineuitabilis, in hoc statu lapsus corrupto, impetus oritur idearum sensualium, qui operationes intellectus eo usque impedit, quo minus debita institui queat deliberatio atque in lucem produci moralitas actionis; quod vocari posset PECCATVM INFIRMITATIS EX PRAECIPITANTIA INEVITABILI, in hoc statu lapsus, in quo quidem peccato *ignorantia adest inuincibilis*, sed *temporaria* tantum, non perpetua, vnde *ab ante dicto ignorantiae peccato distinguendum* hoc erit atque comitem plerumque habet poenitentiam:

4.) in impressionibus idearum practicarum peruersarum, quatenus illae omnem libertatis determinationem respuunt; vnde et initium illius conatus peruersi et progressus aliqualis non impediri potest ab homine, tametsi *ἀνομίαν* illius conatus adpercipiat atque eum detestetur; quod adpellari posset PECCATVM INFIRMITATIS EX MOTIBVS INVOLVNTARIIS seu primo-primis.

1.) *Si infirmitatem, quae est ratio peccati actualis, per praeuiam voluntatis destinationem, adeoque et per actiones liberas, contraximus: peccatum, quod ex illa imbecillitate proficiscitur, non dici potest peccatum infirmitatis; quum hoc sibi praestruat impotentiam naturalem, per ea, quae in §o dicta sunt.*

2. *Delectatio in peccato, qua tali, continuata, adeoque et peccati, qua talis, destinatio libera, non dependet ab infirmitate hominis, sed a proaeresi proficiscitur, teste experientia: quapropter peccati voluntarii ratio exulare debet ab infirmitatis peccato.*

3. *Aristotelicorum significatio, quam de infirmitatis peccato formant atque peccato praecipitaniae opponunt, nostro scopo non est accommodata: nam hoc sensu peccatum infirmitatis est illud, quod perpetratur, si aliquamdiu luctati cum motibus animi vehementioribus inordinatis tandem succumbimus ex defectu virium superiorum; praecipitaniae vero peccatum illis dicitur, quod nr. 2.) est declaratum. Sic peccatum infirmitatis est voluntarium, a quo distinguendum putamus peccatum infirmitatis (nr. praec.).*

§. CCCXCVIII.

2.) *varios gradus, unde hi aestimandi; Respectu graduum peccata quoque sunt varia diuersique generis: alia grauiora, leuiora alia. Gradus peccatorum ipse S. codex comprobat partim expressis verbis Exech. XVI.*

47. Matth. VII. 3. Io. XIX. 11. 1 Tim. V. 8. 2 Pet. II. 20.: partim *per poenas diuersi gradus* Matth. XI. 24. Luc. X. 13. 14. Apoc. XIX. 5 - 7.; vtpote qui poenae gradus gradui peccatorum respondere debet, pro Dei iustitia. Gradus autem illi peccatorum aestimantur et ratione peccatorum ex confectariis malis eorumque numero vel maiori vel minori, et ratione peccantis ex intensiori aut remissiori proaeresi peccandi, quae cognoscitur ex numero et grauitate rationum, quae peccati omissionem suadent; vbi quidem in vno eodemque peccato vterque respectus obtinere eiusque gradus hinc diiudicari potest. Sic

1. illud peccatum est in se *grauius*, quod plures maioresque imperfectiones pluraque maioraque mala inuehit in mundum; illud *leuius*, quod pauciores minoresue mundi imperfectiones secum habet coniunctas:
- 2.) illud peccatum est, ratione peccantis, *grauius*, in quo peccans plures habet grauiioresque rationes mouentes, quae reuocant ab illo peccato; *leuius* vero illud, in quo peccans pauciores leuiioresque sibi repraesentat causas impulsivas, quae dissuadent illud peccatum:
- 3.) illud peccatum est *grauius*, et quod plura maioraque mundi mala habet sibi connexa, et in quo plura grauioraque peccanti repraesentantur motiua ad illud omittendum; *leuius* vero est illud, et quod pauciora minoraque mundi mala secum habet connexa, et in quo

pauciora leuioraque peccans cognoscit motiua ad illud omittendum.

Hinc 1) *peccata, quae plurimum aliorum hominum turbant felicitatem, vel externam vel internam, adeoque etiam quae alios ad peccandum sollicitant, vt peccata eorum, qui dignitate atque auctoritate sunt conspicui, qua facile alios suo exemplo in perniciem trahunt; item eorum, qui peccatis suis delectantur, de illis gloriantur, ea commendant aliis atque defendunt, adeoque etiam abiecto pudore, consciis atque spectantibus aliis, perpetrant, per conseq. alios quoque ad peccandum suo exemplo pelliciunt: aut quae primas aliis impressiones peruersas, per totam vitam fecundas, vt infantibus, subministrant, grauiora sunt illis, quae tantum malorum cumulum non producunt.* Propter maiora quoque mala inuenta, *peccata, quibus animae status imperfectior redditur, sunt grauiora, quam quibus corpus laeditur aut externus status, nec non ea peccata, quae corpus destruunt, sunt grauiora iis, quae mala inferunt externo statui: hinc grauitas peccatorum, quibus aliorum emendatio animae impeditur aut peruertitur, est diiudicanda.* Ex hoc atque superiori respectu *gradus quoque patet intensior peccatorum, quibus gratia proditur superior atque conuitiis et ludibriis obiicitur, vt sunt peccata, in quae pii, protrita pietate, ruunt (conf. nr. 1.).*

2.) *peccata, quae cum certa a'vopías cognitione perpetrantur, sunt grauiora, quam quae cum proba-*

probabili, et quae *cum probabili*, sunt grauiora, quam quae *cum dubia*, et quae *cum dubia*, sunt grauiora, quam quae *cum improbabili* sunt grauiora, quam quae *cum ignorantia* ἀνομίας peraguntur: nam priori casu plura peccanti prostant motiua ad omittenda peccata, quam posteriori: hinc porro grauiora sunt *peccata in Deum* 1 Sam. II. 25., in *superiores*, *benefactores*, *pios* atque *honestos* Zach. II. 12.(.8.), *amicos*, *necessitudine coniunctos*, in *eos*, qui *nullo nos modo laeserunt*, vel *quorum miseriam leuare tenemur*, vt sunt ope externa destituti, *pauperes*, *viduae*, *pupilli* conf. 1 Tim. V. 4. aut *alienae potentiae obnoxii* plane, vt nihil habeant, quo se tueantur, nisi *lacrimas* atque *lamentationes*: nec non *sanctitas*, *utilitas* atque *necessitas maior minorum rerum earum*, quae *per peccata in deterius eunt* aut *corumpuntur*, *gradum peccatorum auget* aut *minuit*: hinc quoque *loci temporisque*, quo perpetratur peccatum, *ratio* intensiorem peccati gradum producere potest. *Gradus quoque peccatorum*, in *eodem obiecto occupatorum*, v. g. in Deo, superiori et cet., *diuersi esse possunt*, prout homo peccans in sua *obiekti cognitione* *plura maioraque* aut *pauciora leuioraque sibi repraesentat motiua*, eoque pluribus obligationum vinculis tenetur *ad omittenda peccata*: sic qui pluribus a Deo fuit ornatus beneficiis, praecipue spiritualibus, per experientiam spiritualem cognitis, et qui luculentius adeo per gratiae superioris opera-

tiones fuit conuictus de sapientissima et benignissima Numinis voluntate in salutis ordine seu oeconomia, et tamen proaereticè Deum per peccata offendit atque a via beatitudinis deflectit, ille grauius peccat, quam qui hisce destituitur motiuis aut tam ponderosa quidem non habet; item qui in motibus primo-primis gratiae superioris operationes, se crebrius exerentes, negligit atque supprimit, eo-que in peccatis pergit, ille grauius peccat, quam qui rarius est expertus illas animi compunctiones, quod quoque eodem modo ad rationis admonitiones crebriores vel rariores potest adplicari. Tandem *quo grauiores aliae sunt rationes mouentes ad omittenda peccata*, e. g. si eorum perpetratio variis circumsepta est incommodis atque molestiis, *quo leuiora motiua ad illa perpetranda*, v. g. motiua obscure cognita in consuetudine peccandi, obtinendum adparens aliquod bonum leuioris momenti, non damnum maius arcendum; eo grauiora sunt peccata ob proaeresin peccandi intensiorem: hinc quoque manifestum est, quod illi, *qui ad peccandum sollicitantur ab hominibus aperte impiis atque vitio deditis et tentationibus concedunt, grauius peccent, quam qui ab illis alliciuntur, qui speciem pietatis atque honestatis prae se ferunt.*

3. *Peccata, quae maiora mundo mala inferunt atque peccans cognoscit illa, qua talia, eoque hinc aut aliunde plura sibi grauioraque repraesentat motiua, pluribusque et maioribus obligationum vinculis obstringitur ad illa peccata*
omit-

omittenda, sunt grauiora, quam illa, quae opposita se habent ratione. Sic quodlibet peccatum ex coniuncto respectu utroque potest gradum accipere maiorem minoremue: in primis autem se prodit plerumque illa coniunctio utriusque respectus, si homo per vnā voluntatis destinationem complicat plura peccata, atque seriem actuum ἀνόμεων format.

§. CCCXCIX.

Ad summum malitatis gradum ascendit peccatum, quo aliquis doctrinae mediocri, ad beatitudinem necessariorum, systema, cum conuictione viueque adeo cognitum et adprobatum, vel totum vel quod ad partem, sine totius ruina non separandam, voluntate plene libera, nec metu mali perturbata, pertinaciter abnegat, blasphemiat seu conuitiis proscindit atque odio ac violentia persequitur: nam PRIMO, ex viua cognitione praeuia, grauissima hic adfunt motiua ad omittendum illud peccatum; DEINDE fecundissimum est illud imperfectionum malorumque, per totam hominis vitam mundo inferendorum. Vocatur illud I.) PECCATVM atque BLASPHEMIA IN SPIRITVM S. conf. Matth. XII. 31. sq. Marc. III. 28. sq. Luc. XII. 10.; quoniam gratiae superioris dispensatio per organa, a Deo constituta, adpropriatur spiritui sancto, vt ex infra dicendis patebit, per hoc vero peccatum repugnatur illius gratiae dispensationi, adeoque officio,

Quid
peccatum
in
spiritum
sanctum +

cio, spiritui S. adpropriato, ut adeo spiritus S. h. l. notet metonymice officium illius: 2.) PECCATUM AD MORTEM, scil. per se et essentiam 1 Io. V. 16.: PECCATUM IRREMISSIBILE Ebr. VI. 4. sqq. Dari eius generis peccatum S. scriptura passim affirmat, dum varias illius affectiones explicat Matth. XII. 31. sq. coll. vers. 22. 24. Marc. III. 28. sq. coll. vers. 10-12. 22. Luc. XII. 10. Ebr. VI. 4-6. X. 26-29. 1 Io. V. 16. Quod pro peccatoribus in spiritum S. intercedere apud Deum non liceat, indicatur 1 Io. V. 16., reliqua loca declarant eius irremissibilitatem, dicta quoque Matth. XII. et Marc. III. conuictionem praeuiam de veritate doctrinae evangelicae, per miracula scil. corroboratae, innuunt: *totam vero peccati in spiritum S. rationem formalem nullibi deprehendes uberior explicatam, quam Ebr. VI. 4-6.: unde princeps hic est locus atque sedes dogmatis de peccato in spiritum S.*

PRIMO enim declaratur l. c. vers. 4. 5. *status eorum praeuius, qui peccant in spiritum S., quod fuerint ἀπαξ φωτισθέντες, γευσάμενοι τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπαγγελίας, μέτοχοι γεννηθέντες πνεύματος ἁγίου, καλὸν γευσάμενοι θεῷ ῥῆμα, δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος.* Sic ergo illi, qui peccatum committunt in spiritum S.

α.) *esse debent antea semel, in oppositione ad πάλιν vers. 6., illuminati, i. e. cognitione viua*

ne viua veritatum salutarium seu mediorum salutis imbuti,

β.) *ita* quidem, *ut* gustarint seu *interna sensatione adperceperint dona*, *caelitus* seu a Deo (conf. Iac. I. 17.) *concessa hominibus*, eoque

γ.) *participes sint facti operationum superioris gratiae*, quam Deus tribuit hominibus propter satisfactionem infinitam Θεαν-Θρώπων (§. 127. sqq.) et cuius dispensatio adpropriatur in S. codice Spiritui S. seu tertiae in diuinitate hypostasi, quam docet reuelatio. Cum quoque superior illa gratia se exerat in mentibus hominum mediantibus cogitationibus, quae ex verbo Dei de veritatibus salutaribus, hic reuelatis, hauriuntur:

δ) *amabile Dei verbum*, seu doctrinam de mediis, a superiori gratia profectis atque ad beatitudinem ducentibus, *cum interna animi conuictione perceperint oportet*; eoque per

ε.) plenam fiduciam de Deo placato per satisfactionem infinitam, per conseq. de reatu peccatorum sublato atque de beatitudine, post hanc vitam obtinenda, ad animi tranquillitatem ac laetitiam traducti operationes gratiae superioris luculentiores, sub verbo Dei se exerentes, perceperint cum summa voluptate, atque hac ratione μέλλοντος αἰῶνος seu *beatitudinis*, *post hanc vitam futurae* (conf. Marc. XII. 32. Marc. V.

30. Luc. XVIII. 30. Eph. I. 21.), *praegustum* *persentiscere* coeperint (§. 320.).

DEINDE *status eorum, qui peccatum perpetrant in spiritum S., praesens* describitur vers. 6., quod sint nimirum παραπεσόντες, ἀνασταυρόντες ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τῆς Θεᾶς καὶ παραδειγματίζοντες.

α.) *Deserunt igitur statum praeuium* seu excidunt eo, nam παραπίπτω proprie est iuxta seu praeter eum locum cadere, in quo res fuit antea, *translate*, in alium traduci statum. Sed antea, ut proxime superiora probant, per gratiae superioris operationes ad viam satisfactionis infinitae ordinisque mediorum beatitudinis, per et propter illam satisfactionem constitutorum, cognitionem seu illuminationem et conuictionem de gubernatione gratiae superioris, in qua ad beatitudinem perducantur, i. e. de regno gratiae, peruenerunt, eoque ad fiduciam in Deo placato collocandam, ad spem certam de reatu peccatorum sublato, ad animum, voluptate ac laetitia perfusum ex fruitione tot tantorumque bonorum, ad praegustum beatitudinis, post hanc vitam secururae (conf. §. 320.): unde patet facile, quem statum, quam facultatis cognoscitiuae illuminationem, quos facultatis adpetitiuae motus iucundissimos, quam animi tranquillitatem ac felicitatem negligant, deserant et fusque deque habeant peccatores in spiritum S., eo usque,

β.) ut

β.) *ut imitentur Iudaeos, qui Θεάνθρωπον satisfactorem, Iesum Nazarenum, sursum in crucem sustulerunt* *, ceu impostorem, blasphemum in Numen supremum atque rebellem in Caesarem, atque in exemplum ignominiae et vindicatorum scelerum propofuerunt **: quamquam conuicti satis erant Iudaei per miracula, extra controuerfiam posita, item per doctrinae Iesu Nazareni efficaciam diuinam de huius doctrinae diuinitate ac veritate, adeoque quod crimina capitalia, quae Iesu Nazareno obiiciebantur, sint conficta atque falsa. Pari modo peccatores in spiritum S., *conuicti plane de satisfactione infinita atque de bonis, quae per et propter hanc satisfactionem dispensantur hominibus, per conseq. de veritate euangelii*, per quod huius gratiae superioris oeconomia nobis innotescit, *tamen satisfactorem Θεάνθρωπον* seu filium Dei incarnatum, quem S. scriptura Iesum esse Nazarenum perhibet, *αὐτοῖς* seu ἐκστάτως, vt exprimitur Ebr. X. 26. sqq., *sponte sua, sine coactione externa et sine metu incusso, exponunt ludibrio, scommatibus persequuntur, illum*

* Hunc esse verbi ἀναστροφῆν significatum, vt particula ἀνα sumatur pro ἀνω sursum, pluribus differit BOSIVS in exercit. Philolog. ad h. l. p. 241. conf. RAPHELIUS in adnotationibus philol. ex Xenophonte p. 308.

** Quem significatum verbi παραδειγματίζειν probat RAPHELIUS not. Polyb. p. 2. sqq. conf. WOLFIVS in cur. philol. T. I. p. 18.

lum esse impostorem sceleratumque hominem, de quo iure meritoque supplicium, in exemplum vindicati sceleris, sumtum sit, proterue clamant, *illius doctrinam* dogmataque religionis, ab eo stabilitae, *con-*
uitiorum plaustri onerant ac quacumque ra-
tione opprimere student, itemque *defensores*
illorum dogmatum variis calamitatibus omni
contentione afficere nituntur.

TERTIO *quis status futurus sit expectan-*
dus eius generis peccatoribus proteruis, indi-
catur, cum Auctor facer, ἀδύνατον, inquit,
ἀνακαίνιζεν εἰς μετάνοιαν, scil. eius generis
peccatores vers. 4. et 6. Auctor nimirum
epistolae ad Ebraeos Cap. VI. 1. 2. 3. dixe-
rat, se cum Ebraeis, quos erudire per hasce
litteras instituebat, relictis elementis ac
fundamentalibus christianae religionis dog-
matibus, ad altiora velle progredi (ἐπὶ τὴν
θελειότητα φερώμεθα et cet.). Cuius in-
stituti rationem reddit vers. 4. sqq., quod
scil. frustraneus nullumque usum foret ha-
biturus iste labor, in tradendis christianae
religionis elementis, quae sufficerent ad
poenitentiam: quoniam ipsi imbibissent sa-
tis fundamentales Christianismi doctrinas,
quae facerent ad poenitentiam atque fidu-
ciam, in Deo collocandam propter satisfa-
ctorem θεάνθρωπον; illis vero Iudaeis, qui
a christiana religione, cuius veritatem
plene perspexerint fructusque perceperint
cum summa animi voluptate ac iucundi-
tate,

tate, desciuerint eamque odio conuitiis-
que persequerentur ac opprimere stude-
rent, nihil utilitatis sint allaturae istae do-
ctrinae; nam *fieri non posse, ut ipse atque
Ebraei Christiani hos pertinacissimos pecca-
tores ad poenitentiam et priorem felicitatis
statum reuocent per istas doctrinas fundamen-
tales.* ΑΝΑΚΑΙΝΙΖΕΙΝ nimirum proprie
est, aliquid denuo nouum facere seu in
pristinum statum restituere. ΑΔΥΝΑΤΟΝ
vero notare quidem potest illud, quod est
difficile, ut Matth. XIX. 26., ubi idem
significat, quod *δυσκόλως* vers. 23.; sed
h. l., vi contextus, id, quod est impossibile
per nexum mundi sapientissimum, innuit,
quo sensu quoque in aliis epistolis Paulli-
nis ubique adhibetur: *nam* ratio, quam
reddebat de eo, quod a fundamentalibus
religionis christianae capitibus tradendis
abstineret, non foret stringens, si ex diffi-
cultate fructus alicuius percipiendi, non
autem ex impossibilitate illius repeteretur.
*Quapropter hic idem docetur peccatum, quod
Matth. XII. 31. locisque parallelis indigitatur
et a quo transitus non datur per poeniten-
tiam ad remissionem.* Quoniam quoque
peccatum, quod Matth. XII. et cet. tradi-
tur, expressis verbis vocatur *peccatum in
spiritum S.*: locus Ebr. VI. 4-6. eiusdem
peccati in Spiritum S. characteres com-
prehendit.

huius
peccati
exempla,

Exempla huius peccati proferuntur Pharisaei Matth. XII. vers. cit., itemque alii inter Iudaeos doctrina eminentes, ut patet ex locis parallelis. Casus quoque specialis ibidem allegatur, quo se reos fecerunt huius peccati: nam per miracula, v. g. miraculosam sanationem, quae comitabantur doctrinas Iesu Nazareni, satis de huius diuinitate conuicti, tamen et doctrinas et ipsum miraculum conuictis proscindebant atque pro operationibus diabolicis venditabant, Iesum ipsum eiusque doctrinas odio prosequantur et quacumque ratione opprimere studebant. Eadem ratione Iudaei apostatae, qui Ebr. VI. 3-6. X. 26-29. in medium producuntur, egerunt: quemadmodum praedicata, ibidem illis tributa, probant.

forma,

Sic ergo manifestum est ex antecedentibus, quod *forma peccati in spiritum sanctum* consistat in concursu trium actuum, indiuiso nexu ita cohaerentium, ut, vno absente, non adsit peccatum in Spiritum S.

PRIMO scil. *doctrinae euangelicae, vel vniuersae vel partis eius, quam cum adsensu certissimo planeque diuino et viue cognouit homo, pertinax ac obdurata abnegatio spontanea et plane libere seu sine metu mali maioris facta, ex motiuo boni adparentis seu lucris temporalis, requiritur.*

SECUNDO accedat oportet *huius cum conuictione agnitae adprobataeque adeo veritatis diuinae blasphematio, ut pro absurda, mendace, ac diabolica venditetur.*

TER-

TERTIO adesse debet *veritatis illius* atque *eorum, qui hanc profitentur, vexatio dirissima*, adeoque *hostilis* atque *inimicissimus* et *in veritatem euangelicam* et *in huius defensores animus*.

Aliqui adiungunt quidem hisce tribus actibus peccati in Spiritum S. formalibus quartum, *impoenitentiam* scil. *finale*, itemque *reiectionem mediorum salutis continuam*; sed positis illis tribus enumeratis, ponitur necessario *impoenitentia finalis*, nec non, cum illae veritates diuinae media offerant beatitudinis, abnegatio obdurata atque oppugnatio hostilis istarum veritatum infert *reiectionem continuam* et non emendabilem salutis mediorum. Quapropter et *reiectio mediorum salutis perpetua* et *impoenitentia finalis* ad peccati in Spiritum S. attributa potius seu *adiuncta*, ut vocant, quam ad eius rationem formalem est *referenda*. Quo praeterea pertinet *irremissibilitas* huius peccati, quae, propter continuam mediorum beatitudinis reiectionem atque obdurationem in impoenitentia, locum habet per se seu per huius peccati rationem formalem, non tantum ex euentu. Item his annumeratur *exclusio peccatoris in Spiritum S. ab intercessione apud Deum* ex 1 Io. V. 16: quia eius generis intercessionem forent frustraneae atque contra ordinem sapientiae diuinae. Vbi tamen distinguendum inter notitiam peccati in Spiritum S. certam et probabilem seu coniecturalem:

si *illa* obtineat, quod tamen vix fieri potest, nisi quis se ipse reum huius peccati confiteatur, plane et absolute pro eius generis peccatore intercedere apud Deum prohibemur; *sin haec* tantum habeat locum, preces pro illo peccatore funduntur licite sub conditione, vt Deus misereatur illius hominis, si per peccatum in Spiritum S. non impediatur.

subiectum
quod,

Subiectum quod peccati in Spiritum S. est, vi ante dictorum, homo, qui particeps est factus operationum superioris gratiae per easque ad viam oeconomiae salutis, quae nititur Christi merito, cognitionem est tractus seu illuminatus, eoque fiduciam concepit de Deo, per satisfactionem Θεω-θεώπης infinitam placato, per conseq. in hac fiducia suauissima voluptate ac laetitia perfusus in statu felicitatis viuit: sed per bonum aliquod adparens illectus, omni illa viua cognitione ac felicitate relicta, ad odium vexationesque illarum veritatum prolabitur sponte sua et malitiose. *Subiectum quo* huius peccati est et intellectus et voluntas illius hominis, vt antecedentia declarant. Hinc quoque adparet, quod *causa* huius peccati *impulsiva* sit bonum aliquod adparens et plerumque commodum temporale, quod per hocce peccatum obtinendum intenditur.

quo,

motiuum.

An
peccatores

I. Exclusionem omnimodam peccatoris a participatione ac ordine mediorum beatitudinis in

in se efficacium, vt ne offerantur quidem et
 adplicentur, nec Deus velit quidem ferio, in
 ordine horum mediorum, eius generis pecca-
 torem saluare, adpellant STATVM GEHEN-
 NALEM, *in quo peccatores in Spiritum S.*
collocant aliqui, adeoque et extra sphaeram
 mediorum efficacium, quae gratia superior de-
 stinauit hominum saluti. Sed quoniam ho-
 mines, quoad degunt in hac vita, esse dicuntur
 in statu viae conf. Matth. V. 25. ; hic autem
 statui gehennali opponitur atque ad omnes,
 qui in statu viae sunt, pertinet destinatio me-
 diorum beatitudinis propter gratiam Dei vni-
 uersalem, quae perhibetur Ezech. XVIII. 23.
 32. XXXIII. 11. 1 Timoth. II. 4. Tit. II. 11.
 sq. 2 Pet. III. 9. et cet., eoque adplicationem
 organorum gratiae, vt verbi diuini praeco-
 nium, non denegauit peccatoribus in Spiri-
 tum S., v. g. Phariseis et aliis Iudaeorum
 doctoribus, ipse redemptor, Iesus Nazareus
 conf. Matth. XII. 33., nec alii verbi diuini
 ministri ab vsu S. codicis et sacramentorum
 quemquam arcere prohibentur, conf. Marc.
 XVI. 15. Matth. XXVIII. 19. Luc. XXIV. 47.
 et cet.: *ullum peccatorem in hac vita ab oecono-*
nomia salutis seu ab ordine mediorum, quae
superior gratia destinauit in hominum beatitu-
dinem, excludere est temerarium atque sine
 ratione asseritur. *Quod actu peccatores in*
Spiritum S. non consequantur fructus oecono-
miae huius, quos gratia superior sub certis
 mediis destinauit hominibus, ex proprietati-
 bus huius peccati fit *manifestum*, cum inferat

in Sp. S.
 sint in statu
 gehennali:

illud perpetuam mediorum salutis omnium reiectionem et pertinacissimam abnegationem: *sed de actu secundo horum fructuum sermo non est in hac disceptatione, verum de actu primo, qui se exerit in efficacium beatitudinis mediorum oblatione et adplicatione, respectu Dei eiusque oeconomiae gratiae.*

ad
eos
pertineat
in-
finita
satisfactio.

2. Cum quoque destinatio mediorum beatitudinis, a superiori gratia profecta atque prouisa ab omnisapientia, contingat hominibus propter satisfactionem infinitam Θεανθεωπία (§. 127. sqq. 139.): *meritum huius redemptoris se extendit quoque, ratione destinationis, ad peccatores in Spiritum S. (conf. nr. pr.); itemque illa satisfactio, ceu infinita, sufficit ad reatum peccati in Spiritum S. tollendum, dummodo capacitas adesset in peccatore ad medelam illius satisfactionis admittendam.*

Quid
peccatum
in
filium
hominis.

3. *Distinguitur a peccato in Spiritum S. peccatum in filium hominis* Matth. XII. 32., per quod aliqui intelligunt offensiones aliorum hominum, cum consueta sit in S. codice loquendi ratio, qua homo dicatur filius hominis: sed oppositio in textu obuia eiusque tota cohaerentia insinuare potius videtur individuum hominis ipsumque Iesum Nazarenum, qui saepissime in S. scriptura vocatur κατ' ἐξοχήν filius hominis; adeoque peccatum innui videtur, quod in Iesum Nazarenum, ceu filium hominis, committitur. **Quapropter PECCATUM IN FILIUM HOMI-**

NIS

NIS *b. l.*, quatenus opponitur peccato in Spiritum S., notat probabiliter peccatum in Iesu Nazareni personam atque doctrinam, quatenus de neutrius diuinitate conuictus est peccans, adeoque operationes gratiae superioris atque hinc oriundam felicitatem non percepit umquam.

4. *Plurimi* peculiare nobis tradiderunt scriptio-
nes aut ex instituto egerunt de peccato in
Spiritum S., quos videre licet in dissertatione
de peccato in Spiritum S. ad ductum loci clas-
sici Ebr. VI. 4. 5. 6., auctore cl. M. I O.
SAM. HICHTEL sub praesidio cel.
SIGISM. IAC. BAVMGARTEN
Halaë ventilata clō Icccxl., quae in tota
quoque huius argumenti tractatione conferri
meretur.

§. CCCC.

Variae praeterea sunt distinctiones peccati d.) alias
actualis, quae tamen sunt minoris momenti species
atque ex terminis fere patent. vt
commissionis;
omissionis =

1.) *Respectu* scilicet *legum diuinarum*, quae violantur atque sunt vel affirmatiuae,
quatenus aliquid iniungunt, vel negati-
uae, quatenus aliquid prohibent: nam
hinc PECCATA oriuntur vel OMISSIO-
NIS, quibus actionem, lege praeceptam,
negligimus; vel COMMISSIONIS,
quibus actionem, lege prohibitam, perpe-
tramus.

voluptatis;
avaritiae
et
ambitionis:

2.) *Respectu motiui* ad peccatum *specialis*, quod efficere possunt temperamentorum idola atque hinc profectae inclinationes pravae praedominantes, nominantur **PECCATA VOLVPTATIS SENSUALIS, AVARITIAE et AMBITIONIS.**

propria
et
aliena:

3. *Respectu formae peccandi* peccata sunt vel **PROPRIA**, quorum causae sumus physicae, vel **ALIENA**, quorum participes eundem per efficientiam moralem, seu quorum causae existimus morales. Quo quidem posteriori modo vel *remotius* vel *propius peccati alieni participamus reatum*: atque adeo vel maiorem vel minorem peccandi proaerescin habemus. Nam *remotissime* rei tenemur peccati alieni, v. g. per scandala olim, imo ex ignorantia, data, conf. 1 Reg. XV. 30. 34.; itemque per munera illis collata, qui impares sunt iisdem fungendis, adeoque offendunt varie: *remote* reatum contrahimus peccati alieni per omissionem actionis, qua impediri potuisse peccatum aliquod alienum, fit probabile aut certum, quo pertinet ommissio intercessionis pro aliis (conf. 1 Sam. XII. 23. Ezech. XXII. 30.), itemque si redarguere peccata, data occasione aut, officio flagitante, intermittimus: *propinque* per commissionem actionum, quibus sollicitantur alii ad peccandum, quod contingere potest, ut peccati reatum vel *propinquius* vel *minus propinque* participet aliquis in peccato alieno. Quae quidem reatus alieni participatio

patio per gradus sequentes aut simili ratione procedere potest: ut aliquis

α.) familiare commercium habeat cum aperte proteruis peccatoribus, adeoque illorum conatus per amicitiam arctiorem varie promoueat eosdemque in malitia corroboret. Conf. 2 Chron. XIX. 2. 1 Cor. V. 11. 1 Cor. VI. 14. 2 Theff. III. 6. 14. Apoc. XIIX. 4.;

β.) antecedenter vel consequenter luculentiori adhuc modo adprobet peccata atque in illa consentiat, quo pertinet enarratio peccati alieni, cum delectatione facta. Conf. Luc. XI. 47. sq. XXIII. 51. Act. VIII. 1 Rom. I. 32.;

γ.) subministret aliis media subsidiaque peccandi, sine quibus in actum traduci non potuissent peccata;

δ.) ad peccata sollicitet, per rationes varias mouentes, dum bona adparentia cum peccatorum perpetratioe, mala adparentia cum eorumdem omissione vel tanquam connecta persuadentur aliis, vel, quod grauius est, actu connectuntur per poenas praemiaque proposita.

Eodem respectu distinguuntur PECCATA in MANIFESTA, in quorum societatem, aut notitiam quidem, veniunt alii; atque in OCCULTA, quae contraria se habent ratione: huc pertinent MUTA peccata, quae, nemine conscio, in proprium corpus exercentur atque propter foeditatem ac impuritatem tacentur melius, quam enarrantur et explicantur.

manifesta;
occulta,
muta:

externa
et
interna:

4.) *Respectu subiecti immediati* distinguuntur PECCATA in EXTERNA, quae in corpore se produnt per gestus, verba aliasque actiones, atque in INTERNA, quae opposito se habent modo: quo pertinet distinctio in peccata CORDIS, ORIS, OPERIS.

in
Deum,
nosmetipsos
et
alios;
it.
primae,
secundae
tabulae:

5.) *Respectu obiecti immediati*, in quo peccatum occupatur et ratione cuius officia violantur, PECCATVM perpetratur vel IN DEVM, vel IN NOSMETIPSOS, vel IN ALIAS CREATURAS, praecipue in HOMINES, atque *in horum statum aut internum animae et corporis, vel externum*: quo pertinet distinctio peccati CONTRA PRIMAM DECALOGI TABVLAM atque contra SECVNDAM decalogi tabulam.

Respectu obiecti mediati, omnia peccata perperantur *in Deum*.

6.) *Respectu consequentium*, et quidem

inquietantia
dor-
mientia;
euigilantia:

a.) *iudicii conscientiae*, peccata perpetrata, vel conscientia consequente statim examinantur atque vocari possunt PECCATA INQUIETANTIA aut MORDENTIA, vel somnum conscientiae habent comitem atque tum dicuntur DORMIENTIA, vel recurrens conscientiae examen post somnum conscientiae excussum adest atque appellari possunt peccata EXCITATA seu EVIGILANTIA:

β.) *im-*

β.) *imputationis diuinae*, peccatorum reatus vel est sublati vel minus; illa audiunt PECCATA CONDONATA seu REMISSA, haec NON-CONDONATA atque AD VINDICTAM RESERVATA. Quo pertinet distinctio peccatorum in VENIALIA, quae statim a Deo remittuntur seu veniam accipiunt, quoniam per illa homo ab ordine mediorum, quibus gratia salutifera in nos deriuatur, non disiungitur plane: atque in MORTALIA, quae, non statim remissa, ab ordine salutis ad damnationis praecipitia detrudunt (§. 121. sqq.); nam peccata *venialia* species sunt peccatorum, quae ad classem pertinent priorem, *mortalia* autem eorum, quae classi posteriori annumerantur.

remissa,
non-
remissa;
venialia,
mortalia

Hoc loco igitur peccatum veniale non dicitur eo sensu, quod propter leuitatem damnationi seu morti aeternae non reddat homines obnoxios; mortale, quod hoc faciat: qui significatus est *Pontificiorum* erroneus. Sed recte cuiuslibet peccato reatus tribuitur, qui ad infinitatem spectat, nisi hic per satisfactionem infinitam remoueatur (§. 121. sqq. 139.): adeoque nostra adpellatio ex euentu proximo tantum trahit originem.

γ.) *poenarum diuinarum, in hac vita infligendarum*, vel aliqua peccata his fiunt obnoxia plerumque ex testimonio et S. scripturae et experientiae nostrae, vel hasce poenas non sustinere iacius, obseruantur;

clamantia;
non-
clamantia,
tolerantiae;

tur ; prioris generis peccata vocantur **CLAMANTIA**, quo referuntur in S. codice 1.) *homicidium* Gen. IV. 10. 2.) *venus praeposter*, qualis apud Sodomaeos inualuit Gen. XIX. 20. XIX. 13. conf. 1. 199. 3.) *vetustas eorum*, qui externa ope sunt destituti Exod. III. 7. 22. XXII. 23. 4) *merces laborum diminuta* atque *fraudata* Deut. XXIV. 14. sq. Iac. V. 4., secundum versiculos, *clamitat ad caelum vox sanguinis et Sodomorum,*

vox oppressorum, merces detenta laborum, itemque his accenferi merentur alia peccata, quae mensuram adaequarunt, conf. Gen. XV. 16. Hof. IX. 9. Matth. XXIII. 32. sqq. ; posterioris generis peccata possunt adpellari **NON-CLAMANTIA** et **MENSURAM NON-ADEQUANTIA**, quae, pro ordine sapientiae diuinae, perniciem temporalem non arcessunt peccatoribus, quo referuntur peccata *tolerantiae* Act. XVII. 30.

§. CCCCI.

Peccatorum
con-
nexa.

Omne peccatum actuale in actum traducit in casu speciali inclinationem prauam, nobis connatam (§. 366. 380.); sed per inclinationis cuiusdam exercitium illa corroboratur (per exper.): unde *per peccata actualia corroboratur peccatum originale*. Quapropter *proximum peccatorum actualium consecretarium est robur, quod capit peccatum originale*: quod eo usque inualefcere potest, ut **PECCATI ORIGINALIS DOMINIVM**

NUM obtineat, seu vt peccatum originale contraria prauae cupiditati motiua, a viribus et naturalibus et supernaturalibus subministrata, profliget facile et sine impedimento in peccata erumpat actualia. Porro peccata actualia nostra culpa obtinent atque deflectunt homines, in nexu huius mundi, ab ordine sapientiae diuinae, quem monstant leges Numinis. Cum vero duce tantum hoc ordine ad veras perfectiones salutemque emergere queamus: *per peccata media perfectionum nostrarum negligimus, ordineque adeo sapientiae diuinae, quo perducì possemus ad felicitatem veram, excidimus.* Quapropter in Dei iudicio peccatorum et culpa et imperfectiones seu mala, connexa ex praescripto legum sapientiae diuinae, tribui debent peccatoribus. Sic iterum *proxime connexum peccatorum actualium est in iudicio diuino imputatio reatus culpae* (conf. §. 109.): eoque et mala, diuinis legibus sancita, seu poenae non possunt non, pro Dei iustitia immutabili, consequi peccata, et quidem ita, vt status consequens exacte respondeat antecedenti, adeoque poenarum gradus gradui peccatorum sit accommodatus. Vnde *consecutaria peccatorum remotiora sunt poenae, seu reatus poenae.*

Poena distingui consuevit in poenam damni et sensus: mala nimirum, quae peccatum consequuntur, sunt bona peccanti vel ablata vel intercepta; quoniam omne malum consistit

Poenae
damni
et
sensus.

sistit in defectu atque damno. Haec igitur mala, quatenus referuntur ad peccantem eiusque statum reddunt imperfectiorem, vocantur **POENAE**, quoniam per legem superioris, scil. Dei, peccatis destinantur, et quidem **DAMNI** poenae, quia damnum defectumque boni inferunt. Mala et imperfectiones, quatenus adpercipiuntur seu intuitiue repraesentantur in statu nostro, taedia iniucundosque affectus producant (per exper.): quae peccatorum confectaria infausta dicuntur **POENAE**, quoniam ex voluntate ac lege superioris, scil. Dei, in hominem deriuantur, et **SENSVS** quidem poenae, quia ingratas comprehendunt sensationes.

§. CCCCLII.

Connexio
ante-
cedentium
et
confe-
quentium
ostenditur.

Per peccata, et originale et actualia, quorum corruptelae haecenus fuerunt explicatae, tantis homo implicatur malis, unde exitum videt nullum per vires naturales (§. 103. sqq.); inprimis cum reatus illorum ad infinitatem spectet (§. 121. sqq.): quapropter homo vix habet, unde spem beatitudinis atque felicitatis concipiat, nisi vim Dei miraculosam, quae in hominis salutem operetur atque media beatitudinis supernaturalia constituat, in subsidium vocare velit (§. 124. sqq.), inprimis satisfactionem infinitam (§. 127. sqq.). *Iam ergo nostrarum erit partium, ut christianae religionis dogmata perlustremus atque dispiciamus, quaenam tradat media, quibus ex*
prae.

praesenti malorum cumulo, qui per peccata exsurgit, emergamus. Vt vero hic salutis ordo, a S. scriptura traditus, clarius queat perspici, tractatio de Deo, quatenus in tribus subsistit personis atque, pro triplici hac subsistentia, oeconomiam superioris gratiae dispensat, erit praestruenda.

§. CCCCIII.

Quod alias fieri solet sub finem tractationis de mysterio trinitatis, ut varias adiungant eius illustrationes, id ego sub initium huius dogmatis explicandum putavi: quoniam illis imaginibus, inadaequatis licet, praeparatur animus ad facilius adsentendum illi mysterio, prout enucleatius ex S. scriptura proponitur. Impossibilitas scil. trinitatis in unitate, qua laborare videtur mens nostra, atque impediri, quo minus assentiatu huic sanctissimae doctrinae, per eius generis illustrationes profligatur atque evanescit: per consequens id, quod remoratur attentionem atque adsensum, effatis sacris praestandum, remouetur statim ab initio.

Cur
praestruan-
tur
trinitatis
illustratio-
nes.

§. CCCCIV.

Trinitatem in unitate possibilem variis modis exemplisque ostendere satagerunt Auctores doctissimi, laudabili conatu, sed non aeque felici. Totum vniuersum singulasque creaturas esse specula perfectionum Numinis, ex fine, quem sibi Deus in mun-
do

Vnde
illae
petendae.

do constituit, manifestationem scilicet et illustrationem perfectionum suarum, satis superque elucet: interim *vnam creaturam* magis manifestare et illustrare gloriam Dei seu *illustriorem Numinis imaginem sistere*, e. g. creaturas rationales seu spiritus, *per se patet* et testimonio quoque S. scripturae confirmatur (conf. §. 271. sqq.). Quapropter nos potissimum haerebimus in illustratione trinitatis, quae a vi repraesentatiua spirituum finitorum deriuatur: reliquas in transitu atque per lancem faturam afferemus.

§. CCCC.V.

Adumbrationes trini in vno petuntur

Ex
mundi
compage
ge-
neratim;
ex
corporibus
speciatim.

1.) *ex tota mundi compage*, vbi *vnus* mundus, sed *trino* determinatus modo; 2.) *materia*, 3.) *formarum varietate* atque ordine et 4.) *conatu ad agendum*:

2.) *ex re qualibet materiali*, vbi *unitas* adparet, quia quaelibet res materialis est ens vnum; porro *trinitas* est obuia, nimirum 2.) *materia*, 3.) *forma* seu *modus compositionis partium*, inprimis *figura*, 4.) *instinctus* et *conatus ad agendum*:

3.) *ex igne*, speciatim *sole*, vbi *unitatem* in ipso igne, sole, tamquam ente, monstrant; *ternionem* vero in 2.) *vi actiua*, qua ad actuanda varia tendit, 3.) *splendore* et 4.) *calore*:

4.) *ex aqua*, vbi *unitas*, quum tamquam ens vnum spectatur; et porro *trinitas* reperitur

peritur, scilicet N.) *scaturigo*, 2.) *fluvius* et 3.) *flumen*:

5.) *ex numero ternario* in arithmetica, vbi *vnus* numerus, sed *tres* vnitates distinctae, ceterum sibi similes:

6.) *ex triangulo aequilatero*, vbi *vnun* triangulum, sed *tria* latera *tresque* anguli, sibi aequalia.

Verum haec similia sunt quam maxime dissimilia; in eo quoque, quod momentum quaestionis attingit: quapropter ad illustrandam eam trinitatem in vnitatem, quae in Deo reperitur, vix valent quidquam.

I. In quaestione, *utrum in ea dispensatione, quae naturae esse dicitur, exstent aliqua vestigia doctrinae de trinitate, in Deo obviae*, prouocant quoque ad *carmina Sibyllina*, quae documenta de trinitate illustrissima prae se ferant: itemque ad antiquissimorum philosophorum, vt *Zoroastris, Mercurii Trismegisti* et cet., inprimis *Platonis* et *Platoniorum*, *dogmata*, quae multa habeant, doctrinae trinitatis consentanea. Sed quamquam non negemus, quod in carminibus Sibyllarum atque in scriptis antiquiorum philosophorum multa sint obuia, quae dogma de trinitate adstruunt: *non tamen eae sunt illustrationes trinitatis*, sed ipsum dogma de trinitate, variis tamen passim corruptelis deprauatum, et quod ad ea, quae recte sese habent, ex disciplina Ebraeorum desumptum. De carminum Sibyllinorum fide videri potest BLON-
Reuschii Intr.in Theol. Xx DEL-

DELLVS, qui eorum, vti nunc exstant, *υποθετικῶν* sufficienter probat: de placitis philosophorum, praecipue Platonis, videri possunt (§. 1065. met.) atque auctores ibidem allegati.

Ratio
connexionis
redditur.

2. *Luculentissima trinitatis illustratio sumitur ex illa creatura, quae maximam cum Deo habet similitudinem, i. e. ex spirituum vi representatiua (§. 404.): ante vero, quam illud trinitatis simulacrum, licet imperfectum valde, ob oculos ponamus, de suppositi atque personae conceptu quaedam praemitemus.*

§. CCCCVI.

Quid
subsistere,
sub-
sistentia:
suppositum;
persona.

S V B S I S T E R E id dicitur grammaticè, quod non vterius progreditur: hic speciatim de existentia accipitur, adeoque est id, quod in existentia eo usque processit, quousque progredi potest, seu quod complementum existentiae accepit. Talis vero existentia vocatur **S V B S I S T E N T I A** atque id, quod habet subsistentiam, dicitur **S V P P O S I T V M** seu **ΤΟΙΣΤΑΜΕΝΟΝ**. Quodsi quoque suppositum intellectu, seu facultate distincte cogitandi, est praeditum: illud adpellatur **P E R S O N A**. Hinc facile patent *requisita* suppositi, seu *eius, quod dici debet subsistere*.

1.) Quod enim subsistit, illud existit; quod vero existit, illud est ens singulare: vnde *id, quod subsistit, est ens singulare*.

2.) Com-

2.) Complementum supplet quidquam, quod abest adhuc: per conseq. *subsistentia complet ea, quae in existentia adesse possunt, sed non adsunt.* Quapropter

α.) Si quid est pluribus commune, illud per determinationes, quibus plures a se inuicem discriminantur, compleri adhuc potest seu complementum existentiae habere: unde *illud, quod pluribus adhuc est commune, non subsistit*, seu cum complemento existentiae non existit.

β.) Varii praeterea sunt defectus existentiae, partim immutabiles, partim mutabiles, quae compleri possunt.

PRIMO scilicet est *defectus existentiae, quod ens non sua, verum aliena vi existat, seu sit ens contingens.* Sed cum sua vi existere, seu rationem existentiae in se ipso habere, sit proprium Dei, tamquam entis a se, adeoque cum nulla creatura queat communicari; *ab ente finito ac contingentia nullo potest separari defectus alienae existentiae, per conseq. nec tam eminenter potest subsistere, ut defectus existentiae omnes queant separari.*

SECUNDO sunt defectus existentiae in entibus finitis, quae mutari possunt.

Ν.) Sic *existentia entis finiti laborat defectu, si illud existit per vim alterius entis finiti, ut accidentia praedicamentalia.* Hic defectus in supposito finito potest, adeoque debet, esse completus: quare *acciden-*

tia praedicamentalia non sunt supposita seu non subsistunt; sed solae substantiae.

2.) *Si qua vis existit, quae semper aliunde animatur, seu sub alia vi determinante et propter aliam vim determinantem agit: tum non habet semper propriam determinationem, quam tamen illa vis habere potest, adeoque in existentia compleri adhuc potest, i. e. non existit vis illa cum complemento existentiae, adeoque non subsistit.*

3.) *Porro existentia entis finiti laborat defectu, si propter aliud, tamquam pars propter totum, existit. Cum igitur in supposito finito defectus existentiae, quae remoueri possunt per finitudinem, abesse debeant; dum habet complementum existentiae: ea entia finita, quae existunt, tamquam partes totius, non subsistunt, adeoque non sunt supposita.*

A.) *Quod igitur perfectissime et eminentissime subsistit, illud defectibus existentiae nullis, haecenus recensitis, confictetur oportet: ergo 1.) sit singulare, quia existit, 2.) pluribus non commune, 3.) a se existat, 4.) non tamquam accidens praedicamentale, 5.) ab alia vi non animetur et determinetur, seu non agat umquam sub alia vi vnita, 6.) non tamquam pars seu propter aliud, scilicet totum, existat. Talis est subsistentia entis a se, aut tales sunt subsistentiae in ente a se, si plures dantur in ente a se.*

B.) *Quod imperfecte quidem subsistit, ea tamen perfectione, quae conuenire potest in ens fini-*

finitum, illud complementa existentiae omnia debet habere, praeter afeitatem.

Talis est subsistentia entium finitorum, quae spontaneitatem habent: inter quae illa, quae sunt rationalia, maiorem gradum spontaneitatis, e. i. libertatem atque liberam destinationem, habent, ut homo et angeli, adeoque perfectiori pollent subsistentia, quam entia quidem sponte sua, sed non ratione et libertatis destinatione, agentia, ut bruta. Bruta scilicet determinantur magis per vires et principia externa, i. e. per sensationes et phantasmata, quae extrinsecus adueniunt; contra spiritus per ratiocinia, adeoque per abstracta, et interne conceptas repraesentationes, magis determinantur: per conseq. bruta eum gradum spontaneitatis non habent, quo pollent spiritus. Quo ipso bruta non tam excellenter participant subsistentiae requisitum quintum, quo id, quod subsistit, non debet extrinsecus determinari in agendo, quam in spiritus et personas illud conuenit.

C.) *Quod ita imperfecte subsistit, ut ne illa quidem perfectione existat, quae locum habere potest in ente finito, id habet subsistentiam imperfectissimam, et, meo quidem iudicio in foro philosophico, nulla fere praeditus est subsistentia. Huc referuntur corpora, quae non agunt, nisi per determinationem causarum occasionalium, adeoque extrinsecus semper determinantur: per conseq. numquam participant quintum subsistentiae requi-*

situm (conf. A.). Quodsi ergo subsistere dicuntur corpora: illa *subsistentiam habent modo imperfectissimo et minutissimo, imo nullo.* Quod corporibus tribuatur *subsistentia*, illud ex *sensuali eorum cognitione* ortum traxisse videtur: utpote in qua corpora repraesentantur ceu entia, sponte sua agentia.

Ex haecenus dictis patet, qua ratione canon metaphysicorum, *actiones sunt suppositorum*, sit determinandus: nimirum, *actiones spontaneae nec extrinsecus determinatae sunt suppositorum.*

§. CCCCVII.

Illustratio
tri-
nitatis
ex
spiritus
vi
reprae-
sentatiua.

Hisce praemissis *ad imaginem trinitatis*, licet *imperfectam* valde, *adumbrandam* in vi spiritus repraesentatiua accedemus. Vis nimirum *spiritus finiti clare repraesentatiua*, suis perfectionibus essentialibus conuenienter se exerens, *tribus quasi gradibus actibusque diuersis progredi potest.*

PRIMO scilicet ex illa vi repraesentatiua resultat *actus*, quo *distinctae repraesentationes possibilium*, in se spectatorum, *producuntur*, et ex quo actu, tamquam fonte, reliqui actus omnes deriuantur.

SECUNDO ex illa vi repraesentatiua prodit *actus*, quo, in comparatione possibilium illorum, *hae possibilium repraesentationes*, pro spiritus intellectu et ratione, itemque pro hinc oriunda sapientia, *inter se connexae* atque *in varia systemata redactae*, sapienter *coordinantur*, tamquam fines et media.

TER-

TERTIO actus hinc oritur, quo, in simultanea plurium possibilium, per systemata horumque partes connexorum, repraesentatione seu comparatione, tribuitur optimo praerogatiua seu optimum adprobatur.

SEU in vi spiritus repraesentatiua limitata se prodit,

a.) actus, quo producuntur intra eum seu idealiter, omnium ipsi possibilium, in se spectatorum, repraesentationes, i. e. *productio materiae omnium systematum idealium, spiritui, pro cuiuslibet statu, possibilem*:

β.) actus, quo producuntur omnium illorum possibilium idealium relationes et coordinationes, illi spiritui possibiles, seu omnia systemata possible, i. e. *materiae illius systematum idealium horumque partium digestio et coordinatio in systemata, sapienter coagmentata, seu formarum, in systematibus idealibus horumque partibus debitarum, productio*:

γ.) actus, quo adprobatur omnium systematum idealium, quoad illa perspiciuntur, optimum, i. e. *adprobatio optimi inter systemata idealia, quae cognitioni obuersantur, seu iudicium, quo adprobatur optimum inter systemata cognita*.

Iisdem gradibus actibusque procedit voluntas spiritus.

Primus scil. vis in spiritu repraesentatiuae actus determinat inclinationem amoremque

in omnia bona et reclamationem odiumque in omnia mala, in se spectata, pro gradu bonitatis malitatisque cognitae: per consequens *voluntatem primitivam habet secum connexam.*

Secundus vis repraesentatiuae actus, in repraesentatione bonorum malorumque, per systemata horumque partes connexorum, determinat inclinationem amoremque in bona, itemque reclamationem seu odium in mala inter se connexa, pro gradu bonitatis malitatisque in connexis et systematibus possibilium idealium reperiundo: per consequens *comitem habet voluntatem mediam.*

Tertius vis in spiritu repraesentatiuae actus, in comparatione systematum idealium, itemque bonorum et malorum in systematum nexu obuiorum, determinat inclinationem seu amorem maximum in optimum atque perfectissimum, quod obiicitur cognitioni, possibilium systema: per consequens *coniunctam habet voluntatem finalem seu decretoriam* (conf. met. §. 971.).

§. CCCCVIII.

Spiritus
finitus
esse
tantum potest
est
quolibet
tempore
unica
persona.

Spiritus finitus, in quolibet gradu actuque vis repraesentatiuae constitutus, habet complementum existentiae, quoad convenit illud in ens finitum; est enim substantia singularis, pluribus non communis, nec pars totius, nec aliena vi determinatus ad agendum: quare *spiritus in quolibet gradu actu-*

actuque vis repraesentatiuae est suppositum seu subsistit (§. 406). Et quoniam porro in quolibet gradu intellectum atque voluntatem exerit (§. praec.): quocumque actu illo trino existat spiritus, ille est persona (§. 406.). Sed actus illi, ceu determinationes mutabiles in vi repraesentatiua, sibi in singula succedunt momenta, vt praesente vno alter absit: quapropter spiritus finitus non potest simul subsistere tribus illis gradibus atque actibus, adeoque tres illi actus in spiritu finito non id efficiunt, vt tres eodem tempore in illo sint subsistentiae et personalitates. Sic ergo spiritus finitus, vno temporis momento, vnico tantum gradu vnicoque actu complementum existentiae, idque limitatum maxime, poterit habere, seu semper est vnica tantum persona.

§. CCCCIX.

In subsistentia et personalitate spiritus finiti variae se produnt imperfectiones, quae ex limitatione sequuntur necessario. Nam ad personalitatis determinationes pertinent PRIMO varia accidentia praedicamentalia, cum propriam et separatam non habere possint existentiam: SECUNDO accidentia praedicabilia seu modi, cum sint mutabiles atque sibi succedant: TERTIO actus, qui, quoniam sibi succedunt, simul esse nonqueunt, adeoque nec plures in eodem spiritu subsistentias seu personalitates constituere vno tempore (§. praeced.). Hi defectus omnes

Im-
perfectiones
sub-
sistentiae
in
spiritu
finito.

in spiritu perfectissimo, seu infinito, abesse debent: adeoque, si in spiritu infinito plures dantur subsistentiae; actus illi, quibus constant illae subsistentiae, sint oportet 1.) substantiales, 2.) essentiales, 3.) simul.

§. CCCCX.

Quomodo
hi
actus
a se
dependeant.

Actus hi gradusque tres vis in spiritu repraesentatiuae sic a se inuicem dependent: ut primus sit praeludium reliquorum originemque praestet secundo solus; tertius autem a primo dependeat, si hic coniungitur cum secundo. Non enim posset in secundo vis repraesentatiuae actu coordinatio nexusque systematum obtineri, nisi a primo actu subministrata forent variorum possibilium repraesentationes, seu co-et subordinabilia: nec in tertio vis repraesentatiuae actu praerogatiua tribui posset optimo rerum coordinatarum et subordinatarum systemati, nisi varia coordinabilia et subordinabilia subministrasset primus actus atque haec secundus actus in systemata redegisset, eoque comparationis materiam praebuisset.

§. CCCCXI.

Ad
opera
externa
tres
illi actus
simul
concurrunt:

Si spiritus finitus ad opus aliquod, extra se producendum, adgreditur: tum voluntas finalis et decretoria adesse debet. Sed voluntas decretoria praestruit sibi primitivam atque mediam, item connexos hisce tribus voluntatis actibus actus intellectus (§. 407.): per conseq. tres illi actus gradusque

que vis in spiritu repraesentatiuae concurrunt in opere quodam externo producendo, i. e. opera ad extra seu externa sunt tribus illis actibus vis in spiritu repraesentatiuae communia.

§. CCCCXII.

Vbi tamen in operibus externis producendis ordine quodam procedunt actus illi tres. PRIMVS nimirum actus, pro voluntate primitiua, primum dat agendi impetum atque ad omnia bona operi praestanda atque ad mala omnia ex opere eliminanda tendit: SECVNDVS actus per delineationes operis varias seu per nexus varios, quibus media finesque sibi subordinantur, viam aperit atque sternit, qua bona operi queant conciliari malaque remoueri, seu media subministrat atque in actum traducit, quibus summa, pro cognitione spiritus, perfectio in opus transferatur: TERTIVS vero actus adprobat optimam operis delineationem, seu eum in opere nexum, quo plurima in id deriuantur bona plurimaque mala arcentur, quantum perspicit spiritus, atque secundum optimam operis delineationem atque mediorum praestationem opus perficere nititur (§. 407.).

suo
quisque
ordine.

Quod dictum generatim, potest quoque magis speciatim sequenti modo enunciari.

§. CCCCXIII.

§. CCCCXIII.

Primus actus
destinat
in
reliquis
omnia.

Ex actu primo vis in spiritu repraesentatiuae resultat voluntas eius primitiua, qua omnia bona, qua bona, adpetit ac amat: *quidquid igitur in reliquis duobus actibus repraesentatur atque adpetitur, tamquam bonum, illud originarie cogitat, vult atque destinat primus.*

§. CCCCXIV.

Iustitia
ad-
petitionum:
quando
iuste
adpetat
primus,
intercedente
secundo
actu.

IVSTITIA ADPETITIONVM atque AVERSATIONVM in spiritu dici potest generatim, qua tanto ardore adpetit spiritus bonum, quantus est gradus bonitatis et tanta vehementia auerſatur malum, quantus est gradus malitatis: sic enim exacte suum cuique tribuitur in adpetitionibus atque auersationibus. Quodsi igitur in obiecto quopiam mala, in se spectata, tanto numero graduque adparent, vt superent bona: non potest non spiritus, si *iuste ex actu primo* vis repraesentatiuae agere velit, *repudiare illud obiectum.* Si vero talis coordinatio nexusque bonorum malorumque per secundi actus sapientiam effici potest in obiecto, vt numerus gradusque malorum eo vsque minuatur, vt praeualeat bonorum numerus gradusque: tum, *intercedente actu secundo* vis repraesentatiuae, *iuste adprobari potest illud obiectum ab actu primo, quod sine actus secundi oblatione et intercessione reprobandum erat.*

§. CCCCXV.

§. CCCCXV.

SATISFACERE IUSTITIAE SPIRITVS
 ALICVIVS seu IUSTITIAE ACTVS ALI-
 CVIVS IN SPIRITV *generatim* est parare
 medium tollendi mala et imperfectiones,
 quae impediuerant, quo minus adprobare
 possit spiritus obiectum quoddam atque
 harmoniam cum illo exercere (§. 108.):
speciatim, in creaturis rationalibus, est parare
 medium tollendi reatum peccatorum eoque
 malorum progressum sistendi, quantum fieri
 potest; harmoniam autem nexumque me-
 diorum, quibus ad perfectiones adspirare
 queant rationales creaturae, instaurandi
 (§. cit. sqq.). Quum ergo actus vis in
 spiritu repraesentatiuae secundus per ne-
 xum atque finium et mediorum subordina-
 tionem sapientem in obiecto quodam, quod
 in se spectatum improbatur propter mala
 praeualentia, tantum bonorum praedomi-
 nium efficere possit, vt a primo actu adpro-
 betur obiectum, adeoque cum obiecto ex-
 erceat harmoniam actus primus, seu spiri-
 tus, per actum primum determinatus (§.
 praec.): *intercedente actu vis in spiritu re-*
praesentatiuae secundo in obiecto quodam, satis-
fieri potest iustitiae primi actus vis repraes-
tatiuae, i. e. hoc modo in obiecto illo *satis-*
factio offertur atque spondetur primo actui a
secundo, quoad ille actus secundus manet
 internus; *praestatur* autem satisfactio, si
 actus ille secundus extrorsum procedit, seu
 afficit actu illud obiectum.

Quid
 satisfacere
 spiritui:
 quomodo
 actus
 secundus
 satisfaciatur
 primo.

§. CCCCXVI.

§. CCCCXVI.

Quoad
actus tertius
mala
separet
ab
opere.]

Actus vis repraesentatiuae in spiritu secundus, inter plura systemata possibile, quae delineat, eam quoque rerum coordinationem destinat atque praestat, ut media existent, quorum ope tantus numerus gradusque perfectionum atque bonorum obtineri potest, quantus in tanta rerum, quae repraesentantur, varietate ullo nexu cognito est possibilis (§. 407.): quapropter, si nexui ac subordinationi finium et mediorum, a secundo actu in obiecto opereque destinatae et constitutae, agatur conuenienter, tanto numero graduque arcentur ab obiecto imperfectiones et mala, quantum fieri potest. Quum ergo tertius vis in spiritu repraesentatiuae actus oblatum constitutumque a secundo, inter reliqua systemata possibile, ordinem et oeconomiam salutarem, quae praerogatiuam habet, in obiecto adprobet atque sequatur, seu huic et in destinatione et in executione conuenienter agat, *ope tertii actus tantum boni infertur obiecto operique atque tantum mali separatur ab obiecto opereque, quantum fieri potest.*

§. CCCCXVII.

Quid
sanctum;
sanctificare:
tertius
actus

SANCTVM seu PURVM id dicitur generatim, quod per legum sancita seu ordinem certum ab imperfectionibus seu malis, vel omnibus vel aliquibus, est separatum:

SAN-

SANCTIFICARE igitur *generatim* seu PURIFICARE obiectum est sanctum illud et purum praestare, seu ab imperfectionibus et malis separare. Quum igitur per tertium vis in spiritu repraesentatiuae actum imperfectiones et mala separentur ab obiecto et opere, quantum fieri potest (§. praec.): *tertius ille actus sanctificat atque purificat obiecta ac opera, quantum fieri potest.*

sanctificat
opera.

§. CCCCXVIII.

Quod si iam spiritum cogitemus infinitum eiusque vim repraesentatiuam; in eodem tres illos actus ratione et cogitationum et volitionum deprehendimus: propter infinitatem vero et simul existunt tres illi actus, et summum habent existentiae complementum, ut imperfectiones hic cessent omnes (§. 409.); adeoque sunt et essentiales illi actus et substantiales. *Per vim scilicet repraesentatiuam infinitam producitur*

Tres
hi
actus
in
repraesentatiua
vi
infinita.

PRIMO repraesentatio omnium possibilium, in se spectatorum, perfectissima, seu *materia idealis omnium mundorum idealium possibilium*:

SECUNDO comparatio omnium horum possibilium idealium atque coordinatio illorum in systemata mundorum idealium omnia possibilia, seu *formarum*, in omnibus possibilibus idealibus inter se connexis *possibilium*, elaboratio:

TERTIO

TERTIO horum mundorum, seu systematum, siue totalium siue partialium, comparatio atque *optimi adprobatio* seu *optimo inter omnia systemata possibilia praerogatiua tributa.*

PRIMO quoque *vis in Deo repraesentatiuae actui connectitur* inclinatio seu amor in omnia bona possibilia atque reclinatio seu odium in omnia mala possibilia, pro gradu bonitatis atque malitatis i. e. *voluntas Dei primitiua.*

SECUNDVS repraesentationis actus sistit bona malis mixta in systematibus omnibus possibilibus, seu in nexu possibilium omni, qui fieri potest; atque adeo tantum inclinatur in istos nexus seu systemata horumque partes, quantum in illis boni reperitur, tantumque ab illis reclinatur, quantum in iisdem mali est obuium: per consequ. huic *secundo vis in Deo repraesentatiuae actui respondet voluntas media.*

TERTIVS *vis in Deo repraesentatiuae actus,* comparatione omnium systematum possibilium, distinctissime, quod ad maxima et minima, repraesentatorum, facta, praerogatiuam tribuit optimo seu perfectissimo, adeoque maximam in optimum determinat inclinationem: per consequens *comitem habet voluntatem Dei finalem* (§. 407. conf. met. §. 971.).

§. CCCCXIX.

Actus hi tres sunt in Deo simul, sunt essentialiales atque substantiales, itemque, propter infinitatem, complementum existentiae omne possibile, quisque in suo genere, habent, adeoque *per illos triplicem substantiam vis Dei repraesentatiua seu essentia diuina habet modo perfectissimo*. In trino quoque actu intellectus atque voluntas se exerit perfectissima ratione: quapropter *essentia diuina tria eo modo habet supposita*, intellectu et voluntate praedita; adeoque *tres personae in diuina essentia per hosce actus sunt possibiles* (§. 406.).

Habent
sub-
sistentiam
et
personalita-
tem.

§. CCCCXX.

Actus hi sic a se inuicem dependent, vt in primo solo sit ratio secundi, itemque in primo et secundo sit ratio tertii (§. 418.): vnde per illam dependentiam exsurgunt *relationes primi actus ad secundum, tamquam principii ad principiatum*, itemque *primi et secundi ad tertium, tamquam principiatum*.

A se
inuicem
de-
pendent
vt
principium
et
principia-
tum.

§. CCCCXXI.

Deus nihil extra se producit, nisi optimum ac voluntate finali decretum; sed heic omnes in Deo actus concurrunt (§. 418); quapropter *opera ad extra sunt tribus illis in essentia diuina actibus atque subsistentiis communia*; suo tamen quisque ordine

Opera
ad
extra
tribus
subsistentiis
sunt
communia,
suo
ordine.

ne ac sua quisque oeconomia concurrit ad opera externa.

Vi scil. *PRIMI actus* tendit ad omnes perfectiones operi externo seu mundo conciliandas ac ad arcendas imperfectiones omnes :

Vi *SECUNDI actus* molitur rerum nexus varios atque subordinationem finium et mediorum seu formas introducit operi externo et mundo, atque digerit omnia sapienter; seu ordinem praestat sapientissimum, quo plurimum boni in opus derivari potest:

Vi *TERTII actus* finium et mediorum ordinem perfectissimum sequitur atque adplicat seu huic conuenienter agit, tantumque adeo boni in opere praestat, quantum potest obtineri et in alio nexu vlllo obtineri nequit (cf. §. 411. sq.).

§. CCCCXXII.

Quid
actuum
quisque
in
externo
opere
praestet.

Sic (§. praec.) *ACTVS* in vi repraesentatiua infinita seu essentia Dei *PRIMVS*, quatenus subsistit, *producit primitus omnem operis externi materiam eamque conseruat*, item *originarie adpetit ac destinat omnia in opere decreto* (§. 413.):

ACTVS SECUNDI *subsistentia iustitiae actus primi*, quatenus hic subsistit, *offerre satisfactionem* illamque *praestare potest in opere condito* atque per
ἀνομιὰς

avopias nexumque inordinatum turbato (§. 414. sq.):

ACTVS TERTIVS, quatenus subsistit, *propter satisfactionem*, a secundo oblatam atque praestitam, *per media hinc constituta ad perfectiones prouehere potest opus*, malaque ab illo separare seu illud *sanctificare* (§. 416. sq.).

§. CCCCXXIII.

Hi tres actus, non quatenus spectantur respectu existentiae generatim atque attributa audiunt, sed *quatenus considerantur quod ad complementum existentiae* seu subsistentiam, *sunt characteres primi et fundamentales*, ex quorum concursu reliquae Dei *perfectiones intelliguntur*. Quod perfectissima quoque illorum subsistentia, qua nulum aliunde debent accipere complementum existentiae, postulat. Tria igitur supposita intelligentia seu *tres personas in unica vi infinita*, seu essentia Dei, per tres hosce actus, quod ad complementum existentiae spectatos, *cogitare licet*, quarum *prima est principium secundae, prima autem ac secunda principium est tertiae* (§. 406. 407. sq. 410.). Quae personae, propter infinitatem quoque vis repraesentatiuae, quae Dei essentiam constituit atque simul est, quod esse potest, *simul in essentia Dei existunt* (conf. §. 408.): itemque hae personae *esse possunt a se realiter diuersae*; quoniam ad se referuntur tamquam principium ac principiatum rea-

Hi tres actus in Deo sunt fundamentales: per eos cogitare licet in Deo tres personas, simul existentes et realiter diuersas.

le, relatiua autem oppositio, qualem h. m. habet prima ad secundam, prima item et secunda ad tertiam, infert realem diuersitatem.

§. CCCCXXIV.

Myſterium
trinitatis
intelligi
et
concipi
potest
aliquatenus :
non
item
compre-
hendi.

INTELLIGERE ALIQUID est ideam eius distinctam formare, adeoque illud sibi sine contradictione repraesentare: CONCIPERE ALIQUID est nexum atque conuenientiam inter istam rem eiusque praedicata cogitare: COMPREHENDERE ALIQUID est adaequate illud intelligere atque concipere, per consequens specialia illius omnia perspicere plenissime seu cognitione exhaustire illa. Vim infinitam in tribus personis subsistentem cogitare licet sine contradictione (§. praec.): per consequens *intelligi potest vis infinita in tribus personis subsistens*. Porro inter Deum seu vim infinitam, tamquam subiectum, atque inter subsistens in tribus personis, tamquam praedicatum, cogitare licet conuenientiam aliqualem, quod ad generaliora: adeoque *concipi potest aliquatenus haec propositio; Deus subsistit in tribus personis*. Sed quamplurima nos latent specialiora atque in profundo infinitatis, cuius capax non est intellectus finitus, semper iacebunt occulta, quousque etiam progrediatur adhuc nostra cognitio: quapropter, *Deum in tribus subsistere personis, comprehendi a nobis aut ab alio intellectu finito numquam poterit; est igitur manetque semper*

*per trinitas personarum in unitate essentiae
diuinae mysterium incomprehensibile.*

Cum intelligere ad formationem ideae distinctae; concipere autem ad duarum idearum conuenientium et connexarum repraesentationem referatur vulgo: malui τὸ *intelligere aliquid* interpretari per repraesentare sibi aliquid sine contradictione, id enim contingit in distincta alicuius entis idea formanda, vbi vnus character, tamquam compossibilis alteri, obtinet, atque τὸ *concupere aliquid* explicare per praedicati alicuius conuenientiam cum subiecto quopiam cognoscere, quam mutatos inuicem significatus admittere. Interim voces valent vt numi: quodsi ergo quis per τὸ *intelligere* id significet, quod nos per τὸ *concupere*; error hic in cognitione non adest, sed, vt mihi videtur, significatio vocis, ab vsu recepto paululum deflectens, admittitur.

§. CCCCXXV.

In hac imagine, qua trinitas personarum in Dei unitate adumbratur aliquatenus, delineanda conferri quoque potest Cel. CANZII consensus philosophiae Wolfianae cum theologia p. 468. (o. 2.) §. 1. sqq. : sed eo usque illa, quae de hoc dogmate dicta sunt a me, non extendi volo, vt illius probatio hinc instituat; in illustrationis vsu hic potius subsistendum puto. Aliud est thesin inuenire et probare, seu illam declarare atque eius rationem reddere; aliud vero ideam, aliunde hau-

Monita
de
trinitatis
illustrationibus.

*stam declaratamque, in imagine quapiam adumbrare, eiusque conceptum aliquatenus subleuare, dum eius possibilitatem per imaginem euincit: illud est inuentionis ac demonstrationis opus; hoc illustrationis. Personarum trias in monade infinita non inueniri ac demonstrari neque illius conceptus formari potest, nisi ex reuelatione seu S. scriptura, i. e. vera illius idea inuenta veraque probatio S. scripturam pro cognoscendi principio agnoscit vnice. Illustrationes trinitatis possibilitatem modo trium personarum realiter diuersarum in vnica essentia diuina probant generatim, eoque illas remouent obiectiones, quae sumuntur ab huius doctrinae absurditate. Conf. §. sq. Mihi hic in mentem veniunt measque facio cautiones *, quae ab aliis in hoc argumento allatae sunt, qui praecclare, inquiunt, a viris excellentissimis dictum est, quaecumque sunt illa, in quibus natura rerum quasdam mysterii trinitatis veluti umbras ostendere videtur, esse instar aenigmatum usque adeo intricatorum, ut mortalium nemo, nisi per verbum Dei admonitus, quidquam in illis tale significari vel leuiter subolfacere potuerit. Labor, qui in efformanda trinitatis imagine insumitur, non est in quoquam reprehendendus, imo quo maiori acumine quispiam in hoc negotio versatur, et quo plures adeo similitudi-*

nes

* Conf. de hisce cautionibus, plura (§. 1064. met.).

nes detegit, eo maiori laude dignus erit habendus. Sed quemadmodum qui dormiunt, si qua visa iucunda somniantibus obuersantur, illis afficiuntur, quasi vera essent, et ex illis voluptatem aliquam percipiunt: sic etiam, dum in contemplatione imaginum trinitatis, acute elaboratarum, occupamur, partim subtilitate et acumine, partim elegantia sua oculos animi perstringunt, non sine aliqua oblectatione memorabili. Verum haud secus, ac, discusso somno et excitatis sensibus, vix in animo vestigium restat eorum, quae per quietem vehementer arridebant: sic, postquam, semotis illis eruditionis atque acuminis illecebris, mens paullo acrius ad considerationem rei ipsius, ad ductum S. scripturae, se appulit, ista, quae oblectabant laetamque nobis imaginem trinitatis obiciebant, magnam partem ex animo dilabuntur mentemque in tenebris probationis seu rationis de hoc mysterio reddendae adhuc palpantem relinquunt, quae solo verbi diuini lumine dissipantur plane.

Restat igitur, ut tres in diuina essentia personae explicentur ac probentur quod ad specialiora, seu quod ad modum possibilitatis et in se et quod ad modum operandi in salutis oeconomia: quod quidem fieri non potest, nisi praelucente Numinis reuelatione supernaturali, quam sacra contineri scriptura Christiani profitentur.

§. CCCCXXVI.

Possibilitas
trinitatis
ge-
neratim
ex
naturali
cognitione
patet.

Si trinitatis mysterium explicare atque probare instituimus: probe *distingui debet possibilitas trinitatis in unitate, generatim spectata*, atque *modus huius possibilitatis specialior*. PRIUS, possibilitas nimirum trinitatis in unitate essentiae diuinae, *probari potest generatim ex experientiae naturalis atque rationis principiis*: modus autem possibilitatis specialior non potest innotescere, nisi ex reuelatione Numinis superiori (conf. §. 424. sq.). Possibilitas trinitatis generatim *primo* intellectui rationique innotescit naturaliter per imagines atque *illustrationes trinitatis*, ex creaturis desumptas. Quodsi enim in vi spiritus repraesentatiua finita tres successiue possunt obtinere status, in quorum quolibet spiritus habet complementum existentiae seu est suppositum atque persona; quodsi quoque ratio, cur personarum trinitas in spiritu finito non simul obtinere queat, sed in facultate seu possibilitate subsistat, manifeste adparet in limitatione spiritus illius, vi cuius non omnia, quae habere potest, simul habet: remota omni limitatione in spiritu infinito, cogitare possumus tres personas, simul subsistentes, sine omni contradictione; quod enim contradicebat personarum plurium simultaneitati in spiritu finito, limitatio scilicet, illud in spiritu infinito abest, adeoque hic nihil reperitur, quod personarum plu-

pluralitatem euertat (§. 407. fq. 423.). *Secundo prouebitur quoque intellectus atque ratio per vim animae naturalem ulterius ad obscuram coniecturam de existentia plurium in essentia Numinis vnica, qui propter infinitatem essentiae diuinae, quocumque respectu consideretur, complementum habent existentiae et intellectum, adeoque sunt supposita ac personae. Nam si perfectionis ideam cogitamus, quod consistat in consensu plurium Deumque cognoscimus tamquam ens perfectissimum seu infinite perfectum: probabile fit nobis, in Deo plures esse, qui modo perfectissimo consentiant; perfectior autem modus excogitari non potest, quam quo plures in vna essentia sic consentiunt, vt vnā eandemque numero essentiam participant, diuerso licet respectu. Porro si nobis repraesentamus naturam boni; hoc concipimus tamquam id, quod perfectiones promouet ac producit, seu tamquam sui communicatum: si ergo essentiam diuinam cognoscimus tamquam summum bonum; eandem se ipsam seu perfectiones suas communicasse modo perfectissimo concludimus. Cum quoque communicatio perfectionum, a Deo facta cum creaturis, in tempore atque creatione mundi obtinuerit demum, et modo limitato ac valde imperfecto: ab aeterno intra Deum communicatam esse cum pluribus diuinam essentiam modo perfectissimo, fit probabile. Praeterea ex fine creationis, conseruationis*

atque gubernationis mundi est manifestum, quod Deus delectetur perfectionum suarum agnitione atque honore. Cum vero nulla creatura infinitas Dei perfectiones plene cognoscere, Deumque adeo perfectissime queat honorare seu colere, ad haec in tempore demum inceperit ille honor atque cultus; Deus autem pro sua sanctitate omnimoda ab omni aeternitate feratur in perfectissimum sui honorem atque cultum: coniectura hinc infertur probabilis, in essentia diuina ab omni aeternitate plures existere, qui perfectissime cognoscant sese, adeoque se honorent modo perfectissimo. Cui consentaneum est, quod S. scriptura asserit Io. XVII. 1. 4. 5., (conf. met. §. 1067.).

§. CCCCXXVII.

Modus
possibilitatis
speciatim
non
item.

Modus Porro possibilitatis specialior, quem pluralitas personarum in vnica Numinis essentia infert, consistit potissimum in numero personarum ternario, in actibus atque hinc oriundis relationibus distinctiuis seu τεόποις υπαρχεως personarum. Quae specialiora determinare atque cum salutis oeconomia, hinc stabilita, connectere sufficienter per facultatis cognoscitiuae operationes naturales, seu per experientiae atque rationis principia, id quidem est aquam cribro haurire. Quamquam enim per experientiam naturalem atque rationem in vi spiritus finiti repraesentatiua deprehendamus imaginem trinitatis personarum in Deo, itemque alias simili-
tudi-

tudines, quibus actus relationesque personarum distinctivae adumbrantur (§. 407. sqq.): hoc tamen modo nihil inuenitur, nisi cogniti antea ex verbo diuino dogmatis de trinitate illustratio, non vero dogma ipsum per experientiae et rationis principia eo modo eruitur (§. 425.). Quapropter *modus possibilitatis, qui specialiora trium in essentia Numinis personarum exprimit, vnice ex S. scriptura est hauriendus atque declarandus.*

§. CCCCXXVIII.

Locus 1 Ioh. V. 7., ὅτι τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ θρανῷ, ὁ πατήρ, ὁ λόγος καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ ὅτι οἱ τρεῖς ἐν ἑίσι, luculentissime trinitatem in vnitate essentiae diuinae adstruit. Nam

Demonstratio trium in Deo personarum ex S. Scriptura.

a.) hic *in caelis* esse dicuntur *tres*, quatenus id contradistinguitur τῷ *esse in terra* conf. vers. 8.:

β.) qui nominantur *testes*, quia testimonium de Christo, filio Dei, perhibeant conf. vers 6. 9., idque diuinum vers. 9.:

γ.) *diuersis nominibus*, alias quoque in S. scriptura vsitatis, insigniuntur, *patris* scil., *verbi* atque *spiritus* S.:

δ.) *per enumerationem* quoque *distinguantur*, tamquam diuersi:

ε.) *unum* tamen esse dicuntur:

ζ.) *opponuntur hi testes* (vers. 4.) 1.) ΤΩ ΠΝΕΥΜΑΤΙ seu *donis Dei extraordinariis*, quae tum temporis hominibus concede-
ban-

bantur, 2.) ΤΩ ΤΔΑΤΙ seu *baptismo*, cuius ministerio adducebantur ad redemptorem, supernaturali fide amplectendum, 3.) ΤΩ ΑΙΜΑΤΙ seu *conuictioni* supernaturali *de remissis propter redemptoris sanguinem*, seu *meritum*, *peccatis omnibus* atque de imputatione iustitiae redemptoris, qui testes *in terra* sint, i. e. sint quidem operationes Dei, sed in animis hominum, qui in terra sunt, perpetratae, atque εἰς τὸ ἓν seu in vnum consentiant, i. e. ad conuincendos homines de Iesu Nazareno, ceu redemptore generis humani.

1.) *Tres* igitur, vi huius dicti, *sunt in Deo* seu *diuina essentia*. Nam τὸ in caelis esse auctoritatem testibus conciliare debebat, quae non maiori pondere aliunde, quam a diuina infallibilitate, arcessi potest; praeterea caeli per idiotismum linguae ebraeae denotant saepe Deum; porro testes in terra sunt etiam diuinae operationes atque opera (per antecc.), attamen contradistinguuntur testibus illis in caelis, ab operibus vero Dei nihil distingui potest, nisi ipse Deus: quapropter tres illi in caelis erunt tres in ipso Deo seu essentia diuina reperiendi, quorum testimonium eapropter dicitur diuinum v. 9. Quod quoque, collatis aliis scripturae locis, ubi tres illi ὁ πατήρ scilicet, ὁ λόγος atque τὸ ἅγιον πνεῦμα attributa participant diuina, adhuc clarius adparet infra.

2.) *Hi tres sunt diuersi seu a se distinguuntur realiter.* Nam diuersis exprimuntur numeris atque nominibus, tres adpellantur et quidem distincte pater, sermo et spiritus S.: vbi quidem ἀκυρολογία et ταυτολογία plane non excusanda committerentur, si eundem semper, nec numero diuersos significare deberent. Quo accedit, quod hi tres vocentur testes: sed proprietates vnius obiecti tres vocari tres testes, a loquendi consuetudine est alienum. Vnde tres illi, qui testes dicuntur, erunt a se diuersi.

3.) *Hi tres tamen sunt vnum:* adeoque

4.) *in vna Dei essentia sunt tres a se realiter diuersi.*

Hisce consentanea asseruntur variis S. scripturae locis.

PRIMO Matth. III. 16. 17. καὶ βαπτισθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἀνέβη εὐθύς ἀπὸ τῆς ὕδατος. καὶ ἰδὲ, ἀνεώχθησαν αὐτῷ οἱ ὄρανοί, καὶ εἶδε τὸ πνεῦμα τῆς Θεᾶς καταβαῖνον, ὡσεὶ περιστερὰν, καὶ ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν. Καὶ ἰδὲ, φωνὴ ἐκ τῶν ὀρανῶν, λέγουσα, ὁτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα.

1.) *Tres enim hic enumerantur iisdem fere nominibus, quibus 1 Io. V. 7. insigneabantur, nisi quod λόγος hic adpelletur υἱός μου seu Dei patris, quod etiam alibi contingit, vt Io. I. 14. Deus pater hic de Iesu eiusque diuinitate testatur voce, e caelo lapsa, qua*
filium

filium suum dilectum adpellat eundem: spiritus quoque testimonium perhibebat, dum filio Dei infidebat sub columbae specie: Iesus vero testatam faciebat suam diuinitatem per testimonium patris atque spiritus S. *Hosce igitur tres diuinam habere auctoritatem ex eodem patet testimonio.* De PATRE nullum est dubium: nam caelitus vocem emittere atque per testimonium, quod perhibetur, auctoritatem eius corroborare, qui maior est Ioanne baptista vers. 11. 13. 14., adeoque maior omnibus prophetis Matth. XI. 11. Luc. VII. 28., opus est plane diuinum conf. 2 Pet. I. 17. De FILIO idem elucet ex adpellatione illius aliisque praedicatis alibi obuiis: nam proprio sensu filium Dei vocari, vt Deus sit eius πατήρ ἰδιος Io. V. 18., filiumque Dei esse vnigenitum, seu qui sui similem non habeat Io. I. 14. 18. III. 16. 18. 1 Io. IV. 9. Rom. VIII. 32., est verae diuinitatis criterium, ex quo eandem quoque arguebant Iudaei Io. V. 17. 18. Io. X. 30. 33. Praeterea idem ille, qui filius Dei adpellatur atque Iesus et Christus, dicitur Tit. II. 13. μέγας Θεός, cum ἐπιφάνεια seu visibilis apparitio tantum conueniat in Deum filium Io. V. 22. Act. XVII. 31. coll. 1 Thess. IV. 16., atque coniunctio copulatiua idem subiectum cum diuersis praedicatis connectat: nec non filius ille Dei praedicatum ἀληθινὸς Θεὸς habet 1 Io. V. 20., quod probat 1) vocum collocatio et nexus, vi cuius

τὸ ἕτος ad proximum refertur, 2) scopus epistolae huius princeps, nimirum Christi annunciatio atque declaratio 1 Io. I. 2., 3) tautologiae absurditas, si ἕτος ad patrem referatur, utpote qui antea adpellatus iamdum erat ἀληθινός, scil. Θεός, adeoque tautologice idem hic repeteretur, 4.) coniunctum praedicatum, ἡ ζωὴ αἰώνιος, utpote quod ita tribuitur filio in S. scriptura, ut non facile vel patri vel spiritui S. compe-
tat, conf. Io. XI. 25. XIV. 6. 1 Io. I. 2. et
cet.: tandem idem ille, qui filius Dei au-
dit, alibi vocatur ἐπὶ πάντων Θεός εὐλογη-
τός εἰς τὰς αἰώνας Rom. IX. 5. κύριος πάντων
Act. X. 36. κύριος τῆς δόξης 1 Cor. II. 8. ὁ κύ-
ριος ἐξ ὄρανῳ 1 Cor. XV. 74. μόνος κύριος ep.
Iud. vers. 4. βασιλεὺς βασιλέων καὶ κύριος κυ-
ρίων Apoc. XIX. 16. Quae quidem omnia
sunt veri Dei praedicata. De SPIRITU S.
idem testimonium arguit diuinitatem: nam
in testium caelestium numero esse atque
suo testimonio auctoritatem filii Dei, qui
verus est Deus (per antecc.), corroborare
est opus vere diuinum. Imo tres illi testes
1 Io. V. 9. expresse vocantur Deus: dum
eorum testimonium vocatur diuinum.

2.) *Hi tres sunt diuersi seu realiter a se distin-
guuntur*: sub tribus enim diuersis actibus
symbolisque repraesentantur.

3.) *Tres tamen hi sunt unum*. Nam sunt
Deus seu participant essentiam diuinam (per
nr. 1.). Quae quoniam est vnica: tres illi sunt
vnica Dei essentia seu vnicus Deus. Adeoque

4.) *in*

4.) *in unica Dei essentia sunt tres realiter a se diuersi.*

SECUNDO Matth. XXVIII. 19. πορευ-
θέντες ἐν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζον-
τες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τῆ πατρὸς καὶ τῆ υἱὸς καὶ τῆ
ἀγίας πνεύματος. Vbi τὸ baptizare in nomen eo-
rum probat horum diuinitatem. Nam hoc idem
est, quod per baptismum, a Patre, filio
et spiritu S. constitutum, transire ad arctis-
simam patris, filii et spiritus S. communio-
nem, vt illustrationi gloriae illorum eoque
beatitudini simus accommodati. Cum er-
go signum baptismi externum per se non
habere queat eam efficaciam, qua nos in
viam beatitudinis traducat; sed haec sit ef-
ficacia folius Dei propria: organon illud
baptismi esse debet a Deo institutum at-
que efficaciam illam habere a solo Deo.
Quapropter pater, filius et spiritus S. ae-
qualiter dant efficaciam diuinam baptismi,
itemque aequaliter in sui communione per
fidem largiuntur hominibus beatitudinem,
conf. Marc. XVI. 16.: per consequens aequa-
liter participant essentiam diuinam. *Tres*
quoque hosce distinctos esse, patet ex parti-
cula καὶ, illis interposita: quo casu absurda
foret ταυτολογία, si pater, filius et spiritus
S. iidem forent, nec vllō respectu realiter
differrent. Praeterea nomina, quibus hi
tres insigniuntur hoc loco, non possunt sine
contradictione vni eidemque eodem respe-
ctu conuenire, adeoque trium istorum pro-
bant diuersitatem realem. Quapropter, cum
unica

vnica sit essentia diuina vnicusque Deus, iterum *in vnica essentia diuina vnicoque Deo tres realiter diuersi deprehenduntur*, vi huius dicti.

TER TIO Ioh. XIV. 16. 17. καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα, καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα. Τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος ὁ δύνάται λαβεῖν, ὅτι ὁ θεωρεῖ αὐτὸ, ὁ δὲ γινώσκει αὐτὸ, ὑμεῖς δὲ γινώσκετε αὐτὸ, ὅτι παρ' ὑμῖν μένει καὶ ἐν ὑμῖν ἔσται.

1.) Hic iterum *tres nominantur*: α.) *loquens* scil., qui Christus, *filius* hominis itemque Dei vocatur, vti contextus probat, β.) *pater*, a quo petebat, γ.) *spiritus S.*, quem rogabat discipulis a patre. *Pater* expressis verbis dicitur *Deus* atque pro obiecto fiduciae religiosae allegatur vers. 1. 2. 9. 10. 11. *Filius* Dei seu Christus se Patri aequiparat vers. 7. sqq., preces exaudire pollicetur vers. 13., eoque se pro fiduciae religiosae obiecto repraesentat, conf. vers. 1. 6. 16. sqq., quae praedicata solius Dei sunt propria: adeoque Christus *est Deus*. *Spiritus S.* his aequaliter coniungitur, itemque in discipulis, vbicumque sint, manere, vers. 16. adeoque in pluribus πᾶσι simul existere, itemque docere dicitur discipulos omnia, quibuscumque opus fuerit vers. 26., quorum alterum praesentiam, alterum scientiam infinitam, adeoque diuinitatem infert; quo accedit, quod hic spiritus vocetur spiritus veritatis, quod excellentiam denotat diuinam vers. 17.: per consequens spiritus S. quoque *est Deus*.

2.) *Hi tres sunt diuersi seu a se distinguuntur realiter.* Nam filius se distinguit a patre, vt petens ab eo, cui petatum offertur: a spiritu autem S., tamquam ab alio παρακλήτω.

3.) *Hi tres sunt vnum.* Nam inseparabiliter coniuncti perhibentur: cum filius in patre esse vers. 1. 9. 10. 11. 20.; spiritus autem a patre in nomine filii mitti dicatur, atque adeo in communionem veniat cum patre et filio in constituenda hominum salute, quod Dei solius opus. Hinc

4.) *in vna Dei essentia sunt tres a se realiter diuersi.*

Q V A R T O occurrunt apprecationes apostolicae 2 Cor. XIII. 13. ἡ χάρις τῷ κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ καὶ ἡ ἀγάπη τῷ Θεῷ καὶ ἡ κοινωνία τῷ ἁγίῳ πνεύματι μετὰ πάντων ὑμῶν. 1 Pet. I. 1. 2. ἐκλεκτοῖς κατὰ πρόγνωσιν Θεοῦ πατρὸς, ἐν ἁγιασμῷ πνεύματος, εἰς ὑπακοὴν καὶ ῥαντισμὸν αἵματος Ἰησοῦ Χριστοῦ, conf. Apoc. I. 4. 5.

Vbi notandum erit, quod vota haec apostolorum ardentissimum significant desiderium, vt illi, ad quos scribunt, superioris gratiae atque mediorum beatitudinis reddantur participes, et quod auctores fontesque horum mediorum simul indicent, patrem scilicet, filium atque spiritum S. Cum igitur gratiam supernaturalem, qua saluamur, nemo queat exhibere hominibus nec media beatitudinis constituere, nisi Deus: Pater, cuius ἀγάπη et πρόγνωσις; Iesus Christus, cuius χάρις, ὑπακοή atque ῥαντισ-

παντισμὸς αἵματος; Spiritus S, cuius κοινω-
 νία et ἀγιασμός ad constituendam beatitudi-
 nem pertinet, erunt aequaliter Deus. Qua-
 propter, *in unica essentia diuina patrem, fi-
 lium et spiritum S. esse*, patet: *eosdem* vero
diuersos esse realiter, antecedentia probant.

1. *Dictum 1 Iob. V. 7. pro supposito habent An-
 titrinitarii*, quod hic versus in antiquissimis
 versionibus non occurrat, a plurimis codici-
 bus exulauerit semper, in controuersis cum
 Arianis antitrinitariis non allegatus fuerit ab
 orthodoxis, cum tamen hic maximum ha-
 buerit momentum: imo ad nostram vsque ae-
 tatem vel omissus vel controuersus fuerit.
 ΓΝΗΣΙΟΤΗΤΑ *huius loci vindicarunt*,
 praeter alios viros doctissimos, B. KETT-
 NERVS in *historia dicti Ioannei* 1 Ep. V. 7.
 MILLIVS in *nouum testamentum*, ab ipso
 editum, inprimis B. WOLFIVS in *curis
 philologicis ad h. l.*, quos in hoc argumen-
 to consulere iuuabit. Multae sunt eorum
coniecturae criticae, quibus ostendere conten-
 dunt, *quinam hunc locum ex epistola Ioannis
 expunxerint*: sed *nihil hinc efficitur, nisi opinio
 quaedam*, nec quidquam reperitur in histo-
 ria ecclesiae veteris, cui tuto hac in parte
 inniti queamus et veras facti circumstantias
 cum certitudine cognoscere. Illud certo pot-
 est euinci, quod *aliquae versiones antiquae ali-
 quique codices manuscripti vetustissimi hunc
 locum omiserint*; item quod *scriptores anti-
 quissimi in suis codicibus hunc locum inuene-
 rint*:

*rint: sed utrum ille sit intercalatus a Trinitatis defensoribus, an expunctus ab huius dogmatis aduersariis, ex rationibus criticis atque historicis, adeoque externis, vix diiudicari poterit cum magna in alterutram partem probabilitate, sed manebit semper incertum. Interna autem argumenta maius habent robur, atque rationes subministrant grauissimas, quae huius loci αὐθεντία faciunt probabilissimam. Conf. cel. CHRIST. EBERH. WEIS-
MANNI instit. theologiae exegetico-dogmat. Loc. IV. P. II. p. 200. sq.*

2. *Argumenta vero interna seu ex ipso textu prognata redeunt potissimum*

1. *ad conuenientiam huius versiculi Ioanne 1 Ep. V. 7. cum scopo epistolae generali et cum contextu quinti capitis speciali:*

2. *ad conuenientiam dogmatis, prout hoc loco traditur, cum aliis S. scripturae dictis, inprimis apud Ioannem: ita quidem, ut idem dogma, iisdem expressionibus, ex aliis constaret effatis, praecipue Ioanneis, si vel maxime abesset a S. codice vers. 7. 1 Io. V.*

3. *Scopus epistolae Ioanneae generalis versatur in eo, ut fideles corroborentur in cognitione Iesu, ceu missi a Deo mediatoris et redemptoris humani generis, conf. 1 Io. I. 3. II. 1. sq. III. 23. sq. IV. 15. atque in hac cognitione saluentur locc. citt. coll. Io. XVII. 3. XX. 31. Cum autem cum hac cognitione connexum sit necessario dogma de trinitate in Deo: illud quam accommodatissime huic tractationi coniungi-*

iungitur. Porro speciatim hunc scopum inculcat Ioannes Cap. V. atque conuictionem de Iesu, tamquam Christo seu satisfactore, atque fidem hinc oriundam omni modo commendat conf. vers. 1. 5. 12. 13. 20. Ad quam quoniam certitudo huius dogmatis est necessaria: hanc arcessit a testimonio trium, qui in caelis testantur de huius dogmatis veritate, itemque a testimonio trium, qui illud interris perhibeant. Vt adeo vers. 5. 6. res, de qua testimonium perhibetur; vers. 7. et 8. ipsum testimonium duplex, cuius posterioris auctoritas per consensum in prius confirmatur; vers. 9. 10. pondus utriusque testimonii proponatur: atque sic optime versus 7. cum antecedentibus ac consequentibus cohaereat. Quod ex eo adparet clarius, quod versus octauus cum sexto immediate vix queat connecti, τὸ ΚΑΙ quidem vers. 8. foret superfluum; cum nihil praecesserit, ad quod referri queat: item vers. 8. τὸ ΕΝ ΤΗ ΓΗ abundaret, nisi in oppositione ad τὸ ΕΝ ΤΩ ΟΥΡΑΝΩ poneretur: porro vers. 8. εἰς ΤΟ ἔν cum articulo non haberet suam emphasin, nisi praecederet ΙΛΛΥΔ ΕΝ, in quod haec conspirare deberent: nec tandem vers. 9. et 10. testimonium vocari posset diuinum in sua amplitudine, nisi praecessissent aliqui, qui diuinam participarent essentiam; cum spiritus, aquae et sanguinis testimonium vers. 8. non possit vocari diuinum in debita extensione, quoniam mediate tantum refertur ad Deum.

Ex scopo igitur totius epistolae Ioanneae generatim, nec non ex cohaerentia rerum verborumque capitis quinti speciatim ratio adparet nulla, cur versus 7. abesse, e contrario rationes suppetunt quamplurimae, cur adesse debeat: per conseq. *scopus totius epistolae prioris Ioanneae atque capitis in eadem quinti contextus militat euidentissime pro αὐθεντία versus septimi capitis quinti*, vt summa hinc oriatur γνησιότητος probabilitas.

2.) *Conuenientia huius dogmatis, prout Io. V. 7. traditur, cum aliis S. scripturae effatis elucet ex sequentibus.*

α.) *Pater scilicet de Iesu, ceu filio suo et redemptore, testari legitur Io. V. 37. VIII. 18. XII. 28. conf. Matth. III. 12.*

β.) *Iesus Christus atque filius Dei eundem esse, qui λόγος dicitur, termino, Ioanni consueto, patet ex Io. I. 1. 14. Apoc. XIX. 13.: ille vero de sua diuinitate ac redemptionis officio testimonium perhibere dicitur Io. III. 32. IV. 26. VII. 13. 14. 18. IX. 37. coll. 35. sq. XII. 37. coll. 33. sq.*

Si Io. V. 31. Iesus asserit, suum testimonium de se ipso nihil valere, seu non esse verum: illud vi contextus atque parallelismi intelligendum erit de testimonio, quod Patris testimonio aduersaretur atque a Iesu, ceu nudo homine, ex Iudaeorum opinione, perhiberetur conf. Io. VIII. 14. 18.

γ.) *Spiritus S. de Iesu, filio Dei, testari dicitur expressis verbis Io. XV. 26.: ipsa quoque re testimonium illud praestitit in baptismo Chri-*

Christi Matth. III. 16. Io. I. 32. sq. Praeter-
ea cum omnis prophetia sit a Spiritus sancti
afflatu 2 Pet. I. 21.; prophetae autem atque
S. scriptura testetur de Iesu, filio Dei et re-
demtore, Io. V. 39. Act. X. 43.: *Spiritus S.*
per prophetas et S. scripturam de filio Dei testatur.

δ.) *Hi tres in caelo esse* affirmantur: *Pa-*
ter quidem Io. XII. 28., conf. Matth. III. 17.
18. Matth. XVII. 5. coll. 1. sqq. Marc. IX. 7.
coll. 2. sqq. Luc. IX. 35. coll. 28. sqq. 2 Pet.
I. 17. sq.; *Filius* seu ΛΟΓΟΣ Io. III. 13.
31.; *Spiritus S.* Io. I. 32.

ε.) *Hi tres unum dicuntur*: Io. X. 30. *Iesus,*
ἐγώ, inquit, *καὶ πατὴρ ἐν ἐσμέν,* Io. XIV. 10.
20. Filius in Patre et Pater in Filio esse, vt, qui
videat Filium, videat Patrem vers. 9., asse-
ritur; Io. XVI. 13. 14. 15. *Spiritus S.* ita in
communionem et vnitatem cum Patre et Filio
venire perhibetur, vt, quaecumque loquatur,
a Filio acceperit, Filii autem, propter eam-
dem communionem, ea dicuntur omnia esse,
quae sunt Patris.

Ex hac dogmatis de trinitate, prout i Ioh.
V. 7. traditur, conuenientia cum aliis S. scri-
pturae locis patet luculentissime, quod nulla
fuerit ratio, cur Trinitarii hunc versiculum
Ioannis epistolae intercalarent: cum nullam
hinc vim suae trinitatis probationi arcessere
potuissent, quae aliunde repetenda non foret.
E contrario Antitrinitariis opportunum de-
dissent gradum, ex quo aditus illis patuisset
facillimus ad dubiam Trinitariorum fidem
reddendam, eoque ad acrius hoc dogma inse-
ctandum.

3. Quodsi quoque Antitrinitarii largiuntur hunc locum : eum tamen sic interpretantur , vt trinitatis idea , quam Christiani propugnant, hinc non eluceat. Audiamus S A M. P R Z I P- C O V I V M in cogitationibus ad h. l. Opp. p. 360. , qui , testimonium *Dei* , inquit , *b. e.* caeleste , cuius v. g. mentio fit , in eo expositum censendum erit , in quo primum Pater ponitur (puta de caelo loquens) : deinde Christus , qui sermo Dei vocatur , qui nobis arcana Patris tot saeculis abdita exposuerit , sed tamquam exaltatus iam et omnipotens ac in caelis habitans et per patrata ab Apostolis miracula doctrinae suae fidem faciens : denique Spiritus S. , quatenus consideratur vt virtus in Patre residens , quae caelitus vim suam in terras effundit atque effundit , qui merito caelestis testis dici potuit , praesertim cum post exaltationem Christi miraculoso in Apostolos descensu testimonium doctrinae ipsorum praebuit , in quo a terreno teste , itidem spiritu , distinguitur , quod is tamquam in hominibus terrenis habitans consideratur. Quorum omnium tam caelestium , quam terrestrium testium consensus et conspiratio fidem illam in nobis efficit , quae nos partae de mundo victoriae compotes reddit. Habes hic interpretationem possibilem non modo , sed probabilem quoque , si hypotheses Antitrinitariorum fundamenti loco subternas eidem , tamquam veras : sed improbabilem maxime et coactam , si animum ab hisce hypothesis liberum , itemque S. scripturae contextum et parallelismum , ex regulis herme-
neuticis

neuticis explicandum, vnice habeas ob oculos. Quod vt clarius eluceat, sequentia notari velim.

α.) *Possibilis interpretatio*, imo etiam conspirans optime cum adsumta semel hypothese, adeoque *vi huius hypotheseos probabilis, non confundenda est cum illa, quae reapse est probabilis*, adeoque rationes sui repetit ex genio linguae, qua liber interpretandus est conscriptus, ex contextu rerumque et cogitationum relationibus, in loco interpretando obuiis, adeoque etiam ex parallelismo et verbali et reali. *In impossibilitate interpretationis, coactae etiam, demonstranda inanis plerumque opera luditur*; in hypotheses alterius descendere atque κατ' ἀν. ὁμοπρον ostendere improbabilitatem alterius interpretationis est opus aleae periculique plenum in hermeneuticis: quapropter illis inhaerendum, quae reapse reddunt interpretationem probabilem atque hinc dispiciendum, quinam sensus plures grauiioresque habeat rationes, et quinam adeo rationaliter inter plures sensus possibiles pro probabilis haberi queat, vt hac in parte satisfaciat conscientiae. *In hermeneuticis agitur ex principio contradictionis rarissime, sed plerumque ex principio rationis determinantis, et quidem incomplete, ad probabilitatem usque.*

β.) Hisce praemissis, PRIMO obseruandum, quod *trinitas personarum in vnica essentia diuina sit possibilis* (§. 418. sqq.): SECUNDO quod hic locus i lo. V. 7. possit

eam interpretationem recipere, ut tres illi testes in caelo, Pater, Λόγος et Spiritus S., qui vnum sint, explicentur de tribus in vnica essentia diuina personis. Magnum haec duo momentum ferunt: nondum vero conciliant huic interpretationi probabilitatem. Quapropter TERTIO rationes textuales sunt adiungendae, quae potissimum eo redeunt, referentibus cel. IOACH. LANGIO ad h. l. atque CHRIST. EBERH. WEISMANNO in instit. theologiae exegetico-dogmaticae L. IV. P. II. p. 202. sqq., 1) quod per interpretationem Unitariorum testes in caelo atque testes in terra confundantur, cum vtrique, praeter Patrem, sint effectus huius nec per characteres distinctiuos a se discernantur sufficienter. 2.) Si ad testes caelestes referuntur omnia media, quibus Deus seu Pater est usus in veritate doctrinae, a Iesu Christo propositae, corroboranda: innumerum sunt testes in caelo et numerus rotundus ternarius adhibetur nimis ἀκρίτως, cum ad tria illa capita non referri queant omnia, quae Deus hoc respectu adhibuit: non enim videmus, quo pertineant angeli, qui passim in S. scriptura, v. g. Matth. I. 18. sqq. Luc. I. 26. sqq. Act. V. 18. sqq. VIII. 26. sqq. X. 1. sqq. XII. 2. sqq. et cet., annunciatione natiuitatis Iesu et praedictione gloriae eiusdem, itemque suo auxilio praesentissimo, quod praestiterunt Apostolis in praedicatione doctrinae Christianae, testati leguntur de veritate et auctoritate huius doctrinae, quae a Christo hu-

iusque

iusque Apostolis tradebatur. Imo si hunc respectum, quo referuntur illi testes in caelo ad fidem hominibus in hoc terrarum orbe faciendam, omittamus: tot in caelo testes erunt de veritate Christianae doctrinae, quot sunt boni angeli, quot homines beati. 3.) Quod, posita explicatione Vnitariorum, *nulla adpareat ratio diuersae locutionis* EN EINAI et ΕΙΣ ΤΟ ΕΝ ΕΙΝΑΙ, quae adhibetur respectu testium in caelo atque testium in terra. Praeterea 4.) *locutioni*, EN EINAI CVM PATRE, *ipsi Iudaei tribuebant hunc sensum* Io. X. 30. 33., *eandem cum Patre essentiam habere seu Deum esse*; adeoque haec locutio a significatione tum recepta per interpretationem Vnitariorum, qui unitatem consensus et voluntatis hic intelligunt, detorquetur in alienum. *Ultimae quidem difficultati*, *ex phraseologia* Io. X. 30. 33. *oriundae, remedium parare conantur Vnitarii*, dum monent N) Iudaeos errasse vel de industria affinxisse hanc mentem Christo, quod naturam humanam abnegaret atque se pro Deo gereret, ut maius illi delictum imputarent. 2.) Figmenti quoque illius conscios sibi probe Iudaeos non dixisse ποιῆς σεαυτὸν ΤΟΝ Θεόν cum articulo, sed sine eodem ποιῆς σεαυτὸν Θεόν, i. e. humana forte sublimiorem, quo vergeret quoque responsio Christi ex Psalm. LXXXII. 6. ubi vocabulum Dei de Magistratibus, seu de hominibus praerogatiua eminentibus, sit explicandum: 3.) Iudaeos blasphemiam Christo imputasse non tam ex ea ratione

ratione, *quod* dixerit, ego et Pater vnum sumus, quam quod se filium Dei adpellauerit atque Deum pro Patre suo ἰδιῶ venditauerit, adeoque, quum *falsus* esset *propheta*, ex Iudaeorum opinione, *corruptorque religionis*, omnem tamen impietatem suam tribuerit Deo, qui cum ipso idem velit nolitque, seu *qui cum ipso vnum esset ratione voluntatis* atque *consensus*. Ex quibus rationibus effici posse putant, quod ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἑσμέν nihil amplius significet, quam *ego et Pater vnā habemus voluntatem*, seu ego sum verus Doctor atque veritates caelestes, seu quas Pater adprobat, trado. Vt ostendamus clare, quod *haec interpretatio non conueniat contextui*, hunc ob oculum ponemus. *Versu 31.* Iudaei Christum lapidibus obruere conabantur, quod vers. 30. dixerat, ego et Pater idem sumus: *vers 32.* Iudaeos increpabat Iesus, quod ipse egregia opera atque miracula a Patre illis ostenderit et quod ipsum propterea male conarentur habere: cui respondebant vers. 33. Iudaei, quod non propter bona, quae perpetrauisset, opera Iesum male tractarent, sed propter blasphemiam, quam prae se tulisset, quum se pro Deo et filio Dei venditaret. *Iesus vers. 34 - 38.,* in responsione, *blasphemiae crimen non esse contendit, si se Deum aut filium Dei perhibeat*, quoniam Pater tam illustria de se documenta prodiderit, cum ipsum sanctificauerit atque in mundum miserit, eoque ipse opera Patris seu Dei faceret, quibus fidem habere queant. *Comparisonem quo-*

quoque *sui cum magistratibus* in hac responsione *instituit* atque *argumentum hinc ducit a minori ad maius*. Quodsi enim illi, inquit, quos Deus pro instrumentis adhibet, in ordine societatis ciuilis constituendo atque conseruando, sine blasphemia ab ipsa S. scriptura vocantur Dii : multo magis is, quem sanctificauit Pater atque misit in mundum ad ordinem salutis stabiliendum atque per satisfactionem restituendum, item qui opera Patris seu quae diuinam requirunt efficaciam, perpetrat, sine blasphemia potest adpellari Deus seu filius Dei, cum is adeo sit reuera talis, qualem se esse dicat atque velit haberi. *Haec naturalis textus cohaerentia atque interpretatio nihil confirmat eorum, quae paullo ante ex Vnitariorum hypotesi sunt allata*. Nam N.) si Iudaei ex errore vel malitia verbis Christi hanc affinxissent mentem, quod se pro Deo gereret atque *Iesus*, se non esse Deum atque *mentem sibi falso affictam*, ostendere voluisset : tum *responsio fuisset aliter profecto instruenda*, utpote quae ad hunc scopum plane non quadrat, cum illa potius eo tendat, ut vero sensu, non analogico, ut magistratus, se Deum esse vocarique posse confirmet per sanctificationem, missionem atque opera Patris. 2.) *Articulus in voce Θεός omissus nihil habet momenti ad significationem eius alienandam* : cum per linguae graecae vsus sit liberum, addere articulum voci aut demere, sine consuetae significationis alienatione. *Comparatio*, ex Psalm. LXXXII. 6. *cum magistratibus*, qui sine blasphemia

phemia Dii analogice tales vocentur, instituta, non probat, quod Iesus, eodem significato analogico se Deum esse, velit adserere: quoniam ratiocinatio hinc ducitur a minori ad maius, per quam ita euehi potest significatio analogica, ut ad propriam accedat. 3.) Tandem ne vestigium quidem in contextu adparet de eo, quod tamquam pseudo - propheta, qui adeo doctrinas suas falso tribuat Deo auctori, sit a Iudaeis accusatus blasphemiae Iesus Nazarenus: adeoque haec explicatio, ex Unitariorum systemate textui illata, nullam habet ex textu probabilitatem. Sic interpretationi Unitariorum loci 1 Io. V. 7. tot tantaeque ex textu obiiciuntur difficultates, quae nulla arte possunt remoueri; omnes autem illae difficultates cessant, si Trinitariorum istius loci hermenia admittatur: quapropter *probabilior est Trinitariorum interpretatio, quam Unitariorum loci 1 Ioh. V. 7. ex rationibus, in textu obuiis.*

4. *His rationibus textualibus accedit parallelismus S. scripturae*, qui diuinitatem ac personalitatem filii atque spiritus S., per consequens dogma de tribus in Deo realiter diuersis atque existentiam completam seu subsistentiam habentibus multoties confirmat, cum Patris Deitas atque hypostasis per se pateat. Dicta S. scripturae id probantia *in paragrafo et schol. 2. sunt allegata et explicata*, quoad satis faciunt instituto: quorum *repetitionem atque supplementa hic in compendio exhibere libet.*

Diui-

Diuinitas filii, λόγος, Christi seu Iesu patet

1. *ex nominibus*, quibus vocatur *Deus* Io. I. 1. sqq., Io. XX. 28., Rom. IX. 5., *Deus verus et vita aeterna* I Io. V. 20. ΣΟΤΗΡ ΘΕΟΣ Tit. III. 4., κατ' ἐξοχὴν *filius, filius Dei proprius, unigenitus* Matth. III. 16. 17. Io. V. 18. I. 14. 18. III. 16. 18. I Io. IV. 9. Rom. VIII. 32., ex quibus adpellationibus, Iesu tributis, ipsi Iudaei inferebant, quod se Deo ἴσον faciat atque pro Deo gerat Io. V. 18. X. 30. 33.:

2. *ex maiestate seu gloria diuina* et complexu perfectionum Numinis omnium, i. e. ΜΟΡΦΗ ΘΕΟΥ, in qua ὑπάρχειν dicitur Iesus atque ΙΣΑ ΘΕΩ ΕΙΝΑΙ Phil. II. 6., *quam gloriam filius habuit apud Patrem ante mundum conditum* Io. XVII. 5., vt πλήρωμα τῆς Θεότητος in ipso habitare perhibeatur Col. II. 9.:

3.) *ex attributis Dei specialibus*: v. g. ex *aeternitate* Ebr. I. 8. XIII. 8.; *immutabilitate* Ebr. I. 12., quam quoque aeternitas innuit Ebr. XIII. 8.; *omniscientia* Io. II. 24. sq. XVI. 30. XXI. 17. Col. II. 3. Apoc. II. 23.; *omnisapientia* Matth. XI. 19., vbi in abstracto σοφία, i. e. summa sapientia, adpellatur; *omnipotentia* Apoc. I. 8., vbi vocatur παντοκράτωρ; *praesentia in pluribus πᾶσι simul* Matth. XXVIII. 20., vbi Apostolis omnibus, per hunc terrarum orbem dispersis, praesentiam suam auxiliumque pollicetur vsque ad finem mundi:

4. *ex operibus diuinis*: e. g. *creatione mundi* Io. I. 1. Col. I. 16. Ebr. I. 10.; *conseruatione et gubernatione vniuersi* Io. V. 17. I Cor. VIII.

VIII. 6. Col. I. 17. Ebr. I. 3.; *miraculorum* *perpetratione* ex propria virtute, adeoque per omnipotentiam, seu παντοκρατορικῶς Ap. I. 18., atque per infinitam vim seu αὐτοκρατορικῶς, ut, quum ederet miracula, vis ex illo exiisse dicatur, non quidem τοπικῶς, attamen ἐνεργητικῶς, Marc. V. 30. Luc. VI. 19. VIII. 46., per consequens ad propriam, non ad alterius, gloriam Io. II. 11., *resuscitatio mortuorum in iudicio extremo* Io. VI. 39. sq. XI. 25.; plurima quoque dicta extant, quae redemptionem humani generis atque satisfactionem pro reatu peccatorum omnium, itemque ecclesiae conseruationem et hominum saluationem, a Iesu peractam, insinuant, adeoque eius diuinitatem probant, cum illae operationes nonnisi a vi diuina ac infinita proficisci queant, sed haec omittimus consulto, quoniam in sequentibus proferentur:

5. *ex cultu religioso*, qui soli competit Deo, vbi quidem omnes honorare generatim iubentur filium καὶ θῶς, sicut, Patrem Io. V. 23., itemque illum adorare Phil. II. 2. in ipsum fiducialiter credere, sicut in Patrem Io. XIV. 1.; in nomen illius baptizari, quemadmodum in Patris nomen, Matth. XXVIII. 19.

Diuinitas Spiritus sancti elucet

α) *ex nominibus*, quibus adpellatur יהוה, quae vox ens a se verumque Deum significat: per Dauidem enim 2 Sam. XXIII. 2. 3. רוח יהוה, item צר ישראל, אלוהי ישראל, et cet., itemque per prophetas, e. g.

e. g. Es. l. 2. Ez. I. 3. Luc. I. 70. יהוה, *κύριος* et cet., locutus dicitur, alibi vero Spiritus S. Daudi Act. I. 16. omnibusque prophetis 2 Pet. I. 21. inspirasse omnia perhibetur, adeoque idem ille, qui Spiritus S. audit, alibi *Iehoua*, *spiritus Iehouae*, *Deus Israelis*, *petra seu munimentum Israelis*, *Dominus* et cet. vocatur; quo pertinet quoque, quod 1 Io. V. 9. *testimonium Spiritus sancti* aequae, ac Patris et filii, laudatur vt *diuinum*; eo quoque sensu explicari potest Act. V. 3. 4. 9., vt Spiritus S. audiat *Deus*, adeoque gradatio locum habeat, qua non modo Apostolis, tamquam hominibus, sed Deo quoque mentiti fuerint Ananias et Sapphira, in oppositione autem Dei atque hominum Spiritus S. referatur ad Deum, non ad homines, quod contextui et parallelismo est conuenientius; eodem pertinet, quod 1 Cor. III. 16. sq. VI. 19. *pii* vocentur *templum Spiritus sancti*, *ναὸς* enim seu templum est domicilium Dei, vnde iidem *pii* templum Dei adpellantur 2 Cor. VI. 16. itemque domicilium Dei in spiritu Eph. II. 22.:

β.) *ex attributis diuinis*, e. g. ΠΑΝΤΑ ΕΡΕΥΝΑΝ, ΚΑΙ ΤΑ ΒΑΘΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ tribuitur πνεύματι 1 Cor. II. 10-12., quod cognitionem infinitam infert, cum omnes res, etiam profunditates Dei, accurate perspectas habere, quasi inuestigatas, non conueniat in intellectum finitum:

γ.) *ex operibus diuinis*, v. g. quae perpetravit in Apostolis, dum docendo eos omnia atque illis in memoriam reuocando cuncta,
Reuschii Intr. in Theol. A a a quae

quae dixerat Christus, *omnipraesentiae* ac *omniscientiae* actus ostendit Io. XIV. 26. conf. XVI. 7. sqq., item *in aliis hominibus* ea dispensat dona atque *producit* eos effectus, qui *vim postulant infinitam*, adeoque diuinam, e. g. *inspirauit* hominibus *cognitionem* oeconomiae salutis, adeoque et *mysteriorum*, itemque *futurorum contingentium*, Spiritus enim sancti afflatu ac suggestionem omnes prophetae locuti sunt atque dogmata et historica, cognitu ad salutem vel necessaria vel opportuna, nobis patefecerunt 2 Pet. I. 21., *inhabitat animos hominum* eosque *flectit* ad omne bonum, per conseq. *vim illis supernaturalem infundit*, quum sua natura sint mortui seu sine efficacia ad bonum Rom. VIII. 9. 11. 14. 15. 16. 26. 1 Cor. III. 16. XII. 3. sqq. Io. XVI. 8. Tit. III. 5. :

δ.) *ex cultu religioso*, quem iniungit Christus, dum in Spiritus sancti aequae, ac in Patris nomen baptizari iubet Matth. XXVIII. 19.; quem Paulus exhibet, dum Spiritus sancti communionem aequae, ac Dei amorem et Iesu Christi gratiam 2 Cor. XIII. 13. precatur Corinthiis, tamquam bona ad salutem necessaria, adeoque diuina.

Patris diuinitas ex quamplurimis S. scripturae testimoniis euinci potest, vt *a nemine adhuc* sit in dubium vocata.

Sic *parallelismus S. codicis* probat clarissime, quod Pater sit Deus, filius seu λόγος sit Deus atque Spiritus S. sit Deus: adeoque hi tres eandem

eamdem essentiam diuinam, quae vnica est, participant, seu sint ὁμοῦσιοι.

Ex eodem patet parallelismo S. scripturae, quod Pater, Filius seu λόγος et Spiritus S. sint realiter diuersi, quod in paragrapho hoc supra fuit occupatum.

Quapropter quum tres in vnica vi seu essentia diuina realiter diuersi existere queant (S. 418. sqq.); locus 1 Io. V. 7. de tribus in Deo realiter diuersis explicari non tantum possit, sed haec interpretatio conspiret quoque quam optime cum scopo epistolae Ioanneae generatim, itemque cum contextu cap. V. speciatim, nec non cum parallelismo S. scripturae (per antecc.): *dictum 1 Io. V. 7. tradit nobis dogma de tribus in Deo realiter diuersis quam clarissime ac ea probabilitate, quae maior in hermeneuticis requiri non potest.*

5.) Locus Matth. III. 16. 17. pro illustri Trinitatis argumento habitus est a veteribus ecclesiae doctoribus, vt dicere sint soliti: *abi, Arianne, ad Iordanem et videbis Trinitatem.* Quod si quoque descensum Spiritus sancti sub forma columbae, qui actus in suppositum conuenit quam optime, et ad vim diuinam nimis ἀκύρωτος adplicatur; item nomen filii κατ' ἐξοχήν dilecti ex parallelismo declaretur vltcrius, vt diuinitas adpareat manifeste: tum quidem illa trinitatis, in Deo obuia et haecenus traditae, idea est manifesta et multo probabilior, quam si filium interpretari velim per creaturam Dei nobilissimam atque Spiritum S. per vim

Dei atque omnipotentiae actum, quatenus ille se manifestat modo peculiari. Conferri hic possunt ea, quae in paragrapho sunt dicta.

6. ad locum Matth. XXVIII. 19. notari potest, quod ΒΑΠΤΙΖΕΣΘΑΙ ΕΙΣ ΟΝΟΜΑ et ΕΝ ΟΝΟΜΑΤΙ sint locutiones biblicae, diuersam tamen habeant significationem, quam et ex locis S. scripturae et ex analogia phraseos iudaicae tradit diligentissime VITRINGA obseru. sacr. L. III. c. XXII. p. 813. sqq. Nimirum baptizari, e. g. *in nomine Christi siue Domini act* X. 48, est, ex Vitringae interpretatione, baptizari iussu et mandato atque auctoritate Christi Psalm. CXVIII. 26. Io. V. 43. εἰς ὄνομα vero baptizari, et quidem Patris, Filii et Spiritus S., est transire per baptismum in arctissimam Patris, Filii et Spiritus S. communionem, vel etiam baptizari causa Patris, Filii et Spiritus S., h. e., ad gloriam Patris, Filii et Spiritus S., adeoque hoc etiam sine baptizari, ut nominemus, h. e., publice profiteamur, praedicemus et celebremus nomen Patris, Filii et Spiritus S. Quo quidem sensu huius locutionis posito, Filius et Spiritus S. aequalem cum Patre, qui Deus est, dignitatem eoque diuinam, participant. Si filium explicare velimus per creaturam atque instrumentum, quo Deus sit usus tamquam fermone, qui patefecerit nobis diuinam voluntatem: tam *augusta in illum praedicata non conuenirent*. Quo accedit, quod antecedentia et consequentia huc conspirent: nam is, qui h. l. filius appellat-

pellatur, vers. 18. sibi *datam esse omnem potestatem in caelo atque in terra*, vers. 20. ipsum *cum Apostolis futurum usque ad finem mundi*, pronunciat, quae praedicata in nudum hominem, maxima quoque gloria condecoratum, non quadrant. Prius quidem praedicatum infert ens finitum, cuius perfectiones augeri cuique dari quidquam potest: sed tam arctam quoque postulant huius creaturae cum diuinitate vnionem, vt cum eadem praedicata Numinis fuerint communicata; per consequ. idem ille, cui hoc praedicatum conuenit, habet diuinam essentiam. Quod etiam de posteriori praedicato valet, si ad communicatam seu datam omnipraesentiam detorqueatur ab aliquibus, sine ratione sufficiente. Si porro *Spiritus S.* foret tantum *virtus diuina*, in filio seu Iesu atque Apostolis se per dona extraordinaria exerens: tum *coacta nimis forent ea praedicata*, quae per βαπτίζειν εἰς τὸ ὄνομα αἱγίῳ πνεύματος innuuntur (per antecc.).

Baptizare in alicuius nomen explicare tantum per *initiare alicuius disciplinae seu discipulum alicuius facere*, vt adeo *in nomen Patris* baptizare iubeantur, quia pater est primus et maximus huius disciplinae auctor, in *nomen filii*, quia pater per filium disciplinam istam orbi primus patefecit, in *nomen Spiritus sancti*, quia disciplina illa eo tempore, quo Iesus in orbe terrarum versabatur, per vim miraculosam, quae doctrinam filii comitata et a Spiritu S. profecta est, cor-

roborata fuit, Christo autem in caelos profecto, vicaria Spiritus sancti opera per Apostolos fuit praedicata et confirmata: id quidem *sine auctoritate profertur*, cum haec phraseos significatio ex usu loquendi, apud Iudaeos consueto, non queat probari. Quodsi quoque *iam allatus huius phraseos sensus* ab eo sensu, qui a Vitringa est euictus, inferri dicatur: hinc tamen adparet, quod *exclusivae locum habere nequeat*; sed *phrasis* illa in significatus sui extensione PRIMARIO illud innuat, quod *supra fuit declaratum*, SECUNDARIO et consequenter, *discipulum alicuius facere*.

§. CCCCXXIX.

Hi tres
sunt
personae
sensu
eminentissi-
mo.

Tres sunt in Deo, realiter a se diuersi (§. praec.), Pater, Filius et Spiritus S.; hi tres adeo essentiam diuinam atque eapropter diuinitatem participant aequaliter: *quilibet ergo horum trium* habet per infinitatem perfectissimum modum existendi, seu subsistentiam, adeoque *est suppositum* (§. 406.). Praeterea cum hi tres habeant essentiam diuinam, per consequens intellectum atque voluntatem perfectissimam: illi sunt supposita intellectu, eoque voluntate, praedita seu personae (§. cit.). Quoniam quoque *et* subsistentia Patris, Filii et Spiritus S. est perfectissima, existentiae enim defectus relinquitur hic nullus, *et* intellectus eorum est infinitus et perfectissimus: *tres illi in Deo, realiter a se diuersi, sunt personae modo eminentissimo*.

§. CCCCXXX.

§. CCCCXXX.

Dependentia quaedam *Filii* et *Spiritus S.* testimonio *S.* scripturae nobis innotescit, ut sequentia probant, unde exsurgunt *personarum relationes*, quas vocant *naturales* seu *essentiales*. Ratio huius denominationis est, quod considerantur tantum intra essentiam diuinam, quatenus illi exacte conueniunt, imo ad ipsam pertinent, ac eapropter aequae sunt necessariae enti infinito, ac reliquae perfectiones, ut sine illis ens perfectissimum non foret. Quum enim in Deo non esse queat vllum contingens atque modus; personae autem illae harumque relationes in Deo sint: personae diuinae harumque relationes erunt in Deo necessariae et essentiales. Alia est ratio *oeconomicarum relationum*, quae itidem in personis spectantur, ut ex infra dicendis adparebit: nam illae referuntur extra Deum ad mundum, vel in destinatione vel in executione spectatum.

Quaenam
re-
lationes
harum
personarum
ad se
essentiales
seu
naturales.

§. CCCCXXXI.

Dependentia Filii a Patre ac *Spiritus sancti a Patre et Filio*, quod ad subsistentiam seu personalitatem, probatur sequenti modo. *Pater, Filius et Spiritus S.* aequaliter sunt Deus seu habent essentiam diuinam, quae est a se, adeoque tres hi, qua Deus, sunt *ΑΤΤΟΘΕΟΣ*, per consequens ens independens: operationes igitur essentiales in

Alia
probatio
illorum.

tribus hisce personis non possunt a se invicem aut ab alio dependere; adeoque operationes, si quae memorantur dependentes, illae sunt personales. Ad haec operari et subsistere sola ratione differunt in persona: huius enim essentia in vi distincte repraesentativa consistit, quae in perpetua est operatione, dum existit complete seu subsistit. Quapropter, si personae, quod ad operationes in divinitate, a se dependent; eo ipso illae, quod ad subsistentiam seu personalitatem, a se dependent. Sed, *quod ad operationes, Filius a Patre atque Spiritus S. a Patre et Filio dependet; ergo Filius quoque a Patre atque Spiritus S. a Patre et Filio, quod ad subsistentiam seu personalitatem, dependet. Quod autem Filius a Patre quod ad operationes dependeat*, ex Ioh. V. 19. est manifestum, ubi Filius, ἀμὴν ἀμὴν inquit, λέγω ὑμῖν, ὅτι δὲ τὰ ἀ-
 ΤΑΙ Ο ΤΙΟΣ ΠΟΙΕΙΝ ΛΦ ΕΑΥΤΟΥ ΟΥ-
 ΔΕΝ, ΕΑΝ ΜΗ ΤΙ ΒΛΕΠΗ ΤΟΝ ΠΑΤΕ-
 ΡΑ ΠΟΙΟΥΝΤΑ· ἃ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦ-
 τα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ: quem locum ad relationem Filii ad Patrem in omnibus eius operibus tam naturae, quam gratiae extendendum esse, probat LAMPIVS ad h.l. *Quod porro Spiritus S. a Patre et Filio dependeat, quod ad operationes*, ex Io. XVI. 13-15. est clarissimum. Nam Spiritus non locuturus dicitur a se ipso, sed a Filio accepturus omnia et auditurus: cum quoque Filii ea esse perhibeantur, quae Pater habet,

bet, Spiritus S., dum a Filio accipit cuncta, eadem a Patre accipit. Illa, quae Spiritus S. audita seu cognita habebat, vocantur *omnis veritas*, in quam ducere debebat Apostolos vers 13., item *profunditates Dei* 1 Cor. II. 10 - 12. seu quidquid de perfectionibus viisque Dei cognosci potest: in his autem vniuersis nihil a semetipso loqui, constantem operandi ab alio ordinem infert. Quod quoque respectu Filii ex eo, quod Filius dicatur unigenitus Patris et quidem *idix* seu *proprii* Io. I. 14. 18. III. 16. 18. et cet. V. 18. *adparet*. Nam nisi Patrem accipere velis improprie, cui tamen locutioni tropicae ratio inferuit nulla, sed epitheta praedicataque Patris et Filii, in S. codice obuia, contrariantur: Pater et Filius eam habent inter se relationem, vt Pater sit principium et Filius principiatum, adeoque *subsistentia Filii dependere concipiatur a subsistentia Patris*. Porro Spiritus S. vocatur spiritus Patris siue Dei Matth. III. 16. XII. 18. Act. II. 18. 33. Rom. VIII. 11. 15. et cet. nec non spiritus filii ac Christi Rom. VIII. 9. Gal. IV. 6. Phil. I. 19. 1 Pet. I. 11.; alibi quoque, si ab vno alteroue dicto, vbi peculiare circumstantiae aliud determinant, discedas, constans hic ordo obseruatur, vt Spiritus S. tertio loco nominetur Matth. XXVIII. 19. 2 Cor. XIII. 13. 1 Io. V. 7. et cet.: quapropter hinc probabile fit, quod Spiritus S. in subsistentia dependeat a Patre ac filio. Quod eo confir-

matur plenissime, quod sine controuersia Spiritus S. in operationibus externis a Patre egredi seu ἐκπορεύεσθαι atque a filio mitti perhibeatur Io. XV. 26. alibique. Cum enim operationes personarum externae manifestent internam illarum relationem, imo relatio personarum naturalis fundamentum sit relationis externae: egressio seu processio, itemque missio externa Spiritus sancti a Patre et Filio, si ex S. scriptura probari tantum posset; praestrueret sibi, adeoque probaret, naturalem seu essentialem atque internam egressionem seu processionem et missionem Spiritus sancti a Patre et Filio. Hinc ergo iterum *dependentia* quaedam *subsistentiae Spiritus sancti a Patre et Filio* adparet: vt *Pater atque Filius sint principium atque Spiritus S. principiatum*. Ex qua quidem relatione personarum *in Deo* Pater erit *prima persona*, quoniam est principium duarum reliquarum: *Filius secunda*, quia est principiatum Patris et vna cum Patre principium Spiritus sancti: Spiritus S. *tertia*, quoniam est principiatum et Patris et Filii.

Consensus
aliorum
in
probandis
hisce
relationibus
per-
sonarum

Eadem, qua nos in paragrapho fecimus, ratione in hoc argumento AMYRALDVS de trinit. diff. VI. p. 398. ex eo, quod *Filius* nominetur *Patris filius et Spiritus S. Patris et Filii Spiritus* concludit ad dependentiam Filii a Patre atque Spiritus S. a Patre et Filio, quod ad subsistentiam seu personalitatem vtriusque, dum *quemadmodum*, inquit, *quod Filius Patris Filius esse dicitur, id certo demon-*
strat,

strat, personam Filii a persona Patris ita pendere, ut illa huic subsistendi aliquo modo caussa, (in latiori significato, ut aequipolleat principio), incomprehensa illa quidem, sed caussa tamen existat: sic ex eo, quod spiritus utriusque spiritus esse dicitur, licet indubitanter colligere, illum (Spiritus S.) subsistendi modum pariter ab utroque habere et, quod idem est, utrumque ad id concurrere, ut Spiritus sibi propria ratione essentiam diuinam cum ipsis aequaliter possideat. Idem Auctor l. c. p. 400. ex dictis, in quibus Spiritus S. a Patre et Filio dari, mitti perhibetur, eandem, quam nos proposuimus, ducit consequentiam. Sic enim, quamquam oeconomice, ait, factum est, ut Pater filium mitteret et ut Spiritus ab utroque mitteretur: est tamen oeconomia illa externa, quae ad salutem nostram procurandam pertinet, fundata in oeconomia interna, secundum quam personarum ipsarum $\alpha\epsilon\iota\varsigma$ ad se inuicem referuntur. Et uti conueniebat interiori isti oeconomiae, ut Pater Filium mitteret, non vero Filius Patrem: sic eidem consentaneum fuit, non ut spiritus Patrem et Filium mitteret, sed ut ab illis mitteretur. Quod alii etiam sic enunciant. Si Filius a Patre ac Spiritus S. a Patre et Filio nullo modo dependeret; nulla foret ratio, cur Pater misisse dicatur filium ad opus redemptionis, itemque Pater ac Filius spiritum S. ad opus sanctificationis: cum Pater, Filius et Spiritus S. aequaliter habeant essentiam diuinam, adeoque perfectissimam; aequalis autem in aequalem nullam queatius exercere.

§. CCCCXXXII.

Quid
generatio :
spiratio,
ἐκ-
πορεύσις,
missio.

Actus in Deo, qui rationem praebent relationibus, paragrapho superiori indicatis, constituuntur *duo*: *generatio* scilicet atque ἐκπόρευσις seu *processio*, vel potius egressio, item *missio*. Prior actus dependentiam filii a Patre infert atque rationem denominationis habet in adpellatione Patris et Filii, itemque in diserto S. scripturae testimonio Psalm. II. 7. coll. Ebr. I. 5.: *posterior* actus dependentiam Spiritus sancti a Patre et Filio fundat ac eius adpellatio, qua ἐκπόρευσις atque missio audit, ex Io. XV. 26. Apoc. XXII. 1. repetitur. Posito enim, quod Io. XV. 26. de processione atque missione Spiritus sancti a Filio et Patre extra Deum ad creaturas agatur potissimum, hic tamen actus externus internum infert (per antecc.), idemque adeo nomen habere potest: si quoque ex hac ambiguitate confusionem metuas, *distinguere* poteris *inter processionem* seu *missionem* Spiritus sancti *externam* atque *internam*. GENERATIO sensu generalissimo est diuersae substantiae vel personalitatis in eadem essentia, quam generans habet, cum altero facta communicatio quo quidem significatu proprio Pater in diuinitate potest dici generasse filium. *Generatio physica* tantis laborat defectibus, ut eius idea ad illum actum, quo Pater produxit

duxit Filium, adplicari non queat: unde proprio quidem sensu, non tamen physico, Filium Pater generasse dici potest. ΕΚΠΟΡΕΤΣΙΣ, i. e. EGRESSIO seu PROCES-
SIO, item MISSIO Spiritus sancti a Patre et Filio tantum clare essentialem quemdam tertiae personae ad Patrem atque Filium subsistendi ac operandi ordinem manifestat generatim, vi cuius Spiritus sanctus cognoscitur productus a Patre et Filio: specialiora vero hic nos latent, utpote a S. codice non reuelata. Alias quoque modus, quo Spiritus S. a Patre et Filio dependet, vocatur *spiratio*, quae adpellatio in ipso nomine tertiae personae characteristico continetur, uti in filii nomine generatio, et spirationis terminus conuenit quoque cum emblematis *flatus*, *venti*, *halitus*, quae frequenter de relationibus Spiritus sancti adhibentur. Peculiarem quoque huic termino cum nomine λόγος seu verbi, quod aequipollet Filio, cognationem intercedere, indicat LAMPIVS disput. IV. de Spiritu S. §. 5. Spiritus enim oris, inquit, est halitus, sine quo verbum conceptum ac formatum proferri nequit: hinc verbum Iehouae ac spiritum oris eius unita deprehendimus Psalm. XXXIII. 6. A multis spiratio atque processio seu ἐκπόρευσις habentur pro synonymis: alii spirationem ut principium processionis atque hanc ut sequelam illius considerant, ita quidem, ut emblemata spirationis magis ordinem subsistendi, verum pro-
cessio-

cessionis, siue potius egressionis, ordinem operandi videatur repraesentare. Nam sicut spiratio praecedit egressionem, ita ordo subsistendi est fundamentum ordinis operandi. Et quemadmodum spiratio, relata ad Spiritum S., est attributum passuum, egressio attributum actuum: ita ordo subsistendi aliquid passui, ordo operandi aliquid actui comprehendit. vid. LAMPIVS l. c. §. 4. et 22. E. g. Spiratio ordinarie actiua dicitur respectu Patris atque Filii, tamquam principii, et passua respectu Spiritus sancti, tamquam principiati: sed nihil impedit, quominus quoque actiua spiratio de Spiritu S. adhibeatur, respectu sanctificationis atque operationis, quam alibi praestat, conf. Io. III. 8.

Vocantur
actus
personales.

Spiratio
Filio
aeque ac
Patri
competit:
cum
aliqua
tamen
differentia.

1. *Actus* hi vocantur *personales*, respectu principii atque termini.

2. *Spiratio actiua* est *unus idemque actus simplicissimus*, qui *tam Patri, quam Filio conuenit*, ut patet ex proxime antecedentibus. Quod probant ulterius ex spirationis atque egressionis emblemate: quorum prius Iob. XXXIII. 4., ubi per Pater Patrem, per Filius Filium intelligunt; posterius Ap. XXII. 1., ubi flumen aquae viuae per Spiritum S. explicant, deprehendere sibi videntur, non solum ad Patrem, sed quoque ad Filium respiciens. Sed quidquid de hisce locis statuatur, alia suppetunt clariora, quae idem euincunt. Nam *Filius se unum esse cum Patre* perhibet Io. X.

30. et

30. et quidem *in negotio conseruationis fidelium*, quod appropriatiue peragitur a Spiritu S.: praeterea *pari modo spiritus S. vocatur Spiritus Patris et Spiritus Filii*, itemque *a Filio eadem auctoritate dicitur mitti, qua a Patre*, cum Ioh. XIV. 16. mittat Pater ad Filii petitionem seu volitionem et Io. XV. 26. XVI. 7. Filius mittat a Patre et cet. Interea *in modo huius spirationis et relationis Spiritus S. ad Patrem et Filium*, quae hinc oritur, aliquam esse differentiam, innuunt 1. *phrases, in hoc mysterio adhibitae, quae respectu Patris et Filii non alternant*, e. g. Filius mittit Spiritum a Patre, sed numquam Pater a Filio mittere dicitur Spiritum, item Prou. VIII. 23. Sapientia substantialis ab aeterno per Spiritum a Patre vncta est, nullibi autem legitur Patrem ab aeterno per Spiritum a Filio vnctum fuisse: 2.) *praedicata quaedam Filio atque Spiritui S. communia, quae ad Patrem non referuntur*, e. g. Io. III. 11. de se ac Spiritu S. asserit Filius, quae vidimus testamur, contradistincte ad Patrem: 3.) *ordo personis intercedens* (§. 431.), *vi cuius tertia ad secundam atque primam eandem relationem habere nequit*. In quo autem consistat speciatim haec differentia, S. codex non manifestat ac aliunde, v. g. ex illustratione Trinitatis (§. 418. sqq.), illam explicare enucleatius, est temerarium. Conf. LAMPIVS l. c. §. 25. sq.

3. *Egressio seu processio*, ἐκπόρευσις, נצח ali-
quando *latius* sumitur, vt *dependentiam unius*
per-

personae ab altera quocumque modo, siue per generationem siue per spirationem, denotet; quo sensu Filius quoque a Patre egredi seu procedere dicitur Mich. V. . . : sed famosior significatio, in paragrafo allegata, innuit dependentiam tertiae personae a Patre ac Filio per spirationem.

4. *Differunt generatio atque spiratio ratione principii ac termini: nec dubium est, quod diuersitas illi cum hac intercedat ratione modi specialis seu formalis rationis in vtraque; sed modus specialis, quo differt a generatione spiratio, non ulterius determinatur a S. codice, quam quod in generatione vnus sit, qui eiusdem praebeat principium, in spiratione duosint, qui vnum illius principium constituent, i. e. vnā eandemque spirandi vim seu δύναμιν προβλητικὴν exerant. Magis vero specialis huius modi explicatio si determinaretur et ab imagine Trinitatis repeteretur: id quidem fieret praeter S. scripturae testimonium atque nimia foret curiositas. Hic potius illud adoptamus ecclesiae veteris symbolum: quid sit nasci, quid processus, me nescire sum confessus.*
5. *Quando actus illi in eo, quo terminantur, passiuē enunciantur, vt Filius generari, Spiritus S. spirari dicatur: grammatice quidem passio significatur, non autem in Deo, qui omnis passionis, proprie dictae, est expers, talem innuit.*

§. CCCCXXXIII

Filius
et
Spiritus S. ctus personales atque relationes personarum essentiales, quae hinc oriuntur, satis

fati manifestant dependentiam Filii a Patre atque Spiritus S. a Patre ac Filio, quod ad subsistentiam seu personalitatem: quapropter *Filius* atque *Spiritus S.* non sunt a se, quod ad subsistentiam, i. e. *non sunt personae a se* seu *αὐθυποστάσεις*; quamquam Filius ac Spiritus S. aequae, ac Pater, sint *αὐτόθεος* (S. 431.).

sunt
αὐτόθεος;
sed non
αὐθυποστά-
σεις.

§. CCCCXXXIV.

Relationes, quae ex actibus personali-
bus exfurgunt, praedicata quoque submi-
nistrant, vni personae propria: quo respec-
tu vocantur **PROPRIETATES PERSONALES**. Paternitas nimirum, cuius
fundamentum est τὸ generare seu *generatio*
actiua, est *primae personae* propria seu *proprietas*: *filiatio*, cuius fundamentum est τὸ
generatum esse seu *generatio passiva*, *secundae personae* est propria seu *proprietas*: τὸ
spiratum esse seu *spiratio passiva*, item *pro-*
cessio, cuius fundamentum dependentia a
Patre et Filio, est *tertiaae personae* *proprie-*
tas. ΤΡΟΠΟΙ quoque ΤΠΑΡΞΕΩΣ, seu
modi subsistendi singularum personarum,
ex actibus personalibus concipiuntur. Τρό-
πος nempe ὑπάρξεως Patris ad filium est,
quod hunc ab aeterno generauerit, seu
generatio actiua; ad Spiritum S., quod Pa-
ter ab aeterno vnacum Filio spirauerit Spi-
ritum S., seu spiratio actiua: Τρόπος ὑπάρ-
ξεως Filii ad Patrem est, quod Filius ab
aeterno sit generatus a Patre, seu genera-

Quid
proprietates
per-
sonales:
τρόποι
ὑπάρξεως:
notiones
personales.

tio passiva; *ad Spiritum S.*, quod vna cum Patre ab aeterno spirauerit Spiritum S., seu spiratio actiua: *πρόπος υπάγωγος Spiritus sancti ad Patrem* atque *Filium*, quod Spiritus S. spiratus sit, seu procedat ac mittatur, a Patre et Filio, i. e. spiratio passiva, processio seu missio a Patre et Filio. Notiones quoque personales hic nominantur, quae sunt praedicata personarum characteristica, ex quibus ideae personarum completae formantur: quatenus quoque actus et proprietates personales, tamquam characteres, ad ideam personae completam efformandam adhibentur, NOTIONES appellari possunt PERSONALES. Sic *Patris notio personalis* est *ἀγεννησία* seu *ἀγεννητον εἶναι*, i. e. innascibilitas, quae vox notat nulla plane ratione ab alio esse neque per generationem neque per spirationem, originem vero dare Filio per generationem et Spiritui S. per spirationem: quapropter quoque Patris notionem personalem alii magis perspicue per *τὸ ἀναρχον εἶναι* enunciari putant. Interim vocem utramque, *ἀγέννητον* atque *ἀναρχον εἶναι*, apud veteres diuersimode acceptam esse, docet DIONYSIVS PETAVIVS dogmat. theol. tom. II. lib. V. c. 1. et 5. *Filii notio personalis* est, respectu Patris, generatio passiva: intuitu Spiritus sancti, quod vna cum Patre spiret Spiritum S., seu spiratio actiua. *Spiritus denique sancti notio personalis* est egressio seu processio a Patre ac Filio,

lio, seu spiratio passiva. *Hinc* trium in Deo *personarum ideae* formantur *completae*: PATER scilicet dicitur prima diuinitatis persona, quae nec genita nec spirata, ex substantia autem sua filium ab aeterno genuit et vna cum filio ab aeterno Spiritum S. spirauit; FILIVS est secunda in Deo persona, quae ab aeterno a Patre genita atque vna cum Patre Spiritum S. spirauit; SPIRITVS denique SANCTVS nominatur tertia diuinitatis persona, quae a Patre ac Filio spirata est, seu procedit ab aeterno.

§. CCCCXXXV.

OECONOMIA aliquando sumitur *latius*, vt quemlibet ordinem significet: quo sensu *in ipsa personarum diuinarum subsistentia*, sine respectu operum, extra Deum productorum, oeconomia quaedam *nominatur*, quatenus eo ordine in Deo subsistunt, vt Pater sit prima, Filius secunda et Spiritus S. tertia persona. *Strictius* vero atque *vsitatius* oeconomiae vocabulum vsurpatur de ordine operum Dei, vel in destinatione seu decreto vel in executione spectatorum, atque de personarum operatione ac relatione, qua quaelibet persona respicit illa opera. Operatio atque relatio peculiaris, quam persona habet ad creaturas, vel in decreto vel in executione considerata, adpellatur OPERATIO vel RELATIO OECONOMICA.

Quid
oeconomia:
ope-
rationes,
re-
lationes
oeconomi-
cae:
regnum
naturae;
gratiae.

Atque cum ordo rerum, quae mundum efficiunt, sit vel naturalis et dicitur *REGNUM NATURAE*, quatenus a Deo constitutus deprehenditur; vel iupernaturalis, seu a gratia Dei superiori per et propter satisfactionem infinitam in hominis beatitudinem stabilitus, atque vocatur *REGNUM GRATIAE*: duplicis generis sunt *operationes* atque *relationes personarum oeconomicae*; alterae in regno naturae, in gratiae regno alterae.

Pro nostro instituto *breuiter b l. indicabimus potiores*: magis autem specialem tractationem alibi in parte secunda subministrabimus.

§. CCCCXXXVI.

Trium
personarum
ope-
rationes
oeconomicae
respectu
mundi
in
destinatione
et
executione
generatim.

Prima persona, ceu fons omnium, aeterni decreti obiecta suppeditauit omnia: secunda persona sibi adaptauit quam accuratissime omnia illa obiecta, vt inter cuncta systemata possibilea optimum delinearetur: tertia vero persona optimum possibileum systema adprobauit ab aeterno atque amore est complexa intensissimo. Quapropter *Patris operatio oeconomica in mundo, quatenus hic spectatur in destinatione* seu decreto, est materiae idealis productio: *Filii operatio oeconomica*, hoc respectu, est ordinatio atque digestio illius materiae idealis in optimum systema: *Spiritus vero sancti operatio oeconomica*, eo modo, est materiae istius idealis, optime ordinatae ac dige-

digestae, adprobatio et amor, quo illam prosequitur. *Respectu mundi, in executione spectati*, primus rerum productarum auctor est *Pater*, seu fons omnium, adeoque ab illo prima rerum stamina dependent seu materia omnium: *Filius* seu λογος et sapientia substantialis redigit in ordinem omnia atque systema format optimum: *Spiritus* denique S. huic ordini atque systemati rerum optimo conuenienter agit.

Prostant quidem loca S. Scripturae, ubi personis adpropriatiue tribuuntur similia illis, quae in *paragrapho dicta sunt*; quo pertinent inprimis ea, quae Prouerb. VIII. inpr. vers. 30., respectu secundae personae afferuntur: sed quia potissimum in mediis, quibus homo ad beatitudinem emergit, seu in oeconomia salutis, cuius gratia S. scriptura hominibus est concessa, nobis manifestat reuelatio operationes atque relationes oeconomicas luculentius, et hae quoque ad regnum naturae suo modo queant adplicari; *in sequentibus testimonium S. scripturae huc quoque certo respectu adplicari poterit.*

§. CCCCXXXVII.

Homo in eo statu, quo nunc est, et qui ductu S. scripturae est status lapsus (§. 270. sqq. 296. sqq.), suis viribus non potest eniti ad reatum peccatorum tollendum (§. 118. sqq.), Deumque adeo placandum (§. 108.): per consequens gratiae diuinae operatio-

*Speciatim
in
regno
gratiae.*

num, quibus vnice ad beatitudinem ac felicitatem sempiternam perducipossun us (§. 41.), non fieri potest particeps. Quapropter si homo ad beatitudinem ac felicitatem adspirare debeat: illud a vi aliena, quae satisfactionem Deo praestet infinitam seu Deum placet (§. 124. sqq.), proficiscatur oportet. *Satisfactio igitur infinita est princeps medium, quod in decreto Numinis aeterno a tribus diuinitatis personis respicitur et a qua tota salutis oeconomia dependet. Pater eapropter ab aeterno sibi repraesentauit cuiuslibet hominis salutem, tamquam bonam, eamque voluit: sed quemlibet quoque possibilem hominis statum cognouit, adeoque etiam statum lapsus, quo beatitudo seu salus hominum a Deo fuit repraesentata, ceu contradicens huic statui, i. e. vt malum atque auersandum. Deus ergo Pater hominem, ceu possibilem in statu lapsus, a beatitudine, vi iustitiae suae, quae agit rebus conuenienter, excludit necessario, seu non adpetere potest hominis beatitudinem. Quodsi vero mediorum ordinem, quibus hominis salus promoueri potest, Filius, secunda persona seu sapientia hypostatica, constituit ac spondet, adeoque omnem illam contradictionem inter beatitudinem atque statum hominis, in quem per lapsum incidit, remouet, i. e. satisfactionem offert: tum Pater in aeterno Trinitatis consilio velle potest beatitudinem hominis. Sed nisi ordo ille mediorum, quibus hominum*

minum beatitudo promouetur, adplicatur atque in actum traducitur: nihil actu obtinetur, quod hominibus sit proficuum. Quare *in aeterno diuinitatis consilio tertia persona*, seu spiritus S., *his gratiae operationibus*, per media a Filio constituta *rite adplicandis, se addicit*. Sic PRIMO Patri, quatenus hominis beatitudinem primus, tamquam bonum, sibi repraesentauit atque voluit, *tribuitur gratia paternae dilectionis* Io. III. 16. DEINDE Filio, quatenus satisfactionem ab aeterno spopondit atque in tempore praestitit, *tribuitur gratia fraternae redemptionis* Rom. III. 23. Eph. I. 4-6. TERTIO Spiritui S., quatenus secundum ordinem, quem Pater destinat ac Filius praestat, media beatitudinis adplicat hominibus, *adpropriatur gratia adplicatrix*, quae variis absoluitur actibus specialibus, in posterum enumerandis.

§. CCCCXXXVIII.

Quamquam vero *in gratia paternae dilectionis* varii actus distinguere possint, si punctum rationis sequi velimus: pro instituti tamen ratione, *sufficit nobis annotasse, quod Pater*, vi paternae dilectionis, *ab aeterno voluerit mittere Filium* ad redemptionem humani generis atque *Spiritum S.* ad actus gratiae adplicatricis perficiendos, itemque quod *in tempore actu miserit Filium* ad satisfaciendum pro omnibus Io. III. 16. et cet. atque *Spiritum S.* ad actu adplicandam

Continua-
tur.

hominibus gratiam, per satisfactionem Filii partam Io. XIV. 26. et cet.

1. Dogma de Trinitate eo fine in S. scriptura est reuelatum atque a nobis traditum hactenus, ut ratio mediorum salutis, quae proposuit hominibus diuina sapientia, concipiat distinctius. Quare *ut operationes oeconomicae, respectu regni gratiae, eatenus explicentur*, quatenus nostra postulat tractatio: *Filii satisfactio*, qua Deus in harmoniam rediit cum hominibus, ut homines sint sub gratia Dei, atque *Spiritus sancti adplicatio gratiae, quam promeruit Filii satisfactio, erit docenda enucleatius*. Sic enim cura Numinis specialissima, quam gerit de hominum salute, patet sufficienter, eoque media beatitudinis, quae religio docet christiana, cognoscuntur.

2. Ut quoque satisfactionis ratio pateat luculentius, ipsa *redemptoris persona* erit ante, S. scripturae ductu, describenda.

§. CCCCXXXIX.

Patris
missio
et
Filii
aduentus
in
mundum.

Filium Dei seu λόγον, adeoque secundam diuinitatis personam, *Pater misisse dicitur* Gal. IV. 4. γενόμενον ἐκ γυναικὸς, et quidem ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τῆς χρόνης, seu *cum omnia, quae illud tempus missionis in euentibus vniuersi antecedere debebant, ex sapientissimo Numinis decreto, essent impleta*, conf. Io. III. 16. 17. Rom. VIII. 3. 1 Io. IV. 9. Hanc missionem *Patris secuta est filii*
ἐνσάφ-

ἐν σάρκωσις seu *incarnatio*, teste Io. I. 14. καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν et vidimus eius gloriam, tamquam gloriam vnigeniti a Patre: item Filius Dei dicitur carnis et sanguinis particeps factus instar puerorum Ebr. II. 14., venisse in carnem I Io. IV. 2. 3., venisse in mundum Ebr. X. 7. 9. Io. III. 19., ἀνωθεν, a Deo Io. III. 2. 31., item in aliis plurimis locis mentio fit eius aduentus.

1. *Quod Deo Patri missio filii in mundum tribuatur, sui rationem habere in dependentia filii a Patre per aeternam generationem, per se patet: quapropter quoque a Deo et patre existisse perhibetur, dum venit in mundum Io. VIII. 42. ἐγὼ ἐκ τοῦ θεοῦ ἐξηλθὼν καὶ ἤκω, conf. c. XIII. 3. XVI. 27. 28. 30. XVII. 8.*

2. *Aduentum filii in mundum non esse localem seu loci mutationem, vt in πᾶσι aliquo mundi praesens fuerit factus, quo ante non fuerit praesens, ex Filii diuinitate fit manifestum, vi cuius semper est omnipraesens: aduentus igitur Filii in mundum infert peculiarem praesentiam et operationem in mundo, quam antea non exercebat.*

3. *Operatio illa plane singularis se exeruit in naturae humanae indiuiduo, qua ad eas hoc perfectiones est euectum, quae in hominem nudum plane non conueniunt.*

§. CCCCXL.

Spiritus nimirum sanctus, quatenus a Patre et filio procedit atque in missione ad

Επέλευσις
Spiritus S.

et
ἐπισκιάσμος
quid
et
quaenam.

opera externa sanctificat seu separat imperfectiones, elaboravit humanam naturam in utero Mariae virginis sine omni labe, quod quidem infert effatum angeli Luc. I. 35. conf. Matth. I. 18., πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται σοι (scil. μαριὰμ): quam naturam humanam δύναμις ὑψίστη, virtus altissimi, scil. hypostatica, seu λόγος, 1 Cor. I. 24. inhabitaret seu ἐπισκιάσει conf. Col. II. 9., adeoque in eadem modo tam singulari operaretur, vt

1. *natura diuina, per sonalitate τῷ λόγῳ determinata, fieret hominis seu filii hominis natura*

et v. v.

2. *natura humana fieret λόγος seu filii Dei natura*

i. e.

1. *Homo seu Filius hominis haberet naturam diuinam*

et

2. *λόγος seu Filius Dei haberet naturam humanam*

seu

1. *Homo item Filius hominis esset Deus*

et

2. *λόγος seu Filius Dei esset homo seu filius hominis.*

Has enim sacra scriptura propositiones nobis sistit, e. g.

Homo est Deus 1 Cor. XV. 47.

Vbi ὁ δεύτερος ἄνθρωπος, i. e. redemptor, secundum humanam naturam, seu homo, esse dicitur κύριος ἐξ ὁρᾶν seu verus Deus.

Filius

Filius hominis est Filius Dei viuentis
Matth. XV. 13. 16.

Vbi quaestionis, *quem dicunt esse filium hominis*, subiecto, i. e. τῷ filius hominis, adiungit Petrus praedicatum, *filius Dei viuentis*, cum respondet, *tu es filius Dei viuentis*.

Natum ex te (Maria) sanctum, i. e. *filius Mariae seu hominis, vocabitur filius Dei*
Luc. I. 35.

i. e.

Filius Mariae est Filius Dei.

Quae quidem propositiones valent reciproce, atque reciprocae hae propositiones nituntur quoque hisce expressionibus S. scripturae :

λόγος seu *Filius Dei est factus caro seu homo*, Io. I. 14.

Nam si Filius Dei factus est homo, ille quoque est homo, adeoque haec valet propositio :

Filius Dei seu λόγος est homo.

Quod innuunt quoque effata sequentia :

Filius Dei est natus e semine Davidis
Rom. I. 3. ;

Deus est manifestatus in carne 1 Tim. II. 16.

Filius Dei est particeps factus carnis et sanguinis, sicut pueri Ebr. II. 14.

Filius Dei assumpsit semen Abrahae Ebr. II. 16.

1. Sanctificatio humanae redemptoris naturae, quae per ἐπέλευσιν Spiritus sancti est peracta, dici-

dicatur quoque *unctio humanae redemptoris naturae*, unde hic vocatur *unctus*, מָשִׁיחַ seu *Messias, Christus*: De *unctione* hac conferri possunt *loca* Psalm. II. 6. XLV. 8. LXXXIX. 21. Ies. XI. 1. 2. LXI. 1 Dan. IX. 24 - 26. Luc. IV. 18. 21. Io. I. 41. III. 34. Act. X. 38. Col. I. 19. II. 9. De *typo* legi possunt *dicta* Exod. XXIX. 7. XL. 13. 15. Leu. IV. 3. 5. 16. XV. 32. XXI. 10.

2. Per δύναμιν ὑψίστης diuinam redemptoris naturam seu λόγον et Filium Dei intelligi debere, contextus suadet et vocum significatio. Nam Mariae angelus vers. 30. annunciauerat, quod utero sit conceptura atque paritura filium et cet. vers. 34. responderat angelo Maria, quo pacto fiet istud, quum ego virum nesciam? regerit angelus vers. 35. te spiritus S. inuadet et supremi vis obumbrabit te, atque tum subiungit, ideoque sanctus iste partus dicetur Dei Filius. Sic ergo ex angeli dictis posterioribus refutatio obiectionis, a Maria prolatae, itemque ratio erit eruenda, cur τὸ γεννώμενον ἅγιον vocari debeat υἱὸς Θεῶ. Si ἐπελευσὶς Spiritus sancti atque ἐπισκίασμός virtutis altissimi eodem sensu explicantur, vt actum denotent, quo spiritus S. humanam Christi naturam produxit atque sanctificauit: hinc quidem Mariae dubium, quod obiecerat, corrui; nam quod modo naturali posse fieri recte negauerat Maria, illud per miraculum, quod Spiritui S. adpropriatur oeconomice, fieri posse ostendit angelus. Sed cur sanctus ille

ille partus adpellari debeat Filius Dei, nondum adparet atque orationis nexus hoc respectu plane hiat, quem tamen postulat particula διὸ, ab angelo adhibita in iis, quae ultimo loco subiunguntur, διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται υἱὸς Θεοῦ. Quod si vero per ἐπέλευσιν Spiritus sancti elaboratio et sanctificatio miraculosa humanae Saluatoris naturae in vtero Mariae intelligatur; ἐπισκiasμός vero δυνάμεως ὑψίστης per praesentiam et operationem plane singularem τῷ λόγῳ seu essentiae diuinae, quatenus determinatur ab hypostasi secunda, explicetur: tum toti textus cohaerentiae fit satis; nam per ἐπέλευσιν πνεύματος ἁγίου *dubium Mariae remouetur*, in ἐπισκiasμῷ autem ac *inhabitatione virtutis altissimi*, seu Filii Dei, *ratio est sufficiens, cur partus ille sanctus adpellari debeat Filius Dei.* Praeterea *Filius Dei alibi vocatur δυνάμις Θεοῦ seu ὑψίστης* 1 Cor. I. 24. atque *obumbratio seu praesentia, gratiae plena, quam optime conuenit in naturam Saluatoris diuinam, quatenus in humanam operatur*, atque hanc παντὶ τῷ πληρώματι τῆς Θεότητος implet. Quapropter haec posterior interpretatio, quae vocum significationi vsuique et contextui respondet accuratissime, est praefenda priori.

§. CCCCXLI.

Quatenus vnum *ens* operatur in alterum, eatenus *alteri unitum* dicitur *reali unione*: pro eo quoque, ac quidquam agit in alterum,

Λόγος
est
unitus
naturae
humanae.

rum, ita alteri unitum dici potest. In entibus finitis actio semper habet reactionem aequalem: unde *unio realis entium finitorum exsurgit per mutuam unius in alterum actionem.* Deus autem est independens, eoque ab altero pati non potest: per consequ. *Deus non potest creaturis uniri, nisi per suam in creaturas actionem, non vero per reciprocam creaturarum actionem in Deum.* Prout igitur *Deus* agit in creaturas, ita *creaturis* dicitur *unitus, modo vel generali vel speciali.* Sic ergo essentia diuina, quatenus a secunda persona determinatur, quum modo plane singulari operetur in naturam illam humanam, quae in utero Mariae formata atque sanctificata fuit a spiritu S. (§. praec.): *natura diuina, per hypostasim τῆς λόγῃ determinata, modo plane singulari est unita naturae illi humanae.*

Quid
περιχωρησις

I. Operatio haec naturae diuinae in humanam adpellatur quoque ΠΕΡΙΧΩΡΗΣΙΣ seu immeatio actiua, quae vox DAMASCENO adscribitur de orthod. fid. Lib. III. c. 7., qua natura diuina humanam perficit cum eaque tota se totam perfectione essentiae communicat, ut nihil detur humanitatis, quod expers sit Deitatis. Quod Col. II. 9. ita exprimitur, ut in Christo πάν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος, i. e. *complexus operationum diuinarum seu attributorum ενεργητικῶν, σωματικῶς κατοικεῖν* dicatur, i. e. *in corpore eius seu natura humana, tamquam in proprio domicilio, sedem fixisse.*

2. VNITIO hic vulgo dicitur extraordinaria operatio prima, quam λόγος in naturam humanam, in vtero Mariae conceptam, ita exeruit, vt Filius Dei venerit in communionem naturae humanae et Filius Mariae venerit in communionem naturae diuinae, seu vt communicatio naturae diuinae cum humana et humanae cum diuina sit facta: VNIO autem adpellatur operatio ista plane peculiaris, quam exerit λόγος in humanam illam naturam, continuata ac perdurans.

Quid
vnitio,
vnio
λόγος
cum
natura
humana.

3. Id, quod in vnitione et vnione patitur, dicitur SVBIECTVM VNITIONIS et VNIONIS, iam vero natura diuina numquam pati potest, adeoque nec in vnitione aut vnione: per consequens *sola natura Christi humana est subiectum vnitionis et vnionis; licet utraque sit verum extremum vnitionis et vnionis.*

Quid
subiectum
vnitionis
et
vnionis.

4. Operationem, qua diuina Christi natura, per subsistentiam λόγος determinata, se vniit humanae, miraculosam esse, seu ex creatis viribus, quatenus agunt secundum leges, ipsis a Deo praescriptas, per se patet: quare *vnitio et vnio personalis est supernaturalis.*

Vnitio
et
vnio
haec est
supernaturalis.

§. CCCCXLII.

Plura, quatenus inter se vniuntur, eatenus vnum constituunt: quapropter λόγος seu persona diuinitatis secunda atque homo, in vtero Mariae conceptus, propter vnionem, quae inter illos intercedit (§. praec.), vnum constituunt, ex humana diuinaque natura com-

Hinc
vnum
fit
compositum.

compositum, quod iam adpellatur a natura diuina, *Deus, Filius Dei* et cet., iam a natura humana, *Homo, Filius Mariae, Semen Davidis, Filius hominis* et cet., iam ab vtraque, *Christus, Messias, Iesus, Saluator, Redemptor, Θεάνθρωπος* et cet.

Ex
entibus
completis.

1. Natura humana, per se spectata, est **ENS COMPLETUM** seu per se et essentiam suam non ordinatum ad aliud constituendum; natura diuina, per hypostasim secundae personae determinata, itidem est ens completum: quapropter *compositum illud, quod oritur ex naturae humanae diuinaeque unitione atque perdurat in unione utriusque naturae, duobus constat entibus completis.*

Unitio
personalis
facta
ὑπερσύνθεσις:

2. Natura diuina fieri non potest ens finitum, adeoque nec mutari in naturam humanam, cum diuina sit per essentiam infinita; natura quoque humana mutari non potest in diuinam, cum duo entia infinita existere non queant: quapropter *unitio atque unio duarum in Christo naturarum obtinet sine mutatione unius naturae in alteram* seu **ΑΤΡΕΠΙΤΩΣ.**

ἁπορριψίτως. 3. **COMMIXTIO** locum habet, si unius entis minimae partes cum alterius entis partibus minimis ita componuntur, ut hinc tertium exfurgat, modo compositionis a duobus prioribus diuersum. Iam vero natura diuina non constat partibus, adeoque nec illius partes cum alterius entis partibus certum compositionis modum, qui commixtionem constituat, possunt producere; imo ne anima quidem natu-

naturae humanae constat partibus, ut vnita alteri aliquam inferat miscelam: quare *vnitio* atque *vnio diuinae humanaeque in Christo naturae non obtinet per vtriusque commixtionem* seu fit ΑΣΤΓΧΤΤΩΣ.

§. CCCXLIII.

Quod in vnione agit, determinat alterum in existendo, eoque illud, *quod in vnione patitur, eatenus non habet completam existentiam seu subsistentiam* (§. 406., adeoque, intellectu licet praeditum sit, *non tamen est persona* (§. cit.). Quodsi ergo contingat, ut duo entia finita uniantur; alterum in alterum agit et vtrumque ab altero patitur: per consequens *neutrum in illa vnione habet subsistentiam*. Compositum vero, hinc oriundum, potest sine determinatione alterius entis agere, adeoque hoc respectu complete existere seu *esse suppositum* atque *persona*, si intellectum habeat (§. cit.). *Humana Christi natura* in vnione cum diuina patitur (§. 441.), adeoque eatenus *amittit subsistentiam et personalitatem*; ΛΟΓΟΣ vero pati non potest in illa vnione (§. cit.), adeoque *non amittit nec amittere potest suam subsistentiam et personalitatem*: quapropter *Christus*, quatenus constat natura diuina atque humana, est *vna tantum persona*. Vnitio atque vnio duarum in Christo naturarum efficit vnum aliquod compositum (§. 42.), idque est persona: per consequens, ex vnitione ac vnione hac, vna resultat persona Christi

Compositum
illud
est
persona
vna
composita.

ἴσι συνθετος seu Christus Θεανθρωπος, qui est *terminus vnitionis et vnionis qui.*

Cur
vnitio,
vnio
haec
vocetur
personalis.

1. Quoniam duae naturae, diuina atque humana in Christo vnitae, in vnā personam coaluerunt: *vnitio* atque *vnio* istarum naturarum vocatur *personalis* (conf. §. 441. schol.): adeoque non respectu extremorum, quae sunt naturae, sed ratione vinculi et rationis vniendi, item respectu termini ad quem. Sic *VNITIO* quoque ista *personalis* describitur, quod sit naturae in Christo humanae atque diuinae in vnā personam coalitio, item humanae Christi naturae in personam τῷ λόγῳ adsumptio: *VNIO* vero, quod sit humanae Christi naturae in communicata secum hypostasi permanſio.

Natura
humana
semper
ἀνυπόστατος
fuit.

2. Vnio facta est primo momento, quo humana Christi natura in vtero Mariae, operatione Spiritus miraculosa, seu ἐπελεύσει πνεύματος ἁγίου, est concepta, quoniam huic ἐπελεύσει simul iungitur ἐπισκiasμός δυνάμεως ὑψίστης, seu gratiosa operatio et vnio Filii Dei; per vnionem vero personalem natura humana amisit subsistentiam et personalitatem: quapropter *humana Christi natura a primo ortus sui momento fuit ἀνυπόστατος*, seu *sine propria hypostasi*, atque facta est ἐνυπόστατος seu *substitit in hypostasi naturae diuinae*. Quod alii sic exprimunt: *humana Christi natura habet a diuina, vt reuera sit persona.* (Conf. §. 440. schol. 3.).

3. Vni-

3. Vnitio facta est a primo naturae humanae conceptionis momento (§. 440. coll. nro. 2. praec), cur quoque vnio duarum naturarum dissoluatur vmquam, nulla neque in ipsis naturis, quatenus cognoscuntur, neque in reuelatione exstat ratio; e contrario finis huius vnitionis et vnionis atque opera, quae persona Christi ad redemptionem generis humani perpetrare debet, postulant perpetuitatem humanae diuinaeque naturae vnionis, eaque a S. scriptura adseritur: hinc *vnio illa personalis ita obtinet, vt nullo vmquam tempore dissoluatur, seu ἀδιάλειπτος.*

Vnio
ἀδιάλειπτος
facta.

4. Nomina, quae de hac persona Christi composita adhibentur, iam audiunt concreta personae, iam concreta naturarum; iam abstracta personae, iam abstracta naturarum: quod vt clarius intelligatur, sequentia notari poterunt. CONCRETVM vocatur terminus, qui illa, quae in aliquo sunt coniuncta, seu concreta quasi, exprimit simul: ABSTRACTVM vero dicitur terminus, qui ex iis, quae in aliquo sunt coniuncta, quoddam vel quaedam exprimit separatim seu abstrahit aliqua ex coniunctis atque ea separatim repraesentat. In persona Christi coniungitur 1.) personalitas, 2.) natura diuina, 3.) natura humana: omnes ergo termini, qui simul significant personam, quae naturam habet diuinam atque humanam, omnia exprimunt, quae in persona Christi coniunctim existunt, ideoque sunt CONCRETA PERSONAE, vt Christus, redemptor, Θεάνθρωπος, Immanuel et cet.; qui vero ter-

Quid
concreta,
abstracta
personae:
naturarum.

mini personam denotant atque alteram naturam, vel humanam vel diuinam, illi quaedam coniunctorum in persona Christi separatim exprimunt, adeoque sunt **ABSTRACTA PERSONAE**, vt Filius Dei, Deus, si pro filio ponitur, Filius Mariae, Filius Dauidis, Filius hominis, homo et cet. Ad naturam vero Christi vtramuis adiungenda est personalitas, si ea simul debent fisci, quae se inferunt, adeoque sunt **CONCRETA NATURAE** vel diuinae vel humanae, vt illi termini, qui abstracta personae adpellantur, e. g. Filius Dei, Deus et cet. sunt concreta naturae diuinae; Filius Mariae, Filius Dauidis, Filius hominis et cet. sunt concreta naturae humanae: his opponuntur **ABSTRACTA ALTERVTRIVS NATURAE**, quae naturam, a personalitate separatim cogitatam, exprimunt, vt diuina natura, diuinitas, quae vocantur abstracta naturae diuinae; porro humana natura, humanitas, quae audiunt abstracta naturae humanae.

§. CCCCXLIV.

Propositiones, supra (§. 440.) allatae, *homo est Deus* aut *Deus est homo*, itemque hisce aequipollentes, sui rationem proximam habent in communicatione et communionem duarum in Christo naturarum, rationem vero remotiorem in vnitione et vnione personali: per conseq. *vnionem personalem explicant* ac *vocantur personales*. Quod sint *inusitatae*, ex harum patet definitione

Quaenam
propositio-
nes
personales,
quae
sunt
inusitatae,
reales,
propriae.

tione (Log. §. 438.). Sed quoniam vnitio et vnio perionalis, itemque communicatio et communio naturarum, qua nituntur, est realis, itemque syllogismi expositorii, quibus probantur,

Christus est Deus;

Christus est homo: ergo

Homo est Deus

item

Christus est homo;

Christus est Deus: ergo

Deus est homo,

praemissas habent reales et proprias: illae propositiones personales sunt reales et propriae, non tropicae nec cum ἀλλοιώσει, exclusiua personae, explicandae.

1. *Ad personales quoque reducuntur syllogismorum superiorum expositiorum praemissae seu propositiones, in quibus de concretis personae concreta alterutrius naturae enunciantur:* in eo tamen ab his distinguuntur, quod immediate non inferant communicationem et communionem, nec vnitionem atque vnionem naturarum, sed proxime ex subiecto concipiantur, cui formaliter praedicatum competit, remote autem ad vnitionem et vnionem naturarum sit recurrendum, si ratio sit reddenda, cur talis persona, quae loco subiecti ponitur, existat.

Quaenam
reducantur
ad
personales.

2. *Ad propositiones tamen personales non pertinent propositiones,*

Quaenam
minus.

Λόγος est humanitas seu natura humana

vel

Humanitas seu natura humana est λόγος: *nam* propositiones hae sunt falsae, cum abstractum naturae humanae non inferat formaliter personam, vi cuius λόγος cum eadem habet convenientiam, adeoque nulla sit ratio convenientiae inter naturam humanam atque λόγον, quae tamen ad propositionem affirmantem veram requiritur. *Nec probari possunt illae propositiones ex lo. I. 14:* quoniam σὰρξ ibidem non significat naturam humanam, sed hominem, per synecdochen partis pro toto.

§. CCCCXLV.

Quid
idiomata
naturae
humanae:
diuinae.

IDIOMATA seu PROPRIETATES HUMANAE aut DIVINAE NATURAE h. l. notant in latiore significato quodlibet praedicatum, quod alterutri naturae ita competit, ut alteri, per se spectatae, non possit tribui, siue alias isti naturae competat necessario siue tamquam modus aut analogon modi. E. g. *sentire, intellectum habere finitum*, aequae sunt *idiomata naturae humanae*, ac *sitire, dormire, vulnerari, mori, sepeliri*: item *omniscium, omnisapientem, omnipotentem esse* aequae sunt *proprietates naturae diuinae*, ac *creare, conservare et gubernare mundum*.

§. CCCCXLVI.

Quid
communica-
tio,

Quoniam naturae in Christo propter unionem personalem eam habent communica-

catio-

cationem et communionem, vt natura hu-
mana fit filii Dei natura atque diuina fit
filii hominis natura (§.440. sqq.: *filius quo-*
que Dei habet idiomata naturae humanae at-
que filius hominis habet idiomata naturae
diuinae. Item propter vnionem personalem
natura diuina operari potest in communione
humanae, vt hinc oriantur opera Θεανδρικά,
feu quae et ex actione diuinitatis propria
et ex actione naturae humanae naturali,
quo pertinet huius passio, dependent, ad-
eoque natura vtraque aliquid sibi propri-
um conferat ad haec opera, quae dicun-
tur ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ. Vbi quidem ἀπο-
τελέσµασι natura diuina non potest agere, ni-
si adsumta humana: in aliis vero tantum li-
bere simul adhibet humanam, quae per essen-
tiam ἀποτελέσµατος non requiritur. Quod,
propter vnionem personalem atque hinc
oriundam communicationem naturarum, v-
nius naturae idiomata conueniant alteri na-
turae, adpellatur COMMVNICATIO at-
que COMMVNIO IDIOMATVM, quo
nomine insignitur quoque vnita vtriusque
naturae operatio ad producenda ἀποτελεσ-
µατα.

communio
idio-
matum.

§. CCCCXLVII.

IDIOMATA NATURAE DIVINAE
distinguuntur in OPERATIVA seu ενεργ-
γητικά et QUIESCENTIA seu ἀνενεργητα
(met. §. 881.). Cum igitur per vnionem
diuinae humanaeque naturae persona ex-

Quaenam
ad
idiomata
vtriusque
naturae
referantur.

in
hac
communica-
tione.

surgere debeat, quae sufficientes haberet vires ad opus redemptionis perficiendum, eoque ad harmoniam inter Deum atque homines reparandam (conf. §. 106. sqq. 139.): *idiomata potissimum diuina operativa communicata oportet cum natura humana*, quae vim adderent humanae, ut haec operationes, quae ad redemptionem requirebantur ab eadem, perficere posset. Quemadmodum *proprietates quoque Dei quiescentes* non conueniunt in naturam humanam: adeoque *cum natura humana communicari non queunt*. Porro natura Christi humana a prima origine sua fuit sanctificata seu vncta a Spiritu S. (440. sch. 2.), per conseq. ab iis hominum imperfectionibus fuit separata, quae ad opus redemptionis praestandum non pertinebant; ad haec diuina τὸ λόγος natura sic erat vnita cum humana, a primo conceptionis momento, ut communicatio et communio naturae diuinae atque idiomatum diuinorum cum humana obtineret, eoque humana Christi natura haberet omniscientiam, omnisapientiam, infinitam benignitatem, omnipotentiam, eaque propter sanctissimam voluntatem (§. praec.) quare *humana Christi natura semper fuit per se immunis a peccato cuiusque consuetariis*, e. g. inclinatione ad mortem naturali (conf. Io. X. 17. 18. Rom. VI. 23.) aliisque poenis peccatorum; per conseq. *peccatum, item inclinatio ad mortem naturalem et cet. non pertinent h. l. ad idiomata*

mata naturae humanae. Interea suscipere debuit in se redemptor hominum peccata horumque poenas sustinere vicario nomine, ut inferiora docebunt: quapropter defectus illi naturae humanae, qui ad calamitates tolerandas malaque physica seu poenas peccatorum perpetiendas requirebantur, inter idiomata naturae humanae sunt connumerandi.

§. CCCCXLVIII.

Quoniam *propositiones*, in S. scriptura obviae, *quae communicationem hanc idiomatum innuunt*, sunt in varia adhuc differentia: *Theologi illos in certas redegerunt classes*, quae GENERA COMMUNICATIONIS IDIOMATVM audiunt, ut, earum diversitate distinctius ob oculos posita, errores in hoc dogmate clarius in lucem protraherent illisque pressius contradicerent.

Cur genera communicationis idiomatum constituantur.

Plerumque tres hic classes constituunt: in quarum tamen enumeratione non eundem servant ordinem omnes; nos eum sequemur, qui a plerisque est receptus.

§. CCCCXLIX.

Primo scilicet de concreto alterutrius naturae idiomata alterius naturae enunciantur, quae propositiones PRIMVM formant GENVS COMMUNICATIONIS IDIOMATVM et a primis purioris doctrinae instauratoribus, ut a PHILIPPO MELANCHTONE, solum fuit

Primum.

traditum et adpellatum *communicatio proprietatum*, κατ' ἐξοχὴν sic dicta.

Hae propositiones sunt Nestorii erroribus oppositae potissimum.

§. CCCCL.

Cuius
duae
species.

In hoc genere *et* de concreto naturae humanae enunciantur idiomata diuina, quae dicitur ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ seu *prima species* huius generis: *et* de concreto natura diuinae praedicantur proprietates hominum, quae dicitur ΙΔΙΟΠΟΙΗΣΙΣ seu *secunda species* primi generis,

Exempla κοινωρίας τῶν Θείων.

Filius hominis descendit de caelo Io. III. 13.

Filius hominis, ante ascensionem (visibilem) in caelum, fuit in caelo Io. VI. 62.

Exempla ἰδιοποιήσεως

Filius Dei genitus est ex muliere Gal. IV. 4.

Deus est factus visibilis, sicut homines I Tim. III. 16.

Filius Dei est mortuus Rom. V. 10.

Filius Dei proprius est traditus pro nobis (in mortem) Rom. VIII. 32.

Deus fudit sanguinem Act. XX. 28.

Dominus gloriae est cruci affixus I Cor. II. 8.

Auctor vitae est interfectus Act. III. 15.

§. CCCCLI.

Particulae
hic
locum
habent
distinctivae.

Toti quidem personae, ab vna natura denominatae, in hoc genere communicationis idiomatum tribuuntur *proprietates alterius naturae* (§. 450. sq.): *uni tamen naturae*

turae conueniunt formaliter, quo referunt, si, per determinaciones huius vniuersi naturales subiecti, locum inueniant, ad quod indicandum praedicatis hisce et a S. scriptura et a Patribus adiiciuntur particulae diacriticae, e. g. ἐν, ἐκ vel ἐξ, διὰ, κατὰ. Quae particulae praedicatum non diuellunt a persona, sed tantum faciunt ad distinguendum: vnde in hoc genere communicationis idiomatum sumuntur specificatiue, non reduplicatiue illamque naturam determinant, secundum quam praedicatum subiecto competit formaliter. Exemplum huius determinationis occurrit Rom. I. 3.

Filius Dei factus est ex semine Dauidis
κατὰ σάρκα.

Extra primum genus communicationis idiomatum in hisce propositionibus particulas illas, salua veritate, explicari posse reduplicatiue, non negatur. E. g.

Filius hominis, qua Deus, est omnipotens, hunc sensum habere potest

Filius hominis, quia est Deus, est omnipotens.

§. CCCCLII.

Propositiones huius generis declarari possunt syllogismis expositoriis, v. g.

Christus est omnipotens,
Christus est homo: ergo
Homo est omnipotens.

Item Christus est mortuus,
Christus est Deus: ergo
Deus est mortuus.

Propositiones illius
sunt
reales
et
propriae.

In

In quibus quoniam praemissae sunt reales et propriae, eoque sine ἀλλοιώσει exclusiua personae intelligendae, *conclusiones* etiam, quae primum hoc genus communicationis constituunt, *erunt reales et propriae*, adeoque sine illa ἀλλοιώσει explicandae.

1. *Diuinitas* quidem *secundum se* *mori* aut *pati* *non potest*, *sed* hoc non obstat, quo minus realiter et proprie *Filius Dei mortuus passus-que dici* *queat*: vt enim supposito realiter et proprie actio vel passio competat, non necesse est, vt ei secundum illam formam, a qua tunc denominatur expresse, insit; sufficit, vt secundum aliam formam, quam reuera habet suppositum, huic conueniat. Quod patet ex variis propositionibus, alias vsitatis, e. g. *musicus aedificat, architectus cantat* et cet.

2. Hinc quoque declarationem accipit, quo sensu haec propositio,

tantum humanitas Christi est passa,
veritati congruat: *quatenus* scilicet diuinitatem, tamquam subiectum quo, excludit atque Filium Dei in humanitate, non in Deitate, passum esse notat, *vera* est; *quatenus* vero ipsam Filii Dei personam excludit filiumque Dei passum esse negat, pro *falsa* est habenda.

§. CCCCLIII.

Quaenam
propositio-
nes ad
rimum
genus
referantur.

Ad primum genus communicationis idiomatum aliqui Theologorum pertinere censent illas quoque propositiones, in quibus de concreto personae idiomata alterutrius naturae prae-

praedicantur, quae propositionum species dicitur speciatim ΑΝΤΙΔΟΣΙΣ. *Exempla harum propositionum* passim exstant in S. scriptura, vt

Christus est, antequam fieret Abraham
Ioh. 8. 58.

Christus est tentatus a Iudaeis in deserto
1 Cor. X. 9.

Christus est natus a Dauide Matth.
XXII. 42.

Christus est ex lumbis Dauidis κατὰ σάρκα
Act. II. 5.

Christus est ex Patribus κατὰ σάρκα
Rom. IX. 5.

Christus est passus σαρκὶ 1 Petr. IV. 1.

Conuenientiam harum cum propositionibus primi generis communicationis idiomatum, vi cuius ad primum illud genus pertinere dicuntur, in eo potissimum quaerunt, quod

1.) *ex vniue personale profluant mediate*; nam hinc oritur persona Θεάνθρωπος proxime atque porro in persona Θεάνθρωπος ratio est praedicatorum, qualia in primo genere communicationis idiomatum obtinent:

2.) *ratione alterius naturae non sint formales*:

3.) *ex hisce concludi, adeoque illis substitui, queant propositiones, quae proprie ad primum genus communicationis idiomatum pertinent*:

4.) *particulae distinctivae hic aequae obtineant*, ac in propositionibus, quae primum

mum genus communicationis idiomatum constituunt.

Sed accuratiores recte putant, magis observare illos naturam communicationis idiomatum, qui superiores modo propositiones, (§.450.) allegatas, ad primum genus communicationis idiomatum stricte proprieque referunt: nam convenientiae illae non explent requisita primi generis omnia, praecipue cum potiores, ut de praedicatione, ex altera parte non formali, et de particulis diacriticis in hanc quoque propositionem, homo est mortalis, quadrent; quae tamen propositio ad primum genus communicationis idiomatum, confessione omnium, non pertinet. praeterea ex propositionibus personalibus concludi, adeoque his substitui, possunt propositiones primi generis communicationis idiomatum, item propositiones personales in unione personali habent sui rationem atque non sunt formales: nec tamen propter has convenientias ad primum illud genus referuntur. Ad primum quoque genus communicationis idiomatum aliqui reducunt illas propositiones, in quibus de alterutrius naturae concreto idiomata illius ipsius naturae enunciantur, ut

Filius Mariae est mortuus, passus et cet.

Filius Dei est omniscius, omnipotens et cet.; in propositionibus, uti exprimuntur; quia, ratione sensus, subiectum harum propositionum denotet personam

συυθετον, eoque aequipolleat concreto personae:

sed hic nulla plane adparet ratio, cur ad primum genus pertinere debeant; quapropter rectissime hinc excluduntur.

§. CCCCLIV.

Si in hoc et sequenti genere communicationis idiomatum Christus homo participare dicitur proprietates naturae diuinae atque Christus Deus participare idiomata naturae humanae: *proprietates vnus naturae non fieri queunt proprietates alterius, cum rerum essentiae, eoque et proprietates, quae hinc fluunt, eo sensu sint incommunicabiles, quo essentia aut proprietas vnus rei fiat essentia ac proprietas alterius rei. Quamquam igitur idiomata alterutrius naturae numquam fiant proprietates alterius naturae: hoc tamen nihil impedit, quo minus proprietates vnus naturae alteri vere et realiter conueniant, tamquam modi vel modorum analogi.*

Quomodo
pro-
prietates
alterutrius
naturae
alteri
conueniant
naturae.

§. CCCCLV.

Per communicationem naturarum natura diuina facta est hominis natura (§. 440. fqq.). Cum vero diuina natura non possit a suis perfectionibus et idiomatibus separari: *Christus homo per communicationem naturae diuinae accepit quoque idiomata diuina et haec de illa vere enunciantur, tamquam in eadem habitantia Coll. II. 9. Praeterea*

Secundum
genus
communica-
tionis
idiomatum.

terea passim in S. scriptura Christo perhibentur data *αὐχήματα* atque idiomata diuina. Sic Matth. XXVIII. 18. Christus, *ἐδόθη μοι*, inquit, *πᾶσα ἐξουσία ἐν ὁρατῷ καὶ ἐπὶ γῆς*, i. e. omnipotentia: item Io. V. 27. *et potestatem dedit* (scil. Deus Pater vers. 26) illi (scil. Filio, vers. cit.) *habendi quoque iudicium*, quod vel quatenus (ὅτι) *filius hominis est*; ad iudicium vero, de omnium hominum factis habendum, requiritur omnis scientia atque iustitia infinita, eoque omnis sapientia et infinita benignitas, per consequ. perfectiones illae diuinae omnes datae sunt Christo: item Eph. I. 20. sqq. *imperium in omnes creaturas*, praecipue *regimen ecclesiae*, datum Christo *repraesentatur*, postquam e mortuis fuit suscitatus; quae gubernatio vniuersi generatim, atque ecclesiae speciatim, perfectiones Dei *ἐνεργητικὰς* praestruit sibi omnes: item Phil. II. 9. sqq. *adoratio seu cultus religiosus Christo concessus* legitur conf. Io. V. 23. Hic in tempore perfectiones diuinae, expressis verbis, datae dicuntur Christo; sed diuina Christi natura easdem ab aeterno possedit, nec eidem in tempore dici possunt concessae: quapropter *humana Christi natura hic vnice intelligi poterit*, cui data sint illa *αὐχήματα*. Quodcumque autem humanae Christi naturae datum est, illud habet eidemque vere inest, adeoque de illa vere potest praedicari: quare *praedicari queunt diuina idiomata in concreto*, seu quatenus illud simul innuunt,

innuunt, cui insunt, *de humana Christi natura, in abstractione praecisionis*, non vero separationis, *considerata*, i. e. de humana Christi natura, quatenus abstracte concipitur. *Alibi quoque humanae Christi naturae tribuuntur idiomata diuina*, v. g. Io. VI. 48. *sq. carni et sanguini Christi*, i. e. humanae illius naturae, adscribitur *vis, aeternam vitam conferens*, quae Deo soli competit I Pet. I. 5. V. 10. (conf. §. 124. *sq.*): *item sanguis Christi* (humana Christi natura) *nos puros reddere* dicitur *ab omni peccato* I Io. I. 7. conf. Matth. IX. 2. *sq.*, quae purgatio a peccatis et remissio peccatorum de-nuo est propria Dei (conf. §. cit.). Hinc oriundae propositiones constituunt **SECUNDVM GENVS COMMUNICATIONIS IDIOMATVM**, quarum adeo *subiectum est*, *quod ad sensum, abstractum naturae humanae*, in vnione cum diuina spectatae, siue, *quod ad expressionem, sit abstractum naturae humanae*, siue *concretum illius aut personae*.

Exempla secundi generis communicationis idiomatum esse possunt sequentia.

Caro aut sanguis Christi, seu humana eius natura, praestat hominibus vitam I Pet. I. 5. V. 10., **mundos reddit, qua naturam humanam, illos a peccatis** I Io. I. 7.

Filius hominis habet potestatem peccata remittendi Marc. II. 10.

Reuschii Intr. in Theol.

D d d

Fi-

Filio hominis, qua naturam humanam, competit potestas iudicium habendi Io. V. 27.

Christus, qua homo, habet omnipotentiam Matth. XXVIII. 18.

Adpellatio-
nes
aliae
huius gene-
ris.

I. Secundum hoc genus communicationis idiomatum adpellatur a patribus graecis ΒΕΛΤΙΩΣΙΣ, ΜΕΓΑΛΗ ΠΡΟΣΘΗΚΗ, ΜΕΤΑΔΟΣΙΣ ΚΑΙ ΜΕΤΟΧΗ ΘΕΙΑΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΩΣ, ΜΕΤΑΛΗΨΙΣ ΘΕΙΑΣ ΑΞΙΑΣ, ΘΕΩΣΙΣ, ΑΠΟΘΕΩΣΙΣ: aliis placet VΝCΤΙΟΝΙS nomen ex Psalm. XLV. 8. Act. X. 38.; item ΤΠΕΡΤΨΩΣΙΣ vocatur, nec non ΧΑΡΙΣΜΑ ΟΝΟΜΑΤΟΣ ΤΟ ΤΠΕΡ ΠΑΝ ΟΝΟΜΑ ex Phil. II. 9., ΕΙΣΟΔΟΣ ΕΙΣ ΔΟΞΑΝ Luc. XXIV. 26.; Latinis plerumque audit COMMUNICATIO MAIESTATIS, itemque GENVS MAIESTATICVM: non eo sensu, quod in primo genere non communicata sumatur maiestas; sed quod in secundo genere tantum sit communicata maiestas diuina cum naturae humanae abstracto, in primo autem cum diuina Christi natura communicatae quoque concipiantur infirmitates naturae humanae.

Quando
coeperit
explicari di-
stinctius.

2. *Propositiones, quae secundum genus communicationis idiomatum constituunt, distinctius explicari coeperunt a BRENTIO, CHEMNITIO, HESHVSIO eo tempore, quo aliqui, cum natura Christi humana dona tantum finita esse communicata per vnionem perso-*

personalem et naturarum communionem, contenderent.

3. Ex natura communicationis idiomatum patet, *maiestatem hic denotare ea praedicata, quae facta demum vnione personali atque communicatione naturarum obtinent et quae humanae Christi naturae possunt vere conuenire.* Quamquam igitur *subsistentia* τῆς λόγῃ ad maiestatem pertineat diuinam; *hoc tamen loco non intelligitur*: cum illius communicatio constituat vnionem personalem, adeoque hanc non sequatur. Item *esse Deum seu Filium Dei* pertinet quidem ad diuinam maiestatem, sed in secundo genere communicationis idiomatum sub nomine maiestatis non venit: quoniam natura Christi humana aut Christus secundum naturam humanam non esse potest proprio sensu Deus aut Filius Dei seu ab aeterno ex substantia Patris prognatus et Patri ὁμοούσιος (conf. §. 428. sqq.).

Quid
ad
maiestatem
hic
referatur.

4. Illae proprietates diuinae, quae naturae Christi humanae conueniunt, ideo illi tribuuntur, quoniam natura diuina περιχάρησιν exercet seu habitat in humana (per paragr.): vnde *perfectiones diuinae, quae competunt humanae, sunt τῆς λόγῃ idiomata, quae tamen humanae Christi naturae vere conueniunt, quia vi vnionis personalis insunt eidem seu in illa habitant (§. 455.).* Quod libri ecclesiae euangelicae symbolici p. 778. edit. Rechenberg. sic enunciant. *Sentimus et docemus, quod humana in Christo natura maiestatem illam ac-*

Quomodo
Dei
maiestas
conueniat
naturae
humanae.

ceperit secundum rationem hypostaticae unionis, videlicet, quod cum tota diuinitatis plenitudo in Christo habitet, non quemadmodum in sanctis hominibus et angelis, sed corporaliter (Col. II. 9.); ut in proprio suo corpore, etiam omni sua maiestate, virtute, gloria, operatione, in adsumta humana natura, liberrime (QUANDO ET QVOMODO CHRISTO VISVM FVERIT,) luceat, et in ea, cum ea et per eam, diuinam suam virtutem, maiestatem et efficaciam exerceat, operetur et perficiat.

An
omniprae-
sencia sit
communi-
cata.

5. Actiones Christi huic conueniunt ceu personae; in persona autem filii Dei subsistit natura humana propter unionem personalem (§. 443.): adeoque Filius Dei nullibi agit, nisi in vnione cum natura humana seu determinatus per naturam humanam. Vbi vero aliquid agit, ibi est quod ad substantiam praesens, quia non datur actio in distans. Quapropter cum Filius Dei per infinitatem vis suae, seu essentiae diuinae, vbique agat, seu omnipraesens sit; vbique etiam vnita sit λόγῳ natura humana: *humana Christi natura erit quoque omnipraesens, i. e. diuina Christi natura nullibi agit, separata ab humana, seu non vnita humanae in illo πᾶσι.* Quod etiam sequenti patet ratione. Si persona Filii Dei foret alicubi praesens seu ageret, vbi non foret vnita humanae: in illo πᾶσι persona Christi foret diuisa atque separata ab humana Christi natura, adeoque per diuersa πᾶσι diuideretur, seu discerperetur quasi, hypostasis filii

fili Dei, quod est absurdum et pugnans cum Dei simplicitate atque vnicitate personae Christi. *Expressa porro testimonia S. scripturae*, si naturalem eorum interpretationem respicias, *satis clare de persona Christi illa enunciant praedicata, quae naturae humanae et πολυτοπίαν seu simultaneam in pluribus locis praesentiam, et παντοτοπίαν seu simultaneam eius in omnibus πᾶς praesentiam, i. e. omnipraesentiam, euincunt: imo ea loca, quae πολυτοπίαν probant, παντοτοπίαν quoque adstruunt; cum neutra ex viribus finitis concipi queat.* ΠΟΛΥΤΟΠΙΑ *ex Matth. XVIII. 20. XXVIII. 20. patet: hic enim praesentiam naturae quoque humanae denotari, scopus promissionis Christi indicat.* ΠΑΝΤΟΤΟΠΙΑ *fit manifesta ex euectione humanae Christi naturae ad dextram potentiae, throni et cet. Dei Luc. XXII. 69. Col. III. 1. Ebr. VIII. 1. X. 12. XII. 2. Sedere enim ad dextram Dei idem est, quod regere et gubernare mundum: hoc autem infert omnipraesentiam. Porro eadem omnipraesentia humanae Christi naturae elucet ex impletionem omnium, quam humana Christi natura, post ascensionem in caelos, est consecuta Eph. I. 23. IV. 10. Omnium enim impletio omnipraesentiam denotat, conf. Ier. XXIII. 23. Sap. I. 7.: humanae vero naturae eam hic tribui ex eo adparet, quod, qua caput ecclesiae, quod est secundum naturam humanam, implere dicatur omnia. Eph. I. 23. atque Eph. IV. 10. impletio illa adfertur vt finis et fructus ascensionis in cae-*

los, quae sine controuersia pertinet ad naturam humanam; quo respectu idem quoque subiectum adscensionis et impletionis omnium h. l. ponitur. Oecumenius ad Eph. IV. 10. ratione pari argumentatur, dum, *nuda*, inquit, *diuinitate* (filius Dei) *olim omnia implebat, incarnatus autem descendit et adscendit, ut μετὰ σαρκὸς omnia impleret.* Quibus consentanea habent *libri symbolici* p. 783. edit. Rechenb. *Credimus superioribus scripturae testimoniis* (Matth. XIX. 20. XXVIII. 20.) *maiestatem hominis Christi declarari, quam Christus secundum suam humanitatem AD DEXTRAM MAIESTATIS et VIRTUTIS DEI accepit: UT videlicet etiam SECUNDUM ILLAM SVAM ADSVMTAM NATURAM et CVM EA PRAESENS ESSE POSSIT, et quidem PRAESENS SIT, VBICVNQVE VELIT: praesertim vero sentimus, EVM ECCLESIAE SVAE IN TERRIS, ut MEDIATOREM, CAPVT, REGEM et SVMMVM SACERDOTEM, PRAESENTEM ESSE. Non autem dimidiatus tantum Christus, aut una duntaxat illius pars, ecclesiae praesto est; sed tota Christi persona. Ad eam autem pertinent ambae naturae, diuina et humana: quare eum praesentem habemus non tantum secundum diuinam; verum etiam secundum assumptam humanam ipsius naturam, iuxta quam ipse frater noster est et nos caro sumus de carne eius et os de ossibus eius.*

Vnio
personalis

6. Cum diuinae Christi naturae, quatenus existit in omnibus $\pi\tilde{\chi}$, sit vnita humana natura:

vnio

unio personalis facta est ἀχωρίτως seu inseparabiliter, quod ad locorum seu τῶν πρὸς intervalla.

facta
ἀχωρίτως.

§. CCCCLVI.

In hoc secundo genere communicationis idiomatum adiungi quoque possunt particulae προσδιογισιν, seu determinatiuae, quae, si subiectum est concretum personae aut naturae humanae, non determinant naturam, ex cuius proprietate subiecto praedicatum competit, ut supra (§. 451.), sed illam, secundum quam subiecto praedicatum tribuitur per unionis et communicationis gratiam, seu obiectum, cui data sunt αὐχήματα, indicant. E. g.

Quomodo
par-
ticulae
determina-
tiuae
hic
adhibeantur.

Christus, qua homo, miracula perpetrat:

Filius hominis, qua seu secundum naturam humanam, est omnipotens et cet.

Si vero subiectum istarum propositionum est abstractum naturae humanae atque huic adiunguntur istae particulae: tum causam seu originem significant, unde humana Christi natura illam habeat dignitatem, a diuina scilicet natura et unione cum illa. E. g.

Humana Christi natura, κατ' ἄλλο, est omnipotens

SCHOL.

Pro determinationis igitur diuersitate, per hasce particulas, eadem propositio, v. g. Filius Mariae est omniscius,

iam ad primum genus communicationis idiomatum pertinet, si determinatur f. m.

Filius Mariae, qua Deus seu secundum naturae diuinae proprietatem, est omniscius:

Ddd 4

iam

iam ad secundum genus communicationis est referenda, si particulae adiunguntur f. m.

Filius Mariae, *secundum*, seu *qua naturam humanam*, est omniscius.

§. CCCCLVII.

Communi-
catio
maiestatis
est
realis;
eius
modi
quinam
hic
exulent.

Communicatio maiestatis facta est per περιχώρησιν et συνδύασιν personalem, seu im-
meationem naturae diuinae in humana,
quae cum illa in vnam personam est vnita:
per conseq. vi huius fundamenti realis est
realis. Sic ergo nullus alius modus com-
municationis hic locum habet, e. g. *exulat*
hic communicatio 1.) *verbaliter et titulariter*,
seu ΚΑΤ ΑΞΙΑΝ et *honoris gratia*, 2.) ΠΑ-
ΡΑΣΤΑΤΙΚΩΣ, 3.) ΣΤΝΕΚΔΟΧΙΚΩΣ seu per
ἀλλοίωσιν exclusiuam personae, 4) ΜΕΘΕΚ-
ΤΙΚΩΣ, seu vt superius cum inferioribus,
5.) *per emanationem*, seu modum emana-
tionis ad intra, vt in Trinitate, 6.) *per mo-*
dum gratiosae et amissibilis inhabitationis,
7.) *per transmutationem* vnius naturae in
alteram aut proprietatum vnius naturae in
proprietates alterius naturae (§. 442 seqq.),
8.) ΕΚΧΥΤΙΚΩΣ, 9.) ΑΛΛΟΠΟΙΗΤΙΚΩΣ aut
10.) *per exaequationem* et cet. facta.

Hinc quoque patet, quod *idiomata diuina ab-*
stracto naturae humanae non per denominatio-
nem externam, sed internam, tribuantur:
cum propter περιχώρησιν intime communi-
catae sint proprietates diuinae cum natura
humana, adeoque haec intra se illas habeat.

§. CCCCLVIII.

§. CCCCLVIII.

Haëtenus personam Christi, ductu S. scripturae, repraesentauimus tamquam Θε-
ἀνθεωπον seu qui habet diuinam humanam-
 que naturam, quarum quaelibet sua habet
 idiomata, quae numquam sunt alterius
 proprietates, alteri tamen naturae vere con-
 ueniunt per communicationem idiomatum.
 Sic *utraque natura in hac persona Christi di-*
stinctas habet proprietates; quo pertinent ope-
rationes, quae ad opus satisfactionis requi-
runtur (§. 445. sqq.). Cum enim satisfactio,
 quae hominibus esse debet salutaris, postu-
 let variarum calamitatum perpeffionem at-
 que in hac perpeffione infinitatem, vt vno
 actu illud praestetur, quod omni aeuo, ad-
 eoque succesiue, erat ab hominibus fu-
 stinendum: *utraque natura personae huius*
confert aliquid ad satisfactionem pro homini-
bus per operationes distinctas; quo pertinent,
 ex parte naturae humanae, passiones.
 Quapropter operatio vnius naturae non
 fit alterius operatio, nec binae vtriusque
 naturae operationes fiunt vna simplex: sed
operationes manent geminae, utrique natu-
rae propriae, quae producunt opus tamquam
aggregatum ex duabus operationibus. Prae-
 ter satisfactionem pro hominibus, quae ne-
 cessario est opus Θεανδριον (§. 124. sqq.),
alia opera de Christo leguntur, ad quae ope-
rationes naturae et humanae et diuinae con-
currerunt, ex Dei liberrima voluntate.
 Quodsi vero opera Θεανδρινά, quae vocan-
 tur

Tertium
genus
communi-
cationis
idiomatum.

tur quoque ἀποτελέσματα, siue sint necessario talia, siue ex libero Dei decreto, praedicantur vel de concreto personae vel de concreto alterius naturae: hinc propositiones oriuntur, quae TERTIVM GENVS COMMUNICATIONIS IDIOMATVM constituunt, quod dicitur quoque ΑΡΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΣΜ, item COMMVNICATIO ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ, nec non a Patribus ΚΟΙΝΟΠΟΙΙΑ, ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΙΣ, ΚΟΙΝΟΠΟΙΙΑ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ, quia persona Christi communia utrique naturae opera producit, ΠΕΡΙΦΡΑΣΙΣ a DAMASCENO, quia utriusque naturae operationes vna comprehenduntur locutione.

1. *Tertium hoc genus communicationis idiomatum distinctius explicari a Theologis evangelicis atque COMMVNICATIO OPERATIONVM adpellari coepit eo tempore, quo Lucas Osiander, Christum secundum naturam modo diuinam atque FRANCISCVS STANCARVS Christum modo secundum naturam humanam esse redemptorem et mediatorem nostrum, defenderet.*

2. Aliqui operationes Θεανδρικάς vocant in hoc genere communicationis idiomatum ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ, opera vero Θεανδρικά adpellant ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ: alii pro synonymis haecce habent vocabula. Respectu humanae quoque naturae ΔΥΝΑΜΕΙΣ: respectu diuinae ΕΝΤΕΛΕΧΕΙΑΣ hic nominari vulgo est cognitum.

§. CCCCLVIII.

Operationes illae atque opera, ad quae perficienda vtraque natura id, quod Eius distinctio. suum est, confert, *partim* se nobis obii- ciunt in expiatione et intercessione pro reatu peccatorum, ab hominibus perpe- tratorum, *partim* in annunciatione earum veritatum, quae media beatitudinis horum- que ordinem, adeoque salutis oeconomiam, nobis manifestant, *partim* in mundi regi- mine, speciatim in conseruatione ac de- fensione hominum, cum Deo reconcilia- torum: vnde triplicis generis ἀποτελέ- σματα, quae *concretis* vel *personae* vel *natu- rarum* tribuuntur, exsurgunt. Sic ergo *pro- positionum*, ad *tertium* genus *communicatio- nis idiomatum pertinentium*, *quintuplex ori- tur differentia*: TRIPLEX ex parte *praedi- catorum*; DUPLEX ex *subiectorum* parte.

I. PRAEDICATA scilicet esse possunt no- mina et opera, quibus dicitur Christus

N.) redemptionem et intercessionem pro ho- minibus praestare, e. g.

Christus est pontifex magnus Ebr. IV. 14.

- - sacerdos in aeternum Ebr. V. 6.

VI. 20. VII. 17. 21.

- - semetipsum pro nobis dedit fer- tum hostiamque Deo ad suauem odorem Ephes. V. 2.

- - mortuus pro peccatis nostris I Cor. XV. 3.

- - seipsum dedit pro peccatis no- stris Gal. I. 4.

Deus

Deus comparauit sibi ecclesiam suo sanguine Act. XX. 28.

Filius Dei aboleuit opera diaboli I Ioh. III. 8.

יהוה est iustitia nostra, i.e. causa iustitiae nostrae, Ier. XXIII. 6. XXXIII. 16.

Semen mulieris illidet seu conteret caput serpentis Gen. III. 15.

Filius hominis venit seruatum animas seu vitas hominum Luc. IX. 56. et cet.

Vbi quidem *passio, orandi et legi obsequendi actus* est *naturae humanae* proprius : *valorem* vero *infinitem addere*, vt *diuinae* satisfaceret iustitiae, est diuinae naturae virtutisque opus.

ב.) *Consilium Dei de reparanda salute annunciare, adeoque hominum ignorantiae succurrere, i. e.*

Christus Iesus est propheta magnus Luc. VII 6.

- - propheta venturus in mundum Ioh. VII. 14.

- - docuit, vt potestate praeditus, non vt scribae, i. e. suo praeconio efficaciam adiunxit diuinam, Matth. VII. 29.

Vbi quidem *vox articulata* erat operatio, quae *humanae* Christi naturae formaliter ac per se competit : *diuinae* autem, *quod virtutem haberet omnipotentem*, nec non *quod ipsa*, tamquam superior, *vellet atque permetteret humanam agere naturam*, quod sibi proprium et naturale erat.

Christus

Christus quoque eius generis propheta erat, qui diuinitatis doctrinae suae documenta ipse dabat per miracula: quum alii prophetae non haberent ex se virtutem perpetrandi miracula, sed haec a Deo proficiscebantur atque illorum praeconium comitabantur, prout videbatur Deo sapientissimo. Quod si autem Iesus auctoritatem suae doctrinae per miracula corroborabat: humana illius natura contactum, vocem, flatum, et cet. de suo subministravit: diuina vero egit omnipotenter. Postquam visibili praesentia subtracta, ad Patrem abiit Christus: discipulos ecclesiae mittit, dona hisce largitur, vt sint διδασκάλοι, seu confert illis dona ministrantia, atque ministrorum opera illuminat, regenerat, sanctificat et cet. homines. Idque per naturam diuinam, si actus hi in se spectantur: humana vero suum confert, dum illa, quae natura diuina per se agit, conscia mente intelligit, seu intuetur, atque conformi voluntate expetit atque adprobat.

3.) mundum, ac inprimis homines reconciliatos, regere, defendere et conseruare, e.g.

Christus Iesus est rex Palm II. 6. Io. XVIII, 37.

Filius Dei fert seu sustinet cuncta suo potenti sermone (τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ) Ebr. I. 3.

Quod quidem regimen naturae diuinae formaliter atque per se conuenit: actus vero humanae proprii sunt, quibus illud intuitiue cognoscit atque adprobat.

II. SUB-

II. SVBIECTA esse possunt in hisce propositionibus

a.) *Concreta personae*

e. g. Christus mortuus est pro peccatis nostris 1 Cor. XV. 3.

β.) *Concreta naturae*

1.) *diuinae,*

e. g. Filius Dei dissoluit opera diaboli 1 Ioh. III. 8.

2.) *humanae*

e. g. Filius hominis venit saluatum animas Luc. IX. 56.

§. CCCCLX.

Quando
ad
primum
genus
accedat.

Propositiones tertii generis communicationis idiomatum ita praecise spectari possunt, ratione praedicati, ut hoc vnius naturae proprietatem inuoluere concipiatur, e. g. *Deus proprio sanguine redemit Ecclesiam*, potest praecise ratione praedicati considerari, quatenus hoc notat sanguinis effusionem; nam qui effundit sanguinem in redemptionem, ille effundit sanguinem, item *Deus est passus pro peccatis totius mundi*, potest eum accipere sensum, quod Deus sit passus; nam qui passus est pro totius mundi peccatis, ille passus quoque est. Quo quidem respectu praeciso seu abstracto propositiones illae ad primum genus communicationis referri queunt: quoniam de concreto naturae vnius, alterius naturae idioma enunciatur (§. 449. sq.), minimum de concreto personae, ut reductiue ad primum genus pertineant (§. 278.).

§. CCCCLXI.

§. CCCCLXI.

Sic Christus ad opus expiationis optime fuit instructus (§. 128. sqq.), actu quoque illam praestitit, dum legem Dei perfecte impleuit, atque poenas sensus pertulit infiniti meriti, aliquamdiu et libere abdicato perfectionum diuinarum usu, quod ad naturam humanam, qui status Phil. II. clarius ob oculos ponitur, hic enim de Christo Iesu dicitur v. 6. ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, ἔχων ἀρπαγμὸν ἡγήσατο, τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ. v. 7. ἀλλ' ἐαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, v. 8. καὶ σχήματι ἐυφραδὲς ὡς ἄνθρωπος, ἐταπείνωσεν ἐαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος, μέχρι θανάτου, θάνατον δὲ ὡς αὐτοῦ.

Status, quo Christus satisfactionem praestitit.

§. CCCCLXII.

Loquitur hic S. scriptura de κενώσει v. 7. et de ταπείνωσει v. 8. item de obedientia usque ad mortem v. 8. quae in λόγον ἑνσαρκον, non vero ἄσαρκον, conueniunt: item illi, qui se ἐκένωσε, tribuuntur Iesu et Christi nomina v. 5. quae Θεάνθρωπον notant, et vnctio, per nomen Christi significata, humanam modo naturam respicit. Praeterea illa κένωσις per exaltationem dicitur iublata v. 9., quum naturae humanae cum diuina vnio numquam diuellatur (§. 443. nr. 3.). Quapropter illa κένωσις seu ταπείνωσις non incarnationem significat; sed statum quempiam aut actionem, quae in puncto rationis post incarnationem obtinuit, licet tempore simul cum con-

Qui incarnationem secutus concipitur

conceptione exstiterit (conf. §. 439. sq. 443. nr. 1.).

§. CCCCLXIII.

et
describitur
latius.

Describitur illa, quod

α.) formam (μορφὴν) quidem atque conditionem *diuinam* habuerit, per vnionem personalem et communicationem idiomatum, *eam tamen non ostentauerit*, tamquam rapinam in triumpho, quo sensu apud profanos quoque scriptores venit τὸ ἀρπαγμὸν seu ἀρπαγὴν ἠγέσθαι:

β.) formam serui adsumserit, i. e. conditionem seruilem et abiectam:

γ.) similis aliis hominibus factus, quod ad effectiones, quales perpetiuntur, vt sunt operationes et infirmitates naturales, e. g. esurire, sitire, dormire, contristari et cet.

δ.) in conuictu et conuersatione cum aliis hominibus, specie et habitudine, illis se conformauerit:

ε.) humilem obedientiam praestiterit in variis calamitatibus tolerandis, vsque eo, vt mortem in cruce maledictam non recusauerit.

Licet igitur *natura Christi humana* per illam κένωσιν atque ταπείνωσιν variis hominum infirmitatibus fuit obnoxia: non tamen esse potuit peccatis contaminata, quoniam a primo conceptionis momento fuit sanctificata (§. 440. nr. 1.).

§. CCCCLXIV.

§. CCCCLXIV.

Forma seu μορφή diuina complectitur attributa Dei omnia; in humanam vero naturam Christi conueniunt immediate attributa modo ἐνεργητικὰ (§. 447.): quare *natura Christi humana*, exuendo se conditione diuina, plenario attributorum ἐνεργητικῶν usu se abdicauit, i. e. non plenarie ac semper natura humana idiomatibus naturae diuinae, secum communicatis, est vsa, sed interdum modo, quando visum fuit ipsi. Quapropter quum vsum diuinarum proprietatum ostenderit aliquando natura humana, radiosque sui passim diuina sparserit maiestas: illa abdicatio libere est facta.

Infert
abdicatio-
nem liberam
vsus
plenarii
perfectio-
num
diuinarum,
cum
natura
humana
communica-
tarum.

Quatenus *natura diuina* humanae passiones non propulsauit, eatenus usu quoque maiestatis suae in adsumpta in suam ὑπόστασιν carne se abdicauit, atque se exinanisse dici potest: sed *exinanitio*, de qua hic est sermo, conuenit humanae et amplius aliquid denotat scil. *vsus maiestatis* ET in auertendis calamitatibus, quem vocant *reflexum* seu *internum*, ET in gubernando mundo, quem *directum* seu *externum* adpellant, *abdicatum comprehendit* (§. 461. sqq.).

Quid
hic
ratione
reflexi
et
directi
vsus
obteneat.

§. CCCCLXV.

In illa κενώσει et ταπεινώσει non propulsantur a natura humana infirmitates (§. praec. 463.): ergo illa his fuit obnoxia a quibus quidem peccatum (§. cit. Schol.), status
Reuschii Intr. in Theol. Eee vero

quid
inferat
porro.

vero feruilis non erat seiunctus (§. cit. β.) *Exinanitio* igitur *infert* vna cum α.) *abdicatione* vsus plenarii attributorum Dei ἐνεργητικῶν β.) *infirmities hominum*, praeter peccatum, et γ.) *statum abiectum* seu feruilem.

§. CCCCLXVI.

In
occulto
vsu
perfectio-
num
diuinarum
seu
κρύψις
non
consistit.

Vnio personalis et hinc oriunda communicatio idiomatum est perpetua et numquam cessare potest (§. 443. Sch. 3.): humana igitur natura Christi semper habuit diuinam maiestatem secum communicatam, sed vsu illius plenario se reapse abdicauit, respectu et sui ipsius et vniuersi (§. 463. sqq.); adeoque non occulte eam in gubernatione mundi ecclesiaeque vsurpauit plenarie et perpetuo. Id est, *exinanitio illa non est explicanda per κρύψιν*, qua retenti vsus maiestatis plenarii occultatio innuatur, quod Tubingenses olim statuerunt: eo autem sensu κρύψεως vocabulum tolerari potest, quo maiestatis, per vnionem personalem ab humana Christi natura possessae, occultationem denotat, per realem vsus plenarii abdicationem.

§. CCCCLXVII.

Quid
exinanitionis
status
sensu
biblico:

Vocatur illa κένωσις seu ταπείνωσις, quae adhuc fuit declarata ex S. codice, vocibus terminatiue sumtis, STATUS EXINANITIONIS, atque eapropter est temporarie et libere a natura Christi humana facta abdicatione vsus perfectionum diuinarum plenarii,

narii, quatenus passioni augendae et ad valorem infinitum euehendae non inferuebant illae perfectiones diuinae (§. 461. sqq.).

Sumitur hic exinanitionis vox biblice ac proprie: ecclesiastico.
alias enim *sensu ecclesiastico et improprio* notat filii Dei e sinu patris ad assumendam hominum naturam missionem, seu incarnationem τὸ λόγος.

§. CCCCLXVIII.

Status exinanitionis infert abdicationem vsus plenarii et reflexi et directi perfectionum diuinarum (§. 464. 467.). Quum ergo natura diuina se vsu illo non queat abdicare, quoniam perfectiones diuinae in puro puro actu consistunt: *subiectum quo status exinanitionis* est humana Christi natura; licet *subiectum quod* sit filius Dei ἐνσαρκος seu θεάνθρωπος.

Eius
subiectum
quo,
quod.

Quoniam exinanitionis, generatim spectatae, subiectum quo est *humana Christi natura*: eadem illa est quoque *subiectum quo cuiuslibet partis, in exinanitione speciatim a Scriptura enumeratae.*

§. CCCCLXIX.

Per statum exinanitionis Christus praestitit infinitam satisfactionem: adeoque genus humanum cum Deo reconciliauit (§. 461. sqq.). Quem effectum quum Deus pro benignitate et sapientia sua intenderit: *finis status exinanitionis est hominum redem-*

Exinanitionis finis:

tio. Quapropter exinanitionis finis *non* est *meritum exaltationis*, quae humanae Christi naturae contigit post ζωπóρωσις, ut volunt Sociniani.

§. CCCCLXX.

partes.

Quoniam abdicatio illa usus perfectionum diuinarum a primo conceptionis momento usque ad ζωπóρωσις se ostendit manifeste: exinanitionis status per illud temporis interuallum durauerit, oportet. Hoc igitur modo *ad exinanitionis statum pertinet Christi conceptio, natiuitas, circumcisio, purificatio in templo* post exactos purificationis dies, *educatio*, in qua parentibus fuit subiectus Luc. II. 51., *commercium cum aliis visibile*, ubi ἄματι aliorum hominum usus (§. 465.), *variae per totam vitam calamitates obiectae*, inprimis *sub finem vitae obuia vincula, verbera, vulnera, scommata, crux atque derelictio*, item *mors et sepultura*, in diem tertium durans.

§. CCCCLXXI.

Quaenam
natiuitatis
Christi
conditio.

Quae quum ex ipsis pateant terminis pleraque: pauca modo hic speciatim delibamus. De *conceptione miraculosa* supra actum est (§. 440.). *Natus* dicitur Luc. II. 6. *post impletos ad pariendum dies*: adeoque gessit eum in utero Maria per ordinarium temporis interuallum. Praeterea in natiuitatis descriptione utitur verbis consuetis, item Hebr. II. 14. *carnis et sanguinis eodem, quo*

quo reliqui pueri, modo particeps factus; et fratribus per omnia similis fuisse v. 17. dicitur: *Partus igitur Mariae a partuum naturalium accidentibus non fuit probabiliter diuersus*, atque Mariae vsu venerunt, quae alias in partu fieri eumque comitari solent. Quum vero sine opera viri, atque adeo tamquam virgo, conceperit: etiam *virginitate salua peperit*, quatenus virum experta non est. *An vero vterum Mariae ruperit Christus infans*, quod ex eo quibusdam fit probabile, quoniam id, quod de primogenitis, vterum matris aperientibus, in lege Mosaica dicitur, ad Christum infantem applicatur Luc. II. 22., item *an per illam vteri ruptionem euertatur matris virginitas*, rimari supersedemus cum DANNHAREO *Christosophias* Sect. I. Artic. 2. §. 16. pag. 16. et Sect. 3. Art. 2. §. 14. pag. 212. Quo pertinet etiam, *utrum sine dolore enixa fuerit Maria*: quod quidem aliqui statuunt, eo potissimum moti, quia Maria fasciis ipsa inuoluerit curaueritque infantem recens natum, atque sic ex partus doloribus vires non fuerint fractae.

§. CCCCLXXII.

Derelictionem paucis sequenti modo *con-*
cipere possumus, quod fuerit animae status
ex intuitiua omnium imperfectionum mo-
ralium seu peccatorum, ad Christum rela-
torum, repraesentatione, adeoque etiam ex
sensu poenarum, peccatis omnium homi-

Quaenam
derelictio
Christi:

num in omne aeuum deuitarum, a Christo autem vno actu susceptarum, ortus: vbi gratiae diuinae summaeque voluptatis sensus abfuit, e contrario tristitia summa et dolor intensissimus obtinuit. Matth. XXVI. 38. Marc. XIV. 34. Ioh. XII. 27. conf. Es. LIII. 2. 3. 4. 5. Ps. XXII. 1. sqq. Ps. XXXI. 10. - 13. LXIX. 2. sqq. 2 Cor. V. 21.

§. CCCCLXXIII.

item
mors.

Christus moriens spiritum emisisse Matth. XXVII. 53. et exspirasse, Marc. XV. 37. Luc. XXIII. 26., vt alias de morientibus, dicitur; praeterea vere mortuus a tota Christiana ecclesia perhibetur; anima igitur Christi illud accidit, quod per mortem contingere solet, scil. vere separata fuit a commercio cum corpore coniuncto.

§. CCCCLXXIV.

Corpus
Christi
in
morte
non
fuit
cadauer.

Corpus igitur reuera vita caruit in triduo mortis (§. praec.); non tamen corruptioni siue putredini fuit obnoxium (conf. §. 440. not. 1. itemque Rom. V. 12.) coll. 1 Petr. I. 18.: adeoque *non fuit cadauer*, quam vocem BEZA, WOLZOGENIVS, SOCI- NVS, atque SIMON EPISCOPI- VS, de illo temere adhibuerunt.

§. CCCCLXXV.

nec
vnio
personalis
per

Vnio personalis fuit ἀδιαίρετως facta (§. 443. n. 3.): adeoque *tempore mortis λόγος adhuc suppositum fuit Christi hominis eiusque*

par

partium, physice licet separatarum. Quod confirmatur quoque Act. XX. 28., ubi effusus Christi sanguis dicitur sanguis Dei proprius et vim habere expiatoriam: utrumque vero sine vnione personali locum habere non posset.

mortem
est
interrupta.

§. CCCCLXXVI.

Quum homo formaliter inuoluat commercium inter animam atque corpus; hoc vero per mortem fit sublatum in Christo homine: *Christus in triduo mortis vere homo formaliter talis non permansit.* Partes autem, siue materia, hominis, corpus nimirum atque anima, illo tempore manserunt factae atque tectae in λόγῳ subsistentes (§. 474.): per consequens *Christus vere fuit homo materialiter talis in triduo mortis.* Sic igitur Christus in morte et post mortem Deus mansit formaliter et homo materialiter: ergo *falsum est, quod in morte exsistere cessauerit et post mortem non exstiterit Christus.*

Christum
post
mortem
non
exstitisse,
falsum.

§. CCCCLXXVII.

Natura humana perfectiones illas diuinas, quas quidem semper possedit, sed aliquamdiu non plene adhibuit (§. 461. sqq.), per gradus post ζωοποίησιν ostendit iterum, ad plenamque illarum usurpationem est euecta, numquam interrumpendam. Quae naturae humanae ad gloriae caelestis usurpationem plenariam et perpetuam euectio dicitur EXALTATIO sensu biblico Phil. II.

Quid
exaltationis
status
in
Christo,
sensu
biblico:

9., atque iam statum notat seu *terminatiue sumitur*, iam actum arguit seu *effectiue sumitur*. Describitur illa exaltatio Phil. II. 9. Διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πάντων ὀνομάτων vers. 10. ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πάντες γόνα κάμψῃ ἐπὶ οὐρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων vers. 11. καὶ πάντα γλῶσσαι ἐξομολογήσεται, ὅτι κύριος Ἰησοῦς χριστός, εἰς δόξαν Θεοῦ πατρὸς.

sensu
patristico
et
alio.

A patribus aliquando exaltatio dicitur adsumptio humanae Christi naturae in diuinam hypostasim et hinc oriundam possessionem maiestatis diuinae, quae tamen est *ecclesiastica* et *impropria significatio*. Porro in S. scriptura quoque *praeterea de Christo usurpatur exaltationis vocabulum* PRIMO quum in cruce tamquam victima exaltatus Ioh. III. 14. c. VIII. 28. c. XII. 32.: DEINDE quum per praedicationem euangelii, tamquam vexillum erectum omnibus ad salutem proponitur. Es. XI. 10.

§. CCCCLXXVIII.

Quid
Phil II 9.
innuat
διὸ.

Statum exinanitionis exaltatio est subsequuta (§. praec.), adeoque ordine temporis exinanitio est antecedens exaltationis, quod Phil. II. 9. particula ΔΙΟ indicat: quae ea propter explicari potest veritati conuenienter per *postea* (darnach).

Particula ΔΙΟ explicari quoque potest per *propterea* seu *ideo*, ut significationem habeat causalem atque *indictet*, *statum exinanitionis*, qui in antecedentibus est explicatus, *esse causam*

sam meritoriam exaltationis, quae in consequentibus traditur. Sed quia meritum exinanitionis, seu obedientiae actiuae atque passiuae, quam Christus in statu exinanitionis praestitit, est satisfactio pro peccatis hominum atque gratia Dei hominibus reconciliata (§. 469.); nec adeo Christus alii fini destinauit et exinanitionem et exaltationem, nisi satisfactioni, quae praestaretur Numinis iustitiae pro hominum peccatis, atque per exinanitionem constitueretur, per exaltationem vero in complemento suo ostenderetur: *particula ΔΙΟ eum sensum recipere non potest, ut antecedentia*, quae statum exinanitionis explicant, *tamquam causam meritoriam referat ad consequentia*, quae statum exaltationis tradunt. Interim quia destinatio sapientiae diuinae statum exinanitionis finem habere voluit in morte Christi atque sepultura, satisfactionem vero plenariam per actus exinanitionis, eoque per obedientiam et actiuam et passiuam, esse praestitam, ostendi atque palam fieri decreuit per actus exaltationis: *ΔΙΟ per PROPTEREA seu IDEO explicari potest, ut referatur ad Dei decretum et ordinem consecutionis*, adeoque sensus sit; quoniam ex Dei ordine, sapientissime decreto et constituto, exinanitionem excipere debuit exaltatio, *ideo*, ad finem perducta exinanitione per obedientiam Christi ad mortem vsque crucis, exaltauit illum Deus postea.

§. CCCCLXXIX.

Exaltationis
subiectum
quod :
quo.

Subiectum quo ταπεινώσεως est humana Christi natura (§. 468.); adeoque et illa exaltari tantum potuit: estque eapropter *subiectum quo exaltationis* humana Christi natura; licet *subiectum quod* sit Θεάνθρωπος.

Quum exaltationis, generatim spectatae, subiectum quo sit *humana Christi natura*: eadem illa est quoque *subiectum quo cuiuslibet gradus seu partis, in exaltatione* speciatim a S. scriptura *enumeratae*.

§. CCCCLXXX.

Eius
efficiens
caussa;

Vbicumque natura diuina humanam efficiencia quadam perficere aut efficientiam illam suspendere concipitur, ibi opus est extra diuinitatem terminatum, adeoque suo modo tribus personis commune (§. 421. sq.): vnde *exaltatio* quoque illa *a Patre, Filio et Spiritu sancto dependet*. Conf. Psal. CX. 1. Ioh. XVII. 5. Rom. VI. 4. Eph. I. 20. Phil. II. 9. 11., vbi Patri: Rom. VIII. 11., vbi spiritui S. exaltatio, effectiue accepta, tribuitur.

§. CCCCLXXXI.

Finis:

Per exaltationem diuinae perfectiones se manifestant (§. 427. sqq.); quod vero cum actione quapiam connectitur ab ente omnifapiente, illud ab illo tamquam finis intenditur: adeoque *finis Dei in exaltatione est*

est gloria diuina. Quod etiam ad Phil. II. 11. innuitur per τὸ εἰς δόξαν Θεῷ πατρὸς.

§. CCCCLXXXII.

Haec *exaltatio ζωοποίησι* seu resurrectione interna, descensu ad inferos, resurrectione, quatenus egressionem e sepulcro significat et externa vocatur, adscensione in caelos atque sessione ad dextram Dei *absoluitur*: vbi quidem ad statum exaltationis, *ratione inchoationis*, ζωοποίησις, descensus ad inferos et resurrectio externa; *ratione vero consummationis*, adscensio in caelos et sessio ad dextram Dei referuntur.

Partes
seu
gradus.

§. CCCCLXXXIII.

ΖΩΟΠΟΙΗΣΙΣ seu RESURRECTIO INTERNA est operationum vitalium in corpore Christi et commercii corporis cum anima instauratio, quae in S. scriptura primo loco nominatur. Illud corpus, quod sepulcro condebatur, in vitam est reuocatum Ioh. XX. 2. 13. Luc. XXIV. 1. sqq.; interim obferatas fores penetrasse legitur Ioh. XX. 19. 26.: vnde *corpus quidem numero idem, quod ante habuit*, ratione substantiae; *glorificatum vero*, ratione qualitatum, conf. Phil. III. 21., *resurrexit*.

Quid
ζωοποίησις.

Subiectum quo ζωοποίησις est humana Christi natura (§. 479.); *caussa efficiens* illius Deus trinus (§. 480.), vt in toto exaltationis actu.

§. CCCCLXXXIV.

§. CCCCLXXXIV.

Quid
descensus
ad
inferos.

DESCENSUS CHRISTI AD INFEROS vulgo ex 1 Petr. III. 18. 19. atque Col. II. 14. 15. repetitur atque in hisce locis sedem suam habere statuitur. Quo posito, erit actus, quo Christus secundum humanam naturam totam, adeoque et secundum animam et corpus, in πᾶσιν tormentorum infernalium se tamquam triumphatorem peculiari modo praesentem ostendit post expiationem peractam et per ζωοποίησιν ostensam. Nam 1 Petr. III. 18. Christi passio atque mors, nec non vitae resuscitatio, per vim omnipotentem seu πνεῦμα, praemittitur πορεύσει vers. 19., in qua ἐκῆρυξε seu praeconem egit ac publice quaedam significavit τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι, ἀπειθείσασί ποτε κ. τ. λ. vers. 20. Quapropter si naturalem huius loci interpretationem rerumque, hic traditarum, consecutionem ordinatam sequi velimus: ille Christi abitus ad spiritus, qui in carcere detinebantur atque fide caruerant temporibus Noae, et qui abitus hic aequipollere sumitur descensui Christi ad inferos, tempore posterior est passionibus, morte ac ζωοποίησει saluatoris. Nec laetum fuisse nuncium, quod illis spiritibus attulit Christus, partim ex damnationis perpetuitate, partim quod illorum spirituum poenitentiam ἡ τῷ Θεῷ μακροθυμία expectasse ἀπαξ, non autem iterata vice, dicitur vers. 20., partim quod Christus in statu exaltationis, speciatim resurrectionis,

nis, principatus atque potestates seu spiritus malignos, et socios damnationis hominum, exuisse ac spectaculo expositos per triumphum duxisse dicitur Col. II. 15.

1. In aliis locis biblicis inferos statum denotare calamitosum, ut introitus seu descensus ad inferos (εἰσέλευσις εἰς τὰ κατώτερα τῆς γῆς) denotet miseriam, cui immergitur quispiam, (quemadmodum Psalm. LXIII. 9. 10. de illis usurpatur, qui ense peremti in escam cedebant vulpibus, atque ereptio ex inferno seu ἀβύσσοις τῆς γῆς significet liberationem ex aerumnis Ps. LXXI. 20., non negatur. Quae quidem significatione descensus Christi ad inferos innuere posset statum exinanitionis, quo variis calamitatibus fuit obiectus Christus, imprimis statum mortis et sepulturae, qui passim vocatur infernus seu ᾠδὴ; quo sensu quoque Theologorum aliqui descensum Christi ad inferos de statu exinanitionis aut de ultimis illius partibus sunt interpretati.

An
descensus
Christi
ad
inferos
denotet
exinanitionis
statum
aut
huius
partes.

2. Sed, si verum fateri velimus, in controversia de descensu Christi ad inferos NON quaeritur, an terminus ille modo loquendi, a S. scriptura usitato, conuenienter explicari queat de statu exinanitionis, praecipue de morte ac sepultura: SED an ecclesia eo sensu descensum Christi ad inferos, cuius mentio fit in symbolo Apostolico, atque ratio repetitur ex I Petr. III. 18. 19., acceperit? Quemadmodum vero PRIUS ambabus concedo manibus: ita POSTERIVS quoque affirmandum censeo ex rationibus in §o allatis.

Continua-
tur.

3. Vbi

Hic
articulus
non est
fundamen-
talis:
quid
in eo
obscurum.

3. Vbi quidem *non diffiteor, locum Petrinum* I Ep. III. 18. seqq., qui huius articuli de descensu Christi ad inferos, vti vulgo quidem traditur, sedes est, *esse obscurum*: adeoque *articulum huncce fundamentalibus non esse accensendum*, vtpote qui ex diserto ac perspicuo S. codicis testimonio sui rationem repetunt. Sed *actum Christi quempiam post eius ζωοποίησιν obtinuisset, quo κήρυγμα seu nuncium aliquod obtigerit per Christum illis, qui propter ἀπείθειαν in damnationis vinculis haerebant*, est manifestum satis: *obscuritas modo latet in eo*, quaenam fuerit ratio formalis et obiectum reale huius κηρύγματος, seu *quid et quomodo manifestatum fuerit damnatis spiritibus per Salvatorem, ex mortuis suscitatum*. Ex altera igitur parte vulgo recepta de descensu Christi ad inferos sententia est extra controuersiam: ex altera vero parte nititur tantum probabilitate atque metum habet oppositi.

Formalis
ratio
desc. ad infer.
in quo
non
consistat.

4. *Formalem descensus Christi ad inferos rationem fuisse perpeffionem dolorum infernalium aut euangelii praedicationem*, quorum prius Cardinalis Cusanus atque Io. Aepinus defendit, posterius ex aeternorum euangelistarum dogmatibus fluit, *sine ratione adseritur*: nam in statu exinanitionis finem habuerunt Christi passiones, vnde in morte τὸ consummatum est exclamauit Christus, adeoque post ζωοποίησιν nullos sensit amplius dolores; Apocatastasistarum vero dogmata lubrico nituntur fundamento (conf. §. 345.).

§. Πόρευσις ad damnatos spiritus verum atque realem abitum notat: atque adeo *descensus iste ad inferos*, aequipollens πορεύσει illi, *non est interpretandus de effectu et efficacia meriti Christi, quae ad damnatos quoque descendere seu pertigerit*; quod vult Ioannes Picus, Mirandulae Comes, in vna nongentarum conclusionum, quas Romae ad disputandum proposuit.

Desc. ad infer. non explicandus de efficacia meriti Christi.

§. CCCCLXXXV.

RESURRECTIO CHRISTI EXTERNA, qualis in symbolo Apostolico intelligitur, egressionem illius e sepulcro innuit, post institutionem operationum vitalium corporis. Matth. XXVIII, 2. 6. Rom. I. 4.

Quid resurrectio externa.

§. CCCCLXXXVI.

ADSCENSIO CHRISTI IN CAELOS hic notat visibilem Christi in caelos eleuationem e consortio mortalium cum secuta praesentia peculiari in π̃ beatorum Marc. XVI. 19. Act. I. 10. Eph. IV. 9. sq.

Quid adscensio Christi in caelo.

§. CCCCLXXXVII.

Quum humana Christi natura in vnione cum diuina sit omnipraesens (§. 455. n. 5.): haec *in caelos adscensio praesentiam modo humanae Christi naturae in π̃ beatorum visibilem et peculiarem inuoluit, non circumscriptionem; nec adscensio in π̃ beatorum fieri debuit localiter,*

Praesentia humanae nat. in π̃ beatorum non est circumscriptionem; nec adscensio localis.

§. CCCCLXXXVIII.

§. CCCCLXXXVIII.

Quodnam
corpus
in
caelum
adscenderit.

Idem Christus, qui in terris versatus est atque passus, in caelum adscendit (§. 486.): adeoque *idem corpus, quod in hac terra habuit, in caelum adscendit*, nec in transitu illo, deposito priori, aliud adsumsit, quod Sociniani volunt; licet per *ζωοποίησιν* sit *glorificatum* (§. 483.).

§. CCCCLXXXIX.

Quid
sessio
ad
dextram
Dei.

SESSIO CHRISTI AD DEXTRAM DEI est dominii vsurpatio in creaturas, praecipue ecclesiam, post resurrectionem et adscensionem in caelos. Conf. Eph. I. 20-23. IV. 8-12. I Cor. XV. 27.

§. CCCXC.

Regimen
quod
infert illa
est
diuinum.

Subiectum quo sessionis ad dextram Dei est humana Christi natura (§. 480.). Sed quia dominium in creaturas omnes generatim, quo illarum commodis prospicitur, atque in ecclesiam speciatim, eos infert actus, qui perfectiones postulant diuinas: *humana Christi natura exercet* illud regimen non vi suarum proprietatum, sed vi diuinorum idiomatum, cum ipsa communicatorum; adeoque *regimen* illud, quod sessio ad dextram Dei vocatur, non est humanum, sed *diuinum*.

§. CCCCXCI.

Quid
officium
Christi.

Christi persona in statu exinanitionis atque exaltationis *eos exercet actus, qui vergunt*
ad

ad salutem humani generis (§. 461. seqq.). Qui actus quoniam ex Dei destinatione ad creaturarum, adeoque mundi, perfectionem tendunt: *munia officiaque* seu partes, quas suscipiebat ista persona Θεάνθρωπος, *constituunt*; MVNVS enim, quod imponitur cuiuspiam, est relatio illius ad certas actiones, quae spectant ad salutem publicam, ex destinatione eius, qui curam gerit salutis publicae, praestandas.

§. CCCCXCII.

Triplicis autem generis actus praestitit illa persona Θεάνθρωπος, qui hominibus sunt salutare (conf. §. 459.): *triplex igitur est officium Christi.*

Triplex
est:
sacerdotale,
propheticum
et
regium.

PRIMO scilicet quum Deo placere homines, propter malum peccati originalis peccatorumque aliorum et actualium et habitualium corruptelam, non possent; sed in ea cum Deo disharmonia essent, ut Numen supremum, suae iustitiae conformiter agens, non potuerit, nisi mala aeternasque poenas destinare peccatoribus (conf. §. 106. sqq.): in vnione τῷ λόγῳ cum natura humana sanctificatus est hic homo, ut non modo legem diuinam perfecte impleret, seu obedientiam actiuam perfectam praestaret Θεάνθρωπος, nec adeo ullius culpa aut poenae reus fieret; sed quoque omnes totius generis humani peccatorum poenas vno actu, adeoque modo infinito, sustineret, seu obedientiam passiuam pro hominum peccatis

omnibus peccatorumque poenis praestaret: eoque efficeret, ut Numinis benignitas huiusque effectus in hominum genus iterum deriuventur, eoque Deus in harmoniam redeat cum hominibus (conf. §. cit. sqq.), seu ut satisfactio pro hominibus infiniti meriti exsistat. Quatenus vero illa persona Θεάνθρωπος obedientiam et actiuam et passiuam, eamque perfectam, repraesentando, satis fecit iustitiae diuinae pro reatu peccatorum totius generis humani: eatenus relationem generis humani ad Deum sic immutauit, ut, sublata disharmonia inter Deum et homines, Deus, perfectionibus suis conuenienter agens, benignitatis operationes in homines deriuare, eoque his bona tribuere queat (§§. citt.). Actus illi, quibus Θεάνθρωπος iustitiae diuinae pro peccatis hominum satis fecit, hominesque adeo cum Deo reconciliauit, constituunt *officium Christi sacerdotale*: sacerdotes enim veteris testamenti causae erant ministeriales expiationis hominum cum Deo; adeoque repraesentabant aliquo modo Christum sacerdotem, qui sua virtute, adeoque ceu causa principalis, illam praestitit expiationem.

DEINDE homines oeconomiam salutis seu ordinem mediorum, quibus consulere volebat Deus ipsorum beatitudini, non cognoscebant, adeoque nec in usum transferre illa poterant: quum rationalis creaturae emendatio ab intellectu incipiat. Qua-

Quapropter cognitione satisfactionis, pro hominibus praestitae, itemque gratiae Dei supernaturalis, quae parta fuit per satisfactionem Θεανθρωπίας, nec non mediorum seu organorum, sub quibus communicatur illa gratia cum hominibus, effectuumque huius gratiae, erant imbuendi homines, si satisfactio pro ipsorum peccatis esse debebat salutaris. Quales informationis actus quoniam Christus quoque suscepit: eo ipso partes impleuit *officii prophetici*. PROPHETA enim *in lato significato* notat eum, qui voluntatem Dei hominibus patefacit: quum ergo Deus velit, ut homines perueniant ad veritatis cognitionem, is, qui salutis oeconomiam manifestat, eo ipso voluntatem Dei de nostra salute tradit; per consequens propheta recte adpellatur, eiusque munus, propheticum officium.

TERTIO cum natura Christi humana communicata quoque fuit maiestas diuina, quatenus illa se exferit et in regimine mundi generatim et in gubernatione hominum, qui se ordini mediorum, quibus a Deo ad salutem perducuntur, accommodarunt atque ecclesiam constituunt, speciatim: quapropter Θεάνθρωπος quoque ille actus exercet, quibus et generatim mundus et ecclesia speciatim gubernatur. Qui quidem actus constituunt *officium Christi regium*.

§. CCCCXCIII.

Christus vocatur sacerdos in S. scriptura saepissime, modoque tam illustri, ut mul-

Christus
adpellatur
sacerdos

κατ' ἐξοχὴν
feu
secundum
eminen-
tiam,

tum praeferatur veteris testamenti sacerdotibus: in epistola inprimis ad Ebraeos eius generis adpellationes occurrunt frequentissime. Sic audit πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς τὸν Θεόν, εἰς τὸ ἰλάσκεσθαι τὰς ἁμαρτίας τῆς λαοῦ c. II. 17. ἀρχιερεὺς τῆς ὁμολογίας ἡμῶν c. III. 1. ἀρχιερεὺς μέγας, δυνάμενος συμπαθεῖν ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν, πεπειρασμένος κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα, χωρὶς ἁμαρτίας. c. IV. 14. 15. ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα c. V. 6. VI. 20. VII. 17. 21. cf. Psal. CX. 4. ὁσίος, ἀκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν c. VII. 26. ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς Θρόνου τῆς μεγαλωσύνης ἐν τοῖς οὐρανοῖς τῶν ἁγίων λειτουργός, καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς, ἣν ἐπηξεν ὁ κύριος καὶ ἐκ ἀνθρώπου c. VIII. 1. 2. ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν c. IX. 11. ἱερεὺς μέγας ἐπὶ τὸν οἶκον τῆς Θεοῦ c. X. 21. Ad praerogativas quoque sacerdotii, quod Christus obiit, referendum erit, quod ἱερεὺς et ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν τάξιν μελχισεδέκ Ebr. VI. 20. VII. 11. et cet., id est, non ex ordine Levitico, adpelletur.

§. CCCCXCIV.

Quaenam
partes
sacerdotii
V. T.

Sacerdotes veteris testamenti vi muneris sui tres potissimum actus exercebant, qui hominibus ex Dei institutione esse debebant salutares.

PRIMO scilicet *sacrificia offerendo peccata expiabant*, quod probant dicta, ubi expiare apud Deum peccata expressis dicuntur verbis sacerdotes Lev. IV. 21. V. 10. 3. VI. 7.

VI. 7. XIV. 18. 29. XVI. 6. 10. 11. 17. 24. 32. 34. conf. Ebr. V. 1. VIII. 3. item portare peccata, cum quo peccatorum expiatio coniungitur Exod XXVIII 38 : porro illud S. codicis effata adferunt, quae sacrificiis tropice vim tribuunt, qua cum Deo homines reconcilientur, Exod. XXIX. 33. 36. Lev. I. 4. VI. 30., XVII. 10. 11. Num. XXVIII. 22. 30., adeoque remissionem peccatorum efficiant Lev. IV. 21. 26. 31. 35. V. 10. 13. 18., itemque Deo placeant odoremque bonae fragrantiae excitent Gen. VIII. 2. Exod. XXIX. 18. 25. Lev. I. 9.

Vbi quidem *modus huius reconciliationis hominis cum Deo per sacrificia* fiebat, ut

a) peccata hominis imponerentur bruto, ad sacrificium apto destinatoque, adeoque sacrificium in locum hominis peccatoris succederet:

β.) brutum illud occideretur, poenamque adeo repraesentaret, quam homo subire debebat:

γ.) sanguis sacrificii mactati Deo offerretur atque spargeretur altare versus. Quod quidem ex locis patet allegatis.

Actus quoque illos tres, a) substitutionis nimirum bruti pro homine declarationem per signum aliquod, vti per manuum impositionem in caput bruti, quam reus peccati peragebat, adiunctis precibus poenitentiaeque signis, β.) mactationem atque γ.) oblationem bruti, Deo factam, in sacrificiis piacularibus obtinuisse, pluribus

enarrant LVNDII *Jüdische Heiligtümer*
Libr. III. c. 40

SECUNDO *sacerdotes intercedebant apud Deum*

partim reipsa seu *realiter* α.) per oblatum sacrificium eiusque sanguinem, qui ex antitypo, sanguine scil. Christi. vim habebat realiter intercedendi apud Deum; β.) per suffitus odorum, qui preces repraesentare dicuntur Ps. CXLI. 2. Apoc. V. 8. VIII. 3. 4. :

partim oratione seu *verbaliter*, cuius erat summa, ut promissionibus Dei gratuitis confisi gratiam beneficiaque Numinis reis exorare niterentur.

TERTIO *sacerdotes benedictionem populo impertiebant* Num. VI. 24.-27. qua gratiam Dei, in expiatione partam, significabant atque confidere in Numine placato iubebant.

§. CCCCXCV.

Haec.
 de Christo
 probantur
 ex
 S. scriptura.

PRIMVS *actus*, qui sacerdoti mandatus erat, expiatio scilicet hominum apud Deum, sacrificio oblato facta, patet de Christo ex pluribus S. scripturae dictis. Sic enim

α.) *expiasse homines seu reconciliasse atque mediatorem* inter Deum atque homines *egisse* dicitur expressis verbis. E. g. 2 Cor. V. 19. Θεὸς ἡν ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΚΟΣΜΟΝ ΚΑΤΑΛΑΣΣΩΝ ΕΑΥΤΩ, μὴ λογιζόμενος αὐτοῖς τὰ παραπτώματα αὐτῶν, καὶ θέμενος ἐν ἡμῖν τὸν λόγον τῆς καταλλαγῆς. vers. 21. ΤΟΝ γὰρ ΜΗ ΓΝΟΝΤΑ ΑΜΑΡΤΙΑΝ, ΤΠΕΡ ΗΜΩΝ ΑΜΑΡΤΙΑΝ ΕΠΟΙΗΣΕΝ, ἵνα ἡμεῖς γινώμεθα δικαιοσύνη Θεῷ ἐν αὐτῷ:

αὐτῶ: Rom. V. 10. εἰ γὰρ ΕΧΘΡΟΙ ΟΝΤΕΣ
 ΚΑΤΗΛΛΑΓΗΜΕΝ τῷ Θεῷ διὰ τῆς θανάτου αὐτοῦ,
 πολλῶ μᾶλλον καταλλαγέμεθα σωθήσομε-
 θα ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ: Eph. II. 16. καὶ ΑΠΟ-
 ΚΑΤΑΛΛΑΞΗ τὰς ἀμφοτέρους (gentiles et Ju-
 daeos) ἐν ἐνὶ σώματι ΤΩ ΘΕΩ ΔΙΑ ΤΟΥ
 ΣΤΑΥΡΟΥ: Col. I. 20. καὶ ΔΙΑ ΑΥΤΟΥ
 (scil. χριστοῦ conf. antec.) ΑΠΟΚΑΤΑΛΛΑ-
 ΞΑΙ ΤΑ ΠΑΝΤΑ ΕΙΣ ΑΥΤΟΝ ΕΙΡΗΝΟ-
 ΠΟΙΗΣΑΣ ΔΙΑ ΤΟΥ ΑΙΜΑΤΟΣ ΤΟΥ
 ΣΤΑΥΡΟΥ, ΔΙΑ ΑΥΤΟΥ, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς
 γῆς εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. v. 21. ΚΑΙ ΥΜΑΣ
 ΠΟΤΕ ΟΝΤΑΣ ΑΠΗΛΛΟΤΡΙΩΜΕΝΟΥΣ,
 καὶ ἐχθροὺς τῇ διανοίᾳ ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς πονη-
 ροῖς, νυνὶ δὲ ΑΠΟΚΑΤΗΛΛΑΞΕΝ: v. 22. ἐν τῷ
 σώματι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, διὰ τῆς θανάτου, πα-
 ρασηῆσαι ὑμᾶς ἁγίους, ἢ ἀμώμους καὶ ἀνεγκλήτους
 κατενώπιον αὐτοῦ.

Ebr. II. 17. ὅθεν ὥφειλε κατὰ πάντα τοῖς
 ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι, ἵνα ἐλεήμων γένηται καὶ
 πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς τὸν Θεόν, ΕΙΣ ΤΟ
 ΙΛΑΣΚΕΣΘΑΙ ΤΑΣ ΑΜΑΡΤΙΑΣ ΤΟΥ
 ΛΑΟΥ.

Rom. III. 25. ΟΝ, sc. Iesum Christum,
 ΠΡΟΕΘΕΤΟ Ο ΘΕΟΣ ΙΛΑΣΤΗΡΙΟΝ ΔΙΑ
 ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΕΝ ΤΩ ΑΥΤΟΥ ΑΙΜΑ-
 ΤΙ, εἰς ἐνδείξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, διὰ τὴν
 πάρεσιν τῶν προγεγονότων ἁμαρτημάτων.

I Ioh. II. 1. Τεκνία μὴ ταῦτα γράφω ὑμῖν,
 ἵνα μὴ ἀμάρτητε. Καὶ εἴ τις ἀμάρτη, ΠΑΡΑ-
 ΚΛΗΤΟΝ ΕΧΟΜΕΝ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ,
 ΙΗΣΟΥΝ ΧΡΙΣΤΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ: vers. 2. ΚΑΙ

ΑΥΤΟΣ ΙΛΑΣΜΟΣ ΕΣΤΙ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΜΑΡΤΙΩΝ
ΗΜΩΝ· ΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΗΜΕΤΕΡΩΝ ΜΟΝΟΝ,
ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΟΛΟΥ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ.

1 Tim. II. 5. Εἷς γὰρ Θεός, εἷς καὶ ΜΕΣΙΤΗΣ
ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΩΝ, ἄνθρωπος Χριστός Ἰησοῦς:
vers. 6. ὁ δὸς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων.

β.) redemisse et acquisivisse nos ma-
gno pretio, sanguinis sui pretio, dedisse
se lytron seu antilytron pro omnibus dici-
tur: ex. g. Rom. III. 23. πάντες γὰρ ἡμαρ-
τον καὶ ὑπερῶνται τῆς δόξης τῷ Θεῷ: vers. 24.
ΔΙΚΑΙΟΤΜΕΝΟΙ δωρεὰν τῇ αὐτῷ χάριτι, ΔΙΑ
ΤΗΣ ΑΠΟΛΥΤΡΩΣΕΩΣ, ΤΗΣ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ
ΙΗΣΟΥ.

1 Cor. I. 30. ὅς (sc. Χριστός) ἐγενήθη ἡμῖν
σοφία ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμός
καὶ ΑΠΟΛΥΤΡΩΣΙΣ.

Eph. I. 7. coll. Col. II. 14. ΕΝ Ω (ἡγαπη-
μένῳ seu Christo conf. vers. 6.), ΕΧΟΜΕΝ
ΑΠΟΛΥΤΡΩΣΙΝ ΔΙΑ ΤΟΥ ΑΙΜΑΤΟΣ ΑΥΤΟΥ,
ΤΗΝ ΑΦΕΣΙΝ ΠΑΡΑΠΤΩΜΑΤΩΝ, ΚΑΤΑ ΤΟΝ
ΠΛΟΥΤΟΝ ΤΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ ΑΥΤΟΥ.

Tit. II. 13. προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν
ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τῷ μεγάλῳ
Θεῷ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ: vers. 14. ΟΣ
ΕΔΩΚΕΝ ΕΑΥΤΟΝ ΠΕΡ ΗΜΩΝ, ΙΝΑ ΛΥΤΡΩ-
ΣΗΤΑΙ ΗΜΑΣ, ΑΠΟ ΠΑΣΗΣ ΑΝΟΜΙΑΣ, καὶ
καταρίσῃ ἑαυτῷ λαὸν περίσσιον, ζηλωτὴν κα-
λῶν ἔργων.

1 Petr. I. Petrus ad vitae sanctitatem hor-
tatur, hac quoque ratione adiuncta, vers.

18. Εἰδότες, ὅτι ἐφ' ὧν ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ, ΕΛΤΟΡΩΘΗΤΕ ἐκ τῆς ματαίας ὑμῶν ἀναστροφῆς πατροπαράδοτος: vers. 19. ἀλλὰ ΤΙΜΙΩ ΑΙΜΑΤΙ, ὡς ἀμνὸς ἀμώμῳ καὶ ἀσπίλῳ, ΧΡΙΣΤΟΥ.

Act. XX. 28. προσέχετε ἑν ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπος, ποιμαίνειν τὴν ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ τῇ Θεῷ, ἣν περιποίησατο δια τοῦ ἰδιοῦ ΑΙΜΑΤΟΣ.

Gal. IV. 4. ΕΞΑΠΕΣΤΕΙΛΕΝ Ο ΘΕΟΣ ΤΟΝ ΤΙΟΝ ΑΥΤΟΥ γενόμενον ἐκ γυναικός, ΓΕΝΟΜΕΝΟΝ ΤΠΟ ΤΟΝ ΝΟΜΟΝ vers. 5. ΙΝΑ ΤΟΥΤΣ ΤΠΟ ΝΟΜΟΝ ΕΞΑΓΟΡΑΣΗ, ἵνα τὴν υἱοθεσίαν ἀπολάβωμεν.

I Cor. VI. 20. ΗΓΟΡΑΣΘΗΤΕ ΓΑΡ ΤΙΜΗΣ· δοξάσατε δὴ τὸν Θεόν, et cet.

Gal. III. 13. ΧΡΙΣΤΟΣ ΗΜΑΣ ΕΞΗΓΟΡΑΣΕΝ ΕΚ ΤΗΣ ΚΑΤΑΡΑΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ, ΓΙΝΟΜΕΝΟΣ ΤΠΕΡ ΗΜΩΝ ΚΑΤΑΡΑ· Γέγραπται γάρ· ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμᾶμενος ἐπὶ ξύλῳ.

Apoc. V. 9. de agno mactato, qui accepit librum cum sigillis, dicitur: ἩΓΟΡΑΣΑΣ τῷ Θεῷ ἡμᾶς ἐν τῷ αἵματί σου conf. 2 Pet. II. 1. Lytri fit mentio Matth. XX. 28. ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὃν ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι καὶ ΔΟΥΝΑΙ ΤΗΝ ΨΥΧΗΝ ΑΥΤΟΥ ΑΝΤΙ ΠΟΛΛΩΝ, coll. Marc. X. 45. I Tim. II. 5. ὁ (scil. Iesus Christus) ΔΟΥΣ ΕΑΥΤΟΝ ΑΝΤΙΑΥΤΟΥ ΤΠΕΡ ΠΑΝΤΩΝ.

γ.) *Per illam expiationem atque redemptionem, quam Christus praestitit, inter Deum atque homines instaurata est harmonia, ut*
Fff 5 adeo

adeo peccata hominum non impediunt amplius Deum, quo minus gratiam supernaturalem seu superiorem exhibeat, offeratque hominibus et iis conferat, qui eamdem non repudiant ex malitia (conf. §. 106. sqq.). Sic enim Deus per Christum sibi mundum reconciliasse dicitur, ut peccata illis non imputaret seu non reputaret pro impedimento gratiae superioris, adeoque nos a peccatorum reatu in iudicio diuino eatenus absolueremur, seu ut fieremus iustitia coram Deo 2 Cor. V. 19. 21. conf. Eph. I. 7. Qua quidem ratione *Christus remissionem peccatorum*, eoque et *liberationem ab ira diuina poenisque*, ac *iustitiam coram Deo peperit hominibus*, uti patet ulterius ex Matth. I. 21. τέξεται (scil. Maria) υἱόν, καὶ καλέσεις (sic loquitur Iosepho angelus per somnium) τὸ ὄνομα αὐτοῦ ΙΗΣΟΥΝ. Αὐτοῦ γὰρ σωσεί τὸν λαόν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀμαρτιῶν αὐτῶν: 1 Thess. I. 10. ubi filium Dei ex caelis expectare iubemur, quem ex mortuis excitauit, Iesum ΤΟΝ ΠΡΟΜΕΝΟΝ ΗΜΑΣ ΑΠΟ ΤΗΣ ΟΡΓΗΣ ΤΗΣ ΕΡΧΟΜΕΝΗΣ: Ebr. I. 3. δι' ἐαυτοῦ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΝ ΠΟΙΗΣΑΜΕΝΟΣ (scil. filius Dei coll. vers. 1.) τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς: 1 Petr. I. 2. (ἐκλεκτοῖς) κατὰ πρόγνωσιν Θεοῦ πατρὸς, ἐν ἁγιασμῷ πνεύματος, εἰς ὑπακοὴν καὶ ΠΑΝΤΙΣΜΟΝ ΑΙΜΑΤΟΣ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ: 1. Ioh. I. 7. εἰν δὲ ἐν τῷ Φωτὶ περιπατοῦμεν, ὡς αὐτός (scil. Deus coll. vers. 5)

ἐσιν ἐν τῷ φωτὶ, κοινωνίαν ἔχομεν μετ' ἀλλήλων, καὶ τὸ Αἷμα Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ τοῦ αὐτοῦ καθαρίζει ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀμαρτίας, conf. Matth. XXVI. 27. 28. et cet.: 1 Cor. I. 30. ὅς (scil. Christus) ἐγενήθη ἡμῖν ΔΙΚΑΙΟΣΤΗΝ τε καὶ ἁγιασμὸς coll. 2 Cor. V. 21. supr. n. α). It. Ier. XXIII. 6. c. XXXIII. 16. Daniel. IX. 24., vbi tempora Messiae venturi praedicta promittunt quoque a Deo τὸ כִּלְיָהּ פֶּשַׁע seu consummare et occludere peccatum, porro τὸ נִשְׁכַּח חַטֹּאתָיו seu obsignare delicta, tum τὸ כִּבֵּר עוֹן seu expiare iniquitatem et ignoscere culpam, denique τὸ כִּבֵּר עוֹלָם צָרָה בִּי seu inducere aeternam iustitiam.

δ.) Hoc fine ipse obtulisse dicitur se pro sacrificio ad delenda hominum peccata. E. g. Eph. V. 2. καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς καὶ ΠΑΡΕΔΩΚΕΝ ΕΑΥΤΟΝ ΥΠΕΡ ΗΜΩΝ ΠΡΟΣΦΟΡΑΝ ΚΑΙ ΘΥΣΙΑΝ ΤΩ ΘΕΩ, ΕΙΣ ΟΣΜΗΝ ΕΥΩΔΙΑΣ.

Ebr. VII. 27. ὅς (ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΟΣΙΟΣ ΑΚΑΚΟΣ et cet.) ὃν ἔχει καθ' ἡμέραν, ἀνάγκην, ὥσπερ οἱ ἀρχιερεῖς, πρότερον ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἀμαρτιῶν θυσιάς ἀναφέρειν, ἔπειτα τῶν τῶ λαῷ. Τὸτο γὰρ ἐποίησεν ΕΦΑΠΑΞ ΕΑΥΤΟΝ ΑΝΕΝΕΓΚΑΣ.

Cap. IX. 12. (Christus vers. 11.) ΔΙΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΑΙΜΑΤΟΣ ΕΙΣΗΛΘΕΝ ΕΦΑΠΑΞ ΕΙΣ ΤΑ ΑΓΙΑ ΑΙΩΝΙΑΝ ΑΥΤΡΩΣΙΝ ΕΤΡΑΜΕΝΟΣ: vers. 14. πόσω μάλ-
λον

λον τὸ αἷμα τῷ ΧΡΙΣΤΟΥ (quam taurorum atque haedorum purgabit, quod ad mundi-
tiem moralem) ΟΣ ΔΙΑ ΠΝΕΥΜΑ-
ΤΟΣ ΑΙΩΝΙΟΥ ΕΑΥΤΟΝ ΠΡΟΣΗ-
ΝΕΓΚΕΝ ΑΜΩΜΟΝ ΤΩ ΘΕΩ: vers.
24. ΟΥ ΓΑΡ ΕΙΣ ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΑ Α-
ΓΙΑ ΕΙΣΗΛΘΕΝ Ο ΧΡΙΣΤΟΣ, ἀν-
τίτυπα τῶν ἀληθινῶν. ΑΛΛ' ΕΣ ΑΥΤΟΝ
ΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟΝ, ΝΥΝ ΕΜΦΑ-
ΝΙΣΘΗΝΑΙ ΤΩ ΠΡΟΣΩΠΩ ΤΟΥ
ΘΕΟΥ ΥΠΕΡ ΗΜΩΝ: vers. 25. ὅ-
τι ἵνα πολλάκις προσφέρει ἑαυτὸν, ὥσπερ ὁ ἀρ-
χιερεὺς εἰσέρχεται εἰς τὰ ἁγία κατ' ἑνῆαυτὸν ἐν
αἵματι ἀλλοτρίῳ: vers. 26. ἐπεὶ ἔδει αὐτὸν πολ-
λάκις παθεῖν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, ΝΥΝ
ΔΕ ΑΠΑΞ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων, εἰς ἀθέ-
τητον ἀμαρτίας, ΔΙΑ ΤΗΣ ΘΥΣΙΑΣ
ΑΥΤΟΥ ΠΕΦΑΝΕΡΩΓΑΙ: vers. 28.
Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΠΑΞ ΠΡΟΣΕΝΕΧ-
ΘΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟ ΠΟΛΛΩΝ ΑΝΕΝΕΓ-
ΚΕΙΝ ΑΜΑΡΤΙΑΣ.

Ebr. X. 9. Τότε εἶπον, ἰδὲ ἤκω τῷ ποιῆσαι,
ὁ Θεός, τὸ θέλημά σου: vers. 10. ἐν ᾧ θελή-
ματι ΗΓΙΑΣΜΕΝΟΙ ΕΣΜΕΝ ΔΙΑ
ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΤΟΥ ΣΩΜΑ-
ΤΟΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΕΦΑ-
ΠΑΞ: vers. 12. αὐτὸς δὲ ΜΙΑΝ ΗΥΠΕΡ
ΑΜΑΡΤΙΩΝ ΠΡΟΣΕΝΕΓΚΑΣ ΘΥ-
ΣΙΑΝ, εἰς τὸ διηνεκὲς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῷ
Θεῷ: vers. 14. ΜΙΑ γὰρ ΠΡΟΣΦΟΡΑ
ΤΕΤΕΛΕΙΩΚΕΝ ΕΙΣ ΤΟ ΔΙΗΝΕ-
ΚΕΣ ΤΟΥΤΣ ΑΓΙΑΖΟΜΕΝΟΥΤΣ.

1 Petr. II. 24. ΟΣ ΤΑΣ ΑΜΑΡΤΙΑΣ
ΗΜΩΝ ΑΥΤΟΣ ΑΝΗΝΕΓΚΕΝ ΕΝ
ΤΩ ΣΩΜΑΤΙ ΑΥΤΟΥ ΕΠΙ ΤΟ ΞΥ-
ΛΟΝ, ἵνα ταῖς ἀμαρτίαις ἀπογεγόμενοι τῇ δι-
καιοσύνῃ ζήσωμεν, ὃ τῷ μωλαπὶ αὐτῷ ἰάθητε.

ε.) *Ceu hostia quoque piacularis, in se suscepisse atque portasse peccata nostra peccatorumque reatum, eoque et poenas: item propter peccata nostra, pro nobis seu nostri loco ac in nostrum commodum perpeffiones ac calamitates tulisse dicitur. Quod quidem*

κ.) *saepissime in vno Esaiae capite quinquagesimo tertio repetitur, non sine ταυτολογίας fuspicione, nisi emphatice princeps dogma christianae religionis, absque quo nec territae per peccata conscientiae solatium accipere, nec fiducia in Deo collocata excitari potest, foret inculcandum.*

Hoc autem Esaiae caput de Christo agere probant

PRIMO quam plurimae noui testamenti allegationes, quae illud ad Christum in sensu directo et immediato adplicant, e. g. Matth. VIII. 17. Ioh. XII. 38. Rom. X. 16.

1 Petr. II. 24. DEINDE argumentum orationis, itemque epitheta hic obuia quam optime, imo vnice, in Messiam conueniunt, non in alium quempiam. Quod quoque *Rabbinos et Talmudistas agnouisse atque hanc Esaiae pericopen de Messia interpretatos esse, ostendit B. CALOVIVS bibl. illustr. ad hoc caput sub finem.*

Sic enunciatur

1) vers. 4.

אֵכֶן חֲלִינוּ הוּא נָשָׂא וּמִכְאֲבֵינוּ סָבַלָם

a) *vere*, seu *profecto morbos*, seu *languores nostros ipse tulit* b) *atque plagas nostras*, seu *dolores nostros*, *portauit*.

Nota hic cum GROTIUS in defens. fid. cathol. de satisfact. Christi c. I. p. 9. quod *Ebraei, ut significant id, quod Latini dicunt poenas pendere, nullam habeant phrasin receptam, quam ferre peccatum: cui similis est Latinorum locutio luere delicta, i. e. delictorum poenas seu supplicia*, e. g. Leu. V. 1. וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ et feret peccatum eius, i. e. *poenam peccati eius: quo sensu adhibetur quoque* Leu. XX. 17. et alibi. Sic *victimae expiatoriae ferre dicuntur iniquitatem offerentium, i. e. eorum supplicia* Leu. X. 17., quia sanguis ipsarum est pro anima humana Leu. XVII. v. 11. it. Thren. V. v. 7. אֲנַחְנוּ עֲוֹנֵיהֶם סָבַלְנוּ nos peccata illorum, scil. patrum nostrorum, portauimus, i. e. *poenas pro peccatis illorum pependimus* etc. *Ebraeis peccatum notare idem, quod poenas peccati, ex plurimis patet locis S. scripturae, e. g. Zach. XIV. 19., vbi מִצָּרִים חַטָּאת peccatum Aegyptiorum, item peccatum omnium gentium significat poenam peccati* coll. v. 18., item Gen. IV. 13. vbi Cain ad Deum dicit: גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנִּשָּׂא magnum est peccatum meum, i. e. *poena peccati, ut ferre (illud, illam) non queam. Ille quoque, cui peccatorum poenae irrogantur, audit peccatum, uti apud Latinos piaculum,*

lum, quod delictum aequè, ac illum, qui propter delictum patitur, significat. Quo sensu *sacrificium expiatorium pro peccatis* vocatur peccatum Leu. IV. 3. et *offeret pro peccato suo, quod commisit, iuuenicum seu taurum bouillum integrum Iehouae*, לְחַטָּאת *ad piaculum* seu sacrificium expiatorium, item vers 29. וְסָמַךְ אֶת-יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשִׁחַט אֶת-הַחַטָּאת *et imponet manum suam capiti hostiae piacularis et mactabit illam victimam piaculari in loco holocausti.*

2.) vers. 5.

וְהָיָה מְחֻלָּל מִפְּשָׁעֵינוּ מִדְּכָא מִעֲוֹנוֹתֵינוּ מוֹסֵר שְׁלוֹמֵנוּ עָלֵינוּ וּבַחֲבֵרָתוֹ נִרְפָּא לָנוּ
 a.) *Ipse vero exquisitissimis doloribus atque in intestinis ipsis instar parturientis* (vid. חול Ef. XXIII. 4. XXVI. 18. Jer. XLI. 31.) *miserrime diuexatus propter praeuaricationes nostras* (פְּשָׁעִים notant peccata proaeretica et enormia, vt rebellionem, qua egreditur aliquis ex potestate legitima, vt Gen. XXXI. 36. 1 Sam. XXIV. 12. 1 Reg. XII. 18. Ef. II. 3. XX. 38.): b) *attritus seu afflictus est propter perversitates nostras*: c) *castigatio pacis nostrae* (seu quae nobis pacem adfert, vt Prov. I. 3. castigatio intelligentiae, quae facit ad intelligentiam) *super eo* (מוֹסֵר vero poenam seu castigationem denotare patet ex Iob. V. 17. Prov. XIII. 24. Ierem. XXX. 18.): d.) *liuore eius fanatum est nobis seu sanati sumus* (חֲבֵרָה proprie vibicem seu

seu liuorem ex contusione notat, figurate quemlibet dolorem Gen. V. 22. Exod. XXI. 26. Psalm. XXXVIII. 5. Prov. XX. 19.)

3.) vers. 6.

כָּלֵנוּ כִּצְאָן תְּעִינוּ אִישׁ לְדַרְכּוֹ פָּנֵינוּ וַיְהִי־הָ
 כָּלֵנוּ הִפְגִּיעַ בּוֹ אֶת עֵזוֹן כָּלֵנוּ omnes nos quasi
 oues errauimus, vnusquisque in viam
 suam declinauit et posuit Dominus in eo ini-
 quitatem omnium nostrum.

4.) vers. 8.

נִגְזַר מֵאַרְצָּ חַיִּים מִפֶּשַׁע עַמִּי נָצַע לְמוֹ
 est ex terra viuentium excisus, ob praeuari-
 cationem populi mei plaga seu percussio
 illi, seu accepta ob praeuaricationem populi
 mei plaga seu vulnere.

5.) vers 10.

אִם־תָּשִׂים אָשָׁם נַפְשׁוֹ יִרְאֶה זֶרַע יִאֲרִיךְ
 יִמִּים si posuerit animam suam (se ipsum)
 pro piaculo, videbit semen, prolongabit dies
 seu perpetuo viuet, i. e. vna cum semine
 suo in aeternum manebit.

Adhibetur hic אָשָׁם נַפְשׁוֹ, quae est for-
 mula sacrificialis: nam אָשָׁם notat primo
 reatum peccati atrocis; deinde victimam pro
 peccato hoc proaeretico conf. Lev. IV. V.
 VII. XIV. Quod quidem in Christo imple-
 tum, qui reatum peccatorum nostrorum in
 se suscepit, atque se ipse pro nobis dedit
 Deoque patri obtulit in sacrificium Eph. V. 2.
 conf. nr. γ.)

6.)

6.) vers. 11.

וְעֲוֹנוֹתֵינוּ יִסְבֵּל et *iniquitates nostras portabit*, i. e. peccatorum poenas feret, Nam עוֹ iniquitatem significat atque iniquitatis quoque poenam, vt 2 Reg. VII. 9. Verbum vero סָבַל cum עוֹ constructum, semper notat poenam peccatorum ferre.

7.) vers. 12.

וְהוּא נִשְׂא נֶפֶשׁ רַבִּים et *ille peccata multorum tulit, seu peccatorum poenas pro multis perpendit.*

ב) Matth. XX. 28. Marc. X, 35. ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου - ΗΛΘΕ ΔΟΤΝΑΙ ΤΗΝ ΨΥΧΗΝ ΑΥΤΟΥ ΛΥΤΡΟΝ ΑΝΤΙ ΠΟΛΛΩΝ: Rom. V. 8. συνίστησι δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην εἰς ἡμᾶς ὁ Θεός, ὅτι ἔτι ἁμαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν ΧΡΙΣΤΟΣ ΤΠΕΡ ΤΜΩΝ ΑΠΕΘΑΝΕ: 1 Cor. XV. 3. παρέδωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοις, ὃ καὶ παρελάβον, ὅτι ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΠΕΘΑΝΕΝ ΤΠΕΡ ΤΩΝ ΑΜΑΡΤΙΩΝ ΗΜΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΓΡΑΦΑΣ: 2 Cor. V. 15. κρίναντες τῆτο, ὅτι εἰ ΕΙΣ ΤΠΕΡ πάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον· καὶ ΤΠΕΡ ΠΑΝΤΩΝ ΑΠΕΘΑΝΕΝ, ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ΑΛΛΑ ΤΠΕΡ ΑΥΤΩΝ ΑΠΟΘΑΝΟΝΤΙ καὶ ἐγερθέντι: v. 21. vid. supra pro. α.): Gal. I. 4. τῷ θόντος (scil. χριστῷ) ΕΑΥΤΟΝ ΤΠΕΡ ΤΩΝ ΑΜΑΡΤΙΩΝ ΗΜΩΝ, ὅπως, ἐξέλῃται ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἐνεσῶτος αἰῶνος πονηροῦ, κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν: v. 20. ὃ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγάπῃσαντός με καὶ ΠΑΡΑΔΟΝΤΟΣ ΕΑΥΤΟΝ ΤΠΕΡ ΕΜΟΥ: Rom. IV. 25. ὃς

Reuschii Intr. in Theol. G g g (scil.

(Iciii. Iesus vers. 24.) ΠΑΡΕΔΟΘΗ ΔΙΑ ΤΑ ΠΑΡΑΠΤΩΜΑΤΑ ΤΜΩΝ καὶ ἠγέρθη διὰ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν: i Petr. III. 18. ὅτι καὶ ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΠΑΞ ΠΕΡΙ ΑΜΑΡΤΙΩΝ ΕΠΑΘΕ, δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων· ἵνα ἡμᾶς προσαγάγῃ τῷ Θεῷ θανατωθεὶς μὲν σαρκὶ, ζωοποίη. Θεὸς δὲ τῷ πνεύματι.

§. CCCCXCVI.

Ad
expiationem
requiritur
Christi
obedientia
passiva
et
activa.

Testimonia S. scripturae, adhuc largiori segete in medium producta, sistunt nobis Christum, ceu hostiam piacularem, cui imposita seu imputata sint nostra peccata, et quae nostri loco caesa peccatorum poenas tulerit (§. praec. nro. ε.), dum se ipse obtulerit hostiam Deo in suauem odorem, seu quae Deo placuerit, eoque nobis peccatorum remissionem aeternamque redemptionem ab omnibus malis comparauerit (§. praec. nro. δ. γ. β), per consequens Deo nos conciliauerit, seu parauerit medium, optime accommodatum sapientiae Numinis, quo deriuaret in homines eo gradu perfectiones atque bona, ut saluari queant omnes, non repugnantes ex malitia (§. praec. nro. α). Quo ipso inter Deum atque homines reducta fuit harmonia, turbata per ἀνομίας, eoque satisfactio plenaria pro reatu peccatorum est Deo praestita (§. 108. sqq. inpr. 127. seqq.). Quapropter *actus, a Christo suscepti, ad satisfactionem Deo pro hominibus praestandam contendunt omnes*: eoque Numinis voluntati ex-
actis-

actissime fuerunt accommodati. *Benignissima* vero ac *sapientissima Dei voluntas* postulat PRIMO legum naturalium, quae ad harmoniam rerum, in mundo obuiarum, eoque ad creaturarum rationalium felicitatem procurandam vnice tendunt, perfectissimam impletionem; DEINDE poenas atque per has correctionem malorum, per a'vo-
mias introductorum, si qua legum diuinarum violatio intercesserit: quapropter Christus, tamquam satisfactor vicarius pro hominibus, PRIMO leges diuinas perfectissime seruare; DEINDE in vniuersali malorum, ab hominum peccatis introductorum, correctione elaborare debuit, eoque poenas peccatorum suscipere. *Modus* enim, quem diuina elegit sapientia ad mala corrigenda atque minuenda, eoque ad harmoniam rerum, quoad fieri potest, instaurandam, per spirituum conatus, absoluitur illorum malorum intuitionem taediisque hinc perceptis, quae poenas constituunt: nam ex taediis hisce oritur stimulus ad auersanda remouendaque illa mala, qui cum patientia ac fortitudine coniunctus malis inferuit corrigendis. Christus ergo, tamquam vicarius pro hominum peccatis satisfactor, eoque fratribus per omnia similis factus, praeter peccata Ebr. II, 14. sq., poenas debuit pendere pro peccatis omnium hominum, i. e. intueri debuit mala omnia, cum peccatis hominum connexa, hinc taedia concipere, quae innumerabilem illorum multitudinem, simul re-

praesentatam, adaequarent, atque ea *sustinere patienter* atque *fortiter*, eoque *niti ad corrigenda abolendaque illa mala*. Quatenus in seruatione legum diuinarum exactissima versatur *Christus* agendo, is *praestare dicitur obedientiam actiuam*; quatenus vero id facit, perpetiundo taedia, ex intuitione malorum, cum peccatis hominum generis connexorum, exhibere dicitur *obedientiam passiuam*: per *obedientiam* igitur *actiuam* atque *passiuam* *satisfecit Christus iustitiae diuinae* factusque est vniuersale principium, quod corrigat mala atque rerum, in mundo obuiarum, consensionem instauraret, eoque Deum atque homines in harmoniam reducat (conf. §. 108. sqq.). *Obedientiam Christi* GENERATIM testantur illa *S. codicis effata*, quibus ad exequendam Dei voluntatem pronissimus sistitur, e gr. Psalm XL. 7. 8. 9. coll. Ebr. X. 5. seqq. Matth. V. 17. Ioh. IV. 34. V. 30. VI. 38. VIII. 29. Rom. V. 8. etc. SPECIATIM *obedientiam illius actiuam* probat Gal. IV. 4. *Deus misit filium, ex muliere factum, qui fieret* (sponsa sua) *obnoxius legi*, (sine determinatione dictae, adeoque et forensi et ceremoniali et morali): vers. 5. *ut legi subditos*, (quales sunt omnes homines Rom. III. 9. sqq.), *redimeret*, (ἐξαγοράσῃ satisfactorie seu meritorie), *quo adoptionem adipisceremur*, seu filii Dei Deoque accepti euadere-mus: *obedientiam* vero *passiuam* arguit *S. scriptura* Luc. XXII. 42., vbi *Christus, Pa-*
ter,

ter, inquit, auerte, si vis, hoc a me poculum, (scil. calamitatis atque mortis, quod instabat), *quamquam non mea, sed tua voluntas fiat;* item Phil. II. 8. vbi Christus sese adeo deieciſſe (κενῶσαι) dicitur, vt *obediens fuerit vsque ad mortem, et quidem mortem crucis;* quod etiam patet ex iis locis, quibus Christus tamquam hostia piacularis, quam ipse sua iponte obtulerit Deo, nec non per mortem, crucem, effusum sanguinem nos expiaſſe ac redemiſſe repraeſentatur (§. praec.).

Intuitionem malorum, cum peccatis connexorum, atque hinc orta auerſatio eorundem, cum qua coniungitur patientia ac fortitudo, eſſe medium corrigendi mala, diuinae ſapientiae accommodatum, in ſequentibus, vbi probabitur, quod opus redemptionis atque gratia Spiritus S. adplicatrix, adeoque ſalutis oeconomia, a S.ſcriptura tradita, nihil contineat, quod veritatibus naturaliter cognitis aduerſetur, vberius ostendetur.

§. CCCCXCVII.

Obedientia ſua actiua atque paſſiua ſatiſfecit Christus diuinae iuſtitiae pro peccatis hominum, i. e. hominis peccatoris relationem ad Deum ſic immutauit, vt quum antea reatus peccatorum impediret, quominus benignitatis diuinae operationes ſe in homines diffundere poſſent, quum medium extaret nullum, quo conferret homi-

Meritum obedientiae vtriusque quod durat in omne aeuum.

num generi bona atque perfectiones Numen supremum, nunc in Christi satisfactione, quae ab aeterno est destinata lapsis hominibus atque suo tempore (ἐν τῷ πληρώματι τῆς χάριτος Gal. IV. 4. seq.) exhibita, medium diuinae sapientiae accommodatum esset paratum, quo deriuaret Deus in omnes, qui acceptant illud, gratiam supernaturalem, cuius operationibus saluari queant. Quapropter cum obedientia Christi actiua et passiua, quatenus reconciliauit homines Deo, connexa est gratia supernaturalis in hominis salutem operans; bonum vero cum actione libera connexum vocatur illius meritum: *obedientia igitur Christi actiua et passiua hominibus meruit gratiam Dei supernaturalem huiusque effectus salutare. Quoniam quoque operationes gratiae illius esse debent sempiternae ob beatitudinis aeternitatem: meritum Christi habet perpetuam efficaciam.*

§. CCCCXCVIII.

Causa
efficiens
seu
vocans
Christum,

In aeterno Trinitatis consilio sapientia hypostatica seu secunda persona in se suscepit hoc opus oeconomicum, ut in assumpta natura humana opus redemptionis seu satisfactionis pro peccatis hominum praestaret (conf. §. 411. sqq.): *causa* igitur *efficiens* seu *vocans Christum mediatorem* est tota S. S. Trinitas. Quod de filio, qui libere suscepit hoc officium satisfaciendi pro reatu peccatorum iustitiae diuinae, per se patet:

patet: de Patre id est manifestum ex Ebr. V. 5., de Spiritu vero S. ex Ebr. XLVIII. 16.

§. CCCCXCIX.

Deus per obedientiam Christi passuam atque actiuam hominibus, ex lapsum miserie, parauit redemptionem, ut eorum miserie iuccurreret (§. 108. sqq.): quapropter *caussa impulsua interna* est gratuitus erga homines peccatores amor Eph. V. 2. 25.; *externa*, hominum miseria, in quam per lapsum fuerunt detrusi. *Forma* consistit in obedientia passua, quae dicitur quoque oblatio sacrificii expiatorii pro toto genere humano (conf. §. 495. δ.) 496.), atque in obedientia actiua (§. 496.). Opus satisfactionis personam postulat Θεάνθρωπον ipsumque est opus Θεανδρικόν (§. 458. sqq.): quare *subiectum quod* obedientiae Christi actiuae et passuae, quatenus illa est meritoria et satisfactoria, est tota persona Christi σύνθετος Ebr. II. 17. III. 1. IV. 14. VII. 26. et cet.; *subiectum vero quo* est utraque illius natura, quatenus ad hoc ἀποτελεσμα confert, quod suum est, sed cum communicatione alterius. Dei iustitiae est factum satisfactio pro hominum peccatis (§. 496. sq): *obiectum ergo personale*, cui satisfactio est praestita, est Deus trinunus Eph. V. 23. 2 Cor. V. 19. Ebr. IX. 14.; *obiectum vero personale, pro quo satisfactum*, sunt omnes homines (conf. §. 495. allegata dicta.) Christus in obedientia passua ipse pertulit poenas

Redemptionis
caussa
impulsua:
forma:
subiectum
quod; quo:
obiectum
personale;
reale:
finis.

nas vicarias atque se ipse obtulit acerbissimis calamitatibus, patienter ac fortiter sustinendis; in obedientia vero activa officia erga Deum, semetipsum atque alios implevit perfectissime: *obiectum* eapropter *reale*, *ratione obedientiae passivae* seu oblationis sacrificii, est ipse Christus Eph. V. 2. Ebr. VII. 27. IX. 11. 12. sqq. X. 10. etc. etc.; *ratione obedientiae activae*, est *Deus*, *ipse Christus* atque *aliae creaturae*, erga quas officia praestitit. Christus praestitit satisfactionem, ut nos gratiae supernaturalis fieri queamus participes atque per hanc gratiam superiorem emendati seu ad fidem et sanctitatem adducti in haereditatem aeternae vitae perveniamus (§. 495. sqq.); *finis* ergo *proximus obedientiae Christi* et *activae* et *passivae* est acquisitio atque applicatio gratiae superioris, qua saluari queamus; *remotus*, ipsa hominum beatitudo Eph. V. 25. sqq. 1 Tim. II. 5. sqq. Ebr. II. 17. IX. 14. 26. 28. X. 14. sqq. in pr. 22. sqq. XIII. 12. 1 Petr. II. 24. III. 18. sqq.

§. D.

Intercessio
Christi
pro
hominibus
probatur.

SECUNDVS actus, in quo sacerdos occupabatur, *preces ad Deum fusas* atque *intercessionem* pro aliis complectebatur: isque *de Christo perhibetur* in S. codice clarissimis verbis. Sic

generatim illi tribuitur τὸ ἵκεῖν
לפושעים pro peccatoribus intercedet Ef.
LIII. 12., atque

spe-

speciatim de statu exinanitionis dicitur Ebr. V. 7. ὅς (scil. Christus vers. 5.) ΕΝ ΤΑΙΣ ΤΜΕΡΑΙΣ ΤΗΣ ΣΑΡΚΟΣ ΑΤΤΟΤ ΔΕΗΣΕΙΣ ΤΕ ΚΑΙ ΙΚΕΤΗΡΙΑΣ, πρὸς τὸν δυνάμενον σώζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου, μετὰ κραυγῆς ἰχυρᾶς καὶ δακρύων, ΠΡΟΣΕΝΕΓΚΑΣ καὶ εἰσακθεῖς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας; sic quoque in diebus carnis seu in statu exinanitionis saepe mentio fit precum, quibus Patrem implorauit, vt Matth. XIV. 23. XXVI. 39. XXVII. 50. Marc. I. 35. VI. 46. Luc. VI. 12. XI. 1. XXII. 41. 44. Ioh. XI. 41. sqq. XVII. tot.

De statu exaltationis Rom. VIII. 34. dicitur, τίς ὁ κατακρίνων, χρεῖός ὁ ἀποθανῶν, μάλλον δὲ καὶ ἐγερθεῖς, ΟΣ ΚΑΙ ΕΣΤΙΝ ΕΝ ΔΕΞΙΑ ΤΟΤ ΘΕΟΥ, ΟΣ ΚΑΙ ΕΝΤΥΓΧΑΝΕΙ ΤΠΕΡ ΗΜΩΝ: Ebr. VII. de Christo, ceu sacerdote secundum ordinem Melchisedek, dicitur vers. 25. ὁ θεὸς καὶ σώζειν εἰς τὸ παντελὲς δύναται τὰς προσερχομένους δι' αὐτοῦ τῷ θεῷ, ΠΑΝΤΟΤΕ ΖΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΕΝΤΥΓΧΑΝΕΙΝ ΥΠΕΡ ΑΥΤΩΝ: C. IX. 24. Christus in caelum intrasse *dicitur* νῦν ΕΜΦΑΝΙΣΘΕΝΑΙ ΤΩ ΠΡΟΣΩΠΩ ΤΟΤ ΘΕΟΥ ΤΠΕΡ ΗΜΩΝ, postquam semel suo sanguine sacrificium peregit, perpetuam habens efficaciam vers. sqq. : I Ioh. II. 1. vbi *Christum* ΠΑΡΑΚΛΗΤΟΝ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ *habere dicimur*, si peccemus.

§. DI.

Quid
et
quotuplex
sit
ille.

Intercessio Christi apud Deum pro hominibus generatim dici potest actus, quo Christus mouet Deum ad conferenda hominibus bona arcendaque ab iisdem mala: quo quidem significatu *distingui potest* in *a.) verbalem*, quae vocibus, vel ore prolatis vel mente conceptis, peragitur, adeoque est vel oralis vel mentalis; atque in *β.) realem*, quae satisfactionis merito repraesentatur. Ius bona hominibus expetendi efficaciter habet Christus per meritum satisfactionis (§. 497.): quapropter *intercessio Christi verbalis, ratione efficaciae, nititur intercessionis realis fundamento. Vtramque a Christo in statu exinanitionis praestitam esse*, preces illius, quibus pro aliis intercessit, passim obuia (§. praec.), atque satisfactio, per obedientiam et actiuam et passiuam repraesentata (§. 496.), luculenter probant: *in statu vero exaltationis realem* obtinere, manifestum est ex valoris meriti Christi perpetuitate (§. 497.); *verbalem* non plane censeo negandam, quum Christus Ebr. VII 25. dicatur πάντοτε ζῶν εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ ὑμῶν, dominans autem τῷ ἐντυγχάνειν significatio inferat intercessionem verbalem. Quae pronissima Christi voluntatis in homines significatio fortassis auget caelorum voluptatem, eoque et felicitatem.

§. DII.

Intercessio-
nis
subiectum

Quum intercessio realis consistat in repraesentato Christi merito (§. praec.); hoc autem

autem sit necessario opus Θεανδρικόν (§.458. sq.), atque verbalis intercessionis efficacia dependeat ab intercessione reali (§.praec.): *subiectum quod intercessionis*, quam praestat Christus pro hominibus, est persona Christi σὺνθετος, vnde intercessio illa enunciat-
tur quoque de concreto personae (§.praec.); subiectum vero *quo* intercessionis illius est alterutra Christi natura.

quod;
quo.

§. DIII.

Si S. scripturae locutiones, quibus per-
sonae diuinitatis aliqua tribuuntur oecono-
mice seu adpropriatiue (conf. §. 414. 418.
sq. inpr. 422. 536.), sequi velimus: Patris
iustitiae per Christi meritum dicitur satis-
factum. Quare cum satisfactionis merito
nitatur intercessio Christi pro hominibus
facta (§. 501.): Christus apud Deum pa-
trem intercedere pro hominibus erit dicen-
dus oeconomice; quo ipso tamen Spiritus
S. et ipsa diuina Christi natura non exclu-
ditur. *Obiectum igitur personale, apud quod
intercedit Christus*, oeconomice seu adpro-
priatiue est Deus pater. conf. 1 Ioh. I. 1. sq.
Ebr. IX. 24., reapse autem tota Trinitas.

Eius
obiectum
personale
α.)
apud quod.

§. DIV.

Meritum Christi est vniuersale seu respi-
cit omnes homines ex Dei intentione (§.
497.), licet non omnes sibi illud adpropri-
ent, adeoque sit particulare ratione ad-
plicationis. Quapropter *intercessionis*, quae
nititur

β.)
pro quo.

nititur Christi merito, *obiectum personale*,
pro quo illa praestatur,

generatim sunt omnes homines
speciatim et quidem

primario, in statu exinanitionis,
 Apostoli et qui horum doctrinam amplecte-
 bantur Io. XVII. tot. inpr. vers. 9. 12. et 20.

in statu exaltationis omnes,
 qui se ordini sapientiae diuinae accommo-
 dant Rom. VIII. 33. sq. Ebr. VII. 25. I
 Ioh. II. 1.

secundario etiam homines impro-
 bi, quod testatur vaticinium Es. LIII. 12.,
 impletum quoque Luc. XXIII. 34.

§. DV.

Obiectum
 reale.

Per intercessionem mouetur Deus ad offe-
 rendam et conferendam hominibus bona, quae-
 cumque praestat Christi meritum (§. 101.).
 Quum vero bona hominibus nulla obtin-
 gere, imo ne homines quidem existere pos-
 sent, nisi in aeterno Trinitatis decreto in-
 tercessisset Christi meritum: per intercessio-
 nem Christi offeruntur hominibus atque
 conferuntur iis, qui ordini mediorum, a
 sapientia Numinis constitutorum, se accom-
 modant, bona et temporalia et spiritualia.
 Praecipue illis, qui gratiam sequuntur su-
 periores, expetitur, ut sint vnum et inter
 se et cum capite Christo totaque Trinitate
 Ioh. XVII. 11. sqq. inpr. 21. *Obiectum igitur reale, quod per hanc intercessionem ho-*
mini-

minibus conferre intendit Christus, sunt bona et temporalia et inprimis spiritualia.

Quod homines per et propter Christum existant nec bonorum quidem temporalium fieri possint participes, nisi Christus intercessisset, infra in tractatione de officio Christi regio pluribus differetur.

§. DVI.

Intercessio Christi expetit hominibus bona quaecumque (§. praec.): quamdiu ergo bona conferuntur hominibus a Deo, tamdiu locum habere potest illa intercessio. Bona, quae conferuntur hominibus, partim ex creaturis seu mundo, pro sapientissima Numinis ordinatione, partim ex immediatis Dei operationibus, seu ex vnione cum Deo redundant in homines. Bona ex mundo, in homines huius vitae redundantia, vocantur **BONA TEMPORALIA** atque *felicitatem constituunt temporalem*; bona vero, ex vnione cum Deo profecta in homines huius vitae, audiunt **SPIRITUALIA** atque *felicitatem efficiunt spirituali*, eoque hominem in eum traducunt statum, vt beatitudini, post hanc vitam consequendae, sit accommodatus: *bona vero, ex mundo in homines post hanc vitam redundantia, largiuntur beatitudinem accidentalem seu externam* atque bona, *ex vnione cum Deo profecta in homines post hanc vitam, efficiunt beatitudinem essentialem et internam* (conf. §. 303. sqq.). Gradus, quo fruitur homo in hac vita et Deo et mundo, definit cum hac vita
atque

Duratio
intercessionis
Christi.

atque alius maior post hanc vitam in beatitudine existit: quapropter *intercessio Christi pro eo bonorum gradu, qui in hac vita obtinere potest in hominibus, desinit, quam primum desinunt homines, qui hanc vitam degunt, quod ex testimonio S. scripturae contingit sub finem huius mundi in consummatione saeculi.* Quae vero post hanc vitam hominibus obueniunt bona, ea considerari possunt vel *qua constituenda vel qua conservanda et augenda: ILLO MODO complementum accipiunt sub finem mundi in iudicio extremo, HOC MODO in omne aeuum durant (§. 307.)*; per consequens *intercessio Christi, pro bonis post hanc vitam constituendis, habet finem in mundi huius consummatione, pro bonis vero iisdem conservandis et augendis, in omne durat aeuum.* Quemadmodum quoque sacerdotium Christus numquam transiturum (*ἀπαράβατον*) habere dicitur, *διὰ τὸ μένειν αὐτὸν (χειρὸν) εἰς τὸν αἰῶνα* Ebr. VII. 24. sq.

Hinc diiudicari potest controuersia inter Theologos, quorum aliqui intercessionem Christi statuunt aeternam: alii eandem ad finem usque saeculi tantum obtinere perhibent.

§. DVII.

Benedictio,
quam
Christus
Sacerdos
impertit.

TERTIVS actus, in quo sacerdotis partes versabantur, erat *benedictio* (coll. §. 494.) atque *de Iesu quoque Nazareno memoratur tam abundanter, ut Abrahamus per hanc prolem,*

lem, ex ipso nascituram, cuncta bona seu benedictionem gentibus allaturus perhibeatur omnibus Gen. XII. vbi Abrahamo, ex Haran euocato, promittebat Deus vers. 2. וְהָיָה בְּרָכָה seu esto benedictio atque vers. 3. וְגִבְרָתוֹ בְּכָל מְשָׁפָחָתָהּ, et benedicentur in te omnes gentes terrae. Iem Cap. XXII. cum Abrahamus eam sui abnegationem praestitisset, vt non detrectaret filium suum iussu Numinis sacrificare: angelus Iehouae inter alias Dei promissiones hanc quoque vers. 18. repetit, וְהָיָה בְּרָכָה בְּכָל עַד כָּל גִּיּוֹי הָאָרֶץ עִמָּךְ, atque benedictionem habebunt, seu beatas se ferent in semine tuo omnes orbis terrarum gentes: quoniam tu mihi dicto audiens fuisti. Semen autem illud, ex quo bonorum cumulus in omnes homines fit profecturus, de Christo Iesu explicatur determinate Gal. III. 16. Quod etiam patet ex Act. III., vbi Petrus ad Iudaeorum concionem, quae mirabatur miraculosam claudi sanationem, a Petro per nomen Iesu factam, verba in atrio templi faciens atque Iesum Nazarenum, ceu fontem omnium bonorum, commendans inter alia vers. 25. ὑμεῖς ἐστε, inquit, υἱοὶ τῶν προφητῶν, καὶ τῆς διαθήκης, ἧς διεθετο ὁ θεὸς πρὸς τὰς πατέρας ἡμῶν, λέγων πρὸς Ἀβραάμ· καὶ τῷ σπέρματι σου εὐελογηθήσονται πᾶσαι αἱ πατρίαι τῆς γῆς. et vers. 26. ὑμῖν πρῶτον ὁ θεὸς, ἀναστήσας τὸν παῖδα αὐτοῦ ἰησοῦν, ἀπε-

στει-

ΣΤΕΙΛΑΝ ΑΥΤΟΝ ΕΤΑΛΟΓΟΥΝΤΑ ΤΜΑΣ,
 ἐν τῷ ἀποστέλλειν ἕκαστον ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν.
 Pari modo Paullus Gal. III. ad fidem in
 Christum, qua sola sine legis operibus iu-
 stitiam atque remissionem peccatorum apud
 Deum seu bona caelestia atque benedictio-
 nem diuinam adipiscamur, Galatas, qui
 a Iudaizantibus corrupti erant doctoribus
 per legum Mosaicarum obseruationem, ceu
 necessariam ad salutem, i. e. salutis meri-
 toriam, adhortatus exemplum Abrahami,
 ex fide iustificati, atque promissionem illi
 factam de benedictione ex Abrahamo eius-
 que semine in omnes gentes, quae eius
 fidem in Messiam imitentur, redundatura
 vers. 6. sqq. adfert, et postquam ex rigore
 legis, qui postulat perfectam obedientiam
 extensue, intensue et protensue, seu ra-
 tione et partium et graduum, demonstra-
 uit, quod lex diuina ab homine lapsa non
 queat perfecte adimpleri, adeoque nec illi
 iustificationem atque benedictionem diui-
 nam praestet, sed potius illum accuset at-
 que damnationi mancipet v. 10. sqq.: Chri-
 stum nobis repraesentat, qui nos liberaue-
 rit ab execratione legis v. 13. viamque ape-
 ruerit ad bona caelestia ac benedictionem
 diuinam; cum eius meritum, fide adpre-
 hensum, defectus obedientiae, legi prae-
 standae, suppleat. Vt adeo, vers. 14.,
 εἰς τὰ ἔθνη ἡ ΕΤΑΛΟΓΙΑ ΤΟΤ ΑΒΡΑΑΜ
 ΓΕΝΗΤΑΙ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΙΗΣΟΥ, ἵνα
 τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πνεύματος λάβωμεν διὰ τῆς
 πίστεως:

πίστεως: cui consonum, quod Eph. I. 3. DEVS pater Iesu Christi NOBIS BENE-
DIXISSE dicitur ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευμα-
τικῇ ἐν τοῖς ἐπερρανίοις EN XPICTΩ. Ipse
actus quoque benedictionis de Christo legitur
in statu ET exinanitionis Marc. X. 16., vbi
infantibus oblatis benedixisse dicitur mani-
bus impositis, ET exaltationis Luc. XXIV.
50. sq., vbi ascensionem in caelos parans
discipulis, extra Hierosolyma eductis, be-
nedixit manibus sublati.

§. DVIII.

ALTERVM Christi officium est propheti-
cum (§. 492.). Prophetam esse Christum
modo eminenti, ex Mosis praedictione patet
quam luculentissime Deut. XIX. 15., vbi,
prophetam, inquit, de medio vestrum, de
vestra consanguinitate (הִנָּנִי), mei si-
mitem vobis suscitabit Iehoua, Deus ve-
ster, cui obtemperetis: cuius ori Deus ver-
ba sua suggerere promittit vers. 18., vte is
ita eloquatur, quaecumque ei praeceperit
Numen: quod si quoque contigerit, vt aliquis
verbis, quae iste vates, Dei nomine, effa-
tus fuerit, non obtemperet, Deus poenam
huic praeuaricatori denunciat vers. 19.
Quae Mosis dicta a Petro Act. III. 22. sqq. ad
Iesum adplicantur Nazarenum conf. Ioh. VI.
14.: adeoque expressis S. scripturae verbis
officium propheticum de Christo adseritur.
conf. Ioh. XIII. v. 13.

Christus
est
propheta.

§. DIX.

Actus
prophetici
muneris,

Actus, quos exercent *prophetae*, ad *Nu-*
minis voluntatem hominibus patefaciendam
vergunt. Quae quidem voluntas Dei spe-
ctat IN PRIMIS *ordinem mediorum*, qui-
bus homo, ex infinitae benignitatis atque
sapientiae destinatione, *emergere potest ad*
beatitudinem: ALIQUANDO etiam *fata*
orbis terrarum, speciatim ecclesiae, *futura*
complectitur. Quapropter *propheta docere*
IN PRIMIS *debet oeconomiam salutis seu*
dogmata illa tradere, quae cognitu sunt
necessaria vel opportuna hominibus ad bea-
titudinem consequendam: ALIQUANDO
propheta quoque *futuros praedicat euentus*,
quos decrevit Deus atque manifestare ho-
minibus, visum fuit sapientiae diuinae.

§. DX.

Quos
administra-
uit
Christus.

Uterque actus Christo in S. scriptura tri-
buitur, librique euangelistarum cumulata
hic perhibent testimonia. Sic PRIMO *do-*
centem sistunt Iesum sacri Scriptores passim,
vti Matthaeus c. IV. 17. coll. Marc. I. 14.
sq., vbi, ex eo, inquit, (postquam scili-
cet Ioannes baptista in vincula erat conie-
ctus), coepit Iesus praedicare et dicere:
poenitentiam agite, instat enim caeleste
regnum: vers. 23. obibat autem totam Ga-
lilaeam Iesus, docens in eorum synagogis et
publicans euangelium regni conf. Luc. IV.
15. sqq. 31. sq. 43. sq. Matthaei quoque c. V.
VI. VII. orationum ad populum habitarum,
qui-

quibus voluntas Numinis explicatur, exempla prostant alibique alia occurrunt. Veritates salutares hominum animis instillauit varie exercendo *et* didascalian, e. gr. Io. c. III. 1 - 22. et alibi Io. c. IV. V. VI. et cet.: *et* elenchon, e. g. Matth. XII. 10. sqq. 22. sqq. XIX. 3. sq. XXII. 23. sqq. *et* paedian, e. gr. Matth. V. VI. VII. X. varie: *et* Epanorthosin, e. gr. Matth. V. 19. sqq. XXIII.: *et* paraclesin, e. gr. Matth. XI. 28. sqq. XII. 18. sqq. coll. Ef. XLII. 1. sqq.

DEINDE *futuros euentus praedixisse perhibetur passim*, e. gr. passionem suam Matth. XVI. 21. XXVI. 2. Luc. IX. 22. Hierosolymae vastationem Matth. XXIII. 34. sqq. Marc. XII. 1. sq. Luc. XIX. 41. sqq. nec non occultos euentus alios nouit ac manifestauit, quod prophetam arguit, e. gr. Luc. V. 31. sqq. Ioan. I. 47. sqq. IV. 16. sqq. Tota quoque apocalypsis Ioannea, quae praedictiones futurorum quam plurimas comprehendit, Christo adscribitur. C. I. 1.

§. DXI.

In aeterno Trinitatis foedere tota salutis oeconomia, ad quam pertinet officium Christi propheticum, est decreta, vt pater, vi paternae dilectionis, voluerit mittere filium ad oeconomiam salutis in vsum humani generis constituendam; Filius hasce partes libere suscepit atque Spiritus S. se Filio redemptori addixerit ad vnctionem na-

Officii
Christi
prophetici
caussa
efficiens.

turae humanae atque adplicationem gratiae superioris, a Christo partae, perficiendam: quapropter, quoniam in tempore decretum illud in actum est traductum, *caussa efficiens officii Christi prophetici est pater*, qui misit filium in mundum, Matth. XXI. 37. Io. III. 34. V. 23. 30. 43. X. 36; *Filius ipse*, qui voluntarie in carnem venit Io. X. 11. 14. coll. Deut. XVIII. 15. Psalm. XL. 8. 9.; *Spiritus S.*, qui vnxit Act. X. 38. coll. Es. LXI. 1. Io. III. 34.

§. DXII.

Subiectum
quod:
quo.

Christus est θεάνθρωπος (§. 429.): qui quoniam functus est officio prophetico (§. 492.): *subiectum quod huius officii* est σύνθετος persona Christi Es. LXI. 1. Sed vtraque Christi natura ad huius officii actus suum confert cum alterius communicatione; humana scil. linguam, manus, oculos, pedes et cet. actibus hisce praeber, diuina iisdem efficaciam adiungit supernaturalem, vt docere potuerit cum auctoritate: quapropter *subiectum quo* officii prophetici est alterutra Christi natura, cum alterius tamen communicatione considerata.

§. DXIII.

Officium
propheticum
durare
debet
in statu
et
exinanitionis
et
exaltationis.

Administratio organorum gratiae hominibus ad beatitudinem obtinendam semper est necessaria: quoniam sine gratia iuperiori ad vitam aeternam non queunt emergere, quod ea probant, quae de reatu pec-

peccatorum atque de satisfactione pro eodem (§. 105. sqq.), item de beatitudine huiusque causis (§. 303. sqq.) dicta sunt; adeoque vitam aeternam consequi non possunt sine mediis, quibus adplicatur illa gratia, pro diuinæ sapientiae ordine. Quum igitur organorum gratiae administratio ad officium Christi propheticum pertineat: *eo usque durare debet officium Christi propheticum, quousque homines per gratiae organa ad beatitudinem sunt adducendi. In statu igitur et exinanitionis et exaltationis, diuerso tamen modo, fungitur hoc officio Θεάνθρωπος: vnde forma illius existit diuersa.*

Operationes supernaturales praesentiaque Christi ac gratiae ab eo partae, ex Dei ordinatione sapientissima, seu quae hominum, ceu rationalium creaturarum, naturae est adprime accommodata, connectuntur cum cognitione Dei rerumque diuinarum, seu voluntatis diuinæ, quae in lege traditur, atque regni gratiae, quod in euangelio explicatur. Cognitio autem illa partim per voces, in S. scriptura obuias, partim per signa sacramentorum, quae ex Dei institutione peculiarem Christi gratiaeque ab illo reparatae praesentiam denotant, subministratur: vnde et *S. scriptura et sacramenta verbum Dei* adpellantur, quoniam vtrunque Deus per signa externa manifestat hominibus cognitionem salutarem. *S. scriptura* quidem *verbum audibile* vocatur; quoniam voces S. scripturae pronuntiatae

Quaenam
organa
gratiae di-
uinae.

audiri possunt : sacramenta vero audiunt *verbum Dei visibile*, quoniam signa sacramentorum visu percipi queunt. Cum quoque cognitio, per signa et S. scripturae et sacramentorum subministrata, organon seu instrumentum sit, quo mediante Deus gratia supernaturali operatur ad emendandos hominum animos: *S. scriptura et sacramenta vocantur organa seu instrumenta et media gratiae supernaturalis, a Christo partae.*

§. DXIV.

Officii
prophetici
Christi
in
statu
exinanitionis
α.)
summa
et
obiectum
reale.

In statu exinanitionis Christus et immediate per se ipse et mediate per alios organa gratiae administravit. Ipse quidem immediate verbum Dei elocutus dicitur Ioh. III. 34., quod comprehendit et legem conf. Matth. XXII. 36. sqq. et euangelium conf. Luc. IV. 43.: unde *summa* atque *obiectum reale actuum officii prophetici habetur* Marc. I. 15. *Legem* scilicet Mosis moralem PRIMO non modo actus externos, sed internos, quoque animi motus respicere docuit, quo ipso illam interpretatus est accuratissime verumque eius sensum, a Pharisaeorum corruptelis obscuratum, vindicavit ac in luce posuit: DEINDE illam legitime decenterque adplicavit; irrogenitis scilicet ad terrorem ac contritionem conf. Matth. XXIII. tot. regenitis ad regulam bonorum operum conf. Matth. V. Marc. XIII. 32. sqq. Luc. XXI. 34. *Euangelium*, quod gratuitam peccatorum remissionem propter

propter Messiae meritum, inde adprehensum, innuit, non promiscue omnibus annunciauit, sed poenitentibus Luc. IV. 16. Ef. LXI. 1. sqq.

Christum novas tulisse leges morales, in scriptis Mosaicis non obuias, adeoque legis Mosaicae moralis supplementa dedisse, eoque respectu nouum esse legislatorem, adserunt Sociniani atque Arminiani: Mosen scilicet externos tantum actus, ad creaturarum commoda vel damna vergentes, respicere atque illos praecipere, hos prohibere; Christum vero suis legibus internos quoque animi motus determinare, quo pertineat abnegatio sui, patientia in crucis calamitatibus atque imitatio Christi. Sed haec sine ratione adferri in tractatione de lege probatur.

§. DXV.

Christus, quemadmodum historia tradit euangelica, immediate tantum docuit Iudaeos ordinarie Matth. XV. 21., vnde Rom. XV. 8. *διάκονος περιτομῆς* adpellatur; quod eo tempore, quo in hac terra versatus est inter homines, obtinet quoque in discipulis, a Christo ad docendum missis Matth. X. 5. 6., ex singulari quidem priuilegio, quod per veteris testamenti promissionem habebant Iudaei Act. XIII. 46.: extraordinarie autem officii prophetici actus obtigerunt quoque iis, qui Tyrriorum atque Sidoniorum terram inhabitabant Matth. XV. 21. Marc. VII. 24., itemque Samaritanis Ioh.

β.)
Obiectum
personale.

IV. 5. fqq. Quapropter *obiectum personale officii prophetici, quod ipse Christus immediate administravit, fuerunt ordinarie Iudaei: extraordinarie gentiles.*

§. DXVI.

Christus
suo
praeconio
efficaciam
addidit
supernatura-
lem:
auditorum
animos
ad
attentio-
nem
praeparavit:
N. T.
sacramenta
instituit.

Christus est Θεάνθρωπος (§. 439. seqq. inpr. 443.) atque in humana eius natura πλήρωμα θεότητος habitabat a primo conceptionis momento (§. 443. nro. 2. 455.). Quamquam vero in statu exinanitionis humana Christi natura plenario perfectionum diuinarum, secum communicatarum, usu se abdicavit (§. 461. fqq.): eo tamen usque usurpauit semper perfectiones diuinas, quousque postularunt id officia, a Christo in statu exinanitionis administranda. Sed verbum legis atque euangelii, si salutare debeat fieri hominibus, diuinam et supernaturalem habere oportet efficaciam ad traducendos homines in eum statum, quo sint sub gratia Dei, i. e. quo viam habeant *cognitionem dogmatum et legis et euangelii* seu sint illuminati, adeoque illa contritionem salutarem, haec fiduciam, in merito Christi collocatam seu fidem, atque per hanc studium bonorum operum seu sanctitatem producat: nam hanc supernaturalem efficaciam requirit deprauatio liberi arbitrii per peccatum originale (§. 378.), si defectus liberi arbitrii profligari viresque accipere debeant homines ad amplectendam legis et euangelii doctrinam. Qua-

Quapropter legis et euangelii praeconio adiunxit Christus supernaturalem efficaciam, quam testatur S. scriptura Matth. VII. 29. XIII. 54. Marc. I. 22. 27. Luc. IV. 32. Io. VII. 46. Vt eo magis quoque paterent animi auditorum ad recipiendas operationes hasce supernaturales: *per miracula*, quae comitabantur doctrinam Christi Matth. VIII. IX. Io. VI. 2. 14., *atque per vitae*, quam degit inter homines, *sanctitatem*, *attentionem auxit* ac *praeparauit animos auditorum ad efficaciam verbi diuini admittendam*. Externa quoque signa suae praesentiae, efficaciter in salutem eorum, qui digne vtuntur hisce, operantis, *instituit*, tamquam verbum visibile, quae *sacramenta audiunt noui testamenti* (§. 513. not.).

Actus quidem, quo doctrinae suae efficaciam praestitit supernaturalem, itemque miracula perpetravit, nec non sacramenta noui testamenti instituit, ad officium Christi regium iure suo referuntur: sed coniuncti cum actibus officii prophetici hisce magnam adferunt opportunitatem.

§. DXVII.

Quod praeterea Christus *munus propheticum sua persona digne administrauerit*, nullasque adeo imperfectiones admiserit, quae homines in explicanda et legis et euangelii doctrina contaminant, per se patet.

Sua
persona
digne
administrauit
officium
propheti-
cum.

a.) *Imprudenter scilicet nihil egit: sed summam sapientiam ostendit, ut loco, tempori*

ac circumstantiis auditorum aliis attemperaret praeconium verbi: Phariseis impenitentibus mala atque poenas, lege sancitas, minabatur Matth. XXIII. 13. sqq., poenitentes contra ac fideles fouebat iolatio Matth. XI. 28. Luc. XXIV 36.; pro captu auditorum dogmata regni gratiae sublimia parabolis atque similibus, ex usu vulgari depromptis, illustravit Matth. XIII., ubi quoque vers. 34. sqq. illud, quod Ps. LXXVIII. 2. reperitur, ad Christum adplicatur, item Matth. XX. 1. sqq. XXI. 28. sqq. XXII. 1. sqq. Luc. XIV. 22. sqq. XIX. 11. sqq. et cet.

β.) *Non tamen sic temporis inferuit, ut veritati quidquam derogaretur aut ipse malis artibus in gratiam aliorum se insinuaret ad famae temporalis propriique commodi inter homines aucupium: quae imperfectiones saepe in doctoribus sunt obviae. Nam PRIMO referebat omnia ad patris gloriam commodaque hominum conf. Io. V. 41. VII. 18. VII. 50.; unde facta quoque insolita ac miraculosa, quae ipsius famam augere potuissent, celanda iniunxit Matth. VIII. 4. IX. 30. XII. 16. sqq. coll. Es. XLII. 1. sqq. XVI. 20. XVII. 9. coll. vers. 1. sqq. DEINDE sine metu ac προσωποληψία veritatem, ubi hominum utilitas id exigebat, profitebatur ac errores vitiaque redarguebat Matth. XXVII. 11. XXII. 16. sqq. XXIII. 1. sqq. Io. II. 14. sqq.*

γ.) *Nec somnolente aut cunctanter partes officii prophetici obibat, quod alias facere solent homines: sed libenter promteque ac indefesse peragebat omnia, quae ad munus docendi pertinebant, ut corporis curam negligeret saepe conf. Psalm. XL. 9. Luc. XII. 49. Io. IV. 34. Marc. III. 20. sq. Io. III. 2. IV. 6. sq.*

§. DXVIII.

Modus igitur, quo Christus ipse propheticum munus in orbe terrarum gessit, est

1.) *ut efficaciam verbo adiungeret supernaturalem, adeoque doceret ὡς ἐξουσίαν ἔχων* Matth. VII. 29. *atque illius sermo fieret ἐν ἐξουσίᾳ* Luc. IV. 32. (§. 516.):

Modus
quo
off. proph.
in
statu
exinanitionis
a Christo
fuit
administra-
tum.

2.) *ut sapientissime temporibus inserviret, sine malis tamen artibus, e. g. famae commodique temporalis aucupio, metu, προσωποληψία, quae detrimentum veritati adferret (§. praec. α. β.):*

3) *Ut libenter et indefesse (§. cit. γ.) actus prophetici muneris fusciperet.*

§. DXIX.

Temporis illud spatium, quo Christus in hoc terrarum orbe prophetico munere functus est, non sufficebat ad omnia Iudaeae loca peragrandam legemque et evangelium singulis annuntianda opportune: *quapropter causas quoque ministeriales hic adhibuit Christus atque propheticum munus obiit mediate (conf. §. 515.). Sic primo in hunc*

hunc finem legauit duodecim apostolos Matth. X. Marc. VI. 7. sqq. Luc. IX. 1. sqq. : *deinde* discipulos septuaginta Luc. X. 1. sqq. Quorum praeconio verbi diuini non modo efficaciam addidit supernaturalem, sed miraculorum quoque dona concessit hisce doctoribus a se missis, vt fidem illis conciliaret II. citt.

§. DXX.

Officium
Christi
propheticum
in statu
exaltationis.

In statu quoque exaltationis fungitur Christus munere prophetico (§. 513.): attamen mediate per constitutos ab ipso doctores ecclesiae ordinarie, quos ablegauit ad omnes gentes, conf. Matth. XXVIII. 19. Marc. XVI. 15. sqq. Rom. XV. 18. 1 Cor. IV. 1. 2 Cor. V. 20. Eph. IV. 11.; extraordinarie per alios, dogmatum religionis gnaros 1 Petr. II. 9. Christus quoque *in administrando hoc munere prophetico adiungit eidem officii regii exercitium*. Nam in statu exaltationis ad Dei dextram sedens atque regimen exercens diuinam (§. 489. sq.), tamquam caput ecclesiae Eph. I. 22. sq. coll. 20. sq., *organis gratiae praestat efficaciam supernaturalem* ad effectus in animis hominum salutare producidos, quos vni naturali non possent edere, quibus cum Deo vniuntur atque ad beatitudinem praeparantur conf. Marc. XVI. 20. Luc. X. 16. Rom. XV. 18. 2 Cor. V. 20. XIII. 3. Eph. IV. 11. sqq.: itemque *dona confert praeconibus verbi diuini* ad hoc munus necessaria et oport-

portuna, *extraordinaria quoque*, e. g. donum miraculorum, si ecclesiae salus id postulauit conf. Luc. XXIV. 49. Io. XV. 26. XVI. 7. sqq. Act. I. 4. sq. 8. II. 1. sqq. III. 6. sqq. V. 1. sqq. 5. 7. sqq. 2. 15. sqq. VIII. 6. sq. 13. IX. 32. sqq. 36. sqq. etc. I Cor. XII. 4. sqq. inpr. 27. sqq.: praeterea *conseruat ac tuetur verbi diuini praeconium*, nec non *varias hic opportunitates neclit ac impedimenta remouet. nihilque omittit*, pro sua infinita sapientia, quod ecclesiae salutem promouere queat.

§. DXXI.

Officii eapropter *prophetici*, quod Christus *in statu exaltationis* administrat, *obiectum personale* sunt homines vniuersi Matth. XXVIII. 19. sq. Marc. XVI. 15.: initium tamen eius factum a Iudaeis ex speciali privilegio Luc. XXIV. 47. Act. XIII. 46. *Obiectum reale* est verbum Dei, adeoque et lex et euangelium Luc. XXIV. 47. *Modus, quo illud munus exercet*, est, vt causas ministeriales adhibeat, ordinarie quidem ministros ecclesiae, ad dispensationem organorum gratiae vocatos, extraordinarie quosuis alios doctrinarum sanctiorum gnaros: adeoque id muneris hic obit Christus mediate, sic tamen, vt vi officii regii praeconio verbi atque sacramentis efficaciam adiungat supernaturalem, dona conferat praeconibus, ad munus hoc obeundum necessaria aut utilia, eos tueatur nexumque praestet prae-

Huius
officii
obiectum
personale;
reale:
modus,
quo
administra-
tur:
duratio.

praeconio verbi opportunum (cf. §. praec.).
Durat hoc officium Christi propheticum, quo-
 ad ecclesia in hoc terrarum orbe est colli-
 genda per debitam organorum gratiae ad-
 ministrationem, i. e. *ad consummationem*
vsque saeculi.

§. DXXII.

Finis
 off. prophet.
 in statu
 et
 exinanitionis
 et
 exaltationis.

Gratia superior, merito Christi parta, eo
 fine hominibus est concessa; ut per eam-
 dem supernaturaliter emendentur ad eum-
 que animae statum emergant, quo in hac
 vita sic uniti sint cum Deo, ut post hanc
 vitam ad eam unionem cum Deo, quae
 eius intuitionem seu visionem constat, per-
 tingere queant. Cum ergo verbum Dei
 et audibile et visibile (conf. §. not. 513.)
 sit organon gratiae superioris: *finis* con-
 cessi nobis verbi diuini, adeoque et *mu-
 neris Christi prophetici*, quo administratur
 hoc gratiae organon, est, in statu et *exi-
 nanitionis* et *exaltationis*, ut homo per gra-
 tiam superiorem sic emendetur Deoque
 uniat, ut post hanc vitam ad unionem
 cum Deo per intuitionem, seu ad beati-
 tudinem, adspiret.

§. DXXIII.

Christus
 est
 Rex.

TERTIVM *Christi officium est regium* (§.
 492.). Regem vero esse Christum ex luculen-
 tis patet S. scripturae testimoniis, quibus et
 a se ipso Rex vocatur Matth. XXV. 34. Apoc.
 XIX. 16., coram Pilato quoque, ubi haec
 con-

confessio periculum minabatur Io. XII. 36. 37. Matth. XXVII. 11. *et* ab aliis, quorum testimonium a S. codice adprobatur, e. gr. Luc. I. 30. sqq. Matth. II. 2. 11. Io. I. 49. Matth. XXI. 5. coll. Zach. IX. 9. Io. XII. 13. 15.

§. DXXIV.

REX seu IMPERANS dicitur, cui cura salutis publicae est commissa. Rex igitur ius habet media salutis publicae constituen- di atque per leges sancienti, seu obligan- di ciues ad vsum mediorum illorum. SALVS PVBLICA postulat *primo* adparatum mediorum, quibus conseruare, promouere atque augere queant ciues perfectiones suas; quae vocatur SVFFICIENTIA PVBLICA: *deinde* immunitatem a laesionibus, quae oriri queunt et a ciuibus et ab extra- neis, adeoque eam reipublicae constitu- tionem requirit, qua iniuriae a ciuibus ar- ceri aut illatae vindicari damnaque acce- pta refarciri queant; quae quidem audit SECVRITAS PVBLICA. Saluti publicae, i. e. sufficientiae atque securitati, prospicere est sapientiae ac potentiae opus: *illa* qui- dem media, quibus ciuium perfectiones conseruantur atque augentur, iniuriae au- tem ac damna propulsiuntur aut vindican- tur, inuenit atque ordinat; *haec* vero au- ctoritatem adiungit atque ad vsum medio- rum istorum obligat, seu imperium prae- stat cum coactione. Quapropter REGNUM seu REGIMEN imperantis, *in amplitudine sua,*

Quid 1
rex :
salus ;
sufficientia ;
securitas
publica :
regnum
in
significatu
latiori ;
strictiori

sua, infert et sapientem mediorum, quibus salus publica promouetur, ordinationem et imperium cum potentia coniunctum: aliquando *strictius sumtum* imperii potentiaeque maiestatem innuit potissimum atque is vocatur REX, qui imperium potens in subiectos sibi exercet; ut adeo ordo mediorum, ad promouendam salutem publicam sapienter constitutorum, praestruatur, atque per ideam regni significetur inprimis imperium, in mediorum executione se exerens.

§. DXXV.

Quid
salus
publica
mundi.

SALVS MVNDI PVBLICA consistit in tanto perfectionum complexu, quantus in tam vasto rerum innumerabilium systemate possibili, ut sit extensivae optimum, potuit obtineri per defectus atque limites essentialis creaturarum, adeoque etiam, ut tantus rerum consensus obtineat, quantum postulat mundus intensivae optimus: per consequens in tanta opportunitate promouendi spirituum finitorum felicitatem atque eorumdem infelicitatem minuendi, adeoque in tam illustri atque luculenta gloriae seu perfectionum diuinarum manifestatione per hoc opus, quanta in nullo alio systemate mundi possibili obtineri potest (conf. §. 372. 358.). Nam ea ratione quaelibet creatura eo posita est loco, quo media habet paratissima ad perfectiones conseruandas atque amplificandas, itemque ad laesiones

fiones damnaque euitanda atque refarcienda: quo ipso *ex perfectione hac mundi intensiva et sufficientia et securitas mundi publica dependet tanta*, quanta in systemate mundi potest obtineri (§. 358.).

§. DXXVI.

Per rerum coordinationem atque subordinationem, seu nexum, obtinetur salus mundi publica (§. praec.); sed rerum, in mundi systemate obuiarum, nexum praestare, eoque illorum consensum promovere, quoad fieri potest, est opus oeconomicum sapientiae hypostaticae seu filii Dei (§. 421 sq. 436. coll. 402. sqq.): quapropter *cura salutis mundi publicae peculiari modo competit secundae Trinitatis personae* eique in aeterno Trinitatis foedere est commissa, *ut κατ' ἐξοχὴν rex mundi queat adpellari.*

Sapientia
hypostatica
est
κατ' ἐξοχὴν
rex
mundi.

§. DXXVII.

Quum per peccata turbetur rerum harmonia quam maxime: creaturae, quae sua abutuntur libertate, abesse deberent a mundo, pro Dei iustitia, nisi per nexum rerum harmonia reduci atque perturbatus consensus instaurari queat eatenus, quatenus id mundus intensiue optimus requirit. Sed mundus extensiue optimus comprehendere debet creaturas rationales, in exercitio libertatis per omnipotentiae coactionem non impeditas (§. 358.): quapropter, nisi ἀνομίας creaturarum rationalium per rerum ne-

Propter
λογον
hic
mundus
existit
et
creaturae
peccantes
tolerantur.

xum possint in concordiam redire cum salute mundi publica seu illustratione gloriae diuinae, non esse posset mundus extensius optimus, adeoque nec existere posset mundus, quem Deus pro infinita sapientia ac benignitate eligeret atque produceret. Sed coordinatio atque subordinatio seu nexus rerum in systemate mundi optimo est opus oeconomicum sapientiae hypostaticae (§. 421. sqq. 436.). Cum ergo propter hunc nexum, ex quo exsurgere potest harmonia rerum tanta, quantam postulat mundus optimus (per antec.), peccantes creaturae tolerantur atque mundus hic eligi crearique a Deo potuerit: *propter λόγον seu sapientiam hypostaticam et hic mundus existit et creaturae peccantes tolerantur. Ut adeo sapientia hypostatica seu Christus secundum diuinam hypostasim non modo sit causa efficiens mundi, sed exemplaris quoque ac finalis.* Quod quidem innuitur Io. I. 3. *πάντα δι' αὐτῶ (scilicet λόγος, qui Deus atque apud Deum erat ab initio v. 1. 2.), i. e. per λόγος ordinationem, ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτῶ ἐγένετο ὃδὲ ἐν ᾧ γέγονεν*: item Col. I. 16. ubi Paullus, diuino agitated spiritu, *ΕΝ ΑΤΤΩ, inquit, (scil. ὑπὸ τῆς ἀγάπης αὐτῶ scil. πατρὸς vers. 13. ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶ, τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν vers. 14. ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως vers. 15., seu tamquam πρωτοτυπον* omnis creaturae genitus ab aeterno, adeoque in sinu diuinitatis

tis ante omnes creaturas ab aeterno productus), i. e. secundum delineationem atque exemplar mundi optimi, in λόγῳ seu ipso obuium, ΕΚΤΙΣΘΗ ΤΑ ΠΑΝΤΑ τὰ ἐν τοῖς ὕδασι καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὄρατα καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε Θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαὶ, εἴτε ἐξουσίαι. (i. e. omnis ordo atque subordinatio rerum): τὰ ΠΑΝΤΑ ΔΙ ΑΥΤΟΥ καὶ ΕΙΣ ΑΥΤΟΝ ΕΚΤΙΣΤΑΙ, i. e. omnia secundum eius prototypum atque ut per ordinem nexumque, ab illo formatum, sustententur atque consistant, gloriamque illius sapientiae hypostaticae illustrent, facta sunt., item Col. I. 17. καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ τῆς σώματος τῆς ἐκκλησίας et cet. ubi omnis coagmentatio creaturarum, qua consistunt, atque conseruantur in eo ordine et harmonia, quae opportunitates omnes possibiles nectit, quibus ad felicitatem adspirare queant rationales creaturae (homines) etiam peccantes, Christo tribuuntur, cuius meritum valet retrorsum. Cf. Eph. III. 9. it. 1 Cor. VIII. 6. τὸ ἐκ, de Patre enunciatur, distinguitur quoque a διὰ, quod Filio tribuitur: nam, ΑΛΛ' ἡμῖν, inquit Apostolus, εἰς Θεὸς ὁ πατήρ, ΕΞ ΟΥ ΤΑ ΠΑΝΤΑ, καὶ ΗΜΕΙΣ ΕΙΣ ΑΥΤΟΝ καὶ εἰς Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ΔΙ ΟΥ ΤΑ ΠΑΝΤΑ, καὶ ΗΜΟΙΣ ΔΙ ΑΥΤΟΥ. i. e. sed nobis vnus est Deus pater, ex quo, tamquam fonte, omnes mundi substantiae seu materia atque nos ad gloriam eius amplificandam dependemus, id

enim est opus patris oeconomicum (§. 436 421. sq.): atque vnus est dominus *Iesus Christus*, per quem omnia et nos per ipsum, seu per cuius ordinationem atque secundum cuius prototypum sunt omnia et nos quoque. Conf. *Grund, Einsalt und Hobeit der Genugthuung Iesu Christi* §. 1. sqq.

§. DXXVIII.

Peculiari
modo
λογος
rex et iudex
est
peccatorum:
exercet
imperium
in
Dei
ciuitatem.

Creaturae peccantes existentiam suam debent sapientiae hypostaticae (§. praec.): adeoque peculiari modo a λογος patris dependent, per consequens *Filius Dei iustum in eas habet imperium*, seu illarum rex atque iudex existit modo peculiari. Praeterea qui eas rerum concatenationes constituit, vt ex peccatis mala physica atque ex horum intuitione taedia iniucundique adfectus sequantur in peccatoribus, tamquam rationes mouentes ad omittenda peccata, bonas autem actiones bona physica excipiant, ex quorum intuitione voluptas iucundique adfectus oriantur, tamquam causae impulsivae ad bonarum actionum perpetrationem: ille obligat ad peccata omittenda atque actiones bonas suscipiendas, per consequens leges praescribit creaturis rationalibus legibusque auctoritatem praestat. Sed secundae Trinitatis personae systematis mundani concatenatio seu formatio nexus in systemate mundi tribuitur oeconomice (§. 421. sqq.): peculiari eapropter modo *Christus secundum hypostasim naturae diuinae, obli-*

obligationem in mundum moralem introducere, seu legibus sanctissimis determinare creaturarum rationalium actiones dici poterit. Quod quoniam est superioris seu imperantis: λόγον seu sapientiam hypostaticam actu quoque peculiari modo imperium exercere in rationales creaturas, adeoque in peccatores, hinc patet. Rationalium creaturarum complexus vocatur ciuitas Dei: sapientia igitur hypostatica, ex aeterno Trinitatis foedere, habet exercetque imperium in Dei ciuitatem peculiari modo.

§. DXXIX.

Salus publica ciuitatis Dei est illustratio gloriae diuinae, quae coniunctam habet vnionem rationalium creaturarum cum Deo, ex qua resultat beatitudo atque felicitas: director igitur ciuitatis Dei reipicere inprimis debet creaturarum rationalium cum Deo vnionem atque hinc oriundam beatitudinem ac felicitatem earundem. Quum quoque rerum concatenatio in mundi systemate filio Dei tribuatur oeconomice (§. 421. sq.), atque hic eapropter rex mundi (§. 526.) et director ciuitatis Dei (§. praec.) audiat peculiari modo: *sapientia illa hypostatica nexum totius mundi ita conformare debet, vt inserviat vnioni rationalium creaturarum cum Deo, adeoque harum beatitudini ac felicitati (§. 403. sq.), quantum fieri potest.*

Nexum
mundi
conformat
ad
vnionem
spirituum
cum
Deo
quoad
potest fieri.

§. DXXX.

Regnum
τῆς λόγῃς
vnitaeque
naturae
humanae
communica-
tum
in
lato
significatu
officium
sacerdotale
et
propheticum
compre-
hendit.

Regnum, quod filio Dei respectu et totius mundi et ciuitatis Dei speciatim fuit adser- tum, adhuc in latiori significato sumitur at- que adeo mediorum omnium, quae saluti inferuiunt rationalium creaturarum, deter- minationem comprehendit: per conse- quens non excludit ea, quae ad expian- da hominum peccata, itemque ad eosdem informandos de dogmatibus religionis, co- gnitu necessariis aut opportunis ad beatitu- dinem, faciunt, adeoque non distinguitur hoc respectu ab officio sacerdotali atque pro- phetico, quatenus ad illa concurrit secunda diuinitatis persona. Quoniam quoque per vnionem τῆς λόγῃς personalem cum humana Christi natura atque hinc dependentem idiomatum communicationem natura Chri- sti humana in commercium venit illius re- gni, quod τῷ λόγῳ competit (§. 455. sqq.): regnum, quod habuit natura Christi humana per idiomatum communicationem, in latiori significato, non excludit officium Christi sacer- dotale atque propheticum (conf. §. 524.).

§. DXXXI.

Hic in
strictiori
significatu
venit:
quid sit
hoc
regnum.

Quum ergo in hac tractatione officium Christi regium distinguatur a sacerdotali at- que prophetico (§. 492.): facile patet, re- gnum hic innui in significato strictiori, quo imperii potentiaeque maiestatem denotat; non autem ea, quae agendo aut patiando, item- que docendo ac suadendo in gratiam sibi sub-

subiectorum suscipit imperans, ut tamen per coactionem neque physicam neque moralem hic determinet quidquam (§. 492. sqq. 524.). *Christus* scilicet *partam* per officium sacerdotale atque per officium propheticum oblatam gratiam superiorem, per officium regium adplicat atque ad eius fruitionem traducit, seu dirigit omnia, ut rerum nexus inferuiat huic gratiae superiori, hominibus conferendae, et remouendis eiusdem impedimentis. *Salus* enim *publica regni*, quod Θεάνθρωπος, ceu redemptor humani generis, administrat, consistit in illustratione gloriae diuinae per hominum ad beatitudinem euectionem. Quo ipso patet, quod *Christi regnum*, quatenus in dirigendis mundi euentibus ad beatitudinem hominum constituendam ac defendendos eosdem contra insultus hostium spiritualium versatur, finem aliquando sit habiturum conf. 1 Cor. XV. 24 - 28.: quatenus vero facit ad beatitudinem hominum conseruandam et quod ad gradus amplificandam, illud in omne aeuum protendetur,

§. DXXXII.

Regnum vero illud *Christi*, strictiori significatu, diuerso respectu considerari potest pro minori aut maiori subiectorum amplitudine atque diuersa illorum relatione ad huius regni imperium atque directionem.

Primo enim omnes creaturas hoc regnum respicit, ac omnem naturam vim-

Regnum
hoc
Christi est
triplex:
potentiae;
gratiae
et
gloriae.

que finitam, quam diuina praestat *potentia* per creationem atque conseruationem : quod eapropter quoque dicitur REGNUM NATVRAE, itemque POTENTIAE.

Secundo regnum illud Christi versatur in redemptis ab eo hominibus, quatenus *vel per gratiam* superiorem huiusque organa ad beatitudinem sunt traducendi :

vel ad beatitudinem translationis sunt cumulandi *gloriaque* afficiendi sempiterna.

Illo respectu vocatur REGNUM GRATIAE :

Hoc GLORIAE REGNUM, conf. Io. XVII. 22. 24. coll. III. 4. 1 Cor. XV. 43. 2 Tim. IV. 18. vbi dicitur ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΕΠΟΥΡΑΝΙΟΣ. Vt adeo regnum Christi, stricte dictum, omnino sit triplex : regnum scilicet α.) *potentiae* seu *naturae*, β.) *gratiae* atque γ.) *gloriae*.

§. DXXXIII.

Administra-
tio
regni
α.)
potentiae.

REGNUM POTENTIAE *administrat* Christus, dum nexum mundi sic conformat, ut euentus eius, AUT vi legum, viribus finitis in creatione impressarum, atque per concursum naturalem conseruatarum, AUT vi miraculosae operationis, in commodum humani generis, ab ipso redempti, determinantur, quoad fieri potest, ex ratione optimi. Nam Christus ad dextram Dei euectus repraesentatur Eph. I. 21. ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως καὶ κυριότητος καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομα-

ὀνομαζομένῃς ὃ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τέτρω, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι vers. 21. καὶ πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τῆς πόδας αὐτῆς conf. 1 Petr. III. 22. Item Matth. XXII. 18. Iesus post resurrectionem sic affatur discipulos: data est mihi omnis potestas in caelo atque in terra. *Vnde patet, quod Christus Θεάνθρωπος potentiae regnum exerceat in omnes creaturas, in eas etiam, quae dignitate et nomine quopiam sunt conspicuae. Quamquam enim in hisce locis de regno potentiae, quod Christo datum est in tempore, adeoque naturae competit humanae, sermo sit: diuinae tamen naturae idem esse tribuendum a prima mundi origine, per se patet. Quod vero totius regni potentiae conformatio hominibus a Christo redemptis, inservire debeat, ex Rom. VIII. 28. est manifestum, ubi iis, qui Deum diligunt atque ex προθέσει diuina vocati sunt, πάντα συνεργεῖν dicuntur εἰς ἀγαθόν. Sic Matth. quoque XXVIII. 19. ex data sibi potestate in caelo atque in terra (vers. 18.) rationem arcessit Christus, cur Apostolis mandet, ut profecti doceant omnes gentes, atque baptizent eos in nomen patris, filii et Spiritus sancti, itemque cur vers. 20. polliceatur, se ad futurum discipulis perpetuo, usque ad finem saeculi conf. Eph. I. 21. sq.*

§. DXXXIV.

Regno igitur potentiae, quod Christus habet, subiecti sunt creaturae omnes, in relatione tamen ad eos, qui a Christo sunt redempti,

Regno
potentiae
subiecti:
eius

obiectum:
forma:
caussa
efficiens:
initium;
finis.

denti, atque in ordinem mediorum, quibus ad beatitudinem peruenitur, redigendi: unde *obiectum eius* et *forma* patet. In aeterno Trinitatis foedere illud est decretum atque eius exercitium cum mundi origine quod ad diuinam Christi naturam, quod ad humanam vero cum sessione eius ad dextram Dei coepit, licet a primo vnionis personalis momento humana Christi natura ius regni illius habuerit idque possederit. Quapropter *caussa illius* constituens seu *efficiens* est tota S. S. Trinitas: initium eius in *destinatione* est *nullum*, in *executione respectu naturae Christi diuinae* est origo mundi, respectu vero *humanae naturae*, quod ad *possessionem* illius regni, est momentum, quo illa producta et vnita cum λόγῳ, quod ad *exercitium* illius regni plenarium, momentum, quo ad dextram Dei est euecta. Quod si sumatur nullam creaturam, quod ad substantiale, interituram vmquam: regnum potentiae, quod Christus exercet in creaturas et superiores et inferiores, *finem* habebit nullum. Quod si vero ponatur, creaturas inferiores, vt irrationales atque inanimatas, quod ad substantiam, perituras: regnum illud potentiae respectu creaturarum inferiorum desinet aliquando. Quum vero creaturae superiores seu rationales, ex S. codicis testimonio perennaturae sint: regnum potentiae Christus in creaturas superiores exercet per omne aeuum, vti S. scriptura adferit euidenter.

Vtrum

*Vtrum vero una cum rebus inanimatis bruta in nihilum sint redigenda, quum saeculi consummatio, ductu S. scripturae, continget: an quod ad substantiam superfutura, et quod ad accidentia tantum immutanda, id alibi disquiri-
tur atque ventilatur, quod ad testimonium S. codicis, problematice.*

§. DXXXV.

REGNUM GRATIAE exercet Christus, dum ordinem mediorum efficacium, quibus adplicatur hominibus gratia superior, potenti imperio constituit atque conseruat: itemque causas ministeriales ad dispensanda gratiae organa vocat atque donis ad hoc munus ob-
eundum necessariis ac opportunis instruit: nec non et ordinem mediorum et causas ministeriales et eos, qui se ordini mediorum gratiae accommodant, conseruat potentissime ac contra hostium machinationes atque insultus defendit. Sic per gratiae regnum ea cuilibet hominum obtingit oportunitas isque status eius determinatur, ut non alius existere queat ullus, in quo emolumentum maius minusque detrimentum capiat in bonis regni gratiae, adeoque per media gratiae recepta beatitudo promoueatur magis ac per media gratiae neglecta aut repudiata minus au-
geatur damnatio. Regnum igitur gratiae, quod Christus administrat, respicit quidem suo modo ac in destinatione omnes homines, quatenus Deus eorum beatitudinem intendit atque per media efficacia promo-
uere

β.)
gratiae.

uere studet: sed *speciatim versatur* tamen in iis, qui ordinem mediorum gratiae sequuntur ac per fidem in Christum Deo sunt vniti, adeoque membra ecclesiae, proprio sensu acceptae, efficiunt, conf. Eph. I. 21. sq. Quapropter eo usque *durat gratiae regnum*, quousque homines per gratiae organa ad beatitudinem sunt adducendi.

§. DXXXVI.

Regno
gratiae
subiecti:
eius
organon:
caussa
ministerialis:
forma:
adiunctum:
initium;
finis.

Sic ergo *subiecti regno gratiae sunt*, ratione *destinationis diuinae*, omnes homines Matth. XXVIII. 19. sq. Marc. XVI. 15.: ratione *actualis subiectionis*, sunt ii, qui ordini mediorum salutis se accommodant Matth. XIII. 38. Col. I. 13., quo respectu Christus quoque dicitur Rex sanctorum Apoc. XV. 3. *Medium* atque *organon huius regni* est verbum Dei et audibile et visibile (conf. §. 513. not.). *Causa ministerialis primario et ordinarie* sunt doctores ecclesiae, a Christo vocati donisque instructi ad legitimam gratiae organorum administrationem: *secundario et extraordinarie* quilibet homo, qui peritus est dogmatum Christianae religionis, adeoque verbum Dei legitime tractare et vult et potest conf. Matth. VI. 10. petitio secunda, item Ebr. III. 13. X. 24.; peculiari autem *modo* huc referuntur, qui auctoritate eminent, vt *magistratus politici*, respectu ciuium, Es. XLIX. 23. 1 Tim. II. 1. sq. *parentes*, respectu liberorum, *beri beraeque*, respectu seruorum seruorumque

que Deut. VI. 7. Eph. VI. 4. sqq. *Forma regni gratiae* est *ratione doctorum ecclesiae*, quod eosdem vocet donisque opportunis instruat: respectu *aliorum*, quod iisdem offerat bona huius regni atque omnes, qui illa admittunt, hisce beet. *Adiunctum* huius regni est, quod sine externo splendore sub paupertatis aliarumque calamitatum inuolucro administretur plerumque conf. Psalm. XLIV. 14. sqq. Luc. XVI. 20. 2 Cor. IV. 7. sqq. VI. 4. 5. 8 sq. Col. III. 2. sqq. 1 Io. III. 2. *Initium* regni gratiae est idem, quod regni potentiae (§. 534.): *finem* vero habebit in consummatione saeculi (§. praec. et 522.).

§. DXXXVII.

REGNUM GLORIAE exercet Θεάνθρωπος, dum animas separatas eorum, qui gratiae regnum admiserunt, adeoque per fidem Deo vniti ex hac vita excefferunt, ad beatitudinem traducit Io. XVII. 22. 24. Phil. I. 21. 23. Apoc. XIV. 13. coll. Ebr. IV. 9. sq. Matth. XXV. 34. coll. 31. Luc. XXIII., atque accidentalem eius gradum, pro gradu quidem unionis cum Deo in regno gratiae, confert Luc. XVI. 22. XXII. 28. Apoc. VI. 14. sqq.; in beatitudine conseruat atque accidentalem amplificat; peculiari quidem modo, ratione corporis, post resurrectionem atque consummationem saeculi Matth. XXV. 34. coll. 31. 1 Cor. XV. 42. sqq.

γ.)
gloriae.

§. DXXXVIII.

§. DXXXVIII.

Eius ciues:
forma:
initium;
finis.

Quapropter *ciues regni gloriae* sunt beati: *forma* consistit in constitutione ac conseruatione beatitudinis, itemque in amplificatione graduum accidentalium: *initium*, ratione diuinae Christi naturae, coepit hoc regnum cum hominibus ad beatas sedes translatis (§. praec.); *finem* habebit nullum, quia beatitudo erit perpetua (§. 307.) conf. Luc. I. 33. Dan. VII. 14. sqq.

Angeli quidem boni certo respectu ciuibus regni huius accenferi possent, quoniam gaudent beatitudine seu sunt in statu gloriae: sed, quoniam gloriae regnum, quod exercet Θε-
άνθεωπος, respondet regno gratiae, ciues vtrimque iidem, secundum status diuersos spectati, erunt adsumendi. Imperium vero Christi, quod versatur in bonorum angelorum beatitudine constituenda atque amplificanda, accuratius ad regnum potentiae referendum videtur.

§. DXXXIX.

Spiritus S.
gratia
adplicatrix
generatim
explicatur.

Sic Christus per obedientiam suam passiuam atque actiuam *satis fecit pro omnium hominum peccatis* (§. 496.) atque *meruit nobis gratiam supernaturalem*, qua emendari atque praeparari queamus ad beatitudinem, post hanc vitam obtinendam, eoque *intercedit pro nobis*, vt variis bonis cumulemur (§. 500. sqq.), per consequens nobis *benedictionis causa* (§. 507.) atque *principium uni-*

uniuersale bonum est, quo corriguntur mala reatusque peccatorum, ab hominibus perpetratorum, tollitur, eoque hominum peccata non impediunt amplius, quo minus gratia diuina supernaturalis in hominis salutem operetur, atque in illis, qui unioni cum Christo se accommodant seu malitiose non repugnant operationibus gratiae, per Christum partae ac oblatae, Christus suo merito reatum peccatorum auferat, seu peccatorum remissionem iisdem conferat. Sed entia rationalia vniri non possunt inter se, nisi per fiduciam, quam collocat vnum in altero et qua vnum alterius bonis, tamquam suis, innitur: nam alterius entis bona pro meis habere non queo, nisi illa alterum ens mecum velit communicare, adeoque eadem ego pro medio reputem, quo meae perfectiones promouentur, quod fit ope fiduciae, quam colloco in ente alio. Nam FIDUCIA est is animi motus, quo tendimus in aliud tamquam medium boni obtinendi: hac scilicet ratione alterum ens, quod per fiduciam, in altero cum ratione collocatam, eidem innititur, huius bona pro suis seu pro medio suarum perfectionum promouendarum, adeoque alterum ens vnum esse secum seu sibi vnitum reputat. Quo ipso ens illud, quod in altero ente fiduciam collocat, ex huius bonis voluptatem capit, habet enim illa pro suis. Quae voluptas, ex alterius bonis et perfectionibus percepta, quoniam amor entis alterius vocatur:

tur: *eum, in quo fiduciam collocamus, amore prosequimur*; atque hinc patet, *cur vulgo statuatur, quod amore unio spirituum contineatur*. Non exprimitur eo quidem modo id, quod efficit seu constituit unionem, sed illud tamen, quod est coniunctum cum illa ac sequitur eandem: seu, si terminis artis uti velimus, unio spirituum illo modo explicatur non per constitutivum, sed consecutivum. Ex amore, quo ferimur in spiritum quempiam, oritur filialis timor, uti philosophia docet moralis: quapropter *in quo fiduciam collocamus, et quem adeo prosequimur amore, ei tribuimus filialem timorem*. Timor autem filialis circumspeditionem infert in omnibus actionibus, ne offendamus illum, cui tribuimus filialem timorem, itemque promptitudinem praestat eiusdem voluntati conformiter agendi. Quapropter *si quis unitus cum ente rationali dici debeat: in illo ente fiduciam collocare, illud amare atque omnium virium contentione suas actiones ad illius entis voluntatem conformare debet*. Quod si ergo *cum Christo atque per hunc cum Deo uniri velimus: fiduciam in Christo atque per hunc in Deo collocare, Christum Deumque amare atque filiali timore prosequi debemus*. Quum vero ignoti nulla sit cupido, adeoque fiducia, amore ac timore filiali Christum Deumque complecti non queamus sine cognitione, atque cognitio, quae motus animi coniunctos habet secum, dicatur viua: *sine Christi Dei-*
que

que cognitione viua unio hominis cum Christo Deoque obtineri non potest. Cognitionis viua de Christo Deoque dicitur ILLUMINATIO; hinc dependens fiducia in Christo collocata, FIDES IN CHRISTVM, in Deo autem posita, FIDES IN DEVM audit, atque porro hinc oriundus amor timorque filialis Christi Deique, qui coniunctum habet studium feruentissimum actiones suas voluntati praeceptisque Christi Deique conformandi, appellatur SANCTITAS: ergo unio hominis cum Christo atque Deo mediante illuminatione per fidem in Deum Christumque constituitur atque in sanctitate conservatur. Sed theoretica et mortua, nedum practica et viua cognitio de Christo, tamquam satisfactore pro peccatis hominum, atque de Deo placato, per consequens motus animi, supra enumerati, viribus naturalibus obtineri non possunt, teste experientia: vnde nec medium illuminationis, i. e. cognitionem theoreticam atque historicam de Christo mediatore atque de Deo, quatenus placari potest, per peccata offensus, nec huius mediis seu cognitionis eam claritatem, qua fiat viua illa cognitio, naturaliter habere; per consequens nec illuminari nec ad fiduciam, amorem timoremque filialem erga Christum atque Deum adduci potest homo viribus naturalibus. Per supernaturales igitur operationes et medium illuminationis est constituendum et huic efficacia, qua perducatur ad viuam cognitionis rationem, adiungenda,

Reuschii Intr.in Theol. Kkk *da,*

da, si produci debeat in homine illuminatione atque per hanc fiducia, amor timorque filialis erga Christum atque Deum. Per medium illuminationis supernaturaliter efficax atque per ipsam illuminationem ortosque hinc motus animi, qui fiducia, amore timoreque filiali erga Christum atque Deum continentur, separantur ab homine imperfectiones. Quum igitur sanctum vocetur generatim id, quod separatum est ab imperfectionibus, adeoque sanctificatio generatim accepta comprehendat actus omnes, quibus ab aliquo separantur imperfectiones (§. 417.): *per medium illuminationis, supernaturaliter efficax*, atque ope huius productam illuminationem, fiduciam, amorem atque timorem filialem erga Christum ac Deum sanctificatur homo, si vox haec generali significato sumitur, alias enim strictiori significatione, a Theologis recepta, comprehendit tantum filialem timorem seu studium conformandi actiones ad Christi Deique voluntatem. Sed sanctificatio generatim sumpta est opus oeconomicum Spiritus sancti (§. 421. sq. coll. 416. sq.): quapropter et *medium illuminationis et efficacia supernaturalis eidem connexa et effectus hinc dependentes*, illuminatio scilicet, fiducia, amor timorque filialis erga Christum atque Deum *oeconomice seu appropriatiue Spiritui sancto tribuuntur*. Medium illuminationis huiusque efficacia supernaturalis proficiscitur a gratia, quam peperit Christi meritum, atque

que ope medii efficacis, quo illuminamur, adplicatur nobis gratia superior, Christi merito parta: quare operationes supernaturales, quae sub medio illuminationis se exerunt in hominis commodum, recte vocantur GRATIA ADPLICATRIX, atque Spiritui S. tamquam opus oeconomicum tribuuntur, eoque GRATIA SPIRITVS SANCTI ADPLICATRIX adpellantur. Quoniam quoque Deus generatim, pro sua sapientia, adeoque et in gratia adplicatrice, rebus agit conuenienter: *in gratiae adplicatricis operationibus libertas hominis non infringitur*, per consequens homo easdem admittere ac repudiare potest, eoque et resistere gratiae adplicatrici. Quo ipso patet, quid sibi velit, si dicatur *gratia superior est resistibilis* atque *agit resistibiliter*.

Vt ergo ea, quae pertinent ad gratiae superioris, per Christum partae, adplicationem, paullo enucleatius explicentur, primo agendum erit de medio illuminationis: porro de ipsa illuminatione: tum denique de iis, quae hanc consequuntur.

§. DXL.

Medium illuminationis constat potissimum cognitione nobis salutari, quam vero facultate cognoscitiua naturali non possumus obtinere, et quae adeo diuinitus erit reuelanda, si contingere debeat hominibus. Cognitionis homini in praesenti statu non aliter, ac per ideas, quas naturaliter atque originarie

Medium
illuminationis
mysteria
trahit
et
quomodo:
est
verbum
Dei

et
audibile
et
visibile,
supernaturaliter
efficax.

narie ope sensuum habet, atque per illarum signa subministrari potest (conf. §. 56.). Quum autem res, naturaliter non cognoscendae, nullas habeant perceptiones hominum naturales, quibus exacte exprimantur: *res naturaliter non cognoscendae reuelari nobis non possunt a Deo, nisi per analogias seu similitudines rerum, a nobis naturaliter perceptarum.* Vocantur autem res illae, quae naturaliter cognosci non queunt, mysteria: quapropter ea, *quae supra de mysteriis horumque cognitione dicta sunt (§. 55. sqq.), hic sunt repetenda.* Quoniam quoque mysteriorum cognitio non nisi ex reuelatione diuina obtineri potest: ea consuli queunt, *quae de reuelatione tradita sunt (§. 69 - 100.).* Dari eapropter medium potest illuminationis, quod per voces ea nobis significat, quae ad beatitudinem cognitu aut necessaria aut opportuna sunt, atque hac ratione naturaliter non innotescunt. Sed alia signa praeter voces adhiberi a Deo, non repugnat. Vtroque modo nobis per signa manifestat Deus aliquid. Quae manifestatio facta per signa quoniam dicitur verbum: *duplex Dei verbum existere potest; vocale nimirum seu audibile, atque alio sensu percipiendum, v. g. visu, seu visibile (conf. §. 13. not.).* Sed si verbum illud Dei sufficiens esse debet medium illuminationis: *Deus verbo illi praesens esse debet peculiari modo seu cum illo operationes supernaturales coniungere, ut efficaciam accipiat supernaturalem,*

ralem, quae requiritur ad illuminationem (§. praec. et 90.).

§. DXLI.

Christiana religio agnoscit scripturam diuinitus inspiratam, quae verbum Dei audibile comprehendit (§. 141 - 192.): praeterea signa quaedam bonorum caelestium practica, a Deo Christoque instituta, quibus scilicet Deus Christusque peculiarem praesentiam atque operationes gratiae supernaturales addicit, veneratur, quae sacramenta vocantur atque verbum Dei visibile constituunt.

Verb. Dei
audibile
est

S. scriptura:
visibile
sunt
sacramenta.

§. DXLII.

In scriptura S. per voces significantur nobis ea, quae ad beatitudinem cognitu et necessaria et opportuna sunt, quoniam est reuelatio vera (conf. §. 71. sqq.): efficaciam quoque supernaturalem, connexam perpetuo sensui S. scripturae ex libera Dei ordinatione, ipsa de se testatur, e. g. Eph. I. 19. sq., vbi potentiae magnitudo, qua, mediante verbo praedicato, illuminat (conf. vers. 18.), eadem perhibetur, quam exeruit in Christo, cum eum a mortuis suscitaret: quae quidem sine dubio est vis infinita atque diuina. Quo respectu Rom. I. 16. euangelium esse dicitur potentia Dei (seu instrumentum potentia diuina instructum) ad salutem omni credenti: item Christus, verba, inquit, mea sunt spiritus et vita, (i. e. Spiritum sanctum atque vitam spiritualem conferunt,

S. scriptura
habet
efficaciam
diuinam.

ferunt, per metonymian effectus pro causa) : item fides, quae per verbum Dei oriri dicitur Rom. X. 17. Gal. III. 2. 5., alibi Deo tribuitur, e. gr. Pater nos trahere dicitur, ut veniamus ad filium, scil. per fidem, Io. VI. 44., Filius ἀρχηγός καὶ τελειότης τῆς πίστεως audit Ebr. XII. 2., Spiritus vero sanctus, ut clamemus, Ἀββὰ ὁ πατήρ, seu ut filiali fiducia in Patrem feramur, efficere perhibetur Rom. VIII. 15., qua ratione Paulus quoque Deo, tamquam auctori, gratias agit, quum de fide auditorum certior factus esset Rom. I. 8. Phil. I. 3. 5. Col. I. 3. 4. 12; quapropter vis Dei infinita erit, in productione fidei, coniuncta semper cum verbo Dei.

§. DXLIII.

Distinguitur
in
legem
et
euangelium:
utriusque
effectus.

S. scriptura et in lege diuina, officia hominum, et in euangelio, Christum atque regnum gratiae, ab illo stabilitum, tradit, atque vtrique illustrat varie per exempla, typos et cet.: quapropter *S. scriptura legem atque euangelium continet. Ex lege oritur agnitio peccatorum atque malorum cum iisdem connexorum, ex horum vero intuitione taedia exsurgunt seu contritio, atque resipiscentia; ab euangelio fiducia in Christi merito atque hinc in Deo collocata dependet, una cum iis animi motibus, qui hinc sequuntur* (conf. §. 539.): si vtrunque et in legis et in euangelii usu ab homine locus conceditur efficaciae supernaturali, cum

cum lege atque euangelio ex libera Dei ordinatione coniunctae (conf. §. praec.).

§. DXLIV.

SACRAMENTA sunt symbola, quae vi institutionis atque promissionis diuinae non tantum denotant bona caelestia, sed exhibent quoque illa, adeoque signa constituunt practica bonorum caelestium, seu sunt verbum Dei visibile, cui iunctum est bonum supernaturaliter efficax. *Ad sacramentum* enim *requiritur primo* signum aliquod visibile atque actiones in eodem occupatae: *secundo* adiunctum huic signo verbum diuinum *et* institutionis, qua actiones in illo signo iniunguntur, *et* promissionis, qua Deus supernaturaliter ad hominis emendationem operari pollicetur sub usu illius signi; utroque autem verbo significatur libera Dei Christique ordinatio, qua praesens esse velit peculiari et supernaturali operatione sub usu illius signi, secundum institutionem Dei suscepto, ad homines supernaturaliter emendandos.

Quid
sacramenta.

§. DXLV.

Talia gratiae diuinae signa practica, ex testimoniis S. scripturae indubia, sunt in V. T. circumcisio et agnus paschalis. Circumcisio a Deo instituta legitur Gen. XVII. 11. sqq. coll. v. 1. eique promissio adiicitur, quod Deus eorum, qui hoc foedus circumcisionis ineunt, Deus esse velit vers. 7., i. e.

Talia
sunt
in V. T.
circumcisio
et
agnus
paschalis.

gratia eos complecti; neminem vero gratia sua complectitur Deus, quem supernaturaliter non emendet: adeoque gratia supernaturalis sub usu illius signi legitimo promittitur. *Sacramentum agni paschalis instituit Deus* Exod. XII. 3. sqq. atque *gratiam suam peculiari modo praesentem ostendit in usu huius sacramenti* vers. 12. 13. Cum quoque sacramentum agni paschalis fuerit *Messiae typus* plane peripicuus 1. Petr. I. 19.: *cognitionem de Messiae merito insinuavit clarissime* animis eorum, qui legitime utebantur illo, *cum qua cognitione, tamquam verbo Dei, non potuit non esse coniuncta supernaturalis efficacia* (S. 542.).

§. DXLVI.

In
N. T.
baptismus
et
S. coena.

In N. T. eius generis signa practica memorantur duo, quae liquido habent sacramenti requisita: baptismus nimirum atque S. coena. Baptismum Christus instituit ex infinita illa potestate, quae illi secundum naturam humanam data erat in caelo atque terra ἐξουσία, Patrique et Spiritui sancto communis Matth. XXVIII. 18 - 20. Cum quoque baptismus Tit. III. 5. lauacrum dicatur regenerationis atque renouationis spiritus sancti, i. e. medium, quo spiritus S. fidem atque sanctitatem producat conf. Eph. V. 26. Ioan. III. 5.: *efficacia supernaturalis, qua fides atque sanctitas excitatur, adeoque Spiritus sanctus et gratia superior, Christi merito parta, peculiari modo praesens erit*

erit sub usu huius sacramenti, ex libera Dei ordinatione (§. 538.). *S. coenae sacramentum itidem ab institutione Christi dependet* Matth. XXVI. 26. sqq. Marc. XIV. 22. sqq. Luc. XXII. 19. sqq. 1 Cor. XI. 23. sqq., vi tamen potestatis infinitae, quam cum Patre atque Spiritu S. communem habet (conf. §. 516.). Peculiarem quoque praesentiam suam promittit, etiam secundum naturam humanam: naturalis enim atque vsui loquendi conformis interpretatio propositionum exhibituarum, quibus utitur Christus in sacrae coenae institutione, quum, porrecto signo panis externo, *hoc est*, inquit, *corpus meum* atque porrecto vino, *hic est sanguis meus*, eum infert sensum, vt cum pane atque vino exhibeatur corpus atque sanguis Christi, cui interpretationi rerum conditio non repugnat (§. 455. inpr. nr. 5.). Sed Christus cum suo merito non potest aliter peculiari modo praesens esse, ac vt gratiam superiorem offerat: atque non-repugnantibus conferat; quare *cum usu sacramenti S. coenae peculiari modo vna cum Christo praesens est hominibus gratia superior*, a qua fides atque sanctitas et excitatur et conseruatur et corroboratur in illis, quae eidem se accommodant.

§. DXLVII.

S. scriptura atque sacramentis utitur Deus tamquam mediis, quibus supernaturali gratia operatur ad vniendos secum

Verbum Dei
est
organon
gratiae
superioris.

homines (§. 539. sqq.), adeoque ad eosdem illuminandos ac per illuminationem adducendos ad fiduciam, amorem et timorem filialem erga Christum atque Deum (§§. citt.): quapropter *S. scriptura et sacramenta sunt organa seu instrumenta gratiae superioris*, quibus mediantibus producit in hominibus illuminationem, item fiduciam, amorem atque timorem filialem erga Christum atque Deum.

§. DXLVIII.

Quid
lumen ani-
mae:
illuminatio
actiua;
passiua
generatim;
speciatim
dicta:
naturalis;
supernatura-
lis.

LVMEN IN ANIMA, per analogiam, dicitur id, quod efficit, ut claritas in cognitione existat. ILLUMINATIO ergo hominis, *actiue* et generatim sumpta, est actus, quo animae hominis clara suppeditatur cognitio: illuminatio autem, *passiue* et *generatim sumpta*, seu status hominis illuminatus, est ipsa cognitionis claritas. Sed *claritas cognitionis suos habet gradus, inter quos* is quoque existit, in quo *conuictio* de veritate illius cognitionis oritur atque, si cognitio illa de bono sit aut malo, vel sine comparatione aliorum vel cum comparatione minorum aut compatibilium bonorum malorumue repraesentato, hinc motus facultatis adpetitiuae, respectu quidem boni adpetitio, respectu vero mali auersatio excitatur, quae dicitur *viua boni malique cognitio*. Hic posterior claritatis gradus, quo conuictio de veritate cognitionis atque viua illius ratio, si bona vel mala re-
prae-

praesentat, obtinetur, audit ILLUMINATIO PASSIVA, κατ' ἐξοχήν seu *speciatim dicta*, itemque actus, quo ille claritatis gradus producit, illuminatio ACTIVA κατ' ἐξοχήν seu *speciatim* adpellatur. Claritas cognitionis de aliquo obiecto ab iis, quae obiecto conueniunt atque a veritatibus alias cognitis, quae cum his connexae sunt, dependet; ad ea vero, quae obiecto conueniunt atque ad veritates, cum his connexas, repraesentandas mens nostra potest dirigi *vel* per actus naturales attentionis, reflexionis, comparationis, abstractionis atque ratiocinationis, *vel* per actus Dei supernaturales, qui sunt operationes gratiae, seu benignitatis diuinae, quoniam ad perfectiones hominum promouendas tendunt: quapropter *illuminatio actiua*, κατ' ἐξοχήν sic dicta, est *vel naturalis vel supernaturalis*; per *illam* mens ipsa illuminat se in cognitione obiectorum per attentionem, reflexionem, comparationem, abstractionem atque ratiocinationem, quatenus vi sua hosce actus producit, per *hanc* vero iidem actus per gratiae diuinae operationes supernaturales determinantur.

A Deo autem immediate medium illuminationis proficisci atque ipsam illuminationem, quae ducit ad vnionem cum Deo, homini ad beatitudinem necessariam, esse debere supernaturalem, supra (§. 39.) fuit probatum.

§. DXLIX.

Quid
illuminatio,
vnioni
cum Christo
proficua,
praestare
debeat.

Cognitio regni gratiae viua mouet ad fiduciam in Christo atque per hunc in Deo collocandam, vnde procedit amor atque timor filialis erga Christum atque Deum: timor autem hic filialis dirigitur per cognitionem legis diuinae, quatenus illa redditur viua per viuam de regno gratiae cognitionem. Quare quum per fiduciam, in Christo Deoque collocatam, vniamur cum Christo atque Deo (§. 539.): *illuminatio supernaturalis, quae vnioni hominis cum Deo inseruire debet, producat oportet viuam de Christo huiusque merito, eoque de regno gratiae, quod illi innititur, cognitionem, atque ope huius, viuam legum diuinarum repraesentationem, quae stimulat ad obedientiam illis lubenti animo praestandam.*

§. DL.

Quid
motiua
fidei:
sunt
ab
illumina-
tione.

MOTIVA FIDEI sunt bona regni gratiae, quatenus illa cognitione viua repraesentata stimulant ad ardorem legibus diuinis obsequendi: vnde *illuminatio, quae vnioni hominis cum Deo inseruit, fidei motiua subministrare debet (§. praec.).*

§. DLI.

Quid
illuminatio
incompleta:
ad
hanc

Illuminatio igitur, quae hominem ducere debet ad eam cum Deo vnionem, in qua beatitudinem adsequi possit, praestruit in eo cognitionem historicam aut simplicem

cem adprehensionem Christi eiusque me-
 riti, eoque et regni gratiae, quod Christo
 innititur, itemque officiorum Christiani,
 quae cognitio historica dici posset ILLU-
 MINATIO INCOMPLETA. Quae quo-
 niam ex S. scriptura, seu euangelio et lege
 diuina, per huius interpretationem legiti-
 mam, ope facultatis cognoscitiuae natura-
 lis obtineri potest: *ad cognitionem histori-
 cam seu simplicem adprehensionem eorum,
 quae ad unionem cum Christo Deoque cogni-
 tu sunt necessaria et opportuna, opus tantum
 est reuelatione vera, voce vel scripto tradita
 tam perspicue, ut facultas hominis cognosci-
 tiua naturalis sufficiat ad verum eius sensum
 adsequendum, qualis apud Christianos est S.
 scriptura. Ad illuminationem igitur incom-
 pletam naturales hominis vires sufficiunt, si
 existit inter homines reuelatio vera.*

sufficiunt
 vires
 naturales,
 posita
 reuelatione.

§. DLII.

Acquisita vero hac cognitione historica
 eorum, quae ad unionem hominis cum
 Deo sunt necessaria aut opportuna, clari-
 tas ei concilianda est ea, ex qua conuictio
 et viua ratio illius cognitionis oriatur.
 Quae quoniam facultate hominis naturali
 non potest obtineri (§. 539.): supernatu-
 rales Dei operationes hic debent concur-
 rere, ut claritas in illa cognitione debita
 producat. Quae quoniam homines
 sanctificant, generali sensu, seu separant
 ab iisdem imperfectiones (§. 539.), quod
 Spiri-

Quid
 illuminatio
 completa:
 haec est
 supernatu-
 ralis.

Spiritui S. tamquam opus oeconomicum tribuitur (§. 416. fq. 436. fq.): *Spiritus S. illuminare debet homines supernaturaliter, si accommodari debent unioni cum Christo atque Deo.* Tum vero in hominis anima oritur cognitionis status, qui vocatur *illuminatio passiva supernaturalis seu superior.* Quae quidem dici potest **ILLUMINATIO COMPLETA** seu *metaphysice vera*, i. e. quae ea requisita habet omnia, quae ex intentione Dei habere debet: adeoque *illuminatio completa supernaturaliter a Spiritu S. producitur.*

§. DLIII.

Gradus
superioris
gratiae.

Spiritus S. ordinarie non vno actu menti hominis infundit eam cognitionis salutaris claritatem, ex qua oritur conuictio atque viua illius ratio: sed gradatim per repetitos variosque attentionis, reflexionis, comparationis, abstractionis atque rationationis actus, ab ipso supernaturaliter determinatos, operatur ad claritatem illam producendam atque hinc animi motus; qui *gradus operantis in hominibus gratiae varias acceperunt adpellationes.* Quoad illae gratiae operationes tendunt ad fidem producendam, vocantur *gratia adfistens*: quoad vero post fidem acceptam in hac conseruanda atque augenda versantur, nomen habent *gratiae inhabitantis* aut *cooperantis* apud plerosque Theologos. *In gratia adfistente* ALIQUI admittunt duos gradus, **PRI-MO** scilicet *gratiam praeuenientem* seu *inci-pien-*

piensem, quae, remotis successiue dubiis, cognitionem salutarem ad probabilitatem perducit, ac audit etiam aliquando gratia praeparans seu subsequens, item excitans seu pulsans et trahens; DEINDE *operantem* seu *perficientem*, quae πληροφoρίαν assensus operatur: ALII vero in gratia adfistente, secundum denominationes illas diuersas, diuersos gradus constituunt, vt PRIMVS sit gratia praeueniens seu incipiens, SECVNDVS gratia praeparans seu subsequens, TERTIVS gratia excitans, trahens seu pulsans, QVARTVS gratia operans, QVINTVS gratia perficiens; qui gradus non possunt a se inuicem clare distingui aliter, ac prout magis magisque gradatim dubia atque praeiudicia, quae impediunt assensum primo probabilem, deinde certum, remouentur.

§. DLIV.

Cognitionis salutaris modum determinat Spiritus S. ante, quam fides oritur (§. praec.): quapropter *cognitio salutaris vocari potest spiritualis*, ratione causae efficientis; item illuminatio supernaturalis aliquo respectu potest obtinere, *antequam fidei πληροφoρία* oritur.

Cognitio
hominis
quando
spiritualis
dicatur.

§. DLV.

Viva de Christo huiusque merito cognitio producit fiduciam in Christo collocatam; nam VIVA dicitur COGNITIO, quae motus facultatis adpetitiuae habet secum coniunctos.

Vnde
fiducia,
in
Christo
collocata,
oriatur.

ctos. Ex hac vero cognitione Christi, tamquam mediū, quo tollitur reatus peccatorum atque gratia diuina obtinetur, non oriri potest proxime alius animi motus, ac fiducia: vtpote quae fertur in aliud, tamquam medium boni alicuius obtinendi. Quum ergo viua de Christo huiusque merito cognitio ab illuminatione Spiritus sancti completa dependeat (§. 548. sq. 552.): *fiducia, in Christo collocata, a Spiritu Sancto producitur in illis, qui illuminationem ipsius supernaturalem admittunt.*

§. DLVI.

Vnio
moralis
explicatur.

VNIO inter entia rationalia vocatur MORALIS, qua vnum ens rationale, consensu alterius, fruitur bonis illius, tamquam suis. Entia scilicet rationalia fiunt vnum per tendentiam vnius ad alterum. Cum vero tendentiae entium rationalium sint motus seu inclinationes voluntatis: *entia rationalia per inclinationes voluntatis secum uniuntur.* Inclinationes voluntatis, quas habent haec entia erga se inuicem, inferunt conatus, quos vnum respectu alterius suscipit. Sed non omnes conatus, quos vnum ens rationale suscipit respectu alterius, tendunt ad fruitionem bonorum alterius, consensu huius obtinendum; verum harmonici tantum, seu qui vnius vel vtriusque entis perfectiones promouent: ergo *non omnes conatus, quos vnum ens rationale respectu alterius suscipit, tendunt ad unionem horum entium; sed harmonici*

monici tantum. Conatus vero duorum entium rationalium non esse possunt harmonici, nisi vnum habeat bona atque haec cum altero communicare, alterum vero bona haec admittere iisdemque frui velit; quod fieri non potest, nisi vnum ens sit benignum erga alterum atque alterum agnoscat hanc benignitatem, eoque acquiescere in ente illo, tamquam medio perfectionum suarum promouendarum, i. e. in illo fiduciam collocare, possit: *per amorem igitur vnius entis rationalis, quod bonis affluit, erga alterum atque per alterius fiduciam, quam collocat in amore illius entis, duo haec entia rationalia unionem ineunt moralem.* Quapropter *ad unionem moralem duorum entium rationalium requiritur*, vt PRIMO vnum bona habeat, quae cum altero communicare possit: SECUNDO vt bona sua cum altero communicare velit, adeoque alterum prosequatur amore: TERTIO vt alterum ens bona atque amorem entis prioris agnoscat viua ratione, eoque iis delectetur ac primum sit ad illa, si offerantur, accipienda: per consequens QUARTO fiduciam in priori ente collocet. Si vnum ens cum altero communicat bona: illud fieri potest per operationes, quas ens illud exerit in aliud. Qua ratione contingit, vt unio moralis fiat vicina unioni physicae. Pronitas in vno ente rationali ad conferenda alteri bona atque in altero bonorum oblatores acceptatio, qui actus vtrique ad unionem moralem requi-

Reuschii Intr. in Theol. LII run-

runtur, a libera spirituum determinatione dependent, eoque per eandem et destinari et reprobari possunt: quapropter *unio moralis et promoueri et impediri potest per liberas spirituum determinationes.*

Dici
quoque
potest
spirituum,
spiritualis
unio.

1. Rationales creaturae, quae tales, vocantur spiritus: unde *unio moralis dici quoque potest unio spirituum aut spiritualis*, voce in latiori significatione sumpta; nam spiritualis unio speciatim dicta explicabitur in sequentibus.

Illustratur
per
unionem
physicam.

2. *Unionem moralem esse veri nominis unionem, patet quoque ex convenientia, quam habet cum unione physica, quam illustrationis gratia dabimus dilucidatam.*

UNIO scilicet PHYSICA existit, si vnum cum altero cohaeret vel eidem adhaeret: hac enim ratione plura fiunt vnum. Quum vero in cohaesione duorum entium utrumque versus alterum tendentiam exerat atque in adhaesione ens adhaerens maiori nisu feratur versus ens illud, cui adhaeret, quam aliorsum; in cohaesione autem atque adhaesione, propter praesentiam substantiarum immediatam, una substantia agat in alteram: *unio substantiarum physica ex tendentia unius versus alteram exsurgit atque constituitur per actionem unius in alteram.* Substantiae, quatenus in se inuicem agunt, participant a se inuicem determinationes, seu una cum altera communicat quod suum est, atque adeo vnum alteri conformatur. Quum vero non quaelibet substantiae cuiusdam determinationes unioni cum altera
sint

sint accommodatae, sed illae tantum, ex quibus tendentia vnius substantiae versus alteram exsurgit; tales autem determinationes esse debeant harmonicae, quibus vna alterius realitates conseruat vel auget: *actiones substantiarum in se inuicem harmonicae*, seu quae tendunt ad alterius substantiae realitates conseruandas aut augendas, *unioni substantiarum physicae inseruiunt tantum*. Vna substantia, quae alterius realitates conseruat vel auget, adeoque illius perfectiones promouet, dicitur *respectu alterius bona*: substantia igitur, quae alteri est bona, si hanc contingit atque haec illius actionem recipit, eidem vniri potest physice (conf. met. §. 601.). Sed substantiae materiales, quae physice vniuntur, semper recipiunt actiones aliarum substantiarum, ipsis praesentium, quae causae vocantur occasionales; utpote destitutae libertate, qua sola impressiones aliarum substantiarum mutari atque aliorum deflecti possunt: vnde *physica unio semper exsurgit, si substantiae materiales, quarum vna alteri est bona, sunt sibi praesentes*.

§. DLVII.

Unio hominis cum Christo est unio moralis, quae aliquo tamen modo propter operationes, quas exercet Christus atque Deus in hominibus et quibus homini bona conferuntur, accedit ad physicam. Postulat ea propter unio hominis cum Christo

Adplicatur
ad
unionem
hominis
cum
Christo,

1.) vt Christus bona habeat, quae cum homine possit communicare :

2.) vt bona sua cum homine communicare velit, adeoque hominem amore prosequatur :

3.) vt homo bona atque amorem Christi agnoscat viua ratione, eoque Christo eiusque bonis atque amore delectetur atque pronus sit ad illa, si offerantur, accipienda :

4.) vt adeo fiduciam homo collocet in Christo.

Sed

1.) Christus per meritum suum affluentiam habet bonorum, quae conferre possit hominibus eo gradu, vt aeternum beentur (§. 496. sq.) :

2.) Christus ipsa sua satisfactione, pro hominibus praestita, pronissimam voluntatem conferendi hominibus bona, aeternum beantia, eoque amorem in humanum genus intensissimum, ostendit luculentissime (conf. §. 499.) :

3.) sub organis gratiae diuinae operationes Spiritus sancti supernaturales, ex libera Dei ordinatione, semper praesto sunt omnibus, qui hisce organis rite vtuntur, vt illuminari queant in cognitione de Christo huiusque merito, adeoque viam de bonis, quae peperit hominibus Christi satisfactio, atque de amore Christi erga homines intensissimo cognitionem obtinere per gratiam superiorem :

4.) eoque

4.) eoque fiduciam, in Christo collocatam, concipere potest homo. Quae quoniam sunt omnia vnionis inter Christum atque hominem requisita (§. praec.): *vnio Christi hominisque fieri potest.*

Quoniam ad vnionem cum Christo suis homo viribus non potest eniti, sed per Spiritus sancti operationes supernaturales, quae se exerunt ordinarie sub organis gratiae superioris, rite adhibitis, ope illuminationis completae ad viam de Christo eiusque merito cognitionem, adeoque ad fiduciam, in Christo collocandam, perducitur: *vnio hominis cum Christo*, ratione modi, quo efficitur, audit *supernaturalis*; ratione causae efficientis, Spiritus nimirum sancti, *spiritualis*; quatenus vero mysterio satisfactionis nititur atque causas et formam habet, quae cognitionis naturalis sphaeram excedunt, vocatur *mystica*.

Quae dicitur quoque supernaturalis, spiritualis, mystica.

§. DLVIII.

In Christo affluentia est inexhausta bonorum, quae cum hominibus communicare possit; pronissima quoque est voluntas illius communicandi haec bona cum hominibus (§. praec.): quapropter *in Christo nihil obstat vnquam vnioni illius cum hominibus*. Sed viae Christi bonorumque, ab illo partorum, cognitioni, quae per illuminationem Spiritus sancti completam produci-
tur, obicem saepe ponit homo per praeiudicatas opiniones atque imperium bonorum

Vnioni cum Christo non Christus, sed homo ponit aliquando obicem.

rum adparentium: unde fieri potest, ut, adplicatis licet organis gratiae superioris atque hac sub illis organis oblata, unio hominis cum Christo non consequatur propter liberas hominis determinationes, quibus operationibus gratiae, quae tendunt ad illam unionem, repugnat malitiose.

§. DLIX.

Fidei
in
Christum
partes:
causae;
effectus.

Fidei in Christum tres vulgo partes constituuntur: *notitia* scilicet de Christo huiusque merito; *adsensus* illi notitiae praebitus atque *fiducia* in Christo collocata. Quae quidem ratione *fides* postulat *illuminationem incompletam*, qua notitia de Christo subministratur, atque *illuminationem completam*, qua adsensus viuaque illius cognitionis ratio et hinc fiducia, in Christo collocata, oritur. Quum igitur per viam de Christo eiusque merito et ortam hinc fiduciam, in Christo collocatam ab homine, unio hominis cum Christo exfurgat: per *fidem in Christum* homo cum Christo unitur.

Homo neque connatas, neque post natiuitatem siue acquisitas siue a Deo supernaturaliter concessas habet vires, quibus producat in se illuminationem completam atque fiduciam, in Christo collocatam, sed habet se tantum passivae, dum admittit operationes gratiae superioris eisdemque non repugnat malitiose: quapropter *fides in Christum non est opus hominis, sed Dei.*

§. DLX.

§. DLX.

Actus gratiae supernaturalis, quo fides
 producit, audit REGENERATIO: regene- Quid
regeneratio.
 ratio igitur hominis *Spiritui S. tribuitur tam-*
quam opus oeconomicum (§. 539.).

GENERATIO, in *stricto significato*, infert com-
 municationem eiusdem essentiae, quam ge-
 nerans habet, cum generato factam: *latius*
accepta, notat vitae productionem seu exci-
 tationem. Quum igitur VITA sit facultas
 operationum determinatarum, seu essentiae
 rei conformium: is generare dici potest alte-
 rum, latiori significato, qui producit in alte-
 ro facultatem operationum determinatarum,
 seu essentiae alterius conformium. REGE-
 NERATIO, *vi etymologiae*, significat repeti-
 tam generationem seu nouae vitae instauratio-
 nem. Quum ergo fidei motiua, quae sub-
 ministrat illuminatio (§. 549. sq.), atque fi-
 des homini facultatem, imo conatum, lar-
 giantur operationum voluntati seu ordini sa-
 pientiae Numinis conformium, quae homi-
 nis essentiae quam maxime sunt accommoda-
 tae et antea per carnis corruptelam aberant:
nouam in homine vitam excitat regeneratio.
 Quae quoniam a Spiritus sancti operationi-
 bus proficiscitur atque ad bona tendit spiri-
 tualia seu regni gratiae, quae aeternum beant:
 illa audit *vita spiritualis*. Habuit illam homo
 in statu imaginis diuinae, licet ex aliis mo-
 tiuis: vnde *regeneratio infert hic vitae antea*
habitae instauracionem. Opponitur huic vitae

spirituali VITA HOMINIS ψυχικὴ atque CARNALIS, quae facultatem denotat operationum, statui lapsus, adeoque carni, conformium (conf. §. 386.).

§. DLXI.

Quid
conuersio.

Quamdiu viuit homo vitam carnalem, tamdiu auersus est a Deo legesque sapientiae diuinae auersatur: ex opposito pronus est ad bona, contra sapientiae diuinae ordinem seu per peccata et ἀνομίας obtinenda (§. 386.). Sed omne bonum, quod contra ordinem sapientiae diuinae quaeritur, est bonum adparens: quapropter *in vita carnali ad peccata est pronus homo atque per peccata grassatur ad bona adparentia*. Quamprimum vero viuit homo vitam spirituales, a peccatis bonisque adparentibus est auersus: ex opposito ad Deum, tamquam summum bonum, viua cognitione repraesentatum, est conuersus atque sapientiae diuinae leges sequitur lubenti animo et cum voluptate (§. praec.). Quae mutatio, a Spiritu S. in hominis animo producta, vocatur CONVERSIO. Quum igitur vita spiritualis accendatur per motiua fidei, quae dependent ab illuminatione, atque per fiduciam, in merito Christi collocatam: *homo est conuersus, quam primum est complete illuminatus*, eoque fiducia, in Christo collocata, praeditus. Vnde simul patet, quod *conuersio* aequae, ac illuminatio completa, itemque regeneratio, sit *opus oeconomicum Spiritus sancti*. §. CLXII.

§. DLXII.

Homo regeneratus atque cum Christo per fidem vnitus Christi meritum pro suo recte reputat seu sibi adpropriatum habet (§. 539. 556. sq.). Quum vero Christi meritum sufficiat ad omnem peccatorum reatum abolendum: Deus, qui rebus semper iudicat conuenienter, non potest non hominem, cui per fidem Christi meritum est imputatum, a reatu peccatorum absolueret, seu peccata illi remittere. Qui actus Dei iudicialis seu forensis vocatur IUSTIFICATIO HOMINIS PECCATORIS CORAM DEO.

Quid
iustificatio.

§. DLXIII.

Homo per se spectatus, sine vnione cum Christo, peccatis et habitualibus, connato ac acquisitis, et actualibus est inquinatus, eoque in iustissimo atque sanctissimo Dei iudicio execrabilis: vnitus vero cum Christo per fidem in Christum traductus est in eum statum, in quo homo Christi meritum participat (§. 539. 556. sq.), atque hoc remouet peccatorum reatum. Quapropter in Deo mutatio contingit nulla, dum de homine, ante vnionem cum Christo per fidem, iudicat, quod propter peccatorum reatum sit reus aeternae damnationis; post vnionem vero cum Christo contra pronunciat de eodem homine, quod peccata illi sint remissa ipseque sit heres vitae aeternae. In homine potius mutatio est facta, antequam fuit iustificatus: in Deo

Non
infert
in
Deo
mutationem.

autem illud immutabili ratione obtinet,
vt rebus iudicet conuenienter.

§. DLXIV.

Iustificatio-
nis
causae:
ratio
operum
hic
est nulla.

Iustificatio est actus in Deo immanens, qui causam formaliter causantem non *habet*, sed *causam modo virtualiter causantem*, quae est ipse Deus. Cum quoque Christi meritum remouere tantum queat reatum peccatorum, eoque statum hominis mutare, vt Deo placeamus; fides vero medium fit, quo cum Christo vnitur homo eiusque meritum participat: *causa impulsiva iustificationis externa principalis* est meritum Christi; *minus principalis* fides in Christum. Quod causa impulsiva *interna* iustificationis sit Dei benignitas, per se patet: est enim illa beneficium Dei, quod sui rationem in Dei benignitate habet. Praeterea quamprimum per fidem Christo vnitum, huius meritum participamus, in Dei iudicio peccatorum reatus est sublatus, eoque peccata nostra sunt remissa seu iustificati sumus coram Deo. Cum ergo iustificatio a sola in Christum fide, ex nostra parte, quatenus respicit meritum Christi atque huic innititur, dependeat; fides autem in Christum non sit opus hominis (§. 559. not.): *in iustificatione hominis coram Deo ratio operum hominis est nulla*, seu *homo iustificatur sola fide sine legis operibus*, conf. Rom. III. 28. IV. 2. sqq. Gal. II. 16.

§. DLXV.

§. DLXV.

Homo cum Christo vnitus suae cognitionis de Christo viuae atque fiduciae, qua fertur in Christi meritum, sibi est conscius per sensum internum, quamprimum exerit actus reflexos: adeoque conuictus est, quod propter Christi meritum habeat remissionem peccatorum atque gratiam Dei. Sed quamprimum certus est de gratia Dei, hanc respicere potest tamquam medium bonorum obtinendorum; adeoque fiduciam in Deo collocare: quapropter *fides in Christum producit fiduciam, in Deo collocatam.* Si Dei bona tamquam media bonorum a nobis obtinendorum intuemur: Deus nobis placet seu voluptatem ex Dei perfectionibus percipimus. Quae voluptas, ex Dei perfectionibus percepta, quoniam audit amor erga Deum: *ex fiducia, in Deo collocata, oritur amor erga Deum.* Quoad voluptas, ex alterius perfectionibus percepta, fertur in fruitionem bonorum alterius, AMOR dicitur VNIONIS: quoad vero tendit ad alterius perfectiones atque bona promouenda, aut, si hoc fieri non queat, ad conformandas actiones ad beneplacitum atque voluntatem eius, quem amamus, per consequens ad cauendas omnes illius offensiones, AMOR audit BENEVOLENTIAE. *Ex amore igitur beneuolentiae erga Deum oritur studium legibus Dei, quae voluntatem eius manifestant, obsequendi cauendique pro virili*

Ex
fide
in Christum
oritur
fiducia,
amor,
timor
filialis
erga
Deum.

virili omnes ἀνομίας atque offensiones Numinis: qui dicitur *timor Dei filialis*.

§. DLXVI.

Motus
vitae
spiritualis
quinam.

Viua regni gratiae cognitio, quam largitur illuminatio completa, seu motiua fidei, atque fiducia, in merito Christi collocata, vitam homini spirituales seu vires subministrant ad fiduciam, amorem atque timorem erga Deum filialem concipiendum (§. praec.): PRIMVS ergo *motus vitae spiritualis* est fiducia, in Deo collocata, ALTER amor Numinis, TERTIVS timor erga Deum filialis; ad quos reliqui possunt referri et cum quibus amor timorque filialis erga Christum est coniunctus.

§. DLXVII.

Ad hos
et
Deus
et
homo
concurrunt.

Vitam spirituales habet homo per illuminationem completam atque fiduciam, in merito Christi collocatam, seu per fidem, adeoque per supernaturales Dei operationes, quae Spiritui sancto tribuuntur oeconomice (§. 539. sqq.): agit igitur homo in motibus vitae spiritualis, sed viribus aliunde, a Spiritu nimirum sancto, acceptis et conseruatis, adeoque *et homo et Spiritus S., sic tamen, vt Deo subordinetur homo tamquam causa secundaria, concurrunt ad motus vitae spiritualis producendos.*

§. DLXVIII.

§. DLXVIII.

Propter Christum, homini per fidem unitum, deletur reatus peccatorum (§. 562.), adeoque Deo placent conatus hominis ex fide profecti. Sed motus vitae spiritualis ex fide proficiuntur: per consequens Deo sunt accepti. Conatus et actiones hominis regenerati, propter Christum fide adprehensum Deo accepta, vocantur BONA REGENERATORVM OPERA: *per vitam igitur spirituales homo habet facultatem bonorum operum*

Quid
bona
regeneratorum
opera
et
vnde,

§. DLXIX.

Bona opera sunt actiones, peccatis seu malis operibus opposita: exercitium quoque bonorum operum perducit hominem ad habitus bonorum operum seu virtutes Christianas, quae opponuntur vitiis, i. e. habitibus malorum operum seu peccatorum. Sed peccata atque vitia sunt imperfectiones status moralis: ergo *per bona opera horumque exercitium* separantur ab homine imperfectiones status moralis, adeoque *homo sanctificatur, seu consequitur sanctitatem moralem superioris ordinis.*

Sanctificatio
speciatim
sic
dicta.

SANCTIFICATIO, quatenus consistit in exercitio bonorum operum, *speciatim sic dicitur* a Theologis: audit quoque alias *renouatio.*

§. DLXX.

Motus vitae spiritualis, quo pertinent bona opera horumque exercitium, dependent

Eius
causae.

dent a Deo seu Spiritu S. primario atque ab homine regenito secundario (§. 565. sqq.): quapropter *sanctificationis*, speciatim sic dictae, seu *renouationis causa efficiens* est et Spiritus S. et homo regenitus; ille *primaria* seu principalis, hic *secundaria* seu minus principalis.

§. DLXXI.

Opera
irregenito-
rum
omnia
sunt
mala:
quando
sunt
splendida
peccata.

Homo in statu lapsus atque peccati originalis defectibus, licet per superiorem gratiam emendatus atque conuersus, non praestare potest perfectam *ἐννομίαν* in suis actionibus, vt nullo respectu a legibus aberraret diuinis: nam motiua actionum omnia omnesque fines exacte Numinis sanctissimae voluntati conformare, vt ab illustratione gloriae diuinae abludant nullibi, cognitionem longe postulat eminentiorem boni malique, quam in praesentem hominis statum, per peccatum originale, quod regenitis quoque adhaeret, corruptum, conuenit. Quare *nullum bonum opus placet Deo propter ἐννομίαν*: sed tantum propter Christi meritum, homini regenito imputatum. Quum ergo irregenitis non imputari queat Christi meritum, vtpote qui cum Christo per fidem non sunt vniti; adeoque propter imputatam Christi iustitiam opera illorum non sint bona, neque etiam propter perfectam *ἐννομίαν*, vtpote quam habere non queunt (per antec.): *irregenitorum actiones seu opera nulla sunt bona*, vt
Deo

Deo placeant, licet externe honestatem et conuenientiam cum legibus diuinis prae se ferant. Sed inter bona opera atque mala non datur medium, per consequens quae non sunt bona, illa sunt mala: vnde opera irrogenitorum omnia sunt mala atque, si honestatis atque εὐνομίας speciem habent, recte vocantur splendida peccata.

§. DLXXII.

Oeconomia salutis, seu ordo mediorum, quibus ad beatitudinem atque felicitatem adspirare potest homo, adhuc traditus, sistit nobis personam diuinitatis secundam seu sapientiam hypostaticam, quae plane peculiari modo unita fuit humanae cuiuspiam naturae, ita quidem, ut cum illa natura humana communicata sint idiomata diuina εὐεργητικὰ atque plenitudo diuinitatis habitauerit in eadem. Quo facto natura humana per operationes naturae diuinae, quibus constat unio naturarum, determinata, adeoque sustentata fuit aliunde: per consequens complementum existentiae suae seu subsistentiam amisit atque in hypostasi secundae diuinitatis personae substituit, ut una persona Θεάνθρωπος hinc facta sit. Sic natura diuina per miraculum summum cum natura humana unita, mediante hac, ad satisfactionem, iustitiae Numinis pro hominum peccatis praestandam, eoque ad reatum peccatorum tollendum, est operata: ut adeo, miraculo hoc summo semel admissa, omnia

Salutis
oeconomiam
adhuc
traditam
esse
rationabilem
breuiter
ostenditur.

omnia in hoc ordine, per miraculum illud summum constituto, quo mala corrigantur atque principium vniuersale bonum praestetur, fierent mediante creatura, per consequens sine miraculo. Modus vero, quo Θεὸς ὁ Θεωπῶς ille satisfecit pro reatu peccatorum hominis, supra traditus, ad obedientiam passiuam atque actiuam redit, quam praestitit Christus et qua contendit ad mala corrigenda mediaque beatitudinis hominibus procuranda, i. e. ad satisfactionem praestandam (§. 496.). Principiis quoque naturaliter cognitis quam maxime est consentaneum, modum satisfactionis, quo Deus, mediante rationali creatura, corrigit mala, per peccata introducta, resolui in perceptionem taediorum, quae ex intuitione malorum, cum peccatis coniunctorum, oriuntur; atque in patientiam ac fortitudinem, qua sustententur illa taedia, mediaque et inueniuntur et in actum traducuntur, quibus occurratur malis ac harmonia rerum turbata restitatur: quibus quidem taediis, si patienter ac fortiter sustententur, constat obedientia passua, quam praestat Deo creatura. Ipsam vero naturam humanam, qua mediante corrigi mala queunt vniuersaliter in hominum genere, eoque reatus peccatorum, in omnibus hominibus obuius, tolli potest, a peccatis esse immunem debere, ex eo facile perspicitur, quod principium vniuersale bonum sit oporteat illa natura humana, adeoque ipsa non debeat contaminare mundum imperfectio.

fectionibus, quae ex peccatis consequuntur. *Qua quidem ratione obedientiam praestat actiuam*: dum agit semper legibus diuinis conformiter, nec per peccata seu *avouias* ab iisdem deflectit umquam. *Adplicatio* quoque *meriti Christi* seu gratiae supernaturalis, per Christi satisfactionem partae, quae tendit in hominis emendationem superiorem, *incoatur per viam bonorum spiritualium* seu regni gratiae, quae aeternum beant, *cognitionem*, atque *hinc in facultate adpetitiua excitatur fiducia* in Christo Deoque collocata, unde *amor* exsurgit Christi Deique intensissimus, *timor filialis studiumque conformandi actiones omnes ad voluntatem Christi atque Dei*, eoque *euitandi offensiones omnes Christi Deique* (539.). Qui *modus emendationis superioris accommodatus est quam optime rationali hominum naturae*, in qua, vi principiorum naturaliter cognitorum, incoanda est emendatio a facultate cognoscitiua et hinc deriuanda in facultatem adpetitiuam.

Vt vero distinctius adpareat, quod modus, quo Christus satisfecit pro peccatis hominum vniuersaliter, cum modo, quem ratio ostendit in reatu peccatorum tollendo particulariter, adprime consentiat: itemque modus, quo gratia Spiritus sancti adplicatrix in homine supernaturaliter emendando elaborat, principiis naturaliter cognitis de hominum emendatione sit quam optime consentaneus, sequentem adhuc tractationem libet adiungere.

Fusus
deducitur
in
sequentibus.

§. DLXXIII.

Quo
perfectio
et
imperfectio
mundi
obtineatur.

Perfectio mundi seu harmonia rerum, in mundo obuiarum, obtinetur, si entia, quae mundum constituunt, ad finem tendunt communem, eoque consentiunt, vti cosmologia docet metaphysica. Qui finis quoniam est manifestatio perfectionum diuinarum in promouenda felicitate rationalium creaturarum (per princip. theol. nat.): *mundus habet perfectionem rerumque in mundo obuiarum harmonia existit, si omnes illae res ad perfectiones diuinas, in promouenda felicitate creaturarum rationalium, manifestandas tendunt.* E contrario eo usque minuitur illa mundi perfectio, quousque creaturarum status ad obscurandas Dei perfectiones, eoque ad turbandam spirituum felicitatem, vergunt.

Conferri hic possunt reuer. IO. FRID. IACOBI *Goettingische Academische Nebenstunden* part. I. meditat. I. *de fine, quem Deus in mundi creatione intendit.*

§. DLXXIV.

Quando
inferuiat
mundus
optime
illustrandae
gloriae
diuinae.

Dei omnisapientia atque benignitas infinita elucet, si mutationes in mundo rebus conuenienter accidunt; sic enim harmonia rerum eoque illarum perfectio atque bonum promouetur quam optime. Ex harmonia scilicet rerum vniuersali patet omnisapientia: ex perfectionibus vero, quae hinc in creaturas redundant omnes atque vltimato in spiritus, vt horum beatitudo et felicitas exsur-

furgat, benignitas Numinis infinita manifestatur luculentissime: utroque modo productio ac conseruatio nexus rerum inter se consentientium *arguunt* praebet *omnipotentiae*: ex hisce autem perfectionibus reliqua Dei attributa operaque fluunt pronissime. Vnde per nexum rerum in mundo plane harmonicum, adeoque per mundum absolute optimum (conf. met. §. 915.), quam optime illustratur gloria Dei atque felicitas rationalium creaturarum promouetur.

§. DLXXV.

VERITAS RERVM ab aliquibus vocantur substantiarum essentiae, attributa ac status, qui essentiis atque attributis illis sunt conformes, eoque et relationes rerum ad se inuicem harmonicae: quapropter *qui secundum rerum veritatem agit, ille consensum in mundo promouet*, eoque perfectionibus mundi gloriaeque Numinis illustrandae inseruit.

Quod sit,
si
secundum
veritatem
agitur.
Quid
hoc sit.

Quae vberius tractata videre licet apud A. A. SYKE in tractatu, qui inscribitur, *the principles an connexion of natural and reuealed religion* cap. I. et II., vbi quoque propugnat, quod *regula atque lex certissima et maxime vniuersalis sit ipsa rerum veritas*.

§. DLXXVI.

Substantiale seu vis rerum, in mundo obuiarum, itemque leges mutationum, ipsis impressae, sunt a Deo immediate, eoque

Substantiale
in
mundo:
leges

huic
praescriptae:
et
mutationes
hisce
conformes
gloriae
Numinis
illustrandae
inferuiunt.

perfectionibus diuinis conformiter produ-
ctae, vt adeo manifestent illas Dei perfe-
ctiones: per conseq. *substantiae viresque in*
mundo obviae ac leges illis a Deo praescriptae,
eoque et *mutationes legibus diuinis conue-*
nienter productae faciunt ad mundi perfectio-
nes seu ad rerum, in mundo obuiarum, har-
moniam (conf. metaph. §. 1019. sq.).

§. DLXXVII.

Creaturae
inferiores
non
mutant
statum,
nec
deflectunt
a
legibus
diuinis,
nisi
aliunde
determina-
tae.

Vires creaturarum inferiorum ita in mu-
tationibus suis determinantur, vt illas eo mo-
do propagent, quo illas acceperunt extrinse-
cus: adeoque ex destinatione sua non possunt
mutare statum et suum et aliarum creatura-
rum. Nam in corporibus horumque partibus
ultimatis seu *elementis* per solas causas oc-
casionales producuntur mutationes ita, vt
in eo statu, quem extrinsecus acceperunt,
maneant semper atque eidem conformiter
agant, donec alia causa occasionalis acce-
dat eumque mutet. *Entia, quae sensu qui-*
dem ac imaginatione harumque facultatum
consectariis pollent, sed ratione adeoque et li-
bertate, carent, e. gr. animae brutorum,
perfectiorum quidem, per conatus et mu-
tationes imaginationis habent quidem in-
ternum mutationum principium, adeoque
spontaneitatem, sed quemadmodum imagi-
natio est per se facultas necessaria, sic mu-
tationes, sponte sua in istis entibus ortae,
directionem illorum entium ad finem cer-
tum, seu rebus harumque veritati, quam
Deus

Deus intendit, conuenienter non admittunt. Sensationes extrinsecus adueniunt, phantasmata sunt reproductae sensationes; vtrarumque autem vi determinantur illa entia: quopropter entia spontanea, quae ratione carent, alterare non possunt, ex destinatione sua, status extrinsecus acceptos, veritati rerum finique Numinis conuenienter, sed agunt semper secundum mutationes, quae extrinsecus in praesentia imprimuntur vel antea impressae fuerunt. Sic *creaturae inferiores per se non defleunt a legibus sapientiae diuinae: licet aliunde determinatae traduci eo possint, atque haec est vanitas, cui obnoxia est creatura gembunda.*

§. DLXXVIII.

Propter nexum in mundo vniuersalem vna creaturarum semper agit in proxime praesentes atque cum his communicat statum suum: porro hae proxime praesentes res agunt in alias sibi proxime praesentes atque cum his communicant statum, qui ipsis est impressus, et sic porro. Quum vero in creaturis inferioribus status ipsis impressus vel plane non queat, per illarum quoque spontaneitatem, mutari, vel non ita, vt veritati rerum congruat ex destinatione agentis (§. praec.): *status disharmonicus atque a manifestatione gloriae diuinae et felicitate spirituum finitorum, seu a Numinis fine, quem in mundo intendit, abluens, si semel oritur in creaturis inferioribus,*

Ergo nec
status
in
mundo
disharmoni-
cus
ab
harum
destinatione
potest
toll.

bus, non potest ab harum nexu ad harmoniam reduci.

§. DLXXIX.

Spiritus
finiti
possunt
Dei
imaginem
referre
bonumque
in
mundo
particulare
principium
esse :
possunt
se
contrarie
habere.

Creaturae superioris ordinis sunt ratione ac libertate praeditae et vocantur spiritus finiti. Qui *spiritus finiti*, QVATENVS *a Deo dependent*, i. e. ratione substantialis atque virium, itemque ratione legum, ipsis a Deo praescriptarum nec non mutationum, hisce legibus conformium, *imaginem Dei referunt*, atque hoc respectu *manifestant perfectiones diuinas suaeque inseruiunt felicitati*: SED quoque per facultatis et cognoscitiuae et adpetitiuae partem superiorem huiusque actus *pervertere possunt fines* et ultimum et intermedios, *a Deo intentos*, adeoque *sapientiam, sanctitatem moralem* atque *iustitiam*, quibus *imaginem Dei referre et debent et possunt spiritus finiti, convertere in stultitiam ac calliditatem*, in quarum utraque se prodit malitia, itemque in sanctitatis moralis opposita, *actus scilicet habitusque voluntatis prauos*, unde non potest non oriri defectus iustitiae coram Deo in huiusque locum succedere *reatus peccatorum*. In quo quidem statu spiritus finiti conatus tendunt *ad obscurandam Numinis gloriam* seu perfectiones, eoque ad harmoniam rerum, quae mundum constituunt, suamque ipsius felicitatem turbandam per violationes legum sapientiae diuinae : per consequens, *spiritus ille*

non amplius refert imaginem Dei, sed mali in mundo principii. Quod enim Manichaei finxerunt vniuersale principium in mundo malum Deoque contrarium, id in sua sphaera, seu quousque extenditur illius efficacia, est eius generis spiritus.

§. DLXXX.

Inter creaturas rationales S. scriptura sistit
PRIMO angelos atque in his diabolum, a quo corruptela diuinae imaginis, spiritibus in creatione concessae, ducit originem et in quo prauitas ad eum gradum fuit prouecta, vt emendari non queat amplius, vt adeo diabolus originarium sit principium malum in mundo atque pessimum possibile: DEINDE homines, qui a diabolo corrupti se disiunxerunt a perfectionibus imaginis diuinae, eoque prolapsi sunt in stultitiam ac calliditatem, cum quarum vtraque coniuncta est malitia atque ex vtraque consequuntur habitus actusque prauus vna cum reatu peccatorum (§. praec.), sed haec peruersitas non eo processit, vnde reditus ad emendationem detur nullus. Sic et diabolus et homo principium particulare malum est in mundo: ILLE quidem perpetuo; HIC ante sui emendationem. Mala vero hinc profecta ea extensione et protensione propagantur, ac tanto prauitatis gradu nititur tale principium malum contra Deum eiusque ordinem sapientiae, vt reatus peccatorum et extensio et protensio et in-

Diabolus
et
homo,
S. scriptura
teste,
principia
sunt
mala
in
mundo:
quorum
peccata
infinitem
habent
reatum.

tenfiue *ad infinitatem spectare dici queat*, i. e. eo usque se propagare, ut eius remotio vires superet finitas (§. 121. sqq.), atque ea ratione quodlibet principium malum particulare referat principii mali universalis imaginem.

§. DLXXXI.

Ανομιών
auctores
disharmonia
hinc
orta
afficere
debet.

Deus, qui pro sua sapientia ac benignitate ordinem in uniuerso, eoque harmoniam creaturarum, per leges mutationum determinauit ac adprobauit, *non potest non pro auctoribus eorum malorum habere spiritus illos conatum atque actionum*, quae a legibus illis declinant atque harmoniam creaturarum turbant, seu *quae sunt peccata*, adeoque etiam *destinare peccatoribus disharmoniae introductae effectus*. Conuenit quam optime iustitiae diuinae, ut dissensus illi omnes, qui per peccata viribus creaturarum harumque conatibus sunt illati, in auctorem peccati redundent aliquando atque disharmonice illum adficient.

Leges quidem mutationum in mundo seu rebus finitis, quas nobis perspicere licet, quod in proximis tantum contingit, huic suffragantur adserto: nam in creaturis inferioribus ens patiens reagere in illud, a quo patitur seu in agens, adeoque disharmonice patiens reagere disharmonice, ipsa docet experientia in proxime connexis: idem vero obtinere in

pro-

propagatione mutationum disharmonicarum, adeoque in remote connexis, ex iustitia Numinis infinita, qua suum cuique tribuit exactissime, fit verisimile.

§. DLXXXII.

Ex eadem ratione, quod *Deus*, pro sua sapientia et benignitate, peccata, eoque et peccatorum reatum auersatur perpetuo, *intensissime nititur ad mala peccatorumque reatum abolendum*, adeoque *ad satisfactionem praestandam* (§. 108. sqq.), seu ad mala corrigenda eorumque cursum sistendum.

Deus, pro iustitia sua, satisfactionem vult pro peccatorum reatu.

§. DLXXXIII.

Quoniam vero illud fieri non potest per conatus creaturarum inferiorum (§. 578.): correctio malorum atque *satisfactio pro reatu peccatorum*, si qua praestari debet *mediantibus creaturis*, ab entibus rationalibus est arcessenda. Sic ergo *Deus*, qui pro sua benignitate correctionem malorum atque *satisfactionem pro reatu peccatorum serio vult*, ex praescripto sapientiae, *media ad illam praestandam non aliunde repetere potest, nisi ab entibus rationalibus*.

Quam praestari vult tantum mediante rationali creatura.

Quod ut distinctius perspiciatur, spirituum finitorum, qua talium, rationes perlustremus, ut hinc determinetur, utrum eorum vires, quatenus determinantur a legibus mutationum, quas Deus ipsis praescripsit, sufficiant ad malorum correctionem omnimodam atque ad plene

remouendum peccatorum reatum *per satisfactionem plenariam.*

§. DLXXXIV.

Finis Dei
in
taediis
cum
intuitione
imperfectio-
num,
ex
peccatis
ortarum,
coniunctis.

Sic igitur *obseruemus*, quod *eam spirituum essentiam constituerit Deus*, ut *imperfectiorum*, in mundo obuiarum atque *ad se relatarum*, *sibi consci* esse queant seu easdem intueri, atque tum *ex earundem intuitione taedia* in iucundosque affectus concipiant, quae *mo- uere queunt spiritum finitum ad auersandas in posterum actiones eas*, quarum consecretaria sunt imperfectiones istae, itemque *stimulare possunt illa taedia ad media circumspicienda*, quibus imperfectiores, in mundum inuectae, remoueantur, adeoque mala peccatis connexa, quae illorum reatum constituunt, aboleantur, per consequens *satisfactio praestetur*. Quo utroque modo ad *propositum bonum*, animo instituendum et conseruandum, *excitatur spiritus finitus*, qui a legibus sapientiae diuinae aberrauit vel hasce aberrationes ad se refert, atque *cur- sus malorum, per peccata introductorum, si- stitur*, quoad valent vires creaturae huius *rationalis*. Quamquam enim illa taedia in iucundique adfectus felicitatem spirituum finitorum turbent; Deus quoque non delectetur infelicitate rationalium creaturarum, pro sua infinita benignitate: vult tamen spiritus finitos, qui per leges sapientiae diuinae violatas inuexerunt et sibi et aliis creaturis imperfectiores, intueri et adper-

adpercipere illas imperfectiones atque hinc adfectionem animi concipere, quae ad resipiscentiam atque emendationem illorum stimulet, nisi plane in malo sint obdurati. Quapropter *Numen supremum*, si presse loqui velimus, *adprobat emendationem spirituum finitorum*, qui *declinant a legibus diuinis*, *tamquam finem*, atque *eatenus illi medium*, *intuitio scilicet illarum imperfectionum* atque *hinc ortum taedium*, *displicere non potest*.

§. DLXXXV.

Deus, dum mala physica atque taedia hinc oriunda constituit peccatorum confectaria, i. e. punit peccatores, corrigere seu minuere studet mala, eoque rationalium creaturarum felicitatem promouere, aut infelicitatem quidem minuere (§. praec.). Quod quoniam est benignitatis diuinae opus: *Deus, dum punit, benignitatem exercet erga spiritus finitos*, qua ab infelicitate vel plane arceantur atque resipiscant, vel tamen non ad eum miseriae gradum prolabantur, in quem detrusi fuissent, si peccata tulissent impune.

Deus,
dum punit
agit
benigne.

§. DLXXXVI.

Irae, odii atque vindictae notiones, quas ex hominum motibus animi concipimus, *erunt quam maxime depurandae, si ad Deum illas adplicare velimus*. Nam praeter id, quod nullus affectus sit in Deo affectiue
feu

Quid in Deo
ira,
odium,
vindicta
contra
peccata
et
peccatores:

in
exercitio
suo
non tollunt
Dei
benignita-
tem.

seu tamquam motus, ex confusa boni ma-
lique cognitione ortus, in hisce adfectibus
illa quoque reperitur imperfectio, quod
*ira, odium atque vindicta, in hominibus ob-
uia, contaminentur delectatione ex alterius,
quem ira, odio atque vindicta prosequun-
tur, malis atque infelicitate percepta, item-
que nocendi cupiditate. Quae vero inclina-
tiones quoniam ad augenda in mundo mala
sunt comparatae: in Deum, tamquam omni-
sapientem, infinite benignum atque omni-
potentem mundi gubernatorem, qui non
potest non semper ad mundi perfectiones
promouendas atque ad imperfectiones mi-
nuendas corrigendasque tendere, non con-
ueniunt. Quapropter ira, odium atque vin-
dicta in Deo contra peccata atque peccatores
significat infinite benignam modo, poten-
tem atque sapientem Numinis voluntatem,
quatenus illa fertur ad remedia cursui malorum
opponenda, eoque ad imperfectiones crea-
turarum minuendas vel arcendas: Deus
igitur, dum iram, odium atque vindictam
contra peccata et peccatores ostendit, non de-
sinit esse summum bonum, sed benignitatem
exercet summam, quoad per creaturas ratio-
nales fieri potest.*

§. DLXXXVII.

Ex taedio
cum
peccatorum,
ex
voluptate
cum

Sic Deus, pro sua benignitate sapienter
*administrata, connectit cum imperfectionibus
atque malis, in quae ruunt per peccata ra-
tionales creaturae, intuitionem istarum im-
per-*

perfectionum seu *taedia*, tamquam medium arcendi a peccatis illas creaturas ac inclinandi easdem ad bonas actiones, eoque ut imperfectiones seu mala, per peccata introducta vel introducenda mundo, corrigantur atque caueantur, eoque et minuantur. Eam quoque legem adpetitus ac auersationis constituit, ut huic fini inseruiret quam optime: nam ope illius nituntur rationales creaturae ad omne illud, quod imperfectionum intuitionem seu taedium adfert, auersandum arcendumque; ad omne illud vero, quod perfectionum intuitionem seu voluptatem creat, adpetendum et acquirendum. Qui status, taedii ex peccatis, atque voluptatis, ex bonis actionibus perceptae stimulat rationales creaturas ad propositum, de cauendis peccatis atque prosequendis bonis actionibus, animo instituendum, quod propositum vocatur *bonum* (conf. §. 484.).

bonarum
actionum
confectariis
coniuncta
oritur
propositum
bonum.

§. DLXXXVIII.

Sed conatus hic, ex taedio atque voluptate secundum adpetitus et auersationis legem per intuitionem imperfectionum ac perfectionum, quarum illas peccata, has bonae actiones habent coniunctas secum, determinatus, itemque *bonum propositum* huic connexionum non inseruire potest corrigendis arcendisque imperfectionibus, atque perfectionibus conseruandis augendisque, si caeco fertur impetu, nec debita mediorum, quibus perfectiones obtinentur, conseruantur et amplificantur, itemque remedio-

Vt hoc
sit
salutare,
debet
a.)
praelucere
sapientia.

remediorum, quibus imperfectiones arcen-
 tur, minuuntur et remouentur, cognitio,
 i. e. *sapientia*, praeluceat motibus facultatis
 adpetitiuae, eosque rerum veritati conuenien-
 ter dirigat, ut mundi harmonia promoueatur.
 Nimirum ut bonum propositum, in resipiscen-
 tia obuium (§. praec. et 548.), persequi possit
 spiritus finitus atque retractare peccata et in
 reatum illorum tollendum niti, itemque
 perfectiones creaturarum promouere, eo-
 que agere secundum veritatem atque sa-
 pienter, *Deus concessit illi facultatis cogno-*
scitiuae partem superiorem, qua reflectendo,
comparando, abstrahendo et ratiocinando
cognitionem ET de Deo eiusque perfectionibus
atque operibus ET de rebus in mundo obuiis
obtineret posset atque deberet secundum veri-
tatem. Quam quidem veritatem IN CO-
 GNITIONE DE DEO adsequeretur, si Deum
 eiusque perfectiones et opera, itemque re-
 lationes Dei erga creaturas, quae hinc re-
 sultant, uti sunt actu, sibi repraesentaret.
 Quo facto, media, ab infinita Numinis sa-
 pientia, benignitate ac potentia in creatu-
 rarum rationalium salutem constituta, plene
 cognosceret atque confidere posset, quod
 ex hoc fonte affluentia bonorum sit redun-
 data in ipsum. Quae *πληροφορία* fidu-
 ciae, in Deo collocatae, comitem haberet
 ardentissimum erga Deum amorem timorem-
 que filialem et acquiescentiam in Numinis
 gubernatione. Quibus inclinationibus
 quoniam constat pietas: *cognitio Dei hu-*
iusque

iusque perfectionum, operum atque relationum erga creaturas, hinc resultantium, si est secundum veritatem, imbuere debet spiritum finitum vera flagrantique pietate. IN COGNITIONE DE SE ALIISQUE CREATURIS veritatem perspicit spiritus finitus, si suam aliarumque creaturarum essentiam, attributa ac status, eoque et relationes, quas erga res alias, inprimis erga Deum, ipse et aliae creaturae habent, eo usque cognoscit, ut ubique et quolibet tempore perspicere queat media, quibus harmonia seu perfectio rerum, in mundo obuiarum, et conseruetur et augeatur et turbata instauretur, adeoque sapientia intellectus illius semper sit collustratus.

§. DLXXXIX.

Sed si *sapientia* seu scientia mediorum, quibus rerum, in mundo obuiarum, perfectiones et conseruari et augeri, imperfectiones vero et euitari et eliminari queant, semper praesto sit spiritui finito: sola tamen haec sapientia, excitata quoque per tedium vexationes, eoque ad bonum traducta propositum, quod per pietatem sit roboratum, *non sufficit ad bonum propositum semper exequendum, nisi accedant vires, quibus media bonorum atque remedia malorum, ope sapientiae inuenta, in actum traducantur.* Quoniam vero media bonorum obtinendorum atque malorum remouendorum et ex proxime et remote connexis arcessuntur

β.)
potentia
sufficiens
illi
coniuncta
esse.

tur: vires rationalis creaturae, quae bonum est particulare principium in mundo, adeoque ad perfectiones et suas et aliarum creaturarum conseruandas augendasque, itemque ad imperfectiones aliorum entium finitorum minuendas tollendasque est accommodata, sufficere debent et ad proxime et ad remote connexa determinanda.

§. DXC.

Requisita
rationalis
creaturae
quae
bonum
in
mundo
principium
esse
et
satisfactio-
nem
praestare
debet,
breuiter
repetuntur.

In spiritu ergo finito, qui principium bonum particulare in mundo esse, seu elaborare debet in harmonia creaturarum et conseruanda et augenda et instauranda, quatenus per ἀνομίας spirituum finitorum fuit perturbata, eoque in gloria Dei illustranda et felicitate spirituum finitorum promouenda, requiritur

PRIMO, *ut imperfectiones atque perfectiones in mundo obuias ad se referat, seu pro suis habeat, per consequens ex intuitione imperfectionum taedia, ex intuitione vero perfectionum voluptatem percipiat, eoque per taedia stimuletur ad ea remouenda, quibus mundo imperfectiones et ipsi spiritui taedia inferuntur, i. e. ad ἀνομίας tollendas; per voluptatem vero excitetur ad ea iuuanda, quibus mundi perfectiones promouentur (§. 584. 587.):*

SECUNDO *tam clara Dei cognitio, ex qua motus animi Deo debiti, πληροφορία scilicet fiducia, in Deo collocatae, amor item erga*

erga Deum intensissimus timorque filialis et acquiescentia in Numinis gubernatione, per consequens feruens erga Deum pietas oriatur atque *hinc grauissimae exsurgant rationes mouentes ad harmoniam mundi*, tam tam operis Dei, *promouendam atque perturbatam instaurandam*, i. e. ad creaturas fini, a Deo per easdem intento, adeoque perfectionibus diuinis conuenienter tractandas, seu ad gloriam Dei illustrandam (§. 588.):

TERTIO *tam adaequata creaturarum cognitio secundum veritatem, vt ubique perspiciat*,

α.) *Quid conueniat et ipsi spiritui et aliis creaturis*, seu quid faciat ad suas et aliarum creaturarum perfectiones et conseruandas et augendas; ad imperfectiones vero mundi minuendas aut tollendas, eoque

β. *quaenam sint relationes creaturarum ad Deum*, quidque deceat creaturas respectu Dei, vt illustretur semper gloria Numinis, eoque salus spirituum finitorum promoueatur (§. cit.):

QUARTO *ea potentia, qua res externas, et proximas et remotiores, determinare queat fini suo conuenienter*, i. e. ad perfectiones creaturarum promouendas atque imperfectiones minuendas aut tollendas, eoque ad gloriam diuinam illustrandam ac felicitatem spirituum finitorum conseruandam augendamque, infelicitatem vero minuendam tollendamue; quo quidem casu cum

potentia illius entis, qua res externas determinare potest, pari passu ambulat opportunitas externa, per Dei gubernationem praestita, vi cuius inseruiunt omnia conatibus eius generis entis, quatenus tendunt ad perfectiones mundi promouendas atque imperfectiones illius tollendas:

QVINTO *usus mediorum, quibus adspirare queat*

a.) *ad cognitionem satis claram, i. e. viuat, Dei ac creaturarum, eoque et perfectionum atque imperfectionum mundi, in sphaera actiuitatis suae, itemque mediorum, quibus illae promouentur, et remediorum, quibus hae arcentur;*

β.) *ad potentiam sufficientem, quibus res externas fini suo determinare possit conuenienter, eoque media perfectionum obtinendarum, itemque remedia imperfectionum auerruncandarum in actum traducere.*

Nam Deus, pro sua sapientia, non vult bona creaturis conferre, adeoque nec rationalem creaturam tantis cumulare perfectionibus, quarum praesidio ad statum boni in mundo principii particularis euehatur, nisi in ordine mediorum, huic fini destinatorum atque ab illa rationali creatura admissorum: per consequens ab illa rationali creatura postulatur usus mediorum, quibus ad eum pertingat statum, quo boni particularis principii in mundo perfectiones habet.

Sic

Sic *spiritus ille finitus*, qui bonum esse debet principium in mundo particulare, *banc opportunitatem adsequitur per obedientiam et passivam et activam, quam Deo praestat.* Obedientiam quidem praestat passivam, dum mundi imperfectiones, quoad illas cognoscit, ad se relatas intuetur atque taedia hinc orta, quae excitant bonum propositum (587.), per patientiam atque fortitudinem ita moderatur, ut mens, nullibi turbata nimis, leges sapientiae sequi possit, nec umquam caeco feratur impetu in conatibus atque actionibus, ad quas vires illius spiritus sufficiunt: *obedientiam vero activam exerceat ille spiritus, dum voluptate, quam ex mundi perfectionibus, eoque ex gloriae divinae illustratione et felicitate rationalium creaturarum percipit, stimulatus ubique nititur ad mundi perfectiones conservandas et augendas, eoque ad agendum legibus divinis conformiter, quo ipso Numinis gloria felicitasque spirituum finitorum promouetur.*

- I. *Si taediorum, ex malorum intuitionem perceptorum, finis a Deo intentus, i. e. correctio malorum (conf. §. 584. 587.), obtineri debeat: cum taediis illis coniungi debet necessario patientia, respectu malorum praesentium, atque fortitudo, respectu malorum imminentium. Nam illa taedia stimulare debent rationalem creaturam ad bonum propositum animo institutum.*

Patientia
et
fortitudo
in
taediorum
perceptione
ad
malorum
correctionem
est
necessaria.

Quum ergo BONVM PROPOSITVM
Nnn 2 fit

fit is rationalis creaturae status, quo prona est ad omnes facultates actionesque legibus diuinis conuenienter determinandas: leges diuinae vna cum statu rationalis creaturae, qui legibus diuinis conformandus est, ob mentis oculos semper versentur oportet, si propositum bonum ad actum traduci debeat. Quodsi ergo turbatur mens per taedia, ex intuitione malorum, ad ipsam relatorum, oriunda, vt actus attentionis, reflexionis, comparisonis, abstractionis et ratiocinationis, quibus solis cognitio debita et legum diuinarum et status creaturae rationalis aliarumque rerum circumstantium semper in promptu est, exeri non queant: caecus ille impetus propositi boni nihil valere potest ad corrigenda mala obuia, sed ad illa augenda potius est comparatus, quale obseruatur, si homo in malis praesentibus impatientiam aut insensibilitatem; in malis imminentibus audaciam temerariam aut timiditatem ostendat. Quapropter quum turbatio mentis per taedia, vt operationes quidem intellectus supra enumeratae non exeri queant debite, semper obtineat, si absit patientia vel fortitudo in sustinendis illis taediis: defectus patientiae ac fortitudinis finem taediorum a Deo intentum, i. e. correctionem malorum, peruertit.

Si Deus
mediate
praeſtat
ſatisfactio-
nem:
illud

2. Mutationes, quae abludunt a creaturarum perfectionibus atque per actiones *ἀνόμους* spirituum inuehuntur mundo, non sibi corrigi- que possunt per creaturas inferiores, quae pro-

fieri debet
mediante
rationali
creatura.

propagant easdem, prout illas receperunt (§. 577. sq.). Solae rationales creaturae sistere possunt hunc malorum cursum (§. 579. sqq. inpr. §. 582. sqq.): dum malorum, ad se relatorum, effectus inordinatos seu taedia patienter fortiterque sustinent, eoque conatus suos, licet per mala sollicitatos, continent eo usque, ut determinari possint legibus diuinis conuenienter, i. e. ad perfectiones mundi atque felicitatem spirituum, eoque ad illustrationem gloriae diuinæ promouendam (conf. §. 584. sqq.). Solae igitur rationales creaturae medium esse possunt, in mundo obuium, quo Deus sistere queat cursum malorum, seu corrigere mala, per peccata introducta: si debito sapientiae lumine facultatumque potentia fuerint instructae, ut patienter ac fortiter taedia, ex imperfectionum mundi, ad ipsas relatarum, intuitionem oriunda, sustineant, i. e. per taedia illa non turbentur operationes intellectus, qui sufficiente lumine est collustratus, ut semper circumspicere queat mens remedia malorum, eoque facultates suas, quibus sufficienter est praeditus, ubique dirigere possit ad malorum remedia, in actum traducenda, atque ad mala minuenda vel tollenda.

3. Spiritum finitum per obedientiam et passiuam et actiuam, quam Deo praestat, bonum fieri in mundo principium particulare, sequenti ratione probari quoque potest. Spiritus finitus, qui legibus diuinis ubique agit conformiter, quoad vires eius valent seu illius spiritus sphae-

Huiusque
obedientia m
et
passiuam
et
actiuam.

ra cognitionis atque actiuitatis se extendit, vocatur BONVM IN MVNDO PRINCIPIVM AGENS PARTICVLARE. Iam vero Deus est *αὐτάρκης* nec vllam perfectionem vllumque bonum aliunde, i. e. ex ente diuerso seu finito repetit, sed omnes compossibiles perfectiones omniaque compossibilia bona ex se ipso habet: quapropter leges sapientiae diuinae non postulant quidquam a creaturis rationalibus, nisi quod mundi perfectiones conseruat vel auget, imperfectiones vero minuit vel tollit, eoque gloriam Dei illustrat atque sanctissimam Numinis voluntatem, qua perfectionibus atque bonis mundi delectatur, imperfectiones vero auersatur, manifestat. Sic ergo spiritus finitus bonum euadit principium agens particulare, si in sphaera cognitionis atque actiuitatis suae ex pietate erga Deum tendit vbique et semper ad perfectiones ac bona creaturarum conseruanda atque augenda, ad imperfectiones vero ac mala creaturarum minuenda atque tollenda, i. e. ad haec corrigenda. Quatenus in perfectionibus atque bonis creaturarum conseruandis et amplificandis rigorem legis diuinae exaequat spiritus ille, eatenus PRAESTARE dicitur OBEDIENTIAM ACTIVAM: quatenus vero in imperfectionibus atque malis corrigendis occupatur, ex praescripto legum diuinarum, OBEDIENTIAM PASSIVAM praestare dicitur; nam ad malorum correctionem excitatur spiritus finitus per taedia, ex intuitione malorum oriunda, quae vocantur pas-

passiones. Quapropter *spiritus finitus*, dum in mundo est principium bonum agens particulare, obedientiam Deo praestare debet et actiuam et passiuam.

§. DXCI.

Quatenus vnum ENS in alterum agit, eatenus VNITVM est ALTERI PHYSICE (conf. §. 556.). Quoniam ergo Deus in creaturas agit omnes, dum easdem conseruat (§. 241.): *Deus certo respectu cuiuslibet creaturae dici potest unitus*. Cum quoque Deus immediata sua actione nil producere queat, nisi realitates, i. e. perfectiones atque bona (met. §. 1019. sq.): *creaturarum vnio cum Deo hisce confert realitates*, i. e. perfectiones atque bona, per consequens rationales etiam creaturae, eoque et homines, perfectiones suas atque bona per vnionem cum Deo habere debent. Sed homo, in statu praesenti, *per vnionem conseruationis*, quam illi praestat Deus, non habet *tantas perfectiones*, quantaes requiruntur ad bonum in mundo principium particulare; nam vires hominis naturales neque cognitionem Dei et creaturarum tam claram praestant, vt vbique sapientiae lumine sit colustratus homo, neque tantam potentiam, quanta est necessaria, vt vbique res externas fini suo conuenienter determinare queat, neque vsum determinant semper salutarem cognitionis atque potentiae, quam vires subministrant naturales seu per conser-

Ope
vnionis
cum Deo
arctioris
homo
particulare
fit
bonum
principium
in
mundo.

uationem concessae, quod abunde tum experientia tum S. scriptura (conf. §. 351. sqq.) testatur: quapropter, *si homo fieri debeat bonum in mundo principium particulare, illi arctior intercedere debet unio cum Deo*, qua maiorum realitatum seu perfectionum fit particeps, ut et sapientiae lumine illustriori et potentia determinandi res externas maiori gaudeat, quam in praesentia habet, et viribus concessis utatur modo magis salutari.

§. DXCII.

Qua
ratione
vniuersale
bonum
principium
in
mundo
existat.

Quousque rationalis creatura in unione cum Deo et collatis per hanc perfectionibus non participat perfectiones diuinas, ut fiat omnisciens, infinite benignum atque omnipotens, eousque manet principium bonum particulare. Nam alias neque vniuersum sua sapientia complecti atque dispicere, quid cuique creaturae sit optimum, eoque ad mundum perfectissimum constituendum faciat, neque pro sua potentia limitata agere potest ubique, ut media sapienter inuenta in actum traducat ac determinet res externas fini suo conuenienter: per consequens non mederi potest malis atque imperfectionibus, per peccata mundo inuectis, vniuersaliter, eoque non potest media salutis praestare illis creaturis rationalibus, quae eorundem sunt capaces, eoque nec hasce creaturas per media salutis oblata atque admissa retrahere a nexu rerum perturbato atque in statum tradu-

traducere, quo nullis conflictentur amplius incommodis et moralibus et physicis, eo-
que beatitudine ac felicitate fruuntur com-
pleta. Interim quo arctior est Dei cum ra-
tionali creatura vnio, eo amplior illi est fa-
cultas principii boni particularis in mundo,
seu eo melior perfectiorque est illa creatu-
ra. Inter omnes vero possibiles modos,
quibus cum rationali creatura vnitur Deus,
eminentissimus, perfectissimus atque opti-
mus est, quo operatur Deus seu vis infini-
ta in creaturam rationalem, vt cum hac
communicentur attributa Numinis opera-
tiua: qua quidem ratione principium quo-
que bonum vniuersale in mundo existeret
(per antecc.).

§. DCXIII.

Rationalem igitur creaturam, quae vni-
uersale in mundo esse debet principium
bonum, eoque sufficere ad satisfactionem
plenariam pro peccatis praestandam, mo-
do eminentissimo vnitam esse cum Deo,
ita non repugnat veritatibus naturaliter
cognitis, vt contra potius conueniat iis-
dem quam optime (§§. praec.). Quum ra-
tionales autem creaturae sint vel angeli
vel homines: generatim concipere qui-
dem licet, satisfactorem pro peccatorum
reatu esse vel Θεάγγελον vel Θεάνθρωπον;
sed si speciatim res consideratur, plures in
cognitione naturali rationes obviae pro satis-
factore Θεάνθρώπου militant, quam Θεαγγέλου.

Cur
illud
esse
debeat
Θεάνθρω-
πος.

Quarum pars quoniam (§. 136.) est in medium producta: hic adiungere aliquas libet adhuc. Sic

PRIMO *modum unionis creaturae cum Deo perfectissimum magis conuenire in creaturam perfectissimam, quam in minus perfectam, harmonia rerum, quam sequitur Deus omnisapiens, persuadet: hominem vero, si ad statum confirmationis in bono pertingat, perfectiorem esse creaturam, quam angelum, in bono confirmatum, sub finem huius paragraphi probabitur.*

DEINDE si sumatur, aliquos angelorum esse in malo induratos, ut emendari amplius non queant; aliquos vero in bono esse confirmatos, ut peccatorum reatu non contaminentur, adeoque non opus habeant satisfactione pro peccatorum reatu: satisfactor, qua satisfactor, non destinari potest a Deo in angelorum commodum, adeoque ratio extat nulla, cur, per adsumtam in unionem eminentissimam cum Deo angelicam naturam, existeret satisfactor Θεάγγελος. Nam satisfactio Θεαγγελική neque notitiam inter eos, quibus prodesse deberet, per peculiare cum hoc saluatore commercium, neque obedientiam satisfactoris passiuam, qua poenas peccatoribus debitas sustinere debet, subleuaret. E contrario quum satisfactor hominum commodis inferuiat potissimum atque illi notitiam huius satisfactoris certam habere debeant, quo per fidem ei uniantur uniti-
que

que sibi adplicent meritum satisfactoris; natura vera angelica satisfactoris nimium quantum impediret notitiam satisfactoris, hominibus necessariam: *finibus, a Deo per satisfactorem intentis, contrariatur natura satisfactoris angelica*, adeoque Numinis sapientiae non foret consentanea. Documenta de hoc satisfactore historica extarent inter homines nulla, nisi per angelorum adparitiones aut per peculiare, quod hominibus cum angelis intercederet, commercium: neutrum vero ex ratione optimi, adeoque sapientiae Numinis conformiter, determinari, ipsa probat experientia; cum in hoc mundo, qui ex ratione optimi est decretus, angelorum adparitiones non frequententur, multo minus commercium angelis intercedat cum hominibus familiare. Sed, labefactata documentorum de hoc satisfactore historicorum auctoritate, grauisimum obiiceretur impedimentum notitiae vel certae vel probabili de illo saluatore. Quam tamen quoniam postulat ordo, quo creaturae peccantes ad participandum satisfactionis meritum, ex Numinis destinatione, adspirant: Deus optima non subordinaret media fini suo, adeoque non ageret ex ratione optimi, si satisfactorem praestitisset *Θεάγγελον*, quod repugnaret sapientiae diuinae. Posito praeterea, sed non concesso, quod meritum satisfactoris tam sit vniuersale, vt angelos quoque lapsos respiciat, atque hic satisfactor sumatur

tur Θεάνθρωπος : non eadem obiiciuntur obstacula in notitia illius satisfactoris, qua angeli opus haberent ad adplicandum satisfactionis meritum, quae oriuntur in hominibus, si satisfactor Θεάγγελος fuerit (per antecc.). Nam eorum, quae inter homines geruntur, notitiam habere posse angelos, non repugnat : quum nullum extet idoneum argumentum, quod angeli inter homines inuisibili modo non versentur, utpote qui planetae nulli per corpus crassum atque graue alligantur : quod vero non valet vice versa, teste experientia. Praeterea in statu exaltationis, seu postquam praestita fuisset obedientia passiva, amplissimum haberet locum satisfactor Θεάνθρωπος de conuincendis angelis de existentia satisfactionis, quae infinitum haberet meritum.

Homo
in
bono
confirma-
tus
est
perfectior
bono
angelo.

I. Sumsi in ipso paragrapho hanc thesin, *homo, in bono confirmatus, nobilior perfectiorque est creatura, quam angelus bonus, eiusque probationem in hunc locum reieci: accipe igitur illam s. m.*

Omnes facultates, quas concessit Deus rationalibus creaturis, easdem accommodare debent ad illustrationem gloriae diuinae, cum qua felicitas spirituum est connexa : ille enim finis est vnicus, quem per mundum intendit Numen supremum. Quum autem perfectio entis finiti ex fine, cui destinatur, veniat diiudicanda : rationalis creatura eo perfectior erit,

erit, quo intensiori inflammatur studio gloriam Numinis illustrandi, per consequens quo maiorem colit sanctitatem huiusque gradum eminentiorem, scilicet pietatem. Sed intensitas illius studii, quo rationalis creatura fertur ad illustrationem gloriae diuinae, aestimatur ex pondere ac multitudine rationum contrariarum mouentium, quas superat illud studium: ea scilicet rationalis creatura maiorem exercet sanctitatem ac pietatem, eoque est perfectior, quae pluribus maioribusque contrariis resistit rationibus mouentibus, quam quae pauciores minusque graues propulsat. Iam vero per nexum, qui intercedit homini cum rebus corporeis, quae nutritioni aliisque necessitatibus ac commodis corporis animalis inferuiunt, longe plures grauiioresque habet illecebras ad male ac sanctitati contrarie agendum, quam angelus, utpote cuius facultatem cognoscitiuam bonum adparens fere nullum occaecare atque ad male agendum gloriamque Numinis obscurandam sollicitare potest, praeter imperium in reliquas creaturas inordinatum seu contra ordinem sapientiae diuinae quaesitum. Quod si ea propter ita in bono confirmatus est homo, ut omnibus malorum illecebris, quae illum tenent circumseptum, resistat, maius intensiusque prodit studium sanctitatis ac pietatis, eoque perfectior est rationalis creatura, quam angelus, qui malorum tentationibus, quae ipsum sollicitare possunt, non cedit, sed, iisdem propulsatis, in tramite recti persistit.

Homo
talis
est
cum Deo
vnitus
modo
eminentis-
simo
in
satisfactore
Θεανθρώ-
πω.

2. *Eius autem generis creaturam perfectissimam fuisse unitam cum natura diuina modo eminentissimo ad constituendum satisfactorem Θεανθρώπου, quem Christiana profitetur religio, huius dogmata confirmant.* Nam S. scriptura humanam huius satisfactoris Θεανθρώπου naturam omnibus illis infirmitatibus obnoxiam repraesentat, quae, ex animalis naturae nexu cum mundo materiali, oriuntur, adeoque incommoda illa omnia fuit expertus, quae hominem per nexum corporis animalis cum mundo materiali sollicitare possunt: sed incommoda illa omnia patienter fortiterque sustinuit, vt tentationibus malis, quae hominibus alias hinc oriuntur, concesserit nunquam peccatisque se contaminauerit. Natura igitur in Christo humana omnium creaturarum fuit optima et perfectissima: nec eum perfectionis ac bonitatis gradum in satisfactore Θεαγγέλω accipere potuisset angelica natura.

3. Plures, quam allegatae sunt, rationes pro satisfactore Θεανθρώπω magis, quam pro satisfactore Θεαγγέλω, ex cognitione naturali depromi posse, non nego: sed allatae sufficiant in praesentia.

§. DXCIV.

Vnio
diuinitatis
cum
humanitate
secundae
Trinitatis
personae
tribuitur,

Adhuc probatum est, quod veritatibus naturaliter cognitis adprime sit consentaneum, quod satisfactor, qui sufficiat ad reatum peccatorum in omnibus creaturis, vnioni cum satisfactore non malitiose repugnan-

pugnantibus, tollendum, sit persona Θεάν-
 Θεωπος: ei vero modo subsistendi in essentia
 diuina, cui conueniunt oeconomice rerum
 connexiones atque coordinationes, ut me-
 dia sint in promptu, quibus fines mundi
 optimi queant obtineri, *secundaeque adeo*
personae Trinitatis, unionem illam cum na-
tura quapiam humana eminentissimam, qua
 cum natura humana communicantur diui-
 na idiomata ἐνεργητικά, ut satisfactio plena-
 ria iustitiae primae Trinitatis personae pro
 peccatorum reatu praestetur, *tribui adpro-*
priatiue seu oeconomice, itidem rationis prin-
cipiis consentire, ea dilucidant, quae supra
 (§. 413-415. coll. §. 407. 418.) ad illustran-
 dum Trinitatis mysterium sunt allata,

rationis
 principiis
 conuenien-
 ter.

§. DXCV.

Quae paragraphis praecedentibus in
 medium sunt producta, personam satisfa-
 ctoris ΘεάνΘεωπον, quam dogmata Christia-
 nae religionis, ex S. codice deprompta,
 nobis in Iesu Nazareno sistunt, veritatibus
 ex ratione cognitis non repugnare, sed
 conuenire probant: *satisfactionis vero Θεαν-*
Θρώπου status atque officia, ex S. scriptura
delineata (§461-537.), cum rationis dogma-
tibus de correctione malorum uniuersali, ad-
eoque de satisfactione pro reatu peccatorum
plenaria, quae (§. 572. sqq. impr. §. 592. sq.)
tradita fuit, conspirant generatim: specialia
ex nexu speciali, cui, ex ratione optimi pro
 diuinae sapientiae destinatione, immerfus
 fuit

Itemque
 status
 et
 officia
 ΘεανΘρώπου,
 quae
 docet
 S. scriptura,
 non
 repugnant
 rationis
 veritatibus.

fuit Iesus Nazarenus, tamquam saluator humani generis, *determinantur*. Humanam quidem huius saluatoris naturam omnes illas imbecillitates omniaque mala physica, quibus propter peccata obnoxius est homo, experiri debuisse, ratio ex taediis, quatenus stimulare debent ad illa mala corrigenda horumque originem, mala scilicet moralia, remouendam concludit: reuelatio autem Christianorum disertis asserit verbis Ebr. II. 16-18. Quoniam quoque mors hominis physica inter peccatorum confectaria, eoque inter mala physica refertur; saluator autem ille generis humani erat sine peccatis, adeoque sine peccatorum confectariis, quatenus per se spectatur ille: corpus eius ad destructionem, per consequens ad mortem naturalem aut praeternaturalem non inclinabat; adeoque violentam mortem obire debebat, si illud quoque peccati confectarium seu malum physicum experiri satisfactorem, ratio optimi postulabat. Ex eadem ratione consequitur ac principiis rationis est conforme, *Θεάνθρωπον* illum pertulisse dolores infernales, tamquam confectaria peccatorum (conf. §. 472.).

§. DXCVI.

Adplicatio
meriti
Christi
a
S. scriptura
sic

Satisfactionis plenariae Iesu Nazareni adplicatio, ex dogmatibus Christianae religionis tradita (§. 539 - 571.), est consentanea modo, rationi cognito, quo rationalis creatura

tura particulare principium bonum in mundo euadit (§. 590. sqq. collatis §is antecc.). Nam adplicatio meriti Christi, ductu S. scripturae, resoluitur in illuminationem intellectus, quae producit supernaturaliter, mediante verbo Dei, a coniunctis cum sensu verbi diuini operationibus Spiritus sancti, quae constituunt diuinam verbi efficaciam, atque in motus animi pios, qui hanc illuminationem sequuntur et quibus homo magis magisque particeps fit operationum gratiae diuinae, quae non possunt, nisi bona et perfectiones hominis augere eundemque praeparare ad illum bonorum cumulum, qui beatitudinem efficit, post hanc vitam a benignitatis diuinae operationibus obtinendam. Illuminatio scilicet Spiritus sancti, mediante sensu verbi diuini, viuam producit cognitionem Dei atque creaturarum eo gradu, quo vires ex hac cognitione sufficientes seu motiua praegnantia suppetunt ad eos animi motus, quibus gloria Dei salusque et ipsius hominis et aliarum creaturarum, inprimis proximi, promouetur. Sic illa pars verbi diuini, quae lex vocatur, imperfectiones atque perfectiones seu mala atque bona et moralia et physica, ad hominem relata, eoque sanctissimam Dei voluntatem, vna cum illius perfectionibus, vnde illa proficiscitur, itemque statum creaturarum, quatenus Deum huiusque voluntatem sanctissimam respiciunt, manifestat. Cognitio

traditur
et
Spiritu S.
tribuitur
oeconomice
vt
non repu-
gnet
rationis
principiis.

perfectionum, ad quas promouendas dirigit lex diuina, voluptatem atque per hanc obsequium, legi diuinae praestandum, producere deberet: sed quoniam defectus virium, quibus legi diuinae satis faciat atque perfectiones, ad quas ducit legis impletio, adsequatur, sibi conscius est homo, eoque perfectiones illas inter ea refert, quae obtineri ab ipso non queant; voluptas impeditur adhuc per inane anxiumque desiderium perfectionum cognitarum. Imperfectionum e contrario, quo pertinet ille virium defectus, seu malorum et moralium et physicorum, ad hominem in ipsius sphaera actiuitatis relatorum, cognitio, si viua euadit, producit taedia praedominantia, quae, si salutaria sunt, stimulare debent ad remouenda illa mala per remedia a Deo subministrata atque in S. codice reuelata: eoque, post defectus profligatos, ad vires acquirendas, quibus homo ordini sapientiae diuinae accommodetur, per consequens ad perfectiones et felicitatem adspiceret; taedia autem illa, cum retractatione peccatorum seria atque cum conatu ad vires debitas acquirendas coniuncta, constituunt illum animi motum, qui dicitur contritio salutaris seu resipiscentia. Quum igitur haec contritio salutaris conatum inferat ad mala illa tollenda per remedia, a Deo suppeditata, atque ad vires debitas acquirendas; illa autem pars verbi diuini, quae vocatur euangelium, ostendat remedi-

medium reatus peccatorum tollendi, viresque debitas acquirendi, Christi scilicet meritum huiusque adplicationem in vnione cum Christo, quae fit per fidem; in contritione salutari homo cupidus est vnionis cum Christo per fidem, adeoque accommodatus est ad recipiendas gratiae superioris operationes, quae in cognitione regni gratiae illuminant intellectum seu viua illum cognitione imbuunt de Christi merito et iis, quae cum illo connectuntur regnumque constituunt gratiae, eoque vires seu motiua ad bonas actiones largiuntur. In illa vero viua de Christi merito cognitione, qua sibi Christum cum certitudine repraesentat homo, tamquam principium vniuersale bonum, quod sufficiat ad tollendum peccatorum omnium reatum, viresque sufficientes subministrandas, non potest non confidere de Christo, ceu satisfactore pro suis quoque peccatis atque ceu auctore remissionis peccatorum apud Deum instaurataeque gratiae diuinae, per quam conspirant omnia ad hominis illius salutem. Qui quidem status animi fiduciam in Christo atque hinc oriundam fiduciam in Deo collocatam, seu fidem in Christum atque Deum, complectitur: hinc autem proficiscitur amor erga Christum Deumque feruentissimus, et timor filialis erga Christum atque Deum, qui hinc dependet, vna cum acquiescentia in Christi Deique gubernatione. Qui motus animi, ex fide in Christum

stum profecti, efficiunt sanctitatem Christianam. Et quemadmodum fides in Christum hominem in statum gratiae transfert: ita sanctitatis exercitia id praestant, ne fidem amittat, eoque persistat in statu gratiae, quae et cognitionem de Deo atque creaturis salutarem et potentiam in hac vita sufficientem ad media verorum bonorum obtinendorum remediaque verorum malorum auerruncandorum, in actum traducenda, subministrat, et usum mediorum, quibus ad illam cognitionem potentiamque adspiramus, persuadet, eoque ducit hominem ad beatitudinem illo ordine, quem diuina constituit sapientia. Ordinem hunc emendationis superioris per gratiam, quam peperit Christi satisfactio, conuenire cum modo, per rationem cognito, emendandi rationalem creaturam eo usque, ut fiat aliquo respectu principium bonum particulare, ex comparatione patet cum iis, quae supra sunt allata de boni principii particularis constitutione. Hic enim pari modo requiritur in eo, qui fieri debet bonum in mundo principium, intellectus illuminatio in cognitione et Dei et creaturarum tanta, ut leges sapientiae diuinae, eoque perfectiones mundi et harum obtinendarum media, itemque imperfectiones harumque causas ac remedia, i. e. bona, uti sunt perfectiones et harum media, imperfectionum quoque remedia, itemque mala, uti sunt imperfectiones et harum causas, perspic

ciat

ciat viua ratione atque ita, vt haec bona atque mala ad se referat ac pro suis reputet, per consequens ex perfectionibus voluptatem, ex imperfectionibus taedia concipiat, illaque ad perfectiones promouendas, haec ad imperfectiones arcendas excitent ac bonum producant propositum. Quod quidem non potest non contritionem et resipiscentiam complecti, si ille, qui fieri debet bonum in mundo principium particulare, peccatis est commaculatus, adeoque malorum quoque in mundo obuiorum auctor. Quodsi etiam facultates naturales illius creaturae rationalis non sufficiunt ad viuam cognitionem bonorum atque malorum producendam: illuminatio supernaturalis, eademque ex merito principii vniuersalis boni in mundo, ex principiis rationis, foret admittenda atque illius organon seu verbum Dei sapientiae Numinis esset consentaneum. Quo ipso, per illuminationem supernaturalem, principii illius vniuersalis boni seu satisfactoris pro reatu peccatorum viua cognitio oriretur, eoque facultas seu potentia in eo, qui fieri deberet bonum in mundo principium particulare, existeret ad fiduciam in merito satisfactoris collocandam seu ad vnionem cum satisfactore per fidem, ex qua vires suppeterent seu facultas exsurgeret ad pios facultatis adpetitiuae motus, ad fiduciam scilicet in Deo positam, amorem timoremque erga satisfactorem atque Deum, cui,

ex benigna sapientique Numinis gubernatione, respondere posset ea opportunitas, qua vires rerum externarum ad fines eius, qui fieri debet bonum in mundo principium particulare, i. e. ad perfectiones obtinendas atque ad imperfectiones remouendas, conspirant. Qui quidem status nexusque rerum externarum, a Dei gubernatione determinatus, aequipollet potentiae internae determinandi res externas fini suo, i. e. perfectionibus promouendis atque imperfectionibus arcendis, conuenienter, qua is polleat oportet, qui bonum in mundo principium esse debet. Sic ratio emendandi rationalem creaturam, vt fiat bonum in mundo principium particulare, eadem est generatim, quae emendatio hominis per adplicationem meriti Christi. Vtrimque scilicet requiritur cognitio bonorum atque malorum, eademque viua, seu sapientia: deinde stimulus ad eos animi motus, qui tendunt ad gloriam Dei illustrandam, eo-que ad bona promouenda malaque profliganda: porro potentia interna res externas fini suo conuenienter determinandi aut opportunitas rerum externarum, qua per diuinam gubernationem fini illius conuenienter determinantur: tandemque vsus medi-
diorum, quibus ad cognitionem illam vi-
uam potentiamque internam aut opportu-
nitatem externam ante dictam adspiratur. Speciales determinationes in emendatione, quae obtinetur per et propter Christi me-
ritum,

ritum, sunt, quod medium seu organon cognitionis adipiscendae sit verbum Dei: quod cognitio illa fiat viua per efficaciam verbi diuini supernaturalem, seu operationes Dei supernaturales cum sensu verbi diuini coniunctas: quod stimulos viresque addat homini ad bonum propositum primo resipiscentia, deinde fiducia in merito Christi collocata: quod, loco potentiae internae res externas fini suo conuenienter determinandi, adsit opportunitas rerum externarum, a gubernatione Numinis profecta, qua conspirant omnia ad fines illius hominis, emendati per adplicationem meriti Christi, promouendos. *Quod autem meriti satisfactoris adplicatio illi essentiae diuinae modo subsistendi, qui Spiritus S., seu tertia Trinitatis persona, adpellatur, tribuatur oeconomice seu adpropriatiue, ea declarant et rationis principiis non repugnare ostendunt, quae in illustratione Trinitatis (§. 416. 417. 418. 421. sq.) sunt producta.* Cum enim per adplicationem gratiae superioris, quam promeruit Iesu Nazareni satisfactio, intellectus hominis, mediante verbo diuino supernaturaliter efficaci, lumine sapientiae collustretur, antea ignorantia et erroribus misere conflictatus; per hanc autem intellectus illuminationem supernaturalem prauis motus adpetitiuae facultatis profligentur eaque variis perfectionibus, fiducia scilicet in Salvatore Deoque collocata, vna cum huius confectariis, amore timoreque erga

Christum atque Deum, item acquiescentia in Dei gubernatione, exornetur: per adplicationem meriti Salvatoris separantur ab hominis facultate et cognoscitiua et appetitiua imperfectiones, contrariaeque perfectiones instillantur; quod quidem est opus oeconomicum Spiritus sancti, vi eorum quae de illustratione Trinitatis sunt in superioribus allegata.

§. DXCVII.

Quaenam
ultima
adpellentur:
cur
agatur
de
iisdem
h. l.

Oeconomia salutis, adhuc tradita, seu ordo mediorum, quibus ad beatitudinem adspirat homo, sub gratiam Dei perducit illum in hac vita, seu praeparat illum ad beatitudinem, quam obtinet demum post hanc vitam. Ante vero, quam ad completam perueniat beatitudinem homo, subeunda est illi *mors*, quam sequitur *iudicium Dei particulare* de anima separata atque *status animae separatae*, per illud *iudicium particulare determinatus*, usque ad resurrectionem seu usque ad commercium animae separatae cum pristino corpore instauratum: hunc statum animae separatae excipit eo tempore, quod visum fuit diuinae sapientiae, *resurrectio*, deinde *iudicium extremum* atque *solemne*, seu sententia decretoria, quam Christus visibili forma de omnibus fert hominibus, tandemque *consummatio saeculi*. Quae quidem quoniam huius vitae finem atque ingressum in status, qui ultimi sunt, respiciunt: *adpellantur nouissima* seu

ἐξατα

εἴδη, atque *distinguuntur in ea*, quae *pertinent ad singulos homines*, uti mors, iudicium particulare post mortem atque hinc determinatus animae separatae status usque ad resurrectionem, atque in ea, quae *ratione hominum uniuersorum et totius mundi sunt ultima*, uti resurrectio, iudicium extremum uniuersale, itemque consummatio saeculi.

De singulis pauca in sequentibus adferemus, quoad pro nostro instituto, quo ostendere satagimus, nihil in reuelatione Christianorum de hisce tradi, quod contradicat veritatibus rationis, sufficiet.

§. DXCVIII.

MORS est priuatio vitae. Quum igitur VITA, *generatim spectata*, facultas sit operationum, quae per naturam atque essentiam rei determinantur: MORS erit priuatio facultatis operandi naturae atque essentiae rei conuenienter. Quaelibet substantia exerit conatus, adeoque est vis, in concreto spectata, per consequens habet facultatem operationum, per naturam atque essentiam eius determinatarum: quapropter *quaelibet substantia habet suo modo vitam*, seu *nulla in uniuerso substantia est mortua*. Sed *speciatim vita* substantiis tribuitur sponte sua agentibus et corporibus, quae cum illis sunt in commercio, uti spiritibus et brutorum animabus, eoque etiam corporibus organicis hominum atque brutorum, qua-

Quid
mors, vita
generatim;
speciatim
animae
humanae
animalis;
spiritualis;
corporis;
hominis.

tenus sunt in commercio cum animabus. **VITA** scilicet **ANIMAE HVMANAE** est facultas actus sensuum, imaginationis, memoriae, ingenii, intellectus, eoque rationis atque adpetitus, item auersationis et sensitiuae et rationalis, eoque et libertatis exerendi: vtpote qui actus essentiae ac naturae animae sunt conformes. Vbi quidem **VITA ANIMALIS ANIMAE** est facultas actus sensuum, imaginationis, memoriae sensitiuae atque adpetitus et auersationis sensitiuae producendi: **VITA VERO SPIRITUALIS ANIMAE**, *sensu philosophico*, est facultas actus ingenii, intellectus, eoque et rationis, adpetitus et auersationis rationalis, eoque et libertatis, exerendi. **MORS** ergo **ANIMAE** est priuatio facultatis hosce actus ante dictos exerendi: **MORS** speciatim **ANIMALIS ANIMAE** est priuatio vitae animalis, eoque et facultatis actus illius supra dictos producendi; **MORS** vero **SPIRITUALIS**, *sensu philosophico*, est priuatio vitae spiritualis, *sensu philosophico*, eoque et facultatis eos actus exerendi, quos vita postulat spiritualis et qui supra sunt enumerati. Cum spiritualis vita in homine praestruat sibi animalem: mors animalis animae infert mortem quoque illius spiriualem. Non autem id procedit v. v. Porro **VITA CORPORIS HVMANI** est facultas eos motus partium et solidarum et fluidarum, qui pertinent ad nutritionem et conseruationem huius machinae, determinandi: hi enim motus essen-

tiae

tiae seu structurae, itemque naturae seu vi motrici huius corporis sunt conuenientes. MORS eapropter CORPORIS HVMANI est priuatio facultatis, qua corpus eos producere potest motus enumeratos, per quos vita corporis se exerit. Denique VITA HOMINIS est facultas commercium inter animam atque corpus istud animale exercendi: nam vnione animae et corporis constat hominis essentia; vnio autem illa idem est, quod commercium animae et corporis. MORS igitur HOMINIS est priuatio commercii inter animam atque corpus istud animale organicum.

De vita ac morte spirituali, sensu philosophico, dictum fuit in paragrapho: de vita ac morte spirituali agunt quoque Theologi, sed alio significato. Nimirum anima spectari potest et secundum facultates naturales et secundum facultates, quas supernaturaliter accipit a Spiritus sancti operationibus, sub organo verbi diuini se efficaciter exerentibus, si homo se accommodat oeconomiae salutis, seu ordini mediorum, quibus homo per superiorem gratiam ad beatitudinem perducitur, quae facultates animae, a superiori gratia profectae atque Spiritui S. tributae oeconomice seu adpropriatiue (§. 596.), dicuntur SPIRITVS per metonymiam causae pro effectu. Facultates naturales animae distinguuntur in partem inferiorem atque superiorem: facultatis nimirum cognoscitiuae naturalis pars inferior comprehendit sensus, imaginationem
atque

atque memoriam sensitivam, i. e. facultatem confuse cogitandi, facultatis vero adpetitiuae pars inferior complectitur adpetitum sensitivum, eoque et affectus; contra facultatis cognoscitiuae pars superior infert intellectum eoque et rationem, seu facultatem distincte cogitandi, facultatis vero adpetitiuae pars superior inuoluit adpetitum et aversionem rationalem seu voluntatem, eoque et libertatem, i. e. facultatem bona distincte cognita adpetendi, mala distincte cognita averfandi, seu quae bona vel mala, praevio ratiocinio, iudicantur. Ens, quod facultatis et cognoscitiuae et adpetitiuae partem habet inferiorem, vocatur ANIMAL; unde *anima hominis* dicitur VIVERE VITAM ANIMALIS seu ANIMALEM, quatenus hanc partem inferiorem facultatis et cognoscitiuae et adpetitiuae habet: ens vero, quod facultatis et cognoscitiuae et adpetitiuae parte gaudet superiori, audit SPIRITVS (§. 386.); unde *anima hominis dicitur* VIVERE VITAM SPIRITVS seu SPIRITVALEM, *sensu philosophico*, quatenus facultatis et cognoscitiuae et adpetitiuae parte superiori est ornata. Praeterea considerari potest homo secundum facultates, quas supernaturaliter accipit, cum scilicet spiritus, carni oppositus in S. scriptura, largitur homini facultatem seu potentiam activam bona regni gratiae viue cogitandi, eoque illa adpetendi, qua homo, in naturali statu spectatus, non pollet (§. 300.); quo quidem respectu facultas bona regni gratiae viua cognitione

tione comprehendendi atque adpetendi adpellatur HOMINIS VITA SPIRITVALIS, *sensu theologico*; MORS VERO SPIRITVALIS, *sensu theologico*, priuatio huius vitae spiritualis.

§. DXCIX.

Anima hominis est immortalis: adeoque *in anima non est ratio, cur vnio cum corpore tollatur seu mortem obeat homo.* Quum vero *compositi* seu corporis alicuius *partes non necessario ita sint inter se unitae, vt per actiones caussarum occasionalium* seu externarum *mutatae numquam* a se inuicem recedant ac *dissoluantur.* Quamquam enim non repugnet, compositi cuiusdam partes ita inter se vniri harmonice, vt nulla vis externa caussarum occasionalium, in mundo obuiarum, quidquam valeat ad modum compositionis tollendum, eoque ad mechanismum corporis illius destruendum; quod corporis humani immortalitas ac impassibilitas, vt loquuntur, in statu integritatis (§. 274.), itemque illius status post resurrectionem, de qua infra agetur, probat: plurimorum tamen *compositorum*, speciatim quoque *corporis humani in statu praesenti, partes per impetum caussarum externarum, seu occasionalium, dissolui* atque compositionis modum tolli, eoque corpora illa destrui, *quotidiana loquitur experientia.* Quoniam igitur ad animae vnionem commerciumque cum corpore necessarius est mechanismus corporis humani vitalis seu vita illius:

Mors
temporalis
hominis
a
quo
originem
ducat:
eius
subiectum
quod;
quo

illius : commercium, quod animae cum corpore intercedit, i. e. *vita hominis* (§. praec.), *destruitur*, *sublato corporis mechanismo vitali*: quapropter a corporis humani corruptione originem ducit mors hominis temporalis; mortisque adeo temporalis subiectum quod est homo; subiectum vero quo est corpus illius.

§. DC.

Quaenam
causae
temporalis
hominum
mortis.

Sic inter causas mortis est referendum illud omne, quod disharmoniam inuexit mundo, vi cuius unum ens alteri mutationes infert, quibus imperfectior redditur illius status. Leges sapientiae diuinae determinant semper bonum, imo optimum: quare, si mutationes rerum in mundo legibus sapientiae diuinae conformiter determinantur, disharmonia existit nulla, vi cuius res, in mundo obviae, mutationes subeant, quae istas reddant imperfectiores; seu in perfecta *ἐννομία* mutationum in mundo ens nullum alii enti infert imperfectiones. Quum igitur non turbetur *ἐννομία* mutationum in mundo, nisi per peccata, quae sunt actiones creaturarum rationalium a legibus sapientiae diuinae declinantes seu *ἀνομοι*: a peccatis oritur ea rerum in mundo disharmonia, qua ens unum aliud reddit imperfectius; eoque etiam per peccata is rerum dissensus exsurgere potest, quo humani corporis mechanismo illae inferuntur imperfectiones, ut destruat, eoque mors hominis obtineat.

neat. Posita quidem per experientiam morte hominis, illius origo a peccato venit deducenda necessario: quod S. quoque scriptura testatur Rom. V. 12. VI. 23. et cet. *Inter causas* eapropter *temporalis mortis*, quam oppetit homo, *referendum est peccatum*: item *quidquid ad peccandum sollicitat* seu rationes mouentes subministrat: denique illud omne, *quod per peccata turbatum disharmonice agit, suisque actionibus mechanismum corporis humani vel aliquo temporis tractu vel breui temporis intervallo, imo uno actu destruit.* Quum ergo diabolus peccatum primum persuaferit protoplastis, odio inuidiaque erga Deum atque hominem motus (§. 297.); protoplasti vero concesserint tentationi huic diabolicae, adeoque non vti fuerint legitime facultatibus atque perfectionibus, a Deo concessis, ad profligandos tentationis diabolicae insultus, eoque sua culpa reatum peccati contraxerint: *diabolus atque primi parentes sunt causae morales primae mortis, si mors spectatur universaliter*; ex primis autem parentibus mortis necessitas est deriuata in omnes posterios, qui eandem lapsus Adamitici culpam atque concupiscentiam prauam contraxerunt, i. e. in omnes carnaliter genitos, conf. Rom. V. 12. Si vero *speciatim exempla mortis particularia spectantur: causae quoque morales rationem induere possunt alii vario modo.* Sic homo per intemperantiam, temeritatem, neglecta vitae conseruandae media,

media, item si ab aliis caedem sui flagitat et cet. causa fit moralis *suae ipsius mortis: aliorum* vero mortis, si suo exemplo, suasio-
ne aut imperio alios ad ea sollicitat, quae sunt causae mortis illorum, e. g. ad intem-
perantiam, temerariam audaciam et cet. nec non si quosdam in aliorum caedem subornat, bestias concitat in alios aut qui-
dem non satis custodit, ut alios laedant mortique tradant. *Angeli mali*, ex Dei permissione, incitare possunt ad ea, item permittere illa, quae poterant atque debe-
bant impedire, ex quibus mors sequitur: quo ipso fiunt causae morales mortis il-
lius hominis. Aliquando et homines et angeli, in mortis exemplo quodam speciali, rationem causae moralis simul subire pos-
sunt, conf. 2 Chron. XVIII. 2. 19. 21. 25. 33. sq. *Deus* vero non alio modo est causa mortis, ac iustus iudex, a cuius iustitia is rerum ne-
xus est constitutus, ut cuius ex rerum per-
turbatione, quam peccata inuexerunt mun-
do, mors temporalis, seu corruptio corpo-
ris humani, atque per hanc dissolutio com-
mercii animae atque corporis, obtinet. *Causae mortis physicae* sunt res externae omnes, quae corpus hominis adficiunt dis-
harmonice, seu ita, ut imperfectiones ei-
dem inferant. Quales e. g. sunt, quae sen-
sim atque longo temporis fluxu illius fibris nimiam introducunt rigiditatem, ex qua sequitur *mors naturalis*: item materia quae-
dam peccans, quae morbi, a quo mors de-
pen-

pendet, est causa, qualis vulgo dicitur *mortis causa praeternaturalis*: nec non alia, quae modo violento partem corporis nobiliorem, qua destructa mechanismus vitalis perdurare non potest, corrumpunt, eaque propter *mortis causae* vocantur *violentae*.

§. DCI.

Ex eadem ratione, iustitia scilicet seu benignitate sapienter administrata, quae Deum mouit ad eum vniuersi nexum constituendum, ex quo peccata hominum excipit mors eorundem, facile patet, quod illa ex lege optimi sit determinata: adeoque, *posito peccato, melius consulatur hominibus, si morti fiant obnoxii temporali, quam si forent immortales*. Rationem hanc optimi, sapientiae diuinae conuenienter, cognitione sua adaequate comprehendere, non datum est hominibus pro intellectus limitatione: aliquam vero illius partem perspicere non repugnat. Sic homo per corpus, quod in hoc terrarum orbe animae est unitum atque nutritione eget, eam cum rebus externis habet connexionem, ut quamplurimis rebus externis ad corporis et conseruationem et commoditatem opus habeat. Qua quidem ratione res externas multiplici modo tamquam bona aut mala, respectu illius corporis, considerare potest, quae, remoto illo corpore, rationem bonitatis aut prauitatis haberent nullam. Quum vero conseruatio atque comoda corporis, quod

Mors
temporalis
est
confectarium
peccati
ex
ratione
optimi.

in hoc terrarum orbe cum anima est in commercio, et quae adeo bona sunt temporalia, non sint maxima, nec ea, quae corpori praesenti damna, imo interitum, minantur, sint mala summa; quae potius ex animae sempiterna felicitate ac infelicitate veniunt diiudicanda: *feri potest, ut homo in statu huius vitae aberret in pondere bonorum malorumque diiudicando, atque bona malaque huius vitae maiora aestimet, quam bona atque mala, quae ad felicitatem aut infelicitatem sempiternam pertinent.* Quo ipso per falsum hoc de bono malo-que iudicium, quod per vitae huius tempora determinatur, varias habere potest rationes mouentes ad bonum minus prae maiori adpetendum atque ad malum minus prae maiore fugiendum, eoque ad inclinationes atque reclamationes facultatis adpetitiuae contra ordinem sapientiae diuinae, qui postulat, ut bonum maius praeferatur minori atque malum maius fugiatur prae minori, adeoque ἀνόμως determinet seu peccet. Quae rationes ad peccandum mouentes cessarent, si hominis anima non foret in commercio cum corpore, quod rebus illis externis ad sui conseruationem atque commoditatem eget. Sed quidquid homini causas subministrat impulsivas ad peccandum, illud illum tentare dicitur ad malum: quapropter *quamplurimas habet homo tentationes malas in hac vita per nexum corporis sui cum rebus externis, quae non obtinent*
am-

amplius, si anima ab isto corpore est separata, atque adeo vel nullo corpore est vestita vel eo, quod nutritione non habet opus. Ipsa quoque docet experientia huius vitae, quantum valeant bona temporalia ad motus animi peruertendos atque a legibus sapientiae diuinae declinandos: quae quidem corruptela est tanta, vt tentationes malae, ex bonis malisque temporalibus ortae, saepissime praeualeant rationis, immo et spiritus quandoque, iudiciis de bonitate atque prauitate rerum. Quo ipso contingit, quod lucta adpetitus sensitiui atque rationalis, itemque carnis atque spiritus per totam obtineat vitam hominis: eo quidem euentu, vt adpetitus sensitiuus plerumque, caro autem aliquando reportet victoriam; grauiissima quidem impedimenta adpetitui rationali sensitiuus atque spiritui caro obiiciat, vt nimium quantum ardor in bonis actionibus retardetur. PRIMO igitur homo, quamdiu viuit hanc vitam temporalem, ad perfectam εὐνομίαν, per tentationes adpetitus sensitiui atque carnis, adspirare non potest: adeoque nec particeps fieri completae felicitatis. Gratia quidem superior, quae per et propter Christi meritum sub organo verbi diuini est efficax in iis, qui malitiose non repugnant eidem, sed illi se accommodant, homines istos in ordinem mediorum salutis euangelicorum redigere atque in illo conseruare potest, vt Deum habeant placatum atque remissio-

nem peccatorum, eoque spem vitae aeternae; verum non propter ἐννομίαν actionum suarum perfectam, sed propter fidem, in redemptore Christo collocatam: interea status iste gratiae, cui subsunt eius generis homines, non largitur beatitudinem atque felicitatem, sed spem modo certam illius, post hanc vitam obtinendae, quae vocatur beatitudo atque felicitas inchoata. *Quod si eapropter homo foret immortalis in hac animalis vita: numquam adsequi posset summum bonum seu beatitudinem perfectam, cum qua coniuncta est felicitas completa. Sin vero morti sunt obnoxii homines: illi omnes, qui ordini sapientiae diuinae se accommodant, ad beatitudinem, atque ad coniunctam cum illa felicitatem, post hanc vitam emergere possunt. Quo quidem respectu multo melius est homini, morti obnoxium esse, quam immortalem.* FAC PRAETEREA iis laborare imperfectionibus hominem, quas peccatum infert originale, atque in hoc statu immortalem esse: tum profecto, multo pluribus atque grauioribus subiectus foret tentationibus per falsa bonorum terrenorum simulacra, quam cum mortis certitudo nunc imminet. Nam vitae sempiternitas fruitionis bonorum terrenorum perpetuitatem polliceretur, quae magnum adderet pondus hisce bonis, ut in statu hominis per peccatum corrupto, quo alias quoque falsas sibi species bonorum terrenorum figurat homo, facile pro summis illa habe.

haberet atque in iisdem vnice acquiesce-
ret, neglectis verae beatitudinis mediis.
Quodsi enim, in vitae huius breuitate et
exipectatione mortis, imo et status animae
post mortem vel felicitis vel infelicitis, cer-
tissima, tantam habent vim, per corrupte-
lam peccati originalis, bona terrena in ho-
minum animis, vt plurimi iisdem plane
inhaereant atque eorum fruitione, licet
breui fallacique, delectentur vnice, bonis,
quae post hanc vitam beant, fusque deque
habitis: multo maiorem efficaciam habe-
bunt bona terrena ad homines per lapsum
corruptos in transuersum abripiendos at-
que ad summum in illis bonum quaeren-
dum, postpositis bonis maioribus, si spem
haberent fruitionis vel perpetuae vel per
longissimum temporis tractum durantis.
Conferri possunt ea, quae (§. 298, nro. 7.)
dicta sunt de causis, quae Deum moue-
runt ad primos parentes paradiso expel-
lendis, ne ex arbore vitae vanam immorta-
litis spem conciperent. *Qua ratione ite-
rum patet, melius consultum fuisse hominibus
post lapsum per eum vniuersi nexum, quo post
lapsum ad corruptionem atque mortem incli-
nat hominis corpus, quam per immortalita-
tem: adeoque mors hominis loco benefi-
cii, statui tamen eius conuenienter, per
consequens illi sapienter a Deo tributi, sit
habenda. Atque cum poenae quoque ra-
tionem subeat mors hominis temporalis:*
hinc id illustratur, quod supra (§. 585.)

fuit dictum, Deum, dum punit, benigne agere.

§. DCII.

Quinam
status
animae
post
mortem.

Hominis anima est immortalis, destructo eapropter corpore, non solum anima superstes manet, sed operationes quoque intellectus, adeoque et distinctam praeteritorum recordationem seu memoriam intellectualem, i. e. statum personae, ut loquuntur recentiores, retinet: ex intellectus vero actibus sequuntur voluntatis operationes. Sed talis animae status poenarum atque praemiorum est capax, quae Deus, pro sua iustitia, illi tribuere debet pro statu huius vitae, ut huius vitae status statui post hanc vitam exacte respondeat. S. scriptura sistit duplicem statum animae separatae: piorum scilicet seu eorum, qui gratiae ordini se accommodarunt in hac vita, animas, statim post mortem, collocat in paradiso Luc. XXIII. 43., in sinu Abrahae Luc. XVII. 22. ante thronum Dei, ubi serviunt Numini die nocteque Apoc. VII. 4. 15. in commercio familiari cum Christo Phil. I. 23.; impiorum seu eorum, qui media salutis repudiarunt, adeoque ordinem gratiae neglexerunt, animas in eum transfert statum, ubi cruciatus experiuntur intensissimos Luc. XVI. 23. sq., itemque carceris anguntur squalore, Petr. III. 19. Priora piis, post hanc vitam, pollicentur praemia gratuita, statumque adeo voluptatis ac laetitiae durabilis seu felicitatem, quae prae-
struit

struit sibi beatitudinem; unde alias quoque status piorum vocatur beatitudo: *posteriora* vero poenas inferunt, statumque adeo taedii ac tristitiae durabilis, seu infelicitatem; quae praestruit sibi damnationem; unde alias quoque status impiorum post mortem adpellatur damnatio in S. scriptura.

Ipsam beatitudinem atque damnationem supra (§. 303 - 345.) explicauimus: ubi de statibus inter beatitudinem atque damnationem intermediis, purgatorio scilicet (§. 346. sq.), limbo patrum atque infantum (§. 348.), quos aliqui fingunt, ea, quae pro nostri instituti ratione notari merentur, sunt allata.

§. DCIII.

Sic piorum animas ad beatitudinis, impiorum animas ad damnationis statum post mortem traduci, ex S. scripturae testimonio est certum: *quaenam* vero sit *differentia beatitudinis atque damnationis, quam experiuntur hominum animae statim a morte usque ad resurrectionem et iudicium extremum atque illius beatitudinis et damnationis, quae post resurrectionem ac diem illum censorium obtinet*, non eodem a Theologis modo traditur. Illud est manifestum, quod quidquid corpus resurgens valet ad augendum et beatitudinis et damnationis accidentalis gradum, id ab eo animarum statu, quem a temporali morte usque ad resurrectionem et iudicium extremum habent, sit remotum: sed utrum in

Quaenam
differentia
inter
beatitudi-
nem
et
damnatio-
nem
ante
et
post
iudicium
extremum.

hoc statu ante iudicium extremum pii videant Deum *πρόσωπον πρὸς πρόσωπον*, impij flammarum non extinguendarum vim sentiant, an minus; atque adeo pii tantum certissima spe visionis Dei aliquando obtinendae pascantur et consortio piorum animorum ac spirituum caelestium oblectentur, impios vero ignis infernalis metus excruciet modo, per consequens intuitio Dei pios non recreet, nec flammae gehennales impios afficiant ante resurrectionem atque iudicium extremum, *disputatur in utramque partem a Theologis.* SENTENTIA VVLGO APVD NOS RECEPTA *paradisum, sinum Abrahae, esse cum Christo, coram throno Dei et cet.,* quibus expressionibus S. scriptura statum animae, qui exsurgit statim post mortem, significat, sic interpretantur, ut Dei intuitionem una cum rerum externarum opportunitate ad animas separatas iucunde afficiendas, adeoque beatitudinem et internam et externam complectantur; itemque cruciatus, quibus animae impiorum statim post mortem anguntur, de igni infernali ac veri nominis damnatione intelligunt: ALIQVI tamen easdem voces de statu separatarum animarum medio explicant, in quo quidem animae piorum commercio Christi, animarum beatarum, angelorum bonorum aliarumque rerum iucundissimarum sensu fruuntur atque laetissima pascantur spe intuitionis Dei, aliquando post resurrectionem iudiciumque extremum obtinendae; ipsa vero Dei visione careant: *impiorum*

piorum vero animae metu quidem, sed non ipso sensu infernalis ignis atque cacodaemonis maleficiorum excrucientur, licet aliis rebus minus iucundis adficientur. In qua quidem re consentientem habent ecclesiam Graecam et antiquioris ecclesiae Patres quam plurimos, imo ipsos Apostolorum discipulos, quod videre licet apud IO. PETR. KOHLIVM in ecclesia graeca Lutheranizante C. VIII. §. 17. p. 142. sqq. atque apud cel. IO. CONR. SCHWARZIVM in monumentis ingeniorum huius et superioris memoriae varii argumenti, de origine opinati loci statusque medi animorum a corporibus separatorum ante iudicium illud extremum.

§. DCIV.

Prior sententia S. scripturae huiusque perspicuis effatis est *conuenientior*: *posterior ex obscuris incertisque philosophorum Graecorum opinionibus* de statu animae post mortem *originem ducere videtur, sine sufficiente S. codicis auctoritate.* Quum enim Christiani doctores primi e gentibus maxime fuerint collecti, qui praeiudicatas philosophorum Graecorum opiniones cum lacte matrum imbiberunt atque illae etiam his, qui sensim ad Christi praecepta se totos conformare allaborarunt, facillime tamen obrepperint: factum procul dubio est, ut errores, ex Platonis atque aliorum eius generis scriptorum placitis animo a teneris vnguiculis impressi, tam firmiter inhaeserint,

Status
animarum
separatorum
medius,
vsque
ad
iudicium
extremum,
non
probabilis
est.

ut veritatem alibi traditam excluferint et quasi de possessione deiecerint apud primos ecclesiae Christianae doctores quosdam, philosophia Graecorum imbutos, ut cel. SCHWARZIVS recte iudicat in monumento, supra allegato. *Nam S. scriptura duos tantum status animarum separatarum post mortem prodit memoriae, quorum alteri ea tribuit praedicata, quae beatitudinem innuunt, alteri ea, quae damnationem inferunt. Quum ergo beatitudo per Dei intuitionem constitutur, nec vilo modo alio, ac per arctiorem cum Deo vnionem, quae intuitionem Dei constat, seu per actiones Dei in hominem, quibus tanta intellectui cognitio bonorum malorumque viua seu sapientia infunditur, ut ubique, quid bonum quidue malum sit, accurate dignoscere, mediaque ad bona obtinenda malaque profliganda sufficientia inuenire et in actum traducere queat, obtineatur ab homine post deprauatas per lapsum atque peccatum originale facultates illius: beatitudo post hanc vitam non potest obtineri, nisi per Dei intuitionem. Quapropter Dei intuitio, a statu animae post mortem vsque ad resurrectionem atque iudicium extremum remota, statum beatitudinis tollit: per consequens piorum animae in statu illo medio, quo visione Dei carerent, non possent in beatitudine collocari; quod tamen contradiceret disertis S. scripturae testimoniis. Conferri hic possunt ea, quae supra (§. 303. sqq.) de beatitudine sunt dicta.*

Porro

Porro impiorum animae statim post mortem a S. codice sistuntur damnationi mancipatae; sed hic status obdurationem in malo perpetuam, eoque progressum continuum ab vna imperfectione ad aliam atque ab vno malo ad alterum infert (§. 322.): quapropter impii post mortem ab vnione cum Deo peculiari, quae intuitionem illius praestat, plane sunt exclusi. Cum enim perpetuis contaminentur peccatis damnati, quae eosdem ab intuitionem Dei arcent atque mala physica huius mundi, pro ordine sapientiae diuinae, habent secum coniuncta; mala autem physica, in priuatione visionis Dei, ex vniuersi nexu oriunda, quae impiorum animas separatas continua serie affligunt, sub infernalis ignis, vermis, qui non moriatur, tenebrarum caliginis, stridoris dentium et cet., i. e. eorum, quae nostros sensus in hac vita iniucundissime afficiunt, repraesententur imagine: *animae impiorum separatae, statim post mortem, si damnationi sunt obnoxiae, quod S. scriptura testatur, externam quoque damnationem experiuntur per res circumstantes, quae illas affligunt atque ignis infernalis, vermis, qui non moritur, tenebrarum caliginis et cet., nomine veniunt.* Quod quoque in parabola Luc. XVI. 23. 24. per inferni cruciatus atque flammam, quae diuitem epulonem vrebant post mortem, verbis innuitur expressis.

§. DCV.

Rationes
pro
statu
medio
separatarum
animarum
examinan-
tur.

Rationes, quae pro statu illo animarum separatarum medio afferuntur, sunt potissimum sequentes:

PRIMO allegant Saluatoris cruci affixi verba, quando latroni, in crucem quoque acto, sed ad poenitentiam conuerso, *hodie, inquit, mecum eris in paradiso*, Luc. XXIII. 43.: *paradisi vero statum non inferre visionem Dei, ex eo patere putant, quod primo Christus, secundum naturam humanam, tum temporis nondum ad gloriam visionis Dei fuerit euectus, adhuc enim ante adscensionem in caelos se ad Patrem profectum negat* Io. XX. 17.: *deinde, quod Paullus, in paradisum raptus, ἀρρητα quidem ῥήματα se audiuisse narret, sed mentionem visionis Dei faciat nullam; imo i Tim. VI. 16., Deum in luce habitare inaccessa, nec visum a quopiam mortalium esse, nec videri posse, affirmet, quod adserere non potuisset, si in illa ecstasi contigisset eidem Dei intuitio.*

SECUNDO excitant huc Apoc. VI. 9. 10. 11., ubi *animae propter veram religionem occisorum, sub altari commoratae, a Deo iniuste profusi sanguinis ipsorum poenas flagitasse atque responsum tulisse dicuntur, leni ut sint aliquamdiu animo, donec omnes, ob eandem causam occidendi, in eundem locum congregentur. Cum vero in summa beatitate neque desiderium neque spes aut exspecta-*

spectatio anxiosa locum habeant: non obscure ex hoc loco colligi posse existimant, animas martyrum non statim post mortem perfectissima frui coepisse felicitate.

TER TIO illa proferuntur dicta S. scripturae, quae homines tum demum praemiis poenisque affectum iri pronunciant, quando Christus in iudicium deducturus est, quidquid mortales boni malique cogitarunt, locuti sunt, fecerunt. Apparituri enim omnes sunt coram tribunali Christi, ut dignam operibus suis accipiant mercedem 2 Cor. V. 10. Apoc. XXII. 12.: ut pii decretam ipsis cernant adeantque hereditatem Matth. XXV. 34., utque reposita ornentur iustitiae corona 2 Tim. IV. 8.; impii autem igni infernali mancipentur. Hunc aduentum Christi auide expectare dicuntur, qui Deo se permiserunt, Tit. II. 13. 2 Petr. III. 12. 14.; metuere vero atque horrere impii Ebr. X. 26. sq.: pii domino suo similes se futuros scire 1 Io. III. 2.; impii non ignorare, iudicem sibi fore iratum Rom. II. 5. et meritas se debitasque poenas esse subituros 2 Petr. II. 9. Quae omnia cum partim piis partim impiis post extremum iudicium euentura legantur atque piorum beatitudinem completam, impiorum damnationem completam innuant: aut prorsus non errare putant aut temeritatis quidem reprehensionem non incurrere, qui ante censorium illum diem pios summam felicitatem, impios summos percipere dolores et cruciatus negant. Conf. B.

TRESENREVTERTI programma paschale *de statu medio animarum separatarum*, Coburgi editum A. CIO IO CC XXXX.

Sed PRIMO paradysum denotare statum locumque, a quo absit visio Dei, non sequitur ex verbis Christi, in cruce pendentis, quibus latroni poenitenti paradysum illo adhuc die pollicetur, tametsi Christus eo tempore ad Patrem nondum profectus fuerit: nam Christus, in quo habitabat semper diuinitatis plenitudo Col. II. 9. et qui semper est in Patre Paterque in ipso Io. XVII. 21., a primo naturae ipsius humanae ortu maiorem habuit, secundum hanc, bonorum cumulum, quam beatitudo hominum complectitur vquam. Et quamquam in statu exinanitionis libere se abdicauerit vsu bonorum atque perfectionum infinitarum, vt felicitate illa summa, quam secum habet coniunctam beatitudo, non semper fruitus fuerit: possedit tamen habuitque perpetuo maiora bona, quam quae homines in statu beatitudinis adipiscuntur. Postquam vero statum exaltationis adiit: non tantum possessionem, sed vsu quoque bonorum atque perfectionum tantarum habuit, vt hominum beatitudinem longe superarent. Quapropter, quamquam Christus nondum profectus fuerit ad Patrem, seu nondum subtraxerit Apostolis visibilem praesentiam in hoc terrarum orbe per adscensionem in caelos et sessionem ad dextram Dei, tamen paradysus, in quo post

post mortem vna cum latrone fuit Christus, non statim excludit intuitionem Dei: multis enim maioribus bonis tum gauisus est Christus, quam quae postulat hominum beatitudo. Per abitum ad Patrem seu adscensionem in caelos atque sessionem ad dextram Dei non perductus est demum Christus, secundum humanam naturam, ad Dei intuitionem, sed ad mundi regimen. Praeterea paradisus 2 Cor. XII. 2. 4. idem est, quod caelum. Cum vero angeli puerorum tutelares semper videant faciem Patris in caelo Matth. XIX. 10.: paradisus atque caelum non excludunt visionem Dei. Quod Paullus 1. c. ad Corinthios non expresse mentionem faciat intuitionis Dei, quae in paradiso obtinuerit, hinc non sequitur, illam non adfuisse: percepit quidem ἀρρητὰ ῥήματα, quae intuitionem Dei non comprehendere, demonstrari non potest. Quod Deus in luce habitet inaccessa nec visum a quoquam mortalium nec videri posse, vti idem Paullus ex diuina inspiratione pronunciat 1 Tim. VI. 16., verum est de statu ordinario et naturali hominis, de quo loquitur Apostolus, sed hinc nihil inferri potest ad statum extraordinarium et supernaturalem, qualis fuit illa Paulli ecstasis (conf. supra §. 63.). Sed posito quoque Paullum ideo mentionem non iniicere visionis Dei in illa ecstasi, quoniam non habuerit illam: hinc tamen non sequitur, illam non dari in paradiso atque tertio caelo. *Quod*
in

in Paulo impedire potuit illam intuitionem Dei, commercium scilicet cum corpore, quod aggrauat animam in hac vita, atque generatim status huius vitae, quam adhuc degebat: *id* in aliis, qui in paradysum atque tertium caelum sunt perducti, non obtinet.

SECUNDO *desideria* atque *expectationem*, quae de martyribus, in statu post hanc vitam Apoc. VI. 9. 10. 11. perbibentur, non conuenire in eum statum, quo visio Dei obtineat, existimant status medijs defensores: quum Dei intuitio per immediatas Numinis operationes, sine verbi diuini organo, tam vi- uam de Deo cognitionem praestet, vt Deo, tamquam summo bono, delectetur vnice homo bonisque reliquis non adficiatur admodum; per consequens vindicta de iniustis martyrum occisoribus, a Deo sumenda, non sit digna beatorum desideriis. Sed *Dei visio* in eum quidem beatos statum traducit, vt bonum ciuitatis diuinae publicum, i. e. gloriam Dei, vnice respiciant: verum ea propter *non excludit omnia desideria beatorum*, e contrario accendit illa, quatenus ad illustrationem gloriae Numinis vergunt. Quoniam quoque *vindicta, de martyrum occisoribus sumenda, Dei iustitiam atque potentiam, eoque gloriam, manifestat: eius desiderium, etiam vehementissimum, nihil est, quod intuitioni Numinis contradicat.* Non omne desiderium, vehemens quoque, praedominium affert taediorum atque anxietatum, quae

quae utique felicitati, cum visione Dei indiuiso nexu coniunctae, foret contraria: id tantum contingit, si spes ex futuris atque laetitia ex praesentibus bonis concepta est minor, quam taedium, ex mora boni oriunda: hunc autem casum non semper obtinere, huius vitae experientia docet; atque status, quo Dei intuitio obtinet, natura postulat, utpote qui abundantiam omnium bonorum, ex Deo repetendorum, semper praestat; nec desiderium illustrationis gloriae diuinae, quod ostenderunt martyres, esse hic potest anxium, ut turbet beatorum felicitatem; nec murmurasse leguntur aduersus Deum, postquam Numinis decretum ipsis fuit significatum, adeoque potius acquieuisse in sanctissima Dei voluntate, cum ratione sumuntur.

TERTIO quod per sententiam iudicii extremi beatitudini demum pii, damnationi vero impii adiudicentur 2 Cor. V. 20. Apoc. XXII. 12. et cet., non probat, quod antea pii beatitudinis, quae Dei visionem infert, aut impii damnationis non fuerint participes: quum eadem locutiones de gradu beatitudinis atque damnationis accidentalis aucto, quem corpus reuiuiscens atque denuo coniunctum animae largiretur, adeoque de gloria seu praemiis beatitudinis et squalore damnationis, seu poenis, quae totum hominem, ex parte et corporis et animae, respiciant, possint atque, vi aliorum dogmatum de statu
Reuschii Intr. in Theol. Qqq ani-

animae post mortem, quatenus ex S. scriptura illa sunt manifesta, *debeant explicari.*

§. DCVI.

Quid
resurrectio
mortuorum.

Corpus hominis, quod, per mortem hominis ab anima separatum, corrumpitur, aliquando eo tempore, quod visum fuit Numinis sapientiae, cum anima, post instauratum corporis mechanismum vitalem, denuo uniri, quod ad partes essentielles, S. codex adferit: quae mutatio vocatur **MORTVORVM RESVRRECTIO**, utpote quae est instauratio commercii inter animam atque idem numero corpus, quod unitum fuit animae in hac vita atque in morte hominis separatum ab anima corruptioni factum est obnoxium. Adpellatur in S. scriptura *παλιγγενεσία* Matth. XIX. 28. *ἐγερσις* Matth. XXVII 53. *ἀνάστασις* Io. V. 29. *ἐξανάστασις* Phil. III. 11. *ἀναζήν* Rom. XIV. 19. *ζωοποίησις* I Cor. XV. 22.

Vox resurrectionis aliquando significat liberationem vel gentis vel singularis personae ex calamitate quapiam Ezech. XXXVII. Hos. VI. 2.: quae dicitur **RESVRRECTIO CIVILIS**. Porro denotat excitationem vitae spiritualis, seu mortis spiritualis sublationem Io. V. 25. Eph. II. 5. Col. II. 12. III. 1.: quae dicitur **RESVRRECTIO SPIRITVALIS**.

§. DCVII.

Eius
existentia
probat.

Mortuorum resurrectionem aliquando futuram esse, PARTIM ex iustitia Dei fit probabile,

bile, quae postulare videtur, vt praemia poenaeque, post hanc vitam, respicere debeant totum hominem, adeoque non modo animam eiusque vim repraesentatiuam, sed corpus quoque, quatenus limitauit illam vim animae repraesentatiuam in hac vita; vt exacte respondeat status hominis post hanc vitam statui huius vitae: PARTIM est indubitatum ex disertis S. scripturae testimoniis Exod. III. 6. coll. Matth. XXII. 31. sq. Luc. XX. 37. sq. item Es. XXVI. 19. Dan. XII. 2. 3. Io. V. 28. sq. VI. 39. 40. 44. 54. XI. 24. Act. IV. 1. XVII. 18. XXIII. 6. XXIV. 15. XXVI. 8. Rom. VIII. 11. 1 Cor. VI. 14. XV. fere tot. 2 Cor. I. 9. IV. 14. V. 10. 1 Thess. IV. 14. Ebr. VI. 2. et cet.

§. DCVIII.

Corpus cum anima post mortem hominis unitum esse, adeo non repugnat rationis veritatibus, vt potius illud suadeant atque probabile fistant. *Nam ex huius vitae experientia et hinc deducta cognitione patet, quod ea sit essentia naturae animae, vt typum certorum motuum, qui per mechanismum corporis humani, in hac vita, determinantur atque materiales ideae vocantur, sequatur in perceptionibus seu primordiis cognitionis humanae, quatenus illa ex mundo seu entibus finitis addiscitur. Quem agendi modum, animae essentiae atque naturae conformem, per separationem animae a corpore, quod in hac vita habet coniunctum, plane mu-*

Resurrectio-
nis
possibilitas
impugnatur.

tari, non est probabile, secundum veritates ex ratione cognitae. Quodsi ergo sumatur ex recentiorum philosophorum hypothesebus, animam, statim post mortem hominis, uniri cum nouo corpore, cuius motus idearum materialium, ceu typum perceptionum suarum, sequatur: illud corpus nouum constare particulis subtilioribus eius corporis, quod cum anima in hac vita habet commercium, veritati, quae per experientiam huius vitae atque per rationem cognoscitur, contradiceret nulli. Verum in mortuorum resurrectione corpus, quod, ab anima separatum per hominis mortem, dispergitur varie ac miscetur multiplici modo compositis aliis, in hoc terrarum orbe obuiis, idem numero uniri de nouo animae in resurrectione: id quidem variis dubiis atque obiectionibus impugnatur, imo risui exponitur ab iis, qui doctrina super ceteros eminere sibi videntur.

§. DCIX.

Con-
tinuatur.

Contra hoc dogma resurrectionis rationes potissimum ex eo arcessunt, qui illud impugnant, quod hominum corpora putrefacta atque in quam plurimas dissoluta partes varie miscantur aliis compositis, quae in nutrimentum abeant aliorum hominum: quod eo magis adhuc vsu veniat, si hominum corpora in ferarum atque pecudum alimenta conuertantur, quibus ita pastis homines iterum pascantur: in ἀνθρώπωντροφία vero luculentissime adpareat particularum humani corporis

poris permutatio, qua illae particulae, quae iam constituunt corpus huius hominis, alio tempore in substantiam transeant corporis hominis alterius. Qua posita vicissitudine, unae eadem materiales particulae, quatenus quamplurimorum corporum humanorum antea constituerunt substantiam, eodem iure uni horum corporum, quo alteri debentur in resurrectione, qua idem numero corpus, quod in hac vita fuit, animae cuiusdam unitum, eidem denuo foret coniungendum. Quoniam vero una eademque particula materialis plurimis hominum corporibus simul seu vno eodemque tempore non potest commisceri, quod tamen fieri deberet, si idem numero corpus aliquando resurgeret adeoque eadem particulae, quae humani corporis alicuius substantiam in hac vita effecerunt, denuo in resurrectione vi Numinis omnipotentis forent coagmentandae: resurrectionis dogma, quatenus unum idemque numero corpus, in vitam aliquando reuocandum, infert, inter ἀδύνατα reiiciendum erit, ex horum, qui magno intellectus ingeniique acumine praeter ceteris pollere sibi videntur, hominum sententia. Quam difficultatem ex eo augeri arbitrantur, quod insensibilis seu Sanctioriana, quam vocant, corporis humani transpiratio novas semper substantiae corporis humani particulas adiungat dematque, ut plurium annorum spatium non tantum moles particularum, quae corporis humani alicuius substantiam constituerunt in hac vita, in im-

menſum excreſceret, ſed permutationis quoque vices, quibus particula materialis hoc tempore huius corporis humani, alio alius ſubſtantiam ingreditur, tanto numero multiplicantur, quanto ſaepeius per tranſpirationem illam ex ſubſtantia vnius corporis humani recedit atque ad ſubſtantiam alterius corporis accedit vna particula.

§. DCX.

Reſponderetur
ad
obiectiones
et
poſſibilitas
huius
dogmatis
euincitur.

Ad hunc nodum ſoluendum a variis varia ſunt excogitata: nos eam ſequemur partem maxime, quae particulas cuiusque corporis humani eſſentiales atque harmonicas ab accidentalibus minusque harmonicis diſtinguit; ILLAS cum alio corpore quodam ſingulari, ſive alterius hominis ſive vegetabilis ſive rei cuiusdam inanimatae, eſſentialiter ac intime commiſceri negat, HASCE vero vniri poſſe cum aliis intime, concedit. Cuius hypotheſeos veſtigia de Athenagora in priſcorum patrum monumentis recensentur, qui particulas humani cuiusque corporis eſſentiales aliis corporibus minime confundi, adeoque nec eſſentialiter miſceri, perhibet. Partes quoque corporis alicuius eſſentiales, per concoctionem aut deſtructionem aliam, naturali modo factam, formam ſuam ſpecificam ac ſingularem non amittere, adeoque intime ac eſſentialiter alii corpori non vniri, in mente habuiſſe videtur Theophilus Antiochenus Lib. I. ad Autolycum §. XVIII. p. 58., quum hominis reſurrectionem illuſtraturus ſequen-

sequentia, quorum versio exhibetur, adfert. *Interaum passerculus aut alia auicula, deuorans semen mali aut ficus aut alterius cuiusuis, euolat in locum aliquem editum, saxosum aut foueam et id egerit. Posthaec radice acta in arborem succrescit modo deglutitum, licet per tantum calorem transierit, adeoque concoctione dissolutum sit atque corruptum.*

§. DCXI.

Sumamus eapropter certas Hypotheses, quae contradictione laborant nulla, cum veritatibus, per experientiam atque rationem cognitiss, non repugnent: ac tum dispiciamus, an, positis hisce principiis hypotheticis adiunctisque aliis indubiis, dogma de resurrectione, quatenus eadem numero corpora, ad vitam reuocata, infert, a repugnantia queat liberari.

Con-
tinuatur,

§. DCXII.

Declarationi dogmatis huius sequentes inferuiant omnino hypotheses. Scilicet

Hypotheses
huic
tractationi
inferuiantes.

1.) *Dantur simplicia physica seu composita, quorum partes a viribus, in mundo obuiis, neque separantur vmquam neque separari possunt.*

2.) *Quae simplicia physica per structuram suam, seu modum compositionis partium, ipsamque elementorum, quibus constant, naturam singularem seu indiuiduantem, ratione figurae conatuumque vis, in elementis*

obuiæ, *sunt interne determinata*: quæ determinationes internæ vocantur illorum
FORMAE ESSENTIALES AC SINGULARES.

3.) Duo individua perfecte similia in mundo dari non possunt, per principium identitatis indiscernibilium: quare *nec duo simplicia physica perfecte sibi similia, quod ad determinationes individuantes, seu formas singulares, esse queunt.*

4.) *Quodcumque igitur simplex physicum, per suam formam singularem, ad certum mechanismum, cum simplici physico uno A., in proximo contactu exercendum, est determinatum, illud non ratione pari cum aliis simplicibus physicis B. C. D. et cet. est harmonicum, respectu illius mechanismi, tametsi physica simplicia B. C. D. et cet. eiusdem sint speciei, cuius est A.*

5.) *Fac ea propter, simplex physicum A., secundum determinatos conatus et directiones, in contactu proximo cum simplicibus physicis, B. C. D. E. et cet. esse accommodatum ad mechanismum corporis alicuius vegetabilis aut animalis: tum simplex illud physicum A tantum cum simplicibus physicis B. C. D. E. et reliquis, ipsi in contactu accommodatis, coniungi potest ad mechanismum singularis corporis vegetabilis aut animalis essentialiter constituendum, adeoque aliis simplicibus physicis, quibuscumque, eiusdem quoque speciei, non erit harmonicum, ut pari modo ad mechanismum singula-*

gularis corporis vegetabilis aut animalis, essentialiter efficiendum, concurrere queat. Quatenus simplex physicum certis quibusdam aliis simplicibus physicis ad essentiam alicuius mechanisimi in corpore vegetabili aut animali constituendum est harmonicum, cum exclusione reliquorum simplicium physicorum ab hacce harmonia: eatenus SIMPLEX illud PHYSICVM aliis, quibus per formam singularem est accommodatum, nominabimus EXCLUSIVE HARMONICVM.

6.) Simplicia physica exclusiue harmonica certae speciei, ad mechanismum singularem certae speciei constituendum coagmentata, a nobis adpellabuntur CORPORIS illius SINGULARIS, cuius mechanismus est productus, PARTES ESSENTIALES; aliis audiunt CENTRVM seu PARTES CENTRALES illius corporis: reliquae vero particulae atque simplicia alia physica, essentialibus partibus commixta aut adhaerentia, sed sine perfecta harmonia, dicentur a nobis PARTES illius corporis ACCIDENTALES, itemque ab aliis PERIPHERIA illius corporis, quatenus mechanismum certae speciei certique individui exercet.

7.) PRIMO igitur partes essentialiales corporis vegetabilis aut animalis alicuius singularis non constituere possunt essentialiter mechanismum alterius cuiuscumque corporis singularis vegetabilis aut animalis. SECUNDO nec eadem partes ad eius, quod efficiunt, cor-

poris mechanismum concurrere possunt, nisi in eo sint determinato compositionis modo, quo partium quaelibet alias contingat, per formas essentielles ipsi harmonicas: ita quidem, ut pars aliqua, loco suo determinato mota, alibi aliis partibus, in ista machina vegetabili aut animali, uniri non possit essentialiter atque intime. TERTIO partes essentielles destructi corporis alicuius singularis, vegetabilis aut animalis, omnes atque solae, iterum in priorem mechanismum coalescentes, restituunt corpus illud purum seu ab heterogeneis liberum, quod Chemicis vulgo vocant clarificatum, imo etiam glorificatum, idque completum: partes autem eius generis aliquae, v. g. volatiles solae aut solae fixae, inter se eodem modo unitae iterum, corpus quidem illud purum, sed incompletum instaurant. QUARTO corporis alicuius vegetabilis aut animalis partes essentielles solae et omnes, in machinam animatam coalescentes, multo intimiorem partium unionem inferunt, adeoque perfectiorem sistunt machinam, quam partes essentielles commixtae accidentalibus atque ab his turbatae passim, ut in unione intimiori cum harmonicis partibus aliis impediantur atque hient pluribus locis. Quapropter machina haec imperfectior internum habet principium, quo determinatur ad destructionem; machina vero illa perfectior non item: adeoque nec illud, quod machinam hanc imperfectiorem turbare aut destruere valet extrinsecus, idem efficere potest in machina illa

illa perfectiori; imo repugnantiam non infert machina eius generis perfectior, quae a causis occasionalibus, seu externis, huius uniuersi plane destrui non queat, adeoque sit immortalis.

I. Ea, quae de partibus essentialibus atque harmonicis corporis alicuius vegetabilis aut animalis dicta sunt, ex palingenesia horum corporum physica illustrantur. Nam illi, qui hac in parte experimenta instituerunt, vno testantur ore, quod partes corporis alicuius vegetabilis aut animalis destructi, per combustionem aut destillationem et cet., in fluido quopiam collectae atque ab heterogeneis separatae seu repurgatae libereque agitatae, vt se varie in confuso illo motu contingant, ita uniantur ac adhaereant sibi, vt pristini corporis formam referant, eoque illae inter se coalescant, quae in priori mechanismo fuerunt unitae. Cuius phaenomeni causa procul dubio est, quod hae partes, et non aliae, sibi sint exclusiue harmonicae, vt per determinationes internas seu formam singularem ad unionem intimam cum hisce partibus, et non alijs, sint accommodatae. Quum vero non quodlibet fluidum in quolibet corpore vegetabili aut animali sufficiat ad separanda a partibus essentialibus heterogenea, vt illae niti libere formisque essentialibus conuenienter agere queant: fluidum ad hoc phaenomenon producendum requiritur, quod sufficit ad soluendas corporis alicuius vegetabilis aut animalis partes essentialiales

ex
palingenesia
physica
illustratur
dogma
resurrectionis.

tiales atque *ab heterogeneis separandas*. Artis periti rite praeparatum ex rore maiali solo vel ex rore maiali atque bismutho liquorem hic commendant.

Machina
vegetabilis
aut
animalis
imperfecta
habet
facultatem
fecundantem
seu
generantem :

2. Si partes essentiales alicuius corporis vegetabilis aut animalis cum accidentalibus in machinam quampiam coalescunt: mechanismus quidem ille non eam habet perfectionem, qua gaudet machina, ex partibus essentialibus solis coagmentata, utpote quae ad corruptionem per internas determinaciones inclinatur (per antecc.); sed *partes tamen essentiales, accidentalibus commixtae, eam hisce praebere possunt opportunitatem, ut fiant causae occasionales ad unionem partium accidentalium, respectu huius corporis, essentialem, respectu alterius nouae machinae vegetabilis aut animalis producendae, seu ad determinandas particulas, respectu huius corporis, accidentales et disharmonicas, respectu vero alius corporis seu alius machinae vegetabilis aut animalis, essentiales atque harmonicas, ad nouam machinam vegetabilem aut animale constitutendam. Quae quidem facultas machinae vegetabilis aut animalis nouas machinas eiusdem speciei producendi vocatur facultas fecundans seu generans illius machinae vegetabilis aut animalis: unde machinae vegetabiles aut animales imperfectiores habere possunt facultatem fecundantem seu generantem. Quoniam vero in hac fecundatione ac generatione particulae, quae respectu machinae*
gene-

generantis sunt accidentales et disharmonicae, respectu vero generatae machinae sunt essentiales et harmonicae, non solae puraeque adfunt, sed commixtae cum heterogeneis atque disharmonicis: in machinam generatam vegetabilem aut animaleam solae partitiae essentiales atque harmonicae non ununtur, sed commiscuntur illis varie accidentales ac disharmonicae, adeoque *machina generata vegetabilis aut animalis est imperfecta machina.*

3. In corporibus clarificatis seu in machinis perfectis ratio facultatis fecundantis seu generantis adest nulla; vtpote quae a particularum heterogenearum seu accidentalium commixtione cum partibus essentialibus et harmonicis alicuius machinae venit arcessenda (nro. 2.): vnde *corpora clarificata seu machinae perfectae non habent facultatem fecundantem seu generantem.*

perfecta
non
item.

4. Ex adhuc dictis immortalitas, corporibus protoplastorum in statu integritatis concessa, atque mortalitas illius, esum prohibitae arboris secuta, illustrari fortasse potest. Nam si in primorum parentum corporibus particulae essentiales atque harmonicae sic inter se cohaerentes concipiantur, vt hiatus exstiterit nullibi, et neque particularum accidentalium, quae per nutritionem accesserunt aut antea adfuerunt, neque rerum externarum, corpus illud afficientium, vix tanta fuerit, vt turbare intimam particularum essentialium unionem
aut

Immortalitas,
mortalitas
corporis
protoplastorum
hinc
illustratur.

aut tollere potuerint: nulla in illis corporibus fuit destructionis ratio, adeoque corpora illa eatenus fuerunt immortalia, quatenus neque intrinsecus neque extrinsecus, in rerum natura, principium destruens erat obuium. Quodsi porro sumas per esum arboris vetitae eam particulas accidentales seu disharmonicas vim accepisse, ut nexum inter particulas essentielles atque harmonicas turbarint varie sensimque sustulerint, siue illa vis prohibitae arboris fructui a natura infuerit, siue miraculum hic intercesserit: facile adparent causae, quae et intrinsecus et extrinsecus machinam corporis protoplastorum destruere potuerint, adeoque illam ad mortalitatis statum traduxerint.

Quomodo
hinc
gloria
Dei
illustretur.

5. *Deum in ordine, quo machinae et imperfectae et perfectae corporum vegetabilium et animalium oriri possunt, omniscientiam, omnisapientiam atque omnipotentiam manifestare quam luculentissime, per se patet.*

§. DCXIII.

Efficiens
causa
resurrectionis.

Ad commercium animae cum corpore, post mortem hominis instaurandum, sola sufficit potentia infinita: quoniam *Dei actiones immediatae in resurrectione concurrunt; is enim dicitur aperire tumulos Ezech. XXXVIII. 12., redimere a morte Hof. XIII. 14., ad vitam reducere mortuos Rom. IV. 17., suscitare mortuos 2 Cor. I, 19., neque ex naturalibus rerum mutationibus concipi pot-*

potest, mortuorum resurrectio; vel si quis contendere velit modum possibilitatis in hac mutatione ex causis concipi posse naturalibus, natura tamen hic sub Deo ageret tantum, nec ullae hic interuenire possent actiones spirituum finitorum, qui nexum hunc determinarent, pro illorum sapientia, adeoque, sumpta etiam hac hypothese improbabili, sola tamen vis infinita principe loco in reuocandis ad vitam mortuis ageret. Quum ergo solus Deus habeat vim infinitam, quam communicauit quoque cum humana Christi natura: *solus Deus atque Christus etiam secundum humanam naturam potest esse causa efficiens resurrectionis.* Vnde Numini supremo in S. codice saepissime tribuitur, et quatenus est opus ad extra, tribus diuinitatis personis competit communiter. Christo autem Θεοῦ ἀνθεώπω assignatur peculiari modo, *tamquam fructus officii mediatorii*: eoque respectu Christus dicitur resurrectio Io. XI. 25. conf. Matth. XXVII. 52. sq. Io. V. 28. sq. conf. vers. 27., ubi data dicitur illi potestas haec sicut iudicandi, ita suscitandi mortuos, adeoque humanae Christi naturae competit etiam, conf. 1 Cor. XV. 22. Phil. III. 21., nam eo fine homo ad vitam reuocatur totus, ut propter Christi meritum, per fidem admissum, praemia beatitudinis gratuita, propter repudiatum vero per ἀπιστίαν, poenas damnationis promeritas accipiat.

§. DCXIV.

Fines
resurrectio-
nis.

Ea, quae ex resurrectione mortuorum sequuntur seu eidem connectuntur, sunt procul dubio fines per illam a Deo intenti: nam nexus ille est opus diuinæ sapientiae, quae respicit finium atque mediorum subordinationem. Sed PRIMO ex mutato animæ statu per commercium cum nouo corpore nouus perceptionum typus, adeoque nouae ideae materiales exsurgunt: quas quoniam anima in perceptionibus seu repraesentationibus obiectorum, in mundo obuiorum, sequitur; aliae, ac ante habuit, rerum, quae mundum constituunt, imagines delineantur in anima, DEINDE quoniam corpus reuiuiscens alium, ac ante obtinuit, mechanismum exercet, illud ad alios accommodatum est motus et vitales et voluntarios, ac antea edidit. Propter subtilitatem quidem corporis maiorem, adfert procul dubio maiorem in motibus agilitatem ille mechanismus: propter structuram vero corporis illius reuiuiscantis perfectiorem, utpote quod procul dubio constat particulis tantum essentialibus, corpus illud purum, clarificatum et immortale erit 1 Cor. XV. 53. sq. Phil. III. 21. Quo ipso nouus percipiendi agendique modus, quem accipit anima, adiuuare potest iucunditatem perceptionum, ex obiectis huius mundi oriundarum, in beatis, atque iniucundarum perceptionum in damnatis, itemque motuum, qui statui vel beatitudinis vel damnationis sint accommodati, opportunitatem

tatem praestare, per consequens *in beatis beatitudinem, in damnatis damnationem accidentalem* augere: inprimis postquam beati in locum beatitudinis completae seu aulam Dei, ut loquuntur recentiores; in sedem vero damnationis, stagnum scilicet, quod igne ac sulphure ardet, tenebris atque squalore terret, damnati sunt translati, post sententiam iudicii extremi. PORRO post resurrectionem homo, quod ad animam atque corpus, et quidem inter se unita, adeoque totus, sistitur coram iudicio uniuersali, ut, quod ad animam atque corpus, accipiat poenas aut praemia gratuita, prout huius vitae statui sunt accommodata, pro diuinae sapientiae ordine, qui beatitudini destinat omnes, qui unionem per fidem cum Christo admittunt, eos autem mancipat damnationi omnes, qui media unionis cum Christo repudiant. DENIQUE per instaurationem commercii inter animam et corpus in resurrectione atque per ea, quae cum resurrectione, ex ordine sapientiae diuinae, connectuntur, manifestatur PRIMO omniscientia Dei, quae requiritur ad collectionem omnium particularum essentialium corporis pristini, cum anima cuiuslibet hominis in hac vita uniti: nam infinitis locis dispersas illas atque cum aliis confusas particulas distincta cognitione complecti, ut singulae cum iis, quae sunt ipsis harmonicae, coagmentari denuo queant, postulat huius cognitionis infinitatem: SECUNDO omniscientia et in mecha-

nismo talis corporis constituendo et in eodem accommodando ad praemia aut poenas, per iudicii extrémi sententiam decretoriam destinata; nam structura talis corporis, tamquam medium, subordinatur eo modo qualitatibus illius corporis, tamquam fini obtinendo, itemque qualitates illius corporis iterum, tamquam medium, subordinantur praemiis aut poenis, quae mediante illo corpore debet accipere homo, tamquam fini: *TERTIO omnipotentia*; utpote quae et in constituendo et in conservando illo corpore elucet clarissime: *QUARTO*, quoniam Deus in S. scriptura promittit instaurationem commercii inter animam, per mortem a corpore separatam, atque inter corpus illud, a quo separata fuit anima, per resurrectionem vero promissum adimplet Deus; *veracitas quoque promissorum diuinorum* ex resurrectione adparet. Sic cum resurrectione connectitur quoque illustratio gloriae diuinae, speciatim omniscientiae, omnisapientiae, omnipotentiae atque veracitatis diuinae. Quae quoniam est vltimum, quo vergere debent creaturarum mutationes: *finis resurrectionis vltimus* est gloriae diuinae manifestatio, speciatim perfectionum enumeratarum. Proxime ex instaurato per resurrectionem commercio inter animam atque corpus pristinum, mutatum vero quod ad qualitates, resultat restitutio totius hominis, qui tamen habet nouum percipiendi ac agendi modum,

dum, statui ſecuturo accommodatum: unde porro ea enaſcitur opportunitas, vt totus homo coram iudicio vniuerſali adpareat atque digna ſtatu huius vitae praemia vel promeritas poenas accipere queat: quapropter *reſurrectionis finis proximus* eſt reſtitutio totius hominis, qui iis inſtructus eſt qualitatibus, vt capax ſit praemiorum atque poenarum, quae per ſententiam iudicii extremi decretoriam ipſi debent adiudicari; *remotus finis in primo gradu*, vt totus homo ſiſtatur coram iudicio vniuerſali; *remotus finis in ſecundo gradu*, vt ſententiae illius decretoriae executioni ſit conformatus homo atque dignis ſtatu huius vitae praemiis aut promeritis poenis afficiatur.

Ordo ille ſapientiae diuinae, quo mortuorum reſurrectio atque eius conſectaria in actum traducuntur, eo tendit, vt fidelium beatitudo completa, infidelium damnatio completa obtineatur. Sed *Chriſtus* ſolis fidelibus meruit beatitudinem, adeoque *apud Deum cauſa eſt impulſiua*, et quidem *meritoria*, ordinis illius, quo ducuntur ad beatitudinem homines, per conſequens quoque *reſurrectionis*, ſed *tantum reſpectu fidelium* ſo. XI. 25. 1 Cor. XV. 22.: licet *repudiatum Chriſti meritum* ſeu peccata non expiata ſint *cauſſa impulſiua*, cur Deus finaliter incredulos ſeu impios, ſecundum corpus atque animam, aeternae mancipet damnationi, adeoque etiam ad eum conſtituendum ordinem, quo praecipitant ſe ad

Cauſſae
impulſiuae
re-
ſurrectionis

damnationis statum, per consequens *ad reuocandos ad vitam mortuos in finali ἀπῑσία*, utpote quae impiorum resurrectio in illo ordine continetur. *Fines quoque resurrectionis suo modo inter causas resurrectionis impulsivas apud Deum referri posse*, per se est manifestum.

§. DCXV.

Re-1
surrectionis
forma:
subiectum
quod;
quo.

Forma resurrectionis ex definitione illius patet atque consistit in particularum essentialium eiusdem numero corporis, quod quilibet singularis homo in hac vita habuit, atque commercii cum eiusdem hominis anima instauratione, qua tamen qualitates illius corporis mutantur atque futuro statui beatitudinis vel damnationis accommodantur. Omnes homines mortui, siue boni siue mali, resurgent Io. V. 28. Act. XXIV. 15., quod finis quoque resurrectionis (§. praec.) suadet: unde *subiectum quod resurrectionis* sunt omnes et singuli homines mortui. Illi tantum, quos deprehendet viuos Christi aduentus ad iudicium, excipiuntur hic 1 Cor. XV. 51. sq. 1 Theff. IV. 16. sq.: utpote qui mutationem subituri dicuntur subitaneam, qua corpus eorum induit qualitates, in corporibus post resurrectionem obuias. Quoniam vero propter immortalitatem anima non fuit mortua, sed corpus solum; illud autem ad vitam reuocatur per resurrectionem, quod mortuum est antea: *subiectum quo* resurrectionis est corpus tantum, non anima.

§. DCXVI.

§. DCXVI.

Cum resurrectio mortuorum hunc quoque finem habeat, vt **IUDICIUM VNIVERSALE**, quod Christo tribuitur oeconomice, subeant toti homines, vniuersi atque singuli, eoque cuiuslibet status internus et externae actiones huius vitae in lucem producantur ac per sententiam decretoriam huiusque executionem vel praemiis gratuitis vel poenis promeritis compensentur (§ 614. coll. 2 Cor. V. 10): *uniuersale post resurrectionem iudicium instare, ex fine resurrectionis adparet. Illius futuritionem verbis disertis confirmat S. scriptura Matth. XXV. 31. sqq. Act. X. 42. XVII. 31. 2 Thess. I. 6. sqq. Iud. vers. 6. Huius etiam ductu Christus accedet ad extremum iudicium visibili forma cum praeconio (κελεύσματι), cum summi angeli seu archangeli voce, cumque diuina tuba descendens de caelo 1 Thess. IV. 16., in comitatu angelorum Matth. XVI. 27. XXV. 31., sedens, velut pro tribunali, in nubibus coruscantibus seu aere resplendescente Matth. XXIV. 30. Congregatis vero angelorum ministerio tum reuocatis, per resurrectionem, ad vitam mortuis, tum eo tempore uiuentibus, qui mutationem resurrectioni analogam subierunt (§. praec.) Matth. XXIV. 31. Marc. XIII. 27. 1 Thess. IV. 16. 17., deinde segregatis piis ab impiis, eorumdem angelorum ministerio, atque adductis ad Saluatoris tribunal collocatisque piis ad dextram,*

Quale
iudicium
ex-
tremum:
discussionis
et
retributionis.

impiis autem ad sinistram, iudicium exercebit Christus, adfessoribus seu comprobatoribus sanctis, ad latus, ut putant ex 1 Thess. IV. 14., Christi superiori loco constitutis, 1 Cor. VI. 2. Matth. XIX. 28. Luc. XXII. 30. Apoc. XIX. 1. sqq. Cuius in memoriam reuocabit iudex huius vitae statum, ut quilibet satis intelligat, cur, pro diuinæ sapientiae ordine, vel beatitudini propter meritum Christi fide viua, seu quae sanctitatem habet coniunctam secum, adprehensum, ex gratuito Numinis fauore, vel damnationi propter meritum Saluatoris repudiatum, seu vitia et peccata non expiata, ex iustitiae dictamine, destinetur Rom. XIV. 12. Matth. XXV. 34. sq. Quod vocatur IUDICIUM DISCVSSIONIS atque fit in gratiam eorum, qui iudicantur, ut hisce pateat sententiae decretoriae iustitia: nam iudex Christus pro sua omniscientia non opus haberet discussione causarum seu inquisitione, sed citra hoc discussionis iudicium pios, quos nouit, ad beatitudinis completæ, impios vero ad damnationis completæ statum locumque posset transferre. Sententia quoque pronunciabitur, qua partim pii vitae aeternae seu beatitudini, impii vero morti aeternae seu damnationi adiudicabuntur Matth. XXV. 31. sqq. atque haec sententia statim in actum traducetur Matth. XII. 37. sqq. inpr. vers. 42. 50. XXV. 46. Quae quidem sententia lata et in actum traducta vocatur IUDICIUM RETRIBUTIONIS,

respe-

respectu piorum, ABSOLUTIONIS iudicium, licet is actus, quo beatitudinis redduntur participes, plus inferat: *respectu impiorum*, iudicium CONDEMNATIONIS. Quae *sententia* quoque *condemnatoria* in angelos malos feretur 2 Petr. II. 2., ubi angeli, qui peccarunt, seruari dicuntur in iudicium, conf. Iud. vers. 6. Matth. VIII. 29 XXV. 41.

Iudicium illud uniuersale vocatur quoque *iudicium extremum*, *ultimum*, item, a connexis cum eodem, *adparitio*, *aduentus Christi*, *finis mundi*.

§. DCXVII.

Christum, et qua personam secundam diuinitatis et qua hominem, peculiari modo occupatum esse in hoc iudicio, tum S. scriptura (§. praec.), tum ea, quae supra (§. 527. sq.) sunt allata, probant. Quoniam vero opus illud est ad extra, adeoque tribus Deitatis personis commune: Pater atque Spiritus S. in iudicio extremo exercendo non excluduntur, sed auctoritate Dei trinunius habetur illud conf. Rom. II. 2. 3. 5. 6. 16. Ebr. XII. 23. Psalm. IX. 8. L. 6. XCVIII. 9. Sicut quoque Patri adscribitur Dan. VII. 9. sq., itemque Spiritui sancto Es. IV. 4. conf. Gen. VI. 3. Io. XVI. 7. 8. Quamquam enim Io. V. 22. Pater neminem iudicare dicatur: illud tamen de peculiari iudicandi modo, αὐτοπροσώπως scilicet adparendo et sententiam ferendo, non vero de ipso iudicio, intelligendum esse,

Quaenam
caussa
efficiens
iudicii
extremi.

ex eo patet, quod ibidem, Patrem dedisse Christo omnem iudicandi potestatem adferatur, per consequens Christus nomine et auctoritate quoque Patris iudicium habeat, unde Act. XVII. 31. Deus statuisset diem, quo orbem ex aequo iudicaturus sit per virum (*ἐν ἀνδρὶ*), per quem decreuit, scil. per Christum, perhibetur. Quapropter *caussa efficiens iudicii extremi principalis* est *Deus trinus*; *oeconomice* seu adpropriatiue *Christus Θεὸς ὁ ὢν*; *caussa minus principalis* et quidem *ministerialis*, sunt partim *homines*, qui fide atque sanctitate in hac vita eminuerunt, et, antea iudicati a Christo, tamquam adfessores ac testes, iudicium Christi iustissimum adprobant, partim *angeli boni*, qui varia in hoc iudicio ministeria praestant (§. praec.).

§. DCXVIII.

Quaenam
caussa
impulsiva
interna;
externa:
obiectum
ma-
teriale;
formale:
finis
iudicii
huius.

Ad iudicium extremum exercendum mouet Deum interne iustitia et remuneratoria et vindicatiua 2 Thess. I. 6. 7. (conf. §. 416.): externe autem, respectu piorum, Christi meritum, fide adprehensum, vtpote quod impellit Deum ad beatitudinem conferendam, adeoque etiam ad actum illum, quo destinantur ad vitam aeternam; respectu vero impiorum, peccata non expiata 2 Cor. V. 10., propter ἀπιστίαν hominum finalem Io. XII. 48. Vnde facile adparet, *quaenam sit causa impulsiva interna atque externa iudicii extremi. Obiectum materiale huius*

huius *iudicii extremi* sunt *omnes homines* siue *mortui* atque eo die per resurrectionem ad vitam reuocati, siue *viuentes tum temporis* atque per analogon resurrectionis in resurgentium formam mutati; itemque *angeli mali* (§. praec.). *Obiectum formale*, seu id, secundum quod iudicandus est quilibet, est, *ratione piorum, fides viua finalis, ratione impiorum, ἀπιστία finalis seu peccata non expiata*: vbi fides per bona, ἀπιστία per mala opera se prodit; vt pii quidem non ex merito bonorum operum, *secundum opera* tamen *bona*, quatenus fidei viuae sunt effectus, *praemium* beatitudinis gratuitum, *impii* vero ex *demerito malorum operum*, quae fidem viuam excludunt, adeoque non expiantur, damnationis *poenas accipiant*. Cum iudicio extremo connectitur proxime constitutio beatitudinis completae piorum et damnationis completae impiorum, angelorum quoque malorum; remote atque ultimato autem, gloriae diuinae illustratio: quare *finis iudicii extremi proximus* est *beatitudinis completae* in piis hominibus, in impiis vero, etiam diabolis, *damnationis completae constitutio: finis ultimus gloriae diuinae*, speciatim omniscientiae, omnifapientiae, benignitatis, eoque et iustitiae, atque omnipotentis imperii in creaturas, illustratio.

Obiectum formale iudicii extremi, respectu piorum, non idem est, quod causa impulsiva illius externa: cum illud sint bona opera quoque,

ceu fructus fidei; *haec* autem fides tantum, quatenus adprehendit Christi meritum.

§. DCXIX.

Quid
consummatio
saeculi.

Peracto iudicio vniuersali seu extremo, magna rerum mutatio, in nostro quidem terrarum orbe et, connexo proxime cum eodem, sole atque systemate nostro planetario, continget, quae CONSUMMATIO SAECULI, MUNDI FINIS et cet. adpellatur. Quam mutationem S. scriptura testatur plurimis locis. Sic Psalm. CII. 26. 27. fore adferitur, vt *caeli terraque intereant* (יִכָּבֵדוּ, ἀπολῶνται Ebr. I. 11.), *tamquam indumentum, inueterascant* (יִבָּלֵו, παλαιωθήσονται Ebr. l. c.), *obsolescant* seu mutantur et intereant (יִחַלְפוּ, ἀλλαγήσονται Ebr. I. 12.), Es. LI. 6. *caeli, sicut fumus, euanescent* (נִחַלְפוּ), *terra, ceu pannus, obsolescat* (תִּכָּלֵה), Matth. XXV. 35. *praetereant* (παρελεύσονται): item 2 Petr. III. 7. Apostolus, *qui nunc, inquit, sunt caeli atque terra, eodem eius iussu condita, reseruantur igni* (πυρὶ τηγόμενοι), *ad iudicii diem: vers. 10. veniet autem Domini dies, sicut fur, quo caeli perneciter interibunt* (ῥοιζηδὸν παρελεύσονται) *elementa ardentia dissoluentur* (στοιχεῖα δὲ καυσόμενα λυθήσονται) *et tellus et, quae sunt in ea res, conflagrabit* (κατακαήσεται): quo ipso nouum caelum terraque noua prodibunt, vt superiora non recolantur neque veniant in mentem Es. LXV. 17. LXVI. 22. 2 Petr. III. 13. Ex quibus locis patet, quod materia subtilis, quae

quae ignis nominatur atque dissolutioni est accommodata, ex ordine sapientiae diuinae, *hanc mutationem inuebat mundo*, dum intime separat atque soluit particulas mundi materialis; quod innuere videntur *σοι- χεία καυσόμενα* atque hoc ignis ardore ab heterogeneis separata seu *λυθέντα*: *ut particulae illius nouo caelo terraeque nouae constituendis sint opportunae*; adeoque hinc status mundi, quatenus creaturas complectitur inferiores, exsurgat, qui hominum statui, post resurrectionem et peractum iudicium extremum, est conformatus.

I. Quum Numinis supremi sapientiae infinitae contrariari videatur, opus tam stupendae sapientiae atque potentiae, quale mundus est, qui creaturas complectitur inferiores, post aliquot millenariorum durationem, in nihilum redigere atque per nouam creationem producere ex nihilo materiam noui caeli terraeque nouae; cum modum possibilitatis concipere liceat, quo via breuiori, i. e. per mutationem structurae pristini mundi, quod ad creaturas inferiores, post illius dissolutionem in partes minimas, ad eundem finem, nouum scilicet caelum terramque nouam fabricanda, contendat Deus; *non est verisimile, quod consummatio saeculi inferat creaturarum inferiorum annihilationem, sed potius qualitatum mutationem, ex mutato compositionis modo oriundam, quo sint accommodatae statui eorum, qui resurrexerunt atque iudicium extremum subierunt.*

Non consistit in annihilatione creaturarum inferiorum.

2. Vtrum

Vtrum
respiciat
modo
systema
nostrum
planetarium.

2. *Vtrum mutatio mundi, quae in saeculi consummatione contingit, respiciat omnia omnino systemata planetaria, an illud modo, quod nos incolimus, seu vorticem modo nostri solis, respectu incolarum orbis terrarum, nullum habet momentum in religionis dogmatibus: huius quaestionis ventilatione superfedere possumus.*

Est
possibilis.

3. *Illud potius monemus, quod in hac mundi mutatione nihil a S. scriptura adseratur, quod aliis veritatibus necessariis, quas naturalis cognitio vel de Deo vel de mundo subministrat, vlllo contradicat modo: per consequens haec saeculi consummatio, ex naturalis cognitionis principiis, possibilis non modo, sed quoque probabilis est, quatenus vniuersali rerum harmoniae, quam postulat Numinis sapientia, inseruit. Quapropter nihil quidquam impedit, quo minus existentiam illius, a S. scriptura adsertam, admittamus.*

§. DCXX.

Tempus
vltimarum
mundi
mutationum
non
innotescit
determinate:
S. codex
tamen
et
communis
et
propria
earum

Ea, quae de resurrectione, iudicio extremo atque saeculi consummatione adhuc sunt tradita, nihil inferunt, quod veritatibus aliis, vel de Deo vel de mundo cognitis, vlllo respectu contradicat; adeoque inter ea, quae fieri possunt, sunt numeranda: sed actu fore ista, disertis verbis S. codex in quamplurimis locis, supra excitatis, confirmat, ut rationem habeamus nullam eorum existentiam futuram in dubium vocandi. Quo vero tempore

tempore illa contingant determinate, pro sua sapientia, adeoque ex ratione optimi, *Deus nos praescire noluit*: licet in S. codice *signa illorum* indicauerit. Quorum aliqua de iudicio extremo eique connexis certo secuturis, seu de nouissimorum futuritione, admonent, atque saepius recurrunt, eaque propter vocantur *signa communia*. Quo referuntur omnes mundi euentus, respectu rationalium creaturarum, qui, post hanc vitam, iustitiae diuinae exercitium postulant, cum in hac vita nec praemia, pro ordine sapientiae diuinae, gratuita, nec poenas promeritas acceperint. Qualia sunt *peccata quaelibet non expiata*, vt haereses disseminatae, calamitates per bella alioque modo illatae: robur fidei, in sustinendis patienter fortiterque variis malis vsque ad mortem ostensum. *Alia signa* propinquitatem horum ultimorum arguere debent ex S. scripturae testimonio atque vocantur *signa harum ultimarum mundi mutationum propria*. Quo refertur *manifestatio anticristi* 2 Thess. II. 3. sqq., vbi ἀντικείμενος ille, qui in templo Dei seu ecclesia, per operationem fatanae atque prodigia mendacia decepto magno hominum numero, velut ecclesiae caput sedens, non agnoscendus, suo tamen tempore reuelandus sistitur: quamquam nec statim post manifestationem anticristi aduenturus Domini dies, sed ille perstiturus perhibeatur, patefactus etiam, donec splendore aduentus Christi aboleatur plane: porro

porro in hunc censum veniunt *variae fide-
rum mutationes* Matth. XXIV. 29. conf. Luc.
XXI. 25., quae quidem proxime cum vl-
timis esse debent coniunctae, quoniam sine
solis obscuracione vortex solaris compages-
que et cursus planetarum in systemate no-
stro planetario, adeoque consummatio sae-
culi, respectu nostri orbis terrarum, acci-
dere non potest. *Quo pertinet signum filii
Dei* Matth. XXIV. 30., quod solemnem
Christi adparitionem, sub initio vltimorum,
probabiliter denotat. *Aliqui* signis vltima-
rum mundi mutationum propriis *annume-
rant* quoque *notabilem iudaeorum conuersio-
nem*, ex Rom. XI. 25. sqq.

Cur
finiatur
tractatio
de
dogmatibus
rel. christ.
theoreticus;
quid
de
dogmatibus
relig.
iudaicae;
mohamme-
dicae;
electione
re-
ligionis
rationali
adhuc
tradendum
sit,

*Plura de theoreticis Christianae religionis dogma-
tibus tradere, pro meo instituto, non erit op-
portunum; fusius quidem in gratiam audito-
rum ea diduxi, quam huius introductionis
ratio per se postulabat: quapropter hic in ex-
plicandis dogmatibus theoreticis subsisto. Re-
stat adhuc, ut dogmata christianae religionis
practica, itemque religionis iudaicae recentio-
ris, atque mohammedicae dogmata et theore-
tica et practica, vtpote quae itidem perhi-
bentur reuelata, explicentur, nec non de ele-
ctione religionis rationali agatur adhuc; sed
nundinarum tempus prolixiorum tractationem
prohibet: quapropter de dogmatibus religio-
nis christianae practicis generale adiungam mo-
nitum, quod ad illa determinanda sufficiat;
religionis vero iudaicae recentioris, atque
moham-*

mohammedicae prima ducam lineamenta, prolixiorem tractationem alio tempore additurus; idem de electione religionis rationali erit tenendum.

§. DCXXI.

Homo, quatenus in ordinem mediorum salutis, quae docet Christiana religio, est adducendus atque in eodem conseruandus, PRIMO organon seu medium, quo fit particeps superiorum gratiae operationum, Deoque vnitur arctius, quam per conseruationem rerum, in mundo obuiarum, contingit, frequentare debet: DEINDE huius efficacia supernaturali ad illuminationem, seu viam dogmatum religionis Christianae, eoque et verorum bonorum atque malorum, cognitionem, per hanc vero ad fidem, in Christo collocatam, et huius conſectaria (§. 565.) traductus, viam bonorum regni gratiae cognitionem, quae nomine motiuorum fidei adpellantur, adhibere debet ad ardentius studium officia erga Deum, se ipsum atque alios, quae praescribit lex diuina seu naturalis, adimplendi in se excitandum. Quum quoque habitus officia praestandi vocentur virtutes, et christianae quidem, quatenus illae ex fidei motiuis enascuntur: homo christianus ad virtutes Christianas eniti debet exercendas. Si habitibus officia praestandi seu virtutibus rationes subſternuntur mouentes, ex Deo eiusque perfectionibus atque operibus defumtae; illae virtutes ad eum gradum

Monitum
de
dogmatibus
christianae
re-
ligionis
practicis.

dum euehuntur, qui audit PIETAS: atque si perfectiones et opera, quae Deus in gratiae regno exhibet, per illuminationem superiorem viua ratione repraesentata, causarum impulsuarum seu motiuorum vicem subeunt ad inflammandum virtutis studium; virtutes eum accipiunt gradum, qui PIETAS nominatur CHRISTIANA. Quapropter illuminatione superiori fideque, in Christo collocata, quae hinc oritur, adeoque *viribus seu motiuis fidei, debet uti Christianus ad pietatem christianam colendam, eoque ad habitum adimplendi officia roborandum.* Organon seu medium, sub quo operatur efficacia gratiae superioris diuina, est sensus verbi diuini et audibilis et visibilis, naturali vi ab hominis mente adprehensus (§. 540. sqq.): vnde hominis, qui et adducendus in ordinem salutis et hanc viam ingressus est iamdum, officium est, ut seria attentione frequenterque meditetur sensum verbi diuini; adeoque sequatur legem euangelicam, quae est, *utitor reuerenter atque frequenter organis gratiae superioris.* Postquam vero per gratiae superioris operationes, quas admittit homo sine repugnantia malitiosa, ad illuminationem supernaturalem et huic coniunctam fidem, in Christo collocatam, eiusque consecretaria est traductus: per vires seu motiua fidei inflammare debet studium officia, lege diuina seu naturali praescripta, praestandi, adeoque *pietatem colere Christianam.*

§. DCXXII.

Religionis iudaicae nouae atque mohammedicae dogmata fusius persequi temporis angustiae prohibent: nec, pro meo instituto, videtur necessarium. Si probe gnaros et acutiores dogmatum iudaicae atque mohammedicae doctores hic consulamus, eoque ab ineptiis et anilibus fabulis, quae ex scriptis potissimum talmudicis aliorumque Rabinorum minus perspicacium adferuntur, et fuse in *retracto iudaismo* EISENMENGERI recensentur, discedamus: illa potissimum resolvuntur in ea, quae religio docet naturalis, itemque *S. scriptura de nouissimis*; nec non in *arbitrarias quasdam ceremonias*. *Mysteria Trinitatis* atque *satisfactionis Θεωδεixῆς* et huius adplicatio per gratiae superioris operationes hic potissimum exulant.

Quaenam
religionis
nouae
iudaicae
et
mohammedicae
dogmata
generatim.

§. DCXXIII.

Sic cordatiores iudaicae gentis doctores in catecheticis libellis suis, uti *Rabbi Abraham Iagel in catechismo suo*, qui a celeberr. Hermanno ab Hardt A. MDCCIV. Helmstadii cum versione latina, cum germanica vero Iesnizii ad Muldam A. MDCCXXII. alibique antea saepissime editus fuit, *tria fundamenta religionis iudaicae*, quatenus esse debet medium ad tranquillitatem et usum felicitatis perennitatis perueniendi, allegant: 1) *fidem* scilicet, 2) *spem* et 3) *fancitae et genti Israe-*

Speciatim
tria
fundamenta
re-
ligionis
iudaicae
nouae
adferuntur.

Reuschii Intr. in Theol. S s s liticae

liticae a Mose traditae *legis studium seu sanctitatem seu amorem Dei et aliorum.*

§. DCXXIV.

Quid
1.) fides.

Tredecim
sunt
articuli
fidei.

FIDES illi est gratuitum Dei in animis nostris beneficium, quo firmiter adstipulamur omnibus, quae per ministros suos prophetas nobis edixit. Et quamquam multa quidem sint *per prophetas a Deo manifestata hominibus*: at *tredecim sunt comprehensa articulis*, quibus Iudaeus quisque fidem habere eosque profiteri tenetur. Quorum si quis vllum negauerit: a iudaica communionem abesse et in fide errare censetur, Iudaei nomine indignus. Qui sint illi tredecim articuli, sic habe.

ARTICVLVS PRIMVS EST. *Crede, Deum existere, eumque causam esse et principium omnium verum, qui omnia, quae sunt, superiora et inferiora, condiderit ea-que conseruet*: cuius nudo beneplacito condita et adornata *eiusdem mero arbitrio intereant*. Quorum interitus diuinæ existentiae nihil derogat, nec quidquam in ea immutet: *cum diuinitas sibi ipsi sufficiat, neque extra se quoquam indigeat*. Qui *lux sibi clarissima, potentissimus, aeternum viuens, cui soli dominium et imperium competat, cum vnus sit reuera et regiae maiestatis.*

ARTICVLVS SECVNDVS. Deum hunc, qui omnia formauit, quae vndiqueque existunt, *unicum esse et solum: neminem-*

nemque illi dari similem, neque intra neque extra quamcumque sphaeram, qui vnus sit reuera, praeter hunc, iuxta illud effatum, audi Israel, Dominus Deus noster Deus vnus est. Deut. VI. 4.

ARTICVLVS TERTIVS. *Deum hunc, vnum et solum, esse incorporeum, nec more rerum corporearum describi posse. Prout monitum, non vidisti vllam figuram. Deut. IV, 15.*

ARTICVLVS QVARTVS. *Deum hunc vnum et incorporeum esse aeternum, qui omnium rerum primus et vltimus, pro illo affato, ego primus et ego vltimus et praeter me non est Deus Et. XLIV. 6. Quam in rem Prophetarum antesignanus Moses, tabernaculum eius, ait, Deus aeternus Deut. XXXIII. 27., h. e. tabernaculum Israelis, in quo spem ponant, est Deus aeternus, sine pari.*

ARTICVLVS QVINTVS. *Deum hunc aeternum, creatorem, vnum, solum esse colendum et celebrandum, nec aliud quidpiam praeter eum: cum alia omnia sint creaturae, ille creator. Neque ab alia quapiam eius creatura quidquam expetendum, nisi ab illo omnipotente. Qui vero sacrificium obtulerit aut cultum praestiterit aut precibus se deuouerit vlli principi, angelo aut praefecto, in caelo vel in terra, diuinitatis praetextu, anathema sit: cum soli hoc Deo debeatur.*

ARTICVLVS SEXTVS. *Deum O. M., pro sua bonitate, sua oracula inspirare viro aut viris, Adamo natis, aptis sibi que acceptis, qui humanum genus in viam rectam ducant, et, quid agere oporteat, demonstrent.*

ARTICVLVS SEPTIMVS. *Mosen omnes omnino prophetas suis oraculis longissime superasse: vniuersos ceteros prophetas antecedentes aequae, vna cum ipsis Patriarchis, ac secutos, dignitate illo fuisse inferiores: quem Iacobi Numen peculiariter se-legerit, vt per eum Israeli optimam ferret legem, animae delictum: cui illa contigerit Dei cognitio, quae nulli hominum alteri concessa.*

Quatuor vero momentis celsam Mosis vim vatidicam a reliquis prophetis discrepare perhibent.

1. Ceteri prophetae oraculum a Deo accepere non nisi per angelum aut quempiam ab humana sorte separatam: Moses autem coram a Deo nactus, iuxta illud, coram edisseram illi, Num. XII. 8.
2. Reliqui prophetae non nisi per somnium et nocturnam visionem vel, si die, post profundum soporem, sine omni sensuum usu, prout scriptum: in visione illis innotescam, in somnio loquar cum eis Num. XII. 6.: de Mose vero enunciatur, non ita cum Mose, et cet. coram edisseram ipsi et cet. vers. 7. 8.
3. Alii prophetae sine sensuum usu, viribus fractis: Moses, sine omni omnino formidine

dine ac debilitate, pro familiaris colloquii consuetudine Ez. XXXIII. 11.

4. Alii non semper, quando illis liberet, sed pro diuino arbitrio ipsorumque aptitudine: Moses, omni tempore aptus, pro suamet voluptate, desiderio et oraculi cupidine, teste illo, adeste, audiam, quid praecipiat vobis Deus Num. VIII. 9.

ARTICVLVS OCTAVVS. *Totum pentateuchum, a capite ad calcem Gen. I. 1. Deut. XXXIV. 12., conscriptum esse a Mose, diuino instinctu, sine omni materiae discrimine, e. g. horum distichorum, ego Dominus tuus. et cet. Eoxd. XX. 2. et Timna fuit concubina Gen. XXXVI. 12. et similia: vt eiusdem omnia sint originis diuinaeque auctoritatis, omnia disticha et verba. Idemque iudicandum esse de traditione, quod ad modum praecepta legis praestandi, quae similiter sit a Mose profecta, diuinitus in Sinai impetrata. Auctoremque Mosén indubitatae esse fidei, pro isto hoc oraculo, in tota domo mea fidelis est Num. XII. 7.*

ARTICVLVS NONVS. *Nec addere nec demere quidquam, vel verbulum vel literulam, legi Mosaicae, fas esse, iuxta illud Deut. XII. 31., nec addas ei, nec detrahas illi: cum constet, integram dici rem, cui nec addi aliquid nec detrahi possit; legem autem perfectam esse et integram, pro illo, lex Domini perfecta Psalm. XIX. 8.*

ARTICVLVS DECIMVS. *Prouidentiam Dei tantam esse, ut actiones hominum plene norit, nec ipsum ullo modo fugiant, iuxta illud, magnus consilio et magnus opere, quia oculi tui aperti super omnes vias hominum Ier. XXXII. 19.: quo et illud, indicat homini consilia eius Am. IV. 13. Cui vero cogitata et verba hominis perspecta, multo magis et opera.*

ARTICVLVS VNDECIMVS. *Deum non negare praemium ulli extraneo et largiri mercedem religionis cultoribus, et poenam transgressoribus infligere, siue hoc siue altero aeuo, siue utrobique, pro legum et delictorum conditione. Maius tamen fore praemium futura aetate, a morte: parem esse rationem poenae.*

ARTICVLVS DVODECIMVS. *Messiam a Deo iri missum, populi sui liberatorem. Qui si aduentum differat, expectandum esse Hab. II. 3. Messiam hunc ex sanguine Daudis oriturum, Isai Bethlehemitae progeniem Es. XI. 1., qui iustitiam terrae redditurus gentesque multas iudicaturus Prou. XXIX. 4. Mich. IV. 3.: cuius cingulum iustitia, qui visurus prolem, diutissime in regno suo victurus Es. XI. 5. LIII. 20. Neque aliud futurum discrimen inter haec tempora et Messiae aeuum, quam, quod regnum Iudaeis sit restituendum, pristino exemplo, ut patriam suam incolant, templum resuscitent, cultum et sacrificia loco suo resti-*

stuant, sacerdotibus ad officia et leuitis ad cantum reuersis. Ante illius redemptoris aequae, ac post illius aduentum, hominibus, qui scelera fugiunt, virtutem sectantur ac legi honestatique operam dant, ad animi perfectionem et tranquillitatem pertingere licebit. Veruntamen quia multae aduersitates auocant multaeque legis momenta, extra terram iudaicam et citra templi florem, praestari nequeunt, vt sunt, sacrificia, officia, oblationes, decimae, similiaque: ideo, vt tanto quis facilius ad perfectionem suam perueniat, caelitus prospiciet Deus, suaeque domus miserebitur mittetque Zioni seruatores. Cuius aeuo Iuda liberabitur vniuersique Deum agnoscent, tum magni quam parui, quando quicquam obstat et impediat, cessabit et exspirabit penitus Es. LIX. 20. Ier. XXIII. 6.

ARTICVLVS DECIMVS TERTIVS est. *Credere, certum aliquid instare tempus, vni et soli Deo cognitum, quo resurgant mortui, qui ante occubuerant.* Neque integrae religioni iudaicae addictus est, qui huic fidem non adhibeat, iuxta illud, viuent mortui tui, cadauera mea resurgent, euigilate et cantate cubantes in puluere Dan. XII. 2.: et alibi, multi ex dormientibus in puluere terrae euigilabunt Es. XXVI. 19. Quod iustis eueniet, qui hoc fato digni erunt. Faxit Deus, in illorum finis numero; suscitetur nos a biduo, vt surgamus et viuamus coram eo Hof. VI. 2.

1. *Huic fidei substernunt loco fundamenti creationem mundi. Quoniam si fides adhibetur creationi: oracula habebuntur possibilia, similiter et signa ac prodigia, exulum iudaeorum restitutio, mortuorum resuscitatio et ceterae doctrinae ac fidei momenta. Ita in omnibus istis scrupuli eximentur haesitanti, qui ista sit factururus Deus aut faciat: siquidem, uti Deo, rerum arbitro, placuit condere et formare mundum praesenti forma, ita et pro arbitrio et sapientia sua cetera illa pariter efficiet.*

2. *In memoriam quoque et tesseram creationis Deum instituisse sabbatum putant. Quum enim sex diebus condiderit Numen supremum vna cum caelo terram atque septimo quieuerit: symbolum hoc perpetuum inter se atque Israelitas dedisse perhibent sabbati celebritatem, ut ea ratione, memores semper creationis, fidem eo facilius adhibeant illis, quae per prophetas manifestavit hominibus, eoque promptius legi divinae agant conformiter. Quo respectu quoque Deus Exod. XXXI. 16. sq. quocirca, ait, vidento Israelitae, ut sabbati foedus sempiternum et ipsi et eorum posteri colant: hoc inter me et Israelitas pignus est sempiternum, quia, cum sex diebus fecisset Ioua caelum et terram, septimo die feriatus est et requieuit. Argumentum id esse dicunt, apud Deum et Iudaeos, hunc populum Dei seruare legem, quos hic character a ceteris omnibus nationibus distinguat: unde sit, quod sabbatum uniuersae legi aequiparetur.*

§. DCXXV.

Secundum religionis iudaicae fundamentum est spes, fidei iuncta, quae diuinum est beneficium, mentibus nostris collatum, quo certo expectamus animi tranquillitatem, summum profecto bonum, a benignitate summi Numinis, non nostro merito et operum virtute: qua certi quoque sumus, etiam hoc aevo nihil aliud nobis defore; vtpote qui suppeditet omnia praesidia viuentibus quibuscumque, quae in Deum spem collocant Ps. CXLV. 16., qui suggerat omnibus victum tempore suo, a maximis ad minima.

Quid
II.) spes?

Vt vero ea, quae speramus, a Deo impetremus, quatenus bona sunt nobis, idem factu opus esse docent, quod seruus vero, filius patri praestet. Quorum si quis speret quid et expectet a superioribus suis: sedulo curat, vt id peragat, quod illis gratum, verbis et factis decentibus; dein orat et rogat illos. Pari modo nobiscum agitur, siue vt filiis siue vt seruis. Id nempe quotidie agendum prius, quod Deo acceptum, pro pietate et honestate, iuxta Mosis legem scriptam traditionibusque illustratam. Post haec orandus Deus deuotis precibus, qui exaudiat, votaue nostra impleat. Atque tunc spes firma est basis, qua nitamur coram Deo, opem laturo, animo scilicet tranquillitatem largiendo et corpori laetitiam: vnde maximum emolumentum religioni et

Quomodo
spes
haec
fulciatur.

ciuili vitae subnascitur Psalm. XXXII. 10. Qui enim spem collocat in Deo, diuina vndique vallatus est gratia, ne genua labent Psalm. XVIII. 37.: sicut e contrario vacillant, qui praeter Deum in alia re spem ponunt, Psalm. XXXVII. 3. sq., pro effato Dauidis, spera in Deo et fac bonum, inhabita terram, et pascere fide; oblecta te in Domino, qui cordis tui vota implebit; volue ad Dominum curam tuam et spera in eo, ipse faciet Ps. XXXVII. 3. sqq.

Quae vero scitu sint necessaria, ut hunc serene fiduciae affectum sibi quis recte conciliet, ad quinque reducuntur ab ipsis momenta.

1. *Dei, conditoris, prouidentiam indefinenter firmiter animo comprehendat, iuxta illud: ecce non dormitat, neque dormit, custos Israelis Psalm. CXXI. 4. Firma hoc tenendum fiducia, et, ne umquam pectori elabatur, cauendum.*

2. *Meminerit imprimis, Deum esse mitissimum et prae omnibus misericordem, qui curam nostri habeat, occulte et palam: quodque omnia alia beneficia, quae ab aliis nobis contingunt, a Deo benigno prospiciente profiscantur, qui istos ad fauorem et gratiam commouerit, in cuius manu vniuersa rerum compages sita; idque pro mera sua gratia, absque ullo merito nostro: certoque sibi persuasum habeat, omnia sua fata, magna et parua, a diuino vnice pendere nutu.*

3. *Soli*

3. *Soli Deo confidat, missis aliis; alioquin idem fecerit, ac si duas sectetur religiones, quod grande scelus: Deo enim opitulatorem iungit hominem, imbecillem, vermem utique. Atqui scriptura ait: maledictus vir, qui in homine sperat, et carnem ponit brachium suum, animumque a Deo auertit Ier. XVII. 5.*

4. *Propositum esto sincerum, integrum et constans, id efficiendi, ad quod a Deo deuinctus, cui se dedit: et fugiendi, quae cauere voluit, uti sibi optat, opem ferri a creatore, dum opus fuerit, cui confidit. Iussa itaque illius lubens exsequatur suumque affectum diuinæ voluntati postponat, ut vota sua impleat. Qui autem imperata a Deo contemserit, quantam vah, dabit poenam! iuxta illud: quae spes hypocritae, dum concupiuerit et cet.: an clamorem eius audiat Dominus? Iob. XXVII. 9.*

5. *Cum attentione et supplex oret, conscius, Deum esse propinquum omnibus eum inuocantibus sincere Psalm. CXLV. 18.: pro illo efato, dirige cor eorum, auscultet auris tua Psalm. X. 17. Tribus minimum quotidie vicibus, mane, vesperi, et meridie in genua prouoluatur, tota mente ad Deum directæ, inter preces et obsecrationes, praemissis laudibus diuinis pro illo celebrando et extollendo, adhibitis hymnis et odis elegantissimi hac arte Dauidis et illustrium veteris synagogae virorum:*

rum: quibus quidquam attexere vel et stilum a maioribus sapienter instructum immutare, nefas, ne lingua impingat et a scopo aberret. Pro quacunque igitur fortuna, prospera vel aduersa, laudet, celebret, et praedicet creatorem suum animoque praesente vtramque accipiat, calicem, in-
 quiens, salutis accipiam, et nomen Dei celebrabo Psalm. CXVI. 13.: item angustiam et moerorem nactus, nomen Dei eferam. In ore habeat: quicquid mitissimum Numen facit, in commodum vertit. Nec fruatur vitae alimento, pro quo Deo gratias agere negligat, cum pro cibo tum pro potu, precum formulis, a maioribus pro loci, temporis et rerum varietate adornatis.

§. DCXXVI.

Quid
 III.) amor
 Dei
 et
 proximi.

Tertium religionis iudaicae fundamentum adferunt legis seu virtutis studium, quod verti dicunt in amore Dei atque aliorum.

AMOR scilicet illis est donum, diuinitus collatum, quo diligimus Deum, ut decet, ob maiestatem et eius erga nos gratiam: qui amor timori iunctus est (filiali): cuius amoris impulsu legis et praeceptorum iugo nos submittimus: eiusdemque amoris motu diligere tenemur alienigenas, a Deo pariter conditos, eisque auxilium ferre, pro facultatibus nostris. Pro memorabili legis edicto: quod tibi molestum, alteri ne feceris.

1. Ex amore Dei timorem filialem proficisci atque timorem Dei filialem habere secum coniunctum feruens Dei leges seruandi studium, ex disciplinis constat moralibus.
2. Duo isthaec momenta, amorem scilicet erga Deum atque proximum, totius legis summam comprehendere pronunciat R. Iagel sequenti modo. *Diliges, inquit, Dominum Deum tuum ex corde toto, ex tota anima et ex omnibus viribus tuis* Deut. VI. 5., complectitur totum nostrum erga Deum obsequium, quid agendum, quidue omittendum: et illud, *diliges proximum tuum, sicut te ipsum* Lev. XIX. 18., continet omnia mutua hominum officia, quae praestanda vel intermittenda; vtpote de commerciis, imposturis, poenis, de connubiorum et hereditatis iuribus, quae legis et societatis sunt fundamenta. Nec sunt alia, quibus seruus heri sui beneuolentiam sibi comparet, praeter ista duo momenta: licet sexcenta alias et tredecim statuta, ex duobus illis omnino profecta, obseruare debeat.
3. Quum utroque hoc amore tota lex, velut columnis, nitatur, pares omnino sint oportet. Quemadmodum ergo amor in Deum totum requirit hominem, pro exequendis mandatis diuinis, vtpote quae cor animumque afficiunt, e. g. ad vitanda dogmata peregrina inflammandus animus amore Dei et timore penitissimo, qui nec cum discrimine vitae vel latum vnguem e mandatis Dei cedere constituerit, multo minus rerum inopia adactus; qui prae amore

amore Dei, siue vita siue bona tollantur siue corpus affligatur, sui Conditoris legem transgredi formidet: ita omnino et amor in alios totum sibi vindicat hominem, cum corde, anima et viribus omnibus, vt nihil neque cogitet, neque adpetat aut auerſetur, neque agat, quod amori erga proximum contrarietur.

4. Ex hoc Dei proximique amore variae propulſant virtutes, illiusque vi proſtigantur vitia. Quae virtutes atque vitia prolixius a R. Iaſgel tractantur: nos vero illorum explicatione poſſumus ſuperſedere, quum ex doctrina morali innotescant.

§. DCXXVII.

Plurimi
iudaeorum
multos
in
dogmatibus
religionis
errores
admittunt:
medium
vniionis
cum
Deo
arctioris
ſufficiens,
eoque
ſatisfactio-
nem
pro
peccatis
plenariam,
non
docent.

Haec ſunt dogmata religionis iudaicae et theoretica et practica praecipua, tam rationabili, quam fieri poteſt modo, propoſita. Sed negari non poteſt, quamplurimos iudaeorum magiſtros ubique eadem conſpurcare craſſiſſimis erroribus. Sic quamplurimi neque de Deo, diuinae maiestati, neque de angelis, neque de homine animaue eius, neque de nouiſſimis, vti reſurrectione, iudicio extremo, itemque de huius conſectariis, beatitudinis atque damnationis ſtatu, rationi ac reuelationi conuenienter ſua formant dogmata: omnes vero in vniuerſum de medio, quo, reatu peccatorum abolito, ad eam cum Deo vniionem adſpirare liceat, in qua beatitudo obtineatur, minus adaequate, minusque adeo recte cenſent. Cum enim vniio cum Deo

Deo arctior, qua beatitudo continetur, existere non queat, nisi per viam fiduciam, in Deo collocatam, seu ex qua amor timorque Dei feruentissimus, eoque studium legibus diuinis conformiter viuendi seu sanctitas exsurgit (conf. §. 555. fqq. 565. 572.); nullum vero medium sufficiens huius fiduciae producendae adferatur: dogmata religionis, quatenus haec esse debet medium felicitatis perfectae ac beatitudinis adsequendae, traduntur a Iudaeis inadaequate. Fiducia illa viua, cuius ope ad vnionem cum Deo arctiorem perducitur homo, ex mente Iudaeorum niti tantum debet cognitione omniscientiae, omnisapientiae, infinitae benignitatis atque omnipotentiae diuinae, quatenus per rationem habetur, itemque merito adimpletionis legum diuinarum, et moralium et positiuarum. Sed quum per rationem facile perspiciat homo, quod reatus peccatorum sit tantus, vt remedium illi tollendo sufficiat nullum, nisi vis infinita (§. 124.); haec autem per multiplicata miracula se non queat exerere, quoniam id omnisapientiae contrariatur: quamdiu vis illius infinitae exercitium, quo per satisfactionem plenariam peccatorum reatus remouetur, non determinate, sine miraculorum multiplicatione, cognoscit homo, non habet rationem sufficientem, cur de benignitatis diuinae operationibus, quibus ad beatitudinem perducatur, confidat; quoniam benignitas Numi-

Numinis semper sapientiae conformiter administratur, propter iustitiam in Deo essentialem. Sibi a Deo huiusque benignitate polliceri bona, quia concupiscimus illa; modum vero, quo conferat ea bona, perfectionibus suis conuenienter, vel obscurum tantum sperare vel in clara cognitione repugnantias illius cum perfectionibus diuinis perspicere: id quidem est vanam atque temerariam animo fiduciam fingere, i.e. ex ea tantum ratione aliquid pro indubitato habere, quoniam id vehementer optamus.

§. DCXXVIII.

An
iudaei
Messiam
ad-
mittant,
qui
satisfactio-
nem
pro
peccatorum
reatu
plenariam
praestare
queat.

Messiam Christiana religio docet, qui sine miraculorum multiplicatione, peccatorum reatum tollere atque principium vniuersale bonum esse queat. *Quum igitur Messiam quoque admittat religio iudaica recentior*, et quidem venturum adhuc, quod ex superioribus patet: dispiciendum erit, *qualem illi nobis delineent, ut diiudicare queamus, utrum is ad plenariam satisfactionem pro reatu peccatorum praestandam sufficiat*; adeoque principium vniuersale bonum, quo mediante, Deus sine miraculorum multiplicatione rerum harmoniam reducat, omni-sapientiae conuenienter, praestare queat. Liberationem ab exilio, quo in praesentia premuntur atque sine rege et imperio viuunt, maximo anhelant opere atque illam, ceu optabilem, facillime firmissimeque sibi persuadent. Cui fini, ex eorum sententia, sub-

subordinavit Deus, tamquam medium, Messiae aduentum. Omitto hic specialia de bellis Christianorum atque Mohammedanorum, quae antecedere Messiae aduentum et vtrisque magnam cladem, poenae loco, adferre debent, vna cum aliis fictionibus: *de persona modo atque officiis Messiae*, quantum sufficit pro nostro instituto, *quaedam traditurus*. Duos scilicet Messias statuunt, alterum filium Iosephi, ex tribu Ephraimi; alterum filium Davidis ex tribu Iudae. *Messias, filius Iosephi, nomine Nebemias*, filius Chuschiel, *vel Ieroboami* animam, *נְבִימְיָא* dictam, quae ante peccatum idololatriae commissum ab Ieroboamo auolauerit, *habiturus est*, secundum eos, qui metempsychosin admittunt, *vel tamen ex Ieroboami posteris erit*. Qui metempsychosin statuunt, iamdum aliquoties Messiam Iosephi filium in hoc terrarum orbe degisse perhibent: sic enim adfirmant, eum fuisse Iosephum, Ionam prophetam, filium viduae Sareptanae 1 Reg. XVII. 13., itemque R. Isaacum Luriam, A. CIO IO XCIV. in terra Canaanaea natum, et cet.; in cuius Rab-
bini persona agere Messiam atque ex seruitute liberare potuisset populum Iudaicum, nisi peccata illorum obstitissent; ad eum quoque Luriam adplicant Es. LIII. 5., quod propter peccata Iudaeorum anno aetatis XXXVI. mori debuerit, ex Dei praedictione atque decreto, sed reuersurus suo tempore et regni Israelis instaurationem, in

persona Nehemiae, filii Chuschiel, seu Messiae venturi, inchoaturus. *Messias, filius Davidis, vel ipse Dauides est*, ex mente eorum, qui metempsychosin statuunt, *vel ex Davidis posteris. Illi Messiam hunc aliquoties iamdum in terrarum orbe formam hominis induisse, e. g. in Adamo, Enocho et Davide et cet., perhibent: hi non item. Et ex eorum Iudaeorum, qui גלגול נשמות seu transmigrationem animarum, et ex aliorum sententia, uterque Messias repraesentatur tamquam nudus homo. Prior Messias, rex electus et pro Messia agnitus primum ab Ephraimitis, Manassitis, Beniamitis et parte Gaditarum, vel, secundum alios, a decem tribubus ad flumen Sabation relegatis, liberare incipiet Iudaeos a calamitatibus, quae illis inferentur ab Armillo quodam Duce Christianorum principe, habitoque a Christianis pro Messia suo, visibili forma reuerso. Postquam reliqui etiam Iudaei, inter Christianos aliasque gentes dispersi, de Messiae aduentu audiuerint: ex iisdem aliqui se illi adsociabunt. Sed, rebus magnis gestis superatisque et in vincula coniectis multis Christianorum principibus, in praelio cadet Messias ille prior vitamque suam pro Israelitis tradet et morte sua expiabit populum, nec non refarciet damnum, quod per regni diuisionem familiae Davidis est illatum a Ieroboamo: casus quoque ille aduersus affliget Messiam filium Iosephi propter peccata Ieroboami. Perterriti, hac*
clade

clade accepta, Iudaei fugient multisque prementur malis, donec, non multo post, Messias posterior seu filius Davidis se manifestabit, ad quem Iudaei congregabuntur uniuersi, omnibusque gentibus vel a Deo interfectis vel sub iugum missis, Iudaeos omnes in libertatem vindicabit atque omnibus bonis huius vitae cumulabit. Vestigium hic reperitur nullum de persona Θεανθεώπω, quae sola praestandae pro peccatorum reatu plenariae satisfactioni sufficit: sed sistitur tantum reipublicae, imo vniuersalis monarchiae, iudaicae instaurator, cuius regnum ab aliquibus Iudaeorum doctoribus per plurima saecula, ab aliis per breue temporis spatium protenditur.

Quae de utroque Iudaeorum Messia strictim hic sunt allata, latius diducta variisque fictionibus aucta, ex ipsis Rabbinorum scriptis, in EISENMENGERI *iudaismo reuelato*, part. II. cap. XIII. sqq. videre licet.

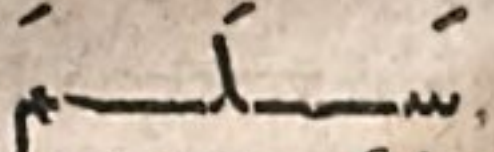
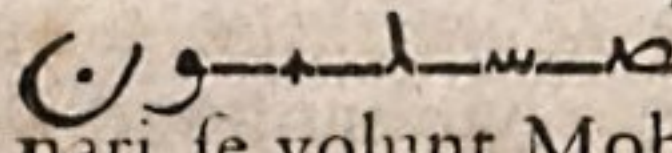
§. DCXXIX.

Nunc ad religionem Mohammedanam erit accedendum, quae *Islamismus* a Mohammedanis adpellatur. Mohammed *fundamentalia illius dogmata* adfert: fidem in Deum atque diem nouissimum, itemque re-
 Etorum seu bonorum operum studium Sur. II. vers. 61., ex Maraccii editione, ex Hinckelmanni vero vers. 59. Alias a doctoribus Mohammedanis distinguitur *Islamismus* in partem theoreticam, quae fides, et pract. cam, quae

Quaenam
religio
Mohammedana,
quae
dicitur
Islamismus.

quae *religio* ab ipsis vocatur. **FIDES** sex complectitur articulos; nimirum de 1) *Deo*, 2) *angelis*, 3) *libris diuinis*, 4) *prophetis*, 5) *die ultimo*, 6) *Dei decreto*: **RELIGIO** autem tradit quinque partes; scilicet de 1) *lotionibus sacris*, 2) *precibus*, 3) *eleemosynis*, 4) *ieiuniis*, 5) *peregrinatione Meccana*.

1. Quae dogmata religionis mohammedicae, et theoretica et practica, ad ductum compendii religionis mohammedicae, quod ex MSto editum arabice, latine versum, ADRIANVS RELANDVS Ultraiecti MDCCV., recensimus: ipsa vero dogmatum horum probatio ex Alcorano facile potuisset adiici, si per temporis angustias licuisset.

2. ISLAM descendit a verbo , *salam*, salutem pacemque impertiuit, salutauit, pacem fecit, eiusque quarta coniugatione, ubi notat salutem et pacem ingressus fuit, se dedit submisitque imperio, res suas Deo commisit: quapropter ISLAM esse debet religio, qua cuiquis in Dei voluntate ac reuelatione, secundum Mohammedis placita, acquiescit. Hinc , MOSLEMUNA, nominari se volunt Mohammedani, i. e. homines diuina atque a Mohammede tradita religione imbutos: germanice vocantur ideo *Muselmänner*. conf. Sur. II. vers. 129. 132. sqq.

I. FIDES DE DEO.

Eius
dogmata
theoretica

Fides in Deum est vera agnitio, quae animo fit, et confessio linguae, quod *Deus* excel-

seu
fides
1) de Deo.

excelsus sit *existens*, *verus*, *permanens*, *ipsa essentia*, *aeternus*, sine initio et sine permanens in aeternum; cui nulla est *figura*, aut *forma externa* aut *locus* aut *aequalis* aut *par* aut *similis* aut *motus* aut *mutatio* aut *translatio* aut *separatio* aut *diuisio* aut *fatigatio* aut *fractio*. Ille est remotus ab alio, qui ei adiungeretur, *unicus* *aeternus*, *uiuens*, *sciens*, *potens*, *volens*, *audiens*, *videns*, *loquens*, *faciens*, *creans*, *sustentans*, *artificiose produciens*, *uiuificans* et *morti dans*, *omnibus rebus tradens initium*, *omnes reuer-ti faciens*, seu in pristinam formam *reducens*, *iudicans*, *decernens*, *dirigens*, *imperans*, *prohibens*, *recte dirigens* et IN ERROREM DUCENS 1), *retribuens*, *remunerans*, *puniens*, *benignus*, *victor*. Et ipsi sunt ATTRIBUTA AETERNA in essentia eius in aeternum et aeternum, sine separatione aut mutatione, et illa NON SVNT IPSE DEVS, NEC TAMEN DIVERSA AB IPSO 2). Atque ita omne attributum est cum alio coniunctum, vti *vita* cum *scientia* aut *scientia* cum *potentia*. Sunt autem haec attributa: *vita*, *scientia*, *potentia*, *voluntas*, *AVDITVS*, *VISVS*, *SERMO* 3), *aeternitas*, tum respectu initii tum finis, *actio*, *creatio*, *sustentatio*, *productio*, *artificium*, *uiuificatio*, *occisio*, *prima rerum productio*, *eorum reductio*, *sapientia*, *decretum*, *directio in bonum*, *SEDUCTIO IN MALVM* 1), *retributio*, *remuneratio*, *punitio*, *gratia* et *victoria*. Et hisce attributis mobilibus et pretiosis praeditus

est Deus excelsus, quibus eum cognoscunt fideles: et quicumque haec attributa, aut aliquid ex iis negat, aut de iis vel eorum aliquo dubitat, profecto infidelis est. Serva nos, O Deus, ab infidelitate!

1. Quae de Deo, quatenus in errorem ducat atque in peccata influat, dictu sunt opportuna, infra de decreto Dei adferentur.
2. *Attributa non sunt ipse Deus*, ex mente Mohammedanorum; sed tamen non diuersa ab ipso. Quod quidem, vi contextus, non aliter intelligi poterit, ac attributa non esse ipsum Deum *formaliter*: licet non sint diuersa a Deo *reipsa* seu, vti loqui amant, *materialiter*.
3. *Auditum, visum, sermonem Deo*, tamquam attributa, *adsignari eo, qui Deum decet, sensu*, ex superioribus patet, vbi omne, quod a materia dependet, Deo indignum pronunciatur.

II. FIDES DE ANGELIS.

Porro vt aliquis dici possit ea, quae oportet, credere de angelis, requiritur persuasio animi et confessio linguae de eo, quod Deo excelso sint *serui*, qui appellantur *angeli*, *puri a peccatis*, Deo *propinqui*, qui obsequium praestant iussis eius, nec ei *umquam* sunt *immorigeri*. Sunt autem hi corpora *subtilia, sancta, creata ex luce, nec edunt nec bibunt, nec dormiunt, nec inter illos mares aut feminae sunt, nec iis appetitus carnalis est, nec pater aut mater. Differentibus quoque*

que formis sunt praediti, et negotia sibi propria obeunt. Quidam stant, quidam sunt corpore deorsum inclinato aut sedentes aut fronte demissa adorantes (προσκυνῶντες): alii Dei laudes et hymnos concinunt, seu eum laudant et extollunt, aut veniam peccatorum a Deo, pro hominibus, rogant. Nonnulli ex iis scribunt (opera hominum) et custodiunt homines et thronum Dei portant aut circumeunt et alia opera praestant, quae Deo placent. *Necessarium* vero est *in illos credere*, quamuis aliquis ignoret nomina et species eorum: et *amore illos complecti* est ex necessariis fidei conditionibus. Et *odisse illos, aut unum ex illis, infidelitas* est. Si quis autem dicat angelos quidem existere, sed sexuum discrimen in iis inueniri, aut dicat, angelos esse et sexuum discrimen in iis non inueniri, verumtamen se in illos non credere, nec eos amare, pro infideli est habendus. Serua nos, O Deus, ab infidelitate!

Angelos agnoscere Alcoranum et bonos ex Sur. III.

18. 19. et *malos* ex Sur. II. 34. 32. XXI. 82.

est manifestum: eosdem ante homines esse creatos ex igne Sur. XV. 27. docet. *Malorum*

angelorum lapsum ex eo deriuat, quod hominem honore prosequi noluerint Sur. II. 34.

Angelos bonos Deo seruire Sur. IV. 170. atque hominibus Sur. III. 124.: *malos vero ad peccata sollicitare homines* Sur. II. 269. perhibet.

Alas quoque angelis tribuit, binas, ternas,

quaternas Sur. XXXV. 1. Denique *genios* quoque *statuit*, qui *medii status* sint *inter bonos malosque* angelos: adeoque et ad fideles et ad infideles inclinare possunt Sur. LXXII., quae de geniis inscribitur, cui iungi potest Sur. XLVI. 18. *Cum hominibus multum versari dicuntur* Sur. VI. 128. sqq.

III. FIDES DE LIBRIS DIVINIS.

Fides in libros Dei haec est, quod animo persuasi simus et lingua confiteamur, *Deo esse libros illustres, quos caelitus demisit ad prophetas suos*: quae *demissio* sine creatione facta est (conf. §. 198.) *aeterna* sine productione. *In iis continentur Dei et iussa et prohibitiones et edicta, et promissiones et minae, et declaratio liciti et vetiti, et obedientiae et rebellionis, et iudicia retributionis, tum praemii tum poenae.* Omnes hi libri *sunt ipsum verbum Dei excelsi*, quod legitur linguis, conscribitur in codicibus, custoditur in hominum animis. Hoc autem (Dei verbum) distinctum est ab illis literis et vocibus: et tamen hae literae et voces appellantur verbum Dei per tropum, propterea quod indicant verum Dei verbum. Eadem ratione, qua nostrum verbum appellatur, quod verbum nostrum verum indicat, quemadmodum poeta dicit:

utique sermo (λόγος ἐνδιάθετος) in praecordiis;

sed lingua constituta est, vt praecordiorum index.

Verum Deus haec optime nouit. Hi *libri* sunt *numero* CENTVM et QVATVOR: e quibus DECEM Deus excelsus *demisit ad Adamum*; QVINQVAGINTA *ad Sethum*; TRIGINTA *ad Idrisum* seu *Enochum*; DECEM *ad Abrahamum*; VNVM *ad Mosen*, scilicet תורה, seu pentateuchum; VNVM *ad Isum* (*Iesum*), quod est Euangelium; VNVM *ad Dauidem* et hic est Psalmorum liber; et VNVM *ad Mohammedem*, qui est Alfurcan (Alcoranus). Qui haec volumina abnegat, vel de iis, aut parte eorum, siue capite siue versiculo siue verbo ex iis, dubitat, certe infidelis est. Serua nos, O Deus, ab infidelitate!

Quamquam pentateuchum, Psalmos et euangelium pro libris a Deo inspiratis habeant: non tamen hinc petitas argumentationes admittunt, quia *codices, quos habemus, pro corruptis*, et a Iudaeis et a Christianis, *habent*. Quo referunt, e. g. Psalm II. 7. *ego genui te*, vbi legendum contendunt, *ego educaui te*, quae voces apud Arabes nonnisi per Tesdid (siue dagefch Ebraeorum) distinctae sunt, item *propheta meus* pro *filius meus*, nec non Io. XVI. 7. παράκλητος, aduocatus, male legi pro περίκλυτος, inclytus seu Mohammed.

IV. FIDES DE LEGATIS DEI.

Fides in legatos Dei poscit, vt corde agnoscamus et lingua fateamur, *Deo excel-*

fo esse prophetas, legatos ex hominibus ad homines missos, veraces, quibus omnino credendum est, qui quaedam iubent aut vetant, et nuncia Dei ad homines perferunt, et manifestant iis constitutiones et canones et occulta iis reuelant, vti naturam Dei et attributa et opera eius et resurrectionem seu resurrectionem et POENAM SEPULCRI 1) et interrogationem et examen et LIBRAM 2) et PONTEM siue viam 3) die ultimo calcandam) et PISCINAM 4) et INTERCESSIONEM 5) et paradisum cum deliciis suis, vt et infernum cum poenis suis. Sunt autem prophetae immunes ab erroribus et peccatis magnis, et omnes eidem religioni addicti, quae est islamismus, (siue religio Mohammedica), quamuis diuersi fuerint in suis institutis. Sunt quoque electi ex creaturis, honorati alloquio Dei et descensu Angelorum ad ipsos, suffulti miraculis manifestis, quae communi rerum ordini contraria sunt, quemadmodum quod nonnulli mortuos in vitam reduxerint, locuti sint cum bestiis et arboribus aliisque rebus inanimatis et ab iis salutati sint, atque ita porro: ad quem gradum alii homines pertingere nequeunt. Instituit quoque Deus ordinem inter eos, quo vnus alio excellentior est. Sic qui inter illos legatorum munere functi sunt, praestant iis, qui non fuere legati: et qui nouum religionis modum instituerunt, iis qui id non praestiterunt. Primus omnium Adamus fuit: vltimus et excellentissimus

Mc-

Mohammed, cui, vt et reliquis, Deus benedicat. Praestantissimus creaturarum et ordini prophetarum proximus fuit *Abubeker*, dein *Omar*, tum *Othman*, denique *Ali*. (ex Turcarum sententia). Post hos ordine dignitatis sequuntur sex honoratissimi (*Mohammedis* socii), *Talcha*, *Alzobeir*, *Saad*, *Seid*, *Abdorrachman* et *Abu Obeida*: et post eos reliqui socii eius, et post hos aetas illorum hominum, ad quos missus est *Mohammed*, cui Deus benedicat! Gratia Dei fit super omnes illos! Deinde sequuntur sapientes, qui bona opera faciunt. Numerus prophetarum, iuxta traditionem quamdam, excurrit ad ducenta et *XXIV. millia*: at, iuxta aliam traditionem, centum millia et *XXIV. millia*. Inter illos tredecim et trecenti legatorum munere functi sunt: et qui nouas constitutiones attulerunt sex sunt, *Adamus*, *Noachus*, *Abrahamus*, *Moses*, *Iesus* et *Mohammed*. Benedicat Deus et propitius sit omnibus illis! Hunc numerum vt aliquis sciat, non requiritur, vti conditio fidei: sed necessarium est, vt quis illos amore prosequatur; qui enim eos aut vnum ex iis odio habet, infidelibus accensendus est. Quicumque porro negat veracitatem vnius ex prophetis aut de illa dubitat, aut de vlla re, quam nunciavit, ille iam infidelis est. Serua nos, O Deus, ab infidelitate.

1. Poena sepulchri eadem est, quae Iudaeorum
 חבוט הקבר: Duo scilicet angeli *Monkir* et
Nakir

Nakir hominem, in sepulchro iacentem et noua vita donatum, erigent atque de fide sua et pietate examinabunt reosque virgis ferreis percutient conf. Sur. VIII. 53. XLVII. 27.: quamquam Alcoranus de morientibus, non de eo, quod in sepulchro accidit, loqui videatur conf. Sur. VI. 94.

2. In *libra* catalogi bonorum malorumque operum, ab angelis conscripti (conf. num. II. in fine de angelis), ponderabuntur vid. not. miscell. Pocockii ad portam Mosis p. 283.

3. *Pontem* fingunt, supra gehennam extensum, quem et pii et impii transire debeant: ita tamen, ut impii in ignem gehennae sint praecipitandi. Pontem hunc, ab Algazelo ex ore Mohammedis descriptum, sistit Maraccius Prodrum. part. III. p. 91.: corpus scilicet est extensum super medium gehennae, acutius gladio et subtilius capillo.

4. *Piscina* fingitur a Mohammedanis, ex qua bibent fideles post traiectum illum pontem.

5. *De intercessione*, scil. Mohammedis, habet sequentia ex Abdalla Bocharensi T. XXX. com. Alcor. apud ABRAH. EICHELLENSEM hist. arab. p. 244. *Vtique, inquit ille, conuenient omnes homines die iudicii ad primum hominem Adam, dicentes: intercede pro nobis, deprecemur pater noster. Qui sua commemorans peccata respondebit: ego sane non sum dignus nec tantus, quare adite iustum Noachum. Adibuntque Noachum, qui sua commemorans peccata eos remittit ad Abrahamum Dei dilectum*

Etum. Abraham autem sua peccata commemorans Moſen collocutorem Dei adire illos iubebit. Moſes vero ſua iterum commemorans peccata eos Chriſtum, Spiritum Dei et eius verbum, adire adhortatur. Chriſtus demum Mahomedem, Dei amiciffimum, adeundum praecipiet. Tunc venient ad me, inquit Mahomedes, et enixe rogabunt, vt pro illis intercederem, ſtatim ingrediar ad Dominum meum et pronus adorabo, qui ad me: ſurge Mahomede, extolle caput, dic, exaudieris; pete, habebis. Et ego ad illum: gens mea, gens mea. Tunc dicit mihi: vade et educ ex illis omnes eos, in quorum corde tantum comperies fidei, quantum granum pendet hordei. Quibus educiſ reuertar iterumque Dominum adorans deprecabor pro gente mea, qui ad me: ſurge Mahomede, caput extolle, dic, exaudieris; pete, habebis. Et ego ad illum: gens mea, gens mea. Et ille rurfus ad me: vade et educ ex illis omnes eos, in quorum corde tantum comperies fidei, quantum pendet granum ſynapis. Quibus a me praestitis, reuerſus deprecabor pro reliquis. Et ille ad me: vade et educ ex illis omnes eos, in quorum comperies minus, minus, minus, quam granum ſynapis, ex igne, ex igne, ex igne. Tunc egrediens immenſa perfuſus laetitia omnes educam et ad paradifum perducam.

V. FIDES DE DIE NOVISSIMO.

Fides in diem vltimum poſita eſt in eo, quod animo credamus et ore confiteamur,
reue-

reuera fore DIEM VLTIMUM, qui dies erit RESURRECTIONIS 1) et Deum excelsum destructurum esse hunc mundum et perditurum et morti daturum esse quicquid in eo inuenitur creaturarum, exceptis tamen rebus quibusdam, quas volet esse superstites, THRONO (gloriae) scilicet et SOLIO et SPIRITU et TABULA et CALAMO 5) et paradiso et inferno cum iis, quae illis continentur. Tunc reducet Deus illos et resuscitabit, viuificabit et congregabit eos, et rationes eorum exiget, et examinabit eos et DABIT IIS LIBROS EORVM, (in quibus bona et mala opera scripta sunt), quibusdam ex iis ad dextram, quibusdam ad sinistram post tergum suum collocatis. Dinde iudicabit inter illos in aequitate et PONDERABIT OPERA EORVM tam bona quam mala, et *retribuet omni animae iuxta id, quod fecit* 2). Quidam ex hominibus intrabunt PARADISVM 3), bonitate et misericordia eius: quidam INFERNVM 4). At ex fidelibus (Mohammedanis), nemo in igne infernali aeternum manebit, sed intrabunt illi paradysum, postquam poenas dederunt iuxta proportionem peccatorum suorum, quia *fideles in paradiso perpetuo manebunt et infideles in igne infernali*. Requiritur ad fidem huius resurrectionis timor: sic vt pro infideli habendus sit, qui de illa securus est; vti et ille, qui resurrectionem negat aut de ea dubitat, vel qui dicit, non timeo resurrectionem, nec desidero paradysum

disum, nec metuo infernum. Serua nos,
O Deus, ab infidelitate!

1. *In die nouissimo tuba si prima vice clanger, huius sono corruent exanimis, qui sunt in caelis et qui sunt in terra, praeter eos, quos uolet Deus: ad sonum uero secundae tubae resurgent* Sur. XXXIX. 68. sqq. *Resurrectionis certitudinem adserit quam plurimis locis Alcoranus, v. g. Sur. II. 85. III. 9. 54. VI. 12. XXVI. 81. Nouissima haec plures praecedent mutationes extraordinariae, tamquam signa, conf. Sur. LXXXI. et LXXXII. Ad bruta quoque extenditur quaedam resurrectio Sur. VI. 37. conf. S. II. 260. XII. 23.*

2. *De libra, qua opera hominum omnia trutinabuntur, supra dictum fuit. p. 1191. nr. 2.*

3. *Paradisum a Mohammede sub symbolis sensualium deliciarum describi, imo eundem in hisce tradendis fere totum esse, negari non potest: fingit enim hic uxores formosissimas, lectos, auro et argento gemmisque distinctos, vestes pretiosas, cibum potumque sapidissimum, arbores, fontes, fluuios aspectu iucundissimos, e. g. Sur. II. 25. III. 136. X. 10. XIII. 38. XVIII. 32. XXII. 14. XXXII. 23. XXXVII. 42. XXXVIII. 52. LII. 17. LVI. 14. 17. LXXVI. 12. LXXVII. 41. LXXVIII. 30. LXXXIII. 22. et cet. Sed quoniam sapientiores Mohammedanorum doctores haec parabolice interpretantur, atque sub harum rerum imaginibus beatitudinem repraesentari externam propugnant; ipseque Mohammed*
apud

apud *POCOCKIUM* miscell. ad portam Mo-
 sis p. 304. *infimo inter paradisi incolas gradu*
esse, qui hortos suos, uxores, bona, servos,
lecticas, spatio mille annorum prospiciet, at
maximo inter ipsos honore esse apud Deum, qui
faciem eius mane et vesperi contemplabitur,
perhibet: nos hoc de paradiso dogma in me-
liorem partem accipiemus et parabolicum sen-
sum admittimus, ne iniuriam Mohammeda-
nis fecisse videamur. Testimonia quoque de
statu beatitudinis atque paradisi, quatenus vo-
luptates carnales excludit, reperiuntur apud
HYDE in notis ad Bobouii liturgiam Tur-
carum p. 21., qui, sensuales istae, inquit, pa-
radisi voluptates a sapientioribus Mohammeda-
nis censentur allegoricae, ut melius ab intelle-
ctu humano concipiantur, eodem modo, quo
in bibliis sacris multa dicuntur αὐτῶν πονη-
ρῶς. Nam cum ad legatum Maroccanum scri-
bens commemorarem hortum, ad instar para-
disi, amoenum: ille me quasi reprehendens re-
scripsit, paradisum esse talem locum, cui in hoc
mundo nihil adsimiletur, talem, quem nec ocu-
lus vidit, nec auris audiuit, nec in animum
hominis intrauit. Consentit HERBELO-
TIVS in biblioth. orientali, qui postquam
docuisset, Mohammedanos summum bonum in
communionem Dei et gaudium caeleste in fruitione
luminis faciei diuinae, quae, ubicunque est,
paradisum faciat, collocare, non igitur, inquit,
verum est - Muslimannos non aliam beatitu-
dinem in caelo agnoscere, nisi usum volupta-
tum, quae sensus adficiunt. Vid. Relandum
 de

de religione Mohammedica Lib. II. §. XVIII.
p. 146. sqq.

4. *Damnatio* locusque et status damnationis, scil. infernus, *admittitur a Mohammede* Sur. XII. 37. XX. 70. XLVI. 20. *aeternam quoque statuit* Sur. II. 164. III. 86. 87. 90. XCVIII. 5. et cet. itemque *gradus poenae* Sur. XLVI. 19. *Sub variis quoque imaginibus rerum, quae iniucunde adficiunt sensus, repraesentatur damnatio externa*. Sic *cibus damnatorum* esse dicitur arbor Zachum, quae sicut amurca nigerima ebulliet in ventribus, ad instar ebullitionis aquae feruentissimae Sur. XLIV. 42. sqq. LVI. 45. item Dharieh, arbor spinosa et virulenta, Sur. LXXXVIII. 6. fanies Sur. XXXVIII. 58. LXIX. 36. LXXVIII. 23; *potus* vero aqua feruens Sur. VI. 70. X. 5 XXXVII. 68. XLVII. 16. LVI. 56. LXXVIII. 23. sq. LXXXVIII. 5. foetida Sur. XIV. 17. sicut aes liquidum S. XLIX. 30. ex amurca nigerrima XLIV. 43. *vestes* esse ignem Sur. XX. 19., adeoque eosdem circumdare *ignem* atque *ustulare* Sur. IV. 54., ubi quoque Mohammedes, *quoties*, inquit, *bene cocta fuerit cutis eorum, permutabimus eis pelles, ut gustent tormentum.*

Damnatorum receptaculo seu *gehennae septem* tribuuntur *portae* Sur. XV. 43., *angeli praeficiuntur igni infernali* Sur. LXXIV. 26. sqq., *tamquam executores poenarum*, a Deo destinatarum Sur. LXVI. 6, *cum clavis repraesentantur ferreis* Sur. XXII. 21.

5. Ad eorum, quae, in hoc articulo de nouissimis, dicta sunt de *throno gloriae* et *solio* et *spiritu* et *tabula* et *calamo*, declarationem, habere sequentia, ex Relandi libro cit. p. 40. sq. deprompta. Sic autem, scribunt, inquit, *Mohammedani*, PRIMAM omnium rerum, quae creatae sunt, (ante caeli terraeque creationem), fuisse tabulam custoditam, dein calamum, aquas, thronum Dei et solium. Ita Kessaeus in *MSta historia sacra* p. m. 3 : Abbas dicit, primum, quod Deus creauit est tabula custodita, qua continetur omne, quod Deus ei inscripsit tum circa res praeteritas tum futuras: nullus nouit, quid ei inscriptum sit, excepto Deo. Ibidem dicitur, illa tabula ex immensae magnitudinis margarita constat et calamus similiter ex gemmis, ex cuius fissura lux procedat, uti ex nostris calamis atramentum. Sed haec emblemata, pergit Relandus, nil aliud, quam aeternum Dei decretum de rebus omnibus indicant: quod more suo orientales ita exprimunt. Kessaeus porro de throno atque solio tradit sequentia: DEINDE, (post creationem tabulae custoditae), creauit Deus thronum ex gemmis nobilissimis, quarum magnitudo et fulgor describi nequit et collocauit illum super solium, supra undas aquarum. POSTEA aquas produxit, TANDEMQUE spiritum seu ventum. Sic enim Kessaeus, deinde, (post aquarum productionem, quae tamen sine spuma, fluctu aut motu inertes iacuerunt), creauit Deus O. M. spiritum seu ventum et addidit ei alas, quarum numerum nullus nouit, excepto

excepto Deo, iussitque spiritum, ut portaret, (eoque agigaret), illas aquas, quod praestitit. Tunc volauit thronus super aquas et aquae super spiritum. Eodem fere modo Raschi commentatur ad Gen. I. 1. thronus gloriae stabat in aere et ferebatur super faciem aquarum per spiritum oris Dei: aliique consentiunt doctores Talmudici. Quapropter haec ex Iudaeorum placitis desumpta esse patet.

VI. FIDES DE DECRETO DEI.

Fides in decretum Dei est, quod et mente credamus et lingua confiteamur, *Deum excelsum decreuisse res et modos earum, ita, ut nihil contingat in mundo, siue quod attinet ad rerum status siue operationes, siue bonum siue malum, siue obsequium siue inobedientiam, siue fidem siue infidelitatem, siue valetudinem prosperam siue aduersam, siue diuitias siue paupertatem, siue vitam siue mortem, quod non sit contentum in decreto Dei et ordinatione, voluntate et iudicio eius. At bonum et obedientiam et fidem Deus ita decreuit, ut illa ordinet et velit subsintque decreto, salutari directioni, beneplacito et imperio eius: malum e contrario et inobedientiam et infidelitatem decreuit quidem Deus, ordinat et vult et decernit, sed tamen sine salutari sua directione aut beneplacito vel imperio suo, sed in seductione et indignatione sua et prohibitione. Quicumque autem dixerit Deum non delectari bono et fide, aut Deum non indignari malum et*

infidelitatem; aut bonum et malum esse a Deo, ita ut utrumque Deus decreuerit, et velit cum complacentia in iis, profecto infidelis est: bonum enim vult, ita ut ei placeat; malum vero vult, ita ut id indigne-
tur. Dirige nos, bone Deus, in viam rectam!

*Non est negandum, quod Mohammed in quamplurimis Alcorani locis duriora in articulo de prouidentia diuina dicta proferat, quae in naturali sensu fere significare videntur influxum Dei; quo determinet homines ad errores et malas actiones, ut Sur. IV. 137. 142. 154. V. 48. VI. 24. 38. 45. 107. 111. 112. 125. 133. 137. 148. VII. 101. 102. 155. 179. IX. 129. X. 73. 95. 98. XI. 35. XIII. 29. 36. XIV. 5. XVI. 35. 93. XVIII. 58. sq. XXX. 29. XXXII. 14. XXXVI. 9. 10. XXXIX. 23. XLII. 7. 14. XLV. 23. LXIII. 3.: dolus illi tribuitur erga homines Sur. III. 53. IV. 141. VII. 100. VIII. 29. X. 22. XII. 44. LXXXVI. 16. et in errorem inducere perhibetur, quem vult Sur. XIII. 36. XIV. 5. XVI. 36. 37. 93. XVIII. 16. XXXV. 8. XXXIX. 23. 36. XL. 34. 75 XLII. 43. 45. Praeterea Hasciamenses, qui sectam inter Mohammedanos constituunt, ideo, quod negant, Deum creare aut efficere infidelitatem, pro haereticis habentur a reliquis Mohammedanis: Algazel quoque apud Maraccium in refut. p. 552., non euenit in regno, inquit, terrestri et caelesti parum aut multum, exiguum aut magnum, bonum aut malum, utile aut noxi-
um,*

um, fides aut infidelitas, scientia aut inscitia, salus aut perditio, augmentum aut defectus, obedientia aut inobedientia, nisi per determinationem Dei et decretum, sententiam seu iudicium et voluntatem eius. Sed nos consulto haec omnia in meliorem partem, etsi probabili-ter multi Mohammedanorum aliter sentiant, interpretanda censemus: quoniam, hoc etiam posito, religionem mohammedicam multo esse inferiorem christiana, atque adeo hanc praeferendam ab homine, qui rationalem religionis electionem vult inire, probare possumus. Quare fatum Turcicum, quod vulgo statuitur atque praedeterminationem seu coactionem Dei in actionibus quoque hominum, infert, Mohammedanis non tribuo: quoniam Dei sanctitatem vbique collaudant. Locutiones illas eo intelligo sensu, quo Numinis providentiam circa mala, quam theologia declarat naturalis, denotat: qua Deus permittit peccata, si nullum medium, sapientiae diuinae conforme, ad illa impedienda exstat. Ut adeo locutiones, quibus ad errores, peccata et cet. Deus perducere dicitur homines, idem denotent, quod permittere errores, peccata et cet. in eo, qui emendari est nescius. Quo sensu quoque in scriptura sacra Deus indurare dicitur homines Ex. X. 1. Deut. II. 3. Rom. IX. 18. coll. Psalm. LXXXI. 31. Ier. IV. 10.

RELIGIO SEV DOGMATA
PRACTICA.I.) DE LVSTRATIONIBVS
speciatim*α) de lotionē gasl dicta.*

Sciendum est *septem aquae species idoneas esse ad rite peragendam lustrationem*: aquam scilicet caelestem siue pluuialem, aquam *marinam, flumineam, putealem, fontanam, nivalem et grandineam*. *Fundamenta autem lustrationis, gasl dictae, tria sunt*: A) intentio; B) abolitio sordium, si inueniantur; Γ) ut aqua contingat omnes corporis pilos et cutem totam exteriorem. *Requisita vero Sunnae 1.) quinque sunt*: α) formula $\text{بسم الله الرحمن الرحيم}$ seu in nomine Dei, primo pronuncianda; β) lotio volarum manus, antequam hydriae immittantur; γ) lustratio ante preces certis ritibus fieri solita, *wodu dicta*; δ) frictio cutis per manum et ε) continuatio eius. *Propter SEX RES 2) autem necessaria est haec totius corporis lotio, quarum tres viris et feminis communes sunt*, α) mundities a CIRCVMCISIONE 3.), β) fluxus feminis, γ) mors: *tres feminis propriae*; α) fluxus menstruorum, β) fluxus sanguinis in puerpera post partum, γ) partus ipse.

1) *SVNNA* est quasi lex oralis, quae dicta et facta Mohammedis, in Alcorano non memorata, complectitur, per traditionem primum propagata, dein scripto tradita. *Alcorano et*

Sunna

Sunna nititur omne ius sacrum et ciuile Mohammedanorum. Haec Relandus l. c.

2. *Propter sex res allegatas praecipue lotio ista requiritur: alias enim plura, ex Sunnae instituto, requirunt hanc lotionem, quae triginta et nouem sunt ap. Relandum l. c. p. 54. sq. lit. (k).*

3. *Et mares et feminae apud Mohammedanos circumciduntur: FEMINARVM CIRCVMCISIO peragitur a femina per incisionem nymphae puellaris; MASCVLORVM a mare per amputationem praeputii. Annus aetatis certus non est destinatus huic negotio: plerumque anno aetatis XIII-XVI.; aliquando VI. VII. circumciduntur. Non tamen habet hic actus sacramenti rationem, seu non habetur a Mohammedanis pro medio, quo gratiae diuinae superioris reddantur participes, vnde nec in Alcorano eius fit mentio; ex ritibus Ismaelitarum, veterum Arabiae incolarum, eundem retinuerunt. De hisce enim testatur Origenes in Philocalia c. XXIII. p. 77., quod Ismaelitae, qui Arabiam incolunt, omnes circumcidantur decimo tertio aetatis anno. Conf. Relandus l. c. p. 57. lit. I.*

β) *De lustratione, dicta Wodou.*

Fundamenta, i. e. INSTITVTA DIVINA
 1), *lustrationis modu sex sunt: A) intentio; B) lotio totius faciei; r) lotio brachiorum cum cubitis; Δ) frictio quarundam partium capitis; E) ablutio pedum cum talis;*

VVV 4

Z) or-

2) ordinis praescripti observatio. Et *instituta Sunnae* circa lustrationem Wodou *decem* sunt: α) formula $\alpha-\lambda-\text{I}$ $\mu-\omega-\text{I}$ seu in nomine Dei, praemittenda; β) lotio volarum manus, antequam hydriae immitantur; γ) oris collutio; δ) attractio aquae per nares; ε) frictio totius capitis et aurium; ζ) discriminatio barbae spissae; η) discretio digitorum pedis; θ) quod dextrae lotio praecedere sinistram debeat, (non manus tantum, sed pedis quoque); ι) terna repetitio; κ) continuatio horum actuum non interrupta. Quae vero necessariam reddunt hanc lustrationem, quinque sunt: 1) quum aliquid per alterutram naturae viam excreta est, excepto semine; 2) somnus profundus; 3) defectus intellectus, siue ex ebrietate siue ex insania siue ex morbo; 4) quum vir mulierem pollutam tangit, non interiecto velo; 5) quum quis manu pudenda tetigit. Ceterum mundatio pudendorum, postquam naturae satis factum est, necessaria est, et praestat, ut fiat manu sinistra vel LAPILLO 2) et dein admoueat AQA 3): et tunc demum perfecta censeferi debet, quum omnis odor et color foedus ablatum est.

1. *Instituta haec esse diuina*, ex Sur. V. 7., ubi haec praecipiuntur, deducunt.

2. *Solebant veteres graeci et Romani lapillis se abstergere*: vide quae in hanc rem collegit S. Florens Christianus ad Vespas Aristophanis p. 473. Relandus l. c. p. 64. lit. (o).

3. *Post*

3. *Post mundationem pudendorum, per lapillos aut glebas factam, admouetur aqua. Ditiore* scilicet semper aquae copiam prope latrinam praesto habent: *pauperes* lagenam aqua repletam iecum latrinae inferunt, vt hunc ritum peragant: ex qua ratione *latrina* arabice et persice vocatur *domus aquae* atque hinc apud Romanos latrina nomen accepisse videtur, quasi lauatrina, ex sententia Relandi l.c.lit.(p.).

(γ.) *De purgatione arenaria.*

Instituta diuina circa purgationem, quae ARENA 1) *fit*, QVATVOR 2) *sunt*: A) *intentio*; B) *frictio faciei*; Γ) *et manuum usque ad cubitos*; Δ) *et huius ordinis obseruatio*. *Instituta vero Sunnae tria sunt*: α) *formula in nomine Domini*; β) *quod dextra sinistram praecedat*; γ) *non interrupta horum actuum continuatio*.

1. *Arena numquam adhibetur, nisi in defectu aquae. Per arenam intelligitur omnis terrae species, vti puluis, arena, flos, crocus, collyrium, auripigmentum aut lapillus, etiamsi nihil pulueris adhaereat: quae sunt verba Ibrahim Ibn Mohammed in system. theologiae MSto p. 9. apud Relandum l. c. p. 66. lit. (q)*

2. *Codex MStus maior bibliothecae Amstelodamensis octo numerat instituta, necessario in purgatione arenaria obseruanda*; 1) *iter, i. e. debet aliquis in itinere versari*; 2) *defectus aquae, postquam studiose quaesita est*; 3) *adesse debet tempus statum precum*; 4) *arena munda*;

V V V 5

5) in-

5) intentio animi; 6) debet ea admoueri faciei et haec ea fricari; 7) dein manus cum cubitis; 8) continuatio non interrupta horum actuum.

Quamquam vero *de lustrationibus* tam accurate praecipiant Mohammedani: non illas tamen *ad abstergendas peccatorum sordes facere contendunt*: sed a Deo hanc animae puritatem expectant. Hinc illae preces, *O Deus munda me et munda animam meam*: allegat quoque Relandus l. c. Lib. II. §. XII. p. 131. frequentia ex MSto, *purificatio vestium est quasi purificatio corticis externi, purificatio corporis est quasi corticis interioris, at purificatio cordis, siue animae, est quasi intimi nuclei: et haec quidem animi purificatio a sordibus morum prauorum est omnium praecipua. Lustrationes igitur illas pro ceremoniis habere videntur, quae admoneant de animo puro, quo preces fundere atque Deum alloqui deceat.*

RELIGIO SEV DOGMATA PRACTICA.

II. DE PRECIBVS.

Fundamenta siue *instituta diuina*, quibus nititur RITVS PRECANDI 1), *tredecim* sint: A) *intentio*; B) μεγαλυνισμός; et Γ) formula eius, *Deus magnus est*; Δ) *surrectio*; E) *lectio capitis primi Alcorani*: Z) *incuruatio corporis*; H) ERECTIO 2); Θ) προσκύνησις siue *prona adoratio*; SESSIO PRIOR 3); K) SES-

SIO POSTERIOR 4); A) CONFESSIO POSTERIOR 4); M) et FORMVLA EIVS 5); N) actuum horum ordo ita obseruandus. *Instituta autem Sunnae sunt quatuor: α) PROMVLGATIO TEMPORIS PRECVM PRIOR 6),* اذ dicta 7); β) PROMVLGATIO POSTERIOR 8), فاصلا dicta; γ) CONFESSIO PRIOR 9); δ) CERTA FORMVLA PRECVM 10), ita dicta. *Ea quae requiruntur ante preces quinque sunt: α) puritas membrorum a pollutione alui, et cet. aliisque fordibus; β) velatio corporis amictu puro; γ) consistentia in loco puro; δ) notitia temporis statim; ε) conuersio faciei ad Kiblam, siue templum Meccanum. Preces autem necessariae quotidie QVINQVE 11) sunt: α) meridiana, quae poscunt quatuor incuruationes corporis; β) pomeridiana, quae totidem requirunt; γ) vespertina, quae tres postulant; δ) nocturna, quae quatuor; ε) matutina, quae duas (atque ita vniuersim septemdecim).*

1. *Precandi ritus* fusc a Mohammedanorum doctoribus describuntur et ex his *ab Hottingero* Tom. VII. histor. eccles. a pag. 470. ad 529, atque ab *A. Bobouio* in liturgia Turcica, ab *Hyde* edita post itinerarium R. Peritzol p. 1. sqq., *traduntur amplissime*, vt quiuis ibidem inueniat, *quod curiositati ipsius faciat satis.*

2. Postquam precans corpus incuruauit, illud erigit iterum, hac formula vsus in erectione: *Deus exaudit eum, qui illum laudat.*

3. *Ses-*

3. *Sessio iubetur interponi precibus, ut eo melius de mysteriis sui cultus meditari queat precans.*

4. *Inter duas sessiones aliqui interponunt προσκύνησιν, quae fit fronte terrae admota.*

5. *Confessio posterior hisce concipitur verbis: testor Mohammedem esse Dei legatum.*

6. *Promulgationis prioris, انا لله dictae, banc tradit formulam Abu Mohammed Abdalla Ibn Abi Seid in MSto systemate theologiae, apud Relandum l. c. Lib. I. p. 70. sqq. lit. (z). Deus est excelsus, Deus est excelsus: testor non esse Deum praeter Deum, bis: testor Mohammedem esse legatum Dei. Deinde clara voce adhuc semel haec confessio exclamatur, testor non esse Deum praeter Deum, bis: testor Mohammedem esse legatum Dei, bis: ad preces; bis: ad successum prosperum, bis. Quod si quoque sit conuocatio matutina, additur, preces praestant somno, bis.*

7. *Promulgatio posterior ab eodem auctore adfertur sequens: Deus excelsus est, bis: testor non esse Deum praeter Deum; testor Mohammedem esse legatum Dei; ad preces; ad successum prosperum; preces iam peragentur; Deus excelsus est, bis. Ibrahim Ibn Mohammed, Halebiensis, scribit fol. 9. col. 2. systematis sui MSti: quum praeco ad voces illas, preces iam peragentur seu iam instat tempus precum, peruenerit, tunc coetum, in templo congregatum, surgere et festinare ad preces peragen-*

gendas, apud Relandum l. c. Libr. I. p. 72. sq. lit. (a).

8. *Confessio prior* constat his verbis: *testor non esse Deum, praeter Deum*, apud Relandum l. c. lit. (b).

9. *Certam precum formulam* vide apud Hottin-gerum histor. eccles. Tom. VII. p. 504.

10. *Ceremonias precum*, adhuc recensitas, Mohammedani *in eam partem accipiunt, ut bonum in precibus propositum*, deuotionem atque ardorem animi, *promouere debeant*.

RELIGIO SEV DOGMATA PRACTICA.

DE

III.) ELEEMOSYNIS.

ELEEMOSYNAE 1) autem dari debent *ex quinque rerum generibus*: A) pecoribus; B) pecunia; Γ) frugibus fatis; Δ) plantis; et E) mercibus, quae venduntur. Tres autem sunt *species pecorum*, e quibus necessarium est eleemosynas dare: *cameli, boues et oues*. Quod *ut legitime fiat*, sex requiruntur: α) ut ille, qui eleemosynas ex iis daturus est, addictus sit religioni mohammedicae; β) liber; et γ) PERFECTE eius rei DOMINVS; 2); dein δ) DEBET illa res EXCREVISSE AD CERTAM QUANTITATEM 3) ε) et per ANNUM 4) circiter in ipsius potestate fuisse; denique ζ) debent animalia illa ab ipso aut PASTA aut PASTVM

STVM esse MISSA 5). *Ex pecunia dantur eleemosynae duplici materie, auro et argento. Et ad has rite erogandas, quinque conditiones priores ex iis, quas mox recensuimus, requiruntur: α) ut aliquis Moslimannus sit, β) liber, et cet. Ex satis autem ut dentur eleemosynae, requiruntur tria: α) ut sit aliquid satum, quod feri solet ab hominibus (non sponte natum); β) in horreis reconditum; et γ) ad iustam quantitatem excreuerit. Ex plantis dantur eleemosynae, in duabus speciebus: palmis et vitibus. Et ut rite id fiat, quatuor priores ex sex ante memoratis conditionibus requiruntur. Ex mercibus vero dantur eleemosynae iuxta easdem conditiones, quas in eleemosyna pecuniaria requiri diximus. Ceterum fundamentum siue institutum diuinum circa eleemosynam, tum illam, quae respectu opum ipsarum, tum, quae respectu capitem, FINITO IEIUNIO MENSIS RAMADAN 6) erogatur, duplex est: α) intentio, qua quis animo suo constituit eleemosynam hanc vel illam erogare, uti rem debitam; et β) ipsa erogatio.*

1. *Mohammedanorum doctores commendant quam diligentissime eleemosynas iisdemque magnum tribuunt meritum. In libro persico, qui iussu Regis Persarum Abbas est collectus atque pandectas iuris sacri et ciuilis comprehendit, duo adferuntur dicta Mohammedis in hanc sententiam: alterum, eleemosynae opum vestrarum sunt acceptio precum vestrarum, i. e., uti Persa id, explicat ibidem,*

date

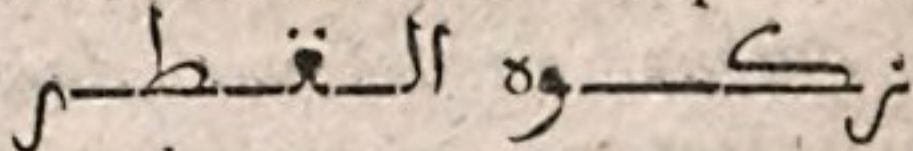
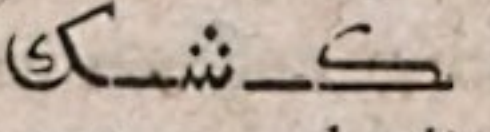
date eleemosynas, vt preces vestrae Deo gratiae sint; alterum, *qui prohibet eleemosynas, in ignem*, scil. inferni, *conicietur*. Idem liber in traditionibus hoc extare scribit: *Deum O. M. immissurum esse die nouissimo anguem illi homini, qui ex opibus suis eleemosynam non dedit, anguemque istum morsurum eius manum, quod pati debebit: et camelos et taurorum et boues, e quibus eleemosyna data non est, possessores suos tota vi pedum suorum contrituros; quae autem animalia ex iis sunt armata cornibus, his quoque illos ferient, usque ad illud tempus, quo exacta erit ratio a creaturis reddenda*. Apud Relandum l. c. p. 76. seq. lit. (f).

2. Qui eleemosynas erogat, dominus esse debet eius, quod donat, seu *eleemosyna esse debet libera ab aere alieno*: qui enim alicui donat, quod debet, non dat de suo nec vere dat; quoniam id, quod ad alios pertinet, a nullo dari potest. Conf. Relandus l. c. p. 79. lit. (h).
3. *Res, ex quibus eleemosynae dantur, ad certam quantitatem excreuerint oportet*. E. g. sint alicui viginti denarii, quale monetae genus in pandectis Abbasiis vocatur *مئتين* شـرـع, nec desint aliae conditiones, e. g. vt sit Mohammedanus, liber et cet., tenetur ex viginti dare dimidium vnus denarii, adeoque ex quadraginta vnum. Sic argenti quantitas, ad quam excrecere debet, antequam ex eo aliquid necesse sit in eleemosynam dare, sunt CC. drachmae. Qui C.
vel

vel CL, imo CLXXXIX. habet, non tenetur ad eleemosynam; at si CC habet, dare debet ex iis quinque: atque ita in aliis. *Ex utensilibus aureis et argenteis nulla datur eleemosyna.* Apud Relandum l. c. p. 80. lit. (i).

4. *Per annum circiter debet illud in potestate fuisse, ex quo eleemosyna est eroganda.* E. g. si per undecim menses pecuniam aliquis iure possederit nec interea temporis aliis locauerit: tenetur initio mensis duodecimi definitam legibus eleemosynam inde erogare. Apud Relandum l. c. p. 81. lit. (k).

5. *Animalia pasta vel pastum missa, sumtu domini, esse debent, si eleemosyna inde fuerit danda:* nam ex animalibus, quae agro colendo aut oneribus vehendis sunt destinata, non datur eleemosyna. Apud Relandum l. c. p. 80. lit. (l).

6. *Finito ieiunio mensis Ramadan, danda est eleemosyna:* siue quis ieiunauerit siue minus, dummodo sit mentis compos et puber. Vocatur et est *unum Saa*, quod monetae genus apud Mohammedanos obtinet, *pro uno homine*. Si itaque solus sit aliquis; *unum Saa* soluit: si pater familias; *pro unoquoque*, qui pars familiae eius est, siue sit seruus siue liber, siue infans siue adultus, siue mas siue femina, *unum Saa* erogat in eleemosynam. *Solui potest haec eleemosyna hordeo, tritico, dactylis, oryza, uvis passis,* seu genere cibi, qui ex lacte paratur, vel alia quacumque re, quae plurimum

rimum in illa domo comeditur. Apud Relandum l. c. p. 82. lit. (m).

RELIGIO SEV DOGMATA PRACTICA

IV. DE IEIUNIIS.

Ea, quae requiruntur ad legitimum ieiunium tria sunt: ut quis A) Moslimannus siue Mohammedanus sit; B) puber; et r) mentis compos. *Instituta autem diuina in ieiunio obseruanda quinque sunt: α) intentio animi; β) ABSTINENTIA* 1) a cibo, et γ) a potu, et δ) a concubitu, et ε) ab intentione vomendi. *Quae autem irritum faciunt ieiunium, decem res sunt: α) quum aliquid cum intentione in ventrem ingreditur; β) et γ) clyster posteriori vel simile quid anteriori applicatum parti; δ) vomitus cum intentione; ε) concubitus; ζ) feminis emissio ex contactu; η) menstrua; θ) fluxus sanguinis post partum; ι) dementia; κ) apostasia.*

1. *Abstinentia a cibo et cet. requiritur interdum et tam exacta, ut ne reliquias quidem ciborum, dentibus adhaerentes, manducare, vel feminam osculari permissum sit.* Apud Relandum l. c. p. 85. lit. (o.).

2. *Ieiunium Ramadanum seu mensis Ramadan est anniuersarium: praeter id vero alia praecipit Sunna, inprimis mense رَجَبٌ seu Resjeb atque Schaban: ieiuniis hisce magnum tribuitur meritum.* Traditio adfertur ex ore Reuschii *Intr. in Theol.* XXX Mo-

Mohammedis in Persico libro, a Relando l. c. p. 82. sqq. lit. (n.) allegato, qua unicuique, qui vnum vel duos, usque ad decem dies mense Resjeb ieiunat, praemia promittuntur. E. g. qui VII. dies ieiunat, ei clauduntur VII. portae inferni: qui VIII., ei aperiuntur VIII. portae caeli: qui VI., ei peccata LX. annorum remittuntur et cet. Item fauor Dei illi promittitur, qui vno modo die mensis Schaban ieiunium praestitit. Conf. Relandus l. c. p. 82. sqq. litt. (n.).

RELIGIO SEV DOGMATA PRACTICA

V. DE PEREGRINATIONE MECCANA.

1) *Instituta diuina* huius ritus *quinque sunt*: A) intentio, qua aliquis animo suo constituit peregrinari Meccam et se ad id religiose Deo obstringit; B) permanfio in monte ARAFAT 2); Γ) RASIO siue TONSIO 3) in Mina valle; Δ) circumitio Templi Meccani; E) et cursus inter SAFAM et MERVAM 4).

1. *Peregrinationem Meccanam suscipiunt, non ut sepulchrum Mohammedis inuisant, utpote qui Medinae sepultus est, sed venerantur hanc urbem, et quod eamdem inuisere Mohammedes praeceperit et quod ab Adamo conatam, sed diluuiio subrutam, ab Abrahamo atque Ismaele restitutam, credant. Eius urbis descriptionem ex Scherif Alidris dedit Pocockius in specimine historiae Arabum p. 122. In hac vrbe est*
aedes

aedes, Caba vocata, quam visitant, longa est XXIV., lata XXII. cubitos, ambitur peristyllo, quod CCCCXLVIII. columnas et XXVIII. portas habet et noctu lampadibus illustratur. *De ritibus huius peregrinationis sollemnis* multi egerunt et inter alios satis accurate *Albertus Bobouius in tractat. de Turcarum liturgia* p. 11. *Laterculum dierum, in quos ea festiuitas incidit, suppeditat nobis Relandus* l. c. p. 87. sqq. lit. (p.), sequenti modo.

Mensis Dilbazjae, seu peregrinationis, die VIImo Concio habetur atque docetur ritus sacrificandi.

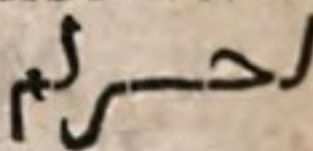
VIIIuo. Ex puteo Meccano, dicto zemzem, bibunt, vnde dies potationis adpellatur: postea tendunt in vallem Mina et ibi morantur usque ad orationem matutinam diei Arafat, qui sequitur.

IXno. Morantur et precantur in Arafat, monte prope Meccam, vnde hic dies vocatur dies Arafat. Post solis occasum relinquunt montem Arafat et Mozdalifam, inter Arafat atque vallem Mina, se conferunt et ibi precantur.

Xmo. Summo mane, proiectis in Mina, valle prope Meccam, lapillis, solent ouem vel oves mactare et, parte pauperibus data, reliquum cum amicis comedere: hic dies maxime festus est atque a Turcis primus ٢٨ Beiram adpellatur.

XImo. Vel in valle Mina, vbi sacrificia peregerunt, vel in mansionibus suis quiescunt: vnde quietis dies hic dicitur.

XIImo. Ex Mina discedunt.

2. *Nulli peregrinatori religioso licet Meccam ingredi, nisi prius in monte Arafat commoratus fuerit. Quare hoc loco carauanae seu focietates peregrinantium omnes, quae ex Europa, Africa, Asia proficiscuntur, se expectant et vnaquaeque hic regionem occupat, sibi destinatam. Hic induunt vestem sacram dictam, et se lauant.*
3. *Rasio seu tonsio in peregrinatoribus religiosis requiritur, exceptis feminis, quae nec victimas mactare tenentur, licet ad peregrinationem hanc obligentur.*
4. *Templum Meccanum, seu Caba (conf. nor. I.), circumiri debet a peregrinatoribus religiosis. Quum enim Meccam ingrediuntur: recta ad templum tendunt atque id septies circumeunt. Tres priores circuitus concitato passu et agitatissimis humeris peragunt: vt se alacres fore ostendant in certamine cum iis, qui plures colant Deos, quibus et nos annumerant.*
5. *Septies inter Safam et Meruam, montes vel faxa Meccae vicina, currunt, progredientes a Safa ad Meruam. Spatium inter vtrumque montem est DCCLXXX. cubitorum.*

6. *Hosce*

6. *Hosce ritus peregrinationis Meccanae aliosque, a Mohammedae praeceptos, a naturali experientia et rationis dictaminibus nec suaderi nec probari consitentur Mohammedanorum plurimi doctores: sed solo arbitrario Dei mandato niti, quod per prophetas antea datum, sed, pravis hominum moribus et longo temporis interuallo neglectum, denuo per Mohammedem sit patefactum. Deum talia praecipere voluisse, quae experientia ratioque humana adsequi non possit, quid sibi velint et quid conferant ad hominis felicitatem, ut homines rationem mouentem habeant nullam, nisi mandatum Dei, adeoque perfectius Deo obediant seu obedientia eorum ad pietatis gradum euebatur. Sic enim Algazelius apud Pocockium in specimine historiae Arabum p. 313., quod ad discursum, inquit, illum repetitum et iactum lapillorum et reliquas huius generis actiones, nihil haec ad animum hominis, nec consentanea naturae, nec est intellectui, quo ad inquirendum, quid haec sibi velint, dirigatur, nec quod quempiam ad ea amplectenda incitet, seu nulla ex eorum idea et connexis arcessi potest ratio mouens, verum mandato simplici constant et intentione mera obsequendi mandato, quatenus mandatum est, cui necessario parendum sit et cui se immiscere intellectui non sit concessum et a cuius usu familiari alieniores sint natura et animus. Cum enim perspicit intellectus rei alicuius scopum seu usum: sit aliquo modo natura ad eam propensior, quae propensio suppetias fert mandato una-*

que cum eo intellectum adoritur, adeo ut non adpareat in eo plena servitus et obedientia. Sed Abu Sjasar Ibn Topbail in vita Hai Ibn lockdan, quem librum arabice et latine edidit Eduard. Pocockius, colorem aliquem quaerit his ceremoniis ex lumine rationis: quum philosophum αὐτοδίδακτον scribit observasse, magnam perfectionem sibi accessuram, si se componere possit ad similitudinem corporum caelestium, et omni virium contentione id egisse, ut hoc, quoad fieri queat, praestaret. Quapropter, cum purissima illa et ab omnibus sordibus libera conspiceret, etiam se frequenter lauisse: vnde deducit lustrationem mohammedanarum rationabilitatem, ipsa natura duce firmatam. Quumque illa corpora in orbem agi quotidie cerneret; etiam hoc imitatum esse, et modo arbores, modo totam insulam circumviisse: vnde rationabilem esse Cabae circumitionem et cet. tacite videtur innuere.

§. DCXXX.

Dogmata
religionis
mo-
ammedicae
non
sufficienter
tradunt
beatitudinis
media.

De religione mohammedana idem observandum, quod de iudaica nova (§. 627.). Quamquam enim illius dogmata, uti iudaicae, sic a nobis accipiantur, ut veritatibus, per experientiam naturalem atque rationem cognitis, non admodum contradicant: nulum tamen additamentum adiungunt naturali religioni, quod medium arctioris cum Deo unionis, qua hominum continetur beatitudo, nobis sistant. De principio universali bo-

no seu satisfactore Θεανθεώπω nihil adferunt: cuius tamen meritum, ipso rationis ductu, vnice apud Deum esse potest ratio mouens ad hominem gratia superiori complectendum, et eius cognitio in eum vnice traducere potest statum hominis animam, qua particeps fieri queat gratiae superioris operationum, a quibus vnio illa cum Deo arctior tantum dependet (conf. §. 591. sqq.). *Conuersionem* quidem hominis, cuius ope arctior illi cum Deo vnio intercedit et qua constitui potest illius beatitudo post hanc vitam, *in Dei gratia sui rationem habere concedunt* Sur. X. 98. LXXVI. 29. 30. Conf. Sur. VI. 111. LXXIV. 55.: *sed nec gratiam docent illam supernaturalem nec medium illius adipiscendae.* Adfensus qui praebetur dogmatibus religionis, a Mohammede traditis, atque vocatur fides, itemque merita bonorum operum, quae docent dogmata religionis mohammedicae practica, commendantur hic a Mohammedanis: verum haec non continent vnionis cum Deo arctioris rationem, quae, vel ex naturalis cognitionis dictaminibus, pro certo aut probabiliter sufficiente haberi queat; *nihil quidem hic reperitur, qua viua erga Deum fiducia, qua sola Deo vnimur arctius* (§. 556. sq.), fulciri queat. Conferantur ea, quae de religione iudaica recentiori dicta sunt (§. 627.).

§. DCXXXI.

Monitum
de
dogmatibus
religionum
ethnicarum.

Dogmata religionum, quas colunt gentiles, aliqua religionis naturalis vestigia sistunt, saepe tamen obscurata maxime: additamenta vero ad religionem naturalem, diuinitus, ut perhibent, reuelata, superstitionem adeo redolent, ut ipsam subuertant naturalem de Deo cognitionem. Non hic loquor de philosophis, inter gentiles obuiis, qui puriorem plerumque mente conceperunt religionem naturalem: sed hic gentilismum, quae gentilismum, intelligo, qui, et ex πολυθεότητος dogmate et ex aliis superstitionis fontibus, multa a naturali Dei cognitione aliena, imo absurdissima, docet. Quapropter ut praerogatiua religionis christianae praegentilium religionibus ostendatur, non opus est, ut illarum religionum dogmata singulatim enumeremus: quod partim foret difficillimum mancumque opus, partim plane fieri non posset, ob defectum documentorum, fide dignorum atque sufficientium. Sufficiet hic generatim nosse, quod in qualibet ethnicorum religione regnet superstitio, quae verae opponitur religioni.

INDEX

RERVM PRAECIPVARVM.

A.

- A** *Abstracta alterius naturae*, quae vocentur? §. CCCCXLIII. n. 4. p. 772.
Abstracta personae, ibid. p. 771.
Abstractum in genere, quid denotet? ibid.
Acceptilatio, quid sit? §. CXI. p. 140. per illam remoueri potest reatus et culpa et poenae. ibid. nec tamen medium est tollendi peccatorum reatus, quod conuenit infinitae Dei iustitiae §. CXXVI. p. 153.
Actio, huius *materiale* concursu suo praestat Deus? *formale* dependet a creaturis. §. CCXLVII. p. 353.
Actus apostolorum, horumue argumentum. §. CLXXVI. p. 222.
Actus in Deo, quot constituentur? §. CCCCXXXII. p. 748.
Actus personales, quinam vocentur? ibid. n. 1. p. 750. manifestant dependentiam filii a patre, et Spiritus S. a patre et filio, quod ad personalitatem. §. CCCCXXXIII. p. 752.
Adoratio, huius idea. §. CCLXXXIV. p. 413. non conuenit angelis bonis. ibid.
Adscensio Christi in coelos, quid notet? §. CCCCLXXXVI. p. 815. inuoluit modo praesentiam humanae Christi naturae in $\pi\tau\epsilon\varsigma$ beatorum visibilem non circumscriptiuam, aut localem. §. CCCCLXXXVII. p. 815. facta est quod ad idem corpus, quod in terra Christus habuit, licet per $\zeta\omega\sigma\pi\alpha\iota\sigma\tau\epsilon\upsilon$ glorificatum, §. CCCCLXXXVIII. p. 816.
Aeternitas, *improprie dicta*, est impossibilis. §. CCXVI. p. 324.
- *proprie dicta*, quid sit? §. CCXVII. p. 325. in solo Deo est. ibid.
Affectus, qua affectus seu affectiue, non sunt in Deo. §. CCVII. p. 310. eidem tamen tribui possunt ratione effectuum seu effectiue. ibid. itemque in significato depurato. ibid.
Aggratiatio, quid audiat? §. CXI. p. 140. tollit reatum et culpa et poenae. ibid. p. non tamen est medium tollendi peccatorum reatus, quod conuenit infinitae Dei iustitiae. §. CXXV. p. 153.
Alcoranus, liber canonicus religionis Mohammedanae. §. CXCIV. p. 293. illius origo ex Mohammedanorum sententia. §. CXCVI. p. 294. quam tamen *Maraccius* pro figmento habet §. CXCVII. p. 297. illi magna tribuitur veneratio a Mohammedanis. §. CXCVIII. p. 299.

INDEX

- Ἀγγελία*, angelis ab initio tributa, quid denotet? §. CCLXXVII. p. 401.
- Ambitio*, quid? §. CCCLXXXIV. p. 630.
- Ambitiosi*, seu cholericus, horum principium practicum. ibid. p. 631.
- Amor erga Deum, unionis et benevolentiae*, quid et unde oriatur? §. DLXV. p. 907.
- Amor*, tertium religionis iudaicae fundamentum, quid? §. DCXXVI. p. 1020.
- Amor alicuius obiecti*, in quo consistat? §. CCCVIII. p. 476.
- - *Dei*, hunc intensissimum infert Dei visio. ibid.
- Analogice, per speculum, in aenigmate, cognoscere*, quid dicatur? §. LVII. p. 47.
- Analogica cognitio*, ex aliorum testimonio haurienda est. §. LVIII. p. 4. nec per voces a nobis illa similitudo exprimi poterit. ibid.
- quomodo amplietur, si analogismi per voces conuenientes sint expressi. ibid. non licet hic sapere extra, aut supra, aut contra illa testimonia. §. LIX. p. 51. in hac caute et verecunde agendum. ibid. p. 52.
- Analogica cognitio mysteriorum* modo datur. §. LX. p. 55. quomodo haec amplificanda? ibid.
- Ἀναμάρτησια*, quid denotet? §. CCCXI. p. 478. hac gaudet voluntas beatorum. ibid.
- Angeli*, quid haec vox etymologice, et ex usu s. codicis significet. §. CCLXXVI. p. 396. et p. 399. horum existentia probatur. ib. p. 396. 199. quo die creationis existentiam acceperint. ibid. n. 2. p. 399. conditi sunt in perfectionibus status integritatis. §. CCLXXVII. p. 400. 199. adeoque ad imaginem Dei creati. ibid. n. 3. p. 402. perfectiones iisdem concreatae sunt limitatae. ibid. n. 4. p. 402. 19. et imago Dei concreata accidentalis. ibid. n. 5. p. 403. aliae eorumdem affectiones. §. CCLXXVIII. p. 404. pro diuersa loci definitione vel sunt, vel non sunt in loco. ibid. n. 3. p. 405. horum multitudo innumerabilis. §. CCXCIV. p. 434. eorum ordines. §. CCXCV. p. 434. varia ministeria in iudicio extremo praestabunt. §. DCXVII. p. 1000. quid Mohammedani de his doceant? §. DCXXIX. n. II. p. 1030.
- Angeli boni*, cur boni dicantur? §. CCLXXIX. p. 406. 199. unde eorum confirmatio in bono probetur? ibid. hic status confirmationis auget perfectiones status integritatis. §. CCLXXX. p. 408. angeli boni sub conditione obedientiae. ibid. non tamen ex merito huius obedientiae in bono sunt confirmati. §. CCLXXXI. p. 409. sunt beati et felicissimi per ordinem bonorum operum, non tamen ex illorum merito. §. CCLXXXII. p. p. 409 praestant omnis generis officia. §. CCLXXXIII. p. 410. quae respectu Dei, hominum et sui ipsius speciatim recensentur. ibid. n. 1. 2. 3. p. 410. 199. religiosum cultum non merentur. §. CCLXXXIV. p. 413. 19.
- Angeli mali*, quando et quomodo eorum lapsus factus §. CCLXXXVIII. p. 418. 199. horum infausta metamorphosis. §. CCLXXXIX. p. 421. 19. in horum poenis, quid priuatium et positium appelletur. §. CCLXXXIX, n. 4. p. 426. adhuc perfectiones spiritui essential-

RERVM PRAECIPVARVM.

les habent. §. CCXC. p. 426. generatim suis actionibus nocent creaturis. §. CCXCI. p. 428. quo pertinent obsessio, magia diabolica et aliae operationes. §. CCXCII. p. 429. hae tamen actiones subsunt gubernationi diuinae. §. CCXCIII. p. 432. num exorcismi sint media eorum damna eludendi? ibid. n. 1. p. 493. praecipua inter malignas actiones est corruptela protoplastorum §. CCXCVI. p. 436. sqq.

Anima hominis, quando dicatur viuere vitam animalem, quando spiritualem, sensu philosophico? §. DXCVIII. p. 956. quo statu gaudeat post mortem? DCII. p. 966. medius status vsque ad iudicium extremum non probabilis, §. DCIV. p. 969. rationes pro hoc adductae examinantur. §. DCV. p. 972.

Animal, quid vocetur? §. DXCVIII. p. 956.

Αντιδosis, quid in loco de Christo significet? §. CCCCLIV. p. 781.

Apocalypsis Iobannis, eius occasio, argumentum et ordo. §. CLXXX. p. 238. sq.

Apocryphi libri, cur ita vocentur? §. CLXIII. p. 210. sq. et n. p. 212. horum catalogus in V. T. ibid. not. p. 212. in novo Test. §. CLXXXVI. et CLXXXVII. p. 256. et 257.

Αποκαταστασις, huius vocis origo et significatio. §. CCCXLV. n. 2. p. 537. sq.

- - τῶν πάντων, quid? §. CCCXLV. p. 535. temere inter Christianae religionis dogmata refertur. ibid. vnde haec doctrina originem ducat? ibid. sq. in quonam recentiores, quod ad hanc doctrinam, conueniant cum antiquioribus. ibid. p. 537.

Αποτελεσματα, quid dicantur? §. CCCCLXVI. p. 775.

Apotelesmaticum genus, quodnam sit? §. CCCCLVIII. p. 794.

Approbare, quid? §. CCLXIX. p. 382.

Approbatio malorum moralium in Deo, fingitur absque ratione sufficienti. ibid. p. 383.

Arbitrium liberum, protoplastis post lapsum in spiritualibus non relictum. §. CCC. p. 460. sq. ex deprauatione liberi arbitrii exstiterunt peccata actualia numero et specie multiplicia. §. CCCL. p. 462. it beatitudinis defectus, nisi accedat satisfactio. §. CCCII. p. 463. haec deprauatio quid inuoluat. §. CCCLXXVIII. p. 611. sqq. cum peccato originali in nobis coniuncta. ibid. quomodo recte intelligenda? p. 613. seq.

Arena ad lustrationem adhibita a Mohammedanis. §. DCXXIX. p. 1049.

APXH, angelis tributa ab initio, quid notet? §. CCLXXVI. p. 402.

Auctoritas alicuius libri, quid vocetur? §. CCL. p. 308.

Auaritia, describitur. §. CCCLXXXIV. p. 632.

Anari seu *melancholici*, horum principium practicum. ibid.

B.

B*ea**ti*, horum *intellectus*, gloriae lumine condecoratus, nihil eorum, quae in Deo formaliter sunt, ignorat, §. CCCIII. p. 465. quomodo hoc intelligendum? ibid. n. 1. horum *corpora* de perfectionibus beatitudinis quoque participabunt. §. CCCIV. p. 468. erunt hinc gloria condecorata. §. CCCV. p. 470. ab his nunquam cessabit

INDEX

- bit visio Dei et intellectualis et sensitiva. §. CCCVII. p. 472. eorum *cognitio* multo erit excellentior ea, quae hac in vita locum habet, §. CCCVIII. p. 473. in iis cum lumine gloriae simul iungitur amor Dei intensissimus. §. CCCIX. p. 475. sqq. horum *voluntatis* perfectiones sunt sempiternae. §. CCCX. p. 477. ipsa voluntas erit sancta et *αγαπητός* §. CCCXI. p. 477. sq. eorum *libertas*, quatenam? §. CCCXII. p. 479. sqq. perpetuo erunt felicissimi. §. CCCXIII. p. 481.
- Beatitudo*, quid sit? §. XXXII. p. 20. eiusdem nexus cum felicitate indiuulsus. §. XXXIII. p. 21. in hac vita eius obtinendae spes exigua. §. XXXIV. p. 22. requirit veram de moralitate actionum cognitionem et vires hisce sufficientes. §. XXXV. p. 22. ad moralitatem inuestigandam duplex via, quae imperfecta est admodum. §. XXXVI. p. 22. sq. si et nulli in huius cognitione defectus darentur, abessent tamen vires ad eam praestandam. §. XXXVII. p. 23. sq. nec mortis catastrophe naturalis cognitionem et vires promittit. §. XXXVIII. p. 24. sqq. cur beatitudo vocetur vita? §. CCCIII. p. 466. n. 3. it. *δόξα, τῆμεν, ἀφθαρσία*. ib. p. 467. an *gradus* dentur in eadem et quales? §. CCCXIV. p. 484. et n. 3. p. 485. hi *gradus* accidentales homini contingunt non ex merito, sed sub conditione saltem bonarum actionum. §. CCCXV. p. 489. *caussa efficiens et impulsiva* beatitudinis. §. CCCXVI. p. 491. *Subiectum* quod et quo. §. CCCXVII. p. 493. finis. §. CCCXVIII. p. 493. *status* eiusdem in hac vita nec plene cognosci, nec declarari potest. §. CCCXI. p. 501. quatenam differentia inter beatitudinem et damnationem ante et post iudicium extremum. §. DCIII. p. 967.
- Beatitudo constituenda* inchoari debet ab intellectu. §. CCCIII. p. 463.
- Beatitudo accidentalis et essentialis*, quibus bonis constituatur? §. DVI. p. 845.
- - *interna*, huius nulli dantur *gradus*. §. CCCXIV. p. 483.
- Beatitudo interna et externa*, quid inuoluat? §. XLIII. p. 30. recte consistere dicitur in Dei intuitionem. ibid. p. 31. in hac vita non obtinet. §. CCCXIX. p. 494.
- - *sensitiva et externa*, quatenam? §. CCCVI. p. 470. et n. I. p. 471. *gradus* non respuit. §. CCCXIV. p. 483. sq.
- Beatitudo Dei*, quid sit. §. CCXIV. p. 322.
- Benedictio Dei*, quid dicatur? §. LXXV. p. 73. qui eiusdem participes sunt, sub gratia Dei constituti dicuntur, ibid.
- Biblia* Vid. *Scriptura sacra*.
- Bonum*, quid vocetur? §. II. p. 2. eodem frui, quid audiat? §. CCCIX. p. 476.
- Bonum hominis summum obiectivum* quid sit? §. XXXI. p. 20. quod Deus illud sit. ibid.
- - *formale*, in quo consistat? §. XXXII. p. 20. consistit in progressu ab una perfectione ad alteram non interrupto. ibid. sq.
- Bonum temporale*, quid sit? §. DVI. p. 845.
- - *spirituale*. §. CCCLXXVIII. p. 613. et §. DVI. p. 845.

C.

- Canon noui testamenti*, huius constitutio quaenam sit? §. CXC. p. 264.-280
- - - *Veteris testamenti*, huius constitutio. §. CLXXXIX. p. 262. sq.
- Canticum Canticorum* vna cum argumento. §. CLIV. p. 194.
- Caro, spiritui opposita* quid denotet? §. CCCLXXXVI. p. 639.
- Causa moralis*, huius requisita. §. CCLXIX. p. 379. sq. peccatorum non est Deus. ibid. p. 380. sqq. quando ens, malum permittendo, eadem fiat? §. CCCLXIII. p. 576. Deus non fit, dum permittit vel non impedit omnia mala. §. CCCLXIV. p. 578.
- Christiani*, quid tribuant codici Veteris et noui testamenti. §. CCI. p. 303. quaenam his sit idea Dei. §. CCII. p. 304. ad virtutes christianas exercendas eniti debent. §. DCXXI. p. 1007.
- Christus*, huius diuinitas. §. CCCCXXVIII. p. 718 sq. diuina et humana natura. Vid. *humana et vnio*. miraculosa conceptio. §. CCCCXL. p. 762. natiuitatis conditio. §. CCCCLXXI. p. 804. sq. eius munus seu officium triplex. §. CCCCXCII. p. 817. sqq. itatus, quo satisfactionem praestitit. §. CCCCLXI. p. 799 itatus exinanitionis. §. CCCCLXVII. p. 802. derelictio. §. CCCCLXXII. p. 805. mors. §. CCCCLXXIII. p. 806. status exaltationis. §. CCCCLXXVII. p. 807.
- Χωροντισ* §. CCCCLXXXIII. p. 811. descensus ad inferos. §. CCCCLXXXIV. p. 812. resurrectio externa. §. CCCCLXXXV. p. 815. ascensio in coelos. §. CCCCLXXXVI. ibid. sessio ad dextram Dei. §. CCCCLXXXIX. p. 806. a tota trinitate, tamquam causa efficiente vocatus est ad munus mediatoris. §. CCCCLXXXVIII. p. 838. peculiari modo occupatus erit in iudicio extremo. §. DCXVII. p. 999.
- Chronicorum libri*, horum argumentum. §. CLXI. p. 202.
- Chronologia* librorum noui testamenti. §. CLXXXI. p. 239.-250.
- Claritas* in perceptionibus theoreticis aucta perducit animum ad indifferentiae statum. §. XV. p. 8. eadem in perceptionibus bonorum practicis statum felicitatis promouet. ibid. p. 9. vtriusque modi possibilitas. §. XVI. p. 9. in perceptionibus bonorum sustentatur 1) per experientiam, 2) per fatalem rerum connexionem, 3) per sapientem rerum nexum a Deo stabilitum. §. XVII. p. 10. possibilitas et modus, quo per triplicem hancce rationem id praestetur. §. XVIII. p. 11. sq.
- Claritas dogmatum in reuelatione*, quomodo distinguenda a claritate historicorum. §. LXXXIII. p. 82.
- Cognitio mysteriorum*, in hac voces phrasisque necessario dependent ab inspiratione. §. LXXXVI. p. 85. sqq.
- - - *intuitiua, abstracta, symbolica et comprehensua*, quaenam? §. CCCII. p. 464. et 465.
- - - *naturaliter alias obtinenda*, in illa combinatione fructuosa cum cognitione supra rationem posita, manet reuelata et supra rationem et experientiam posita. §. LXXIX. p. 76.
- - - *viua*, quaenam? §. DLV. p. 895. de Christo huiusque merito producit fiduciam in Christo collocatam. ibid.
- Colere Deum*, quid notet? §. XXV. p. 17.
- Commixtio*, quando locum habeat? §. CCCCXLII. n. 3. p. 768.

I N D E X

- Commixtio utriusque naturae Christi*, per hanc non obtinet unio personalis. *ibid.* p. 769.
- Communicatio idiomatum.* Vid. *idiomata*.
- Comprehendere aliquid*, quid notet? §. CCCCXXIV. p. 708.
- Concreta personae, naturae*, quomodo explicentur? §. CCCCXLIII. n. 4. p. 771. 772.
- Concretum generatim*, quid vocetur? *ibid.* n. 4. p. 771.
- Concipere*, quid? §. CCCCXXIV. p. 708.
- Concupiscentia prava*, huius idea. §. CCLXX. p. 387.
- Concurfus Dei*, quomodo explicandus? §. CCXLV. p. 350. variae eiusdem distinctiones §. CCLIII. p. 356. sq.
- - - *supernaturalis*, quando Deus eodem uti queat? *ibid.* not. p. 357.
- Confirmare in bono alterum*, quid? §. CCLXX. p. 386.
- Confirmationis status.* Vid. *status*.
- Consecutiones naturales*, nulla ex his probabilitas nec conuictio de beatitudine oritur. §. XL. p. 28.
- Consensus inter duo entia*, quid inuoluat. §. CVI. p. 135.
- Conseruatio*, quid sit? §. CCXLIII. p. 349. cur opus sit eadem? *ibid.* ad idem extenditur, ad quod creatio. §. CCXLIV. p. 350.
- Consummatio seculi*, vnde probetur? §. DCXIX. p. 1002. an inferat creaturarum inferiorum annihilationem? *ibid.* n. 1. p. 1003. an in hac contingens mundi mutatio omnia systemata planetaria respiciat? *ibid.* n. 2. p. 1004. quo tempore contingat, non innotescit determinate. §. DCXX. p. 1005. huius signa dantur communia. *ibid.* et propria. *ibid.* 1q.
- Contritio.* Vid. *Poenitentia*.
- Conuersio*, huius idea. §. DLXI. p. 904. est opus oeconomicum Spiritus sancti. *ibid.*
- Conuictio de beatitudine*, est arcessenda ex miraculosa Dei gubernatione. §. XLI. p. 29.
- Corpus Christi*, in morte non fuit cadauer. §. CCCCLXXIV. p. 806. *idem* numero quidem, quod ante habuit, ratione substantiae, glorificatum vero ratione qualitatuum resurrexit. §. CCCCLXXXIII. p. 811. *idem*, licet glorificatum, in caelos ascendit. §. CCCCLXXXVIII. p. 816.
- Creare*, quid notet? §. CCXXIII. p. 31. an ens finitum possit? Vid. *finitum*.
- Creatio*, huius idea; §. CCXV. p. 323. et §. CCXXV. p. 332. primi et secundi ordinis. *ibid.* n. *primi ordinis* est productio rei ex nihilo. §. CCXXVI. p. 333. *secundario* ac *αναλογως* dici potest productio ex nihilo inhabilitatis. §. CCXXVII. p. 334. creationis finis ratioque mouens ex parte Dei, §. CCXXIX. p. 336. sq. ex parte creaturarum, §. CCXXX. p. 337. finis et motuum ex parte Dei est illustratio gloriae diuinae. §. CCXXX. n. p. 337. sq. an Deus per eandem defectus creaturarum vna cum substantiali produxerit? §. CCXXXI. p. 338. eiusdem ideam intuitiuam solus habet Deus. §. CCXXXV. p. 340. 1q. nec definitionem realem eius condere possumus. §. CCXXXVI. p. 341. vtrum eadem sit ipse Deus? §. CCXXXVII. n. p. 347.

p. 347. sq. quantum temporis eidem sit tributum, ex ratione non liquet. §. CCXXXVIII. p. 343. Scriptura sacra hic prodit hexaemeron, itemque ordinem mediatae et immediatae creationis §. CCXXXIX. p. 344. sqq. quando Deus ab eadem cessauerit? §. CCXLII. p. 349.

Creatio mundi ab aeterno est impossibilis. §. CCXXXII. p. 338. nec prius quam facta est, fieri potuit. §. CCXXXIII. p. 339. asseritur a Iudaeis. §. DCXXIV. p. 1016.

Creatura gemebunda, in quo consistat vanitas, cui haec obnoxia? §. DLXXVII. p. 917. sq.

Creaturae, quid his in actionibus tribuatur §. CCXLVI. p. 351.

- - - *inferiores*, per se non deflectunt a legibus sapientiae diuinae, licet, aliunde determinatae, eo traduci possint. §. DLXXVII. p. 916.

- - - *superioris ordinis* possunt Dei imaginem referre, bonumque in mundo principium particulare esse; etiam contrarie se habere. §. DLXXIX. p. 918.

Culpa mutationum, quae deflectunt a legibus diuinis, in spiritus redundat finitos. §. CCXLVIII. p. 354. hinc iidem tantum *culpam peccatorum* contrahunt. §. CCXLIX. p. 354.

Cultus ciuilis modo angelis competit. §. CLXXXIV. p. 413.

- - - *religiosus*, quid sit? §. XXV. p. 17. est vnica felicitatis ratio. ibid. et §. XXVI. *internus et externus*, §. LIII. p. 42.

D.

Damnati, carent Dei visione eiusque consecretariis. §. CCCXXVI. p. 505. eorum *cognitio* et theoretica, et practica. §. CCCXXX. p. 508. sq. *voluntas* est imperfectissima, id quod dependet ab *intellectus* corruptela. §. CCCXXXII. p. 512. atque ita perpetuo manet, nisi intercedat miraculum. §. CCCXXX p. 512. quaenam eorum *libertas*. §. CCCXXXIV. p. 513. sunt infelicissimi §. CCCXXXV. p. 513. num eorundem futuri sint diaboli tortores? §. CCCXLI. p. 521.

Damnatio, quid sit? §. CCCXXII. p. 502. non potest habere locum sine praeuio peccato. §. CCCXXIII. p. 503. infert mala priuatiua et positiua. §. CCCXXIV. p. 503. quomodo in Scriptura S. describitur. §. CCCXXV. p. 504. infert odium Dei intensissimum. §. CCCXXI. p. 511. eiusdem causa efficiens, impulsiva interna et externa, subiectum quod et quo. §. CCCXXXVII. p. 516. sq. finis internus. §. CCCXXXVIII p. 518. externus. §. CCCXXXIX. p. 519.

Damnatio accidentalis, quid sit? §. CCCXXXVI. p. 514. habet omnino locum. ibid.

- - - *aeterna* est futura §. CCCXXXIX. p. 519. non infert contradictionem. §. CCLXXXIX. n. 3. p. 425. sq. it. §. CCCXLII p. 522. huius existentia probatur. §. CCCXXVII. p. 506. it. §. CCCXLIII. p. 527. obiectiones contra eandem. §. CCCXLIV. p. 527. sqq. resoluntur §. CCCXLII. n. 1. p. 523 et CCCXLIII. p. 530. sqq.

Damnatio diabolorum essentialiter est eadem, quae hominum. §. CCCXL. p. 520.

- - - *externa et sensitiua*, quaenam sit? §. CCCXXXVIII. p. 506.

Daniel, propheta, eiusque argumentum. §. CLIX. p. 199.

Decretum Dei, quid et quale sit? §. CCVI. p. 308. non est omnium, quae

I N D E X

- quae in mundo fiunt, causa fiendi. §. CCLXVI. p. 537. Mohammedanorum de eo dogmata. §. DCXXIX. p. 1043. n. VI.
- Defectus*, huius idea, §. CV. p. 135.
- Derelictio Christi*, quid inuoluat? §. CCCCLXXII. p. 805.
- Descensus Christi ad inferos*. §. CCCCLXXXIV. p. 812. an denotet exinanitionis statum aut huius partes. ib. n. 1. p. 813. an hic articulus sit fundamentalis? ibid. n. 3. p. 814. huius formalis ratio in quo non consistat? ibid. n. 4. non explicandus de efficacia Christi meriti in inferno. ibid. n. 5. p. 815.
- Deus*, quaenam de hoc religio naturalis doceat? §. LIII. p. 38. sqq. quale ens sit ex mente Christianorum? §. CCIII. p. 304. sq. habet *intellectum* infinitum et cet. §. CCIV. p. 306. sq. *voluntatem* perfectissimam et huius *attributa*, sc. benignitatem, veracitatem, potentiam et libertatem perfectissimam. §. CCV. p. 307. eiusdem *decretum*, quale? §. CCVI. p. 308. quomodo affectus Deo tribuantur? §. CCVII. p. 310. eiusdem iustitia, vita, sanctitas, bonitas, veritas et immensitas, quid sint? §. CCXIII. p. 320. sqq. solus potest substantias, qua tales, producere §. CCXXIV. p. 332. non prior mundo ratione temporis, sed dependentiae. §. CCXXXIV. p. 339. non est physica causa malorum. §. CCLII. p. 356, nec moralis. §. CCLXIX. p. 380. 385. nihil committit, nec omittit, quod rationem praebet peccatorum. ibid. n. 1. p. 384. moraliter nulla permittit mala, impedit omnia, physice tantum, quantum per creaturarum libertatem fieri potest. ibid. n. 1. p. 384. dum punit, benignitatem exercet. §. DLXXXV. p. 923. Iudaeorum doctrina de eodem. §. DCXXIV. p. 1010. sq. quid doceant de hoc Mohammedani? §. DCXXIX. p. 1028. sq. n. I.
- Deuteronomion* vocatur quintus Mosis liber et quare? §. CXLI. p. 172.
- Diaboli*, horum existentiam probat Scriptura sacra. §. CCLXXXVII. p. 418. Vid. *angeli mali*.
- Dissensus* seu *disharmonia* inter duo entia, quid? §. CVI. p. 135. quando director systematis hanc habeat cum ente aliquo singulari. §. CVII. p. 136. quando Deus cum creaturis? §. CXIII. p. 142. non obtinet, quatenus hae legibus diuinæ sapientiae conuenienter agunt. §. CXIV. p. 142. sed quatenus ab iis deflectunt. §. CXV. p. 143. seu quando reatum peccatorum sibi contraxerunt. §. CXVI. p. 143. quem adeo disharmoniae remedium debet tollere. §. CXVII. p. 144. hoc tamen *neque* praestari potest per vires peccatoris in peccatis 1) perpetratis. §. CXVIII. p. 144. nec per easdem auctas per taedia poenarum, *neque* in peccatis 2) perpetrandis. §. CXIX. p. 146. adeoque externa vis peccatorum reatum tollere debet. §. CXX. p. 147.
- Diuinitas Christi*, probatur ex nominibus diuinis, §. CCCXXVIII. p. 735. ex maiestate seu gloria diuina. ibid. ex attributis Dei specialibus, ibid. ex operibus diuinis, ibid. ex cultu religioso. p. 736.
- - - *Spiritus sancti* iisdem stabilitur rationibus. p. 736. sqq.
- Dogmata religionis*, quid sint? §. XLVI. p. 34. theoretica et practica, ibid.

E.

- Ecclesia*, quid sit? §. CLXVIII. p. 216. eius auctoritas in constituen-
do canone, quatenus sit? §. CLXXXI. p. 280.
Ecclesiastes, eiusque argumentum. §. CLVII. p. 196 sqq.
Efficacia miraculosa reuelationis tendit ad claritatem augendam. §. XC.
p. 95. adeoque ad illuminandam facultatem cognoscitivam in hisce
veritatibus. ibid. ad viam cognitionem veritatum practicarum, in
reuelatione obuiarum, producendam. ibid. ad conatus voluntatis
ordini sapientiae diuinae, qua saluatur homo, conformandos. ib.
Εκπορευσις s. egressio Spiritus sancti a patre et filio, quomodo ex-
plicetur? §. CCCCXXXII. p. 749. generalis eiusdem significatus.
ibid. n. 3. p. 751. sq.
Eleemosynae, eas dari iubent Mohammedani ex quinque generibus
§. DCXXIX. p. 1053.
Επιδευσις Spiritus sancti et *ἐπισκιάσμος*, quid significant? §. CCCCXL.
p. 762. sqq.
Epistolae Pauli aliorumque apostolorum vna cum ordine inter eos vario.
§. CLXXVII. p. 224 - 227. illarum occasio et argumentum genera-
tim et dein speciatim
I. Epistolae Pauli ad Romanos. §. CLXXVIII. p. 228. sq.
2. - - ad Corinthios prior. et poster. ibid. p. 229.
3. - - ad Galatas, p. 230.
4. - - ad Ephesios, ibid.
5. - - ad Philipenses, p. 231.
6. - - ad Colossenses, ibid.
7. - - ad Thessalonicenses prior. et poster. p. 232.
8. - - ad Timotheum prior. et poster. p. 232. sq.
9. - - ad Titum, p. 233.
10. - - ad Philemonem, p. 234.
11. - - ad Hebraeos, ibid.
Epistolae catholicae, harum occasio et argumentum, et quidem Iacobi.
§. CLXXIX. p. 236. Petri prior. et poster. p. 236. sq. Iohannis
primae, secundae et tertiae p. 237. sq. et Iudae p. 238.
Erectus in aduersis animus, qui vocetur? §. XXI. p. 14. eum sustentant
patientia et fortitudo. §. XXII. p. 14. sq.
Esdra, eiusque argumentum, §. CLX. p. 200. sq.
Esther, eiusque argumentum, §. CLVIII. p. 198.
Euangelia quatuor, cum argumento eorum §. CLXXIV. p. 219 - 221.
occasio et vsus horum. §. CLXXV. p. 221.
Euangelium, quid audiat? §. CLXX. p. 217.
Exaltatio et exinanitio Christi. Vid. *Status*.
Exodus dicitur secundus Moysis liber, et quare? §. CXLI. p. 170.
Experientia externa et interna, quae dicatur? §. LVI. p. 46. sq.

F.

- Fatum*, seu fatalis necessitas, quid? §. CCLXVIII. p. 377. in mun-
do non datur vlllo respectu. ibid. sq.
- - Spinozianum, Turcicum, Astrologicum et Stoicum, ibid. n. 1.
p. 378.

INDEX

- Felicitas*, huic inferuit, quod arcet taedia. §. XIV. p. 8.
Felicitas adparens, quatenam? §. VI. p. 4. haec infelicitati vicinior.
 §. VII. p. 4.
 - - *infinita*, unde exfurgat? §. CCXIV. p. 323.
 - - *perpetua*, item interrupta est possibilis. §. V. p. 3. ad illam homo in hoc naturali nexu peruenire nequit. §. XI. p. 6. sq.
 - - *vera*, quid sit? §. IV. p. 3.
Fides ex mente Iudaeorum, quid? §. DCXXIV. p. 1010. quid sit ex mente Mohammedanorum. §. DCXXI. p. 1028. sq.
Fides in Christum, quid requirat? §. DXXXIX. p. 881. huius motiua, quae vocentur? §. DL. p. 892. partes, §. DLIX. p. 902. postulat illuminationem incompletam et completam. ib. per hanc homo cum Christo vnitur. ibid. non est opus hominis, sed Dei. ibid. not. ex hac oriuntur fiducia, amor et timor filialis erga Deum. §. DLXV. p. 907.
Fiducia, quid sit? §. DXXXIX. p. 879. in *Christo collocata*, unde oriatur? §. DLV. p. 895. erga Deum religionis fundamentum. §. XLVII. p. 35. per illam animus expectare post hanc vitam statum felicitatis perfectioris potest. §. LIII. p. 40. *genuina* comites habet amorem et timorem filialem. ibid. producit acquiescentiam in Dei gubernatione, ibid. p. 41. item gratum erga Deum animum et desiderium beneficiorum diuinorum, ibid. in hac compensare possunt operationes gratiae diuinae illud, quod per peccata turbatum est. §. CII. n. 7. p. 132.
Filius Dei, huius in mundum aduentus. §. CCCCXXXIX. p. 769. non est localis, sed infert peculiarem in mundo praesentiam et operationem. ibid. n. 2. p. 761. eiusdem diuinitas. Vid. *Diuinitas*.
Filius et Spiritus sanctus sunt *αὐτοθεοί*, sed non *αὐθυποστάτοις*. §. CCCCXXXIII. p. 753.
Finitum ens non potest extendere vim ultra suos terminos. §. CCXIX. p. 329. hinc non esse potest simul in diuersis locis. §. CCXX. p. 329. nec eiusdem vis. §. CCXXI. p. 330. intra, non vero extra suos terminos, aliquid potest producere. §. CCXXII. p. 330. ergo substantiale vnius alterum non potest producere. ibid. sq. adeoque non creare. §. CCXXIII. p. 331. sq. nec concurrere efficienter nec materialiter ad creationem et quare? §. CCXXVIII. p. 335.
Foedus Dei. Vid. *pactum Dei cum hominibus*.
Forma totius et partis, quid? §. CCCLXVIII. p. 590.

G.

- Gemara*, quid sit? §. CXCH. p. 286.
 - - *Babylonica* a R. Asche collecta, ibid.
 - - - *Hierosolymitana* a R. Iochanan. ibid.
Generatio, quid sit? §. CCCLXI. p. 572. it. §. CCCCXXXII. p. 748. it. §. DLX. n. p. 903. est optimus modus propagandi genus humanum. §. CCCLXI. p. 572. huius consuetudina, ibid. p. 573. in generationum serie locus, quem quisque occupat, ex ratione optimi determinatur. §. CCCLXII. p. 576.

- Generatio filii Dei* proprio quidem sensu, non tamen physico, ita dici potest. §. CCCCXXXII. p. 749.
- Generatio et Spiratio*, quomodo a se differant. ibid. n. 4. p. 752.
- Genesis*, quare primus liber Moſis ſit ita dictus? §. CXLI. p. 170.
- Gloria*, quid ſit? §. CCCIII. n. 3. p. 467. beatitudo cur ita vocetur? ibid.
- Gloria Dei*, quid ſit? §. CCXXIX. p. 336.
- Gratia*, huius ſtatus in doctrina de angelis quid ſignificet? §. CCLXXVII. n. 6. p. 404.
- Gratia Dei*, quis ſub hac eſſe dicatur? §. LXXV. p. 73. *paternae dilectionis* tribuitur patri, *fraternae redemptionis* filio, *applicatrix* Spiritui ſancto. §. CCCCXXXVII. p. 759.
- - *Spiritus ſancti*, ſive *applicatrix*, in quo conſiſtat? §. DXXXIX. p. 883. in huius operationibus libertas hominis non infringitur. ib.
- - *ſuperior*, huius gradus quinam? §. DLIII. p. 894. ſq. hinc aſſiſtens, inhabitans, ſive cooperans et cet. ibid.
- Gubernatio ſibi ſubiectorum*, quis ſapienter eam peragere dicatur. §. LIII. p. 38.
- - *Dei* in toto mundo ſe exerit. ibid. p. 39. quo tendat? §. CCXV. p. 323. in deſtinatione et executione, quid inuoluat? §. CCLVI. p. 359. ſq. eiſdem determinationes. ibid. Schol. 1. et 2.
- - *mundi* demonſtratur, §. CCLVIII. p. 363.

H.

- H**omo, quam diu viuit hanc vitam temporalem, ad perfectam *ευνομιαν* adſpirare non poteſt. §. DCI. p. 963. adeoque nec particeps fieri completæ felicitatis. ibid. quodſi iam foret immortalis in hac animali vita, numquam adſequi poſſet ſummum bonum. ibid. p. 964. et hoc reſpectu multo melius eſt homini, morti obnoxium, quam immortalem eſſe. ibid.
- Homo in bono confirmatus*, perfectior eſt bono angelo. §. DXCIII. n. 1. p. 940. cum Deo vnitus modo eminentiſſimo in ſatisfactore *θεανθεωτων*. ibid. n. 2. p. 942.
- Honor*, quid ſit? §. CCCIII. n. 3. p. 467. beatitudo cur ita dicatur? ibid.
- Humana Chriſti natura* amiſit ſubſiſtentiam et perſonalitatem. §. CCCCXLIII. p. 769. a primo ortus ſui momento fuit *αυτοσματος* atque facta *ευπρωσματος*. ibid. n. 2. p. 770. ſemper fuit per ſe immunis a peccato huiusque conſectariis. §. CCCCXLVII. p. 776.
- Humana Chriſti et diuina natura*, huius idiomata, quid ſint? §. CCCCXLV. p. 774. in vnione ſpectata. Vid. *vnio*.

I.

- I**dea, nullam concipere poſſumus, niſi eiſ, quod ideae ſenſuali aſſimilare poſſumus. §. LVI. p. 45.
- Idea intuitiua, immediata et mediata*, quid ſit? §. CCXXXV. p. 340. neutram de creatione habemus, ſed ſolus Deus. ibid.

Ideae materiales sunt proximus typus, ad quem conformantur animae perceptiones. §. LVI. p. 46.

Idiomata naturae humanae et diuinae, quid? §. CCCCXLV. p. 774. potissimum diuina *operatiua* communicata oportet cum humana natura. §. CCCCXLVII. p. 776. *quiescentia* cum natura humana non potuerunt communicari immediata. *ibid.* *alterutrius naturae*, quomodo alteri conueniant naturae. §. CCCCLIV. p. 783.

Idiomatum communicatio et communio, quid? §. CCCCXLVI. p. 775. huius genera cur constituentur? §. CCCCXLVIII. p. 777. *primum genus* quodnam sit? §. CCCCXLIX. p. 777. a quonam fuerit traditum? *ibid.*, cuius duae species *κοινωνία τῶν Θεῶν* et *ἰδιοποιήσις*. §. CCCCL. p. 778. particulae hic adhibitae distinctiuae, quomodo sumantur? §. CCCCLI. p. 779. propositiones illius sunt reales et propriae. §. CCCCLII. p. 779. sq. quatenam propositiones aliae ad hoc genus adhuc referantur, et an locum habeant? §. CCCCLIII. p. 780. sqq. *secundum genus* in quonam consistat? §. CCCCLV. p. 783. sq. variae huius appellationes. *ibid.* n. 1. p. 786. quinam distinctius illud explicauerint et quanam occasione? *ibid.* n. 2. particulae determinatiuae, quomodo hic adhibeantur? §. CCCCLVI. p. 791. haec maiestatis communicatio est realis et quinam modi hic exulent? §. CCCCLVII. p. 792. *tertium genus*, quid comprehendat? §. CCCCLVIII. p. 793. cur illud a theologis traditum? *ib.* n. 1. 704. quintuplex huius generis propositionum datur differentia §. CCCCLIX. p. 795. quando hoc ad primum genus accedat? §. CCCCLX. p. 798.

Idolum, quid sit? §. CCCLXXXIV. p. 635. temperamenti cholericum, melancholicum, sanguineum et phlegmaticum. *ibid.*

Ieiunia, tria requirunt ad haec Mohammedani. §. DCXXIX. p. 1057. n. IV.

Ignorantia inuincibilis et vincibilis, quae? §. CCCLXXXII. p. 625.

- - *supina, affectata et simulata.* *ibid.* p. 626.

Illuminatio, huius medium est verbum Dei, et audibile et visibile supernaturaliter efficax. §. DXL. p. 884. vnioni cum Christo proficua, quid praestare debeat? §. DXLIX. p. 892. subministrare debet fidei motiua. §. DL. p. 892. ad incompletam illam sufficiunt naturales hominis vires, si vera existit inter homines reuelatio. *ib.* ad hanc aliosque hinc oriundos animae status tendentes operationes gratiae, homo pro suae libertatis licentia impedire potest. §. CII. n. 1. p. 128. sq.

Illuminatio actiue siue efficienter dependet a gratiae superioris operatione, ad hoc vero, vt illa operatio non impediatur, concurrere possunt hominis actiones naturales. §. CII. n. 2. p. 129.

*Illuminatio actiua, passiu*a, generatim et speciatim sic dicta, quid sit? §. DXLVIII. p. 890. sq. *it.* §. DXXXIX. p. 881.

- - *completa*, quid sit? §. DLII. p. 893. supernaturaliter a Spiritu sancto producitur. *ibid.* p. 894.

- - *incompleta*, quid sit? §. DLI. p. 892. sq.

- - *supernaturalis*, aliquo respectu obtineri potest, antequam fidei *πληροφορία* oritur. §. DLIV. p. 895.

- Illustratio gloriae diuinae*, quid? §. CCXXX. n. p. 337.
- Imago Dei*, huius vera ratio. §. CCLXXI. p. 388. - - 391 ad hanc homo conditus. ibid. ad hanc productum esse, quid significet? §. CCLXXVII. n. 3. p. 402. ad hanc angeli quoque conditi possunt appellari ibid. per hanc cognitio actualis, salutaris ac habitualis protoplastis venit tribuenda. §. CCLXXI. n. 1. p. 389. praestitit optimam omnium harmoniam et beatitudinem. ibid. n. 2. et 3. p. 390. sq. in hoc statu beatitudo hominis, ex parte hominis, dependebat a bonis operibus, ex parte Dei, ab eius sapientia et benignitate. ibid. n. 4. p. 391. praestitit protoplastis statum integritatis. §. CCLXXII. p. 392. excludit statum purorum naturalium. §. CCLXXIII. p. 392. non fuit homini essentialis, sed accidentalis, §. CCLXXV. n. 1. p. 395. per lapsum periit. §. CCXCIX. p. 458.
- - *primaria et secundaria*, quid? §. CCLXXV. 395.
- Immensitas Dei*, quid per hanc intelligatur? §. CCXIII. p. 322.
- Impassibilitas*, quid vocetur? §. CCLXXIV. p. 393. hanc hominilargitus est status integritatis. ibid.
- Impedimentum felicitatis*, duplex, §. XIII. p. 7. sq. per quaenam remoueatur? §. XIV. p. 8.
- Imperare bonum spiritui*, quid dicatur. §. CCLXXXIX. n. 3. p. 425. simpliciter et absolute; secundum quid et comparative. ibid. si simpliciter bonum adparens spiritui imperat, perpetuo peccat, adeoque damnationi perpetuae se obnoxium reddit. ibid.
- Imperium naturale*, quid? §. CCLXXIV. p. 393. habuit homo id in statu integritatis in reliquas creaturas. ibid. n. 3.
- - *moraliter spectatum*, quid sit? ibid. n. 2.
- Impotentia humana*, quid? §. CCCXCVII. p. 660.
- Imputabilitas facti alieni*, hanc intentio praeuifa conciliat. §. CCCLVI p. 567.
- Imputare alicui actionem*, quid? §. CCCLIII. p. 563. obiecta scientiae Dei mediae queunt imputari. §. CCCLIV. p. 564. quod per dicta Scripturae sacrae confirmatur. §. CCCLV. p. 565.
- Imputatio in foro superioris* quid? §. CCCLXXIII. p. 605. quomodo in facto alieno fieri possit? §. CCCLIII. p. 563. sq. lapsus protoplastorum, sub qua conditione in posteris fieri possit? §. CCCLVII. p. 568.
- Incorruptibilitas*, quid sit? §. CCCIII. n. 3. p. 467. cur b atitudo ita vocetur? ibid.
- Induratio*, est causa impulsiva peccatorum actualium interna. §. CCCLXXXIX. p. 642. eiusdem gradus. §. CCCXC. p. 643. subiectum quod et quo; item obiecta. §. CCCXCI. p. 643. sq.
- Induratus*, quinam vocetur? CCLXX. p. 387.
- Infelicitas adparens*, quaenam? §. VI. p. 4. vicinior felicitati est, quam infelicitati. §. VII. p. 4.
- - *perpetua et interrupta* est possibilis. §. V. p. 3.
- - *vera*, quid? §. IV. p. 3.
- Infernus*, §. CCCXLIX. p. 559. vid. damnatio: admittitur a Mohammede. §. DCXXIX. p. 1041. n. 4.
- Infirmetas humana*, quid? §. CCCXCVII. p. 660.

INDEX

- Inspiratae cogitationes* sunt ideae sensuales aut phantasmata. §. XLIX. p. 36.
- - *veritates*, ad has non referenda cognitio illa, de qua modum ostendere possumus naturalem, quo ad eam adspirauerit homo. §. XCIII. p. 98.
- Inspiratio*, quid? §. XLVIII. p. 35. ab hac proficiscitur tota reuelatio et quod ad cogitationes harumque ordinem et quod ad voces phrasisque. §. LXXXVI. p. 85.
- Intelligere*, quid sit? §. CCCCXXIV. p. 708. possumus vim infinitam in tribus personis subsistentem, ibid.
- Intercessio Christi pro hominibus*, tam in statu exinanitionis, quam exaltationis probatur. §. D. p. 840. quid et quotuplex sit? §. DI. p. 842. huius subiectum quod et quo. §. DII. p. 843. obiectum personale (1) apud quod. §. DIII. p. 843. (2) pro quo praestetur, cum generatim tum speciatim. §. DIV. p. 844. illius obiectum reale. §. DV. p. 844. sq. duratio. §. DVI. p. 845.
- Intercessio Mohammedis*, qualem sibi fingant huius aedeciae? §. DCXXIX. p. 1036. n. 5.
- Intueri*, quid significet? §. LVII. p. 47.
- Intuitio*, huius idea. §. I. n. p. 1. it. §. CCCIII. p. 464.
- - *boni et mali, ad nos relati*, quasnam mutationes animi habeat comites? §. II. p. 2.
- Intuitio Dei*, in hac consistit beatitudo. §. XLIII. p. 31. quomodo post hanc vitam clarior euadere possit? §. XLIII. n. p. 31. sq.
- Iobus*, huiusque libri argumentum. §. CLIII. p. 193.
- Iosua*, eiusdem liber cum argumento. §. CXLIV. p. 175.
- Ira Dei*, sub hac esse, quis dicatur? §. LXXV. p. 73. *in Deo contra peccata* quid denotet? §. DLXXXVI. p. 924.
- Islam*, vnde descendat? §. DCXXIX. n. 2. p. 1028.
- Islamismus*. Vid. *Religio Mohammedana*.
- Iudaei*, tria habent religionis fundamenta, *primo* fidem. §. DCXXIII. p. 1009. quid fides ex eorum mente. §. DCXXIV. p. 1010. quibus momentis Mosis vim vaticinam eminentem esse prae reliquis prophetis perhibeant? ibid. p. 1012. Mosen totum Pentateuchum conscripsisse docent. ib. p. 1013. legi Mosaicae quid demere vel addere nefas ducunt. ibid. quid de prouidentia doceant? ibid. p. 1014. quid de Messia? ibid. et §. DCXXVIII. p. 1025. quid de resurrectione mortuorum? ibid. p. 1013. quid de creatione mundi. ib. p. 1016. quid de sabbato? ibid. quid de spe: *secundum* fundamentum est spes. §. DCXXV. p. 1017. quomodo sperata impetrentur, ex eorum mente. ibid. sq. quid doceant de amore, *tertio* religionis fundamento? §. DCXXVI. p. 1020. plurimi in religionis dogmatibus errores admittunt. §. DCXXVII. p. 1022. an Messiam admittant, qui pro peccatorum reatu plenariam satisfactionem praestare queat? §. DCXXVIII. p. 1024.
- Iudicium extremum vniuersale*, instare probatur. §. DCXVI. p. 997. quomodo aliis vocetur. ibid. p. 999. n. in hoc peculiari modo Christus erit occupatus. §. DCXVII. p. 999. eiusdem causa efficiens principalis. ibid. p. 1000. minus principalis. ibid. causa impulsiva

- sua interna et externa. §. DCXVIII. p. 1000. obiectum materia-
 le, ib. p. 1001. formale. ib. finis. ibid. Iudaei §. DCXXIV. p. 1015.
 et Mohammedani §. DCXXIX. p. 1037. sq. n. V. illud admittunt.
 - - *discussionis*, in quorum gratiam fiat? §. DCXVI. p. 998. *retri-*
butionis, quid; ibid. *absolutionis* et *condemnationis*. ibid. p. 999.
Iudicium liber, argumentum et status illorum. §. CXLV. p. 176.
Iustificatio hominis peccatoris coram Deo, quid sit? §. DLXII. p. 905.
 non infert in Deo, sed in homine mutationem. §. DLXIII. ibid.
 eiusdem causae. §. DLXIV. p. 906. in hac ratio operum hominis
 nulla est. ibid.
Iustitia appetitionum et auersationum, quid sit? §. CCCCXIV. p. 700,
 - - *Dei*, quid? §. CCXIII. p. 320. sq.

K.

Kοινωνία τῶν Θεῶν, quid vocetur? §. CCCCL. p. 778.

L.

- L**apsus, quid sit? §. CCLXX. p. 387.
 - - *angelorum quorundam*, quando et quomodo factus? §.
 CCLXXXVIII. p. 418. sqq.
 - - *protoplastorum*, §. CCXCVI. p. 436. huius confectaria. §.
 CCXCVIII. p. 448 - 458. per hunc simul imago Dei periit. §.
 CCXCIX. p. 458. post hunc protoplastis nullum in spiritualibus li-
 berum arbitrium relictum est. §. CCC. p. 459 - 461. hinc exstiterunt
 peccata actualia numero et specie multiplicia. §. CCCI. p. 462. iuste
 imputatur posteris. §. CCCLX. p. 571. it. §. CCCLXV. p. 578. sq.
Legati Dei, quid de his Mohammedani perhibeant? §. DCXXIX. p.
 1033. n. IV.
Leuiticus, vocatur tertius Mosis liber. §. CXLI. p. 171.
Lex, euangelio opposita, quid? §. CLXXIII. p. 219.
 - - *diuina*, *naturalis*, *positiua*, *ceremonialis*, *forensis*. §. CLXXI.
 p. 217.
Lex moralis noua, an a Christo lata? §. DXIV. n. p. 855.
 - - *mosaica*, huic quid demere vel addere Iudaei nefas ducunt. §.
 DCXXIV. p. 1013.
 - - *oralis*, quid? §. CXCIII. p. 285. rationes pro hac examinatae.
 §. CXCIV. p. 288. sqq.
Libra, qua hominum opera omnia trutinabuntur, quam Mohamme-
 dani asserunt. §. DCXXIX. p. 1036. n. 2.
Libri, quinam a Iudaeis et Christianis communiter pro *reuelatis* ha-
 beantur? §. CXLI. p. 170. hos pariter pro norma omnium religio-
 nis dogmatum accipiunt. §. CLXIII. p. 209. varia horum librorum
 distributio, huiusque ratio, ordo et distinctio. §. CXLII. p. 203.
 sqq. solemni ritu illi in censum librorum, qui normae rationem
 habent, debent esse recepti. §. CLXIII. p. 209. sq. quinam libri
 V. T. §. CLXIX. p. 216. quinam a solis Christianis pro reuelatis
 habeantur? §. CLXXIV. p. 219. quinam libri noui Test. §.
 CLXXXV. p. 255. sq. horum distributio generalis. §. CLXXXII.

INDEX

- p. 251. distinctio in partes minores. §. CLXXXIII. p. 252. an sit diuinae originis. §. CLXXXIV. p. 255.
- Libri apocryphi* quid §. CLXIII. p. 209. lqq.
- - *noui testamenti*. §. CLXXXVI. p. 256. it. §. CLXXXVII p. 257. lqq.
 - - *veteris testamenti* §. CLXIII p. 212.
 - - *canonici*, quid sint? §. CLXIII. p. 209. lqq. quinam N. et V. Testamenti §§. citt. CLXXXVIII. p. 261.
- Libri arum*, quot perhibeant Mohammedani; §. DCXXIX. p. 1032. §. III.
- Limbus patrum et infantum*, quid? §. CCCLXVIII. p. 556. lq. temere asseritur p. 557. lq.
- Lumen in anima*, quid per analogiam dicatur? §. DXLVIII. p. 890.
- Lumen gloriae*, quid sit et cur ita vocetur? §. CCCIII. p. 464.
- Lustrationes*, quales Mohammedani suscipiant; §. DCXXIX. p. 1046. lqq. an illas ad abstergendas peccatorum sordes facere contendant? ibid. p. 1050.

M.

- M***aiestas Dei*, quomodo explicetur? §. CCXIV. p. 322. quid significet in secundo genere communicationis idiomatum. §. CCCCLV. n. 3. p. 787. quomodo conueniat naturae humanae? ibid. n. 4. huius communicatio est realis, quinam modi hic exulent? §. CCCCLVII. p. 792.
- Maieftaticum genus*, quid vocetur et quo sensu? §. CCCCLV. n. 1. p. 786.
- Maledictio Dei*, quid sit? §. LXXV. p. 73. quatenus homines ei obnoxii sub ira Dei esse dicantur. ibid.
- Malum*, quid audiat? §. II. p. 2.
- - *metaphysicum et physicum*, quid comprehendat? §. CCLI. p. 355.
 - - *metaphysicum* in nudis creaturis necessarium. §. CCLI. p. 355.
 - - *morale* siue peccatum, quid? §. CCXLIX. p. 354. huius causa physica non est Deus, §. CCLII. p. 356. nec causa moralis. §. CCLXIX. p. 379 - 383. nexus inter morale et physicum quomodo concipiendus. §. CCLI. p. 355.
- Mala priuatiua et positiua*, quatenam? §. CCCXXIV. p. 503.
- Mares et feminae*, circumciduntur apud Mohammedanos. §. DCXXIX. p. 1047. n. 3.
- Meritum actionis*, quid? §. CXXXI. p. 157. quando actio alteri aliquid mereatur. ibid. meretur aliquid apud aliquem, proprio sensu quid? §. CCLXXXI. p. 409.
- Messias*, quid §. CLXIV. p. 213. quid Iudaei de hoc doceant? §. DCXXIV. p. 1014. et §. DCXXVIII. p. 1025. talem, qui pro peccatorum reatu plenariam satisfactionem praestare queat, an iidem doceant? §. DCXXVIII p. 1024. lqq.
- Mirabilia*, quid sint? §. XCVII. p. 109.
- Miracula*, horum idea. §. LXXXIX. p. 92. a solo Deo perpetrari possunt. ibid.
- Miracula maiora* seu vera, quid? §. XCVII. p. 109. quid inferant? eorum possibilitas et existentia vnde concipiatur? ibid. p. 110.
- - *minora*, quid? ibid. p. 109.
 - - *maiora* non semper pugnant contra sapientiam diuinam. §. XCVIII. p. 111.

p. III. eorundem finis. ibid. n. p. 112. an et quando discerni possint a mirabilibus aliis. §. XCIX. p. 113. sqq. ut a mirabilibus discernantur, (1) Deus prodidit luculenta documenta ibid. n. 1. p. 114. (2) manifestus est phaenomenorum ordo, ut ordinaria ab extraordinariis distinguere possimus. ibid. n. 2. (3) mutationes per omnia saecula mirabiles habent probabilissime causas intelligentes invisibiles. ibid. n. 3. p. 116. (4) quando verum miraculum, quando miraculum minus et opus praestigiosum seu magicum. ibid. n. 4. (5) miracula maiora et minora, quae doctrinas comitantur, harum probant veritatem, quas opera magica reddunt suspectas. ibid. n. 5. p. 117. (6) in mirabilibus, a daemonum concursu arcessendis, res connexae et circumstantes sunt considerandae, ex quibus denominatio illorum petenda. ibid. n. 6. p. 118. (7) doctrinarum, ad quas corroborandas pertinent mirabilia, ratio est consideranda. ibid. n. 7. (8) quid efficacia sermonis, quomodo et quando confirmare possit cognitionis illius, cui adiungitur, veritatem. ibid. n. 8. p. 121. (9) quid miracula absoluta et respectiva, una cum compendio ex praecedentibus exhibito. n. 9. p. 121.

Mischna, quid? §. CXCVIII. p. 285.

Mohammedes, quanti aestimetur ab affectis suis. §. DCXXIX. n. IV. p. 1035. quomodo apud Deum pro hominibus intercedere dicatur? ibid. n. 5. p. 1036.

Mors, quid sit? §. DXCVIII. p. 953.

- - *animae* tam animalis, quam spiritualis. §. DXCVIII. p. 954. Conf. not. p. 956.

- - *hominis* ibid. p. 955. licet poenae rationem subeat, loco beneficii est habenda. §. DCI. p. 965.

- - *naturalis*, *praeternaturalis*, *violenta*, quae vocentur? §. DC. p. 960. sq.

- - *spiritualis*, sensu theologico. §. DXCVIII. p. 957.

- - *temporalis*, unde originem ducat et eius subiectum quod et quo. §. DXCIX. p. 958. causae morales. §. DL. p. 958. sqq. et physicae. ibid. p. 960.

Mors Christi. §. CCCCLXXIII. p. 806. in hoc corpus Christi non fuit cadauer. §. CCCCLXXIV. p. 806. nec per eandem unio personalis interrupta. §. CCCCLXXV. p. 806. quod Christus in hoc existere cessauerit et post eandem non existerit, falsum est. §. CCCCLXXVI. p. 807.

Moses, huius vim vaticinam celsam esse et a reliquis prophetis quatuor momentis discrepare perhibent Iudaei. §. DCXXIV. p. 1012. huius libri §. CXXXI. n. 1. p. 170. quando horum distributio inualuerit? §. CXXXII. p. 173. illa non destituitur sui ratione. §. CXXXIII. p. 173. horum librorum argumentum. ibid.

Mundus huius creatio asseritur a Iudaeis. §. DCXXIV. p. 1016. *finis eius*, unde probetur? §. DCXIX. p. 1002. *materia* Deo coaeterna est impossibilis. §. CCXVIII. p. 326. quatenam sit et a quibus defensa, ibid. n. 2. p. 327. *mutatio*, in consummatione saeculi contingens, an omnia systemata planetaria respiciat? §. DCXIX. n. 2. p. 1004. quo

INDEX

tempore contingat, non innotescit determinate. §. DCXX. p. 1004. huius tamen signa dantur. ibid. 1005. sqq.

Mundus optimus, quid? §. CCLVII. p. 361. eius ratio. ibid. materialiter et formaliter optimus quid? §. CCCLVIII. p. 569. ab illo non potest abesse homo. ibid. in eo gloria Dei optime illustratur. ibid. p. 570. et §. DLXXIV. p. 915. hunc Deus elegit et praestat, creavit et conseruat. §. CCCLIX. p. 570. sq. it §. CCLIX. p. 364. *eius perfectio et imperfectio*, quibus rebus obtineatur. §. DLXXIII. p. 914. substantiae viresque in eodem obviae, leges praescriptae iisdem et mutationes hisce conformes faciunt ad eiusdem perfectionem. §. DLXXVI. p. 916. status in eo disharmonicus, si semel oritur in creaturis inferioribus, non potest ab horum nexu ad harmoniam reduci. §. DLXXVIII. p. 917. sq. *principia mala in hoc*, quae? §. DLXXX. p. 919.

Munus seu officium, quid sit? §. CCCCXCI. p. 817. *Christi*. ibid.

Mysteria, horum descriptio §. LV. p. 44. eorum cognitio est analogica, unde illa haurienda et amplificanda? §. LX. p. 55. in illa non extra aut supra aut contra reuelationem sapiendum. §. LXI. p. 55. sq. quid hic similitudines extra reuelationem valeant. p. 56. quomodo aduersariis, qui contradictiones inter fragmenta reuelationis, quibus mysteria innotescunt, formant, respondendum, ibid. quo fine, quo modo, et quando termini technici extra reuelationem hic adhibeantur. §. LXII. p. 57. sq. eadem cognoscendi est modus possibilis sublimior. quinam ille sit? §. LXIII. p. 59. eorum mensura tanta, quanta reuelationis. §. LXIV. p. 62. eorum manifestatio, quonam ex fine mensuram accipiat? §. LXV. p. 62. cognitio eorum amplior et fides explicatior esse potest in vna temporis periodo, quam in altera. §. LXVI. p. 64. amplissima post hanc vitam est expectanda. §. LXVII. p. 65. qualis et quanta mensurae, in mysteriorum cognitione, variatio tunc sit futura, nescimus. §. LXVIII. p. 67. fidelitas in fragmentis notitiae de iisdem in hac vita est mensura systematis in futura. ibid. in cognitione eorundem dantur anxiae, dantur fastidiosae mentes. §. LXVIII. n. 2. p. 68. illae ad systema peruenient, hae nuda constituentur, vti notitia sic et fructu mysteriorum. ibid.

N.

Natiuitas Christi, huius conditio §. CCCCLXXI. p. 804.

Nehemias, illiusque argumentum. §. CLX. p. 201. sq.

Nihilum, quid sit? §. CCXXVI. n. p. 333. priuatiuum, interdum inhabilitatis dictum, item negatiuum, horum significatus. ibid.

Notiones personales, quid sint? §. CCCXXXIV. p. 754.

Novissima seu vltima, quaenam appellentur? §. DXCVII. p. 952. quomodo distinguantur? ibid. Iudaeorum. §. DCXXII. p. 1014. Mohammedanorum opinio de iisdem. §. DCXXIX. p. 1037. n. V.

Numeri, quartus Mosis liber, eiusdem ratio. §. CXLI. p. 171.

O.

Obduratio animi ad mala perpetienda, §. XIX. p. 13. quo obtineatur medio? §. XX. p. 14.

Obe.

RERV M PRAECIPVARVM.

- Obedientia actiua et passiva*, quando hanc spiritus praestare dicatur? §. DXC. n. 3. p. 934.
- - - *angelorum* est conditio, qua posita, per benignitatis operationes sunt confirmati in bono. §. CCLXXX. p. 408. sed non ex merito huius, §. CCLXXXI. p. 409.
- Obedientia Christi actiua et passiva*. §. CCCCXCVI. p. 834. vtraque requiritur ad expiationem. ibid. meruit Dei gratiam supernaturalem, huiusque effectus salutare. §. CCCCXCVII. p. 837. meritum eiusdem durat in omne aeuum. ibid. p. 838.
- Obsessio corporalis*. §. CCXCII. p. 430.
- - - *spiritualis*, ibid. p. 429.
- Oeconomia*, quid denotet? §. CCCCXXXV. p. 755. *salutis*, huius rationabilitas. §. DLXXII. p. 911. sqq.
- Oeconomica operatio et relatio*, quid? §. CCCCXXXV. p. 755.
- Oeconomicae operationes*, duplicis generis sunt, aliae in regno naturae, aliae in regno gratiae. §. CCCCXXXV. p. 756. *trium personarum* respectu mundi. §. CCCCXXXVI. p. 756. speciatim in regno gratiae. §. CCCCXXXVII. p. 758. sq.
- Officium Christi*, quid sit? §. CCCCXCI. p. 816. sq. triplex est, sacerdotale, propheticum et regium. §. CCCCXCII. p. 817. sqq. Vid. quoduis eorum sub *sacerdos*, *propheta*, *rex*: non repugnant rationis veritatibus, quae de Θεανθρώπου, qui haec officia administrat, docet Scriptura sacra. §. DXCV. p. 943.
- Omnipraesentia Dei*. §. LIII. p. 39. quid sit? §. CCLIV. p. 357. eadem illius distinctio, quae concursus diuini? §. CCLV. p. 359. an sit communicata cum humana Christi natura. §. CCCCLV. n. 5. p. 788. sqq.
- Opera Dei ad intra et ad extra*, quid denotent? §. CCXV. p. 323.
- Opera bona regenitorum*, quid sint? §. DLXVIII. p. 909. ad haec perpetranda homo habet facultatem per vitam spiritualem. ib. non placent Deo propter εννομιαν, sed propter meritum Christi. §. DLXXI. p. 910.
- Opera irregenitorum* omnia sunt mala atque, si honestatis speciem habent, recte vocantur splendida peccata. §. DLXXI. p. 910.

P.

- P***actum Dei cum hominibus*, quid? §. CLXV. p. 214. vocatur etiam foedus Dei, item testamentum. ibid. satis accommodata. §. CLXVI. n. p. 215. illud Deus per messiam iniit cum hominibus. ibid. p. 215.
- Pactum euangelicum*, quid? §. CLXX. p. 217.
- Pactum legale* siue *operum*, quid? §. CLXXII. p. 218. obtinuit cum protoplastis in statu integritatis. ibid. licet nunc non sit causa beatitudinis, obligat tamen. §. CLXXIII. p. 218.
- Palingenesia physica*, ex hac dogma resurrectionis illustratur. §. DCXII. n. 1. p. 987.
- Paradisus*, quid inferre dicatur? §. DCV. p. 972. an denotet statum locumque, a quo absit visio Dei? ibid. p. 974. a Mohammede sub symbolis sensualium deliciarum describitur. §. DCXXIX. p. 1039. n. 3.

I N D E X

Patientia et fortitudo, sustentat erectum in aduersis animum. §. XXII. p. 14. sq. in taediorum perceptione ad malorum correctionem est necessaria. §. DXC. n. 1. p. 931.

Pax, stilo biblico, quid notet? §. CCCIII. n. 3. p. 467.

Peccatum, quid sit? §. CCXLIX. p. 354. horum genesis atque confectaria quaenam? §. CCLXXXVI. p. 415. horum gradus, unde aestimandi? §. CCCXCVIII. p. 662. horum reatus dici potest spectare ad infinitatem. §. DLXXX. p. 919. eorum auctores disharmonia inde orta afficiuntur. §. DLXXXI. p. 920. pro horum reatu Deus vi iustitiae suae vult satisfactionem. §. DLXXXII. p. 921. quam praestitam vult, mediante creatura rationali. §. DLXXXIII. p. 921. quae contra primam et secundam tabulam committuntur. §. CCCC. n. 5. p. 682.

Peccatum actuale, speciatim quid sit? §. CCCLXXX. p. 621. illius causa efficiens et impulsiva. §. CCCLXXXI. p. 621. causae impulsivae internae et externae. ibid. n. p. 624. speciatim internae (1) ignorantia. §. CCCLXXXII. p. 624. (2) affectuum impetus. §. CCCLXXXIII. p. 629. (3) temperamentorum idola. §. CCCLXXXIV. p. 630. sqq. de hisce tribus speciatim agitur. §. CCCLXXXV. p. 636. sqq. subiectum quod et quo. §. CCCXCV. p. 648. per hoc corroboratur peccatum originale. §. CCCCI. p. 684.

Peccatum clamans, non clamans siue tolerantiae. §. CCCC. n. 6. γ) p. 683. sq. - - - *externum et internum* siue cordis, oris et operis. §. CCCC. n. 4. p. 682.

- - - *ignorantiae*, quid? §. CCCXCVI. p. 652.

- - - *improbationis*, ibid. p. 653

- - - *infirmittatis*, quando appellandum? §. CCCXCVII. p. 660.

- - - *inquietans, dormiens, et euigilans*, §. CCCC. n. 6. α) p. 682.

- - - *manifestum, occultum, item mutum*. §. CCCC. p. 681.

- - - *omissionis et commissionis*, quaenam? §. CCCC. n. 1. p. 679.

Peccatum originale, quid sit? §. CCCLXVI. p. 579. sq. quosnam defectus inferat speciatim? §. CCCLXVII. p. 581. an consistat in priuatiuo, an positiuo, an in utroque. §. CCCLXVIII. p. 590. quo sensu praua dicatur concupiscentia? §. CCCLXIX. p. 592. quare deprauatio originalis sit peccatum? §. CCCLXX. p. 594. sq. et §. CCC LXXVII. p. 610. obiectiones Limborchii refutantur. ibid. not. 1. 2. p. 598.-602. cum eo coniuncta (1) liberi arbitrii deprauatio. §. CCC LXXVIII. p. 611. sq. (2) adiuncta peccati orig. §. CCC LXXIX. p. 618. sq. corroboratur per peccata actualia. §. CCCCI p. 684.

Peccatum praecipitantiæ. §. CCCXCVI. p. 652.

Peccatum primum, huius ratio in protoplastis. §. CCXCVII. p. 440. sqq. eiusdem prauitas extensiuæ. ibid. n. p. 443. intensiuæ. ibid. vtrum nuda carentia imaginis diuinæ fuerit? ibid. n. 2. p. 445.

- - - *proaereticum*, antecedenter, concomitanter et consequenter tale. §. CCCXCVI. p. 651.

- - - *proprium et alienum*. §. CCCC. n. 3. p. 680.

- - - *remissum, non remissum, veniale et mortale*. §. CCCC. n. 6. β) p. 683.

- - - *voluntarium et inuoluntarium*, quod vocetur? §. CCCXCVI. p. 649.

RERVM PRAECIPVARVM.

- Peccatum voluptatis sensualis, auaritiae et ambitionis.* §. CCCC. n. 2. p. 680.
- Peccatum in filium hominis, quid comprehendat?* §. CCCXCIX. n. 3. p. 678. sq.
- Peccatum in Spiritum sanctum, quid sit et quae eo spectent?* §. CCCXCIX. p. 667. sqq. huius peccati exempla. ibid. p. 674. quorumnam actuum indiuisus nexus ad hoc pertineat? ibid. p. 674. num impenitentia finalis ad eius formam, an ad adiuncta potius referenda. ibid. p. 675. subiectum quod et quo. ibid. p. 676. an, committens hoc, sit in statu gehennali? ibid. p. 677.
- Pentateuchus.* Vid. *Moses*.
- Peregrinatio meccana, in quem finem suscipiatur a Mohammedanis?* §. DCXXIX. p. 1058.
- Perfectiones Numinis sunt rationes mouentes actionum, quae felicitati inseruiunt.* §. XXIV. p. 17.
- Περὶ χάριτος, quid denotet?* §. CCCCXLI. p. 766.
- Persona, quid audiat?* §. CCCCVI. p. 690. vnica tantum est spiritus finitus. §. CCCCVIII. p. 697. non item infinitus, §. CCCCVIII. sq. p. 703. sqq.
- - - *Christi.* Vid. *Vnio*.
- Personae tres in Deo.* Vid. *Trinitas*.
- Personales notiones, quid denotent?* §. CCCCXXXIV. p. 754. et quidem patris, filii et spiritus sancti. ibid.
- Personales propositiones, quatenus et cur ita vocentur?* §. CCCCXLIV. p. 772. sunt inusitatae, reales et propriae. ibid. p. 773. quatenus ad has reducantur, quae vero minus? ibid. n. 1. 2.
- Personales proprietates, quid sint?* §. CCCCXXXIV. p. 753.
- Perspicuitas, quae ad hanc in verbo Dei faciunt, ab inspiratione profisciscuntur.* §. LXXXIV. p. 83. vbique est obuia in Scriptura sacra. §. LXXXIII. p. 82.
- Phlegma vitiosum, quid dicatur?* §. CCCLXXXIV. p. 634.
- Phlegmatici, horum principium practicum.* ibid.
- Pietas, quid?* §. DCXXI. p. 1008.
- - - *Christiana, quid?* ibid.
- Piscina, qualem post resurrectionem sibi fingant Mohammedani?* §. DCXXIX. n. 4. p. 1036.
- Placare Deum seu iram Dei.* §. LXXV. p. 73. sq.
- Poenae sepulcri, qualem sibi fingunt Mohammedani?* §. DCXXIX. p. 1035. n. 1.
- Poenae damni et sensus, quid?* §. CCCCI. n. p. 685.
- Poenitentia seu contritio, quid dicatur?* §. CII. n. 4. p. 130. illam fiducia, omnium religionis practicorum dogmatum fundamentum, antecedere et comitari debet. ibid. p. 331. eam iniungunt dogmata religionis. ibid. sola non praestat statum hominis emendatum. ibid. n. 5. nec compensare potest illud, quod per peccata turbatum est ibid. n. 6.
- Pons qualem super gehennam sibi fingant Mohammedani.* §. DCXXIX. n. 3. p. 1036.

I N D E X

- Praegustus vitae aeternae*, quid et qualis? §. CCCXX. p. 496. de hoc Quackerorum opiniones et harum refutatio. ibid. n. p. 497. sqq.
- Praescientia Dei*, non necessario sibi praestruit decretum. §. CCLXIV. p. 371. *futurorum*, quousque Dei decreto nitatur? §. CCLXV. p. 372. eiusque ad mundum huncce applicatio. §. CCLXVI. p. 373. an, quodcunque Deus praevidet, ideo praesciat, quia ipse decreuerit, ut eo modo fiat, siue bonum siue malum. ibid. n. p. 373.
- Praesentia Dei gratiosa*, quid sit? §. CCLIV. p. 358. itemque *gloriosa*. ibid.
- Preces*, quid de hisce Mohammedani praecipiant? §. DCXXIX. p. 1050. ritus circa has varii apud eosdem. ibid. p. 1051.
- Preces internae et externae*, quid? §. LIII. p. 41. ad utrasque sumus obligati. ibid. p. 42.
- Principium bonum in mundo agens particulare*, quid sit? §. DXC. n. 3. p. 934. finitus spiritus illud fieri potest per obedientiam actiuam et passiuam, quam Deo praestat. ibid. ope vnionis cum Deo arctioris. §. DXCI. p. 935. sq.
- - - *uniuersale*, qua ratione in mundo existat? §. DXCII. p. 936. cur illud esse debeat *θεανδρεωπος*. §. DXCIII. p. 937. sqq.
- Processio Spiritus Sancti*. Vid. *ἐκπορευσις*.
- Producere aliquid alicubi*, quid significet? §. CCXXII. p. 330.
- Propheta*, lato significato quid denotet? §. CCCCXCII. p. 819. libri et nomina prophetarum in V. Test. §. CXLVIII. p. 181. eorum argumenta. §. CXLVIII. p. 183. 187. ordoque scriptorum. §. CL. p. 187. quales agnoscant Mahomedani? §. DCXXIX. p. 1034. sq. n. IV.
- Prophetiae*, harum impletio apud posteros grauissima est ratio, ex qua inspirationis diuinae veritatem concipiant. §. C. p. 123. praesertim si ad producendum effectum concurrant causae improuisae, itemque effectus respondeant exacte atque in circumstantiis minimis. ibid.
- Propheticum officium Christi*, expressis sacrae scripturae verbis asseritur. §. DVIII. p. 849. huius actus: *propheta* (1) imprimis docere debet oeconomiam salutis; (2) aliquando. praedicat futuros euentus. §. DIX. p. 850. vtrumque administrauit Christus. §. DX. p. 850. sq. huius officii causa efficiens. §. DXI. p. 852. subiectum quod et quo. §. DXII. p. 852. esse debet in statu exinanitionis et exaltationis, diuerso tamen modo, vnde forma illius diuersa. §. DXIII. p. 852. sq. huius in *statu exinanitionis* summa et obiectum reale. §. DXIV. p. 854. obiectum personale, §. DXV. p. 856. praeconio legis et euangelii adiunxit Christus supernaturalem efficaciam, §. DXVI. p. 856. sq. neque minus per miracula atque per vitae sanctitatem auxit attentionem auditorum. ibid. p. 857. itemque instituit sacramenta noui testamenti. ibid. illud Christus administrauit digne sua persona, i. e. absque imperfectionibus, homines contaminantibus. §. DXVII. p. 857. modus, quo idem in statu exinanitionis gessit. §. DXVIII. p. 859. sq. quomodo in *statu exaltationis* eodem Christus fungatur. §. DXX. p. 860. obiectum personale, reale et modus, quo administratur in hoc statu; item duratio eiusdem. §. DXXI. p. 861. finis eiusdem in statu exinanitionis et exaltationis. §. DXXII. p. 862.

RERVM PRAECIPVARVM.

Propositum bonum, quid sit et vnde oriatur? §. DLXXXVII. p. 925. it. §. DXC. not. 1. p. 931. sq. vt hoc salutare sit, praelucere debet (1) sapientia. §. DLXXXVIII. p. 925. et (2) potentia sufficiens debet esse coniuncta. §. DLXXXIX. p. 927.

Protoplasti, sunt ad imaginem Dei conditi. §. CCLXXI. sqq. p. 388. sqq. corporis horum mortalitas et immortalitas illustratur. §. DCXII. n. 4. p. 989. horum corruptela inter nociuas diabolorum actiones est praecipua. §. CCXCVI. p. 436. qua ratione illud factum, non adeo manifestum. ibid. p. 438. n. 1. eorum peccati primi ratio. §. CCXCVII. p. 440. sqq.

Proverbia Salomonis, eorumque argumentum. §. CLII. p. 192.

Providentia, in significato completo, quid? §. CCXV. p. 323.

- - *Dei* per curam de creaturis declarata. §. CCLX. p. 365. quid de hac Iudaei doceant? §. DCXXIV. p. 1014. duriora de hac profert Mohammed. in Alcorano. §. DCXXIX. p. 1044. quae tamen in meliorem partem interpretanda videntur. ibid. p. 1045.

Psalmorum liber, vna cum argumento. §. CLI. p. 190.

Purgatio arenaria, quomodo apud Mohammedanos fiat? §. DCXXIX. p. 1049.

Purgatorium, quid sit? CCCXLVI. p. 541. sine ratione statuitur. ib. rationes pro hoc adductae refutantur. §. CCCXLVII. p. 543 - - 556.

R.

R*éalitates*, quae vocentur? §. CV. p. 135.

Reatus actionis malae triplex. §. CIX. p. 139.

Reatus culpa priuatiuae, positiuae, poenae, quid? ib. quomodo tolli possit in iudicio superioris? §. CX. p. 140.

Reatus culpa laesioque peccatorum ad infinitatem protensue et extensue spectat. §. CXXI. p. 148. tendit quoque ad infinitatem intensiuam, quantum in ipso peccatore est. §. CXXII. p. 150. eadem ratio est *reatus poenae* in iudicio diuino. §. CXXIII. p. 150. hinc vis tantum infinita sufficit ad reatum peccati remouendum. §. CXXIV. p. 151.

Redemptio, Vid. *Satisfactio*.

Regeneratio, quid sit? §. DLX. p. 903. n. Spiritui sancto tribuitur, tamquam opus oeconomicum. ibid.

Regium Christi officium, vnde probetur? §. DXXIII. p. 862.

Regnum siue regimen imperantis in amplitudine quid inuoluat? §. DXXIV. p. 863. sq. quod habuit Christi humana natura per idioma-
tum communicationem, in lato significato officium sacerdotale at-
que propheticum complectitur. §. DXXX. p. 870. in strictiori si-
gnificato quid hoc sit et quousque duret? §. DXXXI. p. 870. sq.

Regnum Christi triplex, §. DXXXII. p. 872.

(a) *potentiae*, quomodo Christus hoc administret? §. DXXXIII. p. 872. huic regno subiecti; eius obiectum, forma, causa efficiens, initium et finis. §. DXXXIV. p. 873. sq.

(b) *gratiae*, quomodo hoc gerat Christus? DXXXV. p. 875. eidem subiecti, eius organon, causa ministerialis, forma, adiunctum, initium, finis. §. DXXXVI. p. 876. sq.

(c) *glor-*

INDEX

- (c) *gloriae*, quomodo hoc exerceat? §. DXXXVII. p. 877. eius ci-
ues, forma, initium, finis §. DXXXVIII. p. 878.
- Regnum naturae atque gratiae*, quid sit? §. CCCC XXXV. p. 756.
- Regum liber* eiusque argumentum, §. CXLVII. p. 180. sq.
- Religio*, quid vocetur? §. XVII. p. 18.
- - *apparens*, quatenus. §. XXIX. p. 18. sq. dicitur quoque supersti-
tio. §. XXIX. n. 2. p. 19.
 - - *christiana*, eius rationabilitas. §. CCCCH. sqq. p. 687. sqq. §.
DLXXII. sqq. p. 911. sqq. §. DCVIII. sqq. p. 979. sqq. de huius dog-
matibus practicis monitum §. DCXXI. p. 1007.
 - - *euangelica*, quae? §. CLXX. p. 217.
 - - *israelitica*, cur vocetur messiana vel christiana. §. CLXIV. p. 214.
vocari quoque meretur euangelica §. CLXX p. 217.
 - - *iudaica noua*, huius dogmata generatim indicantur §. DCXXII.
p. 1009. eiusdem tria adducuntur fundamenta. §. DCXXIII.
p. 1009. nititur lege orali. §. CXCIII. p. 285. non tradit medium
vnionis cum Deo arctioris neque satisfactorem Θεανδεωπον.
§. DCXXVII. sq. p. 1022. sqq.
 - - *mohammedana*, huius liber canonicus. §. CXCIV. p. 293. illa di-
citur et Islamismus. §. DCXXIX. p. 1027. eiusdem dogmata theo-
retica de Deo, p. 1028. n. I. de angelis. ibid. p. 1030. n. II. de libris
diuinis, ibid. p. 1032. n. III. de legatis Dei ibid. p. 1033. de de-
creto Dei. p. 1043. n. VI. de die nouissimo. ibid. p. 1037. n. V.
huius dogmata practica de lustrationibus p. 1046. de precibus 1050.
de eleemosynis. ibid. p. 1053. de ieiuniis. ibid. p. 1057. de peregrina-
tione meccana. ibid. p. 1058. haec religio nullum medium habet
vnionis arctioris cum Deo. §. DCXXX. p. 1062. nihil adfert de sa-
tisfactore Θεανδεωπον. ibid. p. 1063.
 - - *naturalis at reuelata*, quid? §. LI. p. 37. vtraque sua habet dog-
mata. ibid. not. vbi dogmata religionis naturalis tradantur. §. LII. p.
37. praecipua eiusdem. §. LIII. p. 38. sqq. quo modo in compendio
fisti possint? ibid. p. 42.
- Religio reuelata*, naturalis religionis dogmata conseruat omnia, hisque
adiungit alia, quae defectus illorum suppleant, atque vim eis ad-
iungunt, seu maiorem efficaciam. §. CI. p. 124. huius dogmata prae-
cipua theoretica et practica, §. CII. p. 125. in compendio. p. 132.
- - *vera* est constans atque vnica. §. XXVIII. p. 18. est vnicum feli-
citas verae fundamentum. §. XXX. p. 19. sine hac non datur spes
aut fiducia beatitudinis. §. XLIV. p. 32. sq. fundamentum eiusdem
fiducia erga Deum. §. XLVII. p. 35.
- Religiones ethnicae*, de his monitum. §. DCXXXI. p. 1064.
- Renouatio*, quid denotet? §. DLXIX. n. p. 909. eius causae. §. DLXX.
p. 910.
- Resipiscentia*, quid vocetur? §. CII. n. 4. p. 131.
- Resurrectio ciuilis*, quid? §. DCVI. n. p. 978. *spiritualis*, quid? ibid.
- Christi interna* siue ζωοποιησις, quid sit? §. CCCCLXXXIII. p. 811.
externa. §. CCCCLXXXV. p. 815.
- Resurrectio mortuorum*, quid? §. DCVI. p. 978. eius existentia proba-
tur. §. DCVII. p. 978. sq. non repugnat rationis veritatibus. §.
DCVIII.

RERVM PRAECIPVARVM.

DCVIII. p. 979. eiusdem possibilitas impugnata. §. DCIX. p. 980. defenditur. §. DCX. sqq. p. 982. sqq. ex palingenesia physica illustratur. §. DCXII. n. 1. p. 987. eiusdem causa efficiens. §. DCXIII. p. 990. finis. §. DCXIV. p. 992. causae impulsivae. ibid. p. 995. n. forma §. DCXV. p. 996. quid Iudaei de hac doceant? §. DCXXIV. p. 1015. quid Mohammedani? §. DCXXIX. p. 1037. n. V. *Revelatio*, κατ' ἐξοχὴν dicta, quid sit? §. XLVIII. p. 35. latiori significatu datur etiam *naturalis*, §. XLV. n. p. 35.

- - *vera*, huius tanta est claritas in singulis temporum periodis, quanta ad salutem obtinendam necessaria atque opportuna est. §. LXV. p. 62. vnica modo vera. §. LXIX. p. 69. huius criteria sunt constituenda. ibid. quae partim ex obiectis reuelatis, partim ex modo reuelationis, quatenus referuntur ad perfectiones Numinis, eruenda. §. LXX. p. 70 et quidem ex *obiecto*: reuelatio vera cognitionem supra experientiam et rationem positam contineat. §. LXXI. p. 70. media tradere debet beatitudinis et felicitatis consummatae. §. LXXII. p. 71. doceat unionem cum Deo arctissimam et nexum cum mundo harmonicum. §. LXXIV. p. 73. ostendat medium placandi Deum supranaturale. §. LXXVI. p. 75. comprehendat mysteria. §. LXXVII. p. 75. veritates quoque naturaliter cognitae illis connecti possunt. §. LXXVIII. p. 76. rationes reliquae huius connexionis §. XCVI. p. 106. sq. quam vtriusque cognitionis opportunam coniunctionem solus Deus praestare potest. §. LXXIX. p. 77. excludat vera reuelatio contradictiones veras. §. LXXX. p. 78. *ratione modi*: in eadem Deus non agit per miraculum, si per viam naturalem finem obtinere potest. §. LXXXI. p. 79. eiusdem veritates in alios propagari debent naturaliter, non per miracula praeter necessitatem multiplicata. §. LXXXII. p. 80. omnia in eadem obuia clare significata siue clarae interpretationis sint. §. LXXXIII. p. 82 in ea Deus se vocibus phrasibusque adeoque stilo Θεοπνευστος accommodat. §. LXXXV. p. 84. tota et quod ad cogitationes horumque ordinem et quod ad voces phrasisque a diuina proficiscitur inspiratione. §. LXXXVI. p. 85. sq. id tamen non contradicit ei, quod Deus se accommodauerit stilo et ingenio Θεοπνευστος. §. LXXXVI. n. 2. p. 87. quidquid probat veritatem reuelationis, illud probat veritatem cognitionis, in ea traditae. §. LXXXVII. p. 88-90. actum reuelationis tam intrinsecus, quam extrinsecus comitatur potentia miraculosa §. LXXXVIII. p. 91. diuina eius origo confirmatur per prophetiarum complementum. §. XCI. p. 96. sq. vix eiusdem variis (1) auget hominis cognitionem naturalem veritatibus variis. §. XCII. p. 97. (2) amplificat veritates practicas per varia ibid. p. 97. sq. eius actus quousque duret in hominibus, tam quoad dogmata, quam historica. §. XCIV. p. 101. conseruari et propagari potest per traditionem oralem et scripturam, quomodo id fieri possit? §. XCV. p. 102-106.

Rex, seu imperans, quid sit? §. DXXIV. p. 863 et 864.

INDEX

- - *mundi*, sapientia hypostatica κατ' ἐξοχὴν vocatur. §. DXXVI. p. 865.
- Ruth*, liber, eius argumentum. §. CLV. p. 195.
- §.
- Sabbatum*, hoc Deum instituisse credunt Iulæi, §. DCXXIV. p. 1016.
- Sacerdos*, huius in veteri testamento tres partes: sc. sacrificia offerendo peccata expiabant; apud Deum intercedebant; benedictionem populo impertiebant. §. CCCCXCIV. p. 820. sqq.
- - *Christus* κατ' ἐξοχὴν appellatur. §. CCCCXCIII. p. 819. (1) eiusdem expiatio hominum apud Deum sacrificio oblato, ex Scriptura sacra probatur. §. CCCCXCV. p. 822. sqq. (2) intercessio pro hominibus. §. D. p. 840. (3) benedictio. §. DVII. p. 846. sqq.
- Sacramentum*, an huius notionem habeat circumcisio apud Mohammedanos? §. DCXXIX. p. 1047. n. 3.
- Sacramenta*, quid sint? §. DXLIV. p. 887.
- - *Novi testamenti*, baptismus et sacra coena. §. DXLVI. p. 888. horum institutio ad quod Christi officium referenda? §. DXVI. not. p. 857.
- - *veteris testamenti*, circumcisio et agnus paschalis. §. DXLV. p. 887.
- Salus publica et priuata*, quid sit? §. CCCLXXI. p. 603 et §. DXXIV. p. 863. ex lege salutis publicae agere debet iustissimus systematis director. ibid.
- Salus publica mundi*, quid requirat? §. CCCLXXII. p. 604. huius cura peculiari modo competit secundae trinitatis personae. §. DXXVI. p. 865.
- Samuelis* liber eiusque argumentum. §. CXLVI. p. 178. sq.
- Sanctificare*, quid notet? §. CCCCXVII. p. 703.
- Sanctificatio*, quid? §. DXXXIX. p. 882. et speciatim sic dicta. §. DLXIX. p. 909.
- Sanctitas Dei*, quid sit? §. CCXIII. p. 321.
- Sanctitas in homine*, quid dicatur? §. DXXXIX. p. 811.
- Sanctum seu purum*, quid dicatur generatim? §. CCCCXVII. p. 702.
- Sapientia hypostatica*, est κατ' ἐξοχὴν rex mundi. §. DXXVI. p. 865. propter illam et hic mundus existit et creaturae peccantes tolerantur. §. DXXVII. p. 865. habet ex aeterno trinitatis foedere exercetque imperium in Dei ciuitatem peculiari modo §. DXXVIII. p. 868. nexum mundi conformat ad spirituum cum Deo vnionem, quantum fieri potest. §. DXXIX. p. 869.
- Satisfacere iustitiae Spiritus alicuius*, quid? §. CCCCXV. p. 701.
- Satisfactio*, quid generatim notet? §. CVIII. p. 138. de quam hic potissimum agatur? ibid. per illam reatus culpae et poenae remoueri potest. §. CXII. p. 141. plenaria pro peccatis medium est tollendi

lendi peccatorum reatum, iustitiae diuinae accommodatum. §. CXXVII. p. 153. hanc praestare vult Deus tantum mediante creatura rationali. §. DLXXXIII. p. 921. it. §. DXC. n. 2. p. 933. quibus requisitis creatura rationalis exornata esse debeat, quae satisfactionem praestare debeat? §. DXC. p. 928. quare illa *Θεαν. Θεωπ.* praestet *Θεαγγελ.* satisfactione. §. DXCIII. p. 937. in medio, quod plenariam praestare debet, vis siue natura diuina se exerat, §. CXXVIII. p. 155. plenaria pro peccatis hominum est miraculum. §. CXXIX. ibid. in quo tamen miracula non debent multiplicari praeter necessitatem. §. CXXX. p. 156. satisfactio est iudicialis et meritoria. §. CXXXI. p. 156. sq. et hinc ratio beatitudinis, illuminationis et conuersionis. §. CXXXII. p. 157. propter eiusdem meritum organa gratiae sunt constituta. §. CXXXIII. p. 158. est *vicaria*. §. CXXXIV. p. 159. quando pro nobis, quando in nobis. §. CXXXV. p. 159. vterque modus est coniungendus, si salutaris esse debeat hominibus. ibid. p. 160. ad hanc requiritur natura humana. §. CXXXVI. p. 160. sqq. esse adeo debet *Θεανδρικη*. §. CXXXVII. p. 165. quomodo differat ab aggratiatione et acceptilatione. §. CXXXVIII. p. 165. *infinita* est medium Deum placandi vnicum. §. CXXXIX. p. 168. eiusdem causa efficiens, impulsiva, subiectum quod et quo, obiectum personale, reale et finis. §. CCCCXCVIII. et CCCCXCIX. p. 838. sqq. *plenariam*, an iudaei doceant. §. DCXXVIII. p. 1024. et Mohammedani. §. DCXXX. p. 1063.

Scriptura est medium quoque conseruandi et propagandi reuelationem, et quando? §. XCV. p. 103 et 105.

Scriptura sacra, quid sit? §. CLXXXVIII. p. 261. habet efficaciam diuinam. §. DXLII. p. 885. distinguitur in legem et euangelium. §. DXLIII. p. 886. vtriusque effectus. ibid.

Scriptura sacra et sacramenta vocantur organa et media gratiae supernaturalis, a Christo partae. §. DXIII. n. p. 853. et §. DXLVII. p. 889.

Securitas publica, quid sit? §. DXXIV. p. 863.

Seruitus moralis, in hac viuere quid? §. X. p. 6.

Sessio Christi ad dextram Dei, quid? §. CCCCLXXXIX. p. 816. infert regimen diuinum. §. CCCCXC. p. 816.

Somnia diuina, quid? §. L. p. 36.

Sperata, quomodo impetrentur ex mente Iudaeorum. §. DCXXV. p. 1017.

Spes firmiter de beatitudine, sustentatur per demonstrationem gubernationis miraculosae. §. XLII. p. 30.

- *fidei vinita*, alterum religionis iudaicae fundamentum, quid? §. DCXXV. p. 1017.

Spiratio in Deo, quid sit? §. CCCCXXXII. p. 749. dicitur *actiua* respectu patris et filii, tamquam principii, et *passiua* respectu Spiritus Sancti, tamquam principii, ibid. p. 750. in modo huius spirationis et relationis Spiritus S. ad patrem et filium aliqua est differentia, quod tria probant momenta. ibid. n. 2. p. 751.

INDEX

- Spiratio et generatio*, quomodo differant? ib. n. 4. p. 752.
- Spiritus carni oppositus*, quid significet? §. CCCLXXXVI. p. 639.
- Spiritus sanctus*, huius diuinitas. §. CCCCXXVIII. p. 736. ἐκπορευσις seu egressio a patre et filio. §. CCCCXXXII. p. 749. ἐπελευσις et ἐπισκισμος, quid sit et qualis? §. CCCCXL. p. 762. sqq. est αὐτοθεός, sed non αὐτοπόσις §. CCCCXXXIII. p. 753. eiusdem gratiae adplicatricis explicatio generalis. §. DXXXIX. p. 878. sqq.
- Status Christi exaltationis*, sensu biblico, quid? §. CCCCLXXVII. p. 807. sensu patristico et alio. ibid. n. p. 808. secutus statum exinanitionis, quod particula διὸ indicat Phil. II. 9. §. CCCCLXXVIII. p. 808. subiectum illius quod et quo §. CCCCLXXIX. p. 810. causa efficiens. §. CCCCLXXX. p. 810. finis. §. CCCCLXXXI. p. 810. partes seu gradus. §. CCCCLXXXII. p. 811.
- Status Christi exinanitionis*, quid sensu biblico? §. CCCCLXXVII. p. 802. sensu ecclesiastico. ibid. not. p. 803. huius subiectum quod et quo. §. CCCCLXXVIII. p. 803. finis non est meritum exaltationis, sed hominum redemptio. §. CCCCLXXIX. p. 803. sq. partes illius et gradus. §. CCCCLXXX. p. 804.
- Status confirmationis in bono*, §. CCLXX. p. 386.
- Status indurationis et occoecationis*. §. CCLXX. p. 387. sq.
- gratiae angelorum, §. CCLXXVII. p. 400.
 - innocentiae seu integritatis, quid? §. CCLXX. p. 386. infert respectu animae sapientiam, sanctitatem, adeoque iustitiam §. CCLXXII. p. 391. sq. coll. §. CCLXXI.; respectu corporis immortalitatem et impassibilitatem hominis, respectu rerum externarum imperium in reliquas creaturas. §. CCLXXIV. p. 392. sq.
- Status intermedius*, inter beatitudinem et damnationem non datur. §. CCCXLVI. p. 541.
- Status lapsus*. §. CCLXX. p. 387.
- Status medius separatarum animarum*, rationes pro hoc examinantur. §. DCV. p. 972.
- Status exinanitionis* quo Christus satisfactionem praestitit §. CCCCLXI. p. 799. qui incarnationem secutus concipitur. §. CCCCLXII. p. ead. atque latius describitur. §. CCCCLXIII. p. 800. infert liberam abdicationem usus plenarii perfectionum diuinarum cum humana natura communicatarum. §. CCCCLXIV. p. 801. quid haec exinanitio inferat §. CCCCLXV. p. 801. sq. non est explicanda per κενψιν. §. CCCCLXVI. p. 802.
- Status Θεοῦ Ἰωάννου*, quae de hoc docet scriptura sacra, non repugnant rationis veritatibus. §. DXCV. p. 943.
- Status purorum naturalium*. §. CCLXXIII. p. 392.
- Subsistere*, quid sit? §. CCCCVI. p. 690.
- Subsistentia*, quid? ibid. huius in spiritu finito variae imperfectio- nes. §. CCCCIX. 697. quae in spiritu infinito abiunt. ibid. sq.
- Sufficientia publica*, quid sit? §. DXXIV. p. 863.
- Summa*, lex oralis Mohammedanorum. §. DCXXIX. p. 1046. n. I.
- Suppositum*, eiusque requisita. §. CCCCVI. p. 690.

Systema, alicuius totalis et partialis perfectio, quaenam? §. CCCLXXI. p. 603 moderator debet agere ex lege salutis publicae. ibid. p. 602.

Systema mundi, huius director Deus agere debet ex idea optimi mundi. §. CCCLXXII. p. 604. quatenus ille respicere debeat actiones praeuifas, easque auctoribus imputare. §. CCCLXXV. p. 607. §. CCCLXXVI. p. 608.

T.

Tedium, quando nascatur? §. I. p. I. eius fuga homini naturalis. §. III. p. 2.

- - - *durabile*, quodnam? §. IV. p. 3. parit infelicitatem veram. ibid.

- - - *seusuale*, saepe vergit ad felicitatem. §. VIII. p. 5. qui hoc fugit, culpa sua ad infelicitatem inclinatur. §. IX. p. 5.

Talmud, quid? §. CXCI. p. 286. *hierosolymitanum* et *babylonicum*. ibid. a quonam tota eius compages explicetur? §. CXCI. p. 287.

Temperamentum animae, quid sit? §. CCCLXXXIV. p. 635. item corporis. ibid.

Tempus infinitum non datur, sed omne est finitum. §. CCXVI. p. 324.

Tentare aliquem, quid significet? §. CCCXCII. p. 644. quo sensu Deus dicatur tentare? ibid. n. 2. p. 646. item tentari, not. 3. p. 646.

Tentatio vel bona vel mala. §. CCCXCII. p. 644. quaenam emendatrix. ibid. *malae* causa, forma, obiectum §. CCCXCIII. p. 647. finis et adiuncta §. CCCXCIV. p. 648. subiectum quod, quo §. CCCXCV. p. 649.

Testamentum. Vid. *Pactum Dei cum hominibus*.

Testamentum Dei vetus et nouum, quid vocetur? §. CLXVII. p. 215. sq.

Timor Dei, quod sit initium sapientiae. §. LIII. p. 41.

Traditio oralis, quid? §. XCV. p. 103. medium naturale est conseruandi notitiam in reuelatione acceptam. ibid. quamnam respectu sensus reuelati illa habeat opportunitatem? ibid. p. 104. quando eadem Deus pro sua sapientia uti potuerit? ibid. p. 105.

Trinitas, doctrinae de hac praestruuntur illustrationes. §. CCCCI. p. 687. vnde desumatur? §. CCCCIV. p. 687. (1) generatim ex mundi compage et corporibus speciatim. §. CCCCV. p. 688. (2) ex spiritus finiti vi repraesentatiua, eiusque tribus gradibus et actibus. §. CCCCVII. p. 694. hi actus in spiritu finito id tamen non efficiunt, ut tres eodem tempore in illo sint subsistentiae. §. CCCCVIII. p. 697. quomodo hi actus a se dependeant? §. CCCCX. p. 698. ad opera externa simul concurrunt. §. CCCCXI. p. 698. sq. quonam ordine? §. CCCCXII. p. 699. quando actus primus intercedente secundo iuste appetat? §. CCCCXIV. p. 700. quando actus secundus satisfaciat primo? §. CCCCXV. p. 701. opere tertii actus tantum boni infertur obiecto operique, quantum fieri potest. §. CCCCXVI. p. 702. tres hi actus in vi repraesentatiua infinita. §. CCCCXVIII. p. 703. subsistentiam et personalitatem habent, hinc essentia diuina tria habet supposita. §. CCCCXIX. p. 705. tres simul personae in diuina essentia per hosce actus sunt possibiles. ibid. ut principium et principiatum a se dependent, §. CCCCXX.

p. 705. tribus subsistentiis opera ad extra sunt communia. §. CCCCXXI. p. 705. quid actuum quisque in externo opere praestet. §. CCCCXXII. p. 706. nec minus hi actus in Deo sunt fundamentales; per eos tres personas simul existentes diuersasque cogitare licet. §. CCCCXXIII. p. 707.

Trinitas personarum in unitate essentiae diuinae, est mysterium incomprehensibile. §. CCCCXXIV. p. 708. huius possibilitas generationis spectata ex naturali cognitione patet. §. CCCCXXVI. p. 712. modus vero possibilitatis specialis vnice ex Scriptura sacra hauriendus. §. CCCCXXVII. p. 714. demonstratur ex Scriptura sacra, §. CCCCXXVIII. p. 715. sqq. tres illi in Deo, realiter diuersi, sunt personae modo eminentissimo. §. CCCCXXIX. p. 742. harum relationes naturales seu essentiales vnde exsurgant atque ratio huius denominationis. §. CCCCXXX. p. 743. operationes in Deo, si quae memorantur, dependentes, non sunt essentiales, sed personales. §. CCCCXXXI. p. 744. hinc personae in diuinitate a se dependent, quod ad subsistentiam siue personalitatem. ibid. id quod probatur ex Scriptura sacra. ibid. p. 744. sq. vnde concipitur, cur Deus pater vocetur prima persona, filius secunda, Spiritus sanctus tertia. ibid. 746. duo igitur actus in Deo constituuntur, generatio et processio. §. CCCCXXXII. p. 748.

Τρόποι υπάγεξεως quid sint? §. CCCCXXXIV. p. 753.

V.

Verbum Dei audibile et visibile, quid vocetur? §. DXIII. n. p. 853. et §. DXLI. p. 885. supernaturaliter efficax est medium illuminationis. §. DXL. p. 884.

Veritas Dei, quid sit? §. CCXIII. p. 322.

Veritas rerum, quid aliquibus vocetur. §. DLXXV. p. 915. qui secundum hanc agit, perfectionibus mundi gloriaeque Numinis illustrandae inferuit. ibid.

Vindicta Dei contra peccata quid denotet? §. DLXXXVI. p. 924.

Visiones, quid audiant? §. L. p. 36.

Vita in rebus finitis, quid sit? §. CCXIII. p. 321.

Vita animae humanae, §. DXCVIII. p. 953. animalis. ibid. p. 954. spiritalis. ibid.

- - *corporis humani*, ibid.

Vita Dei, quomodo explicetur? §. CCXIII. p. 321.

Vita hominis, §. DXCVIII. p. 955. hominis carnalis, quid denotet. ibid. p. 954.

Vita spiritalis, sensu theologico. §. DXCVIII. n. p. 957. hanc excitat regeneratio. ibid. p. 1094. motus huius vitae, quinam? §. DLXVI. p. 908. ad hos producendos et Spiritus S. et homo concurrit. §. DLXVII. p. 908. per hanc homo habet facultatem bonorum operum. §. DLXVIII. p. 909.

Vltima, quae dicantur? §. DXCVII. p. 952.

Vnio Dei realis cum creaturis obtinetur per actionem Dei in creaturas.

§. CCCCXLI. p. 766.

Vnio diuinitatis cum humanitate secundae trinitatis personae tribuitur rationis principiis conuenienter. §. CXXXVI. p. 160. sqq. item §. DXCIV. p. 942.

Vnio moralis, inter entia rationalia, quid sit? §. DLVI. p. 896. promoueri et impediri potest per liberas spirituum determinationes. ibid. p. 898.

Vnio physica s. *realis*, huius vera ratio, §. DLVI. n. 2. p. 898. haec applicantur ad vnionem hominis cum Christo §. DLVII. p. 899. sqq. quare etiam audit vnio hominis cum Christo supernaturalis, spiritalis et mystica. ibid. n. p. 901. huic non Christus, sed homo malitiose repugnans, ponit obicem. §. DLVIII. p. 902.

Vnio realis, quando ens vnum alteri ita vniatur? §. CCCXLI. p. 766.

Vnio et Vnitio λογος cum humana natura, quid sit? §. CCCCXLI. n. 2. p. 767. subiectum huius quodnam sit? ibid. n. 3. est supernaturalis. ibid. n. 4. ex hac oritur compositum, quod perdurat in vtriusque naturae vnione. §. CCCCXLI. p. 767. sq. facta est ἀτρεπώς. ibid. n. 2. p. 768. et ἀχωρίτως, §. CCCCLV. n. 6. p. 790. ex hac vna resultat persona Christi σύνθετος. §. CCCCXLI. p. 769. cur vocetur vnio *personalis* et quomodo declaretur? ibid. n. 1. p. 770. haec *personalis* vnio ita obtinet, vt nullo vnquam tempore dissoluatur, siue ἀδιαρέτως. ibid. n. 3. p. 771.

Voluntas Dei, perfectissima cum suis attributis. §. CCV. p. 307. huius operationes ab intellectu determinantur. §. CCLXII. p. 368. eiusdem operationibus possibilitas obiectorum praestruenda §. CCLXIII. p. 370. varie distinguitur in *arcanam* et *reuelatam*. §. CCVIII. p. 311. *signi* et *beneplaciti*, §. CCIX. p. 312. *efficacem* et *inefficacem* duplici significato. §. CCX. p. 313. *absolutam* huiusque opposita, scil. *conditionatam*, *ordinatam*, *obiectiuam*. §. CCXI. p. 314. sq. *antecedentem* et *consequentem*, quid sit? §. CCXII. p. 316. sqq.

Voluptas, quando oriatur? §. I. p. 1. eius desiderium homini naturale. §. III. p. 2.

- - - *durabilis*, quaenam? §. IV. p. 3. parit felicitatem veram. ibid.

Voluptates sensuales vergere queunt ad infelicitatem. §. VIII. p. 5. has qui sequitur, culpa sua adit infelicitatis periculum. §. IX. p. 5.

Voluptuosus animi status, quid sit? §. CCCLXXXIV. p. 633.

Voluptuosus, s. sanguineus, huius principium practicum, ibid.

Z.

Zωοποίησις, quid audiat? §. CCCCLXXXIII. p. 811.

Reusch, Johann Peter

IO. Petr. Reuschii ... introductio in theologiam revelatam

lenae 1760

Bamberg, Staatsbibliothek -- Th.dp.o.128

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11775003-3

VD18 10584439-004